

اسوہ رسول اکرم

صلی اللہ علیہ وسلم

مؤلف

حضرت عارف باللہ ڈاکٹر
محمد عبدالحی عارفی صدیقی

مکتبہ اسلامیہ

تحت اہتمام مسند حضرت مولانا
آغا محمد رفیع صاحب

0301-9746018

کھایت دینی کتب خانہ

رابطہ نمبر

کھایت اللہ ٹیلی گرام واٹس

ایم اے

+923247442395

واٹس ایپ

+923052488551

Designed with Canva.com

اسوہ رسول اکرم

صلی اللہ علیہ وسلم

مؤلف

حضرت عارف باللہ ڈاکٹر

محمد عبد الحی عارفی صدیقی

ترجمہ او خیر وندوی

عمریہ کتب خانہ

کاسی روڈ کوٹہ

کتاب پېژندنه: -

د کتاب نوم:

اسوه رسول اکرم ﷺ

مؤلف

محمد عبد الحی

ترجمه او خپرندوی

مکتبه عمریه

د چاپ کال

۲۰۱۵ م

خون نمبر

۵۳۰/۳۷۶۰/۸

د کتاب ټول حقوق له خپرندوی سره خوندي دي

فهرست

۴۰	په وعده وفا	۱	د شیخ الحدیث مولانا ...
۴۱	مېړانه	۲	د لیکوال ژوند لیک
۴۲	سځاوت	۳	د لیکوال خبرې
۴۴	صبر او توکل	۲۴	د اتباع عزم
۴۵	تواضع	۲۶	د دواړو جهانونو بری ...
۴۶	دیانت او امانت	۲۶	د دعوت زېری
۴۶	خاکساري	۲۷	دین مبین فی اربعین
۴۸	د پاک زړه څښتن	۳۰	غوره اخلاق
۴۹	نرمي او شفقت	۳۰	سپېڅلې ځانګړتیاوې
۴۹	قرباني او حوصله	۳۰	الهي پېژندنه، قدسي حدیث
۵۲	زهد او تقوی	۳۳	کامل بشریت
۵۲	حدیث	۳۳	ځانګړی امتیاز
۵۳	حدیث	۳۴	ښکلې خبره
۵۳	له الله وېره	۳۵	د نبوي شخصیت خوشبو
۵۴	نرم زړه	۳۵	غوره اخلاق
۵۵	زړه سوی او مهرباني	۳۶	عفو او نرمي
۵۶	د بندګۍ مقام	۳۷	صبر او ثبات
۵۸	الهي ملګرتيا	۳۸	د طایف پېښه
۵۹	د رسول الله ﷺ فقر	۳۹	د رسول اکرم ﷺ عفو او کرم
۶۲	پر رسول الله ﷺ د ځينو ...	۴۰	سالم فطرت

۹۲	له مېرمنو سره غوره چلند	۶۳	ځينې غوره خوښونه او عادات
۹۳	کورنۍ ژوند	۶۴	زغم او عفوه
۹۵	ځينې پېښې	۶۶	مسکنت
۹۸	د حقوقو قرباني	۶۶	خاکساري
۹۹	رفيق اعلى	۶۷	د آخرت فکر
۱۰۰	د خوراک او څښاک طريقه	۶۷	سختي
۱۰۰	سپېڅلي عادات	۶۸	طبعي چارې
۱۰۳	د خوراک لپاره اودس	۷۴	د ژوند د طرز ځانگړتياوې
۱۰۳	تر خوراک وړاندې بسم الله	۷۴	د رشد او هدايت مدرسه
۱۰۴	د رسول الله ﷺ خوراک	۷۴	د خير او برکت نبوي مجلسونه
۱۰۵	د خوښې خوراکونه	۷۶	د مجلس له گډون والو سره چلند
۱۰۶	مېلمه پالنه	۷۷	نېک چلند
۱۰۷	د خوراک په اړه ځينې سنتونه	۷۸	په اسلام کې بيره
۱۱۰	د نوې ميوې استعمال	۷۸	د خبرو طرز
۱۱۰	د څښلو سنتونه	۸۰	د نصيحت کولو طريقه
۱۱۲	د رسول الله ﷺ جامه او سينگار	۸۰	د سکوت طريقه
۱۱۲	د جامو عادت	۸۲	په کور کې دننه د وختونو نظام
۱۱۵	پرتوگ	۸۲	مهالوېش
۱۱۵	کميز	۸۳	د خلوت وختونه
۱۱۷	لنگوټه	۸۵	په خوب او وينه کې د ...
۱۱۷	د رسول الله ﷺ خولۍ	۸۶	د خوب بستره
۱۱۸	لنگ او پرتوگ	۸۷	د بيدېدو طريقه
۱۱۹	پايزار	۸۹	نور کارونه
۱۲۰	د خوشبو لگولو په اړه عادات	۹۱	د رسول الله ﷺ سرمايه
۱۲۱	سترگې تورول	۹۲	ميراث

۱۴۰	د سفر په اړه لارښوونې	۱۲۳	د سروېښتان
۱۴۱	د کامل او پوره دين لارښوونې	۱۲۳	د پرمختللو او تېل لگولو عادات
۱۴۱	لومړۍ باب، ايمانيات	۱۲۴	په سينگار کي اعتدال
۱۴۱	اسلام، ايمان او احسان	۱۲۵	سره په تېلو غوړول
۱۴۳	ايمان د دين د ټولو شيانو ...	۱۲۶	بیره
۱۴۴	کامل اسلام	۱۲۶	د بغل وېښتان
۱۴۵	پر الله ښه گومان	۱۲۶	تر نامه لاندې وېښتان
۱۴۵	د ايمان نښې	۱۲۶	نوکان غوڅول
۱۴۷	د ايمان او اسلام خلاصه	۱۲۷	د سروېښتان
۱۴۷	د ايمان وروستۍ درجه	۱۲۸	د وېښتانو، بېرې او ...
۱۴۸	له الله او د هغه له رسول سره مينه	۱۲۹	د رسول الله ﷺ ځينې نور عادات
۱۴۹	مينه د نژدېکت او ملګرتيا وسيله	۱۲۹	نبوي ناسته
۱۵۰	تر خپل منع مينه کوونکي پر ...	۱۲۹	د تګ ډول
۱۵۲	له نېکانو سره ناسته	۱۳۰	موسکا
۱۵۲	وسوسې نه د ايمان ضد دي ...	۱۳۰	د رسول الله ﷺ ژړا
۱۵۳	د تقدير منل هم د ايمان شرط دی	۱۳۱	نبوي مزاق
۱۵۵	تقوا	۱۳۳	له ماشومانو سره مزاق
۱۵۶	د خلکو تر منع په نېکو اعمالو	۱۳۴	له اشعارو سره مينه
۱۵۷	د اسلام فضيلت	۱۳۵	د خوب پوښتلو عادت
۱۵۷	د دولت او شتمنۍ لگول	۱۳۶	د راسته او چپه لاس کارول
۱۵۸	د دنيا او اخرت	۱۳۶	د رالېږلي سلام ځواب
۱۵۹	الهي وېره او تقوا د فضيلت ...	۱۳۶	د خط ليکلو طريقه
۱۵۹	د اخرت فکر او پر دنيا زړه ...	۱۳۶	تفريح
۱۶۱	د مرګ ياد	۱۳۷	د لامبو شوق
۱۶۲	د الهي وېرې او ښکې	۱۳۷	په سفر کي د رسول الله عادت

۱۸۹	د اوداسه طریقه	۱۶۲	دعوت
۱۹۱	د اوداسه سنتونه او اداپ	۱۶۴	د دنیا مینه او له مرگه تېښته
۱۹۲	د اودس له درلودو سره اودس	۱۶۵	هر اړخیز او مهم وصیتونه
۱۹۲	د اوداسه سنت طریقه	۱۷۳	مېرمنو ته نصیحت
۱۹۴	د اوداسه مسایل	۱۷۳	نذر
۱۹۴	تیمم	۱۷۴	قسم
۱۹۵	د تیمم فرضونه	۱۷۴	فال
۱۹۵	د تیمم سنت طریقه	۱۷۵	خوب
۱۹۶	د لمانځه راگزول ضروري نه دي	۱۷۵	د دیني علم شروع کولو د ...
۱۹۷	لمونځ	۱۷۵	د یو سنت پر ژوندی کولو د ...
۱۹۷	د پنځو فرضو لمنځو وختونه	۱۷۶	د رسول الله ﷺ وصیت
۱۹۹	د ما پښین لمونځ	۱۷۷	دویم باب، عبادات
۱۹۹	د ماخوستن لمونځ	۱۷۷	لمونځ، له هغه سره تړلي شیان
۱۹۹	د سهار لمونځ	۱۷۷	پاکي د ایمان جزده
۱۹۹	په لمانځه کې له ځنډ څخه منع	۱۷۸	د قضاء حاجت په اړه د ...
۲۰۰	د ویدېدو او هېرېدو له وجې ..	۱۷۸	استنجا
۲۰۰	په لمانځه کې لټي	۱۸۰	د قضاء حاجت او استنجا ...
۲۰۰	د بل لمانځه انتظار	۱۸۰	د قضاء حاجت ځای ته د تلو دعا
۲۰۰	جمع بین الصلاتین	۱۸۳	مسواک
۲۰۲	د لمانځه ممنوع وختونه	۱۸۵	د مسواک سنتونه
۲۰۲	د رسول الله ﷺ لمونځ	۱۸۵	د مسواک سنت او مستحب ..
۲۰۵	تر درود وروسته او له سلام ...	۱۸۶	غسل
۲۰۶	سجده سهوه	۱۸۸	د غسل مسنون صورتونه
۲۰۷	تر لمانځه وروسته اعمال	۱۸۹	اودس
۲۰۷	تر لمانځه وروسته ځانگړې دعاوې	۱۸۹	په قیامت کې د اودس د غړو ..

۲۲۹	د سورت معلومول	۲۰۹	د نبوي لمانځه کيفيت
۲۳۰	موکد سنت	۲۱۰	د رسول الله ﷺ ځانگړي لمنځونه
۲۳۱	د سهار سنت	۲۱۱	د تهجد او وتر لمنځ
۲۳۱	د ماپښين سنت	۲۱۲	د شعبان پنځلسمه شپه
۲۳۱	د ماښام او ماخوستن سنت	۲۱۳	د سهار او ماښام مسنون اذکار
۲۳۱	وتر (واجب لمنځ)	۲۱۴	د سهار تر لمانځه وروسته ...
۲۳۴	د قنوتو دعا	۲۱۷	د ماښام او سهار تسبيحات
۲۳۶	ترو ترو وروسته نفل	۲۱۷	فاطمي تسبيحات
۲۳۷	قيام الليل يا تهجد	۲۱۸	نور تسبيحات
۲۳۷	فضيلت او اهميت	۲۱۹	د تسبيحاتو شمېرل
۲۳۷	د تهجد لمنځ	۲۱۹	د گوټو بندونه
۲۳۹	د څاښت و اشراق لمنځ او ...	۲۲۰	تر لمانځه وروسته اذکار
۲۴۰	اشراق	۲۲۱	د قرأت طريقه
۲۴۰	د څاښت لمنځ	۲۲۳	پر سپرلي نفلي لمنځ
۲۴۱	تر مازيگروړاندي نفل	۲۲۴	د تلاوت سجده
۲۴۱	تر ماښام وروسته د او ايښ ...	۲۲۴	د تلاوت سجده واجب ده
۲۴۱	د ماخوستن رکعتونه	۲۲۴	لارښوونه
۲۴۱	د لمانځه په اړه ځيني لارښوونې	۲۲۴	د شکر سجده
۲۴۳	په کور کي د نفلو کول	۲۲۵	په بېلابېلو لمنځونو کي قرأت
۲۴۳	د ښځو لمنځ	۲۲۶	د سهار په سنتو کي قرأت
۲۴۴	د لمانځه منځته تېرېدل	۲۲۶	رسول الله ﷺ د سهار په لمانځه
۲۴۴	د نارينه او ښځي د لمانځه ...	۲۲۷	ماپښين او مازيگر
۲۴۶	صلوة التسبيح او نور	۲۲۸	د ماپښين سنت
۲۴۷	د استخاري لمنځ	۲۲۸	د ماخوستن لمنځ
۲۴۹	صلوة الحاجات	۲۲۸	د جمعي او اختر په لمنځونو ...

٢٦٧	د دعا طريقه	٢٥٠	د کسوف لمونځ
٢٦٨	په دعا کي لاس پورته کول	٢٥٠	د استسقا لمونځ
٢٦٨	آمين	٢٥٠	تسبيحات
٢٦٨	د سلامتۍ دعا	٢٥١	غوره ذکر
٢٦٩	دعا د بلا دفع کوونکې	٢٥٣	اسم اعظم
٢٦٩	له باور سره دعا	٢٥٤	د الله ذکر
٢٦٩	په دعا کي پيره	٢٥٧	د قرآن کریم عظمت او فضيلت
٢٦٩	په دعا کي قاطعيت	٢٥٧	تلاوت
٢٧٠	د مرگ له دعا څخه منعه	٢٥٩	د قرآن ختمولو پر مهال دعا...
٢٧٠	په سجده کي دعا	٢٥٩	سورت الفاتحه
٢٧٠	د دعا پر قبله د شکر	٢٦٠	سورت البقرة او آل عمران
٢٧١	قبولي شوې دعاوې	٢٦١	سورت الکهف
٢٧٢	خپل ورور ته غايبانه دعا	٢٦١	سورت يس
٢٧٢	له کشرانو څخه د دعا غوښتنه	٢٦١	سورت الواقعة
٢٧٢	د رسول الله ﷺ ځيني دعاوې	٢٦٢	سورت الملک
٢٧٣	بېلابېلې دعاوې	٢٦٢	الم تنزيل
٢٧٦	د رسول الله ﷺ ځيني ښوول...	٢٦٢	سورت التکاثر
٢٧٦	د شپې د اخيري وخت دعا	٢٦٣	سورت الاخلاص
٢٧٧	د بې خوبۍ دعا	٢٦٣	معوذتين
٢٧٨	د اندېښنې او پرېشاني پر...	٢٦٤	ايت الكرسي
٢٧٩	د تکليف، غم او پور ادا کولو	٢٦٤	د سورت البقرې وروستي...
٢٨٠	د تکليف او غم پر مهال	٢٦٥	د سورت آل عمران وروستي..
٢٨١	په مصيبت کي د يو چا د...	٢٦٥	سورت الحشر وروستي درې
٢٨٢	د سخت خطر پر مهال دعا	٢٦٦	د سورت الطلاق يو ايت
٢٨٢	په خوب کي وېره	٢٦٦	دعا

۳۰۹	د جمعی خطبه	۲۸۳	هرار خیزه دعا
۳۱۲	د جمعی د خطبی مسایل	۲۸۳	قنوت نازل
۳۱۳	مسجد اوله هغه سره ترلې...	۲۸۴	د بازار په توره فضا کې د ...
۳۱۳	سنن هدی	۲۸۵	د شفا آیاتونه
۳۱۳	د مسجد فضیلت	۲۸۶	درود او سلام
۳۱۴	بنکلی مسجد	۲۸۸	درود د دعا قبلېدو شرط
۳۱۵	د مسجد آداب	۲۸۸	په احادیثو کې د درود او ...
۳۱۵	مسجد جوړول	۲۹۱	د درود برکات
۳۱۵	د مسجد صفایي	۲۹۸	استغفار
۳۱۵	مسجد ته د تلو ثواب	۲۹۹	د استغفار برکات
۳۱۶	مسجد ته د وړو ماشومانو...	۲۹۹	بیا - بیا گناه او بیا - بیا استغفار
۳۱۶	مسجد ته د ورتلو آداب	۳۰۰	د مړو لپاره تر ټولو غوره تحفه
۳۱۷	د سهار لمانځه ته د تلو پر...	۳۰۱	سید الاستغفار
۳۱۸	د تحية الوضوء لمونځ	۳۰۲	د استغفار لمونځ
۳۱۸	د تحية المسجد لمونځ	۳۰۲	استعاذه (پناه غوښتل)
۳۱۹	په مسجد کې د تسبیحاتو ویل	۳۰۲	د پناه غوښتلو ځینې دعاوې
۳۱۹	بې عذره له مسجد څخه وتل	۳۰۴	جمعه
۳۱۹	د بدبویه شي په خوړلو مسجد	۳۰۴	د جمعی د لمانځه ارزښت او...
۳۲۰	اذان او اقامت	۳۰۵	د جمعی په ورځ مرگ
۳۲۰	د اذان طریقه	۳۰۵	د جمعی لپاره ښې جامې...
۳۲۰	د اذان او اقامت حق	۳۰۶	د جمعی په ورځ بریتونه جوړول
۳۲۱	د اذان ځواب او دعا	۳۰۶	د جمعی په ورځ ښوي جامه
۳۲۲	تر اذان وروسته دعا	۳۰۶	د جمعی په ورځ لومړی مسجد
۳۲۳	په سفر کې اذان او اقامت	۳۰۷	د جمعی تر لمانځه وروسته...
۳۲۳	د اذان مسایل	۳۰۷	د جمعی د لمانځه او خطبې...

۳۲۴	جماعت	۳۲۴	په روژه کي احتساب	۳۲۶
۳۲۶	کفارات او درجات	۳۲۴	د روژې برکت	۳۲۶
۳۲۷	د جماعت ارزښت	۳۲۵	د روژې اهميت	۳۲۷
۳۲۷	د جماعت پر نېټ ثواب	۳۲۶	د روژې نه نيولوزيان	۳۲۷
۳۲۷	اول صف	۳۲۶	د مياشتې ليدل	۳۲۸
۳۲۸	د جماعت د لمانځه فضيلت ..	۳۲۶	د مياشتې ليدلو تحقيق او ...	۳۲۸
۳۲۸	لومړی تکبير	۳۲۷	پېشلمی	۳۲۸
۳۲۸	د جماعت نذر	۳۲۷	روژه ماتی	۳۲۹
۳۲۹	امامت	۳۲۷	تراويح	۳۴۰
۳۴۰	د امامت حق او فرض	۳۲۷	د قرآن تلاوت	۳۴۰
۳۴۰	د مقتديانو خيال ساتل	۳۲۸	بشپړه مياشت تراويح کول	۳۴۰
۳۴۰	په تېټ او از دعا	۳۲۹	د تراويحو جماعت	۳۴۰
۳۴۱	مقتدي ته لارښوونه	۳۲۹	د تراويحو دوه - دوه رکعتونه	۳۴۱
۳۴۱	په جماعت کي گډون	۳۳۰	د تراويحو اهميت	۳۴۱
۳۴۱	په لمانځه کي بې اودسي	۳۳۰	د شلورکعتو تراويحو حديث	۳۴۱
۳۴۱	تر امام وړاندي له سجدي ...	۳۳۰	د تراويحو په منع کي ذکر	۳۴۲
۳۴۲	خاراگېنت ته اړتيا	۳۳۰	د روژې په شپو کي قيام	۳۴۲
۳۴۲	د صفونو سمول	۳۳۱	اعتکاف	۳۴۳
۳۴۳	د صفونو برابرولو ته پاملرنه	۳۳۱	مسنون اعتکاف	۳۴۴
۳۴۴	د صف ترتيب	۳۳۱	د اعتکاف او معتکف سنت ...	۳۴۴
۳۴۴	په منع کي د امام درېدل	۳۳۲	د قدر شپه	۳۴۴
۳۴۴	د يوه يا دوو مقتديانو ځای	۳۳۲	د قدر په شپه دعا	۳۴۴
۳۴۴	د مسجد احکام	۳۳۲	د روژې وروستی شپه	۳۴۵
۳۴۵	د روژې مياشت، د روژې خطبه	۳۳۵	سرسايه	۳۴۵
۳۴۵	د روژې فضيلت	۳۳۵	خوښي لمانځل	۳۴۵

۳۵۹	د حج فرضیت	۳۴۶	له رمضان پرته د نورو ورځو...
۳۵۹	د عمرې حقیقت	۳۴۶	هره میاشت درې روژې
۳۵۹	د حج او عمرې برکت	۳۴۷	د دوشنبې او پنج شنبې روژه
۳۶۰	عرفات ته ور تګ عین حج دی	۳۴۷	د پرله پسې روژو له نیولو منع
۳۶۱	د عرفات درجه	۳۴۷	د شوال شپږ روژې
۳۶۱	د عرفات دعا	۳۴۷	ځانګړې روژې
۳۶۲	میقات	۳۴۸	د سپینو ورځو روژې
۳۶۲	د احرام جامه	۳۴۸	د ذی الحجې لس روژې
۳۶۴	تر احرام وړاندې غسل	۳۴۸	د شعبان د پنځلسمې روژه
۳۶۴	تر احرام وړاندې خوشبو	۳۴۹	د سې شنبې او پنج شنبې روژه
۳۶۴	تلبیه	۳۴۹	د عاشورا روژه
۳۶۵	تر تلبیې وروسته دعا	۳۵۰	پرله پسې روژه
۳۶۵	د طواف ذکر او دعا	۳۵۰	رسول الله ﷺ پرله پسې...
۳۶۶	استلام	۳۵۱	په اختر کې مسنون اعمال
۳۶۶	ملتزم	۳۵۲	عیدګاه
۳۶۷	رمی	۳۵۳	وعظ او نصیحت
۳۶۷	د سرخړیو نګو لپاره دعا	۳۵۴	د اختر د لمانځه طریقه
۳۶۸	د قربانۍ ورځې	۳۵۵	د اختر خطبه
۳۶۸	طواف زیارت	۳۵۵	په خطبه کې تکبیر
۳۶۸	پر سپرلۍ طواف	۳۵۵	د سرسایي وجوب
۳۶۹	د ښځو شرعي عذر	۳۵۵	د لوی اختر سنت اعمال
۳۶۹	طواف وداع	۳۵۶	د قربانۍ ثواب
۳۶۹	د نبوي روضې زیارت	۳۵۶	د امت له لوري قرباني
۳۷۰	د حاجي دعا	۳۵۷	د قربانۍ طریقه
۳۷۰	د رسول الله ﷺ د حج او عمرو...	۳۵۹	حج او عمره

۳۸۵	د صدقي حقيقت	۳۷۰	په حجة الوداع کي وروستی...
۳۸۶	د بدن پر هر بند صدقه	۳۷۱	د حجة الوداع تفصيل
۳۸۷	د ثواب بخښل صدقه ده	۳۷۱	د حج د فريضې ادا کولو په...
۳۸۷	هجرت، جهاد او شهادت	۳۷۲	بيت الله ته ور تگ
۳۸۷	هجرت	۳۷۳	د رسول الله ﷺ طواف
۳۸۸	شهادت	۳۷۴	د رسول الله ﷺ سعې
۳۸۹	معاملات، حقوق	۳۷۵	په منا کي قيام
۳۸۹	د خان حقوق	۳۷۵	په عرفات کي د رسول الله ﷺ...
۳۹۰	د مور و پلار حقوق	۳۷۵	د حجة الوداع خطبه
۳۹۲	له مور سره ښه چلند	۳۷۷	پر عرفات د زېدل
۳۹۳	تر مرگ وروسته د مور او...	۳۷۷	په مزدلفه کي پاتېدل
۳۹۴	د مور و پلار د دوستانو حق	۳۷۸	د شيطانانو وېشل
۳۹۴	پر مور و پلار لعنت ويل	۳۷۸	د مني خطبه
۳۹۴	د ښځې او مېړه حقوق	۳۷۹	د رسول الله ﷺ قرباني
۳۹۷	د اولاد حقوق	۳۷۹	د سرخړېدل
۳۹۸	د اولاد نوم او ادب	۳۸۰	طواف زيارت او زمزم
۳۹۸	د لوڼو پالنه	۳۸۰	د رسول الله ﷺ وروستی خطبه
۳۹۹	نېک اولاد	۳۸۱	د رخصت طواف
۳۹۹	وصيت	۳۸۱	زکات او صدقه
۳۹۹	ناروا وصيت	۳۸۱	د زکات خوږ والی
۴۰۰	د خوندو او وروڼو حقوق	۳۸۲	د زکات پر نه ورکړه وعيد
۴۰۰	د مشر وروڼو، خور او لوڼو حق	۳۸۲	صدقي ته هڅونه
۴۰۰	د یتيم حق	۳۸۳	د صدقي برکات
۴۰۰	پر یتيم رحم کول	۳۸۳	د صدقي مستحق
۴۰۱	د یتيم پالنه	۳۸۴	د خپل وار تياوو پټ ساتل

۴۱۲	په معامله کي صداقت	۴۰۱	له یتیم سره مینه او پر هغه شفقت
۴۱۳	د حلالې روزي گټل	۴۰۱	صله رحمي
۴۱۳	د مور او پلار او اولاد لپاره...	۴۰۳	د ګاونډي حقوق
۴۱۳	ناروا ګټه	۴۰۴	د دوست حق
۴۱۳	په خپل لاس کار کول	۴۰۴	د مسلمانانو حقوق
۴۱۳	حلال کسب	۴۰۴	د مسلمان ساتنه
۴۱۴	د روزي گټلو وخت	۴۰۴	د دوستانو بېلتون
۴۱۴	په معامله کي نرمي	۴۰۵	د ملګرو زړه ماتول
۴۱۴	د نېک سوداګر خويونه	۴۰۵	د مشورې ورکول
۴۱۴	د مزدورانو اجرت	۴۰۵	پر خلګو رحم کول
۴۱۴	مقدر رزق	۴۰۵	مسلمان سپک بلل
۴۱۵	خپل منځي رعايت	۴۰۶	له ملګري سره ليدل
۴۱۵	په تجارت کي رښتنولي او...	۴۰۶	د مسلمان حقوق
۴۱۵	د سوداګر صداقت	۴۰۶	د اړيکو غوڅول
۴۱۶	په ټول او کچه کي کمی	۴۰۷	د مسلمان د عزت ساتنې حق
۴۱۶	د شيانو ذخيره کول	۴۰۷	د لارې حق
۴۱۶	د مال صدقه	۴۰۷	د ناروغ پوښتنه
۴۱۶	قرض	۴۰۸	د مسکين حق
۴۱۶	له قرضدار سره ښه چلند	۴۰۸	د حيوان حق
۴۱۷	د قرض لعنت	۴۰۸	د واکمن او اولس حقوق
۴۱۷	د قرض ورکولو نېټ	۴۱۱	د دوو لورو تر منځ پرېکړه
۴۱۷	د قرض عذاب	۴۱۱	د خادم حق
۴۱۷	له قرض څخه پناه	۴۱۲	روزي گټل
۴۱۹	د قرض ورکولو ثواب	۴۱۲	د مال اندلزه
۴۱۹	قرضدار ته وخت ورکول	۴۱۲	قناعت

۴۳۳	د جامو ادا ب	۴۱۹	د سود حرمت
۴۳۳	د کوربه توب او مېلمستيا حقوق	۴۱۹	د سود گناه
۴۳۵	د مېلمستيا بلنه	۴۱۹	د پوره وړي له والي سره احتياط
۴۳۵	د فاسق مېلمستيا	۴۲۰	د سود عذاب
۴۳۵	په خوراک کي تکليف	۳۴۰	د سود معامله
۴۳۶	يو ځايي خوراک	۴۲۰	د رشوت حرمت
۴۳۶	د ښځو په اړه	۴۲۰	پر رشوت لعنت
۴۳۶	د مسلمانو ښځو لپاره د الله...	۴۲۰	پر رشوت د دوزخ عذاب
۴۳۶	د پردې احکام	۴۲۲	خلورم باب، ټولنيزې چارې
۴۳۷	د ښځينه حقوقو ساتنه	۴۲۲	کورته د توتلو ادا ب
۴۳۸	د الله په نزد د مسلمانو ښځو..	۴۲۲	استيدان (اجازه) غوښتل
۴۳۸	له پردې رانده هم پرده کول	۴۲۳	بيده ته سلام کول
۴۳۸	بهر ته د ښځو د وتلو قانون	۴۲۳	د رسول الله ﷺ سنت
۴۳۹	له ښځو سره يوازي والي	۴۲۳	د سلام ادا ب
۴۳۹	د عورت پټول	۴۲۶	د سلام حقوق
۴۳۹	د ښځې اواز	۴۲۷	مصافحه، معافه او لاس مچول
۴۳۹	پر دو ښځو ته کتل	۴۲۸	لاس مچول
۴۴۰	پر دې کور ته ور تگ	۴۲۸	د والي
۴۴۰	له جنت څخه بې برخي توب	۴۲۹	پر نجی او ار مېړی
۴۴۰	له پردو ښځو سره ستړې مشي	۴۳۰	د ليک په سر کي بسم الله ليکل
۴۴۱	د ښځو شکل او جامه	۴۳۰	د ليک ليکلو ادا ب
۴۴۱	شرعي ممنوعات	۴۳۱	د قلم عظمت
۴۴۱	د شرابو حرمت	۴۳۱	د هر ليک په پيل کي درود
۴۴۲	شراب، سود او عياشي	۴۳۱	قومي امتياز او جامه
۴۴۳	بې گټې لوبې شطرنج او نور	۴۳۳	د غرور جامي

۴۵۴	د عذر منل	۴۴۳	انځورونه (عکسونه)
۴۵۴	له ايمان سره عمل	۴۴۵	سندري
۴۵۴	د احسان منل	۴۴۶	دره منوره، پاشلي ملغلري
۴۵۵	سپارښتنه	۴۴۶	د قرآن کریم برکت
۴۵۵	فحش خبرې	۴۴۶	د ښکانونو ملگرتيا
۴۵۵	پتې خبرې	۴۴۷	د وعدې ماتولو عذاب
۴۵۵	بې ځايه ستاينه	۴۴۷	د ملگري اغېز
۴۵۶	د فاسق ستاينه	۴۴۷	د ځمکې غصبولو عذاب
۴۵۶	روغتيا او خوشبويي	۴۴۷	د گاونډي انتخاب
۴۵۶	د ځمکې بدلول	۴۴۷	له غم ځپلي سره مرسته
۴۵۷	غيرت او احسان	۴۴۸	د اهل او عيال فتنه
۴۵۷	مزي او چرچې	۴۴۸	له يو مسلمان ورور سره بحث
۴۵۷	يو بل ته مېلمستيا	۴۴۸	د غيبت ملاتړ
۴۵۷	د دعا ادا	۴۴۹	پاکي او صفائي
۴۵۸	د آرام غوښتنې عادت ښه نه دی	۴۴۹	د بدن سينگار
۴۵۸	حلال کسب	۴۵۰	په ستاينه کې زياتوب
۴۵۹	سادگي	۴۵۰	قناعت
۴۶۰	بدعت	۴۵۰	بهتان
۴۶۰	د بدعت منعه	۴۵۰	د بودا درناوی
۴۶۰	نبوي طب	۴۵۱	له ظالم او مظلوم سره مرسته
۴۶۰	په دعاوو او دواوو علاج	۴۵۱	په مصيبت ځپلي ملنډې وهل
۴۶۰	په دعا علاج	۴۵۱	څو نصيحتونه
۴۶۲	د بد نظر لپاره دم	۴۵۲	له ملگري سره ليدنه
۴۶۲	د بد نظر نبوي علاج	۴۵۲	يو مسلمان د بل مسلمان ...
۴۶۳	د لا حول ولا قوة عمل	۴۵۳	د سوال غندل

۴۷۰	نېک اخلاق	۴۶۳	ايت الکرسي
۴۷۱	د الهي عرش لياقت درلودونکي	۴۶۴	هر اړخيزه دعا
۴۷۲	د نېک کار کول	۴۶۴	د فقر دعا
۴۷۲	احسان	۴۶۵	په سر کې د درد دعا
۴۷۳	توکل او قضا ته تسليمېدل	۴۶۵	د هر درد دعا
۴۷۳	په کار کې ټينګښت او وقار	۴۶۵	د خوراک دعا
۴۷۴	رښتيا ويل او انصاف	۴۶۶	پر غاښ درد دعا
۴۷۴	د احساساتو کنټرول	۴۶۶	په دعاوو علاج
۴۷۴	د جنت ضمانت	۴۶۶	د ناروغۍ علاج
۴۷۴	د جنت زېږي	۴۶۷	په نس کې د خوراک اندازه
۴۷۵	صدق او امانت او دروغ و...	۴۶۷	د مريض خوراک
۴۷۵	د الله او رسول رښتني مینه	۴۶۷	په حرامو شيانو کې شفاهه شته
۴۷۵	امانت	۴۶۷	په مرض کې د شيدو کارول
۴۷۶	د عمر لحاظ	۴۶۸	د غسلو اغېز
۴۷۶	شرم او حيا	۴۶۸	په قرآن او غسلو کې شفا
۴۷۷	نرم مزاج	۴۶۸	د مرض انتقال او بد فالي
۴۷۸	په وعده وفا او د هغې مخالفت	۴۶۸	د توري داني تاثير
۴۷۸	تواضع	۴۶۸	د دمونو کارول
۴۷۸	له الهي بخښنې محروميت	۴۶۸	د زيتون غوري
۴۷۹	د شکر ادا کول	۴۶۹	په دوا کې د حرامو شيانو منعه
۴۷۹	صبر	۴۶۹	د کمزوري زړه علاج
۴۸۰	صبر او شکر	۴۶۹	مېرګی
۴۸۲	بخل او سغاوت	۴۶۹	مېچ
۴۸۲	قناعت او استغنا	۴۷۰	پنځم باب... اخلاقيات
۴۸۳	سپما	۴۷۰	غوره اخلاق

۴۹۴	انتقام	۴۸۳	بخشینه غو بختل
۴۹۴	کرکه او کینه	۴۸۳	د خطا بخښل
۴۹۵	حسد	۴۸۴	خاموشي
۴۹۶	د سخت زړه علاج	۴۸۴	قرباني
۴۹۶	منافقت	۴۸۵	د بې گټو شيانو پرېښودل
۴۹۶	ظلم	۴۸۵	زړه سوی او بې رحمې
۴۹۷	له ظالم سره مرسته	۴۸۵	نېکي
۴۹۸	بدې خبرې	۴۸۶	همېشني خيراتونه
۴۹۸	د عیبونو لټه	۴۸۶	تدبر او تفکر
۴۹۸	بد نظري	۴۸۶	ناوړه اخلاق
۴۹۹	لعنت ويل	۴۸۶	ځان خوښونه
۴۹۹	گناه	۴۸۶	د بې حيايي خپرول
۴۹۹	له گناه ځان ساتل	۴۸۷	نور سپک گڼل
۵۰۰	د گناه علاج	۴۸۷	ريا
۵۰۰	د گناهون سزا	۴۸۸	زنا
۵۰۱	د گناهونو وبال	۴۸۸	غوسه
۵۰۲	لويه گناه	۴۸۹	غيبت
۵۰۳	ځيني لوی گناهونه	۴۹۰	خيانت
۵۰۴	په عبادت کي شرک	۴۹۰	بد گوماني
۵۰۴	د قبرونو بدعات	۴۹۱	دوزخي
۵۰۴	په ودونو کي بدعات	۴۹۱	شیطانیت کول
۵۰۴	د الهي قهر نښې	۴۹۱	دروغ
۵۰۵	تر سهار وروسته	۴۹۳	د سولي را منع ته کول
۵۰۶	تر ماښام وروسته	۴۹۳	د مومنانو رسوا کول
۵۰۶	تر مازيگر وروسته	۴۹۴	بنخل

۵۲۱	د نکاح اجازه	۵۰۷	تر مابنام وروسته
۵۲۱	د نکاح برکت	۵۰۷	تر ماخوستن وروسته
۵۲۱	ولور	۵۰۸	د ورځې سنتونه
۵۲۲	د مهر ورکولو نېټه	۵۰۹	له کور څخه د وتلو دعا
۵۲۲	د نکاح تړل	۵۱۰	د اشراق لمونځ
۵۲۳	د نکاح لپاره د استخاري دعا	۵۱۰	د سهار دعا
۵۲۳	د نکاح مسنونه خطبه	۵۱۱	قیلوله
۵۲۵	نکاح زما سنت دی	۵۱۲	د شپې سنتونه
۵۲۵	تر نکاح وروسته د مبارکۍ...	۵۱۲	د اوایین لمونځ
۵۲۶	ولیمه	۵۱۲	د ماخوستن لمونځ
۵۲۷	د نکاح ځینې مسنون اعمال	۵۱۳	د تهجد لمونځ
۵۲۸	د نکاح طریقه	۵۱۴	د تهجد غوره وخت
۵۲۸	طلاق او خلع	۵۱۵	د شپې ساتنه
۵۲۸	د رسول الله ﷺ د لور فاطمې...	۵۱۶	مابنام او د شپې احتیاط
۵۳۰	فاطمه تر واده وروسته	۵۱۶	د بستري پاکول
۵۳۱	د نوي ماشوم زوکړه	۵۱۷	بېلابېل سنتونه
۵۳۱	د نوي موشوم په غوږ کې اذان	۵۱۷	د شپې دعاوې
۵۳۱	تحنیک	۵۱۷	د شپې بستري ته د تلو پر مهال
۵۳۱	بڼه نوم	۵۱۸	خوب
۵۳۲	د ماشوم لومړنۍ زده کړه	۵۱۹	تتمه
۵۳۲	د ساتنې تعویذ	۵۲۰	لارښوونه
۵۳۲	عقیقه	۵۲۰	اووم باب، نکاح، د نوي ماشوم...
۵۳۳	ختنه یا سنتي	۵۲۰	نکاح ته هڅونه
۵۳۴	اتم باب، ناروغي، پوښتنه...	۵۲۰	د ښځې انتخاب
۵۳۴	ناروغي او علاج	۵۲۱	د نکاح پیغام

۵۵۲	د کفن ورکولو مسنونه طریقه	۵۳۴	هر مرض دوا لري
۵۵۳	د مړي تر لمبولو وروسته غسل	۵۳۴	علاج ته پاملرنه او احتیاط
۵۵۳	د جنازې وړلو سنت طریقه	۵۳۵	د ناروغ پوښتنه
۵۵۴	له جنازې سره د تگ او ...	۵۳۵	تسلي او خواخوږي
۵۵۵	له جنازې سره د پیري او گړندي	۵۳۶	د پوښتنې فضایل
۵۵۵	د جنازې مسایل	۵۳۷	د ناروغ د مول او هغه ته د ...
۵۵۷	د جنازې د لمانځه طریقه	۵۳۹	د ناروغۍ دعا
۵۵۸	د جنازې په لمانځه کې د گڼې ...	۵۴۰	په تکلیف د درجو پورته کېدل
۵۵۸	د قبر نوعیت	۵۴۰	د بدیو کفارو
۵۵۹	د مړي ښخول	۵۴۰	د مرگ یاد او له هغه سره شوق
۵۶۰	لحد ته د ورکېسته کولو پر ...	۵۴۱	د مرگ له غوښتنې او دعا ...
۵۶۱	تر ښخولو وروسته	۵۴۱	د مرگ د اثارو پر مهال باید ...
۵۶۱	پر قبر له ختلو او ناستې څخه ...	۵۴۱	د مرگ سختی
۵۶۱	د سنت خلاف کارونه	۵۴۲	زکندن
۵۶۱	غایبانه لمونځ	۵۴۳	پر مړي باید ژړا او ماتم ونه ...
۵۶۲	د قبرونو زیارت	۵۴۵	پر مړي د اوبښکو تویول روادې
۵۶۳	تعزیت	۵۴۵	د سترگو اوبښکې او د زړه ...
۵۶۴	د ثواب څښل	۵۴۶	د مړي مچول
۵۶۴	مړیو ته ثواب څښل	۵۴۶	په کفن او نورو کې پیره
۵۶۵	د معاذ بن جبل د زوی پر ...	۵۴۷	د مړي خپلوانو ته خوراک ...
۵۶۶	درود	۵۴۷	پر مرگ صبر او د هغه ثواب
۵۶۷	نعت	۵۴۷	پر مړي ویر کول
۵۶۸	مناجات	۵۴۷	پاتې کسانو ته تسلیت ورکول
۵۷۰	ماخډونه	۵۴۸	د مړي غسل او کفن
		۵۴۹	د مړي لمبولو سنت طریقه

د شيخ الحديث مولانا حافظ

محمد زکريا کاندھلوي نظر

د اسوہ رسول اکرم ﷺ د کتاب لومړی چاپ محترم شيخ الحديث صاحب ته چي اوس په مدينه منوره کي مېشت دی وړاندي شو. ده چي تر کتنې وروسته کوم نظر څرگند کړ اقتباس يې دادی: (ليکوال) لومړی ليک:-

ستا لومړنی ليک را ورسېد او تردې وړاندي مي هم د څه ليکنې اراده درلوده خو په هغو ورځو کي مي طبيعت ډېر خراب وو، ستا کتاب ډېر برکتمن دی الله دي قبول کړي چي خلکو ته يې ډېره ګټه ورسېږي او تاسو ته دي الله د دواړو جهانو نو ترقي درکړي. ستا کتاب مي ډېر خوښ شو مګر ما ته ډېر بې وخته را ورسېد، د حج پر مهال په مدينه منوره کي تر مازيګر وروسته د څلورو پنځو سوو کسانو مجلس وي، کله چي وخت تېرېده او د هندوستان و پاکستان الوتکو پروازونه کول انسانان کمېدل. که وړاندي را رسېدلی وای نو نور به هم پرې خبر شوي ول خو زه په هغو ورځو کي ډېر وخت ناروغ وم، د ډېري ناروغۍ او خپګان په حالت کي مي کتاب واورېد، د اورېدو پر مهال چي مي کوم ځای شک شو هلته مي پر حاشيه په نښه کړ. ممکن ځيني شيان له اورېدو پاتې شوي وي.

محمد زکريا

مدينه منوره / ۱۹۷۵، می، ۲۲

د عارف بالله ډاکټر محمد عبد الحی نور الله مرقدہ

لنډ ژوند لیک

محترم ډاکټر عبد الحی د الهي دربار له ځانگړو کسانو څخه وو، د هغه شخصیت پېژندنې ته اړتیا نه لري ځکه د کوچنۍ وچې هره سیمه د ده د علمي، روحاني او تصنيفي کارنامو له برکتونو ډکه ده او په ځانگړي ډول پاکستان ته د ده باطني تعليماتو او تزکيې گټه رسولي ده.

محترم ډاکټر صیب د کدوره ولایت جهانسي ولسوالۍ په یوه ډېره علمي او مذهبي کورنۍ کې د (۱۳۱۸ هـ) محرم الحرام پر اتمه د سې شنبې په ورځ چې د (۱۸۹۸) له جون سره سمون خوري سهار مهال وزېږېد. د ده پلار مولوي علي عباس د شاه ابو الخير مجدي دهلوي د ځانگړي خليفه مولوي کاظم حسين زوی وو او په کانپور کې د اټاوو د استوگن منشي نادر حسين د ځانگړي مريد او مشهور بزرگ حضرت شاه غلام رسول د نېکي لور لمسی وو.

په ماشومتوب کې يې خپل نېکه مولانا کاظم حسين روزنه وکړه، د (۱۹۰۴ م) پر مهال يې پر قرآن کریم سربېره د عربي، فارسي او صرفود کتابونو لوست پيل کړ. د (۱۹۰۸ م) پر مهال يې د انگلش ښوونځي په درېيمه درجه کې داخله واخيسته، په کانپور او وروسته يې عاليگړي زده کړې وکړې. د (۱۹۲۶ م) پر مهال يې له لکهنو پوهنتون څخه د حقوقو سند ترلاسه کړ. څه موده په سهارنپور کې وکیل وو او له (۱۹۲۷ م) څخه يې په

هردويي کي رسمي وکالت پيل کړ، بيا په (۱۹۳۳م) کي له هردويي څخه جوړپورته راغی او هلته يې هم وکالت پيل کړ. د (۱۹۳۵م) په ډسمبر کي يې د وکالت دنده خوشي کړه او د (۱۹۳۶م) له جنوري څخه يې د هوميوپيټيک ډاکټري کاروبار شروع کړ او په شاوخوا ټولو سيمو کي يې د الله په فضل او کرم شهرت وموند.

په (۱۹۵۰م) کي پاکستان ته ولاړ او تر مړينې څو ورځې وړاندي يې د عوامو بدني او روحاني اصلاح کوله.

په تېره نيمه پېړۍ کي چي د مشرانو صوفيانو، عاملينو او کاملينو طريقه د دين شريعت او تصوف و طريقه کوم پياوړي خدمات ترسره کړل په هغو کي مولانا اشرف علي تھانوي يو وتلی شخصيت وو چي د حاجي امداد الله مهاجر مکي مريد، خليفه او د کوچنۍ وچې وتلی ديني عالم وو. حاجي امداد الله صاحب د چشتيې صابريې له مهمو مشايخو وو او د دې مهمې روحاني لړۍ نعمت په شلمه عيسوي پېړۍ کي د ده د وتلي شخصيت په وسيله عام شو. مولانا تھانوي له ده څخه طريقه زده کړ او د مجاهدي، رياضت، کسب و سلوک په وسيله هغه مقام ته ورسېد چي د خپل وخت مشران علماء د ده په عقيدوي کړۍ کي داخل شول.

مولانا تھانوي د خپلو مشرانو د تعليماتو امين او وارث وو، زمانه بدله شوې وه، د مغرييت او ماديت تسلط وو، مگر دې د تھانه بون په خپله خانقاه کي کښېناست او د خپل باطن په نوريې رڼا خپره کړه. د نوي اوزاره ذهنيته هر ډول خلک د ده عرفاني مجلس ته ورغلل او د عرفان له منزل سره اشنا شول. په همدې بنا غليو کي ډاکټر عبد الحی هم وو چي د (۱۹۲۷م) اگست

پر شلمه د شنبې په ورځ يې د مابښام تر لمانځه وروسته د مولانا تهانوي پر لاس د حق بيعت وکړ او د خپل اخلاص، مجاهدي او رياضت په برکت يې (د وکالت د دندې تر پرېښودو وروسته) د (۱۹۳۶ م) په جنوري کي خلافت تر لاسه کړ او په مشرانو خلفاوو کي وشمېرل شو. ده ويلي: ما چي څه موندلي د حکيم الامت په وسيله مي موندلي دي.

ده گڼ مريدان درلودل، دی په خورا پاملرنه او جدیت تر نيمې پېړۍ زيات وخت د رشد و هدايت او باطني اصلاح په کار اخته وو او د عرفانو سلوک اسرار او رمزونو يې نورو ته رسول. گڼ عوام، خواص او علماء يې مريدان شول او د ده له روحاني تعليماتو يې برکت تر لاسه کاوه.

ډاکټر صيب د رسول الله ﷺ په مينه خمار او د نبوي سنت د کاملې اتباع غوره نمونه وو، د ده د مقام او درجې اټکل له دې دوو زېرو څخه کېدای شي. په مدينه منوره کي د ده يو مخلص ليکي چي د حج د فريضې ادا کولو پر مهال يې په خوب کي زېری تر لاسه کړ چي رسول الله ﷺ وايي: ډاکټر عبد الحی زما له منل شويو کسانو څخه دی. دويم زېری دادی چي يوه بزرگ د کشف په حالت کي وليدل چي د رسول الله ﷺ په مبارک لاس کي د يوې بادامي رنگه گتې ټوټه ده او په تور رنگ پرې ليکلي: ډاکټر عبد الحی قطب الارشاد ذالک فضل الله يؤتیه من يشاء.

د ډاکټر صاحب ژوند د ساده توب او پاکۍ يوه زړه وړونکې ګڼوله وه، الله پر غوره باطن سربېره ښه ظاهر هم ورکړی وو. دی د لوړ قد، پرانيستي رنگ، خېلېدونکي تندي او روحاني عظمت څښتن وو. د طبيعت صفايي، پاکوالي او ښه مزاج يې له حرکاتو څرگند وو. محترم ډاکټر صيب ډېري

پاکي ڄامې کارولن چي عموما به يي ٻنڊ خوشبويي هم ورباندي لڳولن وه،
 په ڄامه کي يي د تصنع او تکلف نوم هم نه وو، له ساده توب سره به چي يي
 کومه پاکه ڄامه ومونده اغوسته يي او له سنت سره سم يي سپينه ڄامه ډېره
 خوښه وه. د ناستي په طريقه کي يي هم دا حالت وو چي ټول ژوند په کوم
 مجلس کي د تکیې په وهلو نه دی کښېنستلی، ده ته الله د تسليم، رضا، هیلو
 او فنا داسي مقام ورکړی وو چي په هر ډول سختو پېښو کي به يي هم پر خېره
 د خپلکان، غوسې او وېري اثار نه ښکارېدل. دده اخلاق او عادات د ستو په
 ښکلي قالب کي اچول شوي ول، ډېر وخت به موسکي او خوشاله وو، پر خېره
 به يي موسکا وه، له هر چا سره به په ورين تندي او مينه مخ کېده، هغوی ته
 به يي دومره دعاوې کولې چي هغه به خوښ شو او داسي فکر به يي کاوه چي
 محترم ډاکټر صيب صرف له ما سره مينه لري، ډېر ځله به يي پر ژبه د الله
 نعمت ياد او اللهم لک الحمد و لک الشکر الفاظ وو. د غم پر مهال به يي
 ورو- ورو د انا لله و انا اليه راجعون وينا وه، د خپلکان او غوسې پر مهال به
 يي بې اختياره تر خولې د لا اله الا الله کلمه وتله.

محترم ډاکټر صيب هره ورځ له بوختيا او ناروغۍ سره- سره په ډېره
 لوړه حوصله خپل معمولات تر سره کول، مایې د لوړ همت يوه کيسه په خپله
 دده له ژبې اورېدلې ده. ويې ويل: يوه شپه مي تبه وه پر ټول بدن مي درد
 وو، له عادت سره سم مي د شپې په وروستۍ برخه کي سترگې پرانيستې نو
 کمزوري دومره زياته وه چي د پورته کېدو هيڅ ډول توان مي نه احساساوه،
 فکر مي وکړ چي هم کمزوري ده او هم مريض، که دا عمل يوه شپه قضا شي
 څه پروا لري؟ مگر خپل نفس ته مي وويل چي لږ را پورته شه کښېنه د

حاضري وخت دی، تریو شو دعاوو وروسته به ویده شی لمونځ مه کوه. په همدې فکر را کښېنستم، بیا مې سوچ وکړ چې کله الله دومره توان درکړنوله تیمم سره خور کعته وکړه، نور را کښېنستم او غسل خانې ته ولاړم، هلته په رسېدو مې وویل: تر غسل خانې په ولاړه راغلې نو لمونځ ولي په ناسته کوي؟ ژر مې تیمم وواهه، په ولاړه مې نېټ وکړ او الحمد لله په لړزېدو مې خپل معمول پوره کړ. باید ووايو چې ډاکټر صاحب یوازي خپلو خادمانو ته د تعلیم ورکولو لپاره دا کیسه وکړه چې په دوی کې هم د خپلو اعمالو د پوره کولو عادت پیدا شي، الله دي موږ ته وس را کړي. آمین ثم آمین

د محترم ډاکټر صیب په هر رڼا کې د خدمت کولو جذبه وه، نه دا چې بل څوک د ده چوپړ ووهي. ده به ویل: یوه لویه دنده داسې ده چې له هغه څوک گوښه کېدای نه شي، حسد ورسره نه شي کېدای او څوک یې په لار کې خنډ نه شي جوړولای. دا د خدمت دنده ده، تاسو خادمان شئ او په هر کار کې د نورو د خدمت نېټ وکړئ ټول فسادونه له دې را زېږي چې له نورو خدمت غواړئ، خدمت کول نه فساد دی او نه شخړه دا تر ټولو لوی منصب دی ځکه زموږ رب ته د بنده عبدیت تر ټولو خوند ورکوي، سید القوم خادمهم دا منصب هم تر ټولو لوړ دی او هم تر ټولو محبوب. ده به ویل: د علم شکل په کتابونو کې موندل کېږي، حقیقت یې په عمل کې او خوند یې د دین د بزرگانو په ملګرتیا کې.

محترم ډاکټر صیب د مولانا اشرف علي تھانوي په خلیفه گانو کې یو وتلی ځای درلود، دی د خپل شیخ حقیقي ذهنیت پېژندونکی او د هغه د لارښوونو آمین وو. ټول ژوند یې د خپل شیخ ډلارښوونو ترجماني کوله، د

اصلاح له بيعت او روزني سره - سره يې د ياد وړ ليکلي پانگه هم پرېښي
چي د حق زده کوونکو او د معرفت تر پوښته به لار ښيي. دده په ارزښتمنو
ليکنو کي صبهاي سخن، بصاير حکيم الامت، مآثر حکيم الامت، معمولات
يوميہ او اسوہ رسول اکرم ﷺ مشهور دي. وروستي کتاب ته الله خانگري
عامه مقبوليت ور بخښلي او بېلابېلو ژبو ته په ژباړل کېدو په نړۍ کي خپور
او په زرگونو ټوک چاپ شوی دی.

د خپل شيخ کامله نمونه، د سنت و شريعت تابع، له باطني او روحاني
پلوه بې جوړې او د چشتيه صابريه لړۍ تاريخي او روښانه ستوري تر لنډې
ناروغۍ وروسته د (۱۴۰۶ هـ) رجب پر پنځلسمه د پنج شنبې په ورځ چي د
(۱۹۸۶ م) مارچ له اولسمې سره سمون خوري عيني د سهار د اذان پر مهال
اذان ته په خواب ور کولو له دې فاني نړۍ د خپل حقيقي هستوگنځای
(جنت) پر لور کوچ وکړ. انا لله و انا اليه راجعون او د پاکستان د مشهورې
ديني ادارې دارالعلوم کورنگي کراچۍ په منوره اوډاډمنه هديره کي له
ورو مشرانو سره ښخ دی. الله دي ډاکټر صاحب ته بشپړه بخښنه وکړي او په
نېل لوړ دربار کي دي نژدېکت ورکړي. آمين

د عارف بالله يو خادم

محمد عاصم ذکي عفی عنه

کراچي

۱۴۰۹ / شوال المکرم / ۲۶

د ليکوال خبرې

الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى. اما بعد:

د حکيم الامت د دربار کشر خادم احقر او بې کاره محمد عبد الحى وايي چي د اقدس رحمة الله عليه د عامو لارښوونو او نورو ټولو مشرانو د هداياتو اصل هدف دا پاتي شوى چي د دين او دنيا بريا د رسول الله ﷺ د لارښوونو او د هغه د عاداتو و سنتو په اتباع پوري تړلې چي يوازي د لمانځه، روژې او نورو عباداتو ترکچې نه بلکي د ژوند هرې څانگې اخلاقو، عاداتو، ټولنې او معاملاتو ته شمول لري. د نبوي احاديثو او شماليو په اړه چي د هرې زمانې مشايخو او محدثينو د امت لپاره څومره کتابونه چمتو کړي د هغو ټولو لنډيز دادى چي امت د ژوند په هره څانگه کي د رسول الله ﷺ په قولې او عملي هداياتو خبر شي او د خپل ژوند هدف يې وگرزوي.

څرنگه چي دا مهال د دواړو جهانونو د سردار محمد مصطفی ﷺ له ستو مخ اړول ورځ تربلې ډېرېږي او مسلمانان د خپلو ديني تعليماتو په خوشي کولو د نورو طريقې غوره کوي ځکه نو دې خبرې ته سخته اړتيا ده چي مسلمانان بيا - بيا اسلامي لارښوونو او د دواړو جهانونو د سردار د سنتو پر خوا دعوت شي ځکه د مسلمانانو د دنيا او اخرت هر ډول سمون او بريا د سنتو په اتباع کي نغښتي دي.

په همدې موخه مي له اوږدې مودې په زړه کي هيله درلوه چي يو داسي اسانه او لنډ کتاب وليکل شي چي مطالعه يې عام مسلمانان د سنتو له زړه

وړونکي ژوند سره اشنا کړای شي او په وسپله يې هغوی په اساني له سنت سره د برابر ژوند بنسټيزې غوښتنې معلومې کړای شي. همدا انگېزه وه چې زه يې د دې کتاب چمتو کولو ته تيار کړم.

احقر کوم عالم نه دی مگر دا صرف د الله يو لوی فضل دی چې د علماوو، متقيانو او مشايخو له برکتمن مجلس او روزنې څخه د فيض تر لاسه کولو وياړ يې را بخښلی دی. دا د همدې بزرگانو د نظر فيض دی چې د احقر په زړه کې يې د داسې کتاب د ترتيب غوښتنه پيدا کړه چې پکې د نبی الرحمت د اسوه حسنه په اړه داسې احاديث را غونډ شي چې د انساني ژوند له هرې څانگې او هر حالت سره تړاو ولري او په رڼا کې يې د اتباع سنت صحيح مفهوم په علمي او عملي ډول ښه څرگند شي څو يې مسلمانان په وسپله وکولای شي د الحاد او بې لارۍ په دې چاپيريال او ټولنه کې خپل ايمان او اسلام خوندي کړي.

له همدې کبله احقر د ځان په څېر د عامو مسلمانانو لپاره د علماء کرامو په مشوره د نبوي احاديثو او شماليو له مستندو کتابونو څخه د رسول الله ﷺ سنت او تعليمات غوره کړل او په اردو ژبه کې يې تر اسانه عنوانولاندي يوه گټوره او د باور وړ ذخيره را غونډه کړه.

احقر له خپل ضعف او نورو بوختياوو سره اوږده موده په ډېره مينه او تلوسه د دې کار په پوره کولو بوخت وو. الله الحمد له خپل علمي توان او د فهم له وړتيا سره چې څه ترتيب شوي لوستونکو ته يې ډالۍ کوي. د الله لويه پېرزوينه ده چې دې کتاب له ليکل کېدو سره دومره مقبوليت وموند چې نژدې په يوه مياشت کې د ننه يې نسخې ختمې شوې او د مينوالو تنده و

فرمایشات باقي پاتي شول. له همدې امله پر له پسې غوښتنو ته په پام يې ژر تر ژره د دويم چاپ تاييا ونيول شوه.

په همدې ترڅ کې دا کتاب په خپله چاپي پڼه د ځينو علماوو تر نظر هم تېر شو چې ځيني خبرې پکې له فقهي پلوه د سمون وړ وې نو دا چاپ د ځينو مستندو علماوو تر بيا نظر وروسته خپرېږي او پکې ياد فقهي مشکلات له منځه وړل شوي دي. خو له دې سره - سره زه يو ځل بيا دا خبره تکراروم چې دا د فقهي رسمي کتاب نه دی خو له موضوع سره تړلي ټول جزیات پکښې وي او ياد مسئلې هراړخ ته شمول ولري. له همدې امله بايد د دا ډول فقهي تفصيلاتو لپاره د باوري علماوو فتواوو ته رجوع وشي، يا مفصل فقهي کتابونه مطالعه او تر فهم وروسته عملي شي. د دې هدف لپاره زما د مشر او مرشد حکيم الامت حضرت مولانا اشرف علي تھانوي صاحب کتاب بهشتي زيور بې جوړې دی.

همداراز دا د علم حديث رسمي کتاب هم نه دی چې پکې د اصول الحديث ټولو فني باريکيو ته پام شوی وي بلکې که له فني پلوه ځيني تېروتنې ولري ناشونې نه ده، که څه هم ما ټول مواد له هغو مستندو کتابونو را اخیستي چې نومونه يې د ماخذونو تر سرليک لاندې راغلي دي مگر دا ټول ماخذونه له عربي څخه اردو ته شوې ژباړې دي. له همدې کبله شونې ده چې په نقل، ترتيب او انتخاب کې هغه احتیاط نه وي پاتې شوی چې د احاديثو په نقل کې اړين دی. له همدې وجې که د يوه حديث علمي تحقيق غواړئ نو اصل ماخذ ته دي رجوع وشي. مثلاً امکان لري له يو حديث سره تشریحي زیاتونې چې بايد په قوسونو کې راشي ځيني ځایونه بهي قوسه

وي، البته علماوو ته تر ييا - ييا وړښودلو وروسته الله الحمد د دې اطمنان
شته چي د احاديثو مرکزي مفهوم حتما تشرېح شوی او له عملي پلوه داسي
هيڅ خبره نه ده پاتي شوې چي مستنده نه وي.

پر دې سريږه د کتاب په ظاهري ښکلا او ترتيب کي ځيني داسي شيان
پاتي وو چي د ذوق ځينو خاوندانو ته يې خوند نه ورکاوه په دې چاپ کي د
هغو دلري کولو هڅه هم شوې ده. له الله څخه غواړم چي د احقر تر کوتاهيو په
ورتېږدو دې کتاب ته په خپل دربار کي د مقبوليت شرف ورکړي، عامو
مسلمانانو ته يې گټه ورسوي، د رسول الله ﷺ په مينه له نبوي سنتو سره د
رښتني جذبې را وښولو وسيله يې کړي او موږ ټولو ته پرې په اخلاص د
عمل توفيق را کړي. آمين ثم آمين و ما ذالک علی الله بعزیز

احقر محمد عبد الحی عفی عنه

۱۹۷۵/۵ سمبر/۲۴

لومړۍ برخه، ابتدايي مضامين

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده و نصلى على رسوله الكريم.

خطبه

سبحنک اللهم و بحمدک و تبارک اسمک و تعالیٰ جدک و لا اله غیرک. اشهد ان لا اله الا الله و حده لا شریک له. و اشهد ان محمدا عبده و رسوله. ارسله الله تعالیٰ الی كافة الناس بالحق بشیرا و نذیرا و داعیا الی الله باذنه و سراجا منیرا و صلی الله علیه و علی آله و صحبه و سلم تسلیما کثیرا کثیرا. سبحن رب العزّة عما یصفون و سلام علی المرسلین و الحمد لله رب العالمین. اللهم صل علی محمد و علی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انک حمید مجید. اللهم بارک علی محمد و علی آل محمد کما بارکت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انکم حمید مجید. ربنا تقبل منا انک انت السميع العليم.

پلوشي

د رسول الله ﷺ لوړ شان او نبوي کمالات په خپله د الله په څرگند کلام کې دي.

محمد حامد حمد خدا بس - خدا مدح آفرین مصطفی بس
الله ﷻ زموږ رسول احمد مجتبی محمد مصطفی ته په ټولو انبیاءو او
رسولانو کې یو خاص امتیاز ورکړی دی. دی یې سید الانبیاء و گرز اوه او د

هغه لوړ شخصيت يې د نړۍ لپاره د يوې بېلگه ييزې نمونې په توگه رالېږلی دی. له همدې امله يې د نړۍ والو لپاره د ده پېژندنه او د کاملو صفاتو بيان هم په خپل کلام کې په پوره پاملرنه بيان او تشرېح کړ.

قرآني اياتونه

(۱) هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا * مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا (الفتح: ۲۸، ۲۹)

ژباړه: دی (الله) هغه دی چې خپل رسول يې د هدايت له وسایلو (قرآن) او رښتني دين (اسلام) سره رالېږلی چې پر ټولو دينونو يې غالب کړي او الله کافي شاهد دی، محمد د الله رسول دی او کومو کسانو چې د ده ملگرتيا تر لاسه کړې هغوی د کافرانو په مقابل کې سخت دي او تر خپل منع مهربان. اې مخاطبه! ته به دوی وويني چې کله رکوع کوي، کله سجده کوي، د الله د فضل او رضا په لټه اخته دي. (بيان القرآن)

(۲) همدارنگه يې ويلي:

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ (آل عمران: ۱۶۴)

ژباړه: په حقيقت کې الله پر مسلمانانو هغه وخت احسان وکړ چې د دوی له جنسه يې يو داسې رسول را ولېږه چې دوی ته د الله اياتونه اوروي او

دوی (د جهالت له افکارو او دودونو) پاکوي او دوی ته کتاب و د فهم خبرې ورښيي. (بیان القرآن)

(۳) همدا راز یې ویلي:

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَاَلَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (الأعراف: ۱۵۷)

ژباړه: څوک چې د داسي امي رسول اتباع کوي چې دوی یې له ځان سره په تورات او انجیل کې لیکلي مومي (يو صفت یې دا هم دی چې) دوی ته د نېکو خبرو امر کوي او له بدو یې منع کوي، پاک شيان ورته حلالوي او ناپاک شيان حراموي او پر دوی چې (د مخکینیو شریعتونو د سختو احکامو) کوم بوج وو هغه ترې لرې کوي نو څوک چې پر دې نبي ايمان راوړي او ملاتړ یې کوي له هغه سره مرسته کوي او په هغه نور پسې کېږي چې ده راوړی، نو داسي کسان پوره نجات موندونکي دي. (بیان القرآن)

(۴) دده د خبرو په اړه یې ویلي:

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ * إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ * (النجم: ۳، ۴)

ژباړه: او هغه له ځاني خوا هڅاتو خبرې نه کوي، د هغه ارشاد صرف ور لېږل کېدونکې وحی ده. (بیان القرآن)

(۵) بیا یې خپلو بندگانو ته د خپل محبوب نبي خصوصیات داسي ور

پېژندلي دي:

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ

بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ (التوبة: ۱۲۸)

ژباړه: (ای خلکو!) تاسو ته یو داسي رسول راغلی چې ستاسو له جنس

(بشر) څخه دی چې ستاسو د تاوان خبرې پرې ثبتېږي، ستاسو د گټې ډېر

غوښتونکی دی (دا حالت خويي له هر چا سره دی بیا په ځانگړي ډول) پر

مومنانو ډېر شفیق (او) مهربان دی.

(۶) النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ

(الأحزاب: ۶)

ژباړه: نبي له مومنانو سره د دوی تر ځان هم ډېر تعلق لري او د هغه

مېرمنې د دوی (مومنانو) منډې دي (پر مسلمانانو د رسول الله ﷺ حق تر

خپلو ځانونو هم زیات دی او دده مطلق اطاعت او په کماله درجه تعظیم

واجب دی، په دې کې احکام او معاملات راځي.) (بیان القرآن)

(۷) ورپسې یې خلکو ته د خپل حق رسول او څرگند هدایت کوونکي د

پیروي داسي امر کړی:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الأحزاب: ۲۱)

ژباړه: ستاسو لپاره د الله د رسول (په شخصیت کې) یوه غوره نمونه وه

او تل به وي. (بیان القرآن)

(۸) وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا (الحشر: ۸)

ژباړه: او رسول چي تاسو ته څه درکړي وايي خلئ او د څه له اخیستلو چي يې منع کړي ياست او (بالعموم په افعالو او احکامو کي هم دا حکم دی) تاسو منع شئ.

(۹) مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ (النساء: ۸۰)

ژباړه: چاته چي د رسول اطاعت وکړ هغه د الله اطاعت وکړ.

(بيان القرآن)

(۱۰) وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا (الأحزاب: ۷۱)

ژباړه: او څوک چي د الله او د هغه د رسول پیروي وکړي نو هغه به لویي بریاته ورسپړي. (بيان القرآن)

(۱۱) دخپل محبوب نبي امتیانو ته يې دا زېری هم ورکړی دی:

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا

(النساء: ۶۹)

ژباړه: او څوک چي د الله او رسول وينا ومني نو داسي اشخاص به هم له هغو ښاغليو سره وي چي الله پرې نعمت کړی يعنې نبیان، صادقین، شهداء او صالحین او دا ښاغلي ډېر ښه ملګري دي. (بيان القرآن)

(۱۲) خو په دې يې هم خبر کړي:

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَكِّهِ مَا تَوَكَّلَىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا (النساء: ۱۱۵)

ژباړه: او څوک چې د حق تر وضاحت وروسته د رسول مخالفت وکړي او د مسلمانانو د لارې په پرېښودو بله لار ونيسي نو دی چې څه کوي موږ به یې ورپرېږدو دوزخ ته به یې تنباسو او هغه د ورتلو بد ځای دی. (بیان القرآن)

(۱۳) وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ (سورة النساء: ۱۴)

ژباړه: او څوک چې د الله او رسول وينا ونه مني او بالکل یې له اصولو ووزي هغه به اور ته تنباسي په دې ډول چې تل به پکښې وي او داسي سزا به ورکړل شي چې ذلت هم پکښې دی. (بیان القرآن)

(۱۴) بیا یې په خپله د هغه په ژبه د خپل گران رسول د رسالت د منصب او رشد و هدايت د مرتبې اعلانولو لپاره دا الفاظ ورکړل:

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ (الأعراف: ۱۵۸)

ژباړه: ورته ووايه اې (دنړۍ) خلکو! زه تاسو ټولو ته د هغه الله را لېږلی رسول یم چې پاچاهي یې په ټولو اسمانونو او ځمکه کې ده، له ده پرته د عبادت لایق نه شته، ژوند او مرگ دی کوي. (بیان القرآن)

(۱۵) قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي (يوسف: ۱۰۸)

ژباړه: ووايه دا زما طريقه ده زه (خلک) د الهي توحيد لور ته په داسي ډول را بولم چې زه هم دليل لرم او ملگري مې هم. (بیان القرآن)

(۱۶) قُلْ إِنِّي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (الأنعام: ۱۶۱)

ژباړه: ووايه ماته خپل رب يوه سيده لار راښودلې ده. (بيان القرآن)

(۱۷) قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ

ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (آل عمران: ۳۱)

ژباړه: ووايه چي كه تاسو له الله سره مينه لرئ نو زما اتباع وكړئ الله به در سره مينه وكړي، ټول گناهونه به مو وبخښي، الله به بخښونكي ډېر مهربان دي. (بيان القرآن)

(۱۸) الله خپل محبوب او حبيب په ډېر لطف او كرم سره د احترام په دې الفاظو مخاطب كړ:

يس * وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ * إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ * عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ * (يس: ۱-۴)

ژباړه: يس، په حكمت درلودونكي قرآن قسم چي بې شكه ته له رسولانو او پرنېغه لاريي. (بيان القرآن)

(۱۹) يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا * وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا * (الأحزاب: ۴۵)

ژباړه: اي نبي! بې شكه ته مو د داسي رسول په توگه وړلېږلی يې چې د امت شاهد شي، مومنانو ته زېري وركوي او كفار وپروې، د الله په امر بلونكي او يور وښانه خراغيي.

(۲۰) وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا (سبا: ۲۸)

ژباړه: او ستاد لېږلو هدف د ټولو انسانانو لپاره بشپړ او نذير کېدل دي.

(۲۱) وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ (الأنبياء: ۱۰۷)

ژباړه: او موږ ته (له داسي گټورو مضامينو سره) د بلې هيڅ خبرې لپاره نه يې لېږلی مگر د نړۍ له خلکو (يعني مکلفينو) سره د رحمت لپاره. (بيان القرآن)

(۲۲) وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ (القلم: ۴)

ژباړه: بې شکته ته د نېکو اخلاقو پر لور په کچه يې. (بيان القرآن)

(۲۳) وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ (الشرح: ۴)

ژباړه: او ستا په خاطر مو ستا ذکر لوړ کړ.

(۲۴) وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ (الضحى: ۵)

ژباړه: او ژر به الله تاته (په آخرت کې) ډېر نعمتونه درکړي نو ته به

خوشاله شې.

(۲۵) وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَلِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ (الحجر: ۸۷)

ژباړه: او موږ ته اووه اياتونه درکړي چې په لمانځه کې مکرر ويل

کېږي (مراد يې سورت الفاتحه ده) او (د عجيبو مضامينو له کبله يې ورکړه

داسي بلل شوې گواکي) قرآن عظيم يې ورکړی. (بيان القرآن)

(۲۶) وَأَنزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُن تَعْلَمُ

وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا (النساء: ۱۱۳)

ژباړه: الله پر تا کتاب او د حکمت خبرې نازلې کړې، هغه څه یې در وښودل چې ته نه پرې پوهېدې او پر تا د الله لوی فضل دی. (بیان القرآن)

(۲۷) د اسلام د گټو د ښمنانو له پرله پسې او بې پایانه مخالفتونو، زورونو او جگړو سره - سره چې رسول الله ﷺ په لږ موده کې د خپل رسالت په دنده او اعلاء کلمة الحق کې کومه بې جوړې او تلپاتې بریا ومونده پردې الله خپل محبوب خاتم النبیین او سید المرسلین ته د ځانگړې رضا او کاملې خوشالۍ امتیازي سند په ورکولو وویل:

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ * وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا * فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا * (سورة النصر)

ژباړه: ای محمده! کله چې د الله مرسته او د مکې فتحه (له خپلو اثارو سره) را ورسېږي (یعنې واقع شي او پردې فتح مرتب کېدونکي اثار دادي چې) ډله - ډله خلک به د اسلام دین ته پراتلو ووينې (نو هغه وخت وپوهېږه چې په دنیا کې د اوسېدو هدف د دین پوره کول دي، هغه پوره شوی آخرت سفر نژدې دی تیاری یې وکړه)، د خپل رب حمد او تسبیح ووايه او له هغه د استغفار غوښتنه وکړه (د فضیلت خلاف چې کومې چارې ترسره شوې وي له هغو د مغفرت غوښتنه وکړه دی ډېر توبه قبلوونکی دی).

(۲۸) بیا یې د خاتم المرسلین او رحمة للعالمین په وسيله د نړۍ پر مخلوق خپلې ټولې پېرزوینې او انعامات داسې اعلان کړل:

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ

الْإِسْلَامَ دِينًا (المائدة: ۳)

ژباړه: نن مي ستاسو دين درته پوره او خپل نعمت مي درباندي بشپړ کړ، ستاسو لپاره مي د اسلام دين خوښ کړ. (بيان القرآن)

(۲۹) بيا يې د انسانيت پر دې ستر احسان کوونکي د خپل نژدېکت او ځانگړي محبت پېرزوينه وکړه ويې ويل:

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا (الأحزاب: ۵۶)

ژباړه: يقينا الله او دهغه فرشتې پر نبي درود وايي نو اې مومنانو! تاسو هم پر ده درود او سلام وایاست. (بيان القرآن)

اللهم صل على محمد و على آل محمد كما صليت على ابراهيم و على آل ابراهيم انك حميد مجيد. اللهم بارك على محمد و على آل محمد كما باركت على ابراهيم و على آل ابراهيم انك حميد مجيد.

د کایناتو خالق الله تبارک و تعالی چي کله د انسانانو لپاره د شرف، انسانیت او کاملې بندگۍ د تر لاسه کولو او د خپلو ټولو احساناتو او انعامونو څخه د برخې او حصې تر لاسه کولو لپاره دا ډول خیر البشر نبي د یوې نمونې په توگه را ولېږه، نو لکه څرنگه چي یې پر مومنانو د شکر او احسان لپاره پر ده درود او سلام ويل واجب کړل همدا رنگه یې د ژوند په هره څانگه کي دهغه په اتباع او اطاعت هم مکلف کړل.

له دې الهي لارښوونو ښځي په ډاگه شوه چي که هر څوک رسول الله ﷺ ته څومره نژدې کېږي په هغومره اندازه به الله ته نژدې او محبوب وي گواکي د سنتو اتباع د عبادت روح او بندگۍ حاصل دی، د بنده کوم کار چي د سنت

خلاف وي هغه په خپل ذات کي عبادت نه بلکي څرگنده گمراهي ده. اوس به پردې رڼا واچوو چي د رسول الله ﷺ اتباع د امت پرا افراد و په کومو چارو کي واجب او په کومو ځايونو کي د مينې د تقاضا له مخې مستحب ده؟ د سپېڅلي سېرت دوي برخې دي: يوه يې برخه يې د هغو عقايدو او اعمالو ده چي رسول الله ﷺ د شرعي او امرو په توگه ترسره کړي او هر سړی پرې مکلف دی. دې ته سنن هدی ويل کېږي او بله برخه يې هغه چارې دي چي د رسول الله ﷺ خصوصيت او کرامت دی. مثلاً پرله پسې روژه او نور، امت ته د دې چارو اجازه نه شته.

بله برخه يې هغه کارونه دي چي رسول الله ﷺ د شرعي مامور په توگه نه بلکي د اتفاقي عاداتو په توگه غوره کړي دي، دې ته سنن زوايد ويل کېږي. که څه هم امت په دې چارو مکلف نه دی، مگر د توان په اندازه د دې چارو پيروي هم د مينې او محبت خبره ده ځکه د محبوب هره ادا محبوبه وي. همدا وجه ده چي صحابه کرامو په دا ډول اتفاقي چارو کي هم د دې پيروي ته لاس پورته کړی او معرفت درلودونکو د دې تر ټولو وړو کي سنت پيروي د ټولي نړۍ تر شتمني ارزښتمنه بلله مگر دا پرېکړه چي کوم شيان په سنن هدی کي داخل دي او کوم په سنن زوايد کي؟، کوم حکم د عام امت لپاره دی او کوم په دې پوري مخصوص دی؟، دا زما اوستا کار نه بلکي د محرمو مجتهدينو او دين د امامانو کار دی او دې اکابر و ټول شيان په ښه ډول څرگند کړي دي.

دا هم بايد ياد ولرو چي د سنن هدی دوه اړخونه دي يو دا معلومول چي فلانی شی فرض دی که واجب؟، موکد دی او که مستحب؟ او بيا چي د هر

شي کومه مرتبه وی په هماغه مرتبه کې یې ترسره کول. دا اړخ د ډېرې پاملرنې وړ دی، په ګډه - وډېدو یې په سنت او بدعت کې فرق را منځ ته کېږي او د دین تحریف ته لار خلاصېږي او دویم اړخ د هر عمل په اړه د ازده کول چي په آخرت کې به یو څه ثواب او یا عذاب وي. دا اړخ هم پر خپل ځای ډېر مهم دی ځکه د اعمالو ترغیب او ترهیب له همدې سره تړاو لري، له همدې کبله ضروري ده چي د کوم نېک عمل فضیلت او یا د بد عمل سزا په قرآن او نبوي احادیثو کې راغلې وي هغه بیان شي، له خپله ځانه پرې زیادت او کمبوت ناسم کار دی.

له پورتنیو یادونو سره سم د رسول الله ﷺ ټول غوره اخلاق، د اطاعت او عبادت طریقه، د خلوت او اجتماعي ژوند حالات، ټول اعمال او اقوال او د ژوند اړیکې او معاملات د هر قوم، هرې طبقې او هر فرد لپاره په هره زمانه او هر وخت کې غوره نمونه و مثال دی. له همدې کبله الله ﷻ ویلي: لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الأحزاب: ۲۱)

الله دي موږ ټولو مسلمانانو ته د ګران رسول د ټولو برکتونو سننود اتباع او د ده په سپېڅلو لارښوونو له اخلاص او صدق سره د عمل پوره او ټینګ توفیق راکړي او د هغه په بدل کې دي د دې دنیا د ژوند او مرګ نېکي او په آخرت کې خپله پراخه او کامله رضا او د رسول الله ﷺ د ستر شفاعت دایمي دولت را نصیب کړي. آمین

اللهم ارزقنا حبک وحب لبيک واتباع سنته وتوفنا علی ملتة واحشرنا فی

زمرته آمین یا رب العالمین

د اتباع هوډ (عزم)

انما الاعمال بالنيات (صحيح البخاري)

هر عمل پر نيت موقوف دی.

محترم شيخ محقق شاه عبد الحق محدث دهلوي وايي چي دا حديث د دين يو ستر اصل او په ټولو احاديثو کي هر اړخيز او ډېر گټور دی، ځيني حضرات خويي د دين درېيمه برخه بولي ځکه چي دين پر قول، فعل او عمل مشتمل دی او ځينو په دې وجه نيم علم گڼلی چي اعمال دوه ډوله دي يود زړه او بل د اندامونو. د زړه په اعمالو کي نيت تر ټولو غوره دی، پر همدې بنسټ به عمل له دې نيم علم يعني نيت سره تړلی وي بلکي په دواړو نصفونو کي پېڅي ډېر.

په حقيقت کي نيت د قلبي، جسماني او ټولو عباداتو اصلي بنسټ دی، که له همدې وجې ټول علم و بلل شي نو مبالغه به نه وي. (مدارج النبوة) د دې ليکنې اصل هدف، مقصد او اهميت دادی چي د الله په فضل د رسول الله ﷺ د ټولو سپېڅلو عاداتو، شمائلو، عباداتو او خاصيتونو پوره ذخيره مو مخ ته پرته ده چي د انسانيت د بريا او ټيکنمرغۍ کامل نصاب هم دی او د ژوند مکمل قانون هم، دده د سنتو لاره له هر ډول خطر څخه خوندي او له هرې نيمگړتيا پاکه ده. له همدې کبله زموږ د ټيکنمرغۍ، بريا او پوهي فطري تقاضا داده چي دده د اسوه حسنه پيروي وکړو په هر عمل کي دده پر نقش قدم روان شو او کله چي د الله له خوا د هغه د لارې په غوره کولو د

محبوبیت د ډالی وړ کولو وعده هم شوې نو د رباني حکم غوښتنه همدا ده چې موږ ټول اعمال، فرایض او واجبات، او امر او نواهي باید د رسول الله ﷺ د اطاعت په نېت عملي کړو او د مینې له مخې د ده ټول آداب، خاصیتونه او عادي سنت هم د ژوند شعار وگرزوو.

په دې کې هم باید د نبوي اتباع نېت او هوډ وي چې ان شاء الله هر عمل به مو هم مقبول او هم د الله په نزد محبوب وي. په دنیا کې به ښه ژوند ولرو او په آخرت کې به رسول الله ﷺ ته د نسبت له کبله د عمل په مېړان کې وزن ولري، نېت او اراده یو اختیاري کار دی چې هر سړی پرې مکلف شوی دی او دا ورته ډېر اسانه هم ده نو د اسوه رسول اکرم تر ویلو وړاندې په خپل هر عمل او د ژوند په هره طریقه کې د رسول الله ﷺ د اتباع نېت وکړئ ان شاء الله د اېه مود دواړو جهانونو بریا وي. والله المستعان

پسندار سعدنی که راه صفا - توان یافت جز در پی مصطفی

خلاف پیمبر کسی ره گزید - که هرگز به منزل نه خواهد

بنده عاجز

محمد عبد الحی عفی عنه

د دواړو جهانونو بری

اوپه دنیا و اخرت کي د ساتنې دعا

له ابو بکر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې له رسول الله ﷺ مې واورېدل، ویې ویل: له الله یقین او سلامتي و غواړئ ځکه له یقین څخه وروسته هیچاته تر سلامتیا غوره شی نه دی ورکړل شوی. په دې کي رسول الله ﷺ د دنیا او اخرت سلامتیا یو ځای کړې او حقیقت همدا دی چې په دواړو جهانونو کي د بندگانو حالات له یقین او سلامتیا پرته اصلاح کېدای نه شي. په یقین سره د اخرت سزاوې له منځه ځي او سلامتیا د زړه و بدن ناروغۍ ختموي.

نو چې سلامتیا او صحت دومره مهم دي نو موږ به په دې اړه د رسول الله ﷺ هغه سپېڅلي سنت بیان کړو چې که یې یو څوک ولوړي پوره به شي چې رسول الله ﷺ سپېڅلي سنت په مطلق ډول د ژوند کمله تگلارده او په دې سره زړه و بدن د دنیا و اخرت د ژوند صحت او نعمت تر لاسه کولای شي.

(زاد المعاد)

بلغوا عني ولو آية (حدیث)

د دعوت زېری

رسول الله ﷺ ویلي: الله دی هغه بنده تر او تازه لري چې زما خبره واورې، یاده یې کړي، ویې ساتي او نورو ته یې ورسوي. ډېر کسان د فقهي (دیني علم) درلودونکي وي خو په خپله نه پوهېږي او د دیني علم ډېر

خاوندان يې داسي خلگو ته رسوي چي تردوی ډېر پوه وي. (جامع الترمذي، سنن ابی داود، معارف الحديث)

دين مبین في اربعين

ژباړه: سلمان ﷺ وايي چي له رسول الله ﷺ مي پوښتنه وکړه هغه څلوېښت احاديث کوم دي چي تاويلي که يې څوک ياد کړي جنت ته به ځي؟ رسول الله ﷺ وويل:

(۱) پر الله ايمان.

(۲) د آخرت پر ورځ.

(۳) د فرشتو پر وجود.

(۴) پر ټولو اسماني کتابونو.

(۵) پر ټولو انبياوو.

(۶) او تر مرگ وروسته پر بيا ژوند ايمان راوړه.

(۷) د خير او شر هر تقدير د الله له خوا دی.

(۸) او دا شاهدي ورکړه چي له الله پرته هيڅ معبود نه شته او محمد د

الله رېښتنی رسول دی.

(۹) د هر لمانځه پر مهال په کامل او داسه لمونځ وکړه (کامل اودس دې

ته وايي چي ټولو اداوو او مستحباتو ته يې پام وشي، د هر لمانځه لپاره نوی

اودس مستحب دی او د لمانځه قايملو هدف دادی چي ټول ظاهري او

باطني ادا يې پر ځای شي.)

(۱۰) زکات ورکړه.

- (۱۱) درمضان روژي نيسه.
- (۱۲) که مال لري نو حج وکړه.
- (۱۳) د ورځې دوولس موکد سنت کوه (تر سهار وړاندي دوه رکعت، تر ماښام وړاندي څلور رکعت، وروسته دوه رکعت، تر ماښام وروسته دوه رکعت او تر ماخوستن وروسته دوه رکعت).
- (۱۴) هيڅ شپه و تر مه ايله کوه.
- (۱۵) له الله سره هيڅ شی مه شريکوه.
- (۱۶) د مور و پلار نافرمانی مه کوه.
- (۱۷) په ظلم د یتیم مال مه خوره.
- (۱۸) شراب مه څښه.
- (۱۹) زنا مه کوه.
- (۲۰) په دروغو قسم مه اخله.
- (۲۱) د دروغو شاهدی مه ورکوه.
- (۲۲) په نفسي خواهشاتو عمل مه کوه.
- (۲۳) د مسلمان ورور غیبت مه کوه.
- (۲۴) په پاک لمنې بنځې یا نارینه تور مه لگوه.
- (۲۵) له خپل مسلمان ورور سره حسد مه کوه.
- (۲۶) په لهو و لعب مه اخته کېږه.
- (۲۷) له تندار چيانو سره مه يوځای کېږه.
- (۲۸) د ټیټ قد خاوند ته ټیټکی مه وايد.
- (۲۹) په چا ملنډې مه وهه.

- (۳۰) د مسلمانانو تر منځ شیطانت مه کوه.
- (۳۱) د الهي نعمتونو شکر کاږه.
- (۳۲) پر تکلیف او غم صبر کوه.
- (۳۳) د الله له عذابو وپریږه.
- (۳۴) له خپلوانو سره اړیکې مه شلوه.
- (۳۵) بلکې له هغوی سره خپلوي پاله.
- (۳۶) د الله پر هېڅ مخلوق لعنت مه وایه.
- (۳۷) د سبحان الله، الله اکبر او لا اله الا الله ذکر پر کوه.
- (۳۸) د جمعي او اخترانو حاضري مه پرېږده.
- (۳۹) او پر دې باور ولرې چې تاته کوم تکلیف او راحت رسېدلی هغه تا ته مقدروو چې له منځه تلونکی نه وو او څه چې نه دي در رسېدلي هغه په هېڅ ډول در رسېدونکي نه وو.
- (۴۰) په هېڅ حال کې د قرآن کریم تلاوت مه پرېږده.
- سلمان ؓ وایي: ما پوښتنه وکړه چې که څوک دا یاد کړي هغه ته به یې اجر څه وي؟ رسول الله ﷺ وویل: الله به یې له انبیاء کرامو او علماوو سره را پاڅوي.

دویمہ برخہ

غورہ اخلاق

سپیڻلی خانگرتیاوی

الهي پڻ نڌنه، قدسي حديث :-

په صحيح البخاري کي له عطاء څخه داسي يو حديث روايت شوی چي رسول الله ﷺ د ډېرو اخلاقو جامع دی او په هغو کي ځيني لوړ صفات يې قرآن کریم هم ياد کړي. په حديث قدسي کي دي:

(۱) يا ايها النبي انا ارسلنک شاهدا و مبشرا و نذيرا و حرزا للاميين. اي نبي! بې شکه ته مو د خپل شاهد په توگه ورلېږلی يې، امر منونکو ته زېری ورکوونکی، له عذابه د گمراهانو وپروونکی او د نالوستو لپاره پناه ورکوونکی يې.

(۲) انت عبدی و رسولی. ته زما ځانگړی بنده او رسول يې.

(۳) سیتک المتوکل. پرتا مي د متوکل نوم ايښی دی ځکه په هره معامله کي پر ما توکل کوي.

(۴) ليس بفظ ولا غليظ. نه بد خوږه او نه سخت زړی دی.

(۵) ولا سخاب في الاسواق. نه په بازارونو کي شور جوړوونکی دی.

(۶) ولا يدفع السيئة بالسئنة. د بدی بدله هيڅکله په بدی نه ورکوي.

(۷) ولكن يعفو ويغفر. بلکي معافي او بخښنه کوي. گواکي رسول

اللَّهُ ددي قرآني حکم (ادفع بالتی هی احسن) یعنی دبدی بدله په ډېره غوره طریقه ورکوه عملي کوونکی وو.

(۸) ولا يقبضه الله حتى يقيم به الملة العوجاء. الله به یې تر هغه وخته وفات نه کړي چي دده په وسيله یې لاري قوم پرلار نه کړي یعنی خو هغوی د لا اله الا الله محمد رسول الله په ویلو مسلمان شوي نه وي.

(۹) ويفتح به اعين عميا. الله به یې تر هغه وخته وفات نه کړي چي د کافرانوړندې سترگې یې بنا کړې نه وي.

(۱۰) واذا ناصيا وقلوبا غلفا. کانه غوړونه او په پردو کي پټ زړونه یې خلاص کړي نه وي. په ځينو روایاتو کي دا صفات هم پرې اضافه شوي:

(۱۱) اسدده بكل جميل. په هر غوره خصلت به دی روزم.

(۱۲) واهب له كل خلق كريم. ده ته به هر غوره خاصیت ورکړم.

(۱۳) واجعل السكينة لباسه وشعاره. زه به اطمینان دده لباس او شعار (له بدن سره نښتي جامه) وگرزوم.

(۱۴) والتقوى ضميره. پرهېزگاري به دده زړه وټاکم.

(۱۵) والحكمة معقوله. حکمت به دده د پوهي خبره وټاکم.

(۱۶) والصدق والوفاء طبيعته. رښتنولي او وفاداري به یې طبیعت وگرزوم.

(۱۷) والعفو والمعروف خلقه. معافي او نېکي به یې مزاج کړم.

(۱۸) والعدل سيرته والحق شريعته والهدى امامه والاسلام ملته.

انصاف به یې سېرت، حق به یې شریعت، هدایت به یې امام او د اسلام دین ته به یې د ملت درجه ورکړم.

(۱۹) احمد اسمه. دده نوم (لقب) به احمد وي.

(۲۰) اهدی به بعض الضلالة. دده په وسپله به یې لارې خلکو ته تر گمراهۍ وروسته لارښوونه کوم.

(۲۱) واعلم به بعض الجهالة. تر پوره جهالت وروسته به دده په وسپله خلکو ته علم او عرفان ورکړم.

(۲۲) وارفع به الخیالة. دده په وسپله به خلک له ذلت څخه راوباسم د عروج پام ته به یې ورسوم.

(۲۳) واسی به بعد النکرة. دده په وسپله به خپل مخلوق ته ترجهالت او د حق تر نه پېژندنې وروسته لوړتیا ورکړم.

(۲۴) واكثره بعد القلة. دده هدایت په وسپله به دده پیروانو لږ شمېر پر کړم.

(۲۵) واغنى به بعد العيلة. په لوړه او مسکنت د خلکو تر اخته کېدو وروسته به دده په وسپله د هغوی حالت په غنا بدل کړم.

(۲۶) والف بين قلوب مختلفة واهواء مشتتة وامم متفرقة. دده په وسپله به د اختلاف کوونکو، د تیت-پرک خواهاشاتو درلودونکو او ډلو-تپلو په زړونو کې محبت پیدا کړم.

(۲۷) واجعل امته خیر امة اخرجت للناس. دده امت به غوره امت
وگرزوم چي د خلگود لارښوونې لپاره را ایستل شوي. (مدارج النبوة)
صلی الله علیه وسلم و علی آله وصحبه اجمعین.

کامل بشریت

د سید عالم حضور اکرم ﷺ برکتمن شخصیت د لوړو صفاتو، هرډول
ښو اخلاقو، خویونو او ښکلو صفتونو له مخې تر ټولو لوړ، وتلی او قوي
دی. د دې ټولو ښېگڼو او کمالاتو احاطه او بیان د انسان تر توان او وس
وتلې ده ځکه د امکان په دنیا کي چي د کومو ټولو کمالونو تصور ممکن
دی رسول الله ﷺ درلودل. ټول انبیاء او رسولان دده د لوړ کمال
څرگندوونکي او د ښکلو پلوشو ښودونکي دي.

فلله الحمد رب العالمین

الله د ټولو ښېگڼو څښتن دی

وصل الله علیه وعل آله قدر حسنه وجماله وکماله وبارک وسلم

ځانگړی امتیاز:-

امام نووي په خپل کتاب تهذیب کي لیکي: الله د اخلاقو او عاداتو
ټولي ښېگڼې، کمالات او لوړ صفات د رسول الله ﷺ په لوړ شخصیت کي را
یوځای کړي ول. الله ده ته د مخکینیو او وروستیو ټول هغه علوم ورکړل
چي ورسره مناسب وو. په داسي حال کي چي امي وو، نه یې لیک - لوست
کولای شوای او نه یې په انسانانو کي څوک ښوونکی وو. له دې سره -
سره الله داسي علوم ورکړل چي الله په ټولو کایناتو کي بل چاته نه دي

ورکړي. ده ته د ځمکنیو کایناتو د خزانو کیلی وړاندي شوې خوده تل د دنیوي وسایلو په بدل کې اخرت ته ترجیح ورکړې ده.

انس ﷺ وایي: رسول الله ﷺ تر هر چا په علم او حکمت ډېر پوهېده، تر ټولو عزتمن، عادل، تر هر چا زغم درلودونکی، تر ټولو پاک لمنی، خلکو ته گټه رسوونکی او د هغوی پر زورونه تر هر چا زیات صبر کوونکی وو. (رسایل الوصول شمایل الرسول)

په بخاري و مسلم کې له انس ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ تر ټولو خلکو ډېر ښکلی، زړور او سخي وو ځکه دی تر ټولو انسانانو غوره وو، تر هر چا یې په مزاج کې اعتدال درلود او څوک چې دا صفات ولري د هغه هر کار به د غوره کارونو نمونه وي. په ټولو خلکو کې به د ښکلي صورت څښتن وي او د هغه کردار به د لوړو اخلاقو سمبول وي.

رسول الله ﷺ د ټولو بدني او روحاني کمالاتو جامع، د ښکلا او ښک سېرت څښتن، تر هر چا مهربان، سخي او تر ټولو ډېر چود او فیض څښتن وو. **ښکلي څېره:-**

ابو هريره ﷺ وایي: ما هېڅوک تر رسول الله ﷺ ښایسته نه دی لیدلی گواکې په څېره کې یې لمر حرکت کوي. کله چې به یې خندل نو پردیوالو نو به یې رڼا لوېده. (مدارج النبوة د کتاب الشفا په حواله)

له هند بن ابی هاله ﷺ څخه روایت دی چې کتونکو ته د رسول الله ﷺ څېره د لوی دېدبه درلودونکې په څېر معلومه او مخ یې داسې ځلېده لکه د څوړ لسم سپوږمۍ چې ځلېږي.

د نبوی شخصیت خوشبو :-

انس ﷺ وایي چي ما هیڅ عنبر، مشک او خوشبویه شی د رسول الله ﷺ تر خوشبویی زیات خوشبونه دی لیدلی. رسول الله ﷺ چي به کله له چا سره روغېر کاوه نو ټوله ورځ به یې بوی تلی او چي کله به یې د یوه ماشوم پر سر لاس تېر کړ نو هغه به د خوشبوله وجې په نورو ماشومانو کي پېژندل کېده. کله چي به رسول الله ﷺ پر لار تېر شو او څوک به یې په لټه ووت نو له خوشبویی به یې معلومېده چي پردې لار تللی دی. دا خوشبویی د عطروله لگولو پرته ده په مبارک بدن کي وه.

غوره اخلاق :-

الله ﷻ د رسول الله ﷺ د غوره اخلاقو په اړه ویلي:

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ (القلم: ۴)

بې شکه ته د سترو اخلاقو څښتن یې.

او ویلي یې دي:

وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا (النساء: ۱۱۳)

پر تاد الله ډېر لوی فضل دی.

او په خپله رسول الله ویلي: بعثت لاتمم مكارم الاخلاق.

يعني زه د ښو اخلاقو پوره کولو لپاره را لېږل شوی يم.

په يوه بل روايت کي دي: لاکمل محاسن الافعال.

يعني د ښو چارو د پوره کولو لپاره را لېږل شوی يم.

له دې په ډاگه شوه چې د رسول الله ﷺ شخصيت د ټولو بښگنو او غوره اخلاقو جامع وو، دا ځکه چې د ده بښوونکی الله دی. له عائشې ؓ څخه روايت دی چې له دې څخه د رسول الله ﷺ د غوره اخلاقو په اړه پوښتنه وشوه نو ورته وېي ويل: کان خلقه القرآن. يعني د رسول الله ﷺ اخلاق قرآن وو.

د دې ظاهري معنا داده چې په قرآن کې کوم اخلاق او غوره صفات ياد شوي رسول الله ﷺ هغه ټول درلودل. په کتاب الشفا کې قاضي عياض زياتوي: او دا هم ده چې د ده خوشالي د قرآن له خوشالي او خپگان يې د قرآن له خپگان سره وو. مطلب دا چې د رسول الله ﷺ رضاد الهي امر پر تر سره کولو او خپگان يې د الهي حکم په مخالفت او گناه کولو کې وو. په عوارف المعارف کې ويل شوي چې د عائشې ؓ مراد دا وو چې يوازي قرآن د رسول الله ﷺ اخلاقي تگلاره وه يعني د کان خلقه القرآن معنا او مطلب همدا دی.

حقيقت داده چې د هېچا فهم او عقل د رسول الله ﷺ د مقام حقيقت او د ده د حال ستر ماهيت ته نه شي رسېدای او له الله پرته يې هېڅوک نه شي پېژندلای، لکه د رسول الله ﷺ په څېر چې بل هېڅوک الله په حقيقي ډول نه شي پېژندلای. لا يعلم تأويله الا الله، په تاويل يې له الله پرته هېڅوک نه پوهېږي. (مدارج النبوة د شيخ عبد الحق محدث دهلوي)

عفو او نرمي :-

صبر، حوصله او عفو د رسول الله ﷺ له سترو نبوي صفاتو دي، په حديث کې دي چې رسول الله ﷺ هېڅکله د خپلو شخصي چارو او مال دولت په لړ کې له چاغې نه دی اخیستی، مگر چا چې به د الله حلال کړي شيان حرام کړل نو له هغه يې د الله لپاره بدله اخیستې ده او د رسول الله ﷺ تر ټولو زيات

او سخت صبر د احد په غزا کي وو چي کفاري يې په جگړه مقابلې ته راغلل او ده ته يې سخت دردونه ورسول مگر ده نه يوازي صبر او عفوه وکړه بلکي د شفقت او رحمت له مخې يې هغوی د ظلم او جهل په وجه معذور وبلل او ويې ويل: اللهم اهد قومي فانهم لا يعلمون. يعني اې الله! زما قوم ته هدايت وکړه ځکه هغوی نه پوهېږي.

او په يوه بل روايت کي د اللهم اغفر لهم يعني اې الله دوی وبخښه الفاظ دي. کله چي دا خبره پر صحابه کرامو سخته شوه نو ويې ويل: اې د الله رسول! کاش هغوی ته دي د هلاکت ښېرا کړې وای. ده وويل: زه د لعنت لپاره نه يم را لېږل شوی، بلکي د حق دعوت او جهان لپاره رحمت را لېږل شوی يم. (الشفاء مدارج النبوة)

صبر او ثبات

له انس رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: زه د الله په لار کي دومره ووپرول شوم او گواښونه راته وشول چي هيڅوک به دي دومره نه وي وپرول شوی او د الله په لار کي دومره وزورول شوم چي هيڅوک به دومره نه وي زورول شوی او يو ځل دېرش شپې او ورځې په داسي حال کي را باندي تېري شوې چي ما او بلال د خوراک لپاره داسي هيڅ شی نه درلود چي کوم حيوان يې وځوري، پرته له هغه څه چي بلال په خپل بغل کي پټ کړي وو.

(معارف الحديث، شمایل ترمذي)

د طايف پېښه :-

رسول الله ﷺ د توحيد د تبليغ لپاره زيد بن حارثه ﷺ له خان سره کړ،
پياده طايف ته ورسېد او د هغه ځای اوسېدونکي يې اسلام ته راوبلل خو
هغوی وپارېدل او ورپسې شول. د هغه ځای مشرانو د خپلې سيمې او ښار
هلکان ورپسې کړل او هغوی به د وعظ پر مهال پر رسول الله ﷺ دومره ډبرې
ويشتې چې وينې به ترې بهيدې، پايزار ته به يې رسېدې او د اوداسه لپاره
به يې ايستل سخت وو. يو ځل اوياشانو رسول الله ﷺ ته دومره ښکښلې
وکړې، دومره لاسونه يې وټکول او نارې يې جوړې کړې چې رسول الله ﷺ د
يوه سرای په انگرې پناه اخيستو ته مجبور شو.

يو ځل په همدې ځای کې د وعظ پر مهال رسول الله ﷺ دومره وهل
وخورل چې بې سده ولوېد، زيد ﷺ را په شا کړ او له ابادۍ يې را وايست او د
اوبو په پاشلو پرېد راغی.

په دې سفر کې ترستونزو او کړاوونو وروسته چې يو کس هم مسلمان
نه شو د رسول الله ﷺ زړه د غم او تکليف پر مهال د الله له عظمت او محبت
څخه ډک وو. پر دې مهال چې ده کومه دعا وکړه الفاظ يې دا دي:

اللهم اليک اشکو ضعف قوتي وقلة حيلتي وهواني على الناس يا ارحم
الراحمين انت رب المستضعفين وانت ربي الى من تکلني الى بعيد يتهجمني او الى
عدو ملکته، امري ان لم یکن بک على غضب فلا ابالي ولكن عافيتک هي اوسع
لي اعوذ بنور وجهک الذي اشرقت له، الظلمات و صلح عليه امر الدنيا والاخرة
من ان ينزل بي غضبك او يحل علي سخطک لك العتبى حتى ترضى لا حول ولا

قوة الایک.

ژباړه: ای الله! زه له خپلې ناتوانۍ، بې وسۍ او د خلگو په نظر د دومره حقارت او وسایلو نه درلودلو فریاد تاته کوم. ای ارحم الراحمین!، ای د بې وسو مالکه ته می رب یې، ای الله! که ته ما هغو پر دیو ته سپارې چې ترویو مخي وي یا هغه د بنمن ته چې زما پر بنه و بدو به ولکه ولري خو چې ته خو بن یې پروایې نه لرم ځکه ستا ساتنه او بخښنه زما لپاره ډېره پراخه ده، زه ستا د پاک ذات نور غواړم چې اسمان پرې رها شي، تیارې له منځه یوسي او د دنیا و آخرت کار سم شي او له تادې خبرې پناه غواړم چې پر ما غضب نازل کړې، یا په خپلگان ستا عذاب را باندي راشي، تر هغو دي لمانځم چې ته راضي شي او ستا له مرستې و تائید پرته هیڅوک د هیڅ شي قدرت نه لري.

(طبري ۲/۸۱)

رسول الله ﷺ له طایف څخه په راستنېدو دا دعا هم وکړه: زه ولي دې خلگو ته د هلاکت ښېرا و کړم؟ که دوی پر الله ایمان نه لري نو امید شته چې ضرور به یې راتلونکی نسلونه پریوه الله ایمان راوړي. (صحیح مسلم عن عائشة، کتاب رحمة العالمین)

د رسول الله ﷺ عفو او کرم :-

د مکې کفارو ترویو ویشو کالو رسول الله ﷺ او د هغه ملګري زورول، د ظلم او وحشت هیڅ داسې طریقه نه وه چې دوی د یوه الله پر لمانځونکو ونه ازمویله. ان هغوی د خپل کور او ټاټوبي خوشي کولو ته مجبور شول، خو کله چې مکه فتحه شوه نو د اسلام دا تر ټولو سخت د بنمنان په بشپړ ډول د

رسول الله ﷺ رحم او کرم ته پاتي وو او د هغه يوې اشارې ټول له وينو او خاورو سره يوځای کولای شوای مگر څه وشول؟ رسول الله ﷺ د قریشو له هغو ټولو ظالمانو او جابرانو څخه چې له وېرې او پېښمانياتيا يې سرونه ټيټ نيولي او د ده مخ ته ولاړول وپوښتل: تاسو پوهېږئ زه به څه درسره وکړم؟ هغوی په ترترې ژبه ځواب ورکړ: اې صادق اې امينه! ته زموږ شريف ورور او د شريف ورور زوی يې او تل مو درڅخه زړه سوی ليدلی دی. رسول الله ﷺ وويل: زه نن هغه څه درته وایم چې يوسف عليه السلام خپلو وروڼو ته ويلي وو، رسول الله ﷺ زياته کړه: نن پر تاسو هيڅ تور نه شته ځی ټول ازاد یاست. (کتاب الشفاد ابن هشام)

سالم فطرت :-

رسول الله ﷺ په ټولو حالاتو، اقوالو او افعالو کې له لویو گناهونو او د محققینو په نزد له کوچنیو گناهونو هم پاک وو. د ده لپاره په هیڅ ډول د وعدې مخالفت او یا له حقه اعراض ممکن نه وو، نه قصدا، نه په سهوه، نه په روغتیا او نه په ناروغۍ کې، نه د یو حقيقي مطلب په غوښتنه کې، نه په ټوکو کې او نه په خوشالي و غوسه کې. (نشر الطیب)

په وعده وفا :-

د بدر د جگړې پر مهال د مسلمانانو شمېر ډېر لږ وو او هر سړي ته يې ډېر ضرورت درلود. حذیفه بن الیمان او ابو سهیل رسول الله ﷺ ته راغلل او ویې ويل: اې د الله رسول! موږ له مکې را روان وو چې په لاره کې کفارو ونیولو او په دې شرط یې خوشي کړو چې په جگړه کې به ستا ملګرتیا نه

کو، مگر داد مجبوریّت و عده و موږ به حتماد کافرانو پر خلاف جنگ پږو. رسول الله ﷺ وویل: هیڅکله نه، تاسو خپله و عده پوره کړئ او د جگړې له ډگره ستانه شئ، موږ مسلمانان په هر حالت کې و عده پوره کوو او موږ یوازې د الله مرستې ته اړتیا لرو.

(صحیح مسلم باب الوفاء بالعهد ۲/۸۹، ۲/۱۰۶)

عبدالله بن ابی الحماد ؓ وایي چې تر رسالت وړاندې مې له رسول الله ﷺ څخه یو شی واخیست او یو څه پیسې پاتې شوې. له رسول الله ﷺ سره مې و عده وکړه چې همدلته به یې درته راوړم. بیا مې له یاده ووتلې، درې ورځې وروسته مې را یاد شول هلته ورغلم نو که گورم رسول الله ﷺ پر هماغه ځای ولاړ دی. راته ویې ویل: زه خودي په تکلیف اخته کړم، له درو ورځو را هېسې همدلته درته انتظار کوم. (دا روایت ابوداود نقل کړی) او له دې پېښې د رسول الله ﷺ تواضع او په اخیری کچه د و عده پوره کول ښکاري.

مېړانه:—

انس ؓ وایي چې رسول الله ﷺ وویل: ماته پر نورو خلکو د څلورو شیانو فضیلت را کړل شوی دی، د سخا، مېړانې، جنسي طاقت او پر مقابل لوري غلبه. رسول الله ﷺ تر نبوت وړاندې هم او وروسته هم د وقار څښتن وو. (نشر الطیب)

د حنین په غزا کې د کافرانو گڼو غشو په صحابه کرامو کې یو ډول وار خطايي او گډ - وډي پیدا کړه، خو رسول الله ﷺ له خپله ځایه حرکت هم ونه کړ په داسې حال کې چې پر اس سپور وو او ابو سفیان بن الحارث یې د اس کیزه نیولې وه، کفارو غوښتل چې پر رسول الله ﷺ برید وکړي دی له اس

څخه را کښته شو او له الله يې مرسته وغوښته، له ځمکې يې يو موټ خاوره ورواخيسته د دښمنانو پر لوري يې وروغورځوله نو داسي هيڅ کافر نه وو چي سترگې يې له خاورو نه وي ډکې شوې. رسول الله ﷺ په همدې وخت کي وويل: انا النبي لا كذب، انا ابن عبد المطلب. معناه نبي یم دادروغ نه دي، زه د عبد المطلب زوی یم.

په دې ورځ ترده هيڅ زړور، دلاور او غيرتمن نه دی ليدل شوی.

(مدارج النبوة)

ابن عمر ؓ وايي چي مانه تر رسول الله ﷺ بل زړور ليدلی، نه سخي او نه د نورو اخلاقو له مخې غوره، موږ به د بدر په جگړه کي د رسول الله ﷺ شا ته پناه اخيستله او ډېر غيرتمن هغه څوک گڼل کېده چي د جگړې په ډگر کي له ده سره د دښمن را نژدې کېدو پر مهال موجود وو ځکه په دې صورت کي به هغه سړی هم د دښمن ته ورنژدې کېده. (نشر الطيب)

سخاوت:-

ابن عباس ؓ وايي چي لومړی خور رسول الله ﷺ تر ټولو خلگو ډېر سخي وو (هيچا يې هم د سخاوت مقابله نه شوای کولای) په خپله يې فقيرانه ژوند درلود او په ورکړه کي يې پاچاهان شرمول. يو ځل د سختې اړتيا پر مهال يوې ښځې څادر ورکړ او ده واغوست چي پر همدې مهال يو بل چا ترې غوښتنه وکړه او ده هغه ته ورکړ. د پور په اخيستلو به يې د اړو خلگو اړتياوې پوره کولې، که به د پوره وړو د سختې غوښتنې پر مهال څه په لاس ورغلل او د قرض تر ورکړې وروسته به يوشی پاته شول نو تر وېش وړاندي کور ته نه تلې، په خاصه توگه د روژې په مياشت کي به تر پايه ډېر سخي وو.

(د رسول الله ﷺ د یو ولسو میاشتو سخا به له دې میاشتي سره برابر نه وه) په دې میاشت کې چې به هر وخت جبریل راتلی او ده ته به یې قرآن اوراوه نو پر دې مهال به په نېکي او گټه رسونه کې د سخت باران تر اوروونکي باد هم ډېر سخي وو. (خصائل نبوي)

په ترمذي کې یو حدیث نقل شوی چې یو ځل رسول الله ﷺ ته نوي زړه در همه له یو خوا راغلل، ده پر یوه بوري واچول او همالته یې تقسیم کړل. تر ختمېدو وروسته یو سایل راغی رسول الله ﷺ وویل: هیڅ را سره پاتې نه دي، ته زما په نوم له یو چا پور واخله کله چې یې پیدا کړم زه به یې ورکړم. (خصائل نبوي)

له جابر رضی الله عنه څخه روایت دی، ده ویلي: هر وخت چې له رسول الله ﷺ څخه د یوه شي غوښتنه شوې ده ورکړې. انس رضی الله عنه وایي: رسول الله ﷺ د راتلونکي لپاره هیڅ نه ساتل، د ابن عباس رضی الله عنه وینا ده چې رسول الله ﷺ تر هر چا ډېر سخي وو، په خاصه توګه د روژې په میاشت کې.

(صحيح بخاري، بدء الوحي)

یو ځل رسول الله ﷺ ابو ذر غفاري رضی الله عنه ته وویل: ای ابو ذره! زه نه غواړم چې د احد په څېر سره زرا سره وي او تردرو ورځو یې یوه روپی هم را سره پاتې شي، پرته له هغو چې د قرض ادا کولو لپاره یې ساتم نو ای ابو ذره! زه به دا مال په دواړو لاسونو د الله پر مخلوق تقسیم کړم.

(صحيح البخاري كتاب الاستقراض ص: ۳۲۱)

یوه ورځ له رسول الله ﷺ سره شپږ روپی وې څلور یې ولګولې او دوي پاتې شوې چې له امله یې ټوله شپه خوب ونه کړ، عائشې رضی الله عنها وویل: دا

عادي خبره ده سهار به يې تقسيم کړې. رسول الله ﷺ وويل: اي حميرا (د عائشې لقب وو) څه معلومه ده چي زه به تر سهاره پاتي شم او که نه؟

(مشکوٰۃ)

صبر او توکل :-

د انس ؓ وينا ده چي رسول الله ﷺ دويمې ورځې ته هيڅ نه ساتل.

(شمایل ترمذي)

فايده :-

يعني څه چي به يې درلودل کارول يې، په دې فکريې نه خوندي کول چي سبا به مي ورته ضرورت شي. دا د نبوي توکل اخيري درجه ده چي کوم مالک پرون څه را کړي، سبا به يې هم را کړي. دا يوازي د ځان لپاره، مگر مېرمنو ته يې د هغوی نفقه ورکوله، دوی به له خپلې خوبنې سره سم پکي تصرف کاوه او يا به يې وېشله خو هغوی هم د رسول الله ﷺ مېرمنې وې. يو ځل عائشې ؓ ته د دوي گونۍ درهمونه راوړل شول چي تريولک زيات وو. دې يوه لويه کاسه راوغوښته او ډکه - ډکه يې وويشله، په خپله يې روژه نيولې وه، د روژه ماتي پر مهال يې يوه ډوډۍ او د زيتون تېل وخورل، مينځې يې وويل: که دي نن په يوه درهم غوښه راغوښتي واي نور روژه به مو پرې ماته کړې واي. دې وويل: اوس تورو نه څه کولای شي هغه وخت به دي راته ويل نور اغوښتي به مي وه. (خصائل نبوي)

رسول الله ﷺ ويلي: زما دانه خوبنې پري چي د احد غرسره زر شي او د شپې تر مهاله يې يو دينار هم را سره وي، پرته له هغه ديناره چي د واجبي غوښتنې لپاره يې ساتم. دا خبره د هغه د کامل سخاوت، ورکړې او جود

دلیل دی، د همدې کامل سخاوت له وجې به پور وړی وو ان کله چې وفات کېده نو زغره یې د کورنۍ د مصارفو له کبله گرو وه. (نشر الطیب)

تواضع :-

له عائشې رضی الله عنها څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ نه د سختو خبرو عادت درلود، نه یې په تکلف خبرې کولې، نه یې په بازار کې د وقار خلاف تګ کاوه او نه یې د بدې بدله په بدې ورکوله بلکې بڅښنه یې کوله. له ډېرې حیا څخه یې د یو چا مخ ته مخامخ نه کتل او که به د اړتیا له مخې د نا مناسبې خبرې کولو ضرورت شو نو په کنایه به یې کوله. له علي رضی الله عنه څخه روایت دی چې د ده زړه تر هر چا پراخ، خبرې یې رښتینې، طبیعت یې نرم او اخلاق یې غوره وو. چا چې به بلنه ورکړه منله یې، هدیه یې قبلوله، که څه هم هغه ډالۍ یا د مېلمستیا بلنه به د غوايي یا پسونو د پښو وه.

د هدیه بدله یې هم ورکوله، د مریې، ازاد، مینځې او غریب ټولو مېلمستیا یې منله او هیڅکله په خپلو ملگرو کې د پښو په غزولو نه دی لیدل شوی چې نورو یې ته ځای تنګ کړی وي. څوک چې به ورسره وو د هغه یې درناوی کاوه، ځینې وختونه به یې د هغه د ناستې لپاره خپل څادر خپراوه، نالي او بالښت به یې ورخوشي کاوه، د هیچا خبره یې په منع کې نه پرې کوله، په موسکا او خوشاله مزاج کې تر هر چا وړاندي وو، مگر دا چې د وحې د نزول یا وعظ او خطبې حالت به نه وو (ځکه په دې حالت کې به رسول الله ﷺ یو ډول جوش درلود) په دې وخت کې به ده موسکا او خوشاله مزاج نه ښکاره کاوه. (نشر الطیب)

ديانت او امانت :-

رسول الله ﷺ چي کله د حق دعوت پيل کړ نو ټول قوم يې د بنمن شواړد ده په زورونه کي يې له هيڅ شي مخ ونه گرزاوه خو په دې حالت کي هم داسي هيڅ مشرک نه وو چي د ده پر ديانته او امانت دي شک کړي وي بلکي هغوی به خپلې شتمنۍ راوړې له ده سره به يې د امانت په توگه ساتلې او په مکه کي بل هيڅوک ترده لوی امين نه بلل کېده.

د هجرت پر مهال د علي ؑ د پرېښودو يو هدف دا وو چي هغه مدينې ته تر راتلو وړاندي د خلکو امانتونه ورو سپاري. (مدارج النبوة)

خاکساري :-

له عمر ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: اي مسلمانانو! زما داسي ستاينه مه کوئ لکه عيسايانو چي د ابن مريم کړې، ځکه زه د الله بنده يم، زما په اړه صرف دومره ويلای شئ چي محمد د الله بنده او د هغه رسول دی. (مدارج النبوة، زاد المعاد، شمایل ترمذي)

له ابو امامه ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ پر لکره تکیه کړې وه موږ ته راغی، موږ ورته ودرېدلو. ده وويل: لکه څرنگه چي عجم د يوه بل د درناوي لپاره ولاړېږي تاسو هغه ډول مه ولاړېږئ او ويې ويل: زه د الله بنده يم هماغسي خوراک کوم لکه نور بنديگان او هماغسي کښېنم لکه نور بنديگان چي کښېني. د رسول الله ﷺ دا ويناد هغه د حوصلې او خاکساري د نېک عادت له وجې وه. (مدارج النبوة)

په حديث کي دي چي يو ځل په سفر کي ځينو صحابه کرامو د يوه پسه د حلالولو اراده وکړه. کارونه يې تر خپل منځ ووېشل، يو حلال کړ، بل يې پوست وایست او ځينو پوخ کړ. رسول الله ﷺ وويل: د لرگورا غونډول زما مسئوليت دی. صحابه کرامو وويل: اې د الله رسول له! دا کار به موږ په خپله وکړو. ده وويل: زه هم پوهېږم چي تاسو به يې په خوښۍ وکړئ، مگر ما ته دا خوند نه را کوي چي په يوه ډله کي ممتاز پاتي شم او د الله خوښه نه وي.

(خصائل نبوي)

ابو هريره ؓ وايي چي زه له رسول الله ﷺ سره بازار ته ولاړم او ده په څلور درهمه يو پرتوگ واخيست، وزن کوونکي ته يې وويل: په قيمت کي مال ښه دروند وتله (يعني په وزن کي کم يا برابر مه اخله بلکي زيات واخله، غالبا هغه مهال جامې په تول خرڅېدې) تلونکی حيران شو ويې ويل: ما هيڅکله هم له چا څخه د قيمت ادا کولو پر مهال داسي نه دي اورېدلي. په دې سره ابو هريره ؓ وويل: افسوس پرتا چي خپل نبي نه پېژنې. هغه سړي ترازو خوشي کړ، ودرېد او د رسول الله ﷺ لاس يې ښکل کړ، رسول الله ﷺ خپل لاس ترې کش کړ او ويې ويل: دا د عجمو رواج دی چي له خپلو پاچاهانو او مشرانو سره داسي کوي، زه پاچا نه يم ستاسو يو سړی يم (دا خبره رسول الله ﷺ د خپل عادت له مخې وکړه او دا يې تواضع وه) تردې وروسته رسول الله ﷺ پرتوگ ورواخيست. ابو هريره ؓ وايي چي زه ور وړاندې شوم اراده مي وکړه چي پرتوگ زه را واخلم خو رسول الله ﷺ وويل: د سامان مالک حق لري چي خپل سامان په خپله واخلي خو څوک چي کمزوری وي او پورته کولای يې نه شي نو ورور يې بايد ورسره مرسته وکړي.

(مدارج النبوة)

انس ﷺ وايي: رسول الله ﷺ پريوه زاره زين حج وکړ چي د ثلورو درهمو زور رخت پرې غوړېدلی وو او رسول الله ﷺ دا دعا غوښته چي اې الله! دا حج موله ریا او شهرت څخه خالي کړه. (شمایل ترمذي)

کله چي مکه فتحه شوه او رسول الله ﷺ د مسلمانانو له لښکر سره ور ننوت نو الهي حضور ته يې د عجز او تواضع له مخې سر پر زين خورند کړی وو، ان نژدې وه چي سريې د زين له لرگي سره ولگېږي. (کتاب الشفا)

انس ﷺ وايي: د صحابه وو په نزد تر رسول الله ﷺ په دنيا کي څوک محبوب نه وو، مگر له دې سره - سره د هغه په ليدلو ځکه نه ورته ولاړېدل چي رسول الله ﷺ دا کار نه خوښاوه.

يو ځل د حبشې د پاچا نجاشي ځيني استازي راغلل، رسول الله ﷺ د هغوی لپاره ودرېد. صحابه وو وويل: اې د الله رسوله! د هغوی خدمت موږ ته پرېږده. ده وويل: هغوی د صحابه کرامو د پر خدمت او درناوی کړی، زه غواړم بدله يې ورکړم. (مدارج النبوة)

د پاک زړه څښتن:-

ابن مسعود ﷺ وايي: رسول الله ﷺ پر دې ټينگار کاوه چي زما په ملگرو کي دي هيڅوک د بل خبره مات نه رسوي ځکه زه غواړم کله چي درته راشم نو زړه مي د ټولولو خوا پاک وي.

(ابوداود، ترجمان السنة، کتاب الشفا)

نرمي او شفقت:-

له انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ډېر نېک اخلاقه وویو، ورځ یې زه د کوم ضرورت لپاره ولېږلم. ما وویل: په الله قسم که ولاړ شم او په زړه کې مې دا وو چې کوم څه رسول الله ﷺ را کړی د هغه لپاره به حتماً خم، زه روان شوم او په بازار کې پر بازي کوونکو ماشومانو ورغلم. په همدې کې رسول الله ﷺ د شاله خوا د سر تر وېښتانو ونيولم کله چې مې ورته وکتل نو په موسکا وو. ویې ویل: انسه ته هلته تللی وې چې ما لېږلی وې؟ ما وویل: هو ولاړ به شم اې د الله رسوله. (مشکوۍ، حیات المسلمین)

له انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې ماله اته کلنۍ د رسول الله ﷺ خدمت کاوه اولس کاله مې یې خدمت وکړ. زه یې هیڅکله پر تېروتنه ملامت کړې نه یم، په اهل بیتو کې چې به هر چا ملامت کړم نو ده به وویل: په ده کار مه لرئ څه چې په تقدیر کې ول هغه وشول. (مشکوۍ)

قرباني او حوصله :-

په یوه روایت کې دي چې زید بن شعبه لومړی یهودي وو، یو ځل یې وویل: د نبوت په نښو کې هیڅ یوه یې داسې نه ده چې ما په رسول الله ﷺ کې نه وي لیدلې، یوازې دوی یې پاتې دي چې تر اوسه یې د تجربې وخت نه دی راغلی. یوه دا چې د ده حوصله به پر غوسه غالبه وي، دویمه دا چې که یو څوک هر څومره د جهالت چلند ورسره وکړي دی به په هماغه اندازه زغم کوي. زه د همدې دوو د ازموینې په لټه وم او تگ و راتگ مې ډېرېده. یوه ورځ دی له حجرې دباندې راووت، علي رضی الله عنه ورسره وویو څارایي سړی راغی او ویې ویل: اې د الله رسوله ازما قوم مسلمان شوی دی او ما هغوی ته ویلي وو چې که مسلمانان شی نو ډېره روزي به تر لاسه کړئ خو اوس

وچکالي راغلي ده، وپرېږم چي هسي نه له اسلامه ووزي نو تاسو را سره مرسته وکړئ. ده يو چاته چي غالباً علي ﷺ وو وکتل، هغه وويل: هيڅ هم نه دي پاته. زيد چي تر دې وخته يهودي وو، د دې حالت په ليدو وويل: محمده! که ته کولای شي د فلاني د باغ دومره خورماوې پرتاکلي وخت ما ته راکړې نوزه به يې وار تر مخکي قيمت درکړم او پرتاکلي وخت به خورماوې واخلم. رسول الله ﷺ وويل: داسي خونه شي کېدای البته که باغ معلوم نه کړې نوزه معامله کولای شم. ما ومنله او د خورماوو اتيا مثقاله سره زر (له مشهور قول سره سم يو مثقال خلور نيمې ماشې وي) ورکړ، ده هغه سره زر خاريي ته وسپارل او ويې ويل: انصاف ته پام کوه او په دې اړتياوې پوره کړه.

زيد وايي: کله چي د خورماوود ورکړې وخت ته دوې - درې ورځې پاتي وې نو رسول الله ﷺ د صحابه وو له يوې ډلې سره چې ابو بکر، عمر او عثمان ﷺ هم ورسره ول د يوې جنازې له لمانځه خلاص شول او يوه دېوال ته نژدې ورغلل. زه راغلم او د ده د کړتۍ او خادريو پلومي ونيو، په ډېر تريو تندي مي وويل: اي محمده! پرتا مي پور باندي دی، قسم په الله! زه تاسو ټول د عبد المطلب اولاد ښه پېژنم چي چاته شي نه ورکوي. عمر ﷺ په غوسه راته وويل: اي د الله د ښمنه! دا څه وايي؟ قسم په الله که له رسول الله نه وپرېدای نو ستا سر مي غوڅاوه. خور رسول الله ﷺ په ډېر ډاډ سره راته کتل او د موسکا په لهجه يې عمر ﷺ ته وويل: عمره! زه او دغه سړی يوه شي ته اړ وو، هغه دا چي ما ته به دي په ښه ډول د حق ادا کولو ويلي وو او ده ته به دي په ښه ډول د غوښتنې نصيحت کړی وو. ورځه دی له ځان سره کړه او حق يې

ورکړه او تا چي دی گواښلی په بدل کي یې شل صاعه (نژدې دوه) زیاتې خورماوې ورکړه. عمره رضی الله عنه زه له ځان سره بوتلم، ټول قرض او شل صاعه زیاتې خورماوې یې راکړې. ما پوښتنه وکړه چي دا شل صاعه دي ولي راکړل، عمره رضی الله عنه وویل چي دا د رسول الله ﷺ امر دی. زید وویل: عمره! ته ما پېژنې؟ هغه وویل: نه. ما وویل: زه زید بن شعبه یم، ده وویل: د یهودو ستر عالم؟ ما وویل: هو. ده وویل: نو دومره غټ سړی یې له رسول الله ﷺ سره دي څرنگه چلند وکړ؟ ما وویل: د نبوت په نښو کي د وې داسي وې چي مایې د ازمويلو نوبت نه وو موندلی، یوه دا چي د ده زغم به پر غوسه غالب وي او دویمه دا چي له ده سره د ډېر جهالت چلند به د هغه زغم نور هم ډېر کړي. اوس مي دا د وې وازمويلي، تا د خپل اسلام شاهد گرزوم او نیمه شتمني د محمد امت ته ور بخښم. تردې وروسته د رسول الله ﷺ حضور ته راغی او سلام یې وکړ، وروسته یې په ډېرو غزاوو کي گډون وکړ او د تبوک په غزا کي شهید شو. (جمع القوايد، خصایل نبوي)

امام بخاري رحمته الله علیه له انس رضی الله عنه څخه روایت کړی چي زه یو ځل له رسول الله ﷺ سره روان وم او د ده په غاړه کي د حاشیو نجراني څادر وو، یو څارايي نژدې راغی رسول الله ﷺ تر څادر وړکش کړ او هغه سخت وپېچل شو. انس رضی الله عنه وایي چي ما د رسول الله ﷺ غاړې ته وکتل نو نښې یې د هغه په غاړه کي معلومې وې. تردې وروسته څارايي وویل: اې محمده! له تا سره چي د الله کوم مال دی له هغه څه ماته د صدقې امر وکړه، رسول الله ﷺ هغه ته وکتل موسکي شو او ماته یې د ورکولو امر وکړ. (مدارج النبوة)

يو ځل په مکه کې وچکالي راغله، خلکو د هډوکو او مردارو په خوړلو شروع وکړه. ابو سفیان ؓ چې په هغو ورځو کې د رسول الله ﷺ سخت دښمن وو ده ته راغی او ویې ویل: محمده ته خلکو ته د خپلو پالنې تعلیم ورکوي، ستا قول پر ماتېدو دی ته ولي له خپله ربه دعا نه غواړي؟

که څه هم د قریشو زورونې او شرارتونه تر انساني حد هم اوښتي ول خو د ابو سفیان د خبرې په اورېدو سمدستي ده لاس دعا ته پورته شول، الله دومره باران واوراوه چې ابادي راغله او وچکالي له منځه ولاړه.

(صحیح البخاري، تفسیر سورت الدخان)

زهد او تقوی :-

له انس ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ به دعا کوله ویل به یې: ای الله! ما د مسکینې په حالت کې ژوندی وساته، د مسکینې په حالت کې مې له دنیا پورته کړه او د مسکینانو له ډلې سره مې راوپاڅوه.

(جامع ترمذي، بیهقي، ابن ماجه، معارف الحديث)

حدیث :-

د رسول الله ﷺ له یوه صحابي څخه روایت دی چې د رسول الله ﷺ په مجلس کې یو ځل د شتمنۍ او دنیوي خوښۍ خبرې کېدې چې دا شی ښه دی که بد؟ د دین او آخرت لپاره گټور دی که تاوانی؟ نور رسول الله ﷺ په دې اړه وویل: که څوک له الله ووهرېږي (او احکام یې ترسره کړي) د هغه لپاره شتمني پروانه لري او هیڅ بده نه ده، صحتمند او د متقي لپاره روغتیا تر

شتمنی هم غوره ده، خوشالي هم د الله يو نعمت دی (چي شکريې واجب دی). (مسند احمد، معارف الحديث)

حديث :-

له عائشې ؓ څخه روايت دی چي دې عروه ته وويل: اي زما خورپه! موږ (اهل بيتو به داسي گوزاره کوله) چي کله - کله به مو پرله پسې درې مياشتې ليدې (پرله پسې دوې مياشتې به تېري شوي) او د رسول الله په کور کي به نغري نه گرمېده. عروه وايي: ما پوښتنه وکړه چي نو بيا په څه شي ژوندي واست؟ عائشې ؓ وويل: بس د خور ماوو په دانو او اوبو (په همدې ژوندي وو) البته د رسول الله ﷺ ځيني انصار گاونډيان ول هغوی شيدې ورکوونکې څاروي درلودل، رسول الله ﷺ ته به يې د هديې په توگه شيدې رالېږلې او موږ ته هم رسېدې. (بخاري و مسلم، معارف الحديث)

عائشه ؓ وايي: رسول الله ﷺ په داسي کال کي وفات شو چي زغره يې د دېرشو کاسو او ريشو په بدل کي پريوه يهودي گرو و.

(بخاري، معارف الحديث)

له الله ﷻ وېره :-

له عبد الله بن شخير څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به تل غمجن وو، هيڅکله يې ارام نه درلود (دا حالت يې د آخرت په اړه د فکر په وجه وو) په ورځ کي به يې اويا اويا سل ځله استغفار غوښت. زه وایم: دا کاري يې يا د امت د تعليم لپاره کاوه او يا يې په خپله د امت لپاره بڅښنه غوښته او يا يې وجه دا وه چي دی د قرب او عرفان په سيند کي غرق وو، هره شېبه يې ترقي

کوله څکه تجلیات نوي کېدل او د محل له استعداد سره سم تجلی راځي. د رسول الله ﷺ استعداد پر له پسې ډېرېده، له همدې کبله تجلیات هم د لا تقف عند حد (چې هیڅ پای نه لري) ظاهرېدل. کله چې به یې لوړه مرتبه لیده نو د پورتنۍ مرتبې له مخې به یې ځان ټیټ والي ته منسوب او ه. (نشر الطیب)

نرم زړه: -

ابن عباس رضی الله عنه وایي چې د رسول الله ﷺ یوه لمسی مرگ ته نژدې وه، رسول الله ﷺ په غېږ کې واخیسته او خپل مخ ته یې کښېنوله. د هغه مخ ته په ناسته وفات شوه. ام ایمن (د رسول الله ﷺ یوه مینځه وه) ولاړه ویې ژړل، رسول الله ﷺ وویل: د الله د نبي مخ ته هم ژاړې؟ (څرنگه چې د رسول الله ﷺ له سترگو هم اوبنکې څڅېدلې) نو هغې وویل: ای د الله رسول له! خو ته ژاړې؟. رسول الله ﷺ وویل: ژړانه ده منع، دا د الله رحمت دی (چې د بندگانو زړونه نرم کړي او شفقت ورحمت پکې پیدا کړي) بیا رسول الله ﷺ وویل: مو من هر وخت په گټه کې وي، ان تر هغه وخته چې روح یې وزي او دی د الله حمد وایي.

عائشه رضی الله عنها وایي چې رسول الله ﷺ د عثمان بن مظعون رضی الله عنه تر مرگ وروسته هغه ښکل کړ او له سترگو یې اوبنکې بهیدلې. (شمایل ترمذي)
عبدالله بن شخیر رضی الله عنه وایي چې زه رسول الله ﷺ ته ورغلم ده لمونځ کاوه نو د ژړا له کبله یې تر سینې داسي اواز راوته لکه کټو چې اېشي.

(شمایل ترمذي)

عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ وایي: یو ځل رسول الله ﷺ راته وویل چي قرآن تلاوت کړه. ما وویل: خو پرتا نازل شوی او تاته یې واوروم؟ رسول الله ﷺ وویل: زړه مې غواړي له نورو یې واورم. مایي امر ومانه او د سورت النساء تلاوت مې پیل کړ، کله چي دې ایت (فکیف اذا جئنا من کل امة بشهید و جئنا بک علی هؤلاء شهیدا) یعنی هغه وخت به څه حال وي چي له هرامت څخه یو شاهد را وستل شي او ته پر مخکینیو خلکو د شاهدي لپاره را وستل شوی ورسېدم نو د رسول الله ﷺ مخ ته مې وکتل، تردواړو سترگويي او ښکې بهېدلې. (شمایل ترمذي)

انس رضی اللہ عنہ وایي: رسول الله ﷺ د خپلې لور ام کلثوم قبر ته نژدې وو او تر سترگويي او ښکې تلې. (شمایل ترمذي)

زړه سوی او مهرباني: -

یو ځل یو صحابي رسول الله ﷺ ته راغی، په لاس کي یې د مرغې بچی وو او نارې یې وهلې. رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه: دا دي له کومه کړ؟ صحابي وویل: ای د الله رسول له! له یوې اغزنې ونې سره نژدې تېرېدم د دوی او ازونه مې واورېدل نورا مې ایستل. کله چي یې مور ولیدم نو په بې وسۍ یې زما پر سر پروازونه کول. رسول الله ﷺ وویل: سمدستي ورشه او هلته یې کښېږده له کومه ځایه چي دي راوړي. (مشکوۃ د ابوداود په حاله، باب الرحمت و الشفقت علی الخلق، معارف الحديث)

یو ځل رسول الله ﷺ د یوه انصاري باغ ته ورغی هلته اوبښ له لوړې نا ارام وو، ده یې په مینه پر شالاس تېر کړ او د هغه څښتن یې راوغوښت او ورته ویي وویل: د دې حیوان په اړه له الله نه وپېږي؟

(ابوداود باب الرحمت، معارف الحديث)

يوئل ابو مسعود انصاري ؓ خپل مریپی واهه ناخاپه رسول الله ﷺ ورباندي راغی او خپه شو ویی ویل: ابو مسعوده! ته چي پردې مریپی خومره واک لرې الله تر دې پرتا د پرواک لري. ابو مسعود چي دهغه وینا واورېده، ویی ویل: ای د الله رسوله! زه دا مریپی د الله لپاره ازادوم. رسول الله ﷺ وویل: که دي داسي نه وای کړي نو د دوزخ اور به شو خولې.

(ابوداود کتاب الادب باب حق المملوک)

د بندګۍ مقام: -

فضل بن عباس ؓ وایي چي زه رسول الله ﷺ ته ورغلم، ومي لیدل چي د رسول الله ﷺ تبه ده او پر سر یې پټی تړلې ده. ویی ویل: لاس مي ونیسه، ما یې لاس ونیو. دی مسجد ته ولاړ پر منبر کښېناست ویی ویل: خلکو ته ور وغ کړه چي را غونډ شي. ما را ټول کړل، رسول الله ﷺ تر حمد او ثنا وروسته داسي وویل:

له تاسو څخه زما د تګ زمانه را نژدې شوې ده، له همدې و چې چي ما څوک پر ملا وهلی دی زما ملا موجوده ده بدله واخلي، ما چي د چا پر عزت تېری کړی وي زما له عزته دي بدله واخلي، پر ما چي د چا مالي غوښتنه وي هغه دي د مال بدله واخلي، هيڅوک دي له دې نه وېرېزي چي زه به د بدل په اخیستلو په زړه کي ورسره بغض وکړم، بغض کول نه زما طبیعت دی او نه را سره ښايي. ښه پوه شئ پر ما هغه څوک گران دی چي خپل حق یا را څخه واخلي او یا یې را وېځني خو زه د الله حضور ته له خوشاله زړه سره ورشم. زه یو ځل د خپل دې اعلان پر کولو اکتفانه کوم، بیا هم اعلان کوم.

تردي وروسته له منبره را کښته شو او د ما پښين تر لمانځه وروسته بيا منبر ته ولاړ او هماغه اعلان يې وکړ. د بغض په اړه يې هم پورتنۍ خبره تکرار کړه او دا يې هم وويل چي که د چاپر ذمه حق وي ادا دي کړي، د دنيا رسوايي ته دي پام نه کوي، د دنيا رسوايي تر اخرت ډېره کمه ده.

يو سړی ولاړ شو او ويې ويل: زما پر تادي درهمه باندي دي. رسول الله ﷺ وويل: زه نه يو غوښتونکی دروغجن بولم، نه قسم ورکوم مگر پوښتنه کوم چي دا درهم دي څرنگه را باندي دي؟ هغه وويل: يوه ورځ تاته سايل راغلی وو نو راته وويل چي درې درهمه ورکړه. رسول الله ﷺ فضل ته وويل: ده ته درې درهمه ورکړه، تردې وروسته يو بل ښاغلی ودرېد ويې ويل: پر ما د بيت المال درې درهمه باندي دي او په خيانت مي اخيستي وو. رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه: ولي دي خيانت وکړ؟ ده وويل: زه هغه مهال ډېر محتاج وم. رسول الله ﷺ وويل: ترې وايي خله، تردې وروسته يې اعلان وکړ چي که څوک د خپل حالت په اړه اندېښنه لري هغه دي دعا وغواړي (ځکه چي د تگ وخت دی) يو سړی ولاړ شو او ويې ويل: اي د الله رسوله! زه دروغجن، منافق او د ډېرو ویدېدوناروغ یم. رسول الله ﷺ دعا وکړه چي اي الله! ده ته صداقت، کامل ايمان ورکړه او د خوب د زيادت له ناروغۍ شفا ورکړه.

تردي وروسته يو بل سړی ولاړ شو او ويې ويل: اي د الله رسوله! زه دروغجن او منافق یم، هيڅ داسي گناه نه شته چي مانه وي کړې. عمر رضی الله عنه خبرداری ورکړ چي خپل گناهونه خپروئ؟ رسول الله ﷺ وويل: اي الله! ده ته صداقت او کامل ايمان ورکړه او حالت يې ښه کړه. يو بل سړی ودرېد ويې

ویل: ای د الله رسول! زه به زړه یم او د خوب په ناروغۍ اخته یم. رسول الله ﷺ هغه ته هم دعا وکړه.

فضل ﷺ وایي: وروسته مو ولیدل چې هیڅوک دده په څېر زړور نه وو، وروسته رسول الله ﷺ د عائشې ﷺ کور ته ولاړ او د پنځو په غونډه کې یې هم هغه ډول اعلان وکړ چې د نارینه وو په غونډه کې یې کړی وو او هماغه څه یې تکرار کړل. یوې مېرمنې وویل: ای د الله رسول! زما ژبه سم کار نه کوی. رسول الله ﷺ دې ته هم دعا وکړه، بیا رسول الله ﷺ اعلان وکړ چې که څوک د خپل حالت په اړه اندېښنه لري دعا دي وغواړي ځکه د روانېدو وخت دی. خلکو د ځان په اړه بېلابېلې دعاوې وغوښتې.

الهي ملڪرتيا:-

عائشه ﷺ وایي: رسول الله ﷺ به هره شېبه او هر وخت الهي ذکر کاوه، تل به په الهي یاد بوخت وو، هیڅ شي له الهي ذکر څخه نه شوای راگرزولای، دده هره خبره به د حق له یاد، حمد، ثنا، توحید، تمجید، تسبیح، تقدیس، تکبیر او تهلیل سره وه، د الهي اسماء و صفاتو، وعد و وعید، امر و نهی، شرعي احکامو تعلیم، جنت و دوزخ یاد او ترغیب و ترهیب بیان ټول د حق شیان وو او د چوپتیا پر مهال به یې په زړه کې د الله یاد وو او د رسول الله ﷺ هره سا، دده زړه و ژبه، ناسته ولاړه، پروتې او پراخ تکیه، خوراک او څښاک، بویول، تگ-راتگ، سفر و اقامت، پیاده او د سپرلۍ تگ هر حالت د الله له ذکره خالي نه وو. د الهي یاد هر صورت چې به ممکن په زړه، ژبه او یا فعل به یې د هغه ذکر کاوه. د شپې او ورځې په اعمالو او بوختیاوو د تهجد له وخته د ویدیدو تر مهاله یې په بېلابېلو وختونو، شپو، حالاتو،

اوضاعو او ډولونو کي دعاوې ويلې، همدا ماثوري دعاوې ټولو مقاصدو، مطالبو او حاجاتو ته شاملې دي او د خاص مقصد و مطلب لپاره يې هم ځانگړې دعا يې ويلو نه ده خوشي کړې. (مدارج النبوة)

د رسول الله ﷺ فقر :-

امام قسطلاني په مواهب کي وايي چي د رسول الله ﷺ او ملگرو په اړه يې له يوې خوا په رواياتو کي راځي چي دوی به ډېرو وختونه وږي ول، ده او ملگرو به يې د خوراک لپاره څه نه درلودل، کله به يې د خورما په خوراک گوزاره وه، ځيني وختونه به هغه هم نه موندل کېده يوازي او به به يې څښلې او له بلې خوا په رواياتو کي دا هم شته چي رسول الله ﷺ د خپلې کورنۍ لپاره د کال خرچه ساتله. پر خپلو څلوېښتو ملگرو يې خپل څلوېښت اوښان تقسيم کړل، په ځينو ځايونو کي راغلي چي د حج او عمرې پر مهال يې سل اوښان حلال کړل او يوه څارايي ته يې د پسونو رمه ورکړه. د ده په ملگرو کي هم د ځينو کسانو داسي گټې پېښي شته چي د شتمنۍ خاوندان وو، ابو بکر صديق رضی اللہ عنہ، عثمان غني، عبد الرحمن بن عوف او نور چي په ډېرو وختونو کي يې له مسلمانانو سره مالي مرسته کړې، نو که داسي پراخي او شتمني وه نو ولي څو ورځې وږي پاتېدل؟ تر مياشتو - مياشتو په کور کي د نغږې نه بلېدل څه مانا؟ او که دومره تنگلاسي وه چي د خوراک او څښاک لپاره څه نه موندل کېدل نو بيا يې دا سخاوتونه څرنگه کول؟

دا يو داسي حقيقت دی چي د عام انسان په ذهن کي مشکلات پيدا کوي. امام طبري يې ځواب ورکړی دی: په فتح الباري کي دي چي رسول الله ﷺ او صحابه کرامو ځکه پر ځان سختۍ نه کولې چي په حقيقت کي دوی

د شپې دودۍ ته هم عاجز او بې وسه وو. د داسې صحابه وو تعداد ډېر کم وو چې په ډېره سختۍ او تنگلاسي کې يې ژوند کاوه، په حقيقت کې د رسول الله ﷺ او صحابه کرامو لوږه او له ښو خوراکو نه ډډه کول ځينې وختونه د مجبوري له وجې وو که نه په عمومي ډول رسول الله ﷺ او ملگرو يې د لوږې او تندي سختۍ په خپله د دې لپاره زغملې چې د نورو لپاره قرباني او د سرشندنې جذبه پيدا شي. د دنيا له مال او وسايلو سره د کرکې او بې زارۍ څرگندونه وشي، ځکه د دنيا وسايل او ښه ژوند انسان د الله له ياد او د حق له ملاتړ څخه غافلوي.

حافظ ابن حجر وايي چې حقيقت د ادې چې ډېری صحابه کرام په مکه کې د اوسېدو پر مهال بې وزلي وو. کله چې يې له مکې څخه مدينې ته هجرت وکړ هلته ورسره انصارو هر ډول مرسته وکړه، په خپلو کورونو کې يې ځای ورکړ، په کاروبار يې ورگډ کړل، جهاد پيل شو، نوري سيمې ونيول شوې او د غنيمت مالونه تر لاسه شول، له همدې کبله نژدې ټول صحابه کرام بډای، خوشاله او اسوده شول. مگر له دې سره - سره صحابه وو خپل مال او دولت د شخصي سوکالۍ پر وسايلو نه لگاوه، د هغوی ټول مالي وسايل د عامو مسلمانانو پر وده او پرمختگ مصرفېده. ابو امامه ؓ وايي چې رسول الله ﷺ وويل: زما رب راته وويل چې اې نبي! که ته غواړې د مکې ناوې به په سرو زرو درته واړوو. ما وويل: اې ربه! زما خوښه داده چې يوه ورځ وږی او بله ورځ مي نس ډک وي، په کومه ورځ چې وږی يم ستا دربار ته زاری وکړم، ستا په ياد بوخت يم او په کومه ورځ چې په ډک نس خوراک وکړم د زړه له تله ستا شکر ادا کړم او ودي ستايم.

(فتح الباري مدارج النبوة)

رسول الله ﷺ ویلي: تر ما وړاندي هم پر انبیاوو د لوږې او فقر سختۍ ورغلې دي او زما په الهی لورینو کې د لورینه ډېره خوښه ده. عائشه ؓ وایی چې رسول الله ﷺ هیڅکله په ډکه خېټه خوراک نه کاوه او هیڅکله یې چاته یادونه هم نه ده کړې، ځکه دده هیڅکله تر فقر و غنا او په وږي نس تر خوراک کولو بل هیڅ شی خوښ نه وو. دی به ډېر وختونه ټوله شپه د لوږې له کبله نا ارام وو خو دې لوږې به د راتلونکې ورځې له روژې نه راگرز او، د شپې به یې له څه خوراک پرته روژه نیوله. حال دا چې که رسول الله ﷺ غوښتي وای نو له الله څخه یې د ټولي دنیا خزانې او د هر ډول نعمتونو پراختیا غوښتلای شوای، مگر دده استراحت تر وسایلو فقر او لوږې ته تر جېح ورکړه. ما به د رسول الله ﷺ د دې حالت په لیدلو ژړل او په خپله مي دا حال وو چې له لوږې به نا توانه شوم، پر نس به مي لاس تېراوه او رسول الله ﷺ ته به مي ویل چې کاش موږ د گوزارې تر کچې د خوراک، څښاک و سایل درلودلای. که پراختیا او د استراحت و سایل نه وي لږ تر لږه به مو په اطمینان ژوند تېرېدای. زما د دې خبرې په اورېدو رسول الله ﷺ ویل: ای عائشې! زموږ یې له دنیا سره څه؟ تر ما وړاندي مو د ډېرې لوږې رتبې رسولان وروڼه نړۍ ته راغلل او تر مایې ډېرې سختۍ وزغملې، صبر یې وکړ او په همدې حالت کې له خپل رب سره یو ځای شول، هلته په لوړو رتبو ونازول شول او ډول - ډول نعمتونه یې ورکړل. زه وپېژم چې که په دې دنیا کې پراخي را کړل شي هسي نه چې د آخرت ابدی نعمتونه مي کم شي. ما ته دا خبره تر هر څه

خوند را کوی چي په همدې حالت کي له خپلو وروڼو او دوستانو سره یوځای شم.

عائشه ؓ وايي چي کوم وخت رسول الله ﷺ دا خبره وکړه نو تر هغه وروسته په مشکله یوه میاشت را سره پاتي شو. بیا وفات شو او له خپل حقيقي مالک سره یوځای شو.

(کتاب الشفا، مدارج النبوة، شمایل ترمذي)

پر رسول الله ﷺ د ځينو بشري تکالیفو را تلو حکمت :-

رسول الله ﷺ لا هم د نورو انسانانو په څېر له سختیو سره مخامخ شوی څو یې ثواب زیات او درجې یې لوړې شي ځکه نور رسول الله ﷺ هم ناروغ شوی، هم درد پرې راغلی او هم نور تکلیفونه ور رسېدلي دي، گرمي او یخ پرې اغېز کړی او لوږه و تنده یې زغملې ده. ځیني وختونه غوسه شوی او غوسه ورغلې ده، سترې شوی، کمزوري پرې راغلي، ناروغ شوی، له سپرلي په رالوېدو زخمي شوی، د احد په جگړه کي د کفارو په لاسونو یې سړ او مخ ژوبل شوي، د طایف کفارو یې پښې په وینو ولرلې، زهر ورکړل شول او جادو هم ورباندي وشو، دوا یې هم وکړه، ښکریې ولگاوه، دم یې استعمال کړ، د خپل وخت په پوره کېدو پورتنی عالم ته ولاړ او د ازموینې و سختۍ له دې نړۍ ازاد شو (که دا بدني تکالیف پرې نه وای راغلي نو ممکن پرده د الوهیت شک شوی وای).

پر دې سربېره دده د ژوند ټول حالات او پېښي له عبرته ډک دي څو دده عادات د امت لپاره د ډاډ سبب وگرزي داسي چي کله سید الانبياء ته تکلیفونه رسېږي نو موږ څه شی یو او یاد تکالیف صرف د عنصري جسد د

نوعی مشارکت له وجې پرې راتلل. پاتې شوه دده زړه نو هغه د خلکو له تعلق
څخه پاک او صفا وو او د حق په مشاهده بوخت وو ځکه دی هره شېبه او هره
لحظه د الله لپاره په الله کې ورک او د الله ملگری وو. ان دده خوراک،
څښاک، جامه اغوستل، حرکت او سکون، خبرې او خاموشي ټول د الله لپاره
او د الله په حکم وو، ځکه نو الله ویلي: وما ينطق عن الهوى ان هو الا وحي
یوحی.

دی د نفسیاتي غوښتنې له مخې هیڅ نه وایي، دا هر څه وحي دي چې
پرې نازلېږي.

ځینې غوره خویونه او عادات

رسول الله ﷺ چې به کله د سهار لمونځ وکړ نو خلکو ته به یې مخ وړ
واراوه پوښتنه به یې وکړه ایا کوم ناروغ شته چې پوښتنه یې وکړو او کومه
جنازه شته چې لمونځ یې ورکړم؟. که به اړتیا وه نو ورتلی به.

رسول الله ﷺ پر ځمکه کښېناست او خوراک یې کاوه، ډېر وختونه به یې
استراحت هم پر ځمکه وو، د بې وزلو او بې کسو خلکو ډلې ته ورتلی، په
خپله یې د هغو کار کاوه، هېڅوک یې سپک نه باله، تل به یې د غریبانو په
جنازه کې ونډه اخیسته. کمزورو، بې وزلو او مفلسو کسانو ته په خپله
ورتلی او مرسته یې ورسره کوله، د هر ډول غریب بلنه یې منله. د بې لاسو او
بې وزلو مرسته یې کوله، د هغوی بوج یې پر غاړه اخیست، له مېلمنو سره
یې ښه چلند کاوه او د خیر په کارونو کې یې مرسته کوله.

که به یې کله خپل ملگری یو ځای ته د حاکم په توګه ولېږه نو هغه ته به یې لارښوونه کوله چې خلګو ته ښې خبرې کوه، خیر ورته اسانوه، دین داسې ورته وړاندي کوه چې مینه یې ورسره پیدا شي، د احکامو له وجې یې په مصیبت مه اخته کوه او نور. کوم کسان چې به د علم، پوهې او ښو اخلاقو څښتنان ول رسول الله ﷺ به یې درناوی او احترام کاوه. چا چې به مرتبه او عزت درلود، رسول الله ﷺ ورسره احسان کاوه، د خپلو عاجزانو او دوستانو درناوی یې درلود، خپلوي یې ورسره پالنه، په هغوی کې یې دې ته نه کتل چې څوک غوره دی او څوک نه دی؟ هر څوک چې به یې ډېر حقدار باله زیات کومک یې ورسره کاوه، کله چې به له خپلو ملګرو سره مخ شونو لومړی به یې سلام وراچاوه او په ډېرو احساساتو به یې ورسره مصافحه کوله. رسول الله ﷺ چې به کله د جهاد امر وکړ نو تر ټولو لومړی به په خپله ورته چمتو وو او کله چې به د جګړې ډګر ته ولاړ نو تر ټولو به وړاندي او دښمن ته نژدې وو. (وسایل الوصول الی شمایل الرسول)

زغم او عفوه :-

رسول الله ﷺ د خلګو پر زورونه تر ټولو ډېر صابر او حلیم وو، بدي کوونکو ته یې بخښنه کوله، چا چې به ورسره بد وکړل ده ورسره ښک چلند کاوه. چا چې به څه نه ورکول ده یو شی ورکاوه، که به چا ظلم ورباندې وکړه ورته عفوه کوله او که به یو کار دوه اړخونه درلودل نو اسان اړخ به یې غوره کاوه په دې شرط چې گناه به نه وه (په دې سره یې خپلو پیروانو ته اساني پیدا کوله او دا هم تجربه ده چې اساني خوښوونکي طبیعت نور هم اساني ته راټولي) رسول الله ﷺ هیڅکله د خپل شخصیت لپاره انتقام نه دی

اخيستی، هيڅ شی (انسان یا حیوان) یې په خپل لاس نه دی وهلی او د الله په لار کې جهاد بېله خبره ده. (شمایل ترمذي، نشر الطیب)

عابشه ؓ وايي چې رسول الله ﷺ د الله په لار کې له جهاد پرته هيڅ شی په خپل لاس نه دی وهلی، نه یې کوم خادم وهلی او نه یې کومه ښځه. دا وايي: ما هيڅکله نه دي ليدلي چې رسول الله ﷺ دي پر خپل شخصيت له يو چا د ظلم بدله اخيستي وي، البته که به چا د الهي حرمتونو سپکاوی وکړ (مثلاً یو ناروا کار به یې ترسره کړ) نو تر رسول الله ﷺ به پر افسوس کوونکي به نه وو. (شمایل ترمذي)

يو ځل يو څارايي راغی او د رسول الله ﷺ څادر يې په دومره سختي کش کړ چې ښي يې په غاړه کې معلومې شوې او ويې ويل: زما پردې او ښانو غله بار کړه، ته يې د ځان او يا خپل پلار له ماله نه راکوې (يعني د بيت المال مال زموږ دی ستا نه دی) رسول الله ﷺ وويل: څو چې د څادره کښولو بدله را نه کړې غله به درنه کړم، هغه وويل: په الله قسم! بدله يې نه درکوم. رسول الله ﷺ موسکي وو او د هغه پر اوښه يې د غلې بارولو امر وکړ. (خصائل نبوي)

مسکنت :-

انس ؓ وايي: رسول الله ﷺ د ناروغانو پوښتنه کوله، په جنازه کې يې ونډه اخيسته، پر خره سپرېده او د مړيانو بلنه يې منله. (شمایل ترمذي)

خپلې مېړنۍ يا وزې يې لوشلې، جامې يې گندولې او د اړتيا پر مهال يې خپل پايزار گندول او د خپلې کورنۍ له غره سره يې کار کاوه. (ابن سعد)

خاکساري :-

رسول الله ﷺ ډېر حلیم وو، نه یې چاته ښکښل کول، نه سختې خبرې، نه یې لعنت وایه او نه یې ښېراوې کولې. رسول الله ﷺ له کافرانو او دښمنانو سره هم د هغوی د زړونو را ماتولو لپاره په ورین تندي مخ کېده او پر ناوړه خبرو یې صبر کاوه، خپل کور ته په راتلو به یې د کورنۍ له غړو سره کار کاوه، د خادرو اغوستلو ته یې ډېره پاملرنه کوله چې لاس او پښې یې ښکاره نه شي (غالباً د ناستې په حالت کې همدا سبب وي) د رسول الله ﷺ ورین تندي او انصاف د ټولو لپاره وو چې غوسه نه پرې غالبېده.

رسول الله ﷺ د خپلو مجلسیانو لپاره په زړه کې د ظاهر خلاف خبره نه ساتله او د نظر غلا یې نه وه نو د زړه د خیانت څه احتمال شته؟.

(نشر الطیب)

رسول الله ﷺ په بدو عاداتو کې له دروغو ډېر بد وړل.

(بيهقي، ابن سعد)

داخرت فکر :-

رسول الله ﷺ ځان په دنیا کې د یوه مسافر په څېر ګاڼه، له راحت او مزو سره یې هیڅ تعلق نه وو، بلکې ده (کن فی الدنيا کانک غریب او عابر سبیل) یعنې په دنیا کې د بې وطنه مسافر او یا لاروي په څېر اوسه عملي نمونه وه.

(نشر الطیب)

سخاوت :-

که به رسول الله ﷺ ته د صدقې او زکات پیسې راغلي نو ترڅو چې به یې پر غریبانو او مسکینانو نه وې وېشلي کورته نه تلي. (نشر الطیب)

کله چې به رسول الله ﷺ یو محتاج او ارمن ولید نو خپل خوراک به یې هم ورکاوه، سره له دې چې اړتیا به یې ورته درلوده. د رسول الله ﷺ د سخاوت بېلابېل شکلونه وو، چاته به یې د الی ورکولې، چاته به یې د هغه حق، ځیني وختونه به یې جامه را نیوله د قیمت په ورکولو به یې بیرته وروبخښله، ځیني وختونه به یې قرض واخیست تر هغه زیات به یې ورکړ، ځیني وختونه به یې جامه را نیوله ډېرې پیسې به یې ورکړې او ځیني وختونه به یې د الی ومنله خو تر هغې څو چنده زیاته د الی به یې ورکړه.

جابر رضی الله عنه وایي چې رسول الله ﷺ هیڅکله د یوه شي له ورکړې انکار نه دی کړی (که به هغه وخت موجود وو ورکاوه یې او که به نه ووبل وخت به یې د ورکړې وعده ورکوله او یا به یې هغه ته دعا کوله چې الله دي په بله طریقه ورکړي). (شمایل ترمذي)

په هر حال څه ډول چې ممکنه وه رسول الله ﷺ په بېلابېلو شکلونو خیراتونه او صدقات وېشل، سره له دې چې رسول الله ﷺ په خپله د مسکنت ژوند تېراوه، څو میاشتي به یې په کور کې اورنه بلېده او ډېر وختونه به یې د سختې لوږې له کبله پر نس ډبرې تړلې. د هغه فقر او تنگلاسي د مجبوریت له کبله نه وه بلکې علت یې تقوا او سخاوه، ځیني وختونه به یې د خپلو مېرمنو لپاره د یوه کال غله برابروله خو د ځان لپاره به یې هیڅ نه ساتل.

(مدارج النبوة)

طبعي چاري :-

رسول الله ﷺ ډېر سخي وو، هيڅ سوال کوونکي ته يې نه نه ويل، که به يې درلودل سمدستي به يې ورکول او که به ورسره نه وو نو په نرمي به يې ورته وويل چي بل وخت به يې درکړم. (ابن سعد)

تل يې رښتيا ويل، په ټولو چارو کي يې اساني کوله، دخپل مجلس غړو ته يې پام کاوه، د دوی حالات يې پوښتل کله چي به دشپې بهر ووت نو ورو به پورته کېده، غلې به يې پايزار په پښه کړل، دروازه به يې پرانيستله او بهر ته به ووت. همدارنگه چي به کله کور ته راتلی نو ورو راتلی، ورويې سلام وايه خود بيدو کسانو خوب خراب نه شي. کله چي به څوک ورته راغی او دی به يې خوشاله وليد نو د مينې له وجې به يې د هغه لاس په لاس کي نيو. (ابن سعد)

کله چي به د يو ناخوښه نوم څښتن ورته راغی نو نوم به يې وربدلاوه.
(ابن سعد)

که به يو چا خپل زکات په دې موخه ورته راوړ چي پر مستحقينو يې ووېشي نو راوړونکي ته به يې داسي دعا کوله چي اې الله! پر فلاني رحم وکړه. (مسند احمد)

رسول الله ﷺ چي به کله د چا کور ته ورغی نو دروازي ته مخامخ نه درېده، بلکي راسته يا چپه اړخ ته به ودرېد او د هغوی د خبرولو لپاره به يې ويل چي السلام عليكم. (ابوداود، زاد المعاد)

که به دشپې د چا کور ته ورغی نو په داسي اواز به يې سلام کاوه چي وينښ به اورېده او ويده به نه پرې خبرېده. (زاد المعاد)

د تگ پر مهال به يې کښته ځمکې ته کتل، که به له نورو خلکو سره روان وو نو تر ټولو به شاته وو او هر څوک چې به په مخه ورتلی نو لومړی به يې سلام کاوه. په عادي ډول کښېناست او له غريبانو او مسکينانو سره په کښېستلو يې خوراک کاوه. د ځانگړو مېلمنو مېلمستيا يې په خپله برابروله. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ به ډېر وخت غلی وو، بې اړتيا خبرې يې نه کولې، کله چې به ږغېده نو خبرې به يې دومره واضعې وې چې اورېدونکي پرې پوهېدل، نه يې دومره اوږدې خبرې کولې چې سړی ترې ستړی شي او نه دومره لنډې چې خبره نيمگړې پاتې شي، نه يې په هيڅ کار کې سختي کوله، نرمي يې خوښه وه، د هر راټلونکي يې درناوی کاوه، د چا خبره يې نه غوڅوله، که به کوم شی د شرعې خلاف وو مخه يې نيوله، يا به له هغه ځايه ولاړ شو او د الله د هر نعمت يې ډېر قدر کاوه. (نشر الطيب)

د يوشې په ماتېدو يا خرابېدو غوسه نه ورتله البته که به کوم شی د دين خلاف وو نو سخت په غوسه کېده. (نشر الطيب)

هيڅکله يې نه په شخصي چاره کې غوسه کړې او نه يې د ځان لپاره له چا بدله اخيستي، که به له چا خپه شو نو مخ به يې ترې اړاوه خو په ژبه يې سختې خبرې نه کولې، کله به چې خوشاله وو ټيټ به يې کتل، ډېر حياناک وو. رسول الله ﷺ په شرم او حيا کې تر پېغلي انجلۍ ډېر وړاندې وو، د ډېر شرم او حيا له امله يې د چا څېرې ته مخامخ نه کتل او نه يې هيڅکله خپلې سترگې د هغه پر سترگو برابرولې. (ابن سعد)

که به په تصادفي ډول چاته د ده له لاسه تکليف ورسېد نو له خه زحمت پرته يې هغه ته د بدل اخيستلو حق ورکاوه او کله به يې په بدل کي يوشی ورکړ. (زاد المعاد)

که به کوم غريب راغی يا به بوډا مينځې ورسره خبرې کولې نو د لارې پر غاړه به يې د اورېدو لپاره ودرېد او يا به کښېناست. که به دا ډول کسان ناروغان شول پوښتنې ته يې ورتلی او په چنازه کي يې برخه اخيسته.

(ابن سعد)

د رسول الله ﷺ مزاج دومره متواضع وو چي خپل امت ته يې په پوره ټينگار ويلي: تر اصلي درجې مي مه لوړوئ (لاتطروني) (زاد المعاد)
کله چي به صحابه کرام ﷺ راغلل نو ده به ورسره مصافحه کوله او هغوی ته به يې دعا غوښته. (نسايي)

که به د چا نوم ور معلوم نه وو نو د يا عبد الله! په نوم به يې راباله او د تگ پر پر مهال يې راسته او چپه اړخ ته ښه کتل. (حاکم، ابن سعد)

رسول الله ﷺ غوښتل د هر چا زړه تر لاسه کړي، داسي چلند يې نه کاوه چي څوک خپه کړي، له ظالمانو او فساديانو سره په ښه چلند يې نه کاوه ساته خو له ټولو سره په غوره اخلاقو مخ کېده، هر کاري يې په سم ډول ترسره کاوه، په ناسته به يې الله ياداوه، په مجلس کي چي به يې هر ځای وليد هلته به کښېناست او که به يې له څو کسانو سره خبره وه نو وار پر وار به يې هريوه ته مخ وړاړاوه. (نشر الطيب)

تر درو ورځو وړاندي يې قرآن نه ختماوه. (ابن سعد)

رسول الله ﷺ له روا کار څخه منعه نه کوله، که به چا ترې سوال وکړ او د سوال پوره کولو اراده به یې وه نو هماغه به یې ورته ویل که نه چوپ کېده به. (ابن سعد)

عائشه رضی الله عنها وایي: هېڅوک په خپلو اخلاقو کې د رسول الله ﷺ په څېر نه وو، که به صحابي او یا د کورنۍ غړي وروباله نوده به په ځواب کې ورته ویل: لیک (حاضریم). (زاد المعاد)

نفلي عبادات یې په خاموشي ترسره کول چې پرامت یې سخت نه شي. (زاد المعاد)

د رسول الله ﷺ وینا ده: ما له الله سره وعده کړې چې که زه چاته ښکته شوم وکړم او یا لعنت پرې ووايم نو د هغه په حق کې د گناهونو د کفارې، رحمت، مغفرت او نژدېکت سبب وگرزي. (زاد المعاد)

که به یې ښک کار پیل کړ نو بیا به یې تل کاوه. (زاد المعاد)
که به په ولاړه غوسه شو نو کښېناست به او که به په ناسته غوسه شو نو پرېوتی به (خو یې غوسه سره شي). (زاد المعاد، ابن ابی الدنيا)

عائشه رضی الله عنها وایي: رسول الله ﷺ په راسته لاس او دس کاوه، د خوراک لپاره یې ترې کار اخیست او چپه لاس یې د استنجا په څېر کارونو لپاره استعمالاوه. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ عادت درلود چې که به په صحابه کرامو کې څوک ورسره مخ شو او به درېد نو دی به هم ورسره درېده او څو چې به هغه په خپله نه وو تللی رسول الله ﷺ به ولاړ وو او که به چا غوښتل ده ته لاس ورکړي نو ده به لاس ورکاوه او څو چې به هغه ترې لاس نه وولرې کړی ده نه لرې کاوه. (ابن سعد)

په يوه روايت کي دي چي رسول الله ﷺ تر هغو له چا مخ نه اړاوه خو به هغه په خپله نه وو اړولی، که به هغه غوښتل چي پته خبره ورسره وکړي نو رسول الله ﷺ به غوږ وړاړاوه او خو چي به فارغ شوی نه وو غوږ يې نه ترې لرې کاوه. (ابن سعد)

رسول الله ﷺ به ماشومانو ته هم سلام کاوه. (زاد المعاد)

علي ؑ وايي: کله چي به څوک په لومړي ځل رسول الله ﷺ ته راغی وېره به پرې خپره شوه او څوک چي به ورسره آشنا وو نو له ده سره يې مينه درلوده، ما ده په خبر د جمال او کمال څښتن نه ترده وړاندي ليدلی او نه ترده وروسته. (نشر الطيب)

د خوښۍ پر مهال به يې سترگې ټيټولې، کله چي به د چا په اړه ورته بده خبره څرگنده شوه نو داسي يې نه ويل چي په فلاني څه شوي داسي کارونه کوي؟ بلکي ويل به يې چي په خلکو څه شوي چي دا ډول چارې ترسره کوي؟. (شمايل نبوي، ابوداود)

په ژبه يې هغه خبره کوله چي ثواب به پکښې وو، که به مسافر راغی د هغه پوښتنه يې کوله، له هر چا سره يې داسي چلند کاوه چي هغه به احساسوله رسول الله ﷺ تر هر چا له ما سره ډېره مينه لري. که به څوک د خبرو لپاره ورسره کښېناست نو د هغه تر ولاړېدو وړاندي نه ولاړېده.

(نشر الطيب)

ابو هريره ؓ وايي: رسول الله ﷺ چي به کله اندېښمن شو نو اسمان ته به يې په کتلو ويل: سبحان الله العظيم او کله چي به يې زاری او دعاوې زياتې شوې ويل به يې: يا حي يا قيوم. (ترمذي)

په یوه روایت کي دي چي د غم پر مهال به یې ډېر وخت پرېږه لاس
تېراوه او کله - کله به یې په گوټو خلا لوله، ویل به یې: حسبی الله نعم
الوکیل. (آل عمران)

زما لپاره الله کافي دی او ډېر ښه کار جوړوونکی دی. (زاد المعاد)

در پیمہ برخہ

د ژوند د طرز خانګړتیاوې

د رشد او هدايت مدرسه

د خير او برکت نبوي مجلسونه

د رسول الله ﷺ مجلس د حلم او علم، حيا و صبر او ثبات و سکون مجلسونه ول، نه پکي او ازونه لوړېدل، نه د چا پر حرمت تېری کېده او نه يې تېروتنې بيانېدې. دده د مجلس ګډونوالو د تقواله کېله د يوه بل درناوی کاوه، هلته د مشرانو عزت او پر کشرانو شفقت وو. له اړمنو سره مرسته کېده او پر بې وطنو زړه سوی وو. (نشر الطيب)

له زيد بن الحارث ﷺ څخه روايت دی چي زه د رسول الله ﷺ ګاونډی وم، کله چي به پرده وحې نازلېده نو يو څوک به يې را ولېږه او تر حاضرېدو وروسته به مي ليکله (رسول الله ﷺ له موږ سره بې کچې مينه کوله او دېر راسره بې تکليفه وو) لکه څرنگه چي موږ يوه بل ته خبرې کوو او د هر څه په اړه پر غېږو رسول الله ﷺ هم داسي وو، هغه نه ويل چي له ما سره يوازي د آخرت خبرې کوئ او د دنيا ياد يې هم نه شوای زغملای يعني کله چي به د آخرت يادونه پيل شوه نور رسول الله ﷺ به يې حالات او تفصيلات بيانول او که به د خوراک او څښاک يادونه وشوه نور رسول الله ﷺ به هم پرې پر غېږه. د خوراک ادا ب او ګټې، د ګټورو خوراکونو يادونه او نور هر څه د رسول الله ﷺ په مجلس کي وو. (خصايل نبوي)

کله چي به رسول الله ﷺ په مجلس کي له صحابه کرامو سره ناست وو نو د امتياز لپاره يې تر نورو خپل ورون نه را ايستی، که به چا په ولاړه ترې د يوه شي په اړه وپوښت نو دا يې نه خوښوله او په حيراني به يې ورته کتل.

(زاد المعاد)

که به رسول الله ﷺ د يوې مسئلې په بيان بوخت وو او د بيان تر ختمېدو وړاندي به يو چا بله پوښتنه وړاندي کړه نو ده به خپلو خبرو ته دوام ورکاوه، داسي به يې څرگندوله چي گواکي هغه يې نه ده اورېدلي خو کله چي به يې خبرې خلاصې کړې نو پوښتونکي به يې معلوماوه او بيا به يې ځواب ورکاوه. د صحابه کرامو په منځ کي به ناست وو، هغوی به شاوخوا پرې را گرزېدلي ول ده به د خبرو پر مهال کله دې لور ته خطاب کاوه او کله هغه لور ته، گواکي په حلقه کي به هر چا د ده مخ لیده. په مجلس کي د ناستې پر مهال به يې د وارې پښې جگې ودرولې لاسونه به يې پرې حلقه کړل او په عادي حالت کي به يې هم دا ډول ناسته کوله چي دا د ساده توب او تواضع صورت دی. ځيني وختونه به چارزانو کښېناست او ځيني وختونه به د لاس پر تکیه پريوه اړخ کښېناست. (نشر الطيب)

د رسول الله ﷺ ناسته او ولاړه ټول به د الله له یاد سره وو، د ځان لپاره يې د ناستې داسي ځای نه معلوماوه چي حتما به هلته کښېني او که بل څوک کښېني ترې ولاړ يې کړي، نوريې هم د ناستې د ځای له معلومولو منع کول او که به غوندې ته ورغی نو چيري چي به ځای وو هلته به يې ناسته کوله نور يې هم په دې امر کول او د مجلس ټولو گډونوالو ته يې د خپلې وينا او توجو برخه ورکوله يعني ټولو ته به يې په جلا - جلا توگه خطاب کاوه، ان د

مجلس هر گدو نوال به په دې فکر وو چې تر ما هيڅوک ورباندې گران نه دی، که به چا د ضرورت لپاره کښېناوه يا به يې ولاړ کړ نو خو چې به هغه ترې ولاړ شوی نه وو دی نه روانېده، که به چا ترې د اړتيا پوره کولو غوښتنه وکړه نو يا به يې د هغه اړتيا پوره کوله او يا به يې په نرمې ځواب ورکاوه. دده ورين تندي او موسکي خبره د هر مسلمان لپاره وه، دا ځکه چې دی يې روحاني پلار وو او دده په اند ټول خلک يو ډول وو البته د تقواله مخې يې تفاوت درلود يعنې د ښې تقواله وجې يې پريوه بل ته ترجيح ورکوله، په نورو چارو کې ټول مساوي ول او دده ته يې يو حيثيت درلود.

(د حسن بن علي روايات)

د مجلس له گدو نوالو سره چلند :-

رسول الله ﷺ به تل خوشاله وو او نرم اخلاق يې درلودل، په اسانۍ ورسره اشنايي پيدا کېده، نه بد خوښه وو، نه بد گوښه، نه يې په منډه خبرې کولې او نه نا مناسب پښه، که به يې د چا خبره د طبيعت خلاف وه نو ځان يې ورباندې تېراوډ يعنې نيوکه يې نه پرې کوله او په صراحت سره يې نه ترې پوښتل بلکې خاموش به وو. رسول الله ﷺ ځان له درو شيانو ساتلی وو.

(۱) له ریا (۲) له ډېرو خبرو (۳) له بې گټې پښه

او نور يې له دوو شيانو ساتلي ول؛

(۱) د هيچا غندنه يې نه کوله.

(۲) هيچا ته يې پېغور نه ورکاوه.

(۳) او د هيچا په غيبو پسې نه گرځېده.

ده هغه څه ويل چې د ثواب هيله به يې درلوده، کله چې به ده خبرې کولې ټول مجلسيان به يې په داسې ټيټ سر ناست وو لکه پرسرونو چې يې مرغان ناست وي او کله چې به دې خاموش شو نو هغوی به خبرې کولې. ده په مخ کې يې پر هيڅ خبره شخړه نه کوله او له ده سره چې به چا خبرې کولې د هغه تر فارغېدو به ټول چوپ وو (يعني په منځ کې به نه ورلوېدل) د هر مجلسي خبره يې په دومره مينه اورېده لکه تر ټولو چې لومړنی وو يعني د هيچا د خبرې بې قدرې يې نه کوله، که به د خدا خبره وه نو ده به هم خندل او که به د حيراني وه دې به هم حيران شو يعني د اباحت تر کچې به له خپلو مجلسيانو سره شريک وو. د نا اشنا کس ناسمې خبرې يې زغملې او ويل به يې چې کله يو محتاج د حاجت پر غوښتلو ووينئ مرسته يې وکړئ، که به يې چا ستاينه وکړه نو ښه يې نه گڼله، البته که به چا د احسان د بدلې په توگه کوله نو پروا يې نه وه (دا ډول ستاينه يې له حده نه تجاوز په شرط مشروع بلله) او د يو چا خبره يې نه پرې کوله خو چې هغه به تر حد نه ووتېر شوی. که به داسې وشول نو هغه يې يا پرې کوله او يا به را ولاړېدی. (نشر الطيب)

نېک چلند:-

رسول الله ﷺ له بې گټو خبرو ډډه کوله، د خلکو زړونه يې خپلول، د هغوی تر منځ يې توپير نه کاوه، د هر قوم د درانه سړي عزت يې درلود او دا ډول سړي به يې د هغوی مشر ټاکه. خلکو ته به يې له زيانمنو خبرو د ځان ساتلو سپارښتنه کوله او د هغوی له شره يې خپل ځان هم ساته، مگر له هر چا سره په ورين تندي او خوشاله څېره مخ کېده، له ده سره د ليدونکو په اړه يې پوښتنه کوله او د دوی تر منځ چې به کومې پېښې کېدې د هغو معلومات به

يې غوښتل (څو له مظلوم سره مرسته وشي او د مفسدينو مخه ونیول شي)
 ښه کاريې ستايه، ملاتړيې کاوه او بدې چارې يې غندلې او سپکې گڼلې.
 (نشر الطيب)

په سلام کي بیره :-

رسول الله ﷺ دا تواضع هم درلوده چې که به څوک ورته راغی نو ده به
 اول سلام وړاچاوه او د هغوی د سلام ځواب يې هم ورکاوه، په دې ځای کي
 د رسول الله ﷺ د زیارت کوونکو لپاره زېری دی چې کله دی په ظاهري ژوند
 کي د دې ښېگڼې څښتن وونو او س به يې هم هر زیارت کوونکی د سلام
 ویاړ تر لاسه کوي. د الله ځيني نژدې بندگان له داسي حالت سره مخ شوي چې
 د کرامت له مخې يې په خپلو غوږو د نبوي سلام اورېدلو ویاړ تر لاسه کړی
 دی. بې شکه رسول الله ﷺ د امت لپاره په دنيوي ژوند کي هم رحمت دی او تر
 مرگ وروسته هم. (مدارج النبوة)

د خبرو طرز :-

رسول الله ﷺ تل د آخرت په غم کي وو او همېشه يې د آخرت د چارو په
 اړه فکر کاوه، هيڅکله يې آرام نه درلود او بې اړتيا يې خبرې نه کولې، ده
 چوپتيا به اوږده وه، د خبرو پیل او پای به يې څرگند وو. پیغام به يې جامع او
 الفاظ به يې لنډ خو معنا دار وو، ده خبرې د حق او باطل تر منځ پرېکنده
 وې چې نه اوږدې وې او نه لنډې.

رسول الله ﷺ د نرم طبیعت څښتن وو، نه يې په مزاج کي سختي وه او نه
 يې د نورو سپکاوی کاوه، که به نعمت لږ هم وو د هغه قدر يې کاوه او د هيڅ

نعمت بدي يې نه بيانوله. د خوراکي شيانو يې نه ستاينه کوله او نه يې بدي بيانوله (بدي يې له دې وجې نه بيانوله چې نعمت دی او ستاينه يې له دې وجې نه کوله چې ډېر وخت يې علت حرص او د خوندونو غوښتنه وي.)
 که به چا د حق لږ مخالفت وکړ نو تر هغه وخته يې چا د غوسې توان نه درلود چې حق به يې غالب کړی نه وو، د خپل ځان په اړه يې نه غوسه کوله او نه يې انتقام اخيست، د خبرو پر مهال يې په پوره لاس اشاره کوله او که به يې د يوه شي په اړه تعجب کاوه نو لاس يې ورکشاوه او کله چې به يې خبرې کولې نو د خپل راسته لاس بته گوته به يې د چپه لاس پر ورغوي موبښله او کله چې به غوسه ورغله نو مخ به يې اړاوه اړخ به يې بدلاوه او کله چې به خوشاله شونو کښته به يې کتل (دا دواړه کارونه د حياتاثيرات دي) ډېر وختونه به موسکي وو او په دې کي چې به يې غاښونه څرگند شول نو داسي به معلومېدل لکه اورېدونکې ږلۍ. (نشر الطيب)

رسول الله ﷺ د عربو په ټولو لهجو پوهېده. ام معبد ؓ وايي چې دده خبرې خوږې او رنې وې، نه يې دومره لنډې خبرې کولې چې اړينه خبره ترې پاتې شوې وای او نه يې دومره ډېرې خبرې کولې چې بې اړتيا شيان يې ورسره يو ځای کړي وای، دده خبرې داسي وې لکه ملغلرې چې پېيل شوې وي. (نشر الطيب)

له جابر بن عبد الله ؓ څخه روايت دی چې د رسول الله ﷺ په خبرو کي وضاحت وواوله عائشي ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ داسي خبرې کولې چې که چا يې د الفاظو شمېر غوښتی وای نو شمارلای يې شوای. (نشر الطيب)

عائشه ؓ وايي چي د رسول الله ﷺ خبرې ستاسو په څېر پر له پسې او چټکې نه وې بلکې واضعې وې او هر مضمون يې له بله پېل وو او ورسره ناستو کسانو په ذهن کې ښه ساتلای شوای. (شمایل ترمذي)

انس ؓ وايي: رسول الله ﷺ به ځيني وختونه د اړتيا له مخې يوه خبره ډېره زياته تکراروله خو يې الفاظ په ښه ډول درک شي. (شمایل ترمذي)

د کومې خبرې تفصيل چي به له کولتوري پلوه ښه نه وو نو هغه به يې په کنایي بيانوله، د خبرو پر مهال به يې خنډل او په ورين تندي به ږغېده.

(نشر الطيب)

د نصيحت کولو طريقه :-

رسول الله ﷺ چي به کله په مسجد کې نصيحت کاوه نو پر لکره به يې تکیه کړې وه او که به د جگړې په ډگر کې په وينا بوخت وو نو پر لينده به يې تکیه کوله. د وعظ او نصيحت ځانگړې او لنډې ناستې خو نژدې تر هر لمانځه او په ځانگړې توگه د سهار تر لمانځه وروسته ترسره کېدې مگر د عامه پوهاوي لپاره به يې کله - کله ځيني غونډې هم جوړولې، د خبرو پر مهال چي پر کوم څه ډېر ټينگار ته اړتيا وه نو په دې الفاظو به يې قسم کاوه: **والذي نفسي بيده**. يعني په هغه ذات قسم چي زما ځان يې په لاس کې د:

د سکوت طريقه :-

د رسول الله ﷺ سکوت د څلورو شيانو له وجې وو:

- (۱) د حلم (۲) د بيدارو مغزو (۳) د خپل طرز د رعايت له وجې (۴) او فکري طرز ته د پاملرنې له وجې.

یعني حاضرینو ته به یې کتل او د هغوی د بڼې او برابري اوړېدنې رعایت یې کاوه، د باقي و فاني په اړه یې فکر کاوه یعني د دنیا د فنا او آخرت د بقا په هکله به یې غور کاوه او حلم یې له خپل صبر یعني ضبط سره یوځای کړی وو. هیڅ شي دی دومره نه غوسه کاوه چې بې ځایه گام واخلي او بیدار مغزي یې د څلورو شیانو جامع وه:

- (۱) د نېکي خبرې غوره کول چې نور خلک ورپسې اقتدا وکړي.
- (۲) د بدې خبرې پرېښودل چې نور خلک هم ترې ډډه وکړي.
- (۳) پر هغه څه فکر کول چې دده د امت گټه وي.
- (۴) د امت لپاره د هغو چارو ترسره کول چې د دوی د آخرت او دنیا د دواړو کارونه پرې سم شي. (نشر الطیب)

د چارو اداره:-

د رسول الله ﷺ هر کار په اعتدال وو، ګډ-وډي پکې نه وه چې کله به یې یو ډول او کله به یې بل ډول کړل. د خلکو په تعلیم کې یې مصلحت ته پام کاوه او ورڅخه غافل نه وو، ځکه دا احتمال وو چې که دوی پر خپل حال پرېښودل شي نو ځیني به په خپله له دینه پام واړوي او یا به د دین په ځینو چارو کې د اعتدال له حده په تېرېدو سترې شي. هر حالت ته یې ځانګړی پام درلود، نه یې حق پرېښود او نه یې له حق څخه په تجاوز کولو ناحقه چارو ته ځان رساوه، دده په نزد تر ټولو هغه څوک ډېر غوره وو چې د هر چا خیر به یې غوښت او تر ټولو لوړه رتبه د هغه چا وه چې د خلکو مرسته او خواخوږي به یې په ښه ډول کوله. (نشر الطیب)

په کور کي دنده د وختونو نظام

مهالوېش :-

حسن ﷺ له خپل پلار علي ﷺ څخه روايت کوي چي خپل کور ته د شخصي غوښتنو لپاره د رسول الله ﷺ تگ ښکاره دی او د الله له خوا اجازه ورکړل شوې ده، کله چي به خپل کور ته ولاړ نو د کور وخت يې پر درو برخو وېشلی وو.

(۱) يوه برخه د الهي عبادت لپاره.

(۲) بله برخه د کورنۍ د ټولنيزو حقوقو ادا کولو لپاره.

(۳) او بله برخه د ځان هوسا کولو لپاره.

خپله برخه يې د ځان او نورو تر منځ وېشلې وه، يعني د دې برخې ډېر وخت يې د خپل امت پر کار مصرفاوه او د خپلو ځانگړو دوستانو په وسيله يې د عامو خلکو چارې ترسره کولې، يعني په دې برخه کي عام خلک نه شوای راتلای مگر ځانگړي کسان راتلل او د دين اوږدې خبرې به يې عوامو ته رسولې چي په دې توگه هغوی هم ترې گټه اخيستله او له خلگو يې هيڅ شی نه پټول، نه ديني احکام او نه دنيوي گټې، بلکي هر ډول فايده يې ور رسولې او په دې وخت کي د ده تگلاره ډاډه چي پوهانو او د علم و فضل څښتنانو ته يې ترجيح ورکوله، هغوی د راتلو اجازه درلوده او دا وخت يې د هغوی تر منځ د ديني فضيلت پر بنسټ تقسيم او.

په دوی کي به ځينو يو ضرورت درلود، ځينو دوه او ځينو ډېر، نو د دوی په اړتياوو به بوخت وو او هغوی به يې په داسي چارو بوختول چي د

دوی او امت په گټه وي، هغه شغل دا وو چې خلکو به له ده پوښتنه کوله، ده به د هغوی له حالاتو سره سم په چارو خبرول او ورته ویل به یې: په تاسو کې حاضر دي غایب هم پرې خبر کړي او دا به یې هم ویل چې که چا خپل ضرورت د کمزوری، لرېوالي او نورو له کبله نه شوای را رسولای نو تاسو یې راته رسوئ څکه څوک چې د دا ډول یو چا ضرورت د واک تر څاونده ورسوي الله به یې د قیامت په ورځ پر پل صراط ټینګ کړي.

د رسول الله ﷺ په حضور کې همدا خبرې یادېدې او د دې خلاف څه یې نه منل (مطلب دا چې د خلکو له اړتیاوو او گټو پرته د بې ځایه خبرو اوږدلو اجازه نه وه) خلک به رسول الله ﷺ ته له غوښتنو سره راتلل او د څه نا څه په خوړلو به ستنېدل (یعني رسول الله ﷺ پر علمي گټه برسېره یو څه پرې خوړل هم اوله ده څخه به د هادي یعنی فقیه په جوړېدلو تلل). (نشر الطیب)

د خلوت وختونه:-

رسول الله ﷺ هیڅکله ناڅاپه کور ته نه ورتلی چې د کورنۍ غړي پرېشان کړي، بلکې داسې به ورتلی چې هغوی به له وړاندې خبر وو. اول به یې سلام وکړ او کله چې به کور ته ورغی د یو څه نه یو څه پوښتنه یې کوله، ډېر وختونه به یې ویل چې ای دا خوراک لپاره یو څه شته او کله - کله به تر هغو خاموش وو چې موجود شی به راوړل کېده او ویل شوي چې کله به رسول الله ﷺ کور ته راتلی دا دعا به یې ویله: الحمد لله الذی کفانی و اوانی و الحمد لله الذی اطعمنی و سقانی، الحمد لله الذی من علی اسئلك ان تجیرنی من النار.

يعني هغه الله لره ستاينه چي زما ټولي اړتيا وې يې پوره کړې، پناه ځای يې راکړ او هغه الله لره ستاينه چي ماته يې خوراک او څښاک راکړ او هغه الله لره ستاينه چي پر ما يې احسان وکړ، اې الله! له تا غواړم چي له اوره مي وساتي.

(۱) همدارنگه ثابته ده چي رسول الله ﷺ انس رضي الله عنه ته وويل چي کله کور ته ورشي نو هغوی ته سلام وکړه، دا به ستا او د کورنۍ لپاره د برکت سبب ش.

(زاد المعاد، شمایل ترمذي)

(۲) له اسود څخه روايت دی چي ماله عائشې رضي الله عنها څخه وپوښتل چي رسول الله ﷺ کور ته په راتلو څه کول؟ دې وويل: له هغوی سره يې د کور په چارو کي برخه اخيستله، غټه يې نه ويله بلکي د کور کاري يې هم کاوه مثلاً د مېړه او اوزو لوشل او د خپل پايزار گندول. (نشر الطيب)

په دې سره نور کارونه او معمولات و مصروفيتونه نه نفې کېږي.

(مسند احمد)

(۳) رسول الله ﷺ له خپلې کورنۍ او خادمانو سره د ښو اخلاقو چلند کاوه، هيڅکله يې له چا سره سختي او ناوړه سلوک نه کاوه. رسول الله ﷺ په خپل کور کي دې ته ډېر متوجې وو چي چاته هيڅ تکليف ونه رسېږي.

(۴) کله چي به رسول الله ﷺ له خپلو مېرمنو سره وو نو ښه اخلاق او نرم طبيعت يې درلود او خندل به يې. (ابن عساکر)

(۵) رسول الله ﷺ چي به کله کور ته ولاړ نو په کارو به بوخت شو، هيڅکله به يې کاره نه کېښناست، عادي کارونه يې په خپله کول، مثلاً د کور پاکول، څارويو ته خوراک وراچول، اوښانو او پسونو ته پاملرنه او د هغو

لوشل. له خادمانو سره يو ځای يې خوراک کاوه، وره يې لندول، له بازاره يې به خپله سودا راوړه، په توکرانو کې يې ترله، خپل پایزاري يې په خپله گنډل، پر جامو يې پينې ايښوې او نور. (زاد المعاد، مدارج النبوة)

په خوب او وينه کې د رسول الله ﷺ تکلاره :-

رسول الله ﷺ د شپې په پيل کې وېدېده او د نيمې شپې پر مهال را وينېده، مسواک يې واهه، اودس يې کاوه او څومره چې به الله وړته ټاکلی وو هغومره لمونځ يې کاوه. گواکې د بدن ټولو غړو او قوتونو ته يې د خوب او استراحت برخه رسېده. رسول الله ﷺ نه تر اړتيا زيات خوب کاوه او نه تر اړتيا زيات وينې پاتې کېده، کله چې به اړتيا شوه نو پر راسته اړخ د الله په ذکر کولو به پرېووت، تردې چې پر سترگو به يې خوب غالب شو، په دې وخت کې به يې نه نس ډک وو، نه پرېښوی ځمکه پرېووت او نه به يې نالي ډېره لوړه وه، بلکې د پوست بستره يې درلوده چې د خورماوو له پاڼو ډکه شوې وه. ده به پر بالښت تکیه کوله، ځينې وختونه به يې لاسونه تر سر لاندي کول او تر ټولو غوره خوب پر راسته اړخ دی. (زاد المعاد)

د رسول الله ﷺ خوب د اعتدال په اندازه وو نه ډېر وېدې او نه به تر اړتيا زيات بې خوبه وو، يعنې رسول الله ﷺ هم خوب کاوه او هم به يې نوافل و عبادات تر سره کول. ځينې وختونه به د شپې ویده وو، بيا به را پورته شو لمونځ به يې وکړ او بيرته پرېووت، په دې توگه به څو ځله پورته، ویده او ولاړ شو. په دې صورت کې دا خبره سمه ده چې څه به يې په خوب کې ليدل غوښتل هماغه به يې هم ليدل او څه چې به يې په وينه ليدل غوښتل هغه به يې هم ليدل. (زاد المعاد، مدارج النبوة)

د خوب بستره :-

امام باقر وایي چي د رسول الله ﷺ بستر څه ډول وو؟، دې وویل: د خورماوو له پاڼو ډک پوست، له حفصې ؓ څخه پوښتنه وشوه چي ستاسو په کور کي یې څرنگه بستره وه؟، دې وویل: د غبرگ شوي ټاټ نالي یې وه، یوه ورځ مي فکر وکړ چي که یې څلور ځله غبرگه کړم نو یو څه به نرمه شي بیا مي همدا سي غبرگه کړه رسول الله ﷺ سهار پوښتنه وکړه چي د شپې مو ترما څه شی لاندې کړي ول؟، ما وویل: هماغه نالي وه خود شپې مي څلور ځله غبرگه کړې وه چي یو څه نرمه شي، رسول الله ﷺ وویل: پر پخواني حالت یې پرېږدئ، نرموالي یې زه د شپې له تهجد څخه منعه کړم.

په ډېرو احادیثو کي راغلي چي بستره به یې کله د ټاټ او کله یوه بورۍ وه، په گڼو احادیثو کي دا مضمون روایت شوی چي کله به صحابه کرام د بڼې بستري غوښتنه کوله نور رسول الله ﷺ به وویل: زما یې د دنیا له راحت سره څه؟ زه خود هغه لاروي په څېرم چي د سفر پر مهال د لږدمې لپاره تر یوې ونې لاندې ناست وي او شېبه وروسته بیرته روانېږي، (خصایل نبوي) له عائشې ؓ څخه روایت دی چي یو ځل د انصارو یوې مېرمنې د رسول الله ﷺ بستره ولیده چي چپنه یې غوړولې ده، هغې ورته د وړیو جوړه کړې بستره ماته را ولېږله کله چي رسول الله ﷺ راغی نو ویې لیده پوښتنه یې وکړه چي دا څه دي؟، ومي ویل: فلانی انصاري مېرمنې ستا لپاره جوړه کړې ده، ده وویل: بیرته یې ورکړه، ماته ښه ښکارېده ځکه مي ورنه کړه خو رسول الله ﷺ ټینگار وکړ او ویې ویل چي که ما دا شيان غوښتلای نو الله به د

سرو او سپینو زرو روان غرونه را کړي وای. په همدې سره مي هغه بستره بیرته ورکړه.

عبداللہ بن مسعود ؓ وایي چي زه یو ځل رسول الله ﷺ ته ورغلم نو پر داسي پزي بیده وو چي نښې یې دده پر بدن څرگندې وې. مایې په لیدلو وژړل، رسول الله ﷺ وویل: څه خبره ده ولي ژاړې؟ ما وویل: قیصر او کسرا د ورېښمو پر بخملي ناليو بیدېږي او ته پردې پوزي بیده یې؟ رسول الله ﷺ وویل: د ژړا هیڅ خبره نه شته، د هغوی لپاره دنیا او زموږ لپاره اخرت دی. (خصایل نبوي)

له عائشې ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ پریوه واړه پوزي لمونځ کاوه. (ابن سعد)
د بیدېدو طریقه:—

براء ؓ وایي: رسول الله ﷺ چي به کله ویدېده نو خپل راسته لاس به یې تر مخ لاندي کړ او دا دعا به یې وويله: (رب قنی عذابک یوم تبعث عبادک) یعني ای ربه! ما د هغې ورځې له عذاب و ساته چي ته خپل بندگان را پاڅوې. (شمایل ترمذي)

حذیفه ؓ وایي چي کله به رسول الله ﷺ پر بستره پرېوت دا دعا به یې وویل: (اللهم باسمک اموت و احیا) یعني ای الله! ستا په نوم مرم او ژوندي کېږم. (شمایل ترمذي)

او کله چي به را پورته شو دا دعا یې ويله: (الحمد لله الذی احیانا بعد ما اماتنا و الیه النشور) یعني هغه الله لره حمد چي موږ ته یې تر مرګ وروسته ژوند را کړ او ده ته ستنېدل دي. (خصایل نبوي)

عائشه رضی الله عنها وایي: رسول الله ﷺ چي به هره شپه کله پر بستره پرېووت نو دواړه لاسونه به یې د دعا غوښتو په څېر سره یو ځای کړل، سورت الاخلاص او معوذتین به یې درې ځله پرې دم کړل، بیا به یې پر ټول بدن له سره تر پښو پر هغو ځایونو تېرول چي لاس به ور رسېدل او دا کار یې درې ځلې کاوه. له سره یې شروع کاوه، بیا یې پر مخ، د بدن پر ظاهري برخه او بیا پر نورو تېراوه. (شمایل ترمذي)

له رسول الله ﷺ څخه د پیدېدو پر مهال بېلابېلې دعاوې هم ثابتې دي او د قرآن کریم د بېلابېلو سورتونو ویل هم، په یوه حدیث کي د رسول الله ﷺ وینا ده: که څوک د ویدېدو پر مهال د قرآن کوم سورت ووايي نو د الله له خوا ورته ساتونکې فرشته ټاکل کېږي چي د ویدېدو تر وخته یې ساتي.

د پورتنیو درو سورتونو وینا په خپله له رسول الله ﷺ څخه ثابته ده، پر دې سربېره د مسبحات یعنی هغو سورتونو ویل هم نقل شوي چي په سبح، یسبح او سبحان سره شروع کېږي. همدارنگه د الم سجده او تبارک الذي همیشه تلاوت هم نقل شوی دی. پر دې سربېره د ایت الكرسي او سورت البقرې اخيري دوو آیاتونو تلاوت هم نقل شوی دی. (فتح الباري، خصایل نبوي)

یو صحابي وایي چي ما ته رسول الله ﷺ وویل: د ویدېدو پر مهال تل قل یا ایها الکافرون وایاست، پر دې سربېره له رسول الله ﷺ څخه د گڼو نورو دعاوو ویل هم ثابت دي. (فتح الباري، خصایل نبوي)

انس ﷺ وایي: رسول الله ﷺ چي به کله خپلې بسترې ته ولاړ نو دا دعا یې ویله: الحمد لله الذی اطعمنا و سقانا و کفانا و اوانا فکم ممّن لا کافی له ولا مؤی. (شمایل ترمذی)

یعني هغه الله لره ستاینه چي موږ ته یې خوراک، څښاک، د ټولو چارو کفایت او پناه راکړه، ډېر داسي کسان شته چي نه کوم کفالت کوونکی لري او نه پناه ورکوونکی.

نور کارونه:—

رسول الله ﷺ به ځیني وختونه د خورماله پاڼو پر ډکه نالي، پوزی، ټاپ او ځیني وخت پر چارپايي، پوست او ځمکه ویدیده او په کور کي به یې بالنبت ته تکیه وهله. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ چي به پر کوم ټاپ ویدېده ده یې یوازي د دوه ځله غبرگولو امر کړی وو، د ویدېدو پر مهال یې د ساه اواز اورېدل کېده. رسول الله ﷺ به کله ستوني ستغ پرېوت او یوه پښه به یې پر بله واړوله خو ستر به یې نه معلومېده. که د ستر معلومېدو وېره وي نوله دا ډول پروتي څخه یې منعه کړې ده. (زاد المعاد)

- رسول الله ﷺ هیڅکله تر ماخوستن وړاندي نه بیدېده.
- رسول الله ﷺ د شپې په داسي کور کي خوب نه کاوه چي څراغ به پکي نه وو بل شوی. (زاد المعاد)

- که به رسول الله ﷺ د جنابت په حال کي د ویدېدو اراده درلوده نو لومړی به یې ناپاک ځای مینځه او بیا به د اوداسه په کولو ویدېده. (زاد المعاد)
- رسول الله ﷺ به په عمومي ډول تر خوب وړاندي د اودس کولو عادت درلود.
- که به یې د شپې په کومه برخه کي سترگې پرانیستې نو د حاجت تر پوره کولو وروسته صرف د مخ او لاسو په وینځلو ویدېده.
- تر ویدېدو وړاندي یې لومړی د بلې جامې لنگ تار، کمیس به یې کیښ خورنداره به یې او بیا به یې تر ویدېدو وړاندي بستره په یوه ټوکر چارو کوله. (زاد المعاد)
- د شپې چي به رسول الله ﷺ ویدېدی نو تر چارپايي لاندي به یې د لرگي یوشی ایښوده او د شپې په راوینښدو به یې پکي بولي کولې.
- د رسول الله ﷺ سرته به یوه رنجلوني پرته وه هره شپه به یې سترگې توروولې.
- رسول الله ﷺ به د تور رنگ رنجلوني ساتله.
- کله چي به یې سترگې تېرولې نو سلایي به درې ځله پکي تېروله او کله به یې په هره سترگه کي درې ځله تېروله او وروستی سلایي به یې پر دواړو سترگو تېره کړه. (ابن سعد)

• رسول الله ﷺ به تر ویدېدو وړاندي د خپلې کورنۍ له غړو سره بېلابېلې خبرې کولې، ځینې وختونه د کور په اړه او ځینې وختونه د عامو مسلمانانو د چارو په اړه. (نشر الطیب)

د رسول الله ﷺ سرمایه :-

رسول الله ﷺ زغره، لیندې، غشي، نېزې او ډال درلودل، دوی جابې هم ورسره وې چې د جهاد پر وخت یې کارول، لکړه یې هم درلوده د هغې په تکیه به یې تگ کاوه، پر سورلۍ به سپرېده او پر خپل اوښ به یې څړوله. ده د لرګي کاسه هم درلوده او د بنیښې هم، یوه داسې کاسه هم وه چې د شپې پر مهال پکې د بولو کولو لپاره تر چارپایي لاندې ایښودل کېده.

رسول الله ﷺ یو ژى او یو د ډبرې لوبښى درلود چې ده او دس په کاوه، د کالو مینځلو او لاسو مینځلو لوبښى یې هم درلود، د تېلو بنیښه ورسره وه او په یوه کڅوړه کې یې هنداره او ږمونځ ایښودل شوي ول. ږمونځ یې له یو ډول لرګي جوړه وه او یوه رنجلونې یې درلوده چې کله به د شپې ویدېده نو د اثمود رنجدړې سلا یې به لگولې (اثمود د رنجو یو غوره ډول دی، رسول الله ﷺ ډېره ستاینه او د لگولو تاکید کړی دی).

له ده سره یو اینه وه او په یوه کڅوړه کې یې دوی بیاتیانې او مسواک ایښودل، پردې سر پرې یې یوه لویه پیاله درلوده چې څلور کړۍ یې درلودې او څلورو کسانو پورته کوله. یو مد ورسره وو، د چارپایي پښې یې له یوه لرګي جوړې وې، یوه لکړه یې هم درلوده، بستره یې له پوسته جوړه شوې وه چې د خورما پانې یې پکې اچولې وې. همدا د رسول الله ﷺ ټوله سرمایه وه چې په بېلابېلو احادیثو کې روایت شوې ده. (زاد المعاد)

میراث:-

ام المؤمنین عائشه ؓ وایي چي د رسول الله ﷺ په میراث کي نه دینار وونه درهم او نه پسونه و او بنان او د عمر بن الحارث په حدیث کي دي چي رسول الله ﷺ په خپل میراث کي له وسلو، یوې کچرې او خیراتي ځمکې پرته بل څه نه دي خوشي کړي. (کتاب الشفا)

له انس ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ پر زړه کجاوه حج وکړ، پر هغې صرف د څلورو درهمو یو څادر غوړېدلی وو. په همدې حالت کي یې دا دعا کوله: ای الله! ته یې د اخلاص حج کړې چي نه ریا پکښې وي او نه ځان ښودنه. دا حج یې په داسي حال کي وکړ چي د ځمکې خزاني ورته خلاصې وې او په دې حج کي یې د قرباني لپاره سل او بنان له ځان سره بوولي ول.

له مېرمنو سره غوره چلند

رسول الله ﷺ ته د بهرني او کورني ژوند د چارو ترسره کولو لپاره الله خاص وسایل او اسباب ورکړل، ده دوی داسي ډلې درلودې چي دا ضروري فرض یې په داسي غوره طریقه او احتیاط سره سرته ورساوه چي د ټولي نړۍ په وړاندي د رشد و هدایت لپاره د نبوي ژوند او د اجتماعي و فردي حالاتو یو مکمل انځور پروت دی.

لومړی له صحابه کرامو و او دویمه د امهات المؤمنین یا نبوي مېرمنو چي دوی د رسول الله ﷺ ټول حالات، عادات او د خلوت طریقه له څه تکلف پرته امت ته وړاندي کړه. د دې لپاره چي د نبوي ژوند دا ځلانده اړخ هم د انساني شرافت د ترلاسه کولو لپاره واضح شي.

کورنی ژوند:-

رسول الله ﷺ د خپلو مېرمنو په حق کې پوره عدالت او انصاف ته پاملرنه کوله، د هیچا تر منځ یې امتیاز نه کاوه، پاتې شو محبت نور رسول الله ﷺ ویل: ای الله! پر څه شي چې زه واک لرم نو په مساوي ډول مي تقسیم کړی او څه چې مي په وس کې نه دي نو مه مي ملا متوه. له اختیاري شي څخه یې مراد چلند او ټولنیز ژوند دی، له غیر اختیاري شي څخه یې مراد مینه او طبعي میلان دی.

رسول الله ﷺ طلاق هم ورکړی خو بیرته یې رجوع وکړه او یوه میاشت یې له خپلو مېرمنو ایلاء کړې وه (د ایلاء معناده څه موده له طلاق پرته جلا والی).

د رسول الله ﷺ کورنۍ اړیکې د غوره ټولنیز ژوند او اخلاقو لوړه نمونه وه، رسول الله ﷺ د عایشې رضی الله عنها پر څنگانه تکیه هم کوله او په دې حالت کې یې قرآن هم وایه. ځینې وختونه به داسې هم کېدل چې دا به په حیض کې وه مگر رسول الله ﷺ به ورته توجو کوله او داسې به هم کېدل چې د روژې په حالت کې به یې ښکلوله. دا هر څه له خپلو مېرمنو سره دده د غوره اخلاقو او لطف و کرم نتېجه وه، کله چې به په سفر تلې نو د مېرمنو تر منځ به یې نوم اچونه کوله، د هر چا نوم چې به راووت هغه به یې له ځان سره ملګرې کوله چې بیا به هیچا ګيله نه درلوده. همدا د جمهورو مسلک دی، رسول الله ﷺ ویلي: په تاسو کې غوره هغه څوک دی چې له خپلې کورنۍ سره ښه چلند کوي او زه تر تاسو له خپلې کورنۍ سره ښه چلند کوم. کله چې به یې د مازیګر لمونځ وکړ نو د امهات المؤمنین کورونو ته به هره ورځ ورتلې، له

هغوی سره به کښېناست، د دوی حالت به یې معلوماوه او د شپې پر مهال به هلته پاتېده چې نوبت به یې وو.

عائشه رضی الله عنہا وایی: رسول الله ﷺ نوبت داسې مراعت کاوه چې هیڅکله یې په موږ کې چاته ترجیح نه ده ورکړې او داسې ډېر لږ پېښ شوي چې په ورځ کې ټولو مېرمنو ته نه وي ورغلی. یو ځل صفیې رضی الله عنہا عائشې رضی الله عنہا ته وویل: ته رسول الله ﷺ راضي کړه زه به خپل نوبت تاته درکړم. دې وویل چې ښه خبره ده. نو د هغې د نوبت په ورځ عائشه رسول الله ﷺ ته راغله، ده وویل: عائشې ته څرنگه راغلي څه ولاړه شه دا خود صفیې نوبت دی. دې وویل: دا د الله فضل دی چې چاته وغواړي ورکوي یې او ټوله پېښه یې ورته بیان کړه. رسول الله ﷺ له صفیې څخه ډېر خوشاله شو.

رسول الله ﷺ به کله د شپې په لومړۍ او کله په وروستۍ برخه کې له خپلو مېرمنو سره جماع کوله، ځینې وختونه به تر غسل وروسته ویده شو او ځینې وختونه به صرف د اوداسه په کولو. رسول الله ﷺ به د انصارو نجونې له عائشې رضی الله عنہا سره لوبو ته رابللې، په روا چارو کې به دې هم ورسره وو او کله چې به عائشې اوبه څښلې نو ده به یې له لاسه پیا له واخیستله د هغې د خولې پر ځای به یې خپله خوله ایښوده. کله چې به هغې هلووکی شکاوه نو ده به له هماغه ځایه غوښه شکوله چې د دې خوله به ورسره لگېدلې وه. یو ځل رسول الله ﷺ له عائشې سره منډه وکړه چې عائشه ترې مخ ته شوه، یو څه وخت وروسته یې دویم ځل سره وڅغستل چې رسول الله ﷺ ترې مخ ته شو ځکه په اول وار د عائشې رضی الله عنہا بدن دروند نه وو، په دویمه سیالي کې یې وزن زیات

شوی وو. رسول الله ﷺ وویل: په دې خفاسته کې تر تا مخته کېدل د هغه حل بدله ده چې ته را څخه مخته شوی. (مدارج النبوة)

ځینې وختونه به یې مېرمنو د شاوخوا کیسې او د تېروخت پېښې بیانولې، ده به غوږ ورته نیولی وو او کله به یې په خپله هم د تېروخت کیسې کولې. عائشه رضی الله عنها وایي: دی به له موږ سره په خندا او خبرو داسې ناست وو چې داسې نه ښکارېده دی یو اولوالعزم نبي دی خو کله چې به د دین خبره را غله نو یا به د لمانځه وخت را ورسېد نو یا به هغه سړی نه وو. په خوراک او څښاک کې یې پر هغوی کوم بندیز نه وو لگولی، د هر څه د خوړلو او څښلو اجازه وه او له خپل حالت سره سم یې هر څه اغوستلای شوای.

د اهل بیتو لپاره یې د سرو او سپینو زرو استعمال نه خوښاوه، هغه مهال د فیل د غاښونو ګاڼه عامه وه. ده د د اډول ګېڼو کارولو امر کړی وو، د مېرمنو صفایي یې خوښه وه، هغوی ته یې نه بد ویل او نه یې په تونده لهجه ورسره خبرې کولې، که به یې کوم شی خوښ نه شو تو جو به یې کموله. عائشه رضی الله عنها وایي: کله چې به رسول الله ﷺ کور ته راغی نو په ورین تندي به له موسکا سره را ننوت. (اسوه حسنه)

ځینې پېښې

د بني سواء یو سړی روایت کوي چې ماله عائشې رضی الله عنها څخه د رسول الله ﷺ د اخلاقو په اړه وپوښتل: دې وویل چې تا په قرآن کې نه دي لوستلي چې و انک لعلی خلق عظیم (القلم: ۴) یعنی قرآن شاهد دی چې رسول الله ﷺ د لوړې درجې اخلاق درلودل، د هغه د اخلاقو همدا نقشه کافي ده.

راوي وايي چي ورته ومي ويل: په دې اړه يو څه راته بيان كړه (يعني يوه ځانگړې پېښه راته بيان كړه چي د ايت په تفسير كي يوه نمونه شي) عائشې ؓ وويل: يو ځل ما هم رسول الله ﷺ ته خوراك تيار كړ او حفصې هم، ما خپلې مينځې ته وويل: ورشه وگوره كه حفصې خوراك راوړ او زما تر خوراك وړاندي يې پر دسترخوان كېښود نو هغه توي كړه (نو هغې خوراك راوړ او مينځې توي كړ چي كاسه هم ولوېده او ماته شوه) او (پر كوم څه چي خوراك توي شو هغه دسترخوان د پوست وو څكه نو خراب نه شو) رسول الله ﷺ هغه خوراك راغونډ كړ او حفصې ؓ ته وويل چي ته له عائشې څخه بدله واخله يعني د خپل لوښي په بدل كي لوښي واخله.

(مسند احمد)

فايده:-

د بدلې وركول د دې لپاره وو چي حفصه خوشاله شي څو هغه فكر ونه كړي چي د رسول الله ﷺ هم د عائشې كار خوښ دي، په داسي عادي چارو كي دومره دقيق رعايت د ډېري مهرباني، لوړ نظر او تواضع دليل دي. عائشه ؓ وايي: ما رسول الله ﷺ ته حريړه وروړه، سوده ؓ هم هلته موجوده وه ورته وپې ويل: ته يې هم وخوره هغې يې له خور لوډه وکړه، ما ورته وويل: يا به يې خوري او يا به يې په زور درباندي خورم دې بيا هم له خور لوډه وکړه. ما له حريړې لاس ډک کړ په خوله مي ور چڅ کړه. رسول الله ﷺ خندل، ده زما لاس ونيو او سودي ته يې وويل: د هغې په خوله كي هم حريړه وركړه. دې خوله راډكه كړه رسول الله ﷺ بيا هم خندل.

(جمع الفوائد عن الموصلي)

فایده:-

د رسول الله ﷺ ښه چلند او په خپل منع کي یې د مېرمنو بې تکلفي او

مینه څرگنده ده.

له عائشې ؓ څخه روایت دی چي یوه شپه رسول الله ﷺ د باندې ووت،

دا وایي چي زه پرې شکمنه شوم (گومان مې دا وو چي بلې مېرمنې ته

ورغلی دی حالانکه نه دا گومان سم وو او نه یې دده د همېشني عادت له

منځې امکان درلود. که څه هم پرده عدل نه وو واجب او عقلا عائشې هم

داسي گومان نه شوای کولای خو طبعاً معذوره وه له همدې کبله په غیرت

ترې تعبیر شوی چي طبعي امر دی) وروسته رسول الله ﷺ راغی او د

خواشینۍ په حالت کي چي مې څه کول ویې لیدم. دی پوه شو، ویې ویل: ای

عائشې! په تا څه شوي ایا غبطه در سره پیدا شوه؟ دا وایي چي ومي ویل:

ولي به زما په څېر محبت کوونکې ستا په څېر له محبوب سره غبطه نه کوي،

رسول الله ﷺ وویل: ته شیطان تېرايستلې یې. ما وویل: ای د الله رسوله! له

ما سره کوم شیطان شته؟ ده وویل: هو! ستا څه تخصیص دی له هر چا سره

شیطان شته. ما وویل: ای د الله رسوله! له تا سره هم؟ ده وویل: هو! مگرد

هغه په وړاندې الله را سره مرسته کړې ان تردې چي زه ترې خوندي یم او یا له

یوه روایت سره سم هغه اسلام راوړ.

عائشه ؓ وایي چي کله به رسول الله ﷺ د خدیجې یادونه وکړه نو دېره

به یې ستایله، یوه ورځ دېره غبطه راغله او ومي ویل: ته ولي دیوې داسي

ښځې دېره یادونه کوي چي وری یې سرې وې؟ (یعني د غائبو نه درلودلوله

وچې سره معلومېدې؟) الله هغې پر ځای تردې غوره درکړې ده؟ ده

وويل: تر هغې يې غوره نه ده راكړې (يعني ته ترې ښه نه يې ځكه) دې پر ما په داسې حال كې ايمان راوور چې نورو خلگو انكار وكړ، په داسې حالت كې يې رښتنې وبللم چې نورو دروغجن بللم او دې را سره مالي مرسته وكړه خو نورو خلگو يې برخې كړم (يعني هيچا را سره خواخوږي نه درلوده ځكه د نبوت تر دعوت وروسته را سره د عامو خلگو بغض پيدا شوى وو) او الله له هغې اولاد هم راكړ خوله نورو مېرمنو اولاد نه لرم. (مسند احمد)

په دې پېښه كې د رسول الله ﷺ تعلق تر عائشې له خديجې سره زيات وو په داسې حال كې چې د فطرت له مخې له عائشې ﷺ سره د تعلق ساتلو اسباب دېرول.

د حقوقو قرباني:-

عائشه ﷺ وايي: كله چې رسول الله ﷺ د ميموني ﷺ په كور كې ناروغ شو نو ده له خپلو مېرمنو اجازه وغوښته چې زما كور ته راشي، ټولو اجازه ورکړه.

فايده:-

له دې څخه درې خبرې معلومې شوې يوه دا چې رسول الله ﷺ د مېرمنو تر منځ عدالت كاوه، كه څه هم له يو قول سره سم دا كار پر واجب نه وو. دويمه دا چې كه خاوند د يوې په نوبت كې له بلې سره اوسېدل غواړي نو بايد اجازه واخلي، درېيمه دا چې مېرمن هم بايد په داسې حالت كې هغه ته اجازه ورکړي.

رفیق اعلیٰ:-

عائشہ رضی اللہ عنہا وایی: د رسول اللہ ﷺ په سخته ناروغی کي عبد الرحمن بن ابی بکر راغی له هغه سره تازه مسواک وو، رسول الله ولید زه پوه شوم چي غواړي یې، ما له هغه څخه واخیست په غاښه مي وژووه او ترپاکولو وروسته مي ورکړ. ده د خپل عادت له مخې ښه مسواک وکړ، بیا یې ماته ونيو او له لاسه یې ولوېد.

په دې حدیث کي دا هم دي چي ده د اسمان پر لور وکتل او دا دعایې وکړه: ای الله! له رفیق اعلیٰ سره مي یو ځای کړه. تردې وروسته له حقیقي مالک سره یو ځای شو. (مشکوۍ)

له عائشې رضی اللہ عنہا څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ تر وفات وړاندي زما په غېږ کي سر ایښی وو، په همدې حالت کي مي ترې واورېدل چي ای الله! ماوېڅښه، پر ما رحم وکړه او له رفیق اعلیٰ سره مي یو ځای کړه یعني د سپېڅلو روحونو او ملایکو له ډلې سره.

فایده:-

ځيني غلو کوونکي الله ته د نژدېکت په موخه د مېرمنو او اولادونو بېلوالی شرط ګڼي خو د رسول الله ﷺ فعل وړباندې رد دی. وګورئ تردې به الله ته د نژدېکت بل وخت کوم وي؟ مګر په دې حال کي هم دی مېرمنې ته دومره نژدې دی چي پر هغې یې تکیه کړې. غلو کوونکي د قرب په حقیقت نه دي پوه شوي، د دې حقیقت ذکر او اطاعت دی. که په دې چاره کي مېرمن مرسته کوي نو دا تعلق د هماغه قرب لا تاکید دی. (کثرة الازواج صاحب المعراج، د محمد اشرف علي تانوي لیکنه)

د خوراک او څښاک طریقه

سپېڅلي عادات :-

رسول الله ﷺ د څنگ په لگولو خوراک نه کاوه، ده ویلي چې زه بنده یم د بندگانو په څېر کښېنم او د هغوی په څېر خوراک کوم رسول الله ﷺ به په داسې ډول کښېناست چې گواکي د گوندو په مرسته به همدا اوس ولاړ شي يعني پر دوو تلو کښېناست. د څنگ له لگولو څخه یې مراد د ځان په اچولو ناسته او د خوراک پر مهال د پلټیو په وهلو پر کوناتو کښېنستل دي. دا د هغې ناستې په څېر ده چې څوک تر ځان لاندې د یوه شي په ایښودلو د تکیې په وهلو کښېني. (قاضي عیاض)

د مواهب لیکوال وايي چې د خوراک لپاره د دوو څنگونو په درولو او د دوو پښو پر شا ناسته او یا دا ډول کښېنستل مستحب دي چې راسته پښه ودروي او پر چپه پښه کښېني. ابن قیم ویلي: رسول الله ﷺ د تواضع او ادب په خاطر چپه پښه د داخل لور ته د راستې پښې پر شا ایښودله. (مدارج النبوة)

د رسول الله ﷺ یوه تواضع دا هم ده چې هیڅکله به یې د خوراک بدې نه بیانوله، که به یې خوښ وو خوړیې او که نه پرېښووی به یې او هیڅکله یې دانه ویل چې دا څومره بد خوراک دی، تر یو دی، مالګه یې زیاته ده، لږ دی او یا شوروا مسته یا نری ده. (مدارج النبوة)

فایده:-

له دي معلوم ٿي ڇي د خوراڪ بدي بيانول غلط ڪار او د نبوي سنتو د اتباع خلاف ده. ٽيئي علماء وائي ڇي ڪه په خوراڪ ڪي د ياد په توگه د بدي ختمولو لپاره وويل شي ڇي بدي پوخ ڪري او يا يي مال ضايع ڪري خودا هم د پنخوونڪي د زړه ماتول دي ڪه ونه شي غوره ده. (مدارج النبوة)

رسول الله ﷺ د خوراڪ په پيل ڪي بسم الله ويله او په اخير ڪي يي دا حمد وايه: الحمد لله الذي حمدا كثيرا طيبا مباركا فيه. (زاد المعاد)

تر خوراڪ وړاندي يي لاس مينځل او له راسته لوري يي خوراڪ پيلاوه. (زاد المعاد)

ڪه به لوبښي له خوراڪ څخه ډک و و نور رسول الله ﷺ له سره نه پيلاوي بلڪي خپل منځ ته له لاندې ځاي څخه به يي شروع ڪاوه او ويل به يي ڇي د خوراڪ برکت په لوړ ځاي ڪي وي.

(خصايل نبوي، نشر الطيب، ابن ماجه، مشڪوة)

رسول الله ﷺ ڇي به ڪله خوراڪ ته گوتي وروږي نو تر پيڻه به يي نه په منډلي. (نشر الطيب)

ڪعب بن مالڪ وائي: رسول الله ﷺ په درو گوتو خوراڪ ڪاوه او څٽلي يي. (شمايل ترمذي، مسلم)

په ٽينو رواياتو ڪي دي ڇي لومړي يي د منځ گوته څٽله، ورپسې د شهادت گوته او تر هغه وروسته کوچني گوته. (خصايل نبوي)

که به یو شی نرم وو نو ډیر لږ به یې له منځنۍ کوتې سره مېستې گوتده هم کاروله، رسول الله ﷺ د خوراک او څښاک په شي کې ساه نه کېښه او دا کار یې بد باله. (ابن سعد)

هیڅکله یې خوراک نه بویاوه او دا کار یې خوښ هم نه وو.

(نشر الطیب)

که به د رسول الله ﷺ مخ ته یو ډول خوراک پروت وو نو صرف د خپل مخ خوراک یې خور او که به مختلف خوراکونه وو نو بل لور ته یې هم لاس غزاوه. (زاد المعاد)

کله چې به خوراک راغی نو ویل به یې: اللهم بارک لنا فی ما رزقتنا وقنا عذاب النار، بسم الله.

یعنې اې الله! زموږ په رزق کې برکت واچوه، د اور له عذابه مو وساته، د الله په نوم یې شروع کوو.

کله چې به یې لومړی گولی ورواخیسته ویل به یې: یا واسع المغفرة اې د پراخ مغفرت څښتنه، کله چې به یې خوراک وکړ نو ویل به یې: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ. (شمایل ترمذي)

مغه الله لره حمد چې موږ ته یې خوراک او څښاک را کړ او مسلمانان یې کړو. کله چې به د سترخوان پورته شو نو ویل به یې: الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ [مَكْفِيٍّ وَلَا] مُؤَدِّعٍ، وَلَا مُسْتَغْنَى عَنْهُ رَبَّنَا.

(بخاري، زاد المعاد، شمایل ترمذي)

ژبانه: الله لره دېر برکتمن حمد، اي زموږ ربه موږ دسترخوان ټولو و
داسي نه ده چي دا خوراک د تل لپاره کافي دي، نه يې د تل لپاره پرېږدو او نه
ستاله دې نعمت څخه بې پروا کېدای شو.

کله چي به رسول الله ﷺ يو ځای مېلمه وو نو هغوی ته به يې حتماً په دې
الفاظو دعا کوله: اللهم بارک لهم فيما رزقتهم واغفر لهم وارحمهم. اي
الله! دوی په رزق کي برکت واچوه، ويې بخښه او رحمت پرې وکړه.
تر خوراک وروسته يې لاسونه مينځل او لاندې لاسونه يې پرمخ او سر را
ټېرول او په يوه روايت کي د اوداسه پر غړو د ټېرولو يادونه هم ده.
(ابن ماجه)

د خوراک لپاره اودس: -

ابن عباس ؓ وايي چي يو ځل کله رسول الله ﷺ له بيت الخلا څخه
راووت نو خوراک حاضر و او د اوداسه د اوبو راوړلو وويل شول. ده
وويل: ما ته هغه مهال د اوداسه امر شوی چي د لمانځه اراده وکړم.
(شمایل ترمذي)

سلمان فارسي ؓ وايي چي رسول الله ﷺ وويل: تر خوراک وړاندي او
وروسته اودس (د خولې و لاس مينځل) د برکت سبب دی. (شمایل ترمذي)
تر خوراک وړاندي بسم الله: -

عمرو بن ابي سلمه رسول الله ﷺ ته ورغی، د هغه په خوا کي خوراک
پروت و و رسول الله وويل: رانژدې شه او د بسم الله په ويلو په بني لاس له
خپلې مخې خوراک شروع کړه. (شمایل ترمذي)

بسم الله ويل اتفاقي سنت دی او په راسته لاس خوراک د جمهورو په
نزد سنت دی، د ځينو په نزد واجب. رسول الله ﷺ امر کړی چې خوراک او
څښاک په راسته لاس کوی ځکه شیطان په چپ لاس خوراک او څښاک کوي.
(خصایل نبوي)

له انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې الله له بنده څخه په دې ډېر راضي کېږي
چې کله یوه گوله خوراک وکړي او یا یو غوړپ او به وڅښي نو د هغه شکر
وکارې. اللهم لك الحمد ولك الشكر لا احصى ثناء عليك

(شمایل ترمذي)

چا چې له بسم الله پرته خوراک پیل کړ نو رسول الله ﷺ به یې لاس ونيو
او د بسم الله ویلو تاکید به یې ورته وکړ. (زاد المعاد)
علماوو ویلي بسم الله باید په داسې لوړ او ازو ویل شي چې پر نورو بده
ونډلگېږي او ویل یې وریاد شي. (ابن حبان)
د کوم نعمت په پیل کې چې بسم الله او په اخیر کې الحمد لله وي د
قیامت په ورځ یې په اړه پوښتنه نه کېږي. (ابن حبان)
عائشه رضی الله عنها وایی چې رسول الله ﷺ ویلي: که څوک د خوراک په پیل کې
بسم الله هېره کړي نو په منع او یا هروخت چې وریاد شي ودي وایی، بسم
الله اوله و آخره. (زاد المعاد، شمایل ترمذي)

د رسول الله ﷺ خوراک:-

عائشه رضی الله عنها وایی چې د رسول الله ﷺ تر مړینې د ده اهل او عیال هېڅکله
پر له پسې دوی ورځې په ډک نس او ربشینه وودی نه ده خوړلي. (شمایل

(ترمذي)

کله - کله به يې د غنمو ډوډۍ هم خوړله. (خصايل نبوي)
 يو چا له سهيل بن سعد ؓ څخه پوښتنه وکړه چې ايا رسول الله ﷺ کله د
 سپينو میده وړو ډوډۍ هم خوړلې؟ ده ځواب ورکړ چې رسول الله ﷺ ته به د
 ژوند ترپايه را وړل شوې هم نه وي. (بخاري، شمايل ترمذي)
 له انس ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ نه هيڅکله په وړو تالونو
 کي خوراک کړی او نه ورته نرمه ډوډۍ پخ شوې، ده د پوست پر دسترخوان
 خوراک کاوه. (شمايل ترمذي)

د خوښې خوراکونه :-

عائشه ؓ وايي چې يو ځل رسول الله ﷺ وويل: سورکه څومره ښه کتغ
 دی. (شمايل ترمذي)

په يوه حديث کي دي چې رسول الله ﷺ سورکې ته د برکت دعا کړې او
 ويلي يې دي چې دا د مخکينيو انبياوو کتغ هم وو. په يوه حديث کي دي چې
 په کوم کور کي سورکه وي هغه محتاج نه دی يعني کتغ ته ضرورت نه لري.
 (ابن ماجه)

ابو اسد ؓ وايي چې رسول الله ﷺ وويل: د زيتون غوړي په خوراک کي
 هم کاروی او په مالش کي هم ځکه دا د يوې برکتمنې ونې تېل دي.
 (شمايل ترمذي)

رسول الله ﷺ د اخې غوښه خوښوله او هغه يې په غاښونو خوړله (په
 چاره او بل شي يې نه پرې کوله) رسول الله ﷺ په غاښونو د شکولو ستاينه هم

کړې ده. په حدیث کې دي چې غوښه په غاښونو شکوئ، په دې سره هاضمه هم ښه کېږي او بدن ته ګټه رسوي. (شمایل ترمذي)

انس ﷺ وایي: د رسول الله ﷺ کباب شوې غوښه او کړو دېر خوښ وو.

(ابن سعد، شمایل ترمذي)

له عائشې ؓ څخه روایت دی چې د رسول الله ﷺ سورکه، د زیتون تېل او غسل خوښ وو. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ د چرګ، پسه، اوبښ او غوایي غوښه خوړلې او په شوروا کې وره شوې ډوډۍ یې خوښوله، رسول الله ﷺ مړچ او مساله هم خوړلې، نیمه پیخ شوې تازه خورما، وچه خورما، جغندر او حیص (د خورما، غورو او پښیر مالیده) یې هم خوړلي دي. انس ؓ وایي: رسول الله ﷺ د کټوې او کاسې پاتي خوراک خوښاوه، رسول الله ﷺ بادرنګ له خورما سره خوړله عبدالله بن جعفر څخه روایت دی چې عائشې ؓ وویل: رسول الله ﷺ هندوانه له خورما سره خوړه او ویل یې چې گرمي یې سر ځګي له منځه وړي، خوړې او سرې اوبه یې خوښې وې، رسول الله ﷺ به خورما لندوله دهغې خوږوالی، شیدې او اوبه ټول به یې په یوه پیاله کې اچولې. پیاله له پند لرګي جوړه شوې وه او د اوسپینې لاستي پکښې وو. (ابن سعد)

رسول الله ﷺ دا هم ویلي چې له شیدو پرته بل هیڅ شی د خوراک او څښاک دواړو کارنه شي ورکولای. (نشر الطیب)

مېلمه پالنه: -

رسول الله ﷺ به د خوراک لپاره پر خپلو مېلمنو ټینگار کاوه او بیا - بیا به یې ورته ویل، یو ځل یې یوه سړي ته د شیدو تر ورکولو وروسته بیا - بیا

وویل چي اشرب، اشرب نوري وڻيند، نوري وڻيند ان هغه به د قسم په کولو وویل: په هغه لور الله قسم چي ته يې له حق سره را لږلی يې نوري نه شم څښلای. (بخاري، مدارج النبوة)

که به يې په کومه ډله کي په اتفاقي توگه خوراک کاوه نو تر ټولو وروسته به ولاړېده ځکه ځيني کسان تر ډېره د خوراک عادت لري او داسي کسان چي کله نور پړ ولاړېدو وويني نو په خپله هم له شرمه ولاړېږي، د همدې خلکو په رعايت به رسول الله ﷺ وړې - وړې گولې کولې.

(زاد المعاد، ابن ماجه، ييهقي، مشکوة)

که به په مجلس کي ناست وو او يوه گډونوال به د خوراک او څښاک يو شی ورکړ نو د راسته اړخ ناست کسان يې ډېر حقدار بلل هغه ته به يې ورکاوه او که به يې د چپ اړخ کښېنستونکي د ورکولو اراده کوله نو د راسته اړخ له ناست کس څخه يې اجازه غوښته. دې ترتيب او عمل ته يې تل پام کاوه که څه هم د چپ اړخ سړی به يولوی شخصيت وو. (بخاري، مسلم، زاد المعاد) که به رسول الله ﷺ يو ځای مېلمه وو او بل به له بلنې پرته ورپسې شونو ده به ورسره ملگری کړ خو د کوربه کورته به ورتلو به يې د هغه لپاره اجازه غوښته او بيا به يې ورپرېښود. (مدارج النبوة)

د خوراک په اړه ځيني سنتونه :-

له اسماء رضی الله عنها څخه روايت دی چي کله به رسول الله ﷺ ته گرم خوراک راوړل شونو تر هغه وخته به يې سر ورپټ کړی وو چي جوش به يې ختمېده او دې ويلې چي له رسول الله ﷺ مي واورېدل چي د ساره خوراک په خوړلو کي لوی برکت دی. (دارمي، مدارج النبوة)

انس ﷺ وایي چي رسول الله ﷺ وویل: کله چي خوراک راوړل شي نو پایزار وياسئ ځکه په دې سره پښې هوسا کېږي. (ابن ماجه، مشکوة)
 رسول الله ﷺ تر خوراک وروسته اوبه نه څښلې ځکه هاضمې ته تاوان لري خو چي خوراک هضم ته نه وي نژدې شوی باید اوبه ونه څښل شي.
 (مدارج النبوة)

رسول الله ﷺ د شپې هم خوراک کاوه سره له دې چي د خورمايو خوداني سببه وي او ویلي یې دي چي د ماخوستن خوراک پرېښودل بډه اتوب پیدا کوي. (ترمذي، ابن ماجه، زاد المعاد)

که به د خورمايو دودۍ یوه پاکه ټوټه یو ځای لوېدلې وه نو په پاکولو یې خوږه. (مسلم)

رسول الله ﷺ تر خوراک وروسته سمدستي خوب منعه کړې دی ځکه په زړه کي دروندوالی پیدا کوي، د غرمې تر خوراک وروسته لږ شپبه خوب هم سنت دی. (زاد المعاد)

هر څومره خوراک چي موجود وي باید سړې پرې راضي شي او د الله فضل یې وبولي. (مالک)

اودا نېت دي وکړي چي د الله امر له مخې یې د هغه پر عبادت د قوت تر لاسه کولو لپاره خورم. (الترغیب والترهیب)

رسول الله ﷺ به د کم خوراک ستاینه کوله او ویل به یې چي د معدې یوه درېیمه باید د خوراک، بله د اوبو څښلو او درېیمه یې په خپله د معدې لپاره پرېښودل شي. (زاد المعاد)

مېوه او سبزي یې له مناسبو شيانو سره کارول. (زاد المعاد)

که چاته خوراک ورکوی یا یی ترې اخلی نو باید راسته لاس و کارول شي. (ابن ماجه)

له خو کسانو سره خوراک برکت لري. (ابوداود)

په خوراک کي چي خومره لاسونه ډېروي هغومره به برکت ولري.

(مشکوٰۃ)

که د خوراک پر مهال له دسترخوان يا کاسې څخه کوم شی ولوېږي نو خوراک یې هم ثواب دی، په ځینو روایاتو کي دي چي داله احتیاج، برص او جذام څخه ساتنه ده، څوک چي یې خوري اولاد یې له حماقت څخه خوندي کېږي او سلامتي به ولري. (مدارج النبوة)

له عباس ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: څوک چي له دسترخوان څخه لوېدلی شی خوري د هغه اولادونه بنکلي زېږي او احتیاج یې ختمېږي. (مدارج النبوة)

علي ؓ وايي: رسول الله ﷺ د خامو پیازو له خوړلو منع کړې ده خو تر پنځدو وروسته خوراک یې صحیح دی. (ترمذي، ابوداود، مشکوٰۃ)

په مجلس کي چي کوم څوک مشروي خوراک باید له هغه راپیل شي. (مسلم)

که د خوراک پر مهال کوم شی یا گوله ولوېږي نو باید بیرته یې و خوري شیطان ته دي نه پرېږدي. (ابن ماجه، مسلم)

که څوک د خوراک په منځ کي راشي باید پوښتنه ترې وشي. (ابن ماجه)
لومړی دي دسترخوان ټول شي او بیا دي خوراک کوونکي ولاړ شي. (ابن ماجه)

د نوې مېوې استعمال :-

کله چې به رسول الله ﷺ ته د یوه موسم نوې مېوه وړاندې شوه نو ده به پر سترگو او شونډانو کېښوده دا الفاظ به یې وویل: اللهم کما ازیتنا اوله ارنا اخره. ای الله! لکه څرنگه چې دې موږ ته د دې مېوې پیل را ولید، اخیر یې هم را و وینه. بیا چې به له ده سره تر ټولو کم عمره ماشوم وو هغه ته به یې ورکوله. (زاد المعاد)

د څښلو سنتونه :-

انس ﷺ وایي: رسول الله ﷺ په څښاک کې درې ځله ساه ایستله او ویل یې: دا ډول څښاک خوشالوونکی، ښه او بوونکی او د روغتیا لپاره ښه دی. (شمایل ترمذي)

په یوه بل حدیث کې په صراحت ویل شوي چې که په تاسو کې څوک اوبه څښي نو په لوښي کې دې ساه نه باسي بلکې خوله دې ترې لرې کړي. (زاد المعاد، شمایل ترمذي)

د رسول الله ﷺ سرې او خوږې اوبه ډېرې خوښې وې. (زاد المعاد)
تر خوراک وروسته اوبه څښل د رسول الله ﷺ سنت نه دی په خاص ډول که اوبه گرمې او یا ډېرې سرې وي ځکه په دواړو صورتونو کې سخت تاوان لري. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ تر ورزش وروسته د ستړیا او د خوراک میوې خوړلو پر مهال او یا تر جماع و غسل وروسته د اوبو څښل ښه نه بلل. (زاد المعاد)

په احاديثو کي دي چي رسول الله ﷺ وويل: اوبه په کشفدو وڅښي او په غرک، غرک يې مه څښي. (مدارج النبوة)

کله چي به رسول الله ﷺ په مجلس کي د څښاک يوشی تقسيماوه نو ويل به يې چي له مشرانو يې پيل کړي او دده عادت دا وو چي کله به په مجلس کي د خوراک شى يوبل ته پر نوبت ورکول کېده او بيا - بيا به لوبښى را رسېده نو د دويم ځل په را رسېدو به يې له هغه ځايه پيل کاوه چي لومړى دوره به پرې ختمه شوې وه. کله چي به رسول الله ﷺ په خپلو دوستانو يوشى څښي نو په خپله به يې په اخير کي څښاک کاوه او ويل به يې: ساقى يې په اخير کي څښي.

رسول الله ﷺ په ناسته د ابو څښلو عادت درلود او له ده څخه په صحيحو رواياتو کي نقل شوى چي په ولاړه يې له ابو څښلو منع کړې ده، همدارنگه يې په يوه لاس د ابو څښل منع کړي دي. (زاد المعاد)

ابن عباس رضی الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ ويلي: کله چي يو چاته الله د خوراک شى ورکړي نو بايد دا دعا ووايي: اللهم بارک لنا فيه واطمنا خيرا منه. يعني اې الله! زموږ په دې شي کي برکت واچوه او تر هغه غوره را کړه او که شيدې وي نو بايد دا دعا ووايي: اللهم بارک لنا فيه وزدنا منه.

(شمائل ترمذي)

يعني اې الله! ته په دې کي برکت واچوه او راډېري يې کړه.

يقيناً د رسول الله ﷺ خوږې او سرې اوبه خوښې وې او دا ډول اوبه به يې له لرې ورته راوړې. (خصايل نبوي، مدارج النبوة)

رسول الله ﷺ سهار وختي له غسلو سره گډې اوبه څښلې، کله چې به تر یو څه وخت وروسته وږی شو نو هر څه چې به موجود وو هغه یې خورل.

(مدارج النبوة)

د رسول الله ﷺ شیدې خوښې وې او ویل یې چې بل هیڅ داسې شی نه شته چې د خوراک او څښاک دواړو کار ورکړي، تر خوراک وروسته به یې ویل: اللهم زدنا خیرا منه. اې الله! موږ ته تر دې ښه شی راډېر کړه.

(شمایل ترمذي)

ځیني وختونه به یې خالص شیدې څښلې او کله - کله به یې له سړو اوبو سره یو ځای شلومبې. (مدارج النبوة)

ابن عباس ؓ وايي: ما رسول الله ﷺ ته د زمزم د اوبو بوکه راوړه نو ده په ولاړې وڅښلې (هغه وخت د ناستې ځای نه وو). (شمایل ترمذي)
ځینو ویلي چې په ولاړه اوبه څښل د اوداسه او زمزم د اوبو خاصیت دی.

د رسول الله ﷺ جامه او سینګار

د جامو عادت :-

رسول الله ﷺ په جامه کې د پراختیا او ټکلف ښه کولو عادت درلود، مطلب دا چې څه به په لاس ورتلل اغوستل یې، ټاکلی شکل یې نه خوښاوه. په خاص ډول نه وو پسې، په هیڅ حالت کې یې ښه جامه نه غوښته، نه یې سپکه او حقیره بلله، څه چې به په لاس ورغلل اغوستل یې او په څه چې به یې اړتیا پوره کېده پر هغه یې بسنه کوله. ډېر وختونه به یې جامه څادر او لنگ

وو چي له ټينگ او پنډه ټوکر څخه به جوړ شوي ول، ځيني وختونه به يې نرمه جامه هم کاروله. نقل شوی چي په څادره کي يې گنهي پينې هم وې، همدا به يې اغوستی او ويل به يې: زه بنده يم او د بندگانو په څېر جامه اغوندم.
(متفق عليه)

له ابن عمر رضی الله عنهما څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: مومن په ټولو ښېگڼو کي د جامې پاک ساتل او په لږ څه راضي کېدلو عادت د الله خوښ دی. رسول الله ﷺ خیرنې او چټلې جامې نه خوښولې. (مدارج النبوة)
د رسول الله ﷺ لنگ به د مخ خوا ته خورند او د شاله خوا لور وو.
(مدارج النبوة)

کله چي به يې غرور او تکبر غانده نو صحابه کرامو رضی الله عنهم به وويل: اي د الله رسوله! د هر چا دا خوښېږي چي ښه جامې او پایزار ولري نو رسول الله ﷺ وويل: ان الله جميل يحب الجمال. يعني الله ښکلی دی ښکلا خوښوي. په يوه بل حديث کي دي چي ان الله لطيف يحب الطافة. بې شکه الله لطيف دی او لطافت يې خوښېږي.

د استازو د راتلو پر مهال به رسول الله ﷺ ځان سينگار او، د جمعې او اخترانو پر وخت به يې هم ښکلې جامې اغوستې او جلا جامه يې ساتلې وه.
(مدارج النبوة)

له ام سلمې رضی الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ ته کميس ډېر خوند ورکاوه، که څه هم څادر او لنگ يې ډېر اغوستل خود کميس اغوستل يې ډېر خوښ وو. (شمایل ترمذي)

له انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې د رسول الله ﷺ کمیس له تارونو جوړ، لمن یې تنګه او لستونې یې درلودل، پر کمیسه یې تنی لګېدلې وې د سینې پر برابريې ګرېوان درلود او همدا کمیس سنت دی. (مدارج النبوة)

یو صحابي وايي چې زه رسول الله ﷺ په داسې حال کې ولیدم چې د کم قیمت جامې مې اغوستې وې، نو ویې ویل: ایا ته بل ډول مال لرې؟ ما وویل: هو! الله ما ته هر ډول مال او دولت راکړی. ده وویل: د الله نعمت او د هغه پېرزوینه باید ستاسو پر بدن ښکاره شي، مطلب دا چې د شتمنۍ په حالت کې مناسبې جامې اغونده او د الله شکر ادا کوه او د یوه بل بیرسري، پرېشان حالي په اړه یې وپوښتل چې ایا له ده سره داسې شی نه شته چې خپل وېښتان پرې سم کړي؟ یو بل د خیرنو او چټلو جامو خاوند یې ولید ویې ویل: دی یو داسې شی نه شي موندلای چې خپلې جامې پرې پاکې کړي؟.

(مدارج النبوة)

رسول الله ﷺ توره ټوکر اغوست له عائشې رضی الله عنها څخه روایت دی چې یو ځل رسول الله ﷺ سهار د باندې ووت نو پر بدن یې له تورو وړیو جوړ څادر وو. (شمایل ترمذي)

کله چې رسول الله ﷺ د مکې د فتحې په ورځ ښار ته ننوت نو توره لنگوټه یې پر سر وه. (مدارج النبوة)

رسول الله ﷺ د وړیو جامې هم اغوستې او ډېر وخت به یې پر ځان څادر تاو کړی وو. (مدارج النبوة)

څرنګه چې رسول الله ﷺ په ټولو خلکو کې ښه بوی درلود او غوره جامې یې کارولې له همدې کبله یې ښه دده پر بدن ښکاره وه. که به څوک ورسره

ولگېد نو نه يې جامې خیر نېدې، نه يې لباس خرابېده او نه دده پر جامو و بدن مچان کښېنستل. (مدارج النبوة)

رسول الله ﷺ د پوست موزې په پښو کړې او مسحه يې پر کړې ده.

(مدارج النبوة)

د جامو په اړه تر ټولو غوره طريقه هغه ده چې ده يې امر کړی، يا يې ستايلې دي او يا يې پر له پسې ورباندې عمل کړی دی. دده مسنونه جامه داده: له پنبه وو، وړيو او کتان څخه جوړه شوې يا هره هغه جامه چې موندل کېږي. رسول الله ﷺ يعنې څاډرونه، چپنه، کوټ، کميس، پرتوگ، څادر، لنگ، موزې او چوټې هر شې کارولي دي. رسول الله ﷺ حاشيه درلودونکې تور ټوکر او ساده جامه هم کارولې، توره جامه او د شنو ورېښمو لستونې درلودونکې چپنه يې هم اغوستې ده. (زاد المعاد)

پرتوگ:-

رسول الله ﷺ پرتوگ هم رانيولی او ښکاره ده چې اغوستلو ته يې را نيولی وو او صحابه کرامو ﷺ دده په اجازه اغوستی هم دی. (زاد المعاد)
له عائشې ؓ څخه په صحيح روايت کي دي چې دې يوه زړه کمپله او د پندو تارونو يو څارد را وايست او ويې ويل: رسول الله ﷺ په دې دوو ټوکرانو کي وفات شو. (زاد المعاد)

کميس:-

ملا علي قاري له دمياطي څخه نقل کړی چې د رسول الله ﷺ کميس له تارونو جوړ شوی وو چې نه دی اوږد وو او نه يې لستونې ډېره اوږده وو،

پېجوري ليکلي چي ده صرف يو کميس درلود. عائشه ؓ وايي: رسول الله ﷺ د سهار په خوراک کي د مابښام لپاره د ساتني عادت نه درلود او نه يې مابښام د سهار لپاره خوراک خوندي کاوه. ځيني وختونه به يې دوه جوړه جامې، کميسان، څادر، لنگ او پايزار نه درلودل.

مناوي له عباس ؓ څخه نقل کړي چي د رسول الله ﷺ نه کميس ډېر اوږد وو او نه يې لستوني. له ابن عباس ؓ څخه په رواياتو کي نقل شوي چي کميس يې تر پوندو پورته وو. (شمایل ترمذي)

اسماء ؓ وايي: د رسول الله ﷺ د کميس لستوني تر مړوندو وو. (شمایل ترمذي)

د رسول الله ﷺ د کميس لستوني نه ډېر تنگ وو او نه ډېر پراخ بلکي منځني وو، لستوني به يې د لاس تر مړونده ساتل او چپه و نوريې تردې ور تېر، مگر تر ګوتو به يې نه تېرېدل. (زاد المعاد)

په سفر کي د رسول الله ﷺ کميس تر وطني کميس په لمنه او لستونو کي يو څه کوچنی وو. (زاد المعاد)

د رسول الله ﷺ د کميس ګرېوان به پر سينه وو ځيني وختونه به يې خلاص پرېښود چي سينه به يې ترې معلومېده او په همدې حالت کي به يې لمونځ کاوه. (شمایل ترمذي)

کله چي به يې کميس اغوستی نو لومړی به يې راسته لاس پکي اچاوه او بيا چپه. (زاد المعاد)

اياس بن جعفر النخعي روايت کړي چي رسول الله ﷺ يو دسمال درلود، د اوداسه پر مهال به يې مخ پرې وچاوه. (ابن سعد)

لنگوته:-

د لنگوته ترل مستحب سنت دی، له رسول الله ﷺ څخه یې د ترلو امر هم نقل شوی دی. ده ویلي چې لنگوته ترې په دې سره به مو حلم ډېر شي.

(فتح الباري)

له عبد الله بن عمر ؓ څخه پوښتنه وشوه چې ایا د لنگوته ترل سنت دي؟ ده وویل: هو سنت دي. (عيني)

په مسلم او نسایي کې دي چې عمرو بن حرس ؓ وویل: گواکې هغه تداره مې مخ ته ده چې رسول الله ﷺ پر منبر خطبه ورکوله، توره لنگوته یې پر سر او شمله یې د دوو اوږو ترمنځ وه. (خصایل نبوي)

رسول الله ﷺ چې به لنگوته ترله نو شمله یې د دوو اوږو ترمنځ پرېښووله او ځینې وختونه به یې شمله نه درلوده.

(نشر الطیب، شمایل ترمذي)

د رسول الله ﷺ شمله به د یوې لوښتي په اندازه وه، د شملې مقدار تر یوه لاس زیات هم ثابت دی او لنگوته به یې نژدې اووه گزه وه. (خصایل نبوي)

تر لنگوته لاندې د خولې پر سر کول سنت دي.

د رسول الله ﷺ خولې:-

رسول الله ﷺ سپینه خولې پر سر کوله، په وطن کې به یې له سپین ټوکر څخه جوړه شوې سپینه خولې کاروله. (السراج المنیر)

رسول الله ﷺ په ستن د گنډل شوې جامې کلکه خولې هم کارولې ده.

(السراج المنیر)

لنگ او پرتوگ :-

رسول الله ﷺ د لنگ ترلو عادت درلود او د پرتوگ په اغوستلو کي يې اختلاف دی، په ځينو احاديثو کي يې کارول ثابت دي او خپل ملگري يې پر کارولو ليدلي دي. په يوه حديث کي دي چي له رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وشوه چي ته پرتوگ اغوندي؟ نو ويې ويل: زه يې اغوندم ماته د بدن د پټولو امر شوی دی، تردې بل هيڅ پرده ساتونکی شی نه شته. (خصايل نبوي، زاد المعاد)

د رسول الله ﷺ لنگ څلور لاسه او يوه لوپشت اوږد وو، درې لاسه او يوه لوپشت پلن وو. (شمايل ترمذي)

په ځينو احاديثو کي دي چي څاډري يې څلور لاسه اوږد او دوه نيم لاسه پلن وو او لنگ يې څلور لاسه او يوه لوپشت اوږد او دوه لاسه پلن وو. لنگ به يې تل تر نيم لينگي پورته ساتی، د لنگ مخکينی برخه به يې تر شاتنی لږ راڅوړنده وه. (شمايل ترمذي)

رسول الله ﷺ ويلي: د مسلمان لنگ بايد تر نيم لينگي وي او له دې څخه کښه تر تر پونډيو هم پروانه لري خو تر پونډيو چي څومره کښته وي هغه به په اور سوځي او څوک چي د تکبر له مخې جامه څوړنده کړي نو الله به د قيامت په ورځ ورته ونه گوري. (ابوداود، ابن ماجه، زاد المعاد)

انس ﷺ وايي: رسول الله ﷺ ته د يمني نقش داره ټوکړانو څاډر څاډرښه خوند ورکاوه، ځيني وختونه به يې څاډر داسي اغوسته چي له راسته بخل څخه په ايستلو به يې پر چپه اوږه واچاوه. ابو سعيد خدري ﷺ وايي: رسول

الله ﷻ به نوي جامه د جمعي په ورځ اغوستله، سپينه جامه يې ډېره خوښه وه او په رنگينو جامو کې شنه رنگ ډېر خوند وړ کاوه. (زاد المعاد)

خالص او سخت سور رنگ يې نه وو خوښ، کله چې به يې نوي جامه واغوسته نو د ټوکړه نوم اخيستلو به يې په دې الفاظو د الله شکر ادا کړ:

اللهم لك الحمد كما كسوتنيه اسئلك خيره وخير ما صنع له واعوذ بك من شره وشر ما صنع له. يعني اې الله! ټولي ستاينې تالره دي لکه څرنگه چې دي دا جامه را اغوستې زه له تادهغې او هغه څه د خير غوښتنه کوم چې دا ورته جوړه شوې او د دې او هغه څه له شره پناه غواړم چې دا ورته جوړه شوې. دا دعا به يې هم کوله: الحمد لله الذي كساني ما اوارى به عورتى واتجمل به في حياتي. ټول تعريفونه هغه الله لره دي چې ماته يې دا جامه را واغوسته، زه پرې خپل عورت پټوم او په خپل ژوند کې پرې ځان سينگاروم. (زاد المعاد)

کومه جامه چې به زړه وه هغه يې خيراتوله. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ به ډېر وختونه له تارونو جوړه جامه اغوسته او کله-کله به يې د وړيو او کتان جامه هم کاروله. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ د څادره اغوستلو ته ډېر پام کاوه چې بدن يې ښکاره نه شي، غالباً يې د ويدېدو په حالت کې دا عادت درلود. ابو رمثه رضي الله عنه وايي: ما د رسول الله ﷺ دوه شنه څادرونه ليدلي دي. (زاد المعاد)

پايزار:-

رسول الله ﷺ د چمپلوي يا چيلکو په څېر چوټې په پښو کولې، ده د تور پوست موزې هم په پښو کړې، مسح يې ورباندې کړې او د ده په چوټو کې د

گوتو دوي تسمي وي (يوه د بتي گوتي او سبابي تر منځ او بله د وسطی او ورسره پیوستي گوتي تر منځ) او پر شابه يي غبرگه تسمه وه، دده چوتي يوه لوپشت، دوي گوتي اوږدي او اووه گوتي پراخي وي، د دواړو تسمو تر منځ له لاندي د دوو گوتو فاصله وه. له وړيو يا وزغنو د پاک پوست پايزاري يې په پښو کول او د اوداسه پر مهال به يې پښې هم پکي ايښودلې.

دا روايت ابن عمر رضي الله عنه نقل کړی چې ده په پايزار کي لمونځ هم کړی دی (ځکه پاکي وي او جوړښت يې داسي وو چې گوتي يې له ځمکې سره لگېدې) رسول الله ﷺ له وړيو د پاک پوست پايزار هم په پښو کړي.

(مشکوۃ)

ابو هريره رضي الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ وويل: په تاسو کي چې څوک پايزار په پښو کوي نو بايد له راسته اړخه پيل وکړي او کله چې يې باسي نو له چپه اړخه دي پيل وکړي، بايد راسته پښه د پښو کولو پر مهال لومړی اود ايستلو پر مهال وروستی وي. (زاد المعاد)

پايزار به يې کله په ولاړه او کله په ناسته په پښو کول، کله چې به يې خپل پايزار وراخيستل نو د چپه لاس له بتي گوتي سره په پیوسته گوته به يې وراخيستل. (شمایل ترمذي)

د خوشبو لگولو په اړه عادات :-

رسول الله ﷺ د خوشبويي شيان او خوشبو ډېره خوښوله، ډېر کاري يې ترې اخيست او نور يې هم ورته هڅول. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ د شپې په اخير کي هم خوشبويي لگوله، کله چې به له خوبه را پاڅېد نو څار اگښت ته تر تېرېدو وروسته به يې اودس کاوه او بيا به يې پر

جامه خوشبو وهله. که به چا ورته عطره الی. کرل نو حتما یی منله، د خوشبویه شی ردول یی نه ول خوش. (زاد المعاد)

د ریحان بوی یی ډیر خوش وو او د هغه ردول یی منعه کړي ول، د نکریزو گل هم خوند ورکاوه او د مشک و عود خوشبویی یی تر ټولو خوبه وه. (زاد المعاد)

خوشبویی یی په سر هم منبله. ابن عمر ؓ وایی چي رسول الله ﷺ وویل: درې شیان باید رد نه شي: تېل، خوشبویی او شیدې.

ابو هريره ؓ وایی: رسول الله ﷺ وویل چي مردانه خوشبویی هغه ده چي بوی ولري او رنگ یی نه لیدل کېږي لکه گلاب او نور، زنانه خوشبویی هغه ده چي رنگ یی غالب وي او خوشبویی مغلوبه لکه نکریزې او زعفران.

(شمایل ترمذي)

انس ؓ وایی: رسول الله ﷺ عطر دانی درلوده او له هغې یی خوشبویی کاروله. (شمایل ترمذي)

سترگې تورول:-

ابن عباس ؓ روایت کوي چي رسول الله ﷺ یوه رنجلونې درلوده او د ویدېدو پر مهال به یی هره سترگه درې ځله توروله.

(ابن سعد، شمایل ترمذي)

له عمران بن ابی انس څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ خپله راسته سترگه درې ځله او چپه یی دوه ځله توروله. (ابن سعد)

له ابن عباس رضی اللہ عنہما شخہ روایت دی چي تاسو باید اثمود و کاروی تحکہ دا
نظر تہزوی، و ہنستان را شنہ کوی اود سترگو پہ رو بنانو و نکو شیانو کی تر
تولو بنہ دی. (شمایل ترمذی)

د سر وېښتان :-

د رسول الله ﷺ د سر وېښتان د غوږو تر منځ وو او په ځينو روایاتو کې پر غوږونو او په نورو کې د غوږو تر نړميو ښودل شوي دي، پردې سربېره تر اوږو او یا اوږو ته نژدې روایات هم شته. (شمایل ترمذي)

ددې ټولو روایاتو تر منځ توافق دادي چې کله به یې تېل ولگول او وېښتان به یې ږمونځ کړل نو اوږده به شول، که نه لنډه به وو او یا یې تر لنډولو وړاندي او وروسته لنډوالی او اوږدوالی درلود. په مواهب اللدنیه کې همدا ډول په مجمع البحار کې دي چې کله به یې ډېر وخت وېښتان لنډ نه کړل نو اوږدېدل او کله چې به یې لنډ کړل نو کوچني کېدل. له دې عبارت څخه دا هم معلومه شوه چې رسول الله ﷺ وېښتان لنډول خړپیل یې نه مگرد خړپیلو په اړه یې ویلي چې رسول الله ﷺ له حج او عمرې پرته بل وخت وېښتان نه خړپیل. (مدارج النبوة)

رسول الله ﷺ وېښتان ډېر ږمونځول، که به یې د چا تیت - پرک او شیندلي وېښتان ولیدل نو د ناخوښۍ په څرگندولو به یې ویل چې په تاسو کې چاهغه لیدلی (اشاره یې شیطان ته وه). همدا راز یې ډېر سینگارېدونکي او اوږده وېښتان هم نه خوښول، اعتدال یې ډېر خوښ وو. (مدارج النبوة)

د ږمونځولو او تېل لگولو عادات :-

رسول الله ﷺ د ویدیدو پر مهال مسواک واوه، اودس یې کاوه، د سر وېښتان او ږیره یې ږمونځول. ده به په سفر او بې سفره دواړو حالتونو کې د

ویدېدو پر مهال اووه شیان سرته ایښودل، د تېلو ښیښه، ډمونځ، رنجلونې،
بیاتي، مسواک، هنداره او د لرګي یو وړوکی سیخ یې د ګیرو لولپاره
کاراوه. (زاد المعاد)

ده به اول سر او ږیره غوړول او بیا به یې ډمونځول، له ابن جریج څخه
روایت دی چې رسول الله ﷺ د فیل له غاښو جوړه ډمونځ درلوده او په دې سره
یې وېښتان ډمونځول. (ابن سعد)

له خالد بن معدان ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ په سفر کې له
خان سره ډمونځ، هنداره، تېل، مسواک او رانجه وړل. (ابن سعد)
له انس بن مالک ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ سر ږیره غوړاوه او
ږیره یې په اوبو پاکوله. (ابن سعد)

په سینګار کې اعتدال :-

رسول الله ﷺ په پیل کې خپل وېښتان د لارې له ایستلو پرته یو ځای
کول، او وروسته یې بیا لارې کې ایستله. (شمایل ترمذی، نشر الطیب)
په یوه بل روایت کې دي چې ده یوه نه بله ورځ وېښتان ډمونځول.
(نشر الطیب)

په یوه بل روایت کې له حمید بن ابی عبد الرحمن څخه نقل شوی چې
کله - کله به یې وېښتان ډمونځول. (ترمذی)

له انس ؓ څخه روایت دی چې د رسول الله ﷺ وېښتان نه ډېر پېچلي وو
او نه ډېر خلاص بلکي یو څه پېچېده وو چې د غوړو تر نرمیو رسېدل.
(شمایل ترمذی)

عائشه رضی اللہ عنہا وایي چي رسول الله ﷺ په اوداسه، سر پر منځولو او پایزار په پښو کولو کي راسته طرف ته لومړیتوب ورکاوه. (شمایل ترمذي)
 رسول الله ﷺ به د بیرې تر مینځلو وروسته هم هغه پر منځوله، کله چي به یې په هنداره کي وکتل نو دا الفاظ به یې ویل: اللهم حسنت خلقی فحسن خلقی و اوسع علی فی رزقی. ای الله! لکه څرنگه چي دي زما تخلیق ښکلی کړی همداسي مي عادات ښکلي کړې او روزي مي پراخه کړې.
 (زاد المعاد، شمایل ترمذي)

سر په تېلو غوړول:-

رسول الله ﷺ چي به کله په تېلو د سر غوړولو اراده وکړه نو د چپ لاس په ورغوي کي به یې تېل واچول نو لومړی به یې پر ورځو تېل وهل، بیا پر سترگو او بیا پر سر.
 همدارنگه چي به یې کله بیره غوړوله نو لومړی یې په سترگو وهل او بیا په بیره. (زاد المعاد)
 له انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ به ډېر وخت سر په تېلو غوړاوه، بیره به یې پر منځوله او پر سر به یې یو ټوکر اچاوه چي د ډېرو تیلو د استعمال له کبله غوړه معلومه ده. (شمایل ترمذي، زاد المعاد)
 کله چي به یې په بیره تېل وهل نو له هغې برخې به یې پیل کاوه چي له غاړې سره مښتي او په سر د تېلو وهلو پر وخت به یې د تندي له خوا شروع کوله. (زاد المعاد)

ډیره :-

د رسول الله ﷺ ډیره دومره ګنده وه چې د ده سينه يې ډکه کړې وه.

(شمايل ترمذي)

په مدارج النبوة کې دي چې د الشفا ليکوال قاضي عياض ويلې: د رسول الله ﷺ ډيرې وېښتان دومره ډېر وو چې د ده سينه ترې ډکه وه، په حنفي مذهب کې د ډيرې حد يو مټ يا قبضه ده يعنې تر دې به کمه نه وي.

(مدارج النبوة)

د بغل وېښتان :-

په ځينو احاديثو کې يټنف الابط هم راغلي معنا رسول الله ﷺ به د بغل وېښتان کښل. (مدارج النبوة)

تر نامه لاندي وېښتان :-

تر نامه لاندي وېښتانو پاکولو په اړه ځينو رواياتو کې ويل شوي چې رسول الله ﷺ خړپيل او په ځينو کې ويل شوي چې دوايې کاروله.

(مدارج النبوة)

نوکان غوڅول :-

له ځينو رواياتو سره سم رسول الله ﷺ د جمعې په ورځ نوکان پرې کول او په نورو کې ويل شوي چې د پنج شنبې په ورځ يې غوڅول. د لاسونو د نوکانو پرې کولو پر مهال رسول الله ﷺ لاندي ترتيب ته پام کاوه.

راسته لاس: د شهادت گوته، منځنۍ، له هغې سره مښتې او بيا کمچۍ گوته.

چپه لاس؛ سبابه، منحنی، له هغې سره منبتې گوته، بټه گوته او بیاد
راسته لاس بټه گوته.

د پښو د نوکانو پر پکولو کې یې لاندې ترتیب ته پام کاوه:
راسته پښه؛ له کمچې گوتې یې پیل کاوه او په ترتیب سره پر بټه گوته
پای ته رساوه.

چپه پښه؛ له بټې گوتې یې پیل کاوه او په ترتیب سره یې پر کمچې پای
ته رساوه. رسول الله ﷺ به په پنځلسو ورځو کې نوکان پر پکول.
(شمایل ترمذی)

د سر و پښتان :-

د سر خړپلو په اړه د رسول الله ﷺ سنت د ادی چې یا به یې ټول خړپل، یا
به یې ټول پر پښو دل نه دا چې ځینې برخه به یې خړپله او ځینې به یې
پر پښو وه. (زاد المعاد)

له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ بریتونه غوڅول.
(زاد المعاد)

په بېلابېلو احادیثو کې په مختلفو الفاظو د رسول الله ﷺ هدايت نقل
شوی چې د بیرې لویولو امر یې کړی دی او د بریتونو په غوڅولو کې یې پر
مبالغه ټینګار کړی دی. د اکثر و علمانو تحقیق د ادی چې د بریتونو غوڅول
سنت دی، مګر غوڅول باید داسې وي چې خړپلو ته نژدې شي.
(خصایل نبوي)

په صحیح مسلم کې له انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل:
بریتونه او نوکان په څلو پښتو ورځو کې دننه غوڅوئ. په صحیحینو کې له

ابن عمر رضی اللہ عنہما څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: د مشرکینو مخالفت وکړئ، بیرې لویی او بریتونه کم کړئ. (زاد المعاد)

کوم څوک چي وېښتان لري باید ویې مینځي، پاک یې وساتي او هره ورځ د سرو بیرې د وېښتانو ډېمونځولو په اړه غوره داډه چي یوه نه بله ورځ یې ډېمونځ کړي. (ابوداود، مشکوة)

په نکريزو د سپینې بیرې رنگولو اجازه شته مگر توروالی یې منع او مکروه دی. (خصایل نبوي، بهشتي کوهر)

د وېښتانو، بیرې او بریتونو په اړه سنت:—

تريومت غټېدو وروسته د ښکلا په موخه د بیرې د راسته او چپه اړخ برابرول خو ډیره باید هیڅکله ترمټ کمه نه وي، د بریتونو په غوڅولو کي باید ښه مبالغه وشي. (ترمذي)

شرعي حدودو ته په پام باید لار جوړه او د سرو بیرې وېښتان برابر او همدارنگه تیل پرې ووهل شي. (موطا مالک)

سردی یا ټول پرېږدي یا دي بالکل وخریږي، یوازي د یوې برخې وېښتان پرېښوول حرام دي. پر سر باید له سنت سره سم پټۍ پرېږدي.

(ابوداود)

تر نامه لاندې د بغل او پزې وېښتان باید واخلي. (بخاري و مسلم)
یادونه:—

که څلوېښت ورځې تېري شي او صفایې نه کړي نو گناه ده، ډیره دي یا په نکريزو سره کړي او یا دي سپینه پرېږدي. دواړه کارونه روا دي او ښځې باید پر نوکانو نکريزې ولگوي. (ابوداود)

یادونه: - نن سبا د نوکانو د فالشو ویا پر د پردو د نو د غسل او اوداسه لپاره دي پاک کړي که نه غسل او اودس یې نه کېږي. (بهشتي گوهر)

د رسول الله ﷺ ځینې نور عادات

نبوي ناسته: -

له جابر بن سمره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ چارزانو هم کښېناست او ځینې وختونه په بغل کې د لاس په نیولو هم، دده وینا ده چې رسول الله ﷺ می ولید پر چپ اړخ یې بالښته ته تکیه کړې وه او ناست وو.

(شمایل ترمذی)

حنظله بن حزیم رضی الله عنه وایي چې زه رسول الله ﷺ ته ورغلم نو دی چارزانو ناست وو او یوه پښه یې پر بله ایښې وه (راسته پښه پر چپه پښه)

(الادب المفرد)

د تگ ډول: -

کله چې به رسول الله ﷺ تلې نو په پوره طاقت به یې پښه پورته کوله او داسې به روان وو چې د مخ خوا ته به یې میلان درلود او په تواضع سره به یې گام اخیست، د تلو پر مهال به داسې ښکارېده چې گواکې له لورې را کښته کېږي. کله چې به یې پر اړخ یو شي ته کتل نو پوره به را گرځېده (د سترگو تر چولو د کتلو عادت یې نه وو) نظر به یې تیت ساته، پورته د کتلو په پرتله یې کښته ځمکې ته د نظر کولو عادت دروو. عموماً یې د سترگو تر گوښه د کتلو عادت درلود (مطلب دا چې له ډېرې حیا یې د پوره سر په پورته کولو

نه کتل) صحابه به يې په تگ کي مخ ته کول، له هر چا سره چي به مخ شو نو لومړی به يې ورته سلام کاوه. (نشر الطيب)

رسول الله ﷺ او صحابه کرام چي به کله پر لوړه پورته کېدل تکبير به يې وايده او کله چي به شپلو ته کښته کېدل نو تسبيحات يې ويل. (زاد المعاد) **موسکا: -**

جابر ؓ وايي چي رسول الله ﷺ به يوازي موسکي وو.

(شمايل ترمذي)

بلکي ده به يوازي تبسم کاوه او د خدا پر خبره به صرف موسکي شو.

(زاد المعاد)

عبدالله بن الحارث وايي چي ما تر رسول الله ﷺ هيڅوک ډېر موسکا کوونکی نه دی ليدلی. (شمايل ترمذي)

جرير ؓ وايي چي رسول الله ﷺ به زه هر وخت وليدم نو موسکي به شو يعني په ورين تندي را سره مخ کېده. (شمايل نبوي)

د رسول الله ﷺ ژړا: -

د خدا په څېريې ژړا هم داسي وه چي اوازيې نه درلود، د ژړا پر مهال به حتما داسي کېدل چي سترگې به يې ډکېدې او اوښکې به ترې بهيدې. د ژړا له وجې به يې د سينې نرم اواز اورېدل کېده، ځيني وختونه به يې پر مړي د شفقت له مخې ژړل، ځيني وختونه له امت سره د خواخوږۍ له کبله، ځيني وختونه د الله له وېرې او کله - کله د الهي کلام په اورېدو. وروستۍ ژړا به يې د محبت، مينې او الهي جلال د وېرې له وجې وه. (زاد المعاد)

نبوي مزاق:-

که څه هم د رسول الله ﷺ په مجلس کي به هر وخت د وقار، هوښياري او سنجيدگي فضا موجوده وه ان تر دې چي په خپله صحابه کرام وايي: موږ به د رسول الله ﷺ په مجلس کي په داسي ادب او وقار کښېنسئو چي گواکي پر سرونو مو مرغان ناست دي او په خوځېدو به والوزي مگرييا به هم د رسول الله ﷺ د خوش طبعي څرک دې مجلسونو ته ښکلا بخښله، ځکه رسول الله ﷺ که له يوې خوا د رالېږل شوي نبي په توگه د رسالت احترام ته پام کاوه او په وعظ و تلقين به بوخت وو نو له بلې خوا يې له صحابه کرامو سره د يوه بې تکلفه دوست او خوش مزاجه ملگري په توگه ناسته - پاسته درلوده. که به ډېر وختونه د رسول الله ﷺ مجلس يوازېنۍ درسگاه او تعليمي اداره وه نو د لږ شيبې لپاره به د خوش طبع او مهذبو دوستانو ناسته هم وه. هلته به د خوشالي خبرې کېدې او د کورني ژوند ورځنۍ کيسې به بيانېدې.

لنډه دا چي رسول الله ﷺ او صحابه کرامو ﷺ بې تکلفه مجلس کاوه، مگر پوښتنه داده چي د رسول الله ﷺ مزاق څه ډول وو؟ د دې تشرېح ځکه اړينه ده چي په ډېرو کارونو کي زموږ د ناسم عمل له کبله مو نظريات هم بدل شوي دي، خيالونه له کومه کوم ځای ته رسېدلي؟، په هره معامله کي اعتدال له منځه تللی. که سنجيده او هوښيار پاتېږو نو دومره چي خوشالي او ټوکي - ټکالي په سلگونو ميله را څخه لرې وي او که خوش طبعي کوو نو تهذيب په سلگونو ميله را څخه لرې وي له همدې کبله بايد د رسول الله ﷺ په عمل کي خپل مخ ته يو خاص معيار کښېږدو.

دده د مزاح تعريف په خپله د هغه له ژبې واورئ: صحابه کرامو په تعجب ور څخه پوښتنه وکړه چې ايا ته هم مزاق کوي؟. نوده وويل: هو! بې شکه مگر زما مزاق بالکل رښتيا وي. (شمایل ترمذي)

مگر د دې په مقابل کې نن سبا زموږ مزاق هغه دی چې پکې دروغ، غیبت، بهتان، سپکې - سپوري او بې ځايه مبالغې وي. دلته د نبوي مزاق ځينې پېښې راوړم چې له مخې به یې موږ د مزاق سم تخيل خپل کړای شو. همدارنگه تردې وروسته له ماشومانو سره د نبوي محبت صرف هغه پېښې بيانوم چې ترې معلومه شي رسول الله ﷺ له ماشومانو سره د محبت کومه تگلاره درلوده؟.

يو سړی رسول الله ﷺ ته راغی د سپرلۍ غوښتنه یې وکړه نوده وويل: تا ته به د سپرلۍ لپاره د اوښې بچۍ درکړم. هغه حيران شو ځکه د اوښې بچۍ خود سپرلۍ کار نه شي ورکولای. هغه وويل: اې د الله رسوله! زه به د اوښې په بچي څه وکړم؟. رسول الله ﷺ وويل: ايا داسې اوښ هم شته چې د اوښې بچۍ نه وي؟. (شمایل ترمذي)

يو ځل يوه بوډی رسول الله ﷺ ته راغله او ویې ويل: اې د الله رسوله ما ته د جنت دعا وکړه. رسول الله ﷺ وويل: بوډی ښځې به جنت ته ولاړې نه شي. په همدې وخت کې رسول الله ﷺ لمانځه ته ولاړ او هغې دده د وينا تر اورېدو وروسته په ژړا پيل وکړ، کله چې رسول الله ﷺ تر لمانځه وروسته راغی نو عائشې ؓ وويل چې اې د الله رسوله! له کومه وخته چې تا ويلې بوډی ښځې به جنت ته ولاړې نه شي نو هغه سپين سړې ژاړي. ده وويل: هغې ته ووايه چې بوډی ښځې به جنت ته ځي خو ځوانې به وي. (شمایل ترمذي)

رسول الله ﷺ د زاهر په نوم یو کلیوالی دوست درلود چې ډېر وخت به یې رسول الله ﷺ ته دالی را لېږلې، یوه ورځ یې په بازار کې شیان خرڅول په تصادفي ډول رسول الله ﷺ هلته تېرېده. هغه یې ولید نو د خوش طبعي له مخې په پټه د شاله خوا ورغی په غېږ کې یې ونیو او د مزاق له مخې یې وویل چې دا مریې څوک را نیسي؟ زاهر وویل: ما خوشي کړه څوک یې؟ کله چې یې مخ را واپاوه نور رسول الله ﷺ وو. ده وویل: اې د الله رسوله! که څوک زما په څېر غلام را نیسي نو تاوان به وکړي. (شمایل ترمذي)

له ماشومانو سره مزاق:-

رسول الله ﷺ پر ماشومانو شفقت کاوه، له هغوی سره یې مینه درلوده، د هغوی پر سريې لاس تېراوه، ورباندي گران ول او دعا یې ورته کوله. که به ماشوم ورنژدې شو نو په غېږ کې یې اخیست او په ډېره مینه به یې خوراک ورکاوه. ځیني وختونه به یې د ماشوم مخ ته خپله ژبه را وايسته هغه به خوشاله شو او خندل به یې، که به پروت وو نو ماشوم به یې پر خپلو پښو کښېناوه او کله به یې پر سینه کښېناوه، که به څو ماشومان یو ځای ول نو په لیکه کې به یې ودرول رسول الله ﷺ به خپل لاسونه وغورځول کښېنستی به او وبه یې ویل: وروڼو تا سوټول زما پر خوا په منډه راشئ، هریو چې اول ماته لاس راوړی زه به داسې ورکړم. ماشومان به په منډه رسول الله ﷺ ته راغلل، ځیني به یې له نس سره ولگېدل او ځیني له سینې سره. ده به په غېږ کې را ټینګ کړل او مینه به یې ورسره وکړه. (خصایل نبوي)

رسول الله ﷺ چې به کله پر ماشومانو ورغی، په خپله به یې سلام ور اچاوه، پر سر به یې لاس ورتېر کړ او واپه ماشومان به یې په غېږ کې

رسول الله ﷺ د زاهر په نوم يو كليوالي دوست درلود چې ډېر وخت به يې رسول الله ﷺ ته ډالۍ را لېږلې، يوه ورځ يې په بازار كې شيان خرڅول په تصادفي ډول رسول الله ﷺ هلته تېرېده. هغه يې وليد نو د خوش طبعي له مخې په پټه د شاله خوا ورغی په غېږ كې يې ونيو او د مزاق له مخې يې وويل چې دا مريي څوك را نيسي؟ زاهر وويل: ما خوشي كړه څوك يې؟ كله چې يې مخ را واپاوه نو رسول الله ﷺ وو. ده وويل: اې د الله رسوله! كه څوك زما په څېر غلام را نيسي نو تاوان به وكړي. (شمایل ترمذي)

له ماشومانو سره مزاق:-

رسول الله ﷺ پر ماشومانو شفقت كاوه، له هغوی سره يې مينه درلوده، د هغوی پر سريې لاس تېراوه، ورباندې گران ول او دعا يې ورته كوله. كه به ماشوم ورنژدې شو نو په غېږ كې يې اخيست او په ډېره مينه به يې خوراك وركاوه. ځيني وختونه به يې د ماشوم مخ ته خپله ژبه را وايسته هغه به خوشاله شو او خندل به يې، كه به پروت وو نو ماشوم به يې پر خپلو پښو كښېناوه او كله به يې پر سينه كښېناوه، كه به څو ماشومان يو ځای ول نو په ليكه كې به يې ودرول رسول الله ﷺ به خپل لاسونه وغوړول كښېنستی به او وبه يې ويل: وروڼو تا سوټول زما پر خوا په منډه راشئ، هريو چې اول ماته لاس راوړي زه به داسې وركړم. ماشومان به په منډه رسول الله ﷺ ته راغلل، ځيني به يې له نس سره ولگېدل او ځيني له سينې سره. ده به په غېږ كې را ټينگ كړل او مينه به يې ورسره وكړه. (خصايل نبوي)

رسول الله ﷺ چې به كله پر ماشومانو ورغی، په خپله به يې سلام ور اچاوه، پر سر به يې لاس ورتېر كړ او واړه ماشومان به يې په غېږ كې

اخیستل. رسول الله ﷺ چي به کله یوه مور ولیده چي له خپل ماشوم سره مینه کوي نو ډېر به اغېزمن شو، کله چي به له ماشومانو سره د مورد مینې یادونه وشوه نو ویل به یې: چاته چي الله اولاد ورکړي او دی ورسره مینه وکړي، حق یې پر خای کړي نو د دوزخ له اوره به خوندي وي.

کله چي به رسول الله ﷺ له سفره راستون شو نو په لاره کي به چي هر ماشوم په مخه ورغی په ډېر شفقت به یې پر خپله سپرلی. شاته کښېناوه. ماشومانو هم له رسول الله ﷺ سره ډېره مینه درلوده، هر خای چي به یې دی ولید په منډه به یې ځان وررساوه، ده به هر یو په غېږ کي اخیست، مینه به یې ورسره کوله او د خوراک شيان به یې ورکول، کله خورماوې، کله تازه میوه او کله بل شی.

که به د لمانځه پر مهال د لمونځ کوونکو مېرمنو ماشوم وژړل نو ده به لمونځ رالنه کړ څو یې مور نا ارامه نه شي. (خصایل نبوي)
له اشعارو سره مینه :-

جابر بن سمره رضی الله وایي چي زه د رسول الله ﷺ تر سلو په ډېرو مجلسونو کي کښېنستلی وم چي په هغو کي به صحابه کرامو شعرونه ویل او د جاهلیت د زمانې کیسې به یې کولې، رسول الله ﷺ منعه کول نه په خاموشي یې هر څه اورېدل بلکي ځیني وختونه یې له دوی سره په خندا کي گډون کاوه. (شمایل ترمذي)

ثرید رضی الله وایي: یو ځل له رسول الله ﷺ سره پر سپرلی د هغه شاته ناست وم، د امیده شعري ورته واوراوه تر هر شعر وروسته به رسول الله ﷺ ویل: نور

ووايه. په پای کې یې وویل: د دې سړي اسلام راوړل دېر نژدې وو. (شمایل ترمذي)

عائشه رضی الله عنها وايي: رسول الله ﷺ په مسجد کې د حسان بن ثابت لپاره منبر ایښی وو چې پر هغه په درېدو د رسول الله ﷺ له خوا د ویاړ اشعار ووايي يعني په نبوي مسجد کې د ستاینې الفاظ واوروي. یا د رسول الله ﷺ له خوا د کفارو د تورونو ځواب ورکړي او رسول الله ﷺ دا دعاهم کوله چې الله دې په روح القدس سره د حسان مرسته وکړي تر هغه وخته چې دی د دین مرسته کوي. (شمایل ترمذي)

د خوب پوښتلو عادت :-

د رسول الله ﷺ عادت دا وو چې د سهار تر لمانځه وروسته به چارزانو کښېناست اوله خلکو به یې د خوب پوښتنه کوله، چا چې به خوب لیدلی وو بیان به یې وکړ، د خوب تر اورېدو وړاندې به یې دا الفاظ ویل:

خير تلقاه شر توقاه خير لنا و شر لاعدائنا و الحمد لله رب العالمين.

يعني خیر ته مخ کړه اوله شره ځان وساته، دا دې زموږ لپاره ښه او د ښمنانو ته شروي او ټولي ستاینې د نړۍ والو رب الله لره دي. وروسته یې دا عادت پرېښی وو.

(زاد المعاد، شمایل ترمذي)

د راسته او چپه لاس کارول :-

له داسي کارونو پرته چي د مرداري پاکول به پکښې وواو د لاس خرابېدو وېره به وه لکه پزه پاکول، اودس وچول، پايزار اخيستل او نور پاتي ټول کارونه يې په ښي لاس کول او کله چي به يې يو چاته شي ورکاوه نو په ښي لاس ورکاوه او که به يې يوشی اخيست نو هم يې په راسته لاس اخيست.

د رالېږلي سلام ځواب :-

کله چي به رسول الله ﷺ ته د يو چا رالېږلی سلام ورسېد نو له رالېږل کېدونکي سره به يې راوړونکي ته هم د سلام ځواب ورکاوه او ويل به يې: عليك و علی فلان سلام.

(شمایل ترمذي)

د خط لیکلو طريقه :-

د خط لیکلو په اړه د رسول الله ﷺ عادت دا وو چي تر بسم الله وروسته به يې د ورلېږونکي نوم لېږه او بيا به يې د هغه چا نوم لیکه چي خط ورلېږل شوی وو او وروسته به يې مضمون لیکه.

تفريح :-

رسول الله ﷺ د باغو تفريح خوښوله او کله - کله به د تفريح لپاره باغونو ته تللی.

د لامبو شوق :-

رسول الله ﷺ به کله - کله د لامبو شوق هم کاوه. (شمایل نبوي)

په سفر کي د رسول الله ﷺ عادات :-

کله چي به رسول الله ﷺ په خپله په سفر تلې يا به يې بل څوک لېږه نو د روانېدو لپاره يې د پنج شنبې ورځ مناسبه گڼله. په سفر کي يې تېزه سپرلې، خوښه وه او کله چي به پوه شولاره اوږده ده نو تگ يې نور تېزاوه. کله چي به يې په سفر کي يو ځای پراو وکړ نو سهار مهال يې د روانېدو عادت درلود، هر ځای چي به يې د کمې مودې لپاره واپول نو هلته د دوو رکعتونو له لمانځه کولو پرته نه روانېدل، کله چي به يو مسافر له سفره راستون شو او رسول الله ﷺ ته به راغی نو له هغه سره يې معافه کوله او پر تندي يې مچاوه. (زاد المعاد)

کله چي به رسول الله ﷺ په سفر کي له ملگرو سره يو ځای وو او بايد گډ کار شوی وای لکه خوراک پخول او نور نو ده به حتما په کار کي برخه اخيسته، مثلاً په يوه پراو کي ټولو صحابه کرامو د خوراک پخولو اراده وکړه او هريوه پر خپله غاړه يو کارواخيست نور رسول الله ﷺ د لرگيو راوړلو مسئوليت قبول کړ. (زاد المعاد)

له سفره په راستنېدو نېغ کور ته نه تلې بلکي لومړی به مسجد ته ولاړ، دوه رکعت له مونځ به يې وکړ او بيا به کور ته ولاړ. له سفر څخه د راتلو پر مهال چي به ښار ته په را رسېدو ماشومان په مخه ور غلل نو پر خپله سورلې.

به يې کښېنول. وړو کي ماشومان به يې خپلې مخې او لويان به يې شاته کښېنول. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ چي به کله په سفر تلې او يا به جهاد ته ووت نو په صحابه کرامو کي به يې يو نفر له ځان سره سپراوه. (زاد المعاد)

کله چي به رسول الله ﷺ سفر ته روان شو او پر سپرلۍ به په ښه ډول کښېناست نو درې ځله يې الله اکبر وايه او بيا به يې دا دعا وکړه:

سبحان الذي سخر لنا هذا وما كنا له مقرنين وانا الى ربنا لمنقلبون انا نسئلك في سفرنا هذا البر والتقوى ومن العمل ما ترضى اللهم هون علينا سفرنا هذا واطو عنا بعد الارض اللهم انت الصاحب في السفر والخليفة في الاهل والمال. (زاد المعاد)

هغه الله پاک دی چي دا يې زموږ په واک کي راکړ، دهغه له قدرت پرته يې موږ قبضه کوونکي نه وو، بې شکه موږ به خپل رب ته ورځو، اې الله! موږ له تايه دې سفر کي نېکي او تقوا غواړو او دهغو اعمالو غوښتنه کوو چي ته پرې راضي شې، اې الله! زموږ دا سفر را ته اسان کړه او د ځمکې مسافه را ته اسانه کړه، اې الله! ته مو د سفر ملگری يې او په کورنۍ و مال کي مو خبر اخیستونکی يې.

کله چي به رسول الله ﷺ له سفره راستون شونو له همدې دعا سره به يې دا الفاظ زیاتول: آئبون تائبون عابدون لربنا حامدون. يعني موږ له سفره توبه کوونکي، عابدان او د خپل رب حمد ويونکي راستانه شوو.

(زاد المعاد)

کله چي به سپرلی پر لوره وختله نو درې ځله به یې الله اکبر او دا الفاظ ویل: اللهم لك الشرف على كل شرف ولك الحمد على كل حال. ای الله! پر هره لوره لویی ستاده او ستا لپاره په هر حالت کي ستاینه ده. (زاد المعاد)

کله چي به سپرلی کښته کېده نو درې ځله به یې سبحان الله ویله. په رکاب کي د پښو ایښودلو پر مهال به یې بسم الله ویله، کله چي به یې په ښار یا کلي کي د اړولو اراده وه اوله لرې به یې ولید نو درې ځله به یې ویل: اللهم بارک لنا فیها او کله چي به ورځ اخلېده ویل به یې: اللهم ارزقنا جناها وجنبتنا الی اهلها وحبب صالحی اهلها الینا. ای الله! موږ ته یې مېوه په برخه راکړه، د ښار پر اوسېدونکو مو گران کړه او د ښار له نېکو کسانو سره محبت راکړه. (زاد المعاد)

کله چي به رسول الله ﷺ یو څوک سفر ته لېږه نو ویل به یې: استودع الله دینک و امانتک و خواتم اعمالک. زه ستا دین، ستا د ساتنې وړ شيان او ستا د اعمالو انجام الله ته سپارم. (زاد المعاد)

کله چي به رسول الله ﷺ له یوه سفره راستون شو او خپل کور ته به ورغی نو و به یې ویل: توباً توباً لربنا اوبالایغادر علینا حوباً. ډېره توبه کوو خپل رب ته راجع یو چي زموږ هېڅ گناه پرې نه ږدي. (زاد المعاد)

کله چي به یې سفر کاوه نو د ورځې په پیل کي به روانېده او له الله به یې دعا غوښته چي د ده د امت په وختي سفر کي برکت واچوي او که به درې کسه مسافروو نو هغوی ته به یې امر کاوه چي یو امیر کړئ. (زاد المعاد)

د سفر په اړه لارښوونې :-

غوره او مسنونه داده چې سفر ته لږ تر لږه دوه کسان ولاړ شي، یو سړی دې سفر نه کوي البته د مجبوريټ او ضرورت له امله پروا نه لري. (د محدثینو فقهاوو همدا دریځ دی) د پنج شنبې په ورځ سفر سنت دی او د شنبې په ورځ مستحب، د رسول الله ﷺ وینا ده چې کله د سفر اړتیا پوره شي نو خپل کور ته راستانه شی، بهر بې اړتیا پاتېدل ښه نه دي. که ډېرې ورځې وروسته له اوږده سفره راستون شي نو غوره داده چې ناڅاپه کور ته ورنه شي بلکې د خپل راتګ خبر ورکړي او تر څه ځنډ وروسته کور ته ورشي خو که کورنۍ د هغه په راتلو له وړاندې خبره وي او انتظار کوي نو کور ته ورته ورتګ پروا نه لري. په دې سنت طریقو عمل به ده ته په دین او دنیا کې ګټه وکړي، له سفره را ستنېدونکي ته سنت ده چې کور ته تر داخلېدو وړاندې مسجد ته ورشي او دوه رکعت له مونځ وکړي. (زاد المعاد)

خلورمه برخه

د کامل او پوره دين لارښوونې

(۱) باب: ايمانيات	(۲) عبادات
(۳) باب: معاملات	(۴) باب: ټولنيزې چارې
(۵) باب: اخلاقيات	(۶) باب: د نبوي ژوند سهار او ماښام
(۷) باب: نکاح او زېږېدنه	(۸) باب: د ناروغ پوښتنه، مرګ او ترهغه وروسته حالات

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ * هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمَمِينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ * (سورة الجمعة)

د اسمانو او ځمکې هر شېه د الله تسبیح وایي او دې عزیز حکیم دې دې هغه دې چې امانو ته یې له دوی څخه رسول را ولېږه، دده اياتونه ورته تلاوتوي، تزکیه یې کوي، کتاب او حکمت وربښي که څه هم وړاندې په څرګنده ګمراهي کې وو.

لومړی باب ... ايمانيات

اسلام، ايمان او احسان :-

له عمر بن الخطاب رضی الله عنه څخه روایت دی چې موږ یوه ورځ له رسول الله ﷺ سره ناست وو، دده صحابه کرامو یوې لويې غونډې ته وینا کوله چې ناڅاپه

يو سړی را څرگند شو، جامې يې ډېرې سپينې او وېښتان يې ډېر تور وو، د سفر هيڅ اثار پرې نه ښکارېدل. په موږ کي هېچا نه پېژاند او يو بهرنی سړی معلومېده، دی د حاضرينو خلقي ته راغی رسول الله ﷺ ته مخامخ پر دوو زنگنو داسي کښېناست چي خپلې گوندې يې د رسول الله ﷺ له زنگنو سره ولگولې او خپل لاس يې د رسول الله ﷺ پر زنگانه کښېښود ويې ويل: اي محمده ماته ووايه چي اسلام څه دی؟ رسول الله ﷺ وويل: اسلام دادی چي ته شاهدي ورکړې له الله پرته بل معبود نه شته، محمد د الله رسول دی، لمونځ وکړې، زکات ورکړې، د رمضان روژه ونيسي او که طاقت ولري د بيت الله حج وکړې. هغه د رسول الله ﷺ ځواب واورېد ويې ويل: تارښتيا وويل.

د حديث راوي عمر رضی الله عنه وايي چي موږ په دې ډېر حيران وو چي داسې هم پوښتنه کوي او بيا يې تائيدوي هم، بيا يې وويل: ماته ووايه چي ايمان څه دی؟ رسول الله ﷺ وويل: ايمان دادی چي ته الله، د هغه فرشتې، د هغه رسولان، د هغه کتابونه او د قيامت ورځ حق وبولې، د خير او شر پر تقدير ايمان راوړې او حق يې وبولې. هغه وويل چي رښتيا دي وويل.

تر دې وروسته يې وويل: ماته ووايه چي احسان څه دی؟ ده وويل: احسان دادی چي ته د الله عبادت په داسي ډول وکړې چي گواکي وينې يې، که څه هم ته يې نه وينې دی خو دي وينې. بيا يې وويل چي ماته د قيامت په اړه ووايه کله به وي؟ رسول الله ﷺ وويل: له چا چي پوښتنه کېږي تر سوال کوونکي ډېر پرې نه دی خبر. هغه وويل: ماته يې څيني نښې راوښيه، ده وويل: يوه نښه يې داده چي مينځه به خپل بادار او ملکه وزېږوي، ته به

ووينې چې څوک لوڅې پښې دي، پر تن جامه نه لري، تش لاسي او د پسونو پوونکي دي هغوی به سترې ودانۍ جوړوي او په دې کي به له یو بل سره سیالي کوي. عمر رضی الله عنه وايي چې تر دې وروسته هغه سړی ولاړ، یو څه موده وروسته رسول الله ﷺ وویل: اې عمره! ته پوهېږي چې دا سړی څوک وو؟ ما وویل: الله او رسول یې ښه پوهېږي. ده وویل: دا جبریل وو د دې لپاره راغی چې تاسو ته دین دروښيي.

(صحیح مسلم، صحیح البخاري، معارف الحديث)

ایمان د دین د ټولو شیانو د تصدیق نوم دی: -

له ابن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: دین د پنځو شیانو د مجموعې نوم دی (چې ټول ضروري دي) په دوی کي هیڅ شی له بل پرته په دې معنا مقبول نه دی (چې له دوزخ څخه کامل نجات ورکړای شي) د دې شاهد یې چې له الله پرته هیڅ معبود نه شته، محمد صلی الله علیه و آله د الله بنده او رسول دی، پر الله، د هغه پر ملایکو، کتابونو، رسولانو، جنت او دوزخ باور او دا منل چې تر مرګ وروسته ژوند شته. دا یوه خبره او پنځه لمنځونه د ایمان ستن ده، الله به له لمانځه پرته ایمان هم ونه مني، زکات د گناهونو کفاره ده، له زکات پرته الله ایمان او لمونځ نه مني، چا چې دا ارکان ادا کړل او د روژې میاشت راغله له څه عذر پرته یې په قصد روژه ونه نیوله نو الله به یې نه ایمان ومني، نه لمونځ او زکات او چا چې دا څلور رکنه ادا کړل، تر دې وروسته یې د حج توان هم وموند بیا یې نه په خپله حج وکړ او نه ترده وروسته بل چا د هغه له خوا حج وکړ نو د هغه ایمان، لمونځ، زکات او روژه نه قبلېږي. د نه

قبلېدو مطلب دادی چي د اسلام په رکن کي د کوتاهي په کولو پاتي اعمال به
د دوزخ لپاره په سمدستي نجات کي گټه ونه کړي. (الحلیة، ترجمان السنة)
کامل اسلام :-

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: اسلام دادی چي
یوازي د الله عبادت وکړئ، هیڅوک ورسره شریک نه کړئ، تل لمونځ
وکړئ، زکات ورکړئ، د رمضان روژې ونیسئ، د بیت الله حج وکړئ، ښه
خبره وکړئ، د بدې خبرې مخه ونیسئ، کورنیانو ته سلام وواياست، څوک
چي په دې شيانو کي یو نه کوي هغه د اسلام یو جز کموي او چا چي دا ټول
ونه کړل نو اسلام ته یې شا ورگړزولې ده. (حاکم، ترجمان السنة)

له طلحه بن عبید الله رضی الله عنه څخه روایت دی چي د نجد سیمې یو
اوسېدونکی وو، پر وېښتان یې لرل او د یو څه له ویلو سره رسول الله ﷺ ته
راغی موبیې بونا اوړېده خو د سم اواز نه راټلو له کبله یې په خبره نه پوهېدو
تر دې چي رسول الله ﷺ ته نژدې راغی، د اسلام په اړه یې پوښتنه وکړه.
رسول الله ﷺ وویل: په شپه او ورځ کي پنځه لمنځونه دي، هغه وویل: ایا پر
ماله دې پرته بل لمونځ شته؟ رسول الله ﷺ وویل: نه (فرض لمنځونه خو
صرف همدا پنځه دي) مگر ته حق لرې چي په خپله خوښه (پر دې پنځو
لمنځونو برسېره) نور زیات لمنځونه هم وکړې (اوزیات ثواب ترلاسه
کړې) بیا رسول الله ﷺ وویل: په کال کي د پوره میاشتې روژه فرض شوې او
دا د اسلام دویمه عمومي فریضه ده. ده وویل: پر رمضان سربېره بله روژه را
باندي فرض ده؟ رسول الله ﷺ وویل: نه مگر ته حق لرې چي په خپله خوښه
نفلي روژه ونیسې. راوي وایي چي تردې وروسته رسول الله ﷺ هغه ته د

زکات یادونه هم وکړه، ده بیا هم وویل: ایا له زکات پرته بله صدقه هم را باندې فرض ده؟ ده وویل: نه مگر ته حق لرې چې په خپله خوښه نفلي صدقه وکړې. د حدیث راوي طلحه بن عبید الله وایي: تردې وروسته هغه پوښتونکی ولاړ او ویل یې: زه به په دې کې هیڅ زیادت او کمبوت ونه کړم. رسول الله ﷺ وویل: که دی رښتینی شونو نجات یې وموند. (بخاري و مسلم، معارف الحديث)

پر الله ﷻ ښه گومان:-

ابو هريره ؓ وایي چې رسول الله ﷺ وویل: پر الله ښه گومان یو عبادت دی، یعنې پر الله ښه گومان هم په عبادت کې داخل دی. (مسند احمد، ابوداود، مشکوٰۃ)

د ایمان نښې:-

له انس ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: په تاسو کې هیڅوک تر هغو مومن نه شي کېدای چې زه تر خپل مور و پلار، اولاد او ټولو خلکو وړ باندې گران نه شم. (بخاري و مسلم، معارف الحديث)

له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: ایمان څه د پاسه او یا څانگې لري تر ټولو غوره او اعلى یې لا اله الا الله ده یعنې د توحید شاهدې ورکول او ټیټه درجه یې له لارې د زور وونکو او تکلیفي شیانو لرې کول دي، حیا هم د ایمان یوه څانگه ده.

(بخاري و مسلم، معارف الحديث)

له ابو امامه ؓ، څخه روايت دی چي يو چا له رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه:
ایمان څه شی دی؟ رسول الله ﷺ وویل: که په خپل ښه عمل خوشاله او په بد
عمل خپه و غمجن شي نو مومن یې. (معارف الحديث، مسند احمد)

له ابو هريره ؓ، څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وویل: حیا او شرم له
ایمان څخه پیدا کېږي او د ایمان نتیجه ده جنت، بې حیايي او د فحش خبرې
له ناسم فطرت څخه زېږي او نتیجه یې دوزخ دی. (مسند احمد، ترمذي)
له ابن عمر ؓ، څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وویل: حیا او ایمان له
یوه بل سره تړلي دي، کله چي يو ختم شي نو بل هم له منځه ځي.

(معارف الحديث)

د ابن عباس ؓ په روايت کي دا مضمون په دې ډول بیان شوی چي که
يو له منځه ځي نو بل هم ورپسې وي. (شعب الایمان، ترجمان السنة)

له ابو هريره ؓ، څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وویل: ایا څوک شته
چي دا شیان په خپله عملي کړي او یا یې د عمل لپاره خلکو ته وروښيي؟ ما
ووېل: ای د الله رسول له! زه حاضریم. رسول الله ﷺ زما لاس ونيو او دا پنځه
شیان یې وشمېرل: ۱) له حرامو خبرو لرې اوسه، په لویو عابدانو کي به
و شمېرل شي. ۲) الله چي په تقدیر کي څه درته لیکلي ترې راضي شه، په
ډېرو بې نیازه بندگانو کي به شمار شي. ۳) له خپل گاونډي سره ښه چلند
کوه مومن به شي. ۴) کوم څه چي ځان ته خوښوي نورو ته یې هم خوښوه
کامل مسلمان به شي. ۵) او په لوړ او ازمه خنده ځکه دا زړه وژني.

(مسند احمد، ترمذي، ترجمان السنة)

له ابو شريح خزاعي رحمه الله څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: قسم په الله! هغه مومن نه دی، قسم په الله هغه مومن نه دی، قسم په الله هغه مومن نه دی. ما وويل: اې د الله سوله! څوک مومن نه دی؟ ده وويل: هغه سړی چې گاونډی يې له فسادونو او شرارتونو په وېره کې وي.

(بخاري، معارف الحديث)

له ابو هريره رحمه الله څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: تاسو له ايمان پرته جنت ته نه شئ تلای او تر هغو پوره ايمان نه شئ خپلولای چې خپل منځي مينه ونه لرئ، ايا تاسو ته داسې شی درونه بنیم چې په عملي کولو يې ستاسو په منځ کې مينه پيدا شي او هغه دادي چې تر خپل منځ سلام وېراو عام کړئ. (مسلم، معارف الحديث)

د ايمان او اسلام خلاصه :-

له تميم داري رحمه الله څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: دين د اخلاص او وفانوم دی. موږ وويل: له چا سره اخلاص او وفا؟ ده وويل: له الله، د هغه له کتاب، رسول، د مسلمانانو له مشرانو، رهبرانو او عوامو سره.

(معارف الحديث)

د ايمان وروستۍ درجه :-

له ابو سعيد خدري رحمه الله څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: په تاسو کې چې څوک بد او د شريعت خلاف کار وويني نو که يې طاقت وي لازمه ده چې په لاس يې منعه کړي او که طاقت ونه لري نو په ژبه دي يې د بندولو منعه وکړي او که يې د دې وس نه وي نو په زړه کې دي بد وبولي او دا د ايمان تر

ټولو کمزوري درجه ده. (معارف الحديث)

له الله او د هغه له رسول سره مينه :-

له انس ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: درې شيان داسي دي چې که په چا کي وي د ايمان خوږوالی به يې نصيب شي.

(۱) يو هغه څوک چې الله او رسول تر هر څه ورباندې گران وي يعنې له الله او رسول سره چې څومره مينه لري له بل شي سره يې نه لري.

(۲) بل هغه څوک چې له يو چا سره صرف د الله لپاره مينه کوي (د دنيوي غرض لپاره نه وي صرف له دې وجې مينه ورسره کوي چې د الله تابع بنده دی).

(۳) بل هغه څوک چې الله له کفره ساتلی وي (د انوکه له اوله ساتل شوی وي او که له کفره په توبه ايستلو) تر دې وروسته کفر ته تگ دومره ورته بد ښکاري لکه په اور کي لوېدل. (بخاري و مسلم، حیات المسلمین)

له معاذ بن جبل ﷺ څخه روايت دی چې ما له رسول الله ﷺ څخه د غوره ايمان په اړه پوښتنه وکړه (ومي پوښتل چې د ايمان لوړه او افضله درجه ده، هغه کوم اعمال او اخلاق دي چې په وسيله يې دا درجه تر لاسه کېدای شي؟)

رسول الله ﷺ وويل: صرف د الله لپاره له يو چا سره مينه کوه او د الله لپاره د ښمني (يعنې له هر چا سره د دوستي او د ښمني بايد د الله لپاره وي) او بل دا چې ژبه دي د الله په ياد مصروفه ساته. معاذ ﷺ رسول الله ﷺ ته وويل:

ای د الله رسول له! تا ويلي چې د نورو لپاره هم هغه څه غواړئ او خوښوئ يې چې د ځان لپاره يې غواړئ او د دوی لپاره هم هغه شيان هغه شيان خوښوئ چې ځان ته يې خوښوئ. (بخاري، مسلم، مسند احمد، معارف الحديث)

مینہ د نژد بکت او ملگرتیا وسیلہ :-

له عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي یو سړی رسول اللہ ﷺ ته راغی ویی ویل: ای د الله رسول له! د هغه چا په اړه څه وایي چي له یوې ډلې سره مینه لري خو له هغوی سره یو ځای کېدای نه شي. نور رسول الله ﷺ وویل: څوک چي له چا سره مینه لري ورسره دی (یادا چي په اخرت کي به ورسره یو ځای شي) (صحیح البخاري، مسلم، معارف الحديث)

له انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي یو چا رسول الله ﷺ ته وویل: قیامت به کله راځي؟ رسول الله ﷺ وویل: ستا پر حال افسوس (د قیامت وخت او د هغه راتګ د خاص وخت پوښتنه کوي ووايه) تا ورته څه تیار کړی دی؟ هغه وویل: داسي خاص تیاری خومي نه دی کړی (چي ستا په مخ کي د یادولو لایق او د باور وړ وي) البته (د الله په توفیق مي دا برخه موندلې چي) له الله او رسول سره یې مینه لرم. ده وویل: ته چي له چا سره مینه لري له هغه سره یې او د هغه ملگرتیا به دي په نصیب شي. د حدیث راوي انس رضی اللہ عنہ دې حدیث تر بیانولو وروسته وایي: ما مسلمانان نه دي لیدلي چي اسلام ته تر راتلو وروسته دي د رسول الله ﷺ له دې زېري پرته په بل څه ډېر خوشاله شوي وي. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

یو سړی رسول الله ﷺ ته راغی او ویی ویل: ای د الله رسول له! زه تر خپلې مېرمنې، اولاد او ځان هم له رسول الله سره ډېره مینه لرم او حالت مي دادی چي کله کوریم رسول الله را یاد شي نو تر هغه وخته ارام نه راځي چي دلته په راتلوی یې یو ځل ونه وینم. کله چي د ځان او رسول الله د مرګ په اړه فکر کوم نو احساسوم چي تر وفات وروسته خو به رسول الله جنت ته په

رسېدو د انبياوو لور و مرتبو ته ولاړ شي او زه که د الله په رحمت جنت ته داخل هم شوم نو هغه لور مقام ته خونه شم رسېدای؟ ځکه به نو په آخرت کې د رسول الله ﷺ له دیداره بهې برخې يم. رسول الله ﷺ دې سړي ته له خپلې خوا هيڅ ځواب ورنه کړ نو د سورت النساء دا ایت نازل شو:

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا

(سورت النساء: ۶۹)

او څوک چې د الله او رسول اطاعت وکړي دوی به له هغو کسانو سره وي چې الله پرې انعام کړی، له نبیانو، صدیقینو، شهداوو او نیکانو سره او د دوی ملګرتیا د پره ښه ده. (طبراني، معارف الحديث)

تر خپل منځ مینه کوونکي پر الله ګرانېږي:-

له معاذ بن جبل رضی الله عنه څخه روایت دی چې ما له رسول الله ﷺ واورېدل ویې ویل: الله وایي زما مینه د هغه چا لپاره واجب ده چې تر خپل منځ زما لپاره مینه کوي، زما له وجې یو ځای کښېني، زما له وجې یو بل ويني او زما له وجې پر یوه بل مصرف کوي. (موطا امام مالک، معارف الحديث)

له عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د الله په بندګانو کې ځینې داسې نېکمرغه هم شته چې شهیدان نه دي خو د قیامت په ورځ به دې پر انبیاء او شهیدان د دوی د لور مقام له کبله ورسره غېږه کوي. صحابه کرامو رضی الله عندهم وویل چې موږ ته ووايه هغوی څوک دي؟ رسول الله ﷺ وویل: دا هغه کسان دي چې د څه خپلوي، مالي راکړې - ورکړې پرته یې تر خپل منځ د

الهي رضا لپاره مينه کوله، قسم په الله! د دوی خبرې به د قيامت په ورځ
 څلېږي بلکې سر تر پايه به نور وي، درنا پر منبر ونوبه ولاړ وي، په کوم وخت
 کي چي به عام انسانان وپېږي دوی به مطمئن وي، په کوم وخت کي چي عام
 انسانان په غم اخته کېږي دوی به بې غمه وي او په همدې وخت کي يې دا
 ايت تلاوت کړ:

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (يونس: ۶۲)

خبردار! د الله دوستان به نه په وېره کي وي او نه به غمجن شي.

(سنن ابی داود، معارف الحديث)

له معاذ بن جبل ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: الله وايي
 چي پر ما له هغو خلکو سره مينه واجبه ده چي زما په خاطر مينه او دوستي
 کوي، زما د ذکر لپاره يو ځای راغونډېږي، زما د محبت په سبب يو بل ته
 ورځي او زما د رضا تر لاسه کولو لپاره له يوه بل سره ښه چلند کوي.

(احمد، ترمذي)

يو ځل د رسول الله ﷺ مخ ته يو سړی تېر شو، له ده سره يو څه کسان
 ناست ول په هغو کي يوه وويل: اې د الله رسوله! زه صرف د الله لپاره له هغه
 سره مينه کوم. د دې په اورېدو رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه: ايا تا هغه ته ويلي
 دي؟ ده وويل: نه! رسول الله ﷺ وويل: ورشه هغه ته ووايه چي د الله لپاره
 در سره مينه کوم. هغه سمدستي ولاړ شو، هغه ته يې خپل احساسات څرگند
 کړل. ده يې په ځواب کي ورته وويل: له تا سره دي هغه ذات مينه وکړي چي
 په خاطر يې ته له ما سره مينه کوي. (ترمذي، ابوداود)

له نپکانو سره فاسته :-

له ابو رزین رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ده ته وویل: ایا داسي شی درونه نسیم چې د کوم دین په وسپله تاسو د دنیا او آخرت نپکي تر لاسه کوئ هغه ور باندې موقوف دی. یو خود ذا کرینو مجلس را ټینگ کړئ بل چې کله یوازې یې نو د امکان تر حده ژبه د الله په ذکر خوځوه او درېیم د الله لپاره مینه کوه او د الله لپاره بغض. (بیهقي فی شعب الایمان) فایده :-

دا خبره له تجربې هم معلومېږي نپکه ملګرتیا د ټول دین اساس دی، د دین د حقیقت، خوند او قوت تر ټولو لویه وسپله د نپکانو ملګرتیا ده.

(حیات المسلمین)

وسوسي نه د ایمان ضد دي او نه یې سزا شته :-

له عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې یو سړی رسول الله ﷺ ته اغی او ویې ویل: زما په زړه کې کله - کله داسي وسوسي پیدا کېږي د هغو تر بیان په اوږدو سوځېدل راته ښه دي. رسول الله ﷺ وویل: هغه الله لره حمد او شکر دی چې دا معامله یې تر وسوسي محدوده کړې ده (یعني دا خیالات صرف د وسوسي ترکچې دي د تشکیک او بد عمل سبب نه دي).

(ابوداود، معارف الحديث)

له ابو هريره رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: په خلکو کې به تل بې خایه پوښتنې او د څنگه او ولي لړۍ روانه وي ان دا احمقانه پوښتنه به هم وشي چې الله خو ټول مخلوق پیدا کړی نو دا الله چا پیدا کړی دی؟ نو

که څوک له دې سره مخ شي خبره دي په دې پای ته ورسوي چي زه پر الله او رسولانويي ايمان لرم. (معارف الحديث، صحيحين)

د تقدير منل هم د ايمان شرط دی: -

ابو خزامة رضي الله عنه له خپل پلار څخه روايت کوي چي هغه وويل: ما رسول الله ﷺ ته عرض وکړ: د دم د هغو طريقو په اړه څه وايي چي موږ يې په درد کي کاروو يا هغه داوي چي موږ علاج پرې کوو او له مصيبتونو او تکليفونو څخه هغه تدابير چي موږ يې د ځان ساتنې لپاره استعمالوو؟، ايا دا شيان د الله قضا او قدر گرزوي؟.

رسول الله ﷺ وويل: دا ټول شيان په خپله د الله تقديرات دي.

(مسند احمد، ترمذي، ابن ماجه، معارف الحديث)

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي يو ځل موږ په نبوي مسجد کي د قضا او قدر پر مسئله بحث کاوه. په همدې وخت کي رسول الله ﷺ راغی زموږ بحث يې وليد نو ډېر په غوسه شو ان مخ يې سور واو وښت او دومره سور شو چي ښکارېده په بارځوگانو کي يې انار مات شوي دي. بيا يې موږ ته وويل: ايا تاسو ته د دې امر شوی او ما تاسو ته همدا پيغام راوړی دی؟، خبردار تر تاسي مخکيني امتونه هغه وخت هلاک شول چي په دې مسئله کي يې دلايل او بحثونه پيل کړل، زه تاسو ته قسم درکوم او پر تاسو لازموم چي هيڅکله په دې مسئله کي بحث او جنجال مه کوئ. (ترمذي، معارف الحديث)

له علي رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: له تاسو څخه په دوزخ او جنت کي د هريوه هستوگنځای ليکل شوی دی (مطلب دا چي که

شوڪ د جنت او يا دوزخ هر خاي ته خي له وړاندي مقدرا او ټاڪلي دي) صحابه كرامو پوښتنه وكړه چي ايا د تقدير په دې ليكنه باور ونه كړو او هڅې و عمل پرې نه ږدو؟ (مطلب دا چي كله له وړاندي دا هر څه ټاڪلي او ليكلي دي نو بيا كې د هڅو او عمل تكليف وكړو؟) رسول الله ﷺ وويل: نه! عمل كوي ځكه هر چا ته د هغه څه توفيق وركول كېږي چي دي ورته پيدا شوي دي، نو شوڪ چي له نېكانو وي هغه ته د ښو اعمالو او غوره كارونو توفيق وركول كېږي او شوڪ چي بد بخته وي هغه ته د ناسمو كارونو او ناوړه اعمالو توفيق وركول كېږي. تر دې وروسته رسول الله ﷺ د قرآن دا ايت تلاوت كړ:

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى * وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى * فَسَنِيرُهُ لِلْيسْرَى *
وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى * وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى * فَسَنِيرُهُ لِلْعُسْرَى *
(الليل: ۵-۱۰)

نو چا چي وركړه وكړه او ځان يې وساته او د ښه خبرې تصديق يې وكړ نو موږ به يې ورو - ورو اساني ته ورسوو او چا چي بخل وكړ او بې پروايي يې وښوده د ښېگڼې تكذيب يې وكړ نو موږ به يې ورو - ورو سختي ته ورسوو. (معارف الحديث)

د يو كار تر كولو وروسته دا وينا ممنوعه ده چي كاش! ما داسي كړي وای، كاش! ما داسي كړي وای. رسول الله ﷺ ويلي چي په دې ډول د شيطاني اثر دروازه خلاصېږي بلكي زياته كړې يې ده چي تر دې گټوره كلمه

داده چي ووايي د الله په تقدير کي څه وو هغه وشول او الله چي څه غواړي هغه به کېږي. (زاد المعاد)

له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چي زه تر رسول الله ﷺ شاته وم، ده راته وویل: وه هلكه ايو خو خبرې در بنیم الله ته پام كوه هغه به دي وساتي، الله ته پام كوه نو خپل مخ ته به يې ومومي، كله چي څه غواړي له الله يې غواړه او كه مرستې ته اړتيا لري نو د مرستې لپاره الله را بوله، باور وكړه كه هر څوك پردي سره يوشي چي تاته د يوشي گټه ورسوي نو هيڅ كله يې نه شي در رسولای، پرته له هغو شيانو چي د الله خوښ وي او كه ټول پردي متفق شي چي تاته گټه ورسوي نو هيڅ زيان نه شي در رسولای مگر پرته له هغه شي چي الله درته ليكلي وي. (ترمذي، حیات المسلمین)

تقوا:-

رسول الله ﷺ ابو ذر رضی الله عنه ته وویل: زه تاته د تقوا وصیت کوم ځكه په دي سره دي ټول كارونه ښكلي کېږي. ابو ذر رضی الله عنه وایي چي ما وویل: بل وصیت راته وكړه. ده وویل: د قرآن تلاوت او الهي ذكر پر ځان لازم كړه ځكه تلاوت او ذكر به په اسمان كي ستا د یاد وسېله شي او په ځمكه كي به ستا لپاره نور وي. ابو ذر رضی الله عنه وایي چي ما وویل: نور وصیت راته وكړه. ده وویل: د ډېري چوپتیا او كمو خبرو عادت خپل كړه ځكه دا د شیطان منځه نیسي او د دین په چارو كي در سره مرسته كوي. ابو ذر رضی الله عنه وایي چي ما وویل: يو څه نور نصیحت راته وكړه. رسول الله ﷺ وویل: ډېره خندا پرېږده ځكه دا عادت زړه وژني او په دي سره د انسان د مخ نور له منځه ځي. ما وویل: اې د الله رسوله! يو څه نور نصیحت راته وكړه. ده وویل: تل حق او رښتیا وایه كه څه

هم سخت او تريخ وي. ما وويل: يو څه نور نصيحت راته وکړه. ده وويل: د الله په اړه دهیڅ ملامتوونکي پروا مه ساته. ما وويل: يو څه نور نصيحت راته وکړه، ده وويل: ته چي د ځان او خپل شخصيت په اړه کوم معلومات لرې هغه بايد تا د نورو په عیبونو له پسې کېدو را وگرزوي.

(شعب الایمان، معارف الحديث)

له معاویه ؓ څخه روایت دی چي ده ام المؤمنین عائشې ؓ ته لیک ولېږه او غوښتنه یې وکړه چي ته ماته نصيحت وکړه خو خبرې دي باید لنډې او جامع وي نه زیاتې، نو ام المؤمنین دا لنډ لیک ور ولېږه: پرتا دي سلام وي، اما بعد. ما له رسول الله ﷺ څخه اورېدلي چي ویل یې: که څوک د خلکو په خپګان د الله راضي کول وغواړي الله به یې د خلکو له فکر او بوج څخه یې پروا کړي، په خپله به ورته کافي شي او څوک چي د الله په خپه کولو د الله رضایت وغواړي نو هغوی ته به یې وسپاري. والسلام

(جامع ترمذي، معارف الحديث)

د خلکو تر منځ په نېکواعمالو شهرت الهي لورینه ده: -

له ابو ذر غفاري ؓ څخه روایت دی چي له رسول الله ﷺ پوښتنه وشوه: د هغه چا په اړه څه وايي چي ښه اعمال کوي او خلک یې ستايي؟ په یوه بل روایت کي دي چي پوښتونکي وويل: د هغه چا په اړه څه وايي چي ښه اعمال کوي او په دې وجه خلک ورسره مينه کوي. رسول الله ﷺ وويل: دا د مومن بنده نغد زېری دی. (مسلم)

همدا راز که څوک د خلکو په منځ کي له دې وجې نېک اعمال کوي چي هغوی یې پیروي وکړي او ترې زده یې کړي نو ریا نه ده بلکي په دې صورت

کي به الله هغه بنده ته د تعلیم او تبلیغ ثواب هم ورکړي. له ډېرو احادیثو ښکاري چې د رسول الله ﷺ په ګڼو اعمالو کې دې مقصد ته پام کېده. الله دې موږ ته ټولو ته حقيقي اخلاص را په برخه کړي، خپل ښک بندگان مودې وګرزوي او دریا و ځان ښکارونې په خبر له وژونکو ناروغیو دې زموږ زړونه صاف کړي. اللهم آمین (معارف الحديث)

د اسلام فضیلت :-

له ابو هريره ؓ څخه روایت دی د یو چا د اسلام په فضیلت او کمال کې دا هم داخل دي چې دی بې ګټې او بې ځایه کارونه پرېږدي. (معارف الحديث، ابن ماجه، ترمذي)

د دولت او شتمنۍ لګول :-

له ابو کبشه انصاري ؓ څخه روایت دی چې له رسول الله ﷺ مې واورېدل ویل یې: زه په درو خبرو قسم کوم او یوه بله خبره ده چې تاسو ته یې بیان غواړم نو تاسو یې یادې کړئ د قسم درې خبرې دادي: (۱) د بنده مال په خیرات نه کمېږي. (۲) که یو څوک پر چا ظلم وکړي او هغه مظلوم بنده یې وزغمي نو الله به یې په عوض کې د ده عزت ډېر کړي. (۳) که یو بنده د سوال یا فقر دروازه خلاصه کړي نو الله به ورته د مسکنت دروازه پرانیزي. تردې وروسته یې وویل: له دې پرته چې زه کومه خبره بیانوم او تاسو یې باید یاده کړئ هغه داده چې نړۍ د څلور ډوله کسانو لپاره ده: یو هغه بنده چې الله مال ورکړی، د ژوند په ښه طریقو هم پوهېږي، د مال په لګولو او استعمال کې له الله وېره کوي، د هغه په وسپله خپلوي ساتي، کوم تصرف او لګښت چې

کوي د الله د رضا لپاره يې کوي نو دا ډول بڼه تر ټولو لوړ او غوره دی. دويم ډول بنده هغه دی چې الله بڼه علم ورکړی وي خو مال نه لري، مگر سمه اراده او اخلاص لري، په خوله او زړه وايي: که الله مال راکړ نو د فلاني ښک بڼه، په خبر به يې کاروم ځکه نو د دواړو اجر يو ډول دی. درېيم ډول هغه خلک دي چې الله مال ورکړی وي خو د لگولو او استعمال سم علم او جذبه نه لري، په ناپوهي يې د الله له وېرې پرته پر ناسمو ځايونو لگوي، د خپل مال په وسيله خپلوي نه پالي او چې څرنگه يې بايد کارولی وای هغسي يې نه کاروي نو دا سړی پر بد ځای دی. څلورم قسم هغه خلک دي چې نه الله مال ورکړی وي او نه سم علم، دوی وايي: که موږ مال وموند نو د فلاني په ډول او طريقه به يې کاروو نو دوی همدا اراده کړې او د دواړو ډلو گناه يو ډول ده.

(جامع ترمذي)

د دنيا او آخرت: -

له عمرو بن العاص رضي الله عنه څخه روايت دی چې يوه ورځ رسول الله ﷺ وينا وکړه ويې ويل: واورئ او پديداد ولرئ چې دنيا يوه عارضي او موقته سودا ده چې همدا اوس حاضره او نغده ده (او هغه هيڅ قدر و قيمت نه لري) ځکه چې په دې کي د هر ښک او بد برخه شته او ټول ترې خوراک کوي، باور وکړئ چې آخرت پر ټاکلي وخت راتلونکی دی دا يو رښتني نه ردېدونکی حقيقت دی او د هر څه قدرت درلودونکی پاچا به پکي پرېکړه وکړي. پديداد ولرئ چې هر ډول خير، خوشالي او د هغو ټول ډولونه په جنت کي دي خو هر ډول غم، شر او د هغو ټول ډولونه په دوزخ کي دي نو چې څه کوي له الله ووېرېئ او باور وکړئ چې تاسو به له خپلو اعمالو سره د الله حضور ته

ورځی، چا چي د ذرې په اندازه نېکي کړې وي و به یې ویني او چا چي د ذرې په اندازه نېکي کړې وي نو هم به یې ومومي.

(مسند امام شافعي، معارف الحديث)

الهي وېره او تقوا د فضيلت او قرب سبب ده: -

رسول الله ﷺ چي کله معاذ بن جبل ؓ یمن ته د مسئول په توګه ولېږه نو په یوه اوږده حديث کي یې د رخصتولو پر مهال خو وصیتونه ورته وکړل او ویې ویل: ای معاذه! ممکن تر دې کال وروسته ما او تا سره ونه وینو، د دې په اوږدو معاذ ؓ د ده د پېلتون له غمه په ژړا شو نو رسول الله ﷺ له ده څخه مخ وګرزاوه او مدينې ته په مخ ګرزولو یې وویل: ما ته تر ټولو نژدې او تعلق درلودونکی هغه بندگان دي چي له الله وېرېږي، دوی چي هر څوک او هر څای وي. (مسند احمد، معارف الحديث)

د آخرت فکر او پر دنیا زړه نه بایلل: -

له جابر ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د پسه پر شوړېدلي او مړه بچي ورغی، ویې ویل: په تاسو کي څوک دا په یوه درهم اخلي؟ خلګو وویل: موږ یې په پېڅي کم شي هم نه اخلو. ده وویل: قسم په الله! د الله په نزد دنیا تر دې هم ډېره ذلیلۀ ده. (مسلم، حیات المسلمین)

له ابن مسعود ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ پر یوه پوزۍ پرېوت، بیا را پورته شو په بدن کي یې د پوزۍ نښې وې. ابن مسعود ؓ وویل: ای د الله رسول له! اجازه را کړه چي تا ته بستره وغورځوو. ده وویل: زما

يې له دنيا سره څه؟ زه او دنيا داسي يو لکه يو لاروی چې د ونې ترسيوري
لاندې تم شي او بيا وځوځېږي. (احمد، ترمذي، ابن ماجه)

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د خوندونو له
منځه وړونکي يعني مرگ د پريادوی.

(ترمذي، نسايي، ابن ماجه، حیات المسلمین)

له عبداللہ بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چې مرگ د مومن تحفه
ده. (بيهقي)

فايده:-

په تحفه بايد سړی خوشاله شي او که څوک له عذابو وپېرېږي نو تدبير
دي ونيسي يعني د الله او رسول احکام دي پر ځای کړي او خپل نیمگړتياوو
ته دي متوجې شي. (حیات المسلمین)

له براء بن عازب رضي الله عنه څخه په يوه اوږده حديث کي روايت دی چې کله
مومن له دنيا څخه اخرت ته ځي نو د سپينو څپرو ملايکې ورته راشي د جنت
کفن او خوشبويي ورسره وي، بيا د مرگ ملايکه راځي او وايي: اې
سپېڅلې روحه! د الله د مغفرت او عذاب پر لور روان شه، کله چې يې روح
واخلي نو فرشتې يې په لاس کي نه ورپېرېږي په کفن او خوشبويي کي يې
ساتي، له هغه څخه د مشکو په څېر خوشبويي خپرېږي، له روح سره پورته
کېږي او د ځمکې د فرشتو پر کومه له چې ورځي هغوی پوښتنه کوي: دا
پاک روح د چا دی؟. هغوی د بنو القابو په يادولو وايي: دا د فلاني د زوی
فلاني ده، بيا يې د دنيا اسمان ته رسوي د دروازو د خلاصېدو غوښتنه
کوي، دروازه خلاصېږي او د هر اسمان معتبره ملايکه يې خپل نژدې اسمان

ته وري ان تردې چي اووم اسمان ته رسېږي. الله وايي: زما د بنده عملنامه په عليين کي وليکئ او دی د سوال و جواب لپاره ځمکې ته بوزئ نوروح يې بدن ته راگرزي خو داسي نه لکه په دنيا کي چي ووبلکي ترمرگ وروسته نړۍ سره مناسب، بيا ملايکې راځي او ورته وايي: ستا رب څوک دی؟ دی وايي: زما رب الله دی، بيا وايي چي ستا دين څه دی؟ دی وايي چي زما دين اسلام دی. بيا وايي: تاسو ته درلېږل شوی شخص څوک وو؟ دی وايي: د الله رسول. يو اواز کوونکی د الله له لوري په اسمان کي نارې کوي: زما بنده سم خواب ورکړ، د هغه لپاره جنت فرش دی او جنتي جامې ور واغوندي او د جنت لورته يې دروازه خلاصه کړئ، نو هغه ته د جنت هوا او خوشبويي راځي (تردې وروسته په حديث کي د کافر حال بيان شوی چي د دې بالکل ضد دی)

د مرگ ياد:-

له ابو سعيد خدرې ؓ څخه په يوه اوږده حديث کي روايت دی چي رسول الله ﷺ د لمانځه لپاره راغی نو خلگ يې په داسي حال کي وموندل چي سخت يې خنډل. له همدې وجې رسول الله ﷺ وويل: زه درته وایم که تاسو د خوندونو له منځه وړونکي شئ يعني مرگ د پرياد کړئ نو په دې فتنه به نه اخته کېداست ځکه نو مرگ د پريادوی. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

له انس ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د زکندن پر مهال يوه ځوان ته ورغی پوښتنه يې ترې وکړه چي څه حال دي دی؟ هغه وويل: اي د الله رسول زه له الله څخه د رحمت هيله هم لرم او د خپلو گناهونو له عذابه هم وپريېزم. رسول الله ﷺ وويل: باور وکړه په کوم زړه کي چي پردې مهال د وېري

او امید دواړه حالتونه وي نو الله به ضرور هغه څه ورکړي چې د رحمت هیله یې لري او له هغه عذاب به یې خوندي کړي چې په زړه کې ترې وېرېږي.

(جامع ترمذي، معارف الحديث)

د الهي وېرې او ښکې :-

له عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ د کوم مومن بنده له سترگو چې د الله د وېرې او هیبت له کبله د مچ د سر په اندازه او ښکې وېرې او تر بهېدو وروسته یې مخ ته لاړو کړي نو الله به پر دوزخ د هغه مخ سوځول حرام کړي. (سنن ابن ماجه، معارف الحديث)

دعوت :-

یوه ورځ رسول الله ﷺ وینا وکړه او ځیني مسلمانان یې وستایل، ییایي زیاته کړه چې ولي ځیني کسان په خپلو ګاونډیانو کې نه د دین فکر پیدا کوي، نه دین ورنښی، نه یې له دین څخه په ناپوهۍ له عبرته ډک نتایج بیانوي او نه یې له بدو کارونو راګرزوي؟، ولي ځیني کسان نه خپلو ګاونډیانو ته د دین پوهه ورنښی، نه دیني فکر ورکوي او نه یې له دین په جاهل پاتېدو عبرتناک نتایج ورته بیانوي. قسم په الله! خلګ دي حتما خپلو ګاونډیانو ته دین ورزده کړي، په دوی کې دي د دین فکر پیدا کړي، دوی ته دي نصیحت وکړي، ښه کارونه دي ورنښی او له بدو چارو دي راوګرزوي. همدارنګه خلګو ته په کار ده چې ضرور له خپلو ګاونډیانو دین زده کړي، د دین فکر خپل کړي او د هغوی نصیحتونه ومني.

(طبراني، معارف الحديث)

يوه سري عبدالله بن عباس ؓ ته وويل چي زه غوارم د دين دعوت وکړم او د امر بالمعروف او نهی عن المنکر دنده ترسره کړم؟ ده وويل: ايا ته دې مرتبې ته رسېدلی يې؟ ده وويل: هو! اميد لرم. ابن عباس ؓ وويل چي که ته دا اندېښنه نه لرې چي د قرآن درې اياتونه به رسوا کړې نو حتماً د ديني تبليغ کار کوه. ده وويل: هغه درې اياتونه کوم دي؟ ابن عباس ؓ وويل: لومړی ايت دادی:

اتَّامُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ (البقرة: ۴۴)

ايا تاسو خلک په نېکۍ امر کوئ او ځانونه هېروي؟

ابن عباس ؓ وويل چي ايا په دې ايت دي ښه عمل کړی دی؟ هغه

وويل: نه او دويم ايت دادی:

لَمْ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ (الصف: ۲)

تاسو ولي هغه څه وایاست چي کوئ يې نه؟

په دې دي سم عمل کړی؟ هغه وويل: نه! او درېم ايت دادی:

وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالَفَكُمْ إِلَىٰ مَا أَنهَاكُمُ عَنْهُ (هود: ۸۸)

شعيب ؓ خپل قوم ته وويل چي زه مو له کومو بدو خبرو منعه کوم په

خپله يې نه کوم، زه يې اراده نه لرم بلکي ډېر لرې به ترې اوسم. تاسو به زما په

قول او عمل کي تضاد ونه وينئ.

ابن عباس ؓ پوښتنه وکړه چي ايا دا ايت دي په ښه ډول عملي کړی.

هغه وويل: نه! ده وويل: ورځه لومړی ځان ته د نېکۍ امر وکړه اوله بدې

يې منعه کړه، همدا د داعي لومړی منزل دی. (معارف الحديث، الدعوة)

رسول الله ﷺ ویلي: په هغه ذات قسم چي زما خان يې په لاس کي دی
تاسو به حتماً د نېکۍ امر کوئ او د بدۍ مخه به نيسئ که نه ژر به داسي
عذاب درياندې راشي چي بيا به نارې وهئ او څوک به يې نه اوري.

(ترمذي)

عکرمه وايي چي عبدالله بن عباس رضی الله عنه وويل: هر ه اونۍ وعظ کوئ،
دوه ځله يې هم کولای شئ خو تر درې يې مه زياتوئ، خلک له قرآنه مه زړه
توري کوئ، داسي هيڅکله مه کوئ چي کله خلکو ته ورشئ هغوی په يوه
شي بوخت وي تاسو خپل نصيحت پيل کړئ او د دوی خبره په منع کي ور
پرې کړئ، که مو دا کار وکړ نو هغوی به له وعظ او نصيحت څخه کرکه
وکړي، بلکي په داسي وخت کي خاموش اوسئ، کله چي د دوی خواهش
او وينئ او دوی در څخه غوښتنه وکړي نو وعظ او نصيحت کوئ خو د سبع
او قافېي له عباراتو ځان ساتئ، ځکه ما رسول الله ﷺ او د هغه ملگري ليدلي
چي الفاظ يې په تکلف نه جوړول. (بخاري)

د دنيا مينه اوله مرگه تېښته: -

د رسول الله ﷺ وينا ده چي زما پرامت به داسي وخت راشي چي نور
قومونه به د تيارې گولې په څېر درياندې داسي راټول شي لکه خوراک
کوونکي چي پر دسترخوان راټولېږي. يو چا وويل: اي د الله رسوله! ايا هغه
مهال به زموږ شمېر کم وي چي زموږ د تېرولو لپاره به قومونه را باندې
غونډه ېږي؟ ده وويل: نه! هغه وخت به مو شمېر کم نه وي مگر تاسو به په
سېلاب کي د بهېدونکو خاشاکو په څېر بې ارزښته ياست، د دښمنانو له
زړونو به مو وېره تللې وي، بې زړه توب او بې همتي به مو وېره شي. يو چا

پوښتنه وکړه چې بې زړه توب به ولي را پکي پيدا شي؟ ده وويل: له دې کبله چې تاسو به له دنيا سره مينه کوئ او له مرگ څخه به تښتئ کرکه به مو ترې کېږي. (ابوداود، معارف الحديث)

انس ﷺ وايي چې رسول الله ﷺ وويل: پر خلکو به داسي يوه زمانه راشي چې پر دين صبر کوونکي انسان به د هغه کس په څېر وي چې په خپل مړتۍ کې يې سکروته نيولې وي (لکه څرنگه چې په لاس کې د سکروټې نيول سخت وي همدارنگه به پر دين ثابتېدل سخت وي). (ترمذي، مشکوة)

هر اړخيز او مهم وصيتونه:—

له ابو هريره ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: ماته خپل رب د دې شيانو څانگړی امر کړی دی:

(۱) هر وخت په يوازيتوب او گډ ژوند کې صرف له الله وپېرېږه.

(۲) په غوسه او خوشالي کې د عدل او انصاف خبره کوه يعني داسي بايد ونه شي چې کله يو چاته په غوسه يې او خواډي بده وي نو حق يې خورې او بې انصافي کوي، خو کله چې له هغه خوشاله يې او ورسره دوستي دي وي نو د هغه بې ځايه ملاتړ او طرفداري کوي بلکې په هر حالت کې پر عدل او انصاف ټينگ شه.

(۳) ماته يې په بې وزلي، مسکنت او شتمني درلودلو په حالت کې د اعتدال امر کړی يعني کله چې الله غريبې او مسکنت راوړي نو بې صبري او خپگان بايد څرگند نه شي او کله چې پراخي و شتمني راوړي نو بنده دي د خپل حقيقت په هېرولو غرور او تکبر نه کوي. لنډه دا چې د امتحان په دواړو حالاتو کې بايد له افراط او تفريط څخه ځان وساتل شي او اعتدال وپالل

شي. الله رسول الله ﷺ ته د همدې منځني حالت د ساتلو امر کړی دی. ور
پسې رسول الله ﷺ وایي،

(۴) او ماته یې امر کړی چې له خپلوانو سره خپلوي و ساتم او د هغو
کسانو د قرابت حقوق په ښه ډول ورکړم چې له ما سره خپلوي ختموي او را
سره بد چلند کوي.

(۵) هغو خلکو ته هم ورکړه وکړم چې زه یې بې برخې کړم او زما حق یې
رانه کړ.

(۶) هغه خلک وېښم چې زه یې زورولی يم او پر مایې ظلم کړی دی.

(۷) د چوپتیا په حالت کې فکر وکړم یعنې په کوم حالت کې چې خاموش
یم هغه وخت د غور پر شیانو تدبر وکړم او کوم شیان چې د فکر وړ وي پر
هغو غور وکړم، مثلاً د الله صفات او د هغه ایاتونه یا دا چې الله له ما سره څه
کړي، د څه شي امر یې راته کړی زه له الله او د هغه له احکامو سره څه کوم،
باید څه وشي، پای مې څه دی، یا دا چې له الله غافل بندگان له هغه سره
څرنگه وتړل شي؟ لنډه دا چې په خاموشي کې باید همدا سي فکر وشي.

(۸) ماته امر شوی چې د ذکر خبرې وکړم، یعنې زه چې هر وخت خبرې
کوم او څه وایم له الله سره تړاؤ ولري، دانو که د الله ثنا و صفت وي یا د هغه د
احکامو ښوونه او دعوت، یا دا چې په هغو کې د الله احکامو او حدودو
رعایت و ساتنه وي. په دې ټولو صورتونو کې چې کومې خبرې کېږي هغه به
د ذکر له ډلې وي.

(۹) ماته امر شوی چې زما کتنه د عبرت کتنه وي (زه چې څه وینم عبرت او
سبق ترې واخلم) او خلکو ته د ښو چارو امر وکړم. (معارف الحديث، رزین)

له معاذ بن جبل رضی الله عنه روایت دی چي ماته یو محل رسول الله ﷺ دې
لسو شیانو نصیحت وکړه:

(۱) که وژل کېږي هم له الله سره شرک مه کوه.

(۲) د خپل مور و پلار نافرمانی مه کوه که څه هم تاته امر وکړي چي د
خپل اهل، کورنۍ او مال په خوشي کولو ولاړ شه.

(۳) هیڅکله فرض لمونځ قصداً مه پرېږده ځکه چا چي په قصد یو
لمونځ پرېښود له هغه سره د الله معاهده نه شته.

(۴) هیڅکله شراب مه څښه ځکه شراب د ټولو بې شرمیو اصل او بنیاد
دی (ځکه نو ام الخبایث بلل شوي).

(۵) له هرې گناه ځان ساته ځکه د گناه په وسپله د الله قهر نازلېږي.

(۶) له جهاد او جگړې مه تښته، که څه هم مریو ته دي شاو هلې وي.

(۷) کله چي یو ځای له خلکو سره اوسېږي او هلته د ویايي ناروغۍ له
امله عام مرگ راشي نو همالته پاتي شه (د ځان ساتنې په موخه له هغه ځایه
مه تښته).

(۸) د خپل وس په اندازه پر کورنۍ لگښت کوه (مه له بخل څخه کار
اخله چي د پیسو په درلودلو هغوی په تکلیف کړي او مه په لگښت کي تر
خپل وس زیادت کوه).

(۹) او د ادب لپاره (د اړتیا پر مهال) له دوی سره سختي هم کوه.

(۱۰) او هغوی له الله وپرووه. (مسند احمد، معارف الحديث)

له ابو ایوب انصاري رضی الله عنه روایت دی چي یو سری رسول الله ﷺ ته
راغی او ویې ویل: ماته لنډ نصیحت وکړه، ده وویل: کله چي پر لمانځه

و درېزې نو د هغه چا په خبر لمونځ وکړه چې له ټولو رخصت اخلي او ځي،
يعني له دنيا څخه د تلونکي کس په خبر لمونځ کوه، هره ورځ د د ا د ول لمانځه
هڅه وکړه، له خولې داسي خبره مه باسه چې سبا معذرت او خواب ورکولو
ته اړ شي، يعني تل د خبرې پر مهال دې ته فکر کوه چې داسي څه ونه وايي
څو سبا په دې دنيا کې د نورو په وړاندې يا د قيامت په ورځ د الله په وړاندې
خواب ورکړي. د خلکو په لاس کې چې څه دي خپل ځان قطعاً ترې ناهيلي
کړه، يعني ستاد اميد ونو او توجو مرکز بايد الله وي اوله مخلوقه خپلې
هيلې وشلوه. (مسند احمد، معارف الحديث)

رسول الله ﷺ ويلي: زه تاسو ته له الله څخه د وېرېدو او د وخت د مشرد
اطاعت او امر منلو وصيت کوم که څه هم هغه يو حبشي غلام وي، په تاسو
کې چې څوک تر ما وروسته ژوند پاتې شي ژر به دې پر اختلافات ووېنې نو
په دې وخت کې زما او د رشد و هدايت درلودونکو خلفاوو طريقه خپله
کړي، ښه ټينگه يې ونيسي بلکې غاښونه پرې ټينگ کړي او له بدعته ځان
وساتي ځکه په دين کې بې سنده هر کار بدعت دی او هر بدعت گمراهي ده.
(مشکوٰۃ، معارف الحديث)

له معاذ رضی الله عنه څخه روايت دی چې يوه ورځ مې رسول الله ﷺ ته وويل: يو
داسي عمل را وښه چې په وسيله يې جنت ته ورسېږم او له دوزخ څخه لرې
شم. ده وويل: تا دېره لويه پوښتنه وکړه دا د هغه چا لپاره اسانه ده چې ورته
اسانه شوي وي، الله توفيق او وس ورکړي نو واوره لومړۍ خبره داده چې د
دين بنسټيزو غوښتنو ته پام کوه او په پوره توجو يې ادا کوه (د الله عبادت
کوه او هيڅ شی ورسره مه شريکوه) په ښه طريقه او د زړه په توجو لمونځ

کوه، زکات ورکوه، درمضان روژې نيسه او د بيت الله حج کوه. بيا يې وويل: ايا د خير دروازي هم درونېم؟ (گواکي ده چي کوم څه ورښودلي وو هغه د اسلام ارکان او فرايض وو) تردې وروسته يې وويل: که ته غواړې زه به د خير نوري دروازي درونېم غالباً يې له دې څخه مراد نفلي عبادات وو (د معاذ ؓ د غوښتنې په ليدو يې ورته وويل: روژه (له گناه څخه پيدا کېدونکي اور) داسي وژني لکه اوبه او د شپې د منځنۍ برخې لمونځ (د تهجد د لمانځه هم دا حال دی او د خير په دروازو کې خاص مقام لري) تردې وروسته يې (د تهجد او صدقې د فضيلت په سلسله کې د سورت السجده دا ايت تلاوت کړ):

تَجَافَى جُنُوبَهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ * فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ* (السجدة: ۱۶، ۱۷)

د شپې يې اړخونه له خپلو ځايونو بېلېږي، د وېرې او تمې له مخې خپل رب وربولي او زموږ له رزق څخه نفقه کوي نو نفس په هغه څه نه پوهېږي چي دوی ته د خپلو اعمالو په بدل کې د سترگو کوم سړوالی پټ شوی. ورپسې رسول الله ﷺ وويل: زه تا ته د دين سر او د هغه عمود يعني ستن او لوړه څوکه درونه ښېم؟. ما وويل: ضرر و. ده وويل: د دين سر اسلام دی، ستن يې لمونځ او لوړه څوکه يې جهاد دی. ورپسې يې وويل: هغه څه به هم درونېم چي گواکي دا ټول شيان پرې تړلي. ما وويل: حتما يې را ښيه نو ده خپله ژبه ونيوله او ويې ويل: دا کنټرول کړه، بايد په خوځېدو کې

بہی باک نہ وی. معاذ ﷺ وویل: ما عرض وکرچی ای د الله رسولہ! موږچی
خه وایو ایا په هغو هم نیول کېږو؟ رسول الله ﷺ وویل: ای معاذه! تادي مور
ونه زېږوي انسانان به د خپلو بهی باکو خولو له کبله پر مخي دوزخ ته واچول
شي. (مسند احمد، جامع ترمذي، سنن ابن ماجه، معارف الحديث)

له انس ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ابو ذر غفاري ﷺ ته وویل:
تا ته دوه داسي خويونه وښیم چې پر شا ډېر سپک دي او د الله په تله کې به
ډېر درانه وي؟ ابو ذر وویل چې ما عرض وکر: ای د الله رسولہ! ضروري
را وښيه. ده وویل: زیاته چوپتیا او غوره اخلاق، قسم په هغه ذات چې زما
نفس یې په واک کې دی د مخلوقاتو په اعمالو کې دا دوه شيان بهی جوړې
دي. (شعب الایمان، معارف الحديث)

له عمران بن خطان څخه روایت دی چې یوه ورځ ابو ذر غفاري ﷺ ته
ور غلم نو پر داسي وخت مي په مسجد کې ولید چې په توره کمپله کې پېچلی
یوازي ناست وو. ومي ویل: ولي یوازي او تنهایي؟ ده وویل: له رسول
الله ﷺ مي اورېدلي چې تر ناسمو ملگرو یوازي توب ښه دی، تر یوازي توب له
غوره ملگري سره ناسته ښه ده، تر خاموشي یو چاته د ښو خبرو کول غوره
دي او تر بدو خبرو خاموشي غوره ده. (شعب الایمان، معارف الحديث)

له ابو ذر غفاري ﷺ څخه روایت دی چې ما ته رسول الله ﷺ د اوو شيانو
ځانگړی امر وکر:

(۱) له مسکینانو او بهی وزلو سره مینه او هغوی ته نژدېکت.

(۲) ده ما ته وویل چې په دنیا کې باید هغو کسانو ته وگورم چې تر ما
یې درجه ټیټه ده یعني د نیوي وسایل یې تر مال ډېر دي او هغو ته ونه گورم چې

تر مایې درجه لوړه ده یعنی تر ما ډېر وسایل ورکړل شوي دي. په نورو روایاتو کې دي چې په دې سره بنده د صبر او شکر صفت تر لاسه کوي او دا ښکاره خبره ده. ورپسې ابو ذر رضی الله عنه وایي چې رسول الله ﷺ راته وویل:

(۳) زه به له خپلوانو سره خپلوي ساتم او د قرابت اړیکه به نه غوڅوم
یعني له دوی سره به هغه ډول چلند او سلوک کوم چې باید له خپلو عزیزانو او قریبانو سره وشي که څه هم دوی یې را سره ونه کړي. ده راته وویل:

(۴) له هیچا یو شی مه غواړه، یعني د خپلې هرې اړتیا لپاره الله ته لاس غزوه او له ده پرته له بل چا سوال مه کوه.

(۵) هر څای به د حق خبره کوم که څه هم د خلکو لپاره ترخه وي، د دوی د اغراضو او خواهشاتو خلاف او ښه نه پر لگېږي. رسول الله ﷺ ماته امر وکړ:

(۶) چې هیڅکله به د الله په لار کې د چا له ملامتیا نه وېرېږم یعني که څه هم د دنیا خلک ما ملامت کړي زه به هغه څه وایم او کوم به یې چې د الله امر وي، دی پرې خوشالېږي او د چا د بدې وینا پروا به نه لرم. ده بیا راته وویل:

(۷) زه به د لا حول ولا قوه الا بالله کلمه ډېره وایم، ځکه دا تر عرش لاندي خزانې څخه ده یعني دا د هغې خزانې قېمتي ملغلرې دي چې تر الهي عرش لاندي ده، الله یې د خپلې خوښې بندگانو ته ورکوي او هیڅوک هلته لاسرسی نه لري. (مسند احمد، معارف الحديث)

له عبد الله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: کوم مهال چې د قیامت په ورځ خلک الهي حضور ته وړاندي شي نو د هیچا پښې به تر هغه وخته ونه خوځېږي چې د پنځو شیانو پوښتنه ترې نه وي شوې:

(۱) خپل ژوند او عمر یې پر کومو کارونو تېر کړ؟

بہی باکہ نہ وی. معاذ ﷺ وویل: ما عرض وکرچی ای د الله رسولہ! موږچی
 څہ وایو ایا په هغو هم نیول کېږو؟ رسول الله ﷺ وویل: ای معاذہ! تادي مور
 ونه زېږوي انسانان به د خپلو بهی باکو خولو له کبله پر مخي دوزخ ته واچول
 شي. (مسند احمد، جامع ترمذي، سنن ابن ماجه، معارف الحديث)

له انس ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ابو ذر غفاري ﷺ ته وویل:
 تاته دوه داسي خويونه وښیم چې پر شا ډېر سپک دي او د الله په تله کې به
 ډېر درانه وي؟ ابو ذر وویل چې ما عرض وکر: ای د الله رسولہ! ضروري
 را وښيه. ده وویل: زیاته چوپتیا او غوره اخلاق، قسم په هغه ذات چې زما
 نفس یې په واک کې دی د مخلوقاتو په اعمالو کې دا دوه شيان بهی جوړې
 دي. (شعب الایمان، معارف الحديث)

له عمران بن حطان څخه روایت دی چې یوه ورځ ابو ذر غفاري ﷺ ته
 ورغلم نو پر داسي وخت مي په مسجد کې ولید چې په توره کمپله کې پېچلی
 یوازي ناست وو. ومي ویل: ولي یوازي او تنهایي؟ ده وویل: له رسول
 الله ﷺ مي اورېدلي چې تر ناسمو ملګرو یوازي توب ښه دی، تر یوازي توب له
 غوره ملګري سره ناسته ښه ده، تر خاموشي یو چاته د ښو خبرو کول غوره
 دي او تر بدو خبرو خاموشي غوره ده. (شعب الایمان، معارف الحديث)
 له ابو ذر غفاري ﷺ څخه روایت دی چې ماته رسول الله ﷺ داووشیانو
 ځانګړی امر وکر:

(۱) له مسکینانو او بهی وزلو سره مینه او هغوی ته نژدېکت.

(۲) ده ماته وویل چې په دنیا کې باید هغو کسانو ته وګورم چې تر ما
 یې درجه ټیټه ده یعني دنیوي وسایل یې تر ما لږ دي او هغو ته ونه ګورم چې

تر مایې درجه لوړه ده یعنې تر ما ډېر وسایل ورکړل شوي دي. په نورو روایاتو کې دي چې په دې سره بنده د صبر او شکر صفت تر لاسه کوي او دا ښکاره خبره ده. ورپسې ابو ذر رضی الله عنه وایي چې رسول الله ﷺ راته وویل:

(۳) زه به له خپلوانو سره خپلوي ساتم او د قرابت اړیکه به نه غوڅوم یعنې له دوی سره به هغه ډول چلند او سلوک کوم چې باید له خپلو عزیزانو او قریبانو سره وشي که څه هم دوی یې را سره ونه کړي. ده راته وویل:

(۴) له هیچا یو شی مه غواړه، یعنې د خپلې هرې اړتیا لپاره الله ته لاس غزوه او له ده پرته له بل چا سوال مه کوه.

(۵) هر څای به: حق خبره کوم که څه هم د خلکو لپاره تر څه وي، د دوی د اغراضو او خواهشاتو خلاف او ښه نه پر لگېږي. رسول الله ﷺ ماته امر وکړ:

(۶) چې هیڅکله به د الله په لار کې د چا له ملامتیا نه وېرېږم یعنې که څه هم د دنیا خلک ما ملامت کړي زه به هغه څه وایم او کوم به یې چې د الله امر وي، دی پرې خوشالېږي او د چا د بدې وینا پروا به نه لرم. ده بیا راته وویل:

(۷) زه به د لا حول ولا قوة الا بالله کلمه ډېره وایم، ځکه دا تر عرش لاندي خزانې څخه ده یعنې دا د هغې خزانې قیمتي ملغلرې دي چې تر الهي عرش لاندي ده، الله یې د خپلې خوښې بندگانو ته ورکوي او هیڅوک هلته لاسرسی نه لري. (مسند احمد، معارف الحديث)

له عبد الله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: کوم مهال چې د قیامت په ورځ خلک الهي حضور ته وړاندي شي نو د هیچا پښې به تر هغه وخته ونه خوځېږي چې د پنځو شیانو پوښتنه ترې نه وي شوې:

(۱) خپل ژوند او عمر یې پر کومو کارونو تېر کړ؟

- (۲) ځواني او د ځواني طاقت يې پر څه شي زور کړ؟
- (۳) مال يې له کومه ځايه، په کومه طريقه او له کومو لارو تر لاسه کړ؟
- (۴) خپله شتمني يې پر څه شي او کومو لارو ولگوله؟
- (۵) اخيري پوښتنه به دا وي چې په څه پوهېده څومره عمل يې پرې وکړ؟ (جامع ترمذي، جامع الحديث)

له عبدالله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که څلور خصلتونه خپل کړئ نو د دنيا او نعمتونو نه شتون او نه تر لاسه کول يې نه پروا لري او نه تاوان دی.

- (۱) د امانت ساتنه.
- (۲) په خبرو کي رښتنولي
- (۳) غوره اخلاق
- (۴) په خوراک کي احتياط او تقوا

(مسند احمد، بيهقي، معارف الحديث)
له عمرو بن ميمون او دي څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ يوه سړي ته په نصيحت کي وويل: پنځه حالات د نورو پنځو حالاتو تر راتلو وړاندي غنيمت وگڼه او گټه ترې واخله:

- (۱) ځواني تربو د اتوب وړاندي غنيمت وبوله:
- (۲) روغتيا تر ناروغۍ وړاندي غنيمت وگڼه.
- (۳) خوشالي او پراخي تربې وزلي او تنگلاسي وړاندي.
- (۴) فرصت او فراغت تربوختيا وړاندي.
- (۵) ژوند تر مرگ وړاندي. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

مېرمنو ته نصيحت:-

ابن عمر رضی اللہ عنہما روایت کوي چي رسول الله ﷺ وويل: اي بنحو! خيرات کوي اوزيات استغفار غواړئ ځکه په دوزخيانو کي مي د مېرمنو شمېر ډېر ليدلی دی، په دوی کي يوې هوشيارې بنځې وويل: اي د الله رسول! موږ څه گناه کړې چي په دوزخ کي به مو شمېر ډېر وي. ده وويل: تاسو په خپلو خبرو کي د ډېر لعنت ويلو عادت لرئ او د خپل مېړه ناشکري کوئ. ما ستاسو په څېر په دين و عمل کي نيمگړې او بيا پر هوشيار سړي غالبېدونکي نه دي ليدلي.

(بخاري، مسلم، ترجمان السنة)

نذر:-

عمران بن حصين رضی اللہ عنہ وايي چي له رسول الله ﷺ مي واورېدل ويې ويل: نذر پر درې ډوله دی يو نذر هغه دی چي د الله بندگۍ او اطاعت لپاره ومنل شي د هغه پوره کول ضروري دي ځکه خاص د الله لپاره دی، دويم هغه نذر دی چي د الله نافرمانۍ او گناه لپاره وي، دا شيطاني نذر دی پوره کول يې روانه دي. د دې نذر هغه كفاره دي ورکړي چي د قسم په كفاره کي ورکول کېږي. (نسايي، مشکوة)

ابن عباس رضی اللہ عنہما وايي چي رسول الله ﷺ وويل: څوک چي د نا معلوم شي نذر ومني نو د قسم كفاره يې كفاره ده او څوک چي د گناه نذر ومني نو د قسم په څېر كفاره دي ورکړي او څوک چي د نه کېدونکي شي نذر ومني نو د قسم كفاره به ورکوي او که څوک داسي نذر ومني چي پوره کولای يې شي نو خپل نذر دي ادا کړي. (ابوداود، مشکوة)

قسم :-

ابن عمر رضی اللہ عنہ وایي چي رسول الله ﷺ ویلي: چا چي قسم وکړ او ان شاء الله یې هم وویلله نو د قسم په مخالفت گناهگار نه دی. ابن عمر رضی اللہ عنہ وایي چي رسول الله ﷺ وویل: چا چي په غیر الله قسم وخور نو شرک یې وکړ.
(ترمذي، مشکوة)

فال :-

ابو هريره رضی اللہ عنہ وایي چي له رسول الله ﷺ څخه مي واورېدل ویي ویل: بد فالي هېڅ شی نه ده او نېک فالي ښه کار ده. خلکو وویل: فال څه شی دی؟
رسول الله ﷺ وویل: هغه ښه کلمه چي په تاسو کي یې یو څوک د یو چا او یا یو شي په وسېله واورې. (بخاري، مسلم، مشکوة)

عروه بن عامر رضی اللہ عنہ وایي چي ما د رسول الله ﷺ په مخ کي بد فالي ياده کړه، ده وویل: نېک فالي ښه شی ده او یو مسلمان باید د بد فالي له وجې خپل هدف او مقصد پرې نه ږدي. که په تاسو کي څوک داسي شی وويني چي بد یې گڼي يعني بد فالي وي نو دا الفاظ دي ووايي: اللهم لا یأتی بالحسنات الا انت ولا یدفع السيئات الا انت ولا حول ولا قوة الا بالله.

(ابوداود، مشکوة)

ای الله! له تا پرته بل څوک د ښېگڼو راوستونکي نه شته او له تا پرته د بدو مخنیوونکي نه شته، له الله پرته نه څوک مرسته کولای شي او نه قوت لري.

خوب :-

ابو بذييل عقيلي وايي: رسول الله ﷺ ويلى چي د مومن خوب د نبوت څلويښتمه برخه ده او خوب چي تر کومه وخته بيان نه شي نو پاس خورند وي خو کله چي بيان شي واقع کېږي. د راوي وينا ده: زه فکر کوم رسول الله ﷺ دا هم وويل چي خوب صرف د دوست او يا هوښيار سړي په مخ کي بيان کړي.
(ترمذي، مشکوۃ)

د ديني علم شروع کولو د ورځې فضيلت :-

په روايت کي دي چي د دوشنبې په ورځ علم طلبوي، په دې سره د علم تر لاسه کول اسانېږي. دا مضمون د پنج شنبې په اړه هم راغلی دی، په ځينو رواياتو کي د چار شنبې ورځ ياده شوې ده. د هدايې د ليکوال په اړه نقل شوی چي ده د چار شنبې په ورځ د کتاب شروع کولو د پر خيال ساته او ويل به يې: کوم شی چي د چار شنبې په ورځ پيل شي هغه پای ته رسېږي. (شرح تعليم المتعلم، بهشتي زيور)

د يو سنت پر ژوندي کولو د سلو شهيدانو اجر :-

په يوه حديث کي دي چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک زما امت ته څلويښت احاديث ورسوي نو زه به يې ځانگړی شفاعت وکړم.
(جامع صغير)

رسول الله ﷺ وويل: کوم وخت چي زما په امت کي د دين خرابي پيدا شي که هغه وخت څوک زما طريقه ټينگه کړي نو د سلو شهيدانو اجر به ورکړل شي. (بهشتي زيور)

در رسول الله ﷺ وصیت :-

رسول الله ﷺ ویلی: زه په تاسو کې داسې شی پرېږدم چې که مو را ټینګ
کړه ځکه به یې لارې نه شي یو د الله کتاب بل زما سنت. (بہشتي زیور)

دویم باب ... عبادات

لمونخ، له هغه سره ترلي شيان او پاكي

پاكي د ايمان جز ده: -

له ابو مالک اشعري رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: پاكي د ايمان جز ده. الحمد لله تله ډکوي او سبحان الله والحمد لله حمکه او اسمانونه ډکوي، لمونخ نور دی، صدقه دليل و برهان دی، صبر رناده او قرآن يا ستاسو لپاره او يا ستاسو پر خلاف حجت دی، هر سړی چې سهار را کښېني يا څان پلوري، يا نجات ورکوي او يا يې هلاکوي.

(صحيح مسلم، معارف الحديث)

له عائشي رضي الله عنها څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: لس شيان

فطري دي:

(۱) د بريتونو کمول. (۲) د ږيري پرېښودل. (۳) مسواک وهل. (۴) په اوبو د نوکانو پاکول. (۵) نوکان غوڅول. (۶) د گوتو بندونه پرېمنتل. (۷) د بغل وېښتان اخیستل. (۸) تر نامه لاندې وېښتان پاکول. (۹) په اوبو استنجا.

د حديث راوي زکريا وايي چې زموږ شيخ مصعب همدان هه شيان ذکر کړل او ويې ويل چې لسم مي هر شوز ما گومان دادی چې هغه په خوله اوبه رغړول دي. (صحيح مسلم، معارف الحديث)

د قضاء حاجت په اړه د رسول الله ﷺ عادت

استنجا: -

(۱) کله چې به رسول الله ﷺ بیت الخلا ته ننووت نو لومړی به یې چپه پښه دنته کوله او کله چې به راوتی نو لومړی یې راسته پښه را ایستله.

(۲) کله چې به بیت الخلا ته تللی نو دا دعایې ویله: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخُبَائِثِ أَيُّهَا اللَّهُ! زه له خبیثو نارینه او ښځینه پریانو ستا پناه غواړم.

کله چې به دباندې راووت دا دعایې ویله: غفرانک، یا دا چې الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنِّي الْأَذَى وَعَافَانِي. کله به یې دواړې هم ویلې یعنې ټول تعریفونه هغه الله لره چې له مایې ضروري شيان لرې کړل او ارام یې راکړ.

(زاد المعاد، ترمذي، ابن ماجه)

(۳) کله چې به رسول الله ﷺ خاراگښت ته ولاړ نو تر هغویې خپل سترنه خلاصاوه چې ځمکې ته به نه وو نژدې شوی. (زاد المعاد)

(۴) رسول الله ﷺ به په نرمه ځمکه کې بولي کولې، که به یې نرمه ځمکه ونه موندله نو په لرګي او یا بل سخت شي به یې ځمکه نرموله او بیا به یې بولي کولې. (زاد المعاد)

(۵) له حبيب بن صالح رضی الله عنه څخه روایت دی چې کله به رسول الله ﷺ خاراگښت ته تللی نو پایزار یې په پښو کول او سړیې پټاوه. (ابن سعد)

(۶) ځینې وختونه به یې په اوبو استنجا وکوله، کله به یې په لوټه او کله به یې دواړه کارول. د لوټو شمېر به طاق وو، لږ تر لږه درې. په استنجا کې یې

له چپه لاسه کار اخیست او کله چي به يې په اوبو استنجا ووهله نو وروسته به يې لاس په ځمکه مېنې.

(۸) د بولو لپاره به پر دوو تلو کښېنستی، د دواړو ورنو تر منځ به يې فاصله پرېښوده، د څارا گڼت لپاره يې د رېگ يا خاورې غونډۍ، د ډبرو څلي يا د خورما او نورو شيانو حجاب خوښاوه.

(۹) کله چي به رسول الله ﷺ پر څارا گڼت کښېنستی نو قبلي ته به يې نه مخ گرزاوه او نه شا. (زاد المعاد)

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به کله استنجا ته تلې نو ما به اوبه ورته راوړې، ده به ځان پرې پاکاوه بيا به يې لاسونه په خاورو مېنل. وروسته به مي دويم لوښي راوړ نو ده به اودس پرې وکړ.

(سنن ابی داود)

مطلب دادی چي رسول الله ﷺ په لوټه او يا بل شي تر استنجا وھلو وروسته په اوبو هم پاکي کوله، وروسته يې لاس په ځمکه مېنل او پرې منځل يې او بيا يې اودس کاوه. له دې حديث څخه معلومه شوه چي رسول الله ﷺ قضا حاجت او استنجا وروسته اودس هم کاوه مگر کله - کله به يې د دې څرگندولو لپاره چي اودس کول يوازي ښه او غوره کار دی فرض او واجب نه دی هغه پرېښودې هم. په سنن ابی داود او سنن ابن ماجه کي له عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي يو ځل رسول الله ﷺ له بولو فارغ شو نو عمر رضی الله عنه د اوداسه اوبه ورته راوړې، ده وويل: اي عمره! دا څه دي؟ ولي له اوبو سره ولاړيې. عمر رضی الله عنه وويل: تا ته مي د اوداسه اوبه راوړې دي. رسول الله ﷺ وويل: زه په دې نه يم امر شوی چي کله بولې وکړم حتما به اودس کوم، که زه همدا سي

دوام ورکرم او تل یې جاري وساتم نو د امت لپاره به یو قانون او دستور وگرزي. (معارف الحديث)

د قضاء حاجت او استنجای په اړه لارښوونې: -

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: زه ستاسو لپاره د یوه پلار په څېر یم، زه تاسو ته درېښیم چې کله قضاء حاجت ته ولاړ شئ نو قبلې ته مو مخه مخه وگرزئ او مه شالکي داسي کښېنئ چې قبله مو اړخ ته وي، نه شا او مخ ته. ابو هريره ؓ وايي: رسول الله ﷺ په استنجای کې د درو لوتو د استعمال امر وکړ او په خشو، هډوکو او راسته لاس استنجایې منع کړه. (معارف الحديث، سنن ابن ماجه، دارمي)

له عبد الله بن مغفل ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: په تاسو کې د یو څوک لومړی په خپله غسل خانه کې بولې نه کوي چې بیا ترې غسل او یا اودس وکړي ځکه دې ورسې له همدې پیدا کېږي. (معارف الحديث)

د قضاء حاجت ځای ته د تلو دعا: -

له زید بن ارقم ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د قضاء حاجت په ځای کې چټل مخلوقات شیطانان او نور اوسېږي، نو کله چې بیت الخلا ته ځئ باید لومړی دا دعا وایاست: اعوذ بالله من الخبث والخبائث. (ابوداود، ابن ماجه، معارف الحديث)

عبد الله بن ارقم ؓ وايي چې ما له رسول الله ﷺ څخه واورېدل ویې ويل: کله چې جماعت ودرېږي او په تاسو کې یو څوک استنجای ته اړتیا لري نو باید

لومړی له استنجا خان خلاص کړي. (جامع ترمذي، سنن ابی داود، معارف الحديث)

د استنجا مسایل :-

- (۱) کوم نجاست چي د مخ یا شاله خوا ووزي استنجا ضروري ده.
- (شامي)
- (۲) که نجاست شاوخوا خپور نه شي او استنجا په اوبو ونه شي کړای بلکي په پاکه ډبره او یا لوته استنجا ووهي او دومره یې وچ کړي چي نجاست له منځه ولاړ شي نو هم پروا نه لري خودا خبره د طبعي صفایي خلاف ده البته که اوبه کمې او یا نه وي نو مجبوري ده. (تنویر، شامي)
- (۳) په لوته د استنجا وهلو کومه خاصه طریقه نه شته صرف دې ته دي پام کوي چي مرداري شاوخوا خپره نه شي او بدن پاک شي. (فتوح، هنديه)
- (۴) په لوته تر استنجا وروسته د اوبو استنجا سنت ده. (ترمذي)
- خو که نجاست تر ورغوي زیات خپور شي نو په دې وخت کي یې په اوبو مینځل واجب دي يعني له مینځلو پرته لمونځ نه کېږي او که نجاست خپور شوی نه وي یوازې په لوته یې پاک کړي نو لمونځ کولای شي خود سنت خلاف دی. (شرح التنویر)
- (۵) کله چي بیت الخلا ته ورځي نو تر دروازي دباندې دي بسم الله ووايي او مسنونه دعادي وکړي.
- (۶) کله چي ورننوزي نو اول دي چپه پښه دته کړي.
- (۷) بیت الخلا ته دي لوڅ سر نه ځي. (زاد المعاد)
- (۸) که د چاپر گوتمی د الله یا رسول نوم لیکلی وي نو هغه دي لرې کړي.

(۹) کوم تاويز چي پوښ ولري نو په غاړه کول يې جايز دي.

(۱۰) که په بيت الخلا کي پر نجی ورشي نو له خان سره دي الحمد لله ووايي په خوله دي د الله نوم نه اخلي.

(۱۱) په بيت الخلا کي دننه دي خبرې نه کوي. (مشکوة)

(۱۲) کله چي راوزي نو اول دي راسته پښه راوباسي اوله دروازي په راوتلو دي مستونه دعا ووايي.

(۱۳) تر استنجا وروسته دي چپ لاس په ځمکه ومني، بيا دي په خاوره ترک کړولو وروسته ومني.

(۱۴) استنجا بايد په چپ لاس ووهل شي خو که عذروي نو په راسته لاس هم پروا نه لري.

(۱۵) په داسي ځای کي استنجا گناه چي بل څوک يې عورت وويني، په ولاړه بولي کول، په څاه، حوض کي دننه هر ډول مرداري مکروه تحريمي او ممنوع دي.

(۱۶) د مسجد له دېوال سره، په هديره او يا د يوه شي په غاړ کي هر ډول مرداري منعه ده.

(۱۷) پر تپت ځای په کښېنستلو پورته بولي کول، د خلکو د تگ-راتگ پر لار مرداري کول.

(۱۸) او د اوداسه يا غسل په ځای کي مرداري کول مکروه او ممنوع دي.

(۱۹) د حاجت پوره کولو پر مهال له اړتيا پرته بايد خبرې ونه شي.

(مشکوة)

(۲۰) د بولو او يا استنجا پر مهال دي خپلو فرجو ته راسته لاس نه وروړي بلکي له چپ لاس څخه دي کار اخلي. (بخاري و مسلم)

(۲۱) د بولو له څاڅکو دي ډېره ډډه کوي ځکه د قبر ډېر عذاب له دي څاڅکو څخه د ځان نه ساتلو په وجه وي. (ترمذي)

(۲۲) که په ځنگل يا له ښاره دباندې په ميداني کي قضاء حاجت ته اړتيا شي نو د خلکو له نظره لرې دي ولاړ شي. (معارف الحديث، سنن ابی داود، ترمذي)

(۲۳) يادي داسي کښته ځای ته ولاړ شي چي هيڅوک يې نه شي لېدای.

(۲۴) د بولو کولو لپاره دي نرمه ځمکه پيدا کړي چي څاڅکي وروانه لوزي او په ځمکه کي جذب شي. (ترمذي)

(۲۵) بولي بايد په ناسته وشي نه په ولاړه. (ترمذي)

(۲۶) که تر بولو وروسته استنجا ته اړتيا وي نو بايد د دېوال او يا شي پناه وجود ولري. (بهشتي زيور)

مسواک:-

د مسواک په فضيلت او اهميت کي گڼ احاديث راغلي دي، رسول الله ﷺ ويلي دي: که زه پر خپل امت له سختۍ نه وېرېدای نو د هر لمانځه لپاره به مي مسواک پرې واجب کړی وای. (صحيح البخاري، صحيح مسلم)

مسواک وهل د پاکۍ وسيله او د الهي رضا سبب دی. (بخاري)

رسول الله ﷺ ویلي: هر وخت چي جبریل راغلی ماته یې د مسواک و هلو خبره کړې ده او وېره ده چي (د جبریل په بیا - بیا ټینگار او وصیت) زه د خپلې خولې لومړنۍ برخه په مسواک و هلو سوري نه کړم. (مسند احمد)

رسول الله ﷺ چي به کله د قرآن ویلویا خوب اراده وکړه نو مسواک به یې واهه. کورته د ننوتلو پر مهال یې هم مسواک واهه، عائشه ؓ وايي چي رسول الله ﷺ کورته تر ننوتلو وروسته لومړی مسواک واهه او د اوداسه و لمانځه پر مهال یې هم له مسواک څخه کار اخيست. په گوته مسواک وهل هم کافي دي، په خپله گوته وي او که د بل چا او په سخت کلک ټوکړ مسواک هم کفایت کوي.

ابو نعیم او بیهقي روایت کوي چي رسول الله ﷺ به د غاښو پر ساره مسواک واهه او په مواهب اللدنيه کي دي چي په راسته لاس د مسواک وهل مستحب دي. د احادیثو ځینو شارحینو ویلي چي په مسواک کي له راسته اړخ څخه مطلب دادی چي له همدې خوا یې شروع وشي. له عائشې ؓ څخه روایت دی چي د شپې به د رسول الله ﷺ مسواک ساتل کېده، کله چي به د شپې لمانځه ته پورته شو د مسواک په و هلو به یې اودس کاوه.

له عائشې ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ به د ورځي یا د شپې کله له خوبه را پاڅېد نو تر اوداسه وړاندي یې حتما مسواک واهه. (معارف الحديث، مسند احمد، سنن ابی داود)

د وفات په ناروغۍ کي د رسول الله ﷺ وروستی عمل مسواک وو، له عائشې ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: د کوم لمانځه لپاره چي

مسواک ووهل شي تر هغه لمانځه چي بې مسواکه وشي او يا ځله فضيلت لري. (شعب الايمان، معارف الحديث)

د مسواک سنتونه :-

(۱) مسواک بايد تريوه لوېشت زيات او تر گوته پند نه وي.

(بحر الرايق)

(۲) مسواک بايد لږ تر لږه درې ځله ووهل شي او هر ځل دي په اوبو لوند

کړي.

(۳) که په گوته مسواک وهي نو طريقه يې داده چي د خولې راسته اړخ

کښته - پورته په بټه گوته پاک کړي او همدارنگه يې چپ اړخ د شهادت په گوته پاک کړي.

(۴) د مسواک نيولو طريقه داده چي کمچه گوته دي تر مسواک لاندې،

بټه گوته دي د مسواک تر سر لاندې او پاتي گوته دي پر مسواک سربېره وي. (شامي)

مسواک بايد د غاښو پر سور او د خولې پر اوږدوالي ووهل شي، د

غاښو ظاهر او باطن او اطراف دي هم په مسواک پاک کړي، همدا راز بايد د خولې کښته - پورته برخه، ژامې او نور هم په مسواک صفا شي.

(طحطاوي)

د مسواک سنت او مستحب وختونه :-

(۱) ترویدېدو وروسته.

(۲) د اوداسه پر مهال.

(۳) د قرآن کریم د تلاوت لپاره.

(۴) د احادیثو د درس پر مهال.

(۵) د خولې د بد بویي او غاښونو د رنگ خرابېدو پر مهال.

(۶) لمانځه ته د ولاړېدو پر مهال چې د اوداسه او لمانځه ترمنځ زیاته

فاصله وي.

(۷) تر الهي ذکر وړاندې.

(۸) کعبې یا حطیم ته تر داخلېدو وروسته.

(۹) کور ته تر ننوتلو وروسته.

(۱۰) له مېرمنې سره تر جنسي اړیکو وړاندې.

(۱۱) د خیریوه مجلس ته تر تګ وړاندې.

(۱۲) د لوړې او تندي پر مهال.

(۱۳) د مرګ د اثارو تر پیدایښت وړاندې.

(۱۴) د پېشلمې پر مهال.

(۱۵) تر خوراک وړاندې.

(۱۶) سفر ته تر تللو وړاندې.

(۱۷) له سفره تر راستنېدو وروسته.

(۱۸) تر ویدېدو وړاندې. (الترغیب والترهیب)

غسل :-

عائشه ؓ وايي چې رسول الله ﷺ چې به کله د جنابت غسل کاوه نو تر

هر څه اول به یې د واره لاسونه مینځل، بیا به یې په چپه لاس استنجا وکړه او

په ښي لاس به یې پر چپه لاس او به اچولې (په لاس او به اچول په داسې حال

کي وو چي داوبو اخیستلو لپاره به وړوکی لوښی نه وو موجود (بیا به یې داسي اودس کاوه لکه د لمانځه لپاره، ورپسې به یې اوبه ورواخیستې دوښتانو په ښخونو کي به یې گوتې واچولې هلته به یې اوبه رسولې تردې چي کله به رسول الله ﷺ پوه شو ټولو ته یې په ښه ډول اوبه رسولې دي نو دواړه لاسونه به یې ډک کړل، درې ځله به یې پر خپل سر اوبه اچولې، وروسته به یې پر خپل ټول بدن اوبه بهولې او بیا به یې دواړې ښې مینځلې. (بخاري و مسلم)

عبدالله بن عباس ؓ دې ته ورته حدیث له میمونې ؓ څخه هم روایت کړی، په هغه کي دې زیاته کړې چي بیا ما رسول الله ﷺ ته دسمال ورکړنوده وانه خيست. د صحیحینو په بل روایت کي دا زیاتونه هم ده چي رسول الله ﷺ د دسمال استعمالولو پر ځای له بدن څخه اوبه وڅنډلې. (بخاري و مسلم)

د عائشې ؓ او میمونې ؓ له دې روایاتو څخه د رسول الله ﷺ د غسل پوره تفصیل ښکاري یعنی دا چي رسول الله ﷺ تر هر څه وړاندې درې ځله خپل لاسونه مینځل (ځکه چي د لاسونو په وسپله ټول بدن مینځل کېږي) وروسته یې په چپه لاس استنجا وکړه او په راسته لاس یې اوبه ورباندې اچولې. بیا یې چپ لاس پر ځمکه مښی او په ښه ډول یې مینځی، ورپسې یې اودس کاوه چي درې ځله یې په خوله اوبه رغړولې، پزه یې په ښه ډول پاکوله، د هغې دنده برخه یې مینځله، له عادت سره سم یې د ږیرې خلال کاوه، د هغې هر وېښته یې مینځی، د وېښتانو ښخونو ته یې اوبه رسولې، وروسته یې د سروښان هم دغه ډول مینځل او د هر وېښته ښخ ته یې داوبو رسولو هڅه کوله. بیا یې ټول بدن مینځی، وروسته به د غسل له ځایه لرې

شو او پښې به يې و مينځلې. غالباً دا کاري يې له دې وجې کاوه چې د غسل هغه ځای به پاک او پوخ نه وو. (معارف الحديث)

له عبداللہ بن عمر ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: حايضه ښځه او جنب سړی دې د قرآن هيڅ شی نه لولي يعنې دوی دواړو ته د مقدس الهي کتاب لوستل روانه دي. (معارف الحديث، جامع ترمذي)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د بدن تر هر وېښته لاندې د جنابت اثار وي، نو ځکه بايد د جنابت په غسل کې وېښتان ښه و مينځل شي (خو د انساني بدن هغه برخه چې تر وېښتانو لاندې پټه ده صفا شي) او د بدن ظاهري برخه (چې وېښتان ورباندې نه شته) هم بايد په ښه ډول صفا او و مينځل شي.

(سنن ابی داود، جامع ترمذي، سنن ابن ماجه، معارف الحديث)

له سمره بن جندب ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که څوک د جمعي په ورځ (د لمانځه لپاره) اودس وکړي نو هم کافي دی او څوک چې غسل وکړي نو غسل غوره دی. (مسند احمد، سنن ابی داود، جامع ترمذي، معارف الحديث)

د غسل مسنون صورتونه:—

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: پر هر مسلمان حقه ده (يعنې اړينه ده) چې د هرې اونۍ په اوو ورځو کې يوه ورځ (جمعه) غسل وکړي، د خپل سر وېښتان او ټول بدن دې په ښه ډول و مينځي. (بخاري و مسلم، معارف الحديث)

- (۱) د جمعې په ورځ د سهار تر لمانځه وروسته د هغو خلکو لپاره غسل سنت دی چې د جمعې لمونځ پرې واجب وي.
- (۲) د اخترانو په ورځ تر سهار وروسته د هغو خلکو لپاره غسل سنت دی چې د اختر لمونځ پرې واجب وي.
- (۳) د حج او عمرې د احرام لپاره غسل سنت دی.
- (۴) د عرفات په ورځ د لمر تر زوال وروسته د حج کوونکو لپاره غسل سنت دی. (بهشتي گوهر)

اودس

په قیامت کې د اودس د غوړنا: -

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: زما امتیان به د قیامت په ورځ راوبلل شي نو د اوداسه له کبله به یې څیرې، لاسونه او پښې څلېږي نو که په تاسو کې څوک خپله رڼا او نورانیت زیاته او پوره کولای شي نو حتماً دې داسې وکړي. (بخاري و مسلم)

د اوداسه طریقه: -

له عثمان رضی الله عنه څخه روایت دی چې یوه ورځ یې اودس وکړ، لومړی یې پر خپلو دواړو لاسونو درې ځله اوبه واچولې، بیا یې درې ځله په خوله اوبه غرغړه کړې، درې ځله یې په پزه کې اوبه واچولې، دتنه او دباندي یې وایستلې هغه یې صفا کړه، بیا یې درې ځله خپل مخ و مینځه، تر دې وروسته یې راسته لاس درې ځله تر څنگلو و مینځه، بیا یې چپه لاس درې ځله تر څنگو و مینځه، وروسته یې پر سر مسح وکړه، بیا یې درې ځله راسته

پښه و مينځله او ورپسې يې درې ځله چپه پښه و مينځله (په دې توگه يې تر پوره اوداسه وروسته) وويل: ما رسول الله ﷺ وليد چې عيني زما په خبر يې اودس وکړ او ويې ويل: که چا دا ډول زما په شان اودس وکړ او بيا يې په پوره توجو دوه رکعت له مونځ داسي وکړ چې د نفس له فکرونو خالي وونود ده مخکيني ټول گناهونه به معاف شي. (بخاري، مسلم، معارف الحديث) تر اوداسه وروسته يې دا دعا ويله:

اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له واشهد ان محمدا عبده ورسوله، اللهم اجعلني من التوابين واجعلني من المتطهرين واجعلني من عبادك الصالحين واجعلني من الذين لا خوف عليهم ولا هم يحزنون. زه شاهدي ورکوم چې له الله پرته هيڅ معبود نه شته او شاهدي ورکوم چې بې شکه محمد د الله بنده او رسول دی، اي الله! ته مې په ډېر پاکي کوونکو، نېکو بندگانو او هغو خلکو کې شامل کړه چې نه به وېرېږي او نه به غمجن وي.

په سنن نسايي کې روايت دی چې رسول الله ﷺ به تر اوداسه وروسته ويل: سبحانک اللهم وبحمدک اشهد ان لا اله الا انت استغفرک واتوب اليه. اي الله! ته پاک يې، زه دي ستايم، شاهدي ورکوم چې صرف ته معبود يې، له تا بڅښنه غواړم او تا ته توبه باسم. (زاد المعاد) له ابو موسی اشعري رضی الله عنه روايت دی چې زه د اوداسه پروخت رسول الله ﷺ ته ورغلم نو دا دعا مې ترې واورېده:

اللهم اغفر لي ذنبي ووسع لي في داري وبارک لي في رزقي.

ای الله از ما گناهونه و بختنه، کور می پراخ کره او په روزي کي می برکت و اچوه.

له مستور بن شداد ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ می د اوداسه پر مهال ولید په کمچه گوته یې د پښو گوټې خلالولې.

(جامع ترمذي، ابوداود، ابن ماجه، معارف الحديث)

له انس ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ به کله اودس کاوه نو پریوه لاس به یې لږ او به واخیستلې تر زني لاندې د بیرې داخلي حصې ته به یې رسولې او بیر به یې خلالوله، ویل به یې چي ما ته می رب همداسي امر کړی دی. (معارف الحديث، سنن ابی داود)

رسول الله ﷺ په اوداسه کي له او بونښه کار اخیست مگر بیا یې هم امت ته د او بړ په استعمال کي د اسراف له کولو د ځان ساتنې سپارښتنه کړې ده. (زاد المعاد)

د اوداسه سنتونه او آداب :-

له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: ای ابو هريره! کله چي اودس کوي نو بسم الله او الحمد لله وایه، اثر به یې دا وي چي تر څو اودس ولرې نو تر هغه وخته به دي لیکونکې فرشتې پر له پسې نېکي لیکي. (معجم صغير، طبراني، معارف الحديث)

له لقيط بن صبره ؓ څخه روایت دی چي ای د الله رسول له! د اوداسه په اړه راته ووايه. ده وویل: اودس په ښه او کامله طریقه کوه، د لاسونو او پښو مینځلو پر مهال گوټې خلالوه، د پزې تینکو ته او به رسوه او ښه یې پاکوه مگر که دي روژه وه. (معارف الحديث، سنن ابی داود، جامع ترمذي)

رسول الله ﷺ به ډېر وخت په خپله اودس کاوه او ځيني وختونه به بل چا
اوبه وراچولې. (زاد المعاد)

د اوداسه له درلودو سره اودس :-

له عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: څوک چې
له پاکۍ سره - سره اودس وکړي د هغه لپاره به لس نېکۍ ولیکل شي.

(جامع ترمذي)

رسول الله ﷺ به ډېر ځله نوی اودس کاوه او کله - کله به یې په یوه
اوداسه څو لمنځونه هم کول.

د اوداسه سنت طریقه :-

اوداسه کوونکي ته په کار ده چې اول د لمانځه لپاره د اوداسه نیت
وکړي (په دې سره یې ثواب ډېرېږي) د اوداسه پر مهال دې مخ قبلي ته کړي
او پر لور ځای دې کښېني چې د اوبو څاڅکي وروانه لوزي، بیادي د بسم
الله الرحمن الرحیم په ویلو اودس پیل کړي. په ځینو روایاتو کې دې چې دا
الفاظ دې ووايي:

(۱) بسم الله العظيم والحمد لله على دين الاسلام.

(۲) بیادي دواړه لاسونه درې ځله تر مړوندو نو و مینځي.

(۳) بیادي مسواک ووهي، که مسواک نه و نو غاښونه دې په گوته
ومښي او په خوله دې درې ځله اوبه ورغروي، داسي چې ټولي خولې ته
ورسپړي (مگر که یې روژه وه نو غرغره دې نه کوي چې اوبه یې ستوني ته
ولارې نه شي).

(۴) بیا دی درې ځله په پزه اوبه ورغړوي او په چپه لاس دی پاکه کړي
(که یې روژه وه نو تر نرمې غوښې دي اوبه پورته نه بیایي.)

(۵) بیا دی درې ځله مخ د تندي له وېښتانو، ترزنې لاندې او د یوه غوږ
له نرمې د بل غوږ تر نرمې و مینځي، پر ټولو ځایونو دي اوبه وبهوي، د
وریڅو بېخ ته دي هم اوبه ورسول شي چې هسې نه کوم ځای وچ پاتې وي، د
مخ مینځلو پر مهال دي بیرته د گوتو په وړتو یستلو خلال کړي.

(۶) بیا دی درې ځله راسته لاس له څنگلو سره و مینځي، بیا دی چپه
لاس همدا سې و مینځي، د یوه لاس په گوتو دي بل لاس خلال کړي، که
مېرمنې گوتمې یا بنگرې په لاس کړي وي نو هغه دي وښوروي هسې نه کوم
ځای وچ پاتې شي.

(۷) بیا دی یو ځل پر ټول سر مسح وکړي او غوږونه دي هم مسح کړي، د
غوږونو داخلي برخه دي په سبابه گوته او پورتنۍ برخه دي په بټه گوته مسح
کړي، ورپسې دي د گوتو په شا خټ مسح کړي (مگر غاړه دي نه مسح کوي
ځکه دا کار منعه دی) د غوږو مسح کولو لپاره نویو اوبو ته اړتیا نه شته، له
سره پاتې شوې اوبه کافي دي. (ترمذي، مشکوة)

(۸) بیا دی راسته پښه له بجلکو سره درې ځله و مینځي او بیا دی چپه
پښه و مینځي، د چپ لاس په کمچه گوته دي د پښو گوتې خلال کړي، د
راسته پښې له راسته کمچې څخه دي شروع کړي او د چپې پښې پر کمچې
گوته دي پای ته ورسوي (همدا د اوداسه سنت طریقه ده.) (بهشتي زیور)

د اوداسه مسایل :-

- (۱) د اوداسه اندامونه باید ښه و مینځل شي.
- (۲) اودس باید پر له پسې وي يعنې د يوه اندام تر مینځلو وروسته دي د دویم اندام په مینځلو کي ځنډ او تاخير نه وي.
- (۳) په ترتيب سره د اوداسه کول سنت دي، د اوداسه په منځ کي دي دا دعا ووايي: اللهم اغفر لي ذنبي وواسع لي في داري ووبارک لي في رزقي.
- کله چي اودس وکړي نو دا دعا دي ووايي: اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريک له و اشهد ان محمدا عبده ورسوله. (مسلم)
- بيا دي دا دعا ووايي: اللهم اجعلني من التوابين واجعلني من المتطهرين، سبحانک اللهم وبحمدک، اشهد ان لا اله الا انت استغفرک و اتوب اليک. (ترمذي، بهشتي زيور)

تيمم :-

له جابر رضي الله عنه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: تيمم پرپاکه ځمکه دوه ځله لاس وهل دي، يو ځل د مخ لپاره او بل ځل تر څنگلو د دواړو لاسونو لپاره. (مسندرک)

رسول الله ﷺ د هر لمانځه لپاره نه پېل تيمم واهه او نه يې هيڅکله د دې امر کړی دی، بلکي تيمم يې عين د اوداسه ځای ناستی بللی دی.

(زاد المعاد)

د امام ابو حنیفه، امام مالک او امام شافعي په نزد د تیمم طریقه داده چي دوه ځله پر ځمکه لاس ووهل شي. یو ځل د مخ او بل ځل تر څنگلو د لاسونو لپاره. (مدارج النبوة)
مسئله:-

د کوم عذر له مخې چي د اوداسه لپاره اودس روادې، هماغه ډول د غسل لپاره تیمم روادې او د غسل تیمم هم هغه ډول دی. (بهشتي زیور)
مسئله:- پر پاکه خاوره، رینگ، ډبره، چونه، د خاورو پر پخو او کچه لوښو چي غوړ ونه لري، د خاورو پر پخو او خامو خښتو، د ډبرو، خښتو او چوني پر دېوالونو تیمم روادې.
د تیمم فرضونه:-

(۱) نیت کول.

(۲) پر خاوره تر لاس ووهلو وروسته یې پر مخ تېرول.

(۳) دویم ځل یې پر خاوره تر ووهلو وروسته له څنگلو سره پر لاسونو تېرول. (بهشتي زیور)

د تیمم سنت طریقه:-

د تیمم طریقه داده چي اول دي د ناپاکی لرې کولو نیت وکړي، بیا دي بسم الله ووايي، وروسته دي دواړه لاسونه د خاورو پر لویه لویه ووهي او ودي څنډي، که خاورې ډېرې پر مښتې وي نو پوډي کړي، دواړه لاسونه دي پر مخ داسي را تېر کړي چي هیڅ ځای پاتي نه شي، که دیوه وېښته په اندازه ځای هم پاتي شي نو تیمم نه صحیح کېږي، بیا دي دویم ځل دواړه لاسونه په

خاورو ووهي او ودي څنډي. لومړی دي د چپه لاس څلور گوتې د راسته لاس د گوتو ترسرونو لاندې کښېږدي، کش دي کړي تر څنگلې دي ورسوي، په همدا ډول ورلو کي دي راسته لاس کښته خواته وگرزوي، بیا دي د چپه لاس ورغوی پر راسته لاس سربېره د څنگلو له خواتر گوتو کش کړي او د راسته لاس پر بټه گوته سربېره دي تېر کړي، راسته لاس دي پر چپه لاس همدا سي وگرزوي، بیا دي گوتې خلال کړي، که یې گوتې په گوته وي نو د هغې لري کول یا بنورول ضروري دي، د گوتو خلال هم سنت دی. د اوداسه او غسل دواړو د تیمم همدا طریقه ده. (بهشتي زیور)

د لمانځه را گرزول ضروري نه دي :-

له ابو سعید خدری رضی الله عنه څخه روایت دی چې دوه صحابه کرام په سفر ولاړل، په داسي ځای کښي لا لمانځه وخت پرې را ورسېد چې اوبه ورسره نه وي ځکه نو دواړو په تیمم لمونځ وکړ. وروسته یې د لمانځه تر وخت ختمېدو وړاندي اوبه وموندلې نو یوه د اوداسه په کولو دویم ځل لمونځ وکړ او هغه بل راونه گرازوه. کله چې دواړه رسول الله ﷺ ته راغلل نو یادونه یې وکړه. چا چې لمونځ نه و ورا گرزولی رسول الله ﷺ ورته وویل چې تاسمه لار غوره کړې ده او د تیمم په وهلو چې دي کوم لمونځ کړی دی هغه درته بس دی (شرعي مسئله داده چې په داسي ځای کي د تیمم په وهلو لمونځ کول کفایت کوي) وروسته په وخت کي دنده د اوبو په موندلو هم د هغه را گرزول ضروري نه دي، له همدې کبله چې دي څه کړي صحیح دي او کوم چا چې د اوداسه په کولو دویم لمونځ کړی وو هغه ته یې وویل: تاته به دوه چنده

ثواب در کړل شي څکه ستا دويم لمونځ نفل شو او الله ښکي نه ضايع کوي.
(سنن ابی داود)

لمونځ :-

له عبد الله بن قرط رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: له بنده څخه به تر ټولو لومړی د لمانځه پوښتنه کېږي که هغه صحيح و و نو ټول اعمال به يې صحيح وي او که ناسم و و نو ټول اعمال به يې ناسم وي.

(طبراني في الاوسط، حیات المسلمین)

له عباد بن صامت رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: الله پنځه وخته لمونځ فرض کړی دی، چا چي د هغه لپاره ښه اودس وکړ، پر ښه وخت يې ادا کړ، رکوع او سجده يې هم په سم ډول وکړل او د خشوع له صفت سره يې تر سره کړ نو له داسي سړي سره د الله پنځه وعده ده چي هغه به بخښي او چا چي داسي ونه کړل له هغه سره د الله هيڅ وعده نه شته، که يې خوښه وه وبه يې بخښي او که يې خوښه وه سزا به ورکړي. (معارف الحديث، مسند احمد، سنن ابی داود)

د پنځو فرضو لمنځونو وختونه :-

له بریده رضي الله عنه څخه روايت دی چي يو چا له رسول الله ﷺ څخه د لمانځه د وختونو په اړه پوښتنه وکړه نو ده ورته وويل: دا دوي ورځې (نن او سبا) له موږ سره لمونځ وکړه (تر غرمې وروسته) چي کله لمر زوال وکړه بلال ته د اذان امر وکړ، اذان وشو بيا يې ورته وويل: نو هغه د ما پښين د لمانځه لپاره اقامت وکړ (د ما پښين لمونځ وشو) بيا (د مازيگر په رارسېدو) رسول

الله ﷻ بلال ته امر وکړ نو هغه (له عادت سره سم لومړی اذان او بيا) د
 مازيگر د لمانځه لپاره اقامت وکړ (او د مازيگر لمونځ وشو) اذان او بيا
 لمونځ داسي وخت وشول چي لمړښه لوړ او په بشپړه ډول روښانه وو (په رڼا
 کي يې هغه تغير نه وو راغلی چي ماښام پرې راځي) وروسته يې د لمر له
 لوېدو سره بلال ته امر وکړ نو هغه له عادت سره سم د ماښام اذان وکړ، بيا يې
 اقامت ووايه او د ماښام لمونځ وشو، بيا چي کله شفق غايب شو نو رسول الله
 ﷺ ورته امر وکړ، ده د ماخوستن (له عادت سره سم لومړی اذان وکړ او بيا)
 يې اقامت ووايه او (د ماخوستن لمونځ وشو) بيا چي کله د شپې په ختمېدو
 څرنگه سپيدې وچاودې ده بلال ته امر وکړ او هغه د سهار (له عادت سره سم
 لومړی اذان وکړ، بيا يې اقامت ووايه او د سهار لمونځ وشو) په دويمه ورځ
 يې بلال ته په سرڅگي کي د ماښام لمانځه قايمولو امر وکړ او ويې ويل:
 د ماښام لمونځ دې نن وروسته په سرڅگي کي وشي. د رسول الله ﷺ له امر
 سره سم هغه د سرڅگي پر مهال هغه د ماښام اذان او بيا اقامت وکړ او
 وخت ښه سوړ شوي يعني تر پوره ځنډ وروسته په دې ورځ د ماښام لمونځ په
 وروستي وخت کي وشو او د مازيگر لمونځ په داسي وخت کي ادا شو چي که
 څه هم لمر لوړ وو خو د تېري ورځې په پرتله ډېر وروسته ادا شو. ماخوستن
 يې د د شپې د درېيمې برخې تر تېرېدو وروسته وکړ او د سهار لمونځ يې د
 اسفار پر وخت (د ورځې په روښانه کېدو) بيا يې وويل: هغه سړی چي دې
 چي د لمانځه د وختونو په اړه يې پوښتنه کړې وه. هغه وويل: اي د الله
 رسوله! زه حاضر یم. ده وويل: ستاسو د لمنځونو مستحب وخت د هغه څه په
 منځ کي دی چي ودي ليدل. (صحيح مسلم، معارف الحديث)

د ماپښين لمونځ :-

له ابو سعيد خدری ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د گرمۍ په موسم کې د ماپښين لمونځ په سر څکي کې کوي. (صحيح البخاري)

د ماخوستن لمونځ :-

عبداللہ بن عمر ؓ وايي چې يو ځل رسول الله ﷺ هغه مهال د ماخوستن لمانځه ته راغی چې د شپې درېيمه برخه تېره وه. ويې ويل: که دا فکر نه وای راسره چې دا وخت به مې پرامت سخت او مشکل شي نو ما به دا لمونځ په همدې وخت کې کولای ځکه د دې لمانځه لپاره تل همدا وخت غوره دی. (صحيح مسلم، معارف الحديث)

د سهار لمونځ :-

رافع بن خديج ؓ وايي چې رسول الله ﷺ وویل: د سهار لمونځ په اسفار کې کوي (د رڼا د خپرېدو پر مهال يې ادا کوي ځکه په دې کې اجر او ثواب زیات دی). (سنن ابی داود، جامع ترمذي، دارمي، معارف الحديث)

په لمانځه کې له ځنډ څخه منعه :-

له علي ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ماته وویل: اي علي! په درو کارونو کې ځنډ مه کوه.

- (۱) په لمانځه کې چې وخت يې راشي.
- (۲) په جنازه کې چې کله تياره شي.
- (۳) د ميرهنه درلودونکې ښځې په نکاح کې چې مناسبه جوړه يې پيدا شي. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

د ویدېدو او هیرېدو له وجې د لمانځه قضا کېدل:۔

له انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که له چا لمونځ هیر شو او یا ویده وو نو کفار یې داده چې کله وریاد شي او یا له خوبه را پاڅي هماغه وخت دي وکړي. (معارف الحديث، صحيح البخاري و صحيح مسلم) **په لمانځه کې لټي:۔**

ابو ذر غفاري رضی الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ راته وویل: ستا به څه حال او یا څه دریځ وي چې کله پر تاسو د لمانځه مړه کوونکي واکمن مسلط شي او یا به لمنځونه پر سم وخت نه کوي؟. نو ما ورته وویل: ته زما لپاره څه امر کوي؟ يعني په داسې وخت کې باید زه څه وکړم؟. ده وویل: د وخت په راتلو خپل لمونځ وکړه او که له دوی سره پر لمانځه کولو برابر شوي نو ورسره وېسې کړه دا به دي نفل شي. (معارف الحديث، صحيح مسلم)

د بل لمانځه انتظار:۔

يو ځل د مابنام تر لمانځه وروسته ځيني خلک د ماخوستن لمانځه ته په انتظار وو، رسول الله ﷺ په بېرته راغی ساه یې وهله او ویې ویل: ای خلکو! زېری واورئ ستاسو رب د اسمان یوه دروازه پرانیسته، تاسو یې فرشتو ته مخامخ کړاست او د فخر په ډول یې وویل چې وگورئ زما بندگانو یو لمونځ کړی او د بل لمانځه انتظار کوي. (ابن ماجه)

جمع بین الصلاتین:۔

په بخاري او مسلم کې له عبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چې وايي: ما هېڅکله رسول الله ﷺ نه دی لیدلی چې په بل وخت کې یې کوم

لمونځ کړی وي مگر د ماښام او ماخوستن دوه لمنځونه چي په مزدلفه کي يې سره يو ځای کړل، په احاديثو کي د عرفات پر مهال د ماښمين او مازيگر د لمنځو يو ځای کولو روايات هم شته. دا جمع د حج د مناسبکو ادا کولو له وجي وه نه د سفر له وجي او په جامع الاصول کي د ابوداود په حواله له ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي ويې ويل: رسول الله ﷺ هيڅکله په سفر کي له يوه ځل پرته ماښام او ماخوستن يو ځای کړي نه دي.

د جمع بين الصلاتين معنا داده چي اول لمونځ بالکل په وروستي وخت کي ادا شي او دويم لمونځ دومره په بيره وشي چي بېخي په اول وخت کي يې ادا کړي او ځيني دې ته د صوري جماعت لمونځ ورکوي ځکه ظاهراً خو سره يو ځای شوي او په حقيقت کي يو ځای نه دي او دا هماغه صورت دی چي احناف يې په سفر کي جمع بين الصلاتين بولي. (مدارج النبوة)

په جامع الاصول کي د ابوداود په حواله له نافع او عبدالله بن واقيدي څخه روايت دی چي يو ځل په سفر کي موذن عبدالله بن عمر رضي الله عنه ته وويل: الصلاة. ابن عمر رضي الله عنه وويل: درځه، ان تردې چي د شفقت تر لوبد و وړاندي را کښته شو د ماښام لمونځ يې وکړ، ورپسې منتظر شو، شفق ولوېد بيا يې د ماخوستن لمونځ وکړ.

وروسته يې وويل: رسول الله ﷺ چي به کله په سفر کي تلوار درلود نو همداسي يې کول او همداسي امريې کاوه لکه ما چي وکړل.

(مدارج النبوة)

د لمانځه ممنوع وختونه: -

عقبه بن عامر وايي چي رسول الله ﷺ په درو وختونو کي د لمانځه له کولو منع کړې ده او په دې وخت کي يې د مړي ښخول يعني د جنازې د لمانځه کول هم منع کړي دي:

(۱) د لمر ختلو پر مهال.

(۲) د زوال پر مهال.

(۳) د لمر لوېدو پر مهال.

د رسول الله ﷺ لمونځ

په احاديثو کي دي چي رسول الله ﷺ به کله لمانځه ته ولاړ شو الله اکبر يې وايه، له تکبير تحریمه سره يې دواړه لاسونه تر غوږو پورته کول او تر دې وروسته يې راسته لاس د چپ لاس پر مړونډ نياوه بيا يې دا ثنا ويله: سبحانک اللهم الخ...

تر دې وروسته يې اعوذ بالله من الشيطان الرجيم ويله، بيا يې بسم الله، ورپسې يې الحمد لله او په پای کي يې امين وايه (د امام صاحب په مذهب کي امين ورو ويل کېږي).

له عمر رضی الله عنه څخه روايت دی چي امام دي په څلورو شيانو کي اخفا کوي يعني ورو دي وايي: اعوذ بالله، بسم الله، آمين او سبحانک اللهم. بيا به رسول الله ﷺ تر فاتحې وروسته سورت وايه، کله چي به له قرأت څخه خلاص شو نو د تکبير په ويلو به رکوع ته تلې (له تېټېدو سره به يې تکبير وايه) له رکوع په سر را پورته کولو به يې سمع الله لمن حمده ويل، په رکوع کي به يې

په دواړو ورغوو گونډې ټينگې نيولې گوتې به يې خلاصولې (علماء وايي چې په لمانځه کې د گوتو درې حالتونه دي؛ اول د رکوع په حالت کې بايد خلاصې وي، دويم؛ د سجده په حالت کې بايد سره مېستې وي او درېيم؛ په ټولو حالاتو کې بايد گوتې پر خپل حال پرېښودل شي، د قيام حالت وي او که د تشهد.)

رسول الله ﷺ به په رکوع کې بازوگان له بغلونو لرې ساتل، ملا به يې سيده نيوله، سر به يې نه کېښته وو او نه پورته، درې ځله به يې سبحان ربی العظیم ويل (د ايې کله درجه ده، ځيني وختونه به يې تردې هم زياتوله او طاق عدد افضل دی) کله چې به يې له رکوع سر را پورته کړ نو تر هغو به سجده ته نه تلې چې سيده به نه وو درېدلې، کله چې به سجده ته ولاړ نو تر لاسونو وړاندې يې گونډې پر ځمکه ايښودلې، بيا يې لاسونه ايښودل، ورپسې به يې لومړۍ پزه لگوله بيا تندي، په سجده کې به يې بازوگان اونس له ورنونو دومره لرې ساتل چې ورې يې تر منځ تېرېدای شوای. په سجده کې به يې سرد دواړو ورغوو تر منځ وو، د پښود گوتو مخ به يې قبلې ته وو، په سجده کې يې لږ تر لږه درې ځله سبحان ربی الأعلی ويله او کله چې به له سجده را پورته شونو تر هغو دويمې سجده ته نه تلې چې آرام به نه وو کېښتلی، کله چې به يې قيام اوږد وو نو رکوع او سجده به يې هم اوږده ول او که به يې قيام لنډ وو نو رکوع او سجده به يې هم لنډ ول. (مدارج النبوة)

رسول الله ﷺ په هر دوو رکعتونو کې التحيات وايه. (صحيح مسلم)

د وایل په حديث کې دي چې کله به رسول الله ﷺ له سجده څخه قيام ته ولاړېده نو پر ورنونو او گونډو په تکیه کولو به درېده، سنت داده چې

دواړه لاس پر ګوندو ونيسي او پر هغود زور په کولو ولاړ شي. له عمر څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ درېدو پر مهال پر ځمکه له تکیه کولو منع کړې ده (مګر د ضرورت، تکلیف، بډا توب او کمزوری پر مهال پروا نه لري.) (مدارج النبوة)

کله چي به رسول الله ﷺ پر تشهد کښېناست نو چپه پښه يې غوړوله پرې کښېناست او ښی پښه يې دروله، وروستی ناسته يې هم د لومړنۍ په څېر وه، کله چي به يې تشهد وایه نو دواړه لاسونه به يې پر وړنو ایښودل، د راسته لاس ګوتې به يې د تنه په ورغوي کي را غونډې کړې، منځنۍ او بټه ګوته به يې حلقه کړه، د شهادت په ګوته به يې اشاره کوله (او کله چي به يې لا اله ویله نو ګوته به يې پورته کړه او پر الا الله به يې کښته کړه.)

(مدارج النبوة)

له عبد الله بن مسعود څخه او عبد الله بن عباس څخه روايت دی چي موږ ته رسول الله ﷺ دا التحیات را وښود:

التحيات لله والصلوات والطيبات السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته. السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله. (رواه مسلم، معارف الحديث)

له عبد الرحمن بن ليلا څخه روايت دی چي زه له کعب بن عجره سره مخ شوم نو ويې ويل: ايا هغه د الی در کړم چي له رسول الله ﷺ مي اورېدلې؟ ما وويل: هو! حتما. ويې ويل: ما رسول الله ﷺ ته وويل: تا خو موږ ته پر ځان د سلام طريقه را وښوده مګر درود څرنگه ووايو؟ نو دده الفاظ را وښودل:

اللهم صل على محمد و على آل محمد كما صليت على ابراهيم و على آل ابراهيم انك حميد مجيد. اللهم بارک على محمد و على آل محمد كما بارکت على ابراهيم و على آل ابراهيم انک حميد مجيد.

(بخاري و مسلم، معارف الحديث)

له يوه بل صحابي ابو مسعود انصاري ؓ څخه هم دي مضمون ته ورته حديث روايت شوی، په هغه کي دي چي کله له رسول الله ﷺ څخه د درود په اړه پوښتنه وشوه او ورته وويل شول چي اې د الله رسوله! موږ په لمانځه کي پر تا څرنگه درود ووايو؟ نو ده پورتنی الفاظ وروښودل. (مدارج النبوة) طبراني، ابن ماجه او دارقطني له سهيل بن سعد ؓ څخه روايت کړی چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک پر ما درود ونه وايي نو لمونځ يې نه شته. (مدارج النبوة)

تر درود وروسته او له سلام وړاندي دعا: -

په مستدرک حاکم کي دي چي عبد الله بن مسعود ؓ وويل: لمونځ کوونکی دي تر تشهد وروسته درود ووايي او بيادي دعا. د صحيح البخاري، صحيح مسلم او نورو په يوه روايت کي له عبد الله بن مسعود ؓ څخه د تشهد د حديث په پای کي د رسول الله ﷺ وينا هم نقل شوې ده يعنې لمونځ کوونکی چي کله تشهد ووايي نو کومه دعا چي ورته ښه ښکاري هغه دي غوره کړي او له الله دي وغواړي. (معارف الحديث)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: کله چي په تاسو کي څوک د تشهد له ويلو فارغ شي نو په کار ده چي له څلورو شيانو پناه وغواړي. (مسلم)

رسول الله ﷺ تر درود وروسته دا دعا ويله:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ.
ای الله! زه د قبر له عذاب، د مسيح د جال له فتنې، د مرګ وژوند له فتنې، گناه او تاوان څخه ستا پناه غواړم.

عبدالله بن عباس ؓ وايي چي رسول الله ﷺ مودته دا دعا داسي راښووله لکه د قرآن يو سورت. (بخاري و مسلم، مدارج النبوة)
رسول الله ﷺ به د لمانځه په پای کي تر تشهد وروسته راسته او چپ لور ته د سلام گرزو لور پر وخت خپلې سترګې خلاصې ساتلې نه بندې.
(صحيح مسلم، مدارج النبوة)

سجده سهوه :-

- (۱) په لمانځه کي چي څومره شيان واجب دي که له هغو څخه يو او يا ډېر په هېره پاتي شي نو سجده سهوه واجب ده او په کولو يې لمونځ صحيح کېږي او که سجده سهوه ونه کړي نو لمونځ دي بيرته را وگرزوي.
- (۲) که په هېره د لمانځه کوم فرض پاتي شي نو لمونځ په سجده سهوه نه صحيح کېږي بيا دي له سره وکړي.

(۳) د سجده سهوي طريقه داده چي په وروستي رکعت کي دي صرف التحيات ووايي، راسته لور ته دي يو سلام وگرزوي، دوي سجدي دي وکړي، بيرته دي کښېني، التحيات، درود شريف او دعادي ووايي او دواړو لور ته په سلام گرزولو دي لمونځ ختم کړي. (فتاوی هندیه، شرح البدایه) که يې په هېره د سلام تر گرزولو وړاندي سجده وکړه نو يې هم لمونځ ادا او صحيح شو. (شرح الهدایه، بهشتي زیور)

تر لمانځه وروسته اعمال:-

د رسول الله ﷺ عمل دا وو چي کله به يې سلام وگرزاوه نو درې ځله به يې استغفر الله او بيا به يې اللهم انت السلام ومنک السلام تبارکت يا ذا الجلال والاكرام ويل (ای الله! ته سلام يې، سلامتي له تاده، ای د لويي او عزت څښتنه ته برکتمن يې.) صرف د همدومره ويلو تر مهاله به يې مخ قبلي ته وو او په پيره به يې کله پر راسته او کله پر چپه اړخ مخ مقتديانو ته را گرزاوه او ابن مسعود ؓ ويلي چي ما ډېر ځله رسول الله ﷺ پر راسته اړخ په مخ را گرزولو ليدلی دی. (زاد المعاد)

تر لمانځه وروسته ځانگړې دعاوې:-

مغيره بن شعبه ؓ وايي چي رسول الله ﷺ به تر هر فرض لمانځه وروسته دا دعا ويله: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ. لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ. (بخاري و مسلم، مشکوة)

له الله پرته هيڅ معبود نه شته، تنها دی، هيڅ شريک نه لري، پاچاهي او حمد ده لره دی، دی پر هر څه قدرت لري، اي الله! ته چي څه ورکړې منع کوونکي يې نه شته او ته چي څه بند کړې ورکوونکي يې نه شته او هيڅ شتمن ستا له عذاب د هغه شتمني نه شي ژغورلای.

امام نووي وايي: په لمانځه کي تر سلام وروسته بايد تر هر ډول اذکارو روايت شوی استغفار مخته شي خو وروسته دي نوري دعاوې ووايي او بيا دي اللهم انت السلام ولولي. (مدارج النبوة)

رسول الله ﷺ به کله دعا په پيل او کله دعا په منځ کي دا الفاظ زياتول: ربنا اتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار. اي زموږ ربه! د دنيا او اخرت بڼېگنه راکړه او د اور له عذاب څخه مو وساته.

ثوبان ؓ وايي چي رسول الله ﷺ چي به کله سلام وگرز او نو درې ځله به يې استغفار وایه او بيا پورتنۍ دعا. (مسلم، معارف الحديث)

انس ؓ وايي چي رسول الله ﷺ به کله له لمانځه خلاص شو نو خپل راسته لاس به يې پر سر تېر کړ او ويل به يې: بسم الله الذي لا اله الا هو الرحمن الرحيم اللهم اذهب عني الهم والحزن.

(بزار، طبراني، ابن سني، حصن حصين)

ما د الله په نوم لمونځ ختم کړ چي له ده پرته هيڅ معبود نه شته، رحمان او رحيم دی، اي الله! له ما اندېښنه او غم لرې کړه.

له رسول الله ﷺ څخه تر هر لمانځه وروسته د معوذتينو ويل هم نقل شوي دي او دا صحيح حديث دی. تر هر لمانځه وروسته د لس ځله قل هو الله ويلو روايت هم شته او دا ډېر لوی فضيلت لري. (مدارج النبوة)

له ابو بکر صديق ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ تر هر لمانځه وروسته دا دعا ويله: اللهم اني اعوذ بك من الكفر والفقر وعذاب القبر. اي الله! زه په تاله کفر، فقر او د قبر له عذابه پناه غواړم. (جامع ترمذي)

له عبد الله بن عمر ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ به سهار او ماښام حتما دا دعا ويله: اللهم اني اسئلك العفو والعافية في الدنيا والاخرة و في اهلي ومالي. اي الله! زه په دين و دنيا او کور و مال کي ستا د بخښنې او معافيت غوښتونکی يم. (معارف الحديث)

د نبوي لمانځه کيفيت

ابو هريره ﷺ وايي چې رسول الله ﷺ به د دوه نفل کول چې پښې به يې وپرسېدې، يو چا ورته وويل: تاته خود مخکينيو او وروستيو گناهونو د بخښنې زېري درکړل شوی دی نو بيا ولي دوه نفل کول کوي؟ رسول الله ﷺ وويل: افلا اکون عبدا شکورا؟ يعني کله چې الله دوه نفل را باندې کړي نو شکر کښونکی بنده نه شم؟ (شمایل ترمذي)

رسول الله ﷺ ويلي: زما د سترگو سړوالی په لمانځه کي دی.

(خصايل نبوي)

عوف بن مالک ﷺ وايي چې يوه شپه زه له رسول الله ﷺ سره وم دی له خوبه را پاڅېد، مسواک يې وواهه، اودس يې وکړ او پر لمانځه ودرېد، نو

زه هم ورسره ملگری شوم، ده د سورت البقرې تلاوت شروع کړ نو د رحمت پر
هیڅ ایت داسي نه تېرېده چې هلته په درېدو یې له الله څخه د رحمت غوښتنه
نه کوله او د عذاب پر هیڅ ایت داسي نه تېرېده چې په درېدو یې له الله څخه د
عذاب پناه نه غوښته (په نفلي لمنځو کې دا ډول کړنه روا ده مگر په دې
شرط چې په عربي وي، په فرض لمنځه کې جواز نه لري) بیا یې د قیام په
اندازه اوږده رکوع وکړه او ویې ویل: سبحان ذی الجبروت والملکوت
والعظمة والكبرياء. وروسته یې له رکوع سرپورته کړ، همدومره ودرېد او
همدا کلمات یې ویل، بیا یې سجده وکړه هماغه کلمات یې ویل، بیا د دوو
سجدو ترمنځ کښېناست او هغه کلمات یې ویل، تردې وروسته یې په پاتي
رکعتونو کې آل عمران، مائده او النساء تلاوت کړل. (شمایل ترمذي)
عائشه ؓ وايي چې رسول الله ﷺ یوه شپه په تهجد کې دا ایت
تکرار او:

إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

(المائدة: ۱۱۸)

که عذاب ورکوي نو بې شکه ستا بندگان دي او که یې بخښي نو ته
غالب د حکمت څښتن یې. (خصایل نبوي)

د رسول الله ﷺ ځانگړي لمنځونه

عطاء وايي چې يو ځل مي عائشي ؓ ته وويل چې د رسول الله ﷺ تر
ټولو عجيبه خبره راته بيان کړه. دې وويل: د رسول الله ﷺ کومه خبره عجيبه
نه وه؟، بيا يې وويل: يوه شپه د ويدېدو لپاره زما کور ته راغی او په شری

کي پټ شو، تر پرېوتلو لږ ځنډ وروسته يې وويل: پرېږده چي لږ د خپل رب عبادت وکړم، په همدې سره ولاړ شو او دس يې تازه کړ، د لمانځه نېټه يې وتاړه او ژړا يې پيل کړه ان پر سينه يې اوښکې وبهږدې، بيا يې رکوع وکړه، په هغې کي يې هم ژړل، بيا يې سر له سجده پورته کړ او ژړل يې لنډه دا چي تر سهاره يې همدا حالت وو ان تر دې چي سهار بلال د لمانځه د بلنې لپاره راغی. ما وويل: اې د الله رسول له اته ولي دومره ژاړې الله خو ستا مخکيني او وروستي ټول گناهونه در بځنلي دي؟، نو ده وويل چي ايا د الله شکر ايستونکي بنده نه شم؟. بيا يې وويل: زه به ولي داسي نه کوم حال دا چي نن دا ايت را باندي نازل شو، تر دې وروسته يې له ان في خلق السماوات څخه تر لا تخلف الميعاد پوري د سورت آل عمران د وروستۍ رکوع اياتونه تلاوت کړل. (خصايل نبوي، مدارج النبوة)

د تهجد او وتر لمونځ:-

اسود وايي: ما له عائشې رضي الله عنها څخه په شپه کي د رسول الله ﷺ د لمانځه يعني تهجد او وتر په اړه پوښتنه وکړه چي د رسول الله ﷺ عمل څه ډول وو؟. دې وويل: رسول الله ﷺ د ماخوستن تر لمانځه وروسته د شپې په لومړنۍ برخه کي خوب کاوه او بيا تهجد، کله چي به د شپې وروستۍ برخه شوه بيا به يې وتر کول او پر خپله بستره به پرېووت، که به يې خوښه وه نو له خپلې مېرمنې سره به يې جماع کوله، بيا به د سهار تر اذان سمدستي وروسته پورته شو، غسل ته د اړتيا پر وخت به يې غسل کاوه که نه د اوداسه تر کولو وروسته به مسجد ته تلی. (شمایل ترمذي)

د شعبان پنځلسمه شپه :-

له عائشې ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: ما ته همدا اوس جبریل راغی او ویې ویل: نن شپه د شعبان پنځلسمه ده، په دې شپه به الله تعالی د بنو کلب د پسونو د وړیو په اندازه مخلوقات له جهنم څخه ازاد کړي خو الله به مشرک، کینه ساتونکي، د خپلوي غوڅوونکي، تربجلکو د لنگ تیتوونکي، د مور و پلار نا فرماني کوونکي او تل شراب څښونکي ته به د کرم په نظرونه گوري.

تر دې وروسته رسول الله ﷺ جامه ورپورته کړه ویې ویل: ای عائشې! ایا نن شپه د عبادت اجازه راکوي؟ (د اجازې اخیستل یې د دې لپاره ضروري وبلل چې ټوله شپه یې د عبادت هدف نه درلود بلکې یو څه برخه یې له مېرمنو سره دوخت تېرولو لپاره هم ځانگړې کړې وه چې په دې شپه یې نه شوای تر لاسه کولای) ما وویل: هو ا زما مور او پلار دي تر تا قربان وي، نو دی ولاړ شو او لمونځ یې پیل کړ بیا یې یوه اوږده سجده وکړه ان ما فکر وکړ چې الله دي نه کړي وقات شوی نه وي، زه ورولاړه شوم ومي بنور او ه او خپل لاس مي د هغه پر تلو کېښود، ده حرکت وکړ او زه خوشاله او مطمینه شوم. ما واورېدل په سجده کي یې ویل: اللهم اني اعوذ بک بعفوک من عقابک و اعوذ بک من سخطک و اعوذ بک منک جل و جهک لا احصى ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک. ای الله! زه ستا د عفوي او بخښنې په وسپله ستا له عذاب څخه پناه غواړم، ستا د رضا په وسپله ستا له نارضايتي پناه غواړم،

په تاله تا پناه غوارم، ته د عظمت څښتن يې او زه ستا مناسب حمد نه شم
 بيانولای، ته هغسي يې لکه څرنگه چې دي د خپل ځان ثنا بيان کړې.
 عائشه رضي الله عنها وايي چې سهار مي کله د دعا دا کلمې ذکر کړې نور رسول
 الله ﷺ وويل: اي عايشې! دا زده کړه او نورو ته يې هم وروښيه، دا ماته
 جبريل راښودلې دي او ويلي يې دي چې بايد په سجده کي يې بيا - بيا
 ووايم. (بيهقي، مشکوة، الترغيب والترهيب)

د سهار او ماښام مسنون اذکار

له مسلم بن الحارث رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ ده ته په
 ځانگړي ډول وويل: کله چې د ماښام لمونځ وکړې نو له يو چا سره تر خبرو
 وړاندي اووه ځله دا دعا وايه: اللهم اجرني من النار. اي الله! ما له دوزخه
 وساته. که دي تر ماښام وروسته دا دعا وکړه او په همدې شپه مړ شوې نو له
 دوزخ څخه به ستا د ژغورنې پر پکړه وشي او همدارنگه کله چې د سهار
 لمونځ وکړې نو له يو چا سره تر خبرو وړاندي يې اووه ځله د الله حضور ته
 وړاندي کوه، که په هغه ورځ مرگ درياندي راغی نو د الله له خوا به له دوزخ
 څخه ستا د ساتنې پر پکړه وشي. (سنن ابن ماجه، زاد المعاد)
 عثمان رضي الله عنه وايي چې له رسول الله ﷺ څخه مي واورېدل ويل يې: هر څوک
 چې سهار او ماښام درې ځله دا دعا ووايي: بسم الله الذي لا يضر مع اسمه
 شيء في الارض ولا في السماء وهو السميع العليم. د الله په نوم چې له نامه سره
 يې په ځمکه او اسمان کي هيڅ شی زيان نه شي رسولای او دی اورېدونکی
 ډېر پوه دی.

په هغه شپه او ورځ به له هر ډول بلا خوندي وي او درې ځله دي دا دعا وايي: اَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ كُلِّهَا مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ. زه د الله په ټولو پوره کلمو دده د هر مخلوق له شر څخه پناه غواړم.

(ادب المفرد، ابن حبان، حاکم)

د سهار تر لمانځه وروسته او په شپه کي: -

(۱) یو ځل الحمد لله او ایت الکرسي. له شهد الله انه لا اله الا هو و الملائکة و اولوا العلم قائما بالقسط د ایت تراخیر فان الله سریع الحساب پوري یو ځل.

(۲) که فاتحه، ایت الکرسي او له هغې سره متصل پنځه ایتونه ترپنځو لمنځو وروسته ووايي نو ځای به یې په جنت کي وي، هره ورځ به الله او یا ځله د رحمت په نظر ورته گوري او او یا حاجتونه به یې پوره کړي یعني بخښي یې. (ابن السني)

(۳) درې ځله دي رضیت بالله رباً و بالاسلام دیناً و بمحمد نبیاً و رسولاً وايي. یعني زه د الله په ربوبیت، د اسلام په دین او محمد ﷺ په نبوت او رسالت راضي یم. فضیلت: -

د دې دعا په درې ځله ویلو به الله د قیامت په ورځ دومره نعمت ورکړي چي لوستونکی پرې راضي شي. (حصن حصین)

(۴) له عبد الله بن خبيب ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: تاسو سهار او ماښام قل هو الله احد، قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب

الناس درې ځله وایاست او داپه هر څه کې درته کافي دی. (سنن ابی داود، معارف الحديث)

فسبحان الله حين تمسون وحين تصبحون وله الحمد في السموات و الارض و عشيا و حين تظهرون يخرج الحي من الميت و يخرج الميت من الحي و يحيى الارض بعد موتها و كذلك تخرجون. (صحيح سته)

نو تاسو سهار او ماښام د الله پاکي بيانوي، په ټولو اسمانونو او ځمکه کې ده لره حمد دی، تر زول وروسته او د مازيگر پر وخت هم، دی ژوندی له مړي او مړي له ژوندي را باسي، ځمکه تر مرګ وروسته ژوندی کوي او همداسي به تاسو را پاڅوي.

فضيلت: -

که يې د شپې ووايي نو د ورځې د ټولو اذکارو کعبوت پوره کوي او که يې سهار ووايي نو د شپې د اذکارو او اورادو کعبوت پوره کوي، له عبد الله بن غنام بياضي رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که څوک سهار دا دعا ووايي:

اللهم ما اصبحت بي من نعمة او باحد من خلقك فمنك وحدك لا شريك

لك الحمد ولك الشكر. (معارف الحديث)

اې الله! په دې سهار کې چې ما او يا بل مخلوق ته کوم نعمت ورکول شوی هغه صرف ستا له خوا دی، ته يو يې هيڅ شريک نه لري تا لره حمد او شکر دی.

نوده دهغي ورځې د ټولو نعمتونو شکر ادا کړ او څوک چې يې ماښام ووايي نو د شپې د ټولو نعمتونو شکريې ادا کړي.

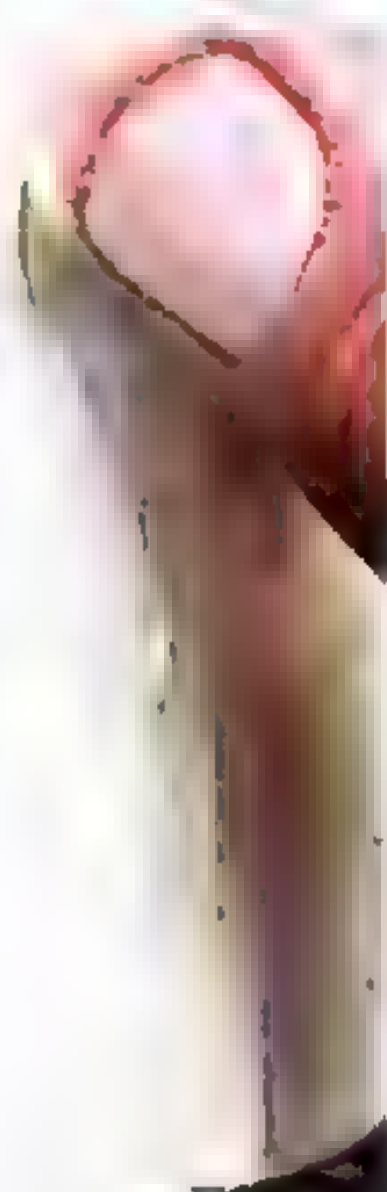
له ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چې ابو بکر صدیق رضی الله عنه رسول الله ﷺ ته وويل: ما ته د ذکر او دعا هغه کلمې را وښه چې زه يې سهار او ماښام وایم. نور رسول الله ﷺ وويل: دا دعا وايه:

اللهم فاطر السموات والارض عالم الغيب والشهادة رب كل شيء ومليكه
اشهد ان لا اله الا انت اعوذ بك من شر نفسي وشر الشيطان وشركه.

اې د اسمانو او ځمکې پيدا کوونکې! په پټو او ښکاره پوهېدونکې ته د هر څه رب او مالک يې، زه شاهدي ورکوم چې له تا پرته هيڅ معبود نه شته، زه له تا د خپل نفس او شيطان له شره او د هغه له شرک څخه پناه غواړم. رسول الله ﷺ وويل: اې ابو بکره! ته سهار او ماښام او پر بستر د ويدېدلو پرونخت الله ته دا دعا کوه.

(سنن ابی داود، جامع ترمذي، معارف الحديث)
له معاذ بن جبل رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ زما لاس ونيو او ويې ويل: زه له تا سره مينه کوم. ما وويل: اې د الله رسول له! زما هم له تا سره مينه ده. ده وويل: تر هر لمانځه وروسته حتما له الله دا دعا غواړه او هيڅکله يې مه پرېږده.

اللهم اعني على ذکرک وشکرک وحسن عبادتک.

ای زما ربه! له ما سره مرسته و کړه، ما ته دخپل ذکر، شکر او ښه عبادت توفیق را کړه. (مسند احمد، سنن ابی داود، سنن نسایي، زاد المعاد، معارف الحديث)

له ابو بکر صدیق رضی الله عنه څخه روایت دی چې ما وویل: ای د الله رسول له یوه داسي دعا را وښیې چې زه یې په خپل لمانځه کي وغواړم نو ده دا دعا را وښوده:

اللهم اني ظلمت نفسي ظلماً كثيراً ولا يغفر الذنوب الا انت فاغفر لي مغفرة من عندك وارحمني انك انت الغفور الرحيم.

ای الله! ما پر خپل ځان ډېر ظلم کړی او په دې کي شک نه شته چې له تا پرته بل د گناهونو هیڅ بځښونکی نه شته نو ته مې له خپلې خوا په خاص مغفرت و بځښه، پر ما رحم و کړه بې شکته ته بځښونکی ډېر مهربان یې.

د ماینام او سهار تسبیحات

فاطمې تسبیحات:-

په مسند احمد کي له ام سلمې رضی الله عنها څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ دا کلمې خپلې لور فاطمې ته هغه وخت ور وښودې چې دیوه غلام غوښتلو لپاره راغله. ده ورته وویل چې د ویدېدو پر مهال دري ډېرش ځله سبحان الله، دري ډېرش ځله الحمد لله او څلور ډېرش ځله الله اکبر وایه، بیا یو ځل لا اله الا الله وحده لا شریک له، له الملک وله الحمد وهو على کل شیء قدير وایه یعني له الله پرته هیڅ معبود نه شته دی یو دی، هیڅ شریک نه لري، پاچاهي او ستاینه ده لره ده او دی پر هر څه قادر دی. د امت د افرادو لپاره مستحب ده

چي دا تر هر لمانځه وروسته ووايي او د سل شميرې پوره کولو لپاره يو ځل پورتنۍ دعا هم ولولي. (زاد المعاد)

څوک چي د سهار او ماښام تر لمانځه وروسته په خپل ځای په ناسته له چا سره تر خبرو وړاندي دا دعا ووايي:

لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير.

له الله پرته هيڅ معبود نه شته، دى يوى دى، هيڅ شريك نه لري: پاچاهي او ستاينه ده لره ده او دى پر هر څه قادر دى.

نود هغه لپاره د نېكيو د پيدا کولو، بديود له منځه وړلو او درجې د لوړولو لوى تاثير لري. (مدارج النبوة، زاد المعاد)

نور تسبيحات:-

(۱) سهار او ماښام دي سل ځله دا تسبيحات وايي:
سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم.

(۲) دا دي هم سهار او ماښام سل ځله وايي:
سبحان الله، الحمد لله، لا اله الا الله الله اکبر.

(۳) هره ورځ دي سل ځله وايي: سبحان الله وبحمده.

(۴) کله چي د ويدېدو اراده وکړي نو دري دېرش ځله دي سبحان الله، دري دېرش ځله دي والحمد لله او څلور دېرش ځله الله اکبر وايي.

(۵) ڪله چي تهجد ته ولا پر پري نولس ڪله دي الله اڪبر، لس ڪله دي الحمد لله اولس ڪله دي سبحان الله وايي اويي دي استغفر الله تعالى ربي من كل ذنب واتوب اليه وايي.

(۶) تر هر لمانخه وروسته دي دري دهرش ڪله سبحان الله، دري دهرش ڪله الحمد لله، ڪلور دهرش ڪله الله اڪبر اولس ڪله لا اله الا الله وايي.

(۷) تر هر لمانخه وروسته دي سل ڪله سبحان الله، سل ڪله الحمد لله اولس ڪله الله اڪبر وايي بيا دي يو ڪل دادعا ولولي: لا اله الا الله وحده لا شريڪ له ولا حول ولا قوة الا بالله، سبحان ربك رب العزة عما يصفون و سلام على المرسلين والحمد لله رب العالمين.

(۸) له ڪه تعين او معلوم شمير پرته دي سبحان الله و بحمده دهر وايي.
(حصن حصين)

د تسبيحاتو شميرل :-

(۹) ڪرنگه چي د تسبيحاتو دي لو لپاره ڪانگري شميري هم راغلي دي نو د شميري دوي طريقي دي پر تسبو شميرل او پر گوتو چي دواڙي طريقي سنت دي. پر گوتو د شمير طريقي د رسول الله ﷺ په قولي او فعلي حديث ثابته ده ڪه نو دهر فضيلت لري. (اوراد رحمانی)

د گوتو بندونه :-

رسول الله ﷺ ويلي: ڪلمه طيبه او تسبيحات پر گوتو شميري، د قيامت په ورځ به د گوتو حساب هم ڪهري ورته وبه وايي چي خپل حساب را ڪړه،

دوی به د خبرو خواک تر لاسه کړي او پر رسول الله ﷺ دې زموږ موږ وپلار
قربان شي چي په هر څه کي دده نمونه راسره ده. (شرح شمایل نبوي)

په حدیث کي دې چي رسول الله ﷺ صحابه کرامو ته ویل چي دوی دې د
تکبیر (الله اکبر)، تقدیس (سبحان الملك القدوس) او تهلیل (لا اله الا
الله) شمېر ته پام کوي او پر گوتو دې شمېرې ځکه د قیامت په ورځ به له گوتو
پوښتنه وشي او هغوی به د تکبیر، تقدیس او تهلیل شمېر بیان کړي.

(حصن حصین، شمایل ترمذي)

عبدالله بن عمر ؓ وايي چي رسول الله ﷺ د راسته لاس پر گوتو
تسبیحات ویل. (شمایل ترمذي، حصن حصین)

تر لمانځه وروسته اذکار :-

باید ووايو چي په احادیثو کي کومې دعاوې او اذکار نقل شوي لکه
منځکینی او نوري، تر لمانځه وروسته یې له جلا والي پرته د ویلو سپارښتنه
شوې ده. له لمانځه سره د پیوستون مطلب دادی چي د لمانځه او دعاوو تر
منځ باید داسي مصروفوونکی شی نه وي چي له الهي یاد سره منافي بلل
کېږي او که دومره خاموش پاتي شي چي ډېره نه وي نو پروا نه لري، له همدې
کبله له لمانځه تر فراغت وروسته هر څه له یادې طریقې سره ووايي هغه تر
لمانځه وروسته بلل کېږي.

پاتي شوه دا خبره چي ایا تر فرضو وروسته د موکدو سنتو کول د فرضو
او اذکارو یاد دعاوو تر منځ پیلتون او لږېوالی راولي او که نه دې ته هم پام
په کار دی. ښکاره ده چي فصل نه راولي او په کومو احادیثو کي چي ځيني
دعاوې او اذکار سمدستي تر لمانځو وروسته ویل شوي له هغه دا نه ښکاري

چي له فرضو سره دي يو ځای شي بلکي مقام يې تر هغو سنتو وروسته يې له څه بوختيا دی چي د فرضو تابع دي او کوم سنت چي د فرضو تابع نه دي هلته يې تر فرضو وروسته سمدستي ويل کافي دي.

په ځينو رواياتو کي دي چي د فرضو او سنتو تر منځ د ځينو دعاوو او اذکارو په وسيله جلا والی اختياري دی مگر غوره داده چي په يوه وړوکي دعا او ذکر دي سره بيل کړي او کومې دعاوې او اذکار چي اوږده وي تر سنتو وروسته دي ووايي. له رسول الله ﷺ څخه په داسي دعا او ذکر بيلتون نه دی ثابت چي په مسجد کي يې ويلي وي لکه ايت الكرسي او تسبيحات (کله - کله يې ويل جلا خبره ده) زموږ بحث پر هميشه ويلو دی.

لنډه دا چي کله امام د ماښمين، ماښام او ماخوستن سلام وگرزوي نو څرنگه چي تر دې فرضو وروسته سنت شته نو په ناسته ځنډ کول مکروه دي، هغه ته په کار ده چي تر لنډې دعا وروسته سنتوته ولاړ شي او تر کومو لمنځو وروسته چي سنت نه وي هلته تر ډېره مخامخ قبلې ته مخ کول پروا نه لري. (مدارج النبوة)

د قرأت طريقه

رسول الله ﷺ په تلاوت کي د ترتيل عادت درلود، په بيره او چټک تلاوت يې نه کاوه بلکي هر حرف يې واضح وایه، د يوه - يوه ايت پر تلاوت يې وقفه کوله، د مد حروف يې کشول مثلاً رحمان او رحيم يې په مد ويل او د تلاوت په پيل کي يې له شيطان رجيم څخه پناه غوښته او ويل يې: اعوذ بالله

من الشيطان الرجيم او حُينِي وَخْتُونَهُ بِي وَيْلٌ حِي: اللهم اني اعوذ بك من
الشيطان الرجيم من همزة ونفخه ونفثه.

ام سلمه ؓ وايي: رسول الله ﷺ په تلاوت کي هر حرف جلا - جلا
داسي وايه چي پر رب العالمين به ودرېد، بيا به يې پر الرحمن الرحيم وقف
وکر او وروسته به پر مالک يوم الدين تم شو. (شمایل ترمذي)

عبدالله بن قيس ؓ وايي: ماله عائشي ؓ څخه پوښتنه وکړه چي
رسول الله ﷺ ورو قرآن وايه او که په لور او از؟ دې وويل: دواړه ډوله. ما
وويل: الحمد لله، د الله شکر او احسان دی چي هر ډول اسانتيا يې راکړې.

(شمایل ترمذي)

له عائشي ؓ څخه روايت دی چي دې ته وويل شول چي حُينِي خلک
ټول قرآن په يوه شپه کي يو ځل يا دوه ځله وايي. دې وويل: دوی هم لوستی
او هم يې نه دی لوستی (يعني الفاظ خويي تلاوت کړل مگر حق يې نه دی
ادا کړی) زه به ټوله شپه له رسول الله ﷺ سره ولاړه وم ده به په لمانځه کي
سورت البقرة، آل عمران او نساء ويل: د خوف په هرايت کي يې الله ته دعا
کوله او امن يې غوښت. (مسند امام احمد)

(۱) رسول الله ﷺ به حُينِي وَخْتُونَهُ په لمانځه کي دومره اوږد قرأت وايه
چي پښې به يې وپرسېدې او په سينه کي به يې د کټوې په څېر اواز پيدا شو.

(۲) د رسول الله ﷺ دايمي عبادت خوښ وو. (بخاري)

(۳) د امامت پر مهال به يې داسي لمونځ ورکاوه چي پر مقتديانو به

تکليف نه وو.

(۴) او یوازي يې ډېر اوږد لمونځ کاوه. (نسایي)

که به په نفلي لمانځه بوخت وو او په همدې وخت کې به یو څوک راغی هلته به کښېناست نوده به لمونځ را لند او ده او د هغه د اړتیا تر پوره کولو وروسته به بیرته په لمانځه بوختېده، که څه هم ده ته الله پوره توجو کوله او ډېر ورژدې وو خو چې لمونځ به یې پیل او اوږد کړ او د ماشوم اواز به یې واورېد نو له دې وجې به یې را لند او ده چې موریې په تکلیف نه شي.

(زاد المعاد)

رسول الله ﷺ په ولاړه، ناسته، اوداسه او پرته له اوداسه هر حالت کې قرآن وایه، د هغه تلاوت یې نه منع کاوه او ده په ډېره ښه طریقه تلاوت کاوه.

(زاد المعاد)

سعد بن هشام له عائشې رضی الله عنها څخه روایت کوي چې دې وویل: په یوه شپه کې مې د رسول الله ﷺ قرآن ویل نه یادېږي او د مې هم یاد نه دي چې ټوله شپه دي یعنې له ماخوښتن څخه تر سهاره لمونځ کړی وي او یادي د رمضان له میاشتې پرته ټوله میاشت روژه نیولې وي. (مسلم، مشکوٰۃ)

پر سپرلۍ نفلي لمونځ: -

د رسول الله ﷺ طریقه دا وه چې نفل لمنځونه یې پر سپرلۍ هم کول، مخ کې به یې هرې خواته وو خو سجده به یې په اشاره کوله او سجده به یې تر رکوع لږ ټیټه وه. (زاد المعاد)

د تلاوت سجده :-

رسول الله ﷺ چي به د قرآن د تلاوت پر مهال د سجدې پر کوم ځای ورغی (د سجدې ایت به یې تلاوت کړ نو تکبیر به یې وایه او سجده به یې کوله). (زاد المعاد)

د تلاوت سجده واجب ده :-

د تلاوت د سجدې طریقه داده چي د الله اکبر په ویلو دي سجده وکړي او د الله اکبر د ویلو پر مهال دي لاس نه پورته کوي، په سجده کي دي لږ تر لږه درې ځله سبحان ربی الاعلی ووايي او ییادي د الله اکبر په ویلو سر را پورته کړي.

لارښوونه :-

د لمانځه لپاره چي کوم څه شرط دي د تلاوت د سجدې لپاره هم شرط دي یعني د اوداسه درلودل، پاک ځای، د بدن او جامو پاکوالی او قبلې ته مخ کول. (بهشتي زیور)

د شکر سجده :-

ابو بکر صدیق ؓ وایي چي رسول الله ﷺ ته به چي کله خوشالوونکی خبر او یادښي پېښي خبر ورکړل شونود الهي شکر ادا کولو لپاره به پر سجده پرېووت. (ابوداود، ترمذي، مشکوة المصابیح، ص: ۱۳۱)

له عبدالرحمن بن عوف ؓ څخه روایت دی چي کله رسول الله ﷺ ته د خپل رب له لوري دا زېری ورکړل شو چي که څوک پر تا درود ووايي زه به

رحم پرې وکړم او که څوک پر تا سلام ووايي نوزه به پرې سلام ووايم نو دده د
شکر سجده وکړه. (زاد المعاد)

علامه شامي وايي: که څوک کوم نعمت تر لاسه کړي، يا الله مال او
اولاد ورکړي او يا له مصيبت څخه خلاص شي نو مستحبه ده چې الله ته د
شکر سجده وکړي، د هغه حمد، تسبيح او تکبير ووايي او بيا هغسي سر را
پورته کړي لکه د تلاوت له سجده چې را پورته کېږي. په دې اړه گڼ
احاديث راغلي او له ابو بکر، عمر او علي ؓ څخه هم د شکر د سجده کول
ثابت دي او د شکر د سجده سنت مقصود نه دی. (شامي ۱/ ۱۲۵۴)

په بېلابېلو لمنځونو کې قرأت :-

رسول الله ﷺ به په لمانځه کې تر فاتحې وروسته بل سورت وايه او د
سهار په لمانځه کې به يې له شپېتو اياتونو تر سلو اياتونو اوږد قرأت وايه،
کله به يې سورت ق تلاوت کاوه او کله روم، ځيني وختونه به يې لنډ قرأت
وايه، په سفر کې به يې معوذتين ويل او د جمعې د ورځې د سهارني لمانځه
په لومړي رکعت کې به يې الم تنزيل السجدة ويل په دويم کې به يې او هل
اتي على الانسان، د جمعې په لمانځه کې به يې کله سورت المنافقون او کله
سبح اسم ربك الاعلى يا سورت الغاشي ويل. لنډه دا چې رسول الله ﷺ د
وخت حکمت او غوښتنې ته په پام اوږده او لنډ سورتونه ويل چې دا خبره د
عمر ؓ په حديث کې هم راغلې ده. پاتې شوه دا خبره چې د سهار او ماښام
په لمنځو کې يې طوال مفصل وايه، د ماښام او ماخوستن په لمنځو کې
اوسا ط مفصل او د ماښام په لمانځه کې قصار مفصل ويل او د پروفقهاوو
عمل هم پرې کړی نو دا په اکثر و اصولو کې د رسول الله ﷺ معمول وو. په دې

اره گن روایات او اثار راغلي دي، د احنافو په نزد يې له رسول الله ﷺ څخه دوام نه دی ثابت.

د دوی په نزد د یو وخت لپاره سورت معلومول او شیخ ابن همام نقل کړی چې دا کراهیت د لزوم او بل سورت د مکروه بللو په صورت کې دی. د تبرک په نیت د رسول الله ﷺ د قرأت اتباع کراهیت نه لري خو شرط دادي چې کله - کله بل سورت هم ووايي، خو خلک گومان ونه کړي چې نور نه دي جایز. (مدارج النبوة)

د سهار په سنتو کې قرأت :-

له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ د سهار د سنتو په دوو رکعتونو کې قل یا ایها الکافرون او قل هو الله احد وویل، په یوه حدیث کې د رسول الله ﷺ دا وینا نقل شوې چې د سهار په سنتو کې د دې دوو سورتونو ویل څومره ښه دي. (صحیح مسلم، معارف الحدیث)
په ځینو احادیثو کې د نورو سورتونو ویل هم ثابت دي.

(خصایل نبوي)

رسول الله ﷺ د سهار په لماتځه کې :-

(۱) ده به سورت ق او داسې نور سورتونه ویل او وروسته به یې لمنځونه کوتاه وو. (مسلم، معارف الحدیث)

(۲) کله به یې واللیل اذا عسعس وایه. (مسلم)

(۳) کله به یې مومنون وایه. (مسلم)

(۴) ځیني وختونه به یې سورت الزلزال وایه. (سنن ابی داود)

(۵) له ابن عباس رضی اللہ عنہما، ڄڻ ڇوڪرو روایت دی چي د سورت البقرة دا ایت: قولوا
امنا بالله او د سورت آل عمران دا ایت: قل یا اهل الکتاب یی هم ویل.

(صحیح مسلم)

(په ځینو احادیثو کي د پورتنیو سورتونو ویل هم نقل شوي دي.) له
ابو هریره رضی اللہ عنہ، ڄڻ څو ځله روایت دی چي رسول الله ﷺ د جمعي په ورځ د سهار په
لومړي رکعت کي الم تنزیل او په دویم رکعت کي هل اتی علی الانسان ویل.
(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

ماپښین او مازیگر :-

له جابر بن سمره رضی اللہ عنہ، څو ځله روایت دی چي رسول الله ﷺ د ماپښین په
لمانځه کي واللیل اذا یغشی سورت وایه او په یوه روایت کي دي چي
سورت سبح اسم ربک الاعلی یی وایه. د سهار په لمانځه کي یی هم همدا
ډول سورتونه ویل او د سهار په لمانځه کي به اوږده وو.

(مسلم، معارف الحديث)

له ابو قتاده رضی اللہ عنہ، څو ځله روایت دی چي رسول الله ﷺ د ماپښین د لمانځه په
لومړنیو دوو رکعتونو کي سورت الفاتحه او وروسته یو بل سورت وایه او
په وروستیو دوو رکعتونو کي یی صرف فاتحه ویله او ځیني وختونه به یی
زموږ د تعلیم لپاره په سري لمنځو کي هم یو نیم ایت دومره لوړ وایه چي موږ
به واورېد. دده قرأت به په لومړي رکعت کي اوږد او په دویم کي هغومره
اوږد نه وو. په مازیگر او سهار کي یی هم همدا تگلاره وه. (بخاري، مسلم،
معارف الحديث)

د ما پښين سنت :-

علي ﷺ تر ما پښين وړاندي څلور رکعتہ کول او ويل يې چي رسول الله ﷺ هم دا څلور رکعتونه کول او اوږد قرأت يې پکي وايه.
فايده :-

امام غزالي په احیاء العلوم کي ليکلي چي په دې څلورو رکعتونو کي دي هم سورت البقره وايي او يا دي بل اوږد سورت ووايي چي په قرأت کي د رسول الله ﷺ اتباع وشي.

د ماخوستن لمونځ :-

براء ﷺ وايي چي ماله رسول الله ﷺ څخه د ماخوستن په لمانځه کي والتين و الزيتون واورېد او ترده د هيچا بڼه پرغ نه دی اوږدلی. رسول الله ﷺ معاذ ﷺ ته وويل چي د ماخوستن په لمانځه کي والشمس، والضحى، والليل او يا سبح اسم ربك الاعلى وايه. (بخاري و مسلم، معارف الحديث)
د جمعې او اختر په لمنځونو کي قرأت :-

له نعمان بن بشير ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د جمعې او اختر په لمنځونو کي سبح اسم ربك الاعلى او هل اتاک حديث الغاشيه ويل. که به د اختر او جمعې لمنځونه دواړه سره يو ځای شول نو په دواړو لمنځو کي به يې همدا سورتونه ويل. (مسلم)

په بل حديث کي دق و القرآن المجيد و اقتررب الساعة ويل هم نقل شوي دي.

د سورت معلومول :-

شاه ولی الله په خپل کتاب حجة الله البالغة کې لیکي: رسول الله ﷺ په ځینو لمنځونو کې د ځینو گټو او مصلحتونو پر بنسټ د خاصو سورتونو ویل خوښ کړي دي خو په قطعي ډول یې نه معلوم کړي او نه یې نورو ته داسې کولو امر کړی دی، نو که په دې کې څوک د رسول الله ﷺ اتباع کوي او په دې لمنځونو کې د پروخت هماغه سورتونه وایي نو ښه تار دی او که څوک دا کار نه کوي نو هم پروا نه لري. (معارف الحديث)

رسول الله ﷺ د جمعي او اختر له لمانځه پرته په نورو لمنځونو کې معلوم سورت نه وایه، په فرضو لمنځونو کې داسې لوی او کوچنی سورت نه شته چې رسول الله ﷺ نه وي ویلی او د نوافلو په یوه رکعت کې یې دوه سورتونه هم ویلي دي خو په فرضو کې یې داسې نه دي کړي. عموماً به یې لومړۍ رکعت تر دویم لوی وو، د قرأت تر ختمولو وروسته یې لږمه اخیستله، بیا د تکبیر په ویلو رکوع ته تلې. (زاد المعاد)

سليمان بن يسار له ابو هريره ؓ څخه روايت کوي چې هغه د خپل وخت امام ته په اشاره کولو وويل: ماله فلاني امام پرته د هيچا تر شاد رسول الله ﷺ لمانځه ته ورته لمونځ نه دی کړی.

سليمان بن يسار وايي چې ما په هغه پسي لمونځ کړی دی د هغه عادت دا وو چې د ما پښين دوه رکعتونه يې اوږده کول او وروستي دوه رکعتونه يې لنډ، د مازيگر لمونځ يې کوتاه کاوه په مابښام کې يې قصار مفصل، په ماخوستن کې يې اوساط مفصل او د سهار په لمانځه کې يې طوال مفصل ويل. (نسايي)

تشریح:-

مفصل د قرآن کریم د اخیری منزل سورتونو ته ویل کېږي یعنې له سورت الحجرات څخه د قرآن کریم تر پایه او بیا دا هم درې برخې لري له سورت الحجرات څخه تر سورت البروج پوري سورتونه طوال مفصل بلل کېږي، له بروج څخه تر سورت لم یکن پوري اوساط مفصل او له لم یکن څخه تر اخیری سورتونو قصار مفصل بلل کېږي. (معارف الحديث)

که د لمانځه په لومړي رکعت کې د یوه سورت لږ برخه ووایي، په دویم رکعت کې د یوه سورت منځنۍ یا لومړنۍ برخه ووایي، بیا په دویم رکعت کې د بل سورت منځنۍ یا ابتدایي برخه ووایي او یا وړوکی سورت پوره تلاوت کړي نو له کراهیت پرته صحیح دی. (صغیري)

خو عادت کول یې د فضیلت خلاف دي، غوره داده چې په هر رکعت کې مستقل سورت ویل شي. (بهشتي زیور)

موکد سنت

له ام المؤمنین ام حبیبې ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ویل: څوک چې په شپه او ورځ کې (پر فرضو سرپېره) دوولس رکعت له مونځ وکړي د هغه لپاره به په جنت کې کور تیار شي، څلور تر مایېښین وړاندې، دوه تر مایېښین وروسته، دوه تر مایېښام وروسته، دوه تر ماخوستن وروسته او دوه تر سهار وړاندې. (جامع ترمذی، معارف الحديث، شمایل ترمذی)

د سهار سنت :-

له عائشې ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د سهار دوه رکعتہ سنت تر دنيا او ما فيها غوره دي. (معارف الحديث، مسلم)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که چا د سهار دوه رکعتہ سنت نه وي کړي نو بايد د لمر تر راختلو وروسته يې وکړي. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

د ما پښين سنت :-

له عائشې ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ تر ما پښين وړاندي څلور رکعتہ کول کله چې به يې ونه کړل نو د ما پښين له لمانځه څخه تر خلاصېدو وروسته يې کول. (جامع ترمذي)

د ما ښام او ماخوستن سنت :-

رسول الله ﷺ تر ما ښام او ماخوستن وروسته هيڅکله دوه رکعتہ سنت نه دي پرېښي چې د ماخوستن له لمانځه څخه په خلاصېدو تر لنډې دعا وروسته سمدستي کېږي.

وتر (واجب لمونځ) :-

له خارجه بن حذافه ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: الله تاسو ته يو بل زاید لمونځ هم درکړی دی او ستاسو لپاره تر سرو او ښانو هم غوره دی چې تاسو يې د دنيا تر ټولو ښه شتمني گڼئ، دا وتر لمونځ دی الله ستاسو لپاره د ماخوستن تر لمانځه وروسته د سپېدو تر چاودېدو ټاکلی (د دې پراخ وخت په هره برخه کې کېدای شي).

(جامع ترمذي، سنن ابی داود، معارف الحديث)

له جابر رضي الله عنه خنده روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک د شپې په وروستی برخه کې دنه را پورته کېدو وپره لري نو هغه ته په کار ده چي د شپې په پیل يعني ماخوستن سره وتروکړي او که څوک هيله لري چي د شپې په اخيري برخه کې به تهجد ته را پورته شي نو هغه دي په وروستی برخه کې يعني تر تهجد وروسته وکړي ځکه د دې وخت لمانځه ته درحمت ملائیکې راځي او دا ډېر د فضيلت وخت دی. (معارف الحديث، مسلم)

له ابو سعيد خدری رضي الله عنه خنده روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک له وترو ویده شي او یا يې له ياده ووزي نو تروينېدو او ياد وروسته دي وکړي. (جامع ترمذي، سنن ابی داود، ابن ماجه، معارف الحديث)

د رسول الله ﷺ اکثر عمل دا وو چي وتریې د شپې په اخيره کې تر سپېده چاود وړاندي کول، کله به يې د شپې په پیل یا منځ کې کول او که به تهجد ته را پورته شو بيرته يې نه را گرزول. په ترمذي کې دي چي (لاوتران فی ليلة) يعني په شپه کې دوه ځله وترنه شته.

شيخ ابن الهمام د هدايې په شرح کې ليکي چي که چا د شپې په لومړۍ برخه کې وتروکړل او بيا تهجد ته را پورته شو نو بيرته دي نه را گرزوي.

(مدارج النبوة)

عائشه رضي الله عنها وايي چي رسول الله ﷺ د شپې په هره برخه کې وتروکړي يعني کله د شپې په پیل، کله په منځ او کله په پای کې او په شپه کې دده د وترو انتها وروستی څلورمه برخه وه. (بخاري، مسلم، مشکوة)

عبداللہ بن قیس ؓ وایي: مالہ عائشہ ؓ ڇڻو ۽ پوڻبتل چي رسول الله ﷺ ڇو رکعتہ وتر کول؟ ڏي وويل: ده څلور او دري رکعتہ (يعني اووه رکعتہ)، شپڙ او دري رکعتہ (نہہ رکعتہ)، اته او دري (يوولس رکعتہ)، لس او دري (ديارلس رکعتہ) وتر کول او ده هيڄکله تر اووه رکعتہ او تر ديارلس رکعتہ زيات وتر نہ دي کري. (ابوداود، مشکوٰۃ) فایده:-

ڄيئي صحابه کرام د تهجد او وتر د وارو مجموعي ته هم وٽروايي، د عائشہ ؓ طريقه هم دا وه ڏي په ڏي حديث کي عبداللہ بن قيس ته پر همدي اصولو ځواب ورکري مطلب يي دادي چي رسول الله ﷺ د وتر وتر دري رکعتو وړاندي ځيئي وختونه يوازي څلور رکعتہ تهجد کاوه، کله شپږ رکعتہ، کله اته رکعتہ او کله لس رکعتہ خو تر څلور ورکعتونو د کم او تر لس ورکعتونو د زيات تهجد معمول يي نه وو او د تهجد تر دري رکعتونو وروسته يي دري رکعتہ وتر کول. (معارف الحديث)

له ابن عباس ؓ څخه په يوه اوږده روايت کي دي چي ده يوه شپه له رسول الله ﷺ سره لمونځ وکړ، هغه دوه رکعتہ وکړل، د حديث راوي معن وایي چي ده وويل: رسول الله ﷺ شپږ ځله دوه - دوه رکعتہ وکړل چي دوولس شول (ملا علي قاري ويلي چي د امام ابو حنيفه په نزد د تهجد دوولس رکعتہ دي) بيا يي وټروکړل او پرېووت. د سهار د لمانځه لپاره چي کله بلال بلنې ته راغي نو دوه رکعتہ لنډ سنت يي وکړل، د سهار د لمانځه لپاره ور ووت. (شمایل ترمذي)

د چا چي دعاء قنوت ياد نه وي دا دعادي ووايي: ربنا اتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار او يادي درې خله اللهم اغفر لي، يادي درې خله ياربي ووايي نو لمونځ يې کړي. (بهشتي زيور)
له حسن بن علي ؑ څخه روايت دی چي ماته رسول الله ﷺ څو کلمي راوښودې زه يې د وترو په قنوتو کي وایم:

اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ، وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ، وَتَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ، وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ، وَقِنِي شَرَّ مَا قَضَيْتَ، فَإِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ، إِنَّهُ لَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ [وَلَا يَعْزُزُ مَنْ عَادَيْتَ]، تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ.

ای الله! ماته د هغو خلکو لار راوښيه چي تالار وړښودلې، د هغو خلکو سلامتې راکړې چي تا سلامتې ورکړې، د هغو خلکو په څېر کار را جوړ کړه چي ته يې کار ساري، څه چي دي راکړي برکت پکي واچوه او د هغه څه له شره مي وساته چي تا مقدر کړی ځکه فيصله کوونکي ته يې، ستا پر خلاف هيڅوک فيصله نه شي کولای بې شکه ستا دوست خوارېدای نه شي، ته برکتمن يې، ای زموږ ربه لوړ او بالا يې.
(ترمذي، ابوداود، نسايي، ابن ماجه، دارمي)

په ځينو رواياتو کي ترانه لا يذل من واليت وروسته د ولا يعز من عاديت الفاظ هم راغلي دي، په ځينو رواياتو کي تر تعاليت وروسته د استغفرک واتوب اليک نقل هم شوی دی او تر دې وروسته د وصلي الله على النبي زياتونه هم ده. ځينو علماوو په وترو کي د دعا لپاره همدا الفاظ غوره کړي.

په احنافو کي چي کوم قنوت رواج دي هغه امام ابن ابي شيبه، امام طحاوي او نورو له عمر، عبدالله بن مسعود او نورو څخه روايت کړي. علامه شامي د احنافو له ځينو کبايرو نقل کړی چي که د اللهم انا نستعينک له دعا سره د حسن بن علي قنوت هم وويل شي نو غوره دي.

(معارف الحديث)

له علي ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د خپلو وترو په اخير کي دا دعا ويله: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِعَافَاتِكَ مِنْ عِقَابِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ، لَا أُخْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ اي الله! زه ستاد رضا په وسيله ستا له خپګانه او ستاد عفوي په وسيله ستا له سزا پناه غواړم، له ثاپه ثاپه پناه غواړم، زه ستاد اسي ستاينه نه شم کولای لکه تا چي د خپل ځان ستاينه کړې ده. (سنن ابي داود، جامع ترمذي، نسايي، ابن ماجه) **ترو وترو وروسته نقل :-**

له ام سلمي ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ ترو وترو وروسته دوه رکعت نور هم کول. (جامع ترمذي)

دا روايت له عائشي ؓ او ابو امامه څخه هم نقل شوی دی. (معارف الحديث) رسول الله ﷺ ترو وترو وروسته دوه لنډ رکعتونه کول چي ادا زلزلت الارض او قل يا ايها الكافرون سورتونه يې پکي ويل.

(ابن ماجه، مدارج النبوة)

ځيني علماء د همدې احاديثو پر بنسټ ترو وترو وروسته دوه رکعت په ناسته غوره ګڼي، په صحيح مسلم کي له عبدالله بن عمر ؓ څخه روايت دی

چي ده يو ځل رسول الله ﷺ پر ناسته په لمانځه وليد نو پوښتنه يې وکړه چي ما ته ستا په حواله يو چا ويلې وو چي ته د ولاړې تر لمانځه د ناستې د لمانځه ثواب نيمايي گڼي؟ او په خپله د ناستې لمونځ کوي؟، ده وويل: هو! مسئله همدا سي ده يعني د ناستې لمونځ د ولاړې تر لمانځه نيم ثواب لري مگر زه په دې معامله کي ستاسو په څېر نه يم يعني له ما سره د الله بېله معامله ده، په ناسته هم د پوره لمانځه ثواب را کوي.

ځکه نو اکثر علماء وايي چي اصل او قاعده داده چي په ناسته د لمانځه ثواب د ولاړې په پرتله نيم دی. (معارف الحديث)

قيام الليل يا تهجد

فضيلت او اهميت :-

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: زموږ رب د شپې په دريمه برخه کي د دنيا اسمان ته راځي او وايي: څوک دی چي له ما دعا وغواړي او زه يې قبوله کړم؟، څوک دی چي له ما غوښتنه وکړي او زه يې ورکړم؟ او څوک چي له ما مغفرت او بخښنه وغواړي زه يې بخښم. (صحيح البخاري، مسلم، معارف الحديث)

د تهجد لمونځ :-

له عائشي رضي الله عنها څخه روايت دی چي کله به رسول الله ﷺ د شپې د تهجد لمانځه ته به ولاړ شو نو په دوو مختصر ورکعتونو يې پيل کاوه. (مسلم)
له دې څخه د شپې په عبادت کي د ده يو مصروفيت او ادب معلومېږي. (معارف الحديث)

عائشه رضی الله عنها وایي چي رسول الله ﷺ تر ماخوستن وروسته (مراد یې د شپې اخیره ده) یو ولس رکعت کول، دا د تهجد او وترو لمونځ وو کله چې به سهار شونو د سهار د سنتو دوه لنډ رکعتونه به یې وکړل اوله دې معلومېږي چې د تهجد رکعتونه اوږده ول، بیا به د لېږ ارام لپاره پر خپل راسته اړخ پرېوت تردې چې کله به موذن اذان کاوه. (معارف الحديث)

عرب بن حامد وایي چې ماله عائشه رضی الله عنها څخه پوښتنه وکړه چې رسول الله ﷺ د شپې په اول کي د جنابت غسل کاوه او که په اخیر کي؟ دې وویل: ځیني وختونه یې د شپې په اول کي کړي او ځیني یې په اخیر کي. ما وویل: الله اکبر، هغه الله لره حمد چې پراختیا یې راوستلې ده. بیا مې پوښتنه وکړه دا ووايه چې رسول الله ﷺ د شپې په اول کي وتر کول او که په پای کي؟ دې وویل: کله یې د شپې په اول کي کول او که یې د شپې په اخیر کي؟ ما وویل: الله اکبر، هغه الله لره حمد چې په عمل کي یې پراختیا راوستې ده. بیا مې وویل: رسول الله ﷺ په تهجد کي ورو قرآن وایه او که په لوړ اواز؟ دې وویل: کله به یې په لوړ اواز وایه او کله به یې په ټیټ اواز. ما وویل: الله اکبر، هغه الله لره حمد چې په عمل کي یې پراختیا راوستې ده.

(شمایل ترمذي)

له رسول الله ﷺ څخه د تهجد بېلابېل رکعتونه نقل شوي دي چې له مختلفو وختونو سره تړاو لري، که به وخت ډېر وو ډېر رکعتونه یې کول که نه کم یې کول. د تهجد په رکعتونو کي داسي خاص شمېر نه شته چې د هغه کمبوت او زیادت روانه وي، رسول الله ﷺ به ځیني وختونه د وخت له پراختیا سره - سره لږ رکعتونه کول خو قرآن به یې ډېر وایه. (مسایل نبوي)

له عائشي ۽ ٻين صحابن ۽ ڪنهن روايت دي چي رسول الله ﷺ (د ڪمزوري په زمانه
کي) د نوافلو پر مهال په ناسته قرآن وايه او ڪله چي به رکوع ته د پرش يا
خلو پښت اياتونه پاتي ول نو و به درېد، تلاوت به يې وکړ، رکوع ته به ولاړ،
رکوع يې د ولاړې په حالت کي کوله، بيا به يې سجده وکړه او دويم رکعت
يې هم په دې ډول ادا کاوه. (شمایل ترمذي)

په بل حديث کي دي چي ڪله به رسول الله ﷺ قرآن په ولاړه وايه نور رکوع
او سجده يې هم په ولاړه کول او ڪله چي به يې قرآن په ناسته وايه نور رکوع او
سجده يې هم په ناسته کول. (شمایل)

تحقيق دادی چي په روژه کي د رسول الله ﷺ تهجد لمونځ د ده له عادت
سره سم يوولس رکعتو وو (د تراو و لمونځ له دې جلا دی.) (مدارج النبوة)
له عائشي ۽ ٻين صحابن ۽ ڪنهن روايت دي چي ڪله به له
رسول الله ﷺ څخه د خوب، درد او يا ناروغۍ له کبله تهجد قضا شونو په
ورځ کي به يې (د قضا په ډول) دوولس رکعتونه کول. (شمایل ترمذي)

د څاښت و اشراق لمونځ او نور نوافل

علي ۽ ولي؛ ڪله چي به سهار مهال لمر پر اسمان دومره را پورته شو
لکه مازيگر مهال چي پورته وي په همدې وخت کي به رسول الله ﷺ دوه
رکعت د اشراق لمونځ کاوه او ڪله چي به د مشرق لور ته دومره را لور شو لکه
د ماښين پر مهال چي د مغرب پر خوا وي نو په دې وخت کي به يې د څاښت
څلور رکعت کول. (شمایل ترمذي)

اشراق :-

په يوه حديث کي دي چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک د سهار لمونځ په جماعت وکړي بيا تر لمر راختلو هلته ناست وي، الله يادوي، دوه رکعت د اشراق لمونځ وکړي (بيا له مسجد را ستون شي) نو هغه ته به د يوه حج او عمرې په څېر ثواب ورکړل شي، د پوره حج او پوره عمرې، د پوره حج او پوره عمرې، د پوره حج او پوره عمرې. (حصن حصين)
د څښت لمونځ :-

ډېری علماء وايي چي د څښت لمونځ مستحب دی بايد کله وشي او کله پرېښودل شي، په نوافلو کي د رسول الله ﷺ عادت ډېر وخت همدا سي وو او ډېرو صحابه وو او تابعينو هم پرې عمل کړی دی. ډېر علماء د څښت د رکعتونو شمېر مختلف بيانوي، لږ تر لږه دوه رکعت او زيات يې اته رکعت دي، له رسول الله ﷺ څخه هم د و مره نقل شوی دی د دې لمانځه په قرأت کي له شاينځو څخه د سورت الشمس، سورت الضحی، سورت الليل، سورت الم نشرح نقل شوی او تر لمانځه وروسته سل ځله د دې دعا نقل هم شته:

اللهم اغفر لي وارحمني وتب علي انک انت التواب الغفور.

(مدارج النبوة)

اې الله! ما وېځېښه، پر ما رحم وکړه او زما توبه و منه بې شکته ښه توبه قبلوونکی او بځښونکی يې.

تر مازیگر وړاندي نفل :-

له عبد الله بن عمر رضی الله عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: پر هغه بنده دي د الله رحمت وي چې تر مازیگر وړاندي څلور رکعت وکړي.
(جامع ترمذي، مسند احمد)

تر مابنام وروسته د اوایین لمونځ :-

د عمار بن یاسر له زوی محمد بن عمار څخه روایت دی چې ما خپل پلار عمار بن یاسر ولید تر مابنام وروسته یې شپږ رکعت کول او ویل یې: ما خپل حبیب ﷺ ولید چې تر مابنام وروسته یې شپږ رکعت کول او ویل یې: کوم بنده چې تر مابنام وروسته څلور رکعت وکړي نو گناهونه به یې وبخښل شي که څه هم د سند د څک په اندازه وي. (معارف الحديث، معجم طبراني)

د ماخوستن رکعتونه :-

د ماخوستن پر مهال غوره او مستحب داده چې لومړی څلور رکعت سنت وشي، بیا څلور رکعت فرض او وروسته دوه رکعت سنت موکد، بیا که یې زړه وودوه رکعت نفل دي هم وکړي په دې سره به د ماخوستن سنت شپږ رکعت شي. (بهتشي زیور)

د امانځه په اړه ځینې لارښوونې

(۱) له عمر رضی الله عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک د شپې خپل عادت او اذکار پوره نه کړای شي نو باید له سهار وروسته یې تر غرمې په یو وخت کې پوره کړي، دا داسې ده لکه په شپه کې چې یې پوره کړي وي.
(مسلم، شمایل ترمذي)

(۲) په لمانځه کي چي تر فاتحي وروسته کوم سورت پيل کړي نو د بسم الله الرحمن الرحيم ويل مستحب دي او که رکوع وکړي نو بايد بسم الله ونه وايي. (بهشتي زيور)

(۳) له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که امام د فاتحي تر ختم وروسته امين ووايي نو مقتدي دي هم امين ووايي، د چا امين چي د ملايکو له امين سره برابر شي د هغه مخکيني گناهونه به وبخښل شي. (صحيح البخاري و مسلم، معارف الحديث)

(۴) د سهار په لومړي رکعت کي بايد د دويم په پرتله لوی سورت وويل شي، په نورو وختونو کي بايد دواړه رکعتونه يو ډول وي، د يوه يا دوو اياتو نوزيات پروانه لري.

(۵) د دعا لپاره دي دواړه لاسونه له سينې سره وغورځول شي.

(بهشتي زيور)

(۶) راسته لور ته په سلام گرځولو کي دي اواز لوړ او چپه لور ته دي نسبتاً ټيټ وي. (امام احمد، مدارج النبوة)

(۷) د ابو حنيفه په نزد په رکوع او سجده کي اعتدال واجب دی او د دواړو سجده و ترمنځ اعتدال ته هم شاملېږي. (مدارج النبوة)
په لمانځه کي د کتلو ځای:—

(۸) په لمانځه کي دي د ولاړې پر مهال د سجدي ځای ته گوري، د سجدي پر مهال دي پزې ته گوري او د سلام گرځولو پر مهال دي اوږو ته گوري. (بهشتي زيور)

(۹) کله چي به رسول الله ﷺ پر لمانځه ولاړ و نو سر به يې خورند وو.
(مسند احمد)

په تشهد کي به يې نظر تر اشارې نه تېرېده (د شهادت گوټې ته به يې کتل). (زاد المعاد)

(۱۰) انس رضی الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ ماته وويل: اي انس! خپل نظر په ټول لمانځه (قيام) کي هغه ځای ساته چي سجده کوي. (بيهقي، مشکوة)

(۱۱) تر فرض لمانځه وروسته دي سنت د فرضو پر ځای نه کوي بلکي راسته، چپه، مخ او يا شالور ته دي حرکت وکړي او که کور ته ولاړ شي سنت وکړي نولا غوره ده. (مدارج النبوة)

په کور کي د نفلو کول :-

(۱۲) عبد الله بن مسعود رضی الله عنه وايي چي ماله رسول الله ﷺ وپوښتل: ايا په مسجد کي د نفلو کول غوره دي که په کور کي؟ رسول الله ﷺ وويل: ته وينې زما کور مسجد ته څومره لنډ دی چي مسجد ته راتگ هيڅ مشکل نه لري (مگر له دې سره - سره) له فرضو پرته زه په خپل کور کي د مسجد په پرتله لمونځ ډېر خوښوم. (شمايل ترمذي)

(۱۳) رسول الله ﷺ ويلي: ځيني لمنځونه په خپل کور کي کوي او له کوزونو هديره مه جوړوي. (مشکوة)

د ښځې لمونځ :-

(۱۴) ابن عمر رضی الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ وويل: د ښځې لپاره د سراي په منځ کي تر لمانځه د دالان لمونځ ښه دی او په خلاصه فضا کي تر لمانځه يې

د خونې لمونځ ښه دی. (ابوداود، مشکوٰۃ)

(۱۵) عمرو بن شعیب له خپل پلار او پلاریې له خپل نیکه څخه روایت کوي چي رسول الله ﷺ وویل: خپل ماشومان په اووه کلنۍ کي لمانځه ته وهڅوئ او که یې پر لس کلنۍ ونه کړي نو وهی یې. (ابوداود، مشکوٰۃ)

د لمانځه مخته تېرېدل: -

(۱۶) له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: که په تاسو کي څوک په دې وپوهېږي چي د خپل مسلمان ورور مخ ته د لمانځه پر مهال تېرېدل څومره گناه ده نو سل کاله ولاړه به د لمونځ کوونکي تر مخ تر تېرېدو غوره وبولي. (مشکوٰۃ ابن ماجه)

د نارینه او ښځې د لمانځه توپیر: -

د ښځو د لمانځه طریقه هم د نارینه وو په شان ده یوازې په لاندینو شیانو کي یې توپیر شته:

(۱) د تکبیر تحریمه پر مهال باید نارینه له څادر او یا بل شي څخه لاس راوباسي تر غوږونو یې پورته کړي، خو چي دیځ او نورو له کبله د لاس پټولو ته اړتیا نه وي او ښځې یې باید په هر حالت کي له لوڅولو پرته تر اوږو پورته کړي.

(۲) تر تکبیر تحریمه وروسته باید نارینه لاس تر نامه لاندې ونیسي او ښځې پر سینه، همدارنگه باید مېرمنې د راسته لاس ورغوی د چپه لاس د ورغوي پر شا کښېږدي، نه دي حلقه جوړوي او نه دي د چپه لاس مړوند نیسي.

(۳) نارینه باید رکوع ته په ښه ډول تیت شي چي کوناتي او شایې برابر وي خو مېرمنې دي دومره نه تیتېږي بلکي دومره دي تیتې شي چي لاسونه یې گوندو ته ورسېږي.

(۴) نارینه باید په رکوع کي گوتې ازادې کړي او گوندې ونيسي، مگر ښځې به گوتې نه ازادوي بلکي سره مښلوي به یې.

(۵) نارینه باید د رکوع پر مهال څنگلې له اړخونو لرې وساتي او ښځې پیوستي.

(۶) نارینه باید په سجده کي نس له ورنونو او بازوگانو له بغلونو جلا کړي او ښځې پیوست.

(۷) ښځې باید په سجده کي څنگلې له ځمکې لرې کړې او ښځې دي وغوروي.

(۸) نارینه باید په سجده کي د دواړو پښو پر گوتو ودرېږي خو ښځې دي داسي نه کوي.

(۹) نارینه باید د ناستې په حالت کي پر چپه پښه کښېني او خپله راسته پښه دي د گوتو پر زور ودروي خو ښځې باید پر کوناتي کښېني او دواړې پښې راسته طرف ته وباسي داسي چي راسته ورون یې پر چپه ورون راشي او راسته لینگې یې پر چپه لینگې وي.

(۱۰) ښځه هیڅ وخت په لوړ او اواز د قرأت اختیار نه لري بلکي تل به په ورو او اواز قرأت وایي. (بهشتي زیور)

صلوة التسبیح او نور لمنکونه

له عبد الله بن عباس رضی اللہ عنہما ڏنل ٿو، ڇوڪرو روایت دی چي یوہ ورڻ رسول اللہ ﷺ خپل اکا عباس بن عبد المطلب ته وویل: ای عباسه ای زما اکا! ایا زه تاته غوره دالی او قیمتي تحفه وړاندي کړم، ایا ځانگړې خبره دروښیم؟، ایا ستا لس کارونه او لس خدمتونه وکړم؟ (یعني تاته یو داسي عمل دروښیم چي لس لويي گټې دروړسوي، هغه داسي عمل دی چي که یې وکړې نو الله به ټول گناهونه دروښيږي).

(۱) مخکیني هم او (۲) وروستي هم (۳) زاړه هم او (۴) نوي هم (۵) په هېره ترسره شوي هم او (۶) قصدي هم (۷) هم صغیره او (۸) هم کبیره (۹) او پټ و (۱۰) ښکاره (دا عمل صلوٰۃ التسبیح دي، طریقه یې داده چي) څلور رکعت له مونځ وکړه په هر رکعت کي الحمد لله او بل سورت ووايه، کله چي په اول رکعت کي له لمانځه خلاص شي نو د قیام په حالت کي پنځلس ځله سبحان الله، والحمد لله ولا اله الا الله الله اکبر ووايه. تردې وروسته رکوع ته ولاړ شه، په رکوع کي هم تر تسبیحاتو وروسته لس ځله پورتنۍ کلمې ووايه، بیا له رکوع را پورته شه په ولاړه تر ربنا و لک الحمد وروسته لس ځله هغه کلمې ووايه، بیا سجدي ته ولاړ شه، په سجده کي تر تسبیحاتو وروسته لس ځله هغه کلمې ووايه، بیا له سجدي را پورته شه په ناسته لس ځله هغه کلمې ووايه، په دویمه سجده کي هم لس ځله هغه کلمې ووايه، بیا له سجدي را پورته شه په ناسته تر درېدو وړاندي یې لس ځله ووايه. په لومړي او دویم رکعت کي له تکبیر پرته قیام ته ولاړ شه، څلور رکعتونه هم داسي وکړه او په

همدې ترتيب په هر رکعت کې هغه کلمې پنځه اويا ځله ووايه. (زما اکا۱)
 که کولای شې نو دا لمونځ هره ورځ وکړه، که يې هره ورځ نه شې کولای نو د
 جمعې په ورځ يې وکړه، که دا هم نه شې کولای نو په کال کې يې يو ځل وکړه
 او که دا هم نه شې کولای نو لږ تر لږه يې په ټول ژوند کې يو ځل وکړه. (سنن
 ابې داود، سنن ابن ماجه، دعوات کبير للبيهقي، معارف الحديث)

د استخاري لمونځ: -

(۱) مسئله: - کله چې څوک د کار اراده وکړي نو له الله ډي مشوره
 واخلي همدې ته استخاره وايي په احاديثو کې يې ډېر ترغيب بيان شوی
 دی. رسول الله ﷺ ويلي: له الله سره مشوره نه کول او د استخاري پرېښودل
 بد مرغي او کم نصيبي ده، که کوم ځای دوستي و واده کوي، يا يې د سفر
 اراده وي او يا يوه کار ته نېت لري نو بې استخاري ډي نه کوي ان شاء الله
 الله به يې هيڅکله له پرېشاني سره مخ نه کړي. (رد المحتار ۱/ ۲۱۸)

(۲) مسئله: - د استخاري د لمانځه طريقه داده چې لومړی ډي دوه
 رکعت نفل وکړي او بيا ډي د زړه په ښه حضور دا دعا ووايي:

اللهم اني استخيرک بعلمک واستقدرک بقدرتک واسئلك من فضلک
 العظيم فانک تقدر ولا اقدر وتعلم ولا اعلم وانت علام الغيوب اللهم ان
 کنت تعلم ان (هذا الامر) خير لي في ديني ومعاشي وعاقبة امري فاقدره لي
 ويسره لي ثم بارک لي فيه وان کنت تعلم ان (هذا الامر) شر لي في ديني و
 معاشي وعاقبة امري فاصرفه عني واصرفني عنه. واقدر لي الخير حيث کان ثم
 ارضني به.

ژباړه: اي الله! زه ستاد علم په وسيله له تا خير غواړم، ستاد قدرت په وسيله له تا قدرت غواړم او له تا د لوی فضل غوښتنه کوم ځکه ته قدرت لري زه يې وسه یم، ته پوهېږي زه نه پوهېږم او ته په غيبو ښه خبرې، اي الله! که ستا په علم کي دا کار زما د دنيا او اخرت په گټه وي نو زما لپاره يې مقدر کړه، بيا پکي برکت واچوه او که ستا په علم کي دا کار زما د دين او اخرت شر وي نو دی له ما او ماله ده لري کړه، زما لپاره خير مقدر کړه هر ځای چي وي پرې راضي مي کړه.

کله چي په قوسينو کي نيول شويو د هذا الامر الفاظو ته ورسېږي نو د هغود لوستلو پر وخت دي هغه کار په ذهن کي ورتېر کړي چي د هغه لپاره استخاره کوي، بيا دي پر پاچه نالي د قبلې لور ته په مخ کولو له او داسه سره ویده شي. کله چي له خوبه را پاڅي او په زړه کي يې کوم اړخ پياوړی وي هماغه غوره دی بايد ويې کړي. (الدر المختار ۱/۷۱۸)

(۳) مسئله: - که په يوه ورځ هيڅ پوه نه شو او د زړه شک و ترددي يې له منځه نه وو تللی نو دويمه ورځ دي هم استخاره وکړي په دې توگه دي تر اوو ورځو دوام ورکړي نو ان شاء الله حتما به د هغه کار ښه والی او بدي ورته معلومه شي. (الدر المختار ۱/۷۱۸)

(۴) مسئله: - که حج ته ځي نو دا استخاره دي نه کوي چي حج ته ولاړ شم که نه؟ بلکي دا استخاره دي وکړي چي په فلانۍ ورځ ولاړ شم او که نه؟ (بخاري، الدر المختار ۱/۷۱۸، معارف الحديث)

صلوة الحاجات :-

له عبد الله بن اوفى ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک الله او يا انسان ته اړتيا لري (که هغه اړتيا مستقيماً له الله سره تعلق ولري او يا له بنده سره ترلي وي) نو هغه ته په کار ده چي بنه اودس وکړي، وروسته دوه رکعت له مونځ ادا کړي، بيا د الله حمد او ثنا ووايي، وروسته پر رسول الله ﷺ درود ووايي او بيا الله ته دا دعا وکړي:

لا اله الا الله الحليم الكريم سبحان الله رب العرش العظيم والحمد لله رب العالمين اسئلك موجبات رحمتك وعزائم مغفرتك والغنيمة من كل بر والسلامة من كل اثم لاتدع لي ذنباً الا غفرته، ولا هما الا فرجته، ولا حاجة هي لك رضا الا قضيتها يا ارحم الراحمين.

له الله پرته هيڅ معبود نه شته، حلیم، کریم او پاک الله دی، د عرش څښتن دی او ټولي ستاينې الله لره دي. اې الله! زه له تا څخه ستا د رحمت لازمونکو شيانو او هغه څه غوښتنه کوم چي ستا مغفرت حتمي کړي. په نېکي کي خپله برخه او له گناه څخه سلامتي غواړم، اې ارحم الراحمينه! زما هيڅ گناه له بڅښنې پرته، هيڅ تکليف له ختمولو پرته او هيڅ داسي حاجت چي ستا خوښ وي له پوره کولو پرته مه پرېږده. (معارف الحديث، ترمذي، ابن ماجه)

له حذيفه ﷺ څخه روايت دی چي د اندېښنې او مهمې پېښې پر مهال دا د رسول الله ﷺ همېشني عادت وو چي له مونځ به يې کاوه.
(سنن ابی داود، معارف الحديث)

د کسوف لمونځ :-

له ابو موسی اشعري رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې یوه ورځ لمر تندرو نیونو رسول الله ﷺ داسي وپېږدلی راغی لکه د قیامت د راتلو وېره چې یې درلوده، وروسته مسجد ته ولاړ او په دومره اوږده قیامه، رکوع او سجده یې لمونځ وکړ چې هیچایې دومره اوږد لمونځ نه وولیدلی. بیا یې وویل: داد الله قدرت نښې دي، د چا د مرګ او ژوند له وجې نه راځي بلکه د انسانانو په زړونو کې د وېرې را منځ ته کولو لپاره را منځ ته کېږي، کله چې تاسو دا ډول کوم شی ووينئ نو په وېره او اندېښنه ورته متوجې شی هغه یاد کړئ او دعا واستغفار وغواړئ. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

د استسقا لمونځ :-

له عبد الله بن زيد رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ خلګ د استسقاد لمانځه لپاره عیدگاه ته بوتلل، په لوړ قرأت یې دوه رکعت له لمونځ وکړ، قبلې ته په مخ اړولو یې د دعا لپاره لاسونه پورته کړل او قبلې ته د مخ کولو پر مهال یې خپل څادر واړاوه. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

تسبیحات

له سمره بن جندب رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: څلور کلمې تر ټولو غوره دي: (۱) سبحان الله (۲) الحمد لله (۳) لا اله الا الله (۴) الله اکبر. (مسلم)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: دوي کلمې پر ژبه سپکې، په تله کي درنې او د الله ډېري خوښې دي: سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم. (بخاري، معارف الحديث)

له جويري ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ يوه ورځ د سهار د لمانځه تر کولو وروسته له دې ووت، دا د خپل لمانځه پر ځای ناسته وه يو شى يې ويل: رسول الله ﷺ د څاښت پر وخت راغى، دا هماغسې د خپلې وظيفې پيل وکړ بوخته وه ده ورته وويل: ايا له کومه وخته چي زه تللى يم ته له هماغه وخته دا ډول ذکر کوي؟ دې وويل: هو! رسول الله ﷺ وويل: ما له تا څخه تر تلو وروسته څلور کلمې درې ځله وويلې که له سهاره ستا له دې ټولې وظيفې سره وتلل شي نو پر درنې به وي هغه کلمې دا دي: ۱) سبحان الله وبحمده عدد خلقه ۲) وزنه عرشه ۳) ورضى نفسه ۴) ومداد کلماته. يعنى الله له دده د ټولو مخلوقاتو د شمېر په اندازه، دده د عرش له وزن سره برابر، دده د پاک ذات له رضا سره سم او د هغه د کلمو له مقدار سره برابر تسبیح او حمد دی. (مسلم، معارف الحديث)

غوره ذکر:-

له جابر ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: لا اله الا الله تر ټولو غوره ذکر دی. (جامع ترمذي، سنن ابن ماجه)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک سل ځله لا اله الا الله وحده لا شریک له، له الملک وله الحمد وهو على کل شیء قدير

يعني له الله پرته هيڅ معبود نه شته، دی یو دی، هيڅ شریک نه لري، پاچاهي دده ده او حمد ده لره دی، دی پر هر څه قدرت لري.

نود لسو مریانو د ازادولو په اندازه ثواب به ورکړل شي، سل نېکۍ به یې ولیکل شي، غلط کارونه به یې وبخښل شي، دا عمل به یې په دې ورځ تر ماښامه د شیطان له حملو وساتي او د هیڅا عمل به دده تر دې عمل زیات نه وي خو پرته له هغه چا چې تر دې زیات عمل یې کړی وي.

(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ ماته وويل: اياتاته هغه کلمې در وښيم چې د عرش له لاندې نازلې شوې او د جنت خزانه ده؟ هغه دادي: لا حول ولا قوة الا بالله. کله چې یې بنده له زړه څخه وايي نو الله وايي چې دې بنده (له خپلې ځان غوښتنې لاس واخيست) زما تابع او امر منونکی شو. (دعوات کبير للبيهقي، معارف الحديث)

رسول الله ﷺ ويلي چې لا حول ولا قوة الا بالله د نهه نوي ناروغيو دوا ده او د تېټې درجې ناروغي یې فکر واندېښه ده.

(مشکوٰۃ د دعوات کبير په حواله)

ابو هريره ؓ وايي چې رسول الله ﷺ وويل: هر بنده چې تر لمانځه وروسته (۳۳) سبحان الله، (۳۳) ځله الحمد لله، (۳۴) ځله الله اکبر او په پای کې لا اله الا الله وحده لا شریک له، له الملک و له الحمد وهو علی کل شیء قدير و وايي نو له ده سره د ستر اجر وعده ده.

د صحيح مسلم په بل روايت کې دي چې کوم څوک دا تسبیحات وايي گناه یې وبخښل کېږي که څه هم د سمندر د څک په شان وي. (مسلم)

رسول الله ﷺ ویلي چي څوک د شپې په راوینښدو کي ستونزه لري او د الله په لار کي د مال له لگولو یې طبیعت بخل او تنگي احساسوي، د هغه په لار کي د جهاد توان نه لري نو په کار ده چي سبحان الله و بحمده د پرو وایي ځکه دا د الله په نزد د ده په لار کي د سروزرو د غره تر مصرفولو هم د پرو ورته محبوب دی. (الترغیب والترهیب)

په یوه حدیث کي دي چي رسول الله ﷺ ښخو ته وویل: تاسو پر ځان سبحان الله، سبحان الملك القدوس او لا اله الا الله لازم کړئ هیڅکله یې مه پرېږدئ که نه د الله له رحمته به بهرې شی. (حصن حصین)

اسم اعظم :-

له اسماء بنت یزید رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: اسم اعظم په دې دوو آیاتو نو کي دی:

وَاللهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ (البقرة: ۱۶۳)

الم * الله لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ * (ال عمران: ۱، ۲)

(جامع ترمذي، ابوداود، ابن ماجه، سنن الدارمي، معارف الحديث)
په بېلابېلو احادیثو کي د لاندینيو کلمو په اړه ویل شوي چي دا اسم اعظم دی:

(۱) يا ذا الجلال والاکرام

(۲) يا ارحم الراحمين

(۳) لا اله الا الله وحده لا شریک له

(۴) له الملك وله الحمد

(۵) لا اله الا الله

(۶) لا حول ولا قوة الا بالله

له انس ﷺ څخه په رواياتو کي دي چي زه يوه ورځ رسول الله ﷺ ته ورغلم، هلته يوه سړي لمونځ کاوه په خپله دعا کي يې وويل: اي الله! زه له تا څخه د هغو ټولو ستاينو په وسيله خپل حاجات غواړم چي ته يې وړ يې، له تا پرته هېڅ معبود نه شته، ته ډېر مهربان او احسان کوونکی يې، د ځمکي او اسمان پيدا کوونکی يې، زه له تا پناه غواړم، اي ذوالجلال والاکرام او اي حي وقيوم! نور رسول الله ﷺ وويل: دې بنده د الله د اسم اعظم په وسيله دعا وکړه، که په دې وسيله له الله دعا وغوښتل شي نو قبلوي يې او که څه ترې وغواړي نو ورکول کېږي. (جامع ترمذي، سنن ابی داود، سنن النسائي، سنن ابن ماجه، معارف الحديث)

د الله ذکر

له ابو هريره ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: الله وايي چي له بنده سره زما معامله د هغه د باور پر اساس ده، زه هغه مهال ورسره یم چي دی مې يادوي، که مې په زړه کي داسي ياد کړي چي بل څوک نه وي خبر نوز به يې هم د غسي ياد کړم او که مې د نورو خلکو په مخ کي ياد کړي نوز به يې تر هغو د بنو بندگانو په ډله کي ياد کړم (يعني د ملايکو په ډله کي د هغوی مخ ته). (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

له ابو سعيد خدری ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د الله نبي موسى ﷺ ته وويل چي اي زما ربه! ما ته داسي کلمه را وښه چي په

وسپله یی ستا ذکر و کرم (یا یی وویل: په وسپله یی تارا و بولم) الله وویل
چي ای موسی! لا اله الا الله وایده. ده وویل: ای زما ربه! دا کلمه خو ستا ټول
بندگان وایی، زه داسي کلمه غواړم چي ته یی خاص ماته را وښیي. الله
وویل: ای موسی! که اووه اسمانونه له ما پرته، د اسمانونو ټول کاینات او
اووه ځمکې په یوه تله کي واچول شي نو لا اله الا الله به ورباندي درنه وي.
(شرح السنة للبغوي، معارف الحديث)

له ابو سعید خدری ؓ څخه روایت دی چي له رسول الله ﷺ څخه پوښتنه
و شوه: په بندگانو کي څوک افضل او الله ته د قیامت په ورځ نژدې دی؟ ده
وویل: ډېر ذکر کوونکي نارینه او ښځې.

(حیات المسلمین، ترمذی، ابن ماجه)

له عبد الله بن یسر ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ ته یو چا وویل:
ای د الله رسول له! د نېکۍ کارونه ډېر دي او ټول نه شم کولای، نو یو داسي
شی را وښیې چي زه یی ټینگ ونیسم او ویی کړم. پر دې سربېره یی دا هم
وویل چي ته څه را ښیي باید ډېر نه وي ځکه وېره ده چي زه یی یاد نه کړای
شم. رسول الله ﷺ وویل: خپله ژبه دي د الله په ذکر لنده ساته. (جامع ترمذی،
معارف الحديث)

له ابو هریره ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: څوک چي په
مجلس کي کښېني او الله یاد نه کړي دا ناسته به یی ډېره د ارمان او افسوس
وړ وي او همدا ډول چي څوک پرېوزي او الله یاد نه کړي نو هغه پروت به د ده
لپاره د ارمان او افسوس سبب وي. (سنن ابی داود، معارف الحديث)

معاذ بن جبل ؓ وايي چي زه له رسول الله ﷺ څخه اخير پردي خبره پيل شوم چي ترې ومي پوښتل: د الله تر ټولو کوم عمل ډېر خوښ دی؟ ده وويل: دا چي د الله ذکر پر مهال درباندي مرگ راشي. (حصن حصين)

په يوه بل حديث کي دي چي رسول الله ﷺ وويل: قسم په الله! په نړۍ کي ځيني کسان پر نرمو او نازکو بسترو د ويدېدو پر مهال هم د الله ذکر کوي، همدوی به الله لوړو جنتونو ته داخل کړي (دا فکر مه کوي چي خود ښه ژوند وسایل پرې نه ږدي الهي ذکر گټه نه لري). (حصن حصين، ابن)

هر نېک عمل د الله په ذکر کي داخل دی، د تفسير او حديث امام سعيد بن جبیر ؓ وايي چي د الله ذکر يوازي تسبيحات، تهليل او د ژبي تر ياد پوري نه دی محدود بلکه د الله اطاعت هر عمل الهي ذکر دی، په دې شرط چي د اطاعت نېت يې کړی وي. په دې توگه د دنيا ټول کارو بارته شمول لري، که شرعي حدودو ته پاملرنه وشي، روا تر سره کړي او له ممنوع څخه ځان وساتي نو دا ټول کارونه چي ظاهراً د نوي دي هم په الهي ذکر کي شاملېږي. (اذکار نووي، ص: ۵)

عائشه صديقه ؓ وايي چي رسول الله ﷺ به په هر حالت کي د الله ذکر کاوه او ويې ويل: ځيني وختونه به يې پر چارپايي د پروتي پر مهال خپله وظيفه پوره کوله. (کتاب الاذکار للنووي)

ابو هريره ؓ وايي: په کومو کورونو کي چي د الله ذکر کېږي د اسمان اوسېدونکو ته داسي ځلېدونکي ښکاري لکه د ځمکې اوسېدونکو ته چي ستوري ښکاري.

د قرآن کریم عظمت او فضیلت

رسول الله ﷺ وویل: د چا په سینه کې چې هیڅ قرآن نه وي د ویجاړ کور په څېر دی. (ترمذي، دارمي)
فایده:-

په دې کې ټینګار شوی چې باید د مسلمان زړه له قرآنه خالي نه وي، رسول الله ﷺ ویلي چې څوک د یوه قرآني ایت تلاوت ته غوږ ونیسي نو داسې نېکي ورته لیکل کېږي چې وده کوي (او د دې ودي هیڅ حد یې نه دی بیان کړی). له الله څخه مو هيله داده چې وده یې هیڅ حد ونه لري، پرله پسې زیاته شي او څوک چې یو ایت ولولي هغه به د قیامت لپاره ورته یو نور وي او د نېکي تر ډېرېدو به هم زیات وي. (مسند احمد)
فایده:-

الله اکبر! قرآن څومره ستر شی دی، که د قرآن تلاوت نه شي کولای نو ویونکي ته دي یې غوږ ونیسي، پردې به هم ثواب ورکړل شي. (حیات المسلمین)

تلاوت:-

رسول الله ﷺ ویلي چې د قیامت په ورځ به د قرآن ویونکو ته وویل شي: تاسو چې څومره ورو او په خواږه اواز په دنیا کې ټکلی قرآن وایه هماغه ډول قرآن وواياست او د هر ایت په بدل کې یوه درجه لوړه کړئ، ستاسو تم ځای ستاسو د تلاوت وروستی ایت دی. (ترمذي)

يعني تر کومه وخته چي يې وایاست درجې به مو لوړېږي، له عثمان ؓ
 څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: په تاسو کي غوره بنده هغه دی چي
 یا قرآن زده کړي او یا يې نورو ته ور وښيي. (بخاري، معارف الحديث)
 له ابو سعید خدری ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: الله
 وایي چي که څوک زما له ذکر، ماته له سوال او دعا څخه د قرآن تلاوت
 بوخت وساتي نو تر هغه څه به زیات ورکړم چي سوال کوونکو او دعا
 کوونکو ته يې ورکوم. د نورو کلامونو په پرتله د الله کلام داسي عظمت او
 فضیلت لري لکه د مخلوق په مقابل کي الله. (جامع ترمذي، سنن الدارمي،
 شعب الايمان للبيهقي، معارف الحديث)

له عبيده مليکي ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: اې د قرآن
 خاوندانو! له قرآن څخه نالي او بالښت مه جوړوئ بلکي سهار او ماښام يې
 تلاوت کوئ لکه څرنګه چي يې حق دی، هغه وغوړوئ په مینه او مزه يې
 ولولئ، تدبر پکي وکړئ، امید دی چي نجات به ومومئ، د پېړنۍ بدلې فکر
 مه کوئ، د الله له خوا يې ستر ثواب او لويه بدله در کول کېدونکې ده.

(شعب الايمان للبيهقي، معارف الحديث)

له عائشي ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: چا چي په قرآن
 کي مهارت موندلی وي له همدې وجې يې حفظ او ناظره په ښه طريقه او بې
 تکلفه روان وایي هغه به له عزتمنو او فرمانبرداره فرشتو سره وي او کوم
 بنده چي يې (د ښه او رواني زده کړې نه درلودلو له وجې په زحمت او تکليف
) داسي وایي چي پکي بندېږي نو هغه ته به دوه اجره ورکړل شي (یو د
 تلاوت او بل د زحمت). (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

له عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: چا چې د قرآن یو حرف ولوست یوه نېکي یې ومونده او دا نېکي د الهي فضل د قانون له مخې له لسو نېکیو سره برابره ده (د لا وضاحت لپاره یې وویل چې) زه دانه وایم چې الم یو حرف دی بلکي الف یو، لام بل او میم بل حرف دی (په دې توګه د الم ویونکی بنده د دېرشو نېکیو ثواب ترلاسه کوي).
(جامع ترمذي، سنن الدارمي، معارف الحديث)

د قرآن ختمولو پر مهال دعا قبلېږي: -

په صحیحو احادیثو کې دې چې د قرآن ختمېدو پر مهال د الله خاص رحمت نازلېږي، د تفسیر امام مجاهد وايي چې د صحابه کرامو عادت دا وو چې د قرآن ختمېدو پر مهال به یې یو ځایي دعا کوله او ویل به یې چې د قرآن د ختم پر مهال د الله خاص رحمت نازلېږي او له حسن رضی اللہ عنہ څخه په صحیح سند نقل شوی چې کله به یې د قرآن تلاوت ختم کړ نو خپله کورنۍ به یې د دعا لپاره راغونډوله. (اذکار نووي، ص: ۴۹)

په یوه حدیث کې رسول الله ﷺ ویلي چې کوم څوک په شپه او ورځ کې شل ایتونه هم ولولي نو په غافلانو کې به ونه لیکل شي.

(اذکار نووي، ص: ۵۴)

سورت الفاتحة: -

له ابو هريره رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ابی بن کعب ته وویل: ایا غواړې د قرآن هغه سورت در زده کړم چې د دې درجې هېڅ سورت نه په تورات کې نازل شوی، نه په انجیل، نه په زبور او نه په قرآن کې؟ ابی وویل:

هو! اي د الله رسول له راويې بښه. ده وويل: په لمانځه كې څرنگه قرآن وايې؟. ابى بن كعب سورت الفاتحه ورته واوروله (چې زه په لمانځه كې دا سورت دا ډول وايم) رسول الله ﷺ وويل: په هغه ذات قسم چې زما ځان يې په قبضه كې دى، په تورات، انجيل، زبور او په خپله په قرآن كې د دې په څېر سورت نه دى نازل شوى، دا هماغه سبع من المثنى و القرآن العظيم دى چې الله ماته راكړى دى. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

يو ځل جبريل عليه السلام له رسول الله ﷺ سره ناست وو، ناڅاپه يې پورته اواز واورېد سړيې پورته كړويې ويل: نن ځمكې ته يوه فرشته راغلې چې تر نن وړاندي هيڅكله نه وه راكېسته شوې، بيا هغې فرشتې سلام وكړويې ويل: اي د الله رسول! مبارك دي وي واخلكه تاته دا دوه نوره دركړل شوي دي يو سورت الفاتحه او دويم د بقرې وروستي اياتونه، په دوى كې چې هريو ولولې ثواب به يې دركړل شي. (حصن حصين)

سورت البقرة او آل عمران :-

له ابو امامه رضي الله عنه څخه روايت دى چې له رسول الله ﷺ مې واورېدل ويل يې: قرآن لولئ په قيامت به د خپلو لوستونكو شفاعت وكړي په خاصه توگه زهراوين يعني د هغه دوه مهم نوراني سورتونه البقرة او آل عمران تلاوت كوي، د قيامت په ورځ به يې پر خپلو لوستونكو سيوري كړي وي او داسې به راشي لكه د ورېځي يوه لويه ټوټه او يا سايوان او يا لكه پرليكده درېدونكو مرغانو وزرونه، دا دواړه سورتونه به د قيامت په ورځ د خپلو ويونكو دفاع كوي، رسول الله ﷺ وويل: سورت البقرة ولولئ ځكه تر لاسه

کول یې لوی برکت دی، پرېښودل یې ارمان او باطل پال یې طاقت نه لري.
(مسلم، معارف الحديث)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: له خپلو کورونو
هديرې مه جوړوئ (لکه څرنگه چې په هديرو کې ذکر او تلاوت نه کېږي له
همدې وجې يې فساد ذکر او تلاوت له انوارو او اثارو خالي وي، خپل
کورونه داسې مه گرزوئ بلکې په ذکر او تلاوت يې اباد کړئ) او په کوم کور
کې چې سورت البقره ويل کېږي شيطان ورته نه شي راتلای. (معارف
الحديث، جامع ترمذي)

سورت كهف:-

له ابو سعيد خدری ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: څوک
چې د جمعې په ورځ سورت الکهف ووايي نو د دوو جمعو ترمنځ به ورته نور
وي. (دعوات الکبير للبيهقي، معارف الحديث)

سورت يس:-

له معقل بن يسار ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که څوک د
الله رضا لپاره سورت يس ووايي ښځينې گناهونه به يې وبخښل شي له
همدې کبله يې پر مريو وياست. (شعب الايمان للبيهقي، معارف الحديث)

سورت الواقعة:-

له عبد الله بن مسعود ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که
څوک هره شپه سورت الواقعة تلاوت کوي هيڅکله به لوړه ورباندي رانه
شي. په رواياتو کې ويل شوي چې عبد الله بن مسعود ؓ په خپله پرې عمل

کاوه او خپلو اولادونو ته یې سپارښتنه کوله، دوی به هره شپه سورت الواقعه تلاوت کاوه. (شعب الایمان للبيهقي، معارف الحديث)

سورت الملك :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د قرآن يوه سورت چې دېرش اياتونه دی د يوه بنده په حق کې الله ته تر هغه وخته سپارښتنه وکړه چې وبخښل شو او داسورت تبارک الذی بیده الملك دی. (مسند احمد، جامع ترمذی، سنن ابی داود، سنن النسائي، سنن ابن ماجه، معارف الحديث)

الم تنزيل :-

له جابر ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د الم تنزيل او تبارک الذی بیده الملك له ويلو پرته نه ویدېده (يعني د شپې تر ویدېدو وړاندې يې د دواړو تلاوت عادت وو.) (مسند احمد، جامع ترمذی، سنن الدارمي، معارف الحديث)

سورت التكاثر :-

له عبد الله بن عمر ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: ايا په تاسو کې څوک داسي نه شي کولای چې هره ورځ زراياتونه قرآن ووايي؟ صحابه وو وويل چې څوک د طاقت لري چې د ورځې زراياتونه قرآن ووايي؟ رسول الله ﷺ وويل: ايا تاسو دومره نه شئ کولای چې سورت الهکم التکاثر ووايست؟ (شعب الایمان للبيهقي، معارف الحديث)

سورت الاخلاص:-

له ابو درداء ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: ايا په تاسو کي څوک د يوې شپې پر مهال د قرآن درپيمه نه شي ويلای؟ صحابه کرام ؓ وويل چي څوک په يوه شپه کي د قرآن درپيمه ويلای شي؟ رسول الله ﷺ وويل: قل هو الله د قرآن له درپيمې سره برابره ده (نو چا چي په شپه کي تلاوت کړه گواکي د قرآن درپيمه يې ولوسته).

(صحيح مسلم، معارف الحديث)

له انس بن مالک ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: هر څوک چي پر بستره د ويدېدلو اراده وکړي او تر ويدیدو وړندي سل ځله قل هو الله ووايي نو په قيامت کي به الله ورته ووايي چي اې زما بنده! پر خپل راسته لاس جنت ته ولاړ شه. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

معوذتين:-

له عقبه بن عامر ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: تاسو پوهېږئ چي نن شپه پر ما کوم اياتونه نازل شول د هغو مثال نه هيڅکله ليدل شوی او نه اورېدل شوی دی يعني قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس. (صحيح مسلم، معارف الحديث)

له عائشې ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به کله د شپې پر خپله بستره پرېوت نو خپل دواړه لاسونه به يې سره يوځای کړل، بيا به يې قل هو الله، قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس ويل وروسته به يې پر لاس پوکړل او تر کومه ځايه چي به ممکنه وه دواړه لاسونه به يې پر خپل بدن

تېرول، له سر، مخ او د بدن له ظاهري حصې يې شروع کوله (تر دې وروسته چي به د نور بدن تر کومه خايه ممکنه وه لاسونه يې پرې تېرول) او دا کار يې درې ځله کاوه. (بخاري، معارف الحديث)

آيت الكرسي :-

له ابي بن کعب ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ ده ته وويل: اي ابو منذره! ته پوهېږې چي ستاسو په اند د کتاب الله کوم آيت ډېر عظمت لري؟ ما وويل: الله او رسول يې ښه پوهېږي، ده پرله پسې همدا پوښتنه تکرار کړه. ما وويل: الله لا اله الا هو الحي القيوم نو ده زه پر سينه وټپولم او وي ويل: اي ابو منذره! علم دي سم دی او مبارک دي شه.

(مسلم، معارف الحديث)

د سورت البقرې وروستي اياتونه :-

له ابيص بن عبد الکلامي ؓ څخه روايت دی چي يو چا رسول الله ﷺ ته وويل: اي د الله رسوله! د قرآن کوم سورت تر ټولو ستر دی؟ ده وويل: قل هو الله. هغه وويل: د قرآن کوم اياتونه تر ټولو ستر دي؟ رسول الله ﷺ وويل: آيت الكرسي يعني الله لا اله الا هو الحي القيوم الخ... هغه وويل: او د قرآن کوم اياتونه دي چي ته په ځانگړي ډول غواړې د هغو فايده او برکات تا او ستا امت ته ورسېږي؟ ده وويل: د سورت البقرې اخيري دوه اياتونه له آمن الرسول څخه تر پايه. ورپسې رسول الله ﷺ وويل: دا اياتونه د الله رحمت له هغو خاصو خزانو څخه دي چي ده تر عرش لاندي دي، الله

رحمت دا اياتونه دي امت ته ورکړي. په دې کي دنيا او اخرت هره ښېگڼه
او هر شي شته. (مسند دارمي او معارف الحديث)

د سورت آل عمران وروستي اياتونه: -

له عثمان بن عفان رضي الله عنه څخه روايت دي چي ويي ويل: که څوک د آل
عمران وروستي اياتونه ولولي نو د ټولي شپې د لمانځه ثواب به يې وليکل
شي. له ان في خلق السماوات والارض څخه تر لا تخليف الميعاد پوري.

د سورت الحشر وروستي درې اياتونه: -

رسول الله ﷺ وايي چي که څوک سهار دا تعوذ، د سورت الحشر له دې
درو اياتونو سره يوځای کړي نو الله د هغه لپاره اويا زره ملايکې گماري چي
تر ماښامه ورته د مغفرت دعا کوي او که يې ماښام ووایي نو تر سهاره ورته
د مغفرت دعا کوي او که مړ شو نو د شهيد په مرگ به مري.

(ترمذي، دارمي، ابن سعد، حصن حصين)

اعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم (درې ځله)

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ
الرَّحِيمُ * هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ
الْمُهَيِّمُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ * هُوَ اللَّهُ
الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * (سورت الحشر ۲۲-۲۴)

ژباړه: دی هغه الله دی چي له ده پرته بل معبود نه شته، په پټه او غیبه
پوهېدونکی رحمان او رحیم دی، دا الله هغه دی چي له ده پرته بل معبود نه

شته، پاچا، پاک، سلامت، امن ور کوونکی، ساتونکی، عزیز، جبار او د
 دېري لويي څښتن دی. الله له هغه شرکه پاک دی چې دوی یې کوي، الله پیدا
 کوونکی، سم جوړوونکی دی او ښکلي نومونه لري، د اسمانو او ځمکې هر
 څه دده تسبیحات وایي او دی غالب د حکمت څښتن دی.

د سورت الطلاق یو ایت :-

ابو ذر رضی الله عنه وایي چې رسول الله ﷺ وویل: ماته یو داسي ایت معلوم دی
 چې که خلک عمل پرې وکړي نو ورته کافي دی او هغه ایت دادی:

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا * وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْسِبُ

(الطلاق: ۲، ۳)

څوک چې له الله وېرېږي نو الله ورته د وتلو ځای پیدا کوي او له هغه
 ځایه روزي ورکوي چې گومان یې نه وي.

يعني څوک چې له الله وېره وکړي الله یې د نجات لپاره لار پیدا کوي او
 له داسي ځایه روزي ورکوي چې وهم او گومان یې هم نه وو.

(مسند احمد، ابن ماجه، دارمي، مشکوة)

دعا

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: الله ویلي: انا

عند ظن عبدی بی وانا معه اذا دعاني. حدیث قدسي

يعني زه پر ما د خپل بنده له گومان سره برابر یم او کله چې مي ور بولي

نو ورسره یم. (بخاري، الادب المفرد)

په حديث کي دي چي رسول الله ﷺ وويل: دعا عين عبادت ده. بيا يي د
دليل په توگه د قرآن دا ايت تلاوت کړ:

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ (غافر: ۶۰)

او ستاسو رب ويلي چي له ما دعا وغواړئ زه به يي قبوله کړم.
(مسند احمد، ترمذي، ابوداود، ابن ماجه، نسايي، حصن حصين)

د دعا طريقه: -

له عبد الله بن عباس رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: له الله
څخه داسي غوښتنه کوئ چي لاسونه لوړ کړئ، د لاسو ورغوي مخ ته کړئ او
سرچپه يي مه غواړئ، کله چي دعا وکړئ نو پورته شوي لاسونه پر مخ را تېر
کړئ. (سنن ابی داود، معارف الحديث)

له ابی بن کعب رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به کله څوک ياد او
او هغه ته به يي دعا کوله نو لومړی به يي ځان ته دعا غوښته او بيا هغه ته.
(جامع ترمذي، معارف الحديث)

فضاله بن عبيد وايي چي رسول الله ﷺ له يو چا څخه واورېدل په لمانځه
کي يي دعا کوله، نه يي پر الله حمد ووايه او نه پر رسول الله ﷺ درود نوويي
ويل چي دې سړي په دعا کي ښه وکړه. وروسته رسول الله ﷺ راوغوښت
هغه او ياد ده په شتون کي يي نورو کسانو ته وويل: کله چي تاسو لمونځ
وکړئ نو په کار ده چي تر دعا وړاندي د الله حمد او ثنا ووايي، بيا دي پر
رسول الله ﷺ درود ووايي او وروسته چي يي څه خوښه وي له الله دي
وغواړي. (جامع ترمذي، سنن ابی داود، سنن النسايي، معارف الحديث)

په دعا کي لاس پورته کول :-

د عکرمه خیال دی چي له عائشې رضی اللہ عنہا څخه یې واورېدل ویل یې چي رسول الله ﷺ مې ولید د دواړو لاسونو په پورته کولو یې دعا کوله او ویل یې چي ای الله! زه هم انسان یم نو ما مه نیسه، که مې په تېروتنه کوم مومن زورولی وي یا مې بد ورته ویلي وي نو سزایې مه را کوه. (الادب المفرد)
آمین :-

له ابو زهیر نميري رحمۃ اللہ علیہ څخه روایت دی چي موږ یوه شپه له رسول الله ﷺ سره دباندې ولاړو، د الله پر یوه بنده ورغلو چي په ډېرو زاریو یې دعا کوله، رسول الله ﷺ ودرېد، دده دعا او د الله په حضور کي یې دده زاری اورېدې بیا یې راته وویل چي که دې سړي دعا سمه ختمه کړه او سم مهري یې پر ولگاوه نو څه چي یې غوښتي دهغو پرېکړه یې وکړه. په موږ کي یو چا پوښتنه وکړه چي ای د الله رسول له! د سمې خاتمې او سم مهر لگولو طریقه څه ده؟ ده وویل: په اخیر کي د آمین په ویلو دعا ختمول (نو که یې داسي وکړل گواکي په الله یې ومنله.) (ابوداود، معارف الحديث)
د سلامتی دعا :-

له عبدالله بن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: په تاسو کي چي چاته د دعا دروازه خلاصه شوه هغه ته د رحمت دروازه خلاصه شوې، له الله څخه چي کومې دعاوې غوښتل کېږي په هغو کي تر ټولو خوښه یې داده چي له ده څخه په دنیا او آخرت کي (د سلامتی دعا و غوښتل شي.)

دعا د بلا دفع کوونکي :-

په يوه بل حديث کي دي چي رسول الله ﷺ وويل: له قضا او قدر څخه د ساتنې هيڅ تدبير گټه نه لري مگر له الله څخه د دعا غوښتنه په راغلي مصيبت کي هم گټه لري او په هغه کي هم چي نازل شوی نه وي او بې شکه بلا نازلېدونکې وي چي دعا ورسره يو ځای شي، نو د قيامت تر ورځې به د وارو تر منځ شخړه وي (او انسان د دعا په مټ له هغې بلا ژغورل کېږي.) (حصن حصين، جامع ترمذي)

له باور سره دعا :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: له الله څخه په دومره يقين دعا غواړئ چي حتما به قبلېږي، پوه شئ او په ياد ولرئ چي الله هغه دعا نه قبلوي چي د دعا پر مهال زړه غافل او بې پروا وي. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

په دعا کي بېرته :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: ستاسو دعاوې تر هغه وخته قبلېږي چي له بېرې کار وانه خلي، هغه دا چي بنده وايي ما څومره دعاوې وکړې قبولې نه شوې؟. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

په دعا کي قاطعيت :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د دعا پر مهال داسي مه وایاست چي اې الله! که دي خوښه وي ما وبخښه، رحمت را باندې وکړه او روزي را کړه بلکي له خپلې خوا په عزم او قاطعيت سره دعا وغواړئ

او باور وکړی چې دی څه وغواړي هغه به کېږي او هیڅوک ورباندې زور نه شي کولای. (بخاري، معارف الحديث)
د مرگ له دعا څخه منعه :-

له انس و جن څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د مرگ دعا غوښتنه مه کوئ که څوک مجبور وي او ژوند ورته سخت شوی وي نو الله ته دي داسې دعا وکړي چې اې الله! څو زما لپاره ژوند غوره وي ژوند راکړه او کله چې مرگ راته غوره شي نو له دنیا مي واخله.

(سن النسائي، معارف الحديث)

په سجده کي دعا :-

رسول الله ﷺ ویلي: په سجده کي بنده خپل رب ته ډېر نژدې وي نو ډېرې دعاوې کوئ.

د دعا پر قبلېدو شکر :-

په یوه حدیث کي دي چې رسول الله ﷺ وویل: په تاسو کي څوک څه شي له دې عاجز کوي چې دخپلې دعا قبولیت وويني مثلاً له مرض څخه روغ شي، یا په خیر له سفر څخه راوگرزي نو ووايي:
 الحمد لله الذي بعزته و جلاله تتم الصالحات.

(حصن حصين، ابن السني)

قبولي شوي دعاوي :-

رسول الله ﷺ ويلى چي د مومن بنده هيڅ داسي دعا نه شته چي الله يې په اړه نه وي ويلى چي دامي په دنيا کي قبوله کړي او دامي ستا لپاره اخرت ته ساتلې، هغه وخت به مومن بنده هيله وکړي چي کاش! زما هيڅ دعا په دنيا کي نه وای قبوله شوې، له همدې وجې بايد بنده هر وخت دعا وغواړي.

(حاکم)

رسول الله ﷺ ويلى چي دوه شيان د الله په دربار کي نه ردېږي يود اذان پر مهال دعا او بل د جهاد پر مهال. (ابوداود)

رسول الله ﷺ ويلى چي د اذان او اقامت تر منځ د وقفې دعا نه ردېږي، صحابه کرامو ﷺ پوښتنه وکړه چي اې د الله رسوله! په دې وقفه کي کومه دعا وکړو؟ ده وويل: دا دعا کوي: اللهم اني استلک العفو والعافية في الدنيا والآخرة. له ابو هريره ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: درې دعاوي په ځانگړي ډول قبلېږي چي هيڅ شک پکي نه شته: (۱) اولاد ته د مور او پلار دعا. (۲) د سفر او پردېسۍ دعا. (۳) د مظلوم دعا.

(جامع ترمذي، معارف الحديث)

له عبد الله بن عباس ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د پنځو کسانو دعاوي په خاص ډول قبلېږي: (۱) د مظلوم دعا خو چي يې بدله نه وي اخيستي. (۲) د حاجي دعا چي کور ته نه وي راغلی. (۳) د الله په لار کي د مجاهد دعا چي تر شهيدېدو له دنيا نه وي تللی. (۵) يوه ورور ته د بل غايبانه دعا.

ددې ټولو تر بيان وروسته رسول الله ﷺ وويل: په دې ټولو دعا كې تر ټولو ژر قبلېدونكې دعا يوه بل ته غايبانه دعا ده.

(دعوات الكبير للبيهقي، معارف الحديث)

خپل ورور ته غايبانه دعا: -

رسول الله ﷺ به ويل: د مسلمان هغه دعا چې په غياپ يې خپل ورور ته كوي حتما قبلېږي، پر دې مهال يوې فرشتې ته دنده ور كول كېږي چې كله دې خپل ورور ته دعا كوي نو فرشته امين وايي او زياتوي: ولک مثل ذالك. (الادب المفرد)

له كشرانو څخه د دعا غوښتنه: -

له عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چې يو ځل مي له رسول الله ﷺ څخه مكې ته د عمرې اجازه وغوښته نو ده اجازه راكړه او ويې ويل: وروره! موږ هم په دعاوو كې ياد ساته او هېر وه مو مه. عمر رضی اللہ عنہ وايي: رسول الله ﷺ چې ما ته د ورور كومه كلمه وويله كه يې په بدل كې ټوله دنيا راكړل شي نو هم پرې راضي نه يم. (سنن ابی داود، جامع ترمذي، معارف الحديث)

د رسول الله ﷺ ځيني دعاوې: -

په صحيح مسلم كې له ابو سعيد خدری رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چې جبريل رسول الله ﷺ ته راغی ويې ويل: اي محمده! په تكليف يې؟ ده وويل: هو! جبريل دا دم پرې وكر: بسم الله ارقيك من كل داء يؤذيك من شر كل نفس او عين حاسد الله يشفيك باسم الله ارقيك.

يعني د الله په نوم درباندي دم کوم له هر مرض څخه چي تا ته تکليف رسوي، د هر نفس او حاسدي سترگي له شره جوړ شي، د الله په نوم درباندي دم کوم. (زاد المعاد)

بېلابېلي دعاوي :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي کله به رسول الله ﷺ ته تکليف ورسېد نو اسمان ته به يې وکتل و به يې ويل: سبحان الله العظيم او کله چي به يې په دعا کي ډېره هڅه کوله نو يا حي يا قيوم به يې ويل. (زاد المعاد)

همداراز له انس ؓ څخه روايت دی چي کله به رسول الله ﷺ اندېښمن او يا فکر جن شونو دا دعا به يې ويله: يا حي يا قيوم برحمتک استغيث. اي حي او قيوم! ستا په رحمت مرسته غواړم. (زاد المعاد)

او نورو ته به يې ويل: الزموا يا ذا الجلال والاكرام يعني په يا ذا الجلال والاكرام پسي ومنځلي او د دې کلمې په وسيله الله ته زاری او فریاد کوئ. (جامع ترمذي)

علي ؓ ويلي چي د بدر په جگړه کي کله کافران د جگړې پر مهال رسول الله ﷺ ته ورسېدل نو ومي ليدل چي رسول الله ﷺ سر پر سجده ايښی يا حي او يا قيوم وايي، زه ولاړم او په جگړه کي مي گډون وکړ، بيرته راغلم دی همدا سي پر سجده پروت و ويا حي يا قيوم يې ويل تردې چي الله د فتحې زېري ورکړ. (نسايي، حاکم، حصن حصين)

• کله چي به رسول الله ﷺ د يوه شي په اړه ډېر پېښمان شونو څاډر به يې وغواړه و به درېد او خپل لاسونه به يې دعا ته دومره اوږده کړل چي د بغل سپينوالي به يې ښکاره شو.

- کله چي به يې دعا ختمه کړه نو دواړه لاسونه به يې پرمخ تېر کړل.
- د دعا او استغفار الفاظ يې درې ځله تکرارول.
- رسول الله ﷺ په دعا کي سجع او قافيې ته نه پام کاوه او نه يې دا طريقه خوښوله.

- کله چي به له يو مجلس څخه ولاړ شو نو دا دعا يې ويله: سبحانک اللهم وبحمدک اشهد ان لا اله الا انت استغفرک واکو ب اليک. اي الله! زه ستا له حمد سره ستا پاکي بيانوم، په زړه اقرار کوم چي له تا پرته هيڅ معبود نه شته، له تا بخښنه غواړم او تا ته توبه باسم. کله چي به خوښي ورته ورسېده نو ويل به يې: الحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات. يعني هغه الله لره شکر چي په پېرزوينه يې غوره شيان کمال ته رسېږي.

- او کله چي به سخت حالت پرې راغی نو ويل به يې: الحمد لله على كل حال. يعني الله لره دي په هر حال کي حمد وي. (حاکم)
- کله چي به يې په لار کي د چالاس ونيو او بيا به ترې پېل شو نو ويل به يې: ربنا اتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار.
- د قرض ادا کولو پر مهال به يې دا دعا کوله: بارک الله في اهلك و مالک انما جزاء السلف الحمد و الاداء. يعني الله دي ستا په کور او مال کي برکت واچوي د قرض بدله ستاينه او پروخت ادا کول دي.

• کله چي به چا نوې جامې واغوستې او رسول الله ﷺ ته به ورغی نو ده به ویل: حسنة، حسنة یعنی ډېر ښه، ډېر ښه او بیا به یې ویل: ابل واخلاق یعنی زاړه یې کړه.

• کله چي به رسول الله ﷺ ته یوه مېوه والی شوه او هغه مېوه به د لومړي ځل لپاره د خوراک وړ وگرزېده نو په سترگو به یې وموښله له دواړو شونډانو سره به یې ولگوله او به یې ویل: اللهم کما اريتنا اوله فارنا آخره. اې الله! لکه څرنگه چي دي یې پیل راوړلید پای یې هم راوړینه بیا به یې هلته حاضر ماشوم ته ورکړه. (ابن السني)

• کله چي به یې پوځ رخصت او نه و دا دعا به یې کوله: استودع الله دينکم و امانتکم و خاتم اعمالکم. (ابوداود)
زه مو دين، امانت او د اعمالو خاتمه الله ته سپارم.

• رسول الله ﷺ چي به کله نوې جامه واغوسته نو ویل به یې: الحمد لله الذي کسانا هذا یعنی هغه الله لره حمد چي دا جامه یې را واغوسته یا به یې د شکر داسي نور الفاظ ویل، د شکراني دوه رکعت له مونځ به یې وکړ او زړه جامه به یې یو مسکین ته ورکړه. (ابن عساکر)

• کله چي به يې له چا سره مېلمستيا و خوره نو هغوی ته به يې ويل:
اللهم بارک لهم في ما رزقتهم واغفر لهم وارحمهم. (مسلم،
معارف الحديث)

• کله چي به رسول الله ﷺ په مجلس کي خبرې وکړې او بيا به پر
ولاړېدو شونو له لسو تر پنځلسو څلو به يې استغفار غوښت.
(ابن السني) په يوه روايت کي دا استغفار راغلی دی: استغفر الله
الذي لا اله الا هو الحي القيوم واتوب اليه. يعني زه له هغه الله څخه
بخښنه غواړم چي له ده پرته هيڅ معبود نه شته، ژوندی دی، نړۍ
اداره کوي او ده ته توبه باسم. کله چي به له ستونزې سره مخ شونو
نفل لمنځ به يې کاوه ځکه دا ظاهري، باطني، دنيوي او اخروي
گټه لري او پرېشاني له منځه وړي. کله چي به رسول الله ﷺ د چا
پوښتنې ته ورغی نو ورته ويل به يې: لا بأس طهور ان شاء الله
تعالی. يعني هيڅ وېره نه شته، د کفارې گناه ده که الله غوښته.
(ترمذي، معارف الحديث)

د رسول الله ﷺ ځيني ښوول شوي دعاوې

د شپې د اخيري وخت دعا:۔

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: هر شپه چي
کله د شپې درېمه برخه پاتي وي الله د دنيا اسمان ته راځي او وايي: څوک
شته چي له ما دعا وکړي زه يې واورم، له ما غوښتنه وکړي زه يې پوره کړم او
له ما عفو او مغفرت وغواړي زه يې وبخښم؟. (الادب المفرد)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: دين اسانه دی او هر څوک چي په سختي پر دين د غالبېدو اراده وکړي نو دين به ماتي ورکړي، سم روان شي، نژدې اوسې او يو بل ته زېري ورکوي، د سهار او ماښام پروخت او د شپې په اخيري برخه کي پرې تکیه وکړي. (ذکر الله)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک په مجلس کي ډېري بې ځايه خبرې وکړي او په اخير کي دا ووايي: سبحانک اللهم وبحمدک اشهد ان لا اله الا انت استغفرک واتوب اليک. يعني زه ستا له حمد سره ستا پاکي بيانوم او شاهدي ورکوم چي له تا پرته بل معبود نه شته، له تا بخښنه غواړم او تا ته توبه باسم نو الله به يې د مجلس ټولي تېروتنې وروبخښي. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

له ابو سعيد خدری ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: څوک چي د خوب لپاره پر بستره د ويدېدلو پر مهال درې ځله دا دعا ووايي: استغفر الله الذي لا اله الا هو الحي القيوم واتوب اليک. زه له هغه الله مغفرت غواړم چي له ده پرته بل معبود نه شته، حي او قيوم دی او ده ته توبه باسم نو ټول گناهونه به يې وبخښل شي که څه هم د ونود پناهو، دعايج د رېگستان د ذرو او نړۍ د ورځو په څېر بې شماره وي. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

د بې خوبۍ دعا: -

له بريده ؓ څخه روايت دی چي خالد بن وليد رسول الله ﷺ ته په شپه کي د بې خوبۍ شکايت وکړ رسول الله ﷺ وويل: کله چي پر بستره پرېوزي نو دا دعا ووايه:

اللهم رب السماوات السبع وما اظلت ورب الارضين وما اقلت ورب
الشیاطین وما اضلت کن لی جاراً من شر خلقک کلهم جمیعاً ان یفرط علی احد
عز جارك وجل ثناءک ولا اله غیرک لا اله الا انت. (ترمذی)

ای الله! د اوو اسمانونو او هغه څه ربه چي دوی پرې سیوری کړی، د
ځمکې او هغو شیانو ربه چي ځمکې پورته کړي، ای د شیطانانو او هغه څه
ربه چي دی گمراهان کړي ما د خپل ټول مخلوق له شره وساته چي تېری را
باندې وکړي، ستا پناه غوښتونکی عزتمن دی، شان دي لوی دی، له تا پرته
هیڅ معبود نه شته.

د اندېښنې او پرېشاني پر مهال دعا: -

له عبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: که د
چا پرېشاني او اندېښنه زیاته وي نو په کار ده چي دا دعا ووايي:

اللهم انی عبدک وابن عبدک وابن امتک وفي قبضتک ناصیتی بیدک
ماض فی حکمک عدل فی قضاءک اسئلك بکل اسم هو لک سمیت به نفسک او
انزلته فی کتابک او استأثرت به فی مکنون الغیب عندک ان تجعل القرآن
العظیم ربیع قلبي وجلاء همی و غمی.

ای الله! زه ستا بنده، ستا د بنده و مینځې زوی یم، ستا په ولکه کي او
ټول ستا تر قدرت لاندې یم، زما په اړه ستا امر پلي او عین عدل دی، ستا په
هر هغه نوم چي ځان دي پرې نومولی یا دي په خپل کتاب کي نازل کړی او یا

دي له خان سره د غیبو په خزانه کي خوندي کړی سوال کوم چي قرآن زما د زړه سپرلی وگرزوه او په برکت یې زما اندېښنې او غمونه را څخه لرې کړه. رسول الله ﷺ وویل: هر بنده چي د دې کلمو په وسيله له الله دعا وکړي هغه به یې فکرونه او اندېښنې ختمې او حتما به پراخي ورکړي. (رزین، معارف الحديث)

د تکلیف، غم او پور ادا کولو دعا: -

له ابو سعید خدری ؓ څخه روایت دی چي یوه ورځ رسول الله ﷺ مسجد ته راغی هلته ابو امامه انصاري ناست وو، ده ورته وویل چي ولي بې وخته په مسجد کي ناست یې؟. هغه وویل: ای د الله رسول! ډول-ډول غمونه او تکلیفونه دي او د خلکو قرضونه را باندي دي. دمو وویل چي زه تاته څيني داسي کلمې در بنیم چي په ویلو به دي غم او درد لرې شي، قرض به دي ادا شي، سهار او ماښام یې وایه.

اللهم انی اعوذ بک من الهم والحزن واعوذ بک من العجز والكسل و
اعوذ بک من الجبن واعوذ بک من غلبة الدين وقهر الرجال.
یا الله! زه په تاله خپل غم او فکر څخه پناه غواړم، په تاله بې همتۍ،
لښ، بې زړه توب، بخل، د قرض له ډېرېدو او خلکو له پشاره پناه غواړم.
ابو امامه ؓ وایي چي څو ورځې مي دا کلمې وویلې نو الله تعالی مي
تکلیف او غم لرې کړل او قرض مي ادا شو. (حصن حصین)

ابو الدرداء ؓ ته یو چا د کور سوځېدو خبر ورکړ، ده له څخه اندېښنې
پرته وویل چي هیڅکله به ونه سوځي او الله به داسي ونه کړي ځکه له رسول

الله ﷻ مي اور ٻڌلي چي ڏوڪ ڏا ڪلمې ڊ ورڇي پھ پيل ڪي ووايي تر ماڻھام
به غم ورونه رسپري او ڏوڪ چي يي ماڻھام ووايي تر سهاره به غم ورونه
رسپري، پھ ڏينور وواياتو ڪي ڊي چي پر ڏان، ڪورني او مال به يي هيڻا ڦٽ
رانه شي، ما سهار ويل ڊي نو ڏرنگه مي ڪور سو ڏيڏاي شي؟. ييا يي
ڏلگو ته وويل چي ورشي وگوري، ٽول يي ڪور ته ور غل ٺو ويي ليدل چي
په سيمه ڪي اور لڳيدلي دهغه ڊ ڪور شاوخوا ڏلورو خواووته ڪورونه
سو ڏيڏلي او ڊڊه ڪوريي په منڇ ڪي ڏوندي پاتي ڊي، دهغه ڪلمې ڊادي:

اللهم انت ربي لا اله الا انت عليك توكلت وانت رب العرش العظيم. ما
شاء الله كان وما لم يشأ لم يكن لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم. أعلم ان
الله على كل شيء قدير وان الله قد احاط بكل شيء علماً.

اڀي الله! ته زما رب يي، له تا پر ته هيڻا معبود نه شته، پر تا مي تو ڪل
ڪري، ته ڊستر عرش رب يي، الله چي ڏه غوڻستي ڪپري او چي ڏه يي نه ڊي
غوڻستي نه ڪپري، له گناه ڊ منعي او عبادت ڊ ڪولو طاقت ڊ الله له خوا ڊي
چي لوڙ او ستر ڊي، بي شڪه پوهيم چي ته پر هر ڏه ڊاڊريي او يقينا الله پر
هر ڏه ڊ علم له مني احاطه ڪري ڊه.

ڊ تڪليف او غم پر مهال :-

په مسند ڪي له رسول الله ﷺ ڏنھ روايت ڊي چي ڪه ڏوڪ په غم آخته
شي نو ڊا ڊعا ڊي ووايي: انا لله وانا اليه راجعون، اللهم اجرني في مصيبي
واخلف لي خيرا منها. بي شڪه موڙ ڊ الله يو او ڊه ته به ور گرزو، اڀي الله اما
ته ڊڊي مصيبت اجر او په عوض ڪي يي ٻه ڊله را ڪري. (زاد المعاد)

په صحیحینو کې له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ به د
نا ارامۍ پر مهال دا دعا ویله: لا اله الا الله العظيم الحليم لا اله الا الله رب
العرش العظيم، لا اله الا الله رب السماوات السبع ورب الارض ورب العرش
العظيم. (زاد المعاد)

له الله پرته هیڅ معبود نه شته چې ستر او ډېر زغم درلودونکی دی، له
الله پرته هیڅ معبود نه شته چې د ستر عرش خاوند دی، له الله پرته هیڅ
معبود نه شته چې د اوو اسمانونو، څمکې او ستر عرش څښتن دی.
کله چې څوک د یوه کار له کولو عاجز شي او یا ډېر طاقت غواړي نو
باید د ویدېدو پر مهال درې ډېرش ځله سبحان الله، درې ډېرش ځله الحمد لله
او څلور ډېرش ځله الله اکبر ووايي.

(بخاري، مسلم، ترمذي، ابوداود، حصن حصین)

په مصیبت کې د یو چا د لیدلو پر مهال دعا: -

له عمر بن الخطاب او ابو هريره رضی الله عنهما څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ
ویل: که یو څوک په مصیبت او تکلیف اخته شخص وويني او دا دعا
ووايي: الحمد لله الذي عافاني من ما ابتلاك به وفضلني على كثير من خلق
تفضيلا. يعني هغه الله لره حمد چې ما ته یې سلامتي راکړې او له هغه
تکلیفه یې خلاص کړی یم چې ته پرې اخته یې او پر خپل ډېر مخلوق یې
فضیلت راکړې نو له هر ډول تکلیف او مصیبت څخه به خوندي شي.

(جامع ترمذي، معارف الحديث)

له اسماء بنت عمیس ؓ څخه روایت دی چې یو ځل رسول الله ﷺ راته وویل: ایا داسې کلمې در و نه بنسیم چې د تکلیف او سختۍ پر مهال یې ووايې؟ هغه دادي: الله ربي لا اشرك به شيئاً. يعني الله مې رب دی هيڅ شی ورسره نه شریکوم.

په یوه روایت کې ویل شوي چې اووه ځله دي وايي. (زاد المعاد)
د سخت خطر پر مهال دعا: -

له ابو سعید خدری ؓ څخه روایت دی چې موږ د خندق د غزا پر مهال رسول الله ﷺ ته وویل: اې الله رسول له! ایا د دې نازک حالت لپاره کومه دعا شته چې له الله یې وغواړو؟ په داسې حال کې چې زړونه موله وېرې ستونزې ته را رسېدلي دي، نو ده وویل: هو! الله ته دا دعا وکړئ: اللهم استر عوراتنا وامن روعاتنا. يعني اې الله! زموږ پرده وساته او وېره مو په اطمینان بدله کړه. ابو سعید خدری ؓ وايي چې تر دې وروسته الله توپان راو لېږه، د دښمن مخ یې واړاوه او هغوی مات شول. (معارف الحديث، مسند احمد)
په خوب کې وېره: -

عبد الله بن عمرو بن العاص ؓ روایت کوي چې رسول الله ﷺ وویل: کله چې په تاسو کې څوک د خوب پر مهال ووېرېږي نو دا دعا دي وکړي: اعوذ بكلمات الله التامات من غضبه وعذابه ومن شر عباده ومن همزات الشياطين وان يحذرون. يعني زه د الله په پوره کلمو د ده له غضب او عذاب، د ده د بندگانو له شر، د شیطان له وسوسو او د هغوی له حضور څخه پناه غواړم.

رسول الله ﷺ وويل: بيا به شيطانان د هغه هيڅ خراب نه کړای شي.
(معارف الحديث)

هر اړخيزه دعا: -

ابو امامه ؓ وايي: رسول الله ﷺ ډېري دعاوې بيان کړې چې زموږ نه يادېدلې. ورته ومو ويل: اې د الله رسول له اتا ډېري دعاوې راښودلې خو موږ يادې نه کړای شوې او غواړو چې له الله د هغو ټولو دعاوو غوښتنه وکړو د دې لپاره بايد څه وشي؟.

رسول الله ﷺ وويل: زه يوه داسې دعا درښيم چې هغه ټولي دعاوې به پکې راشي، د الله حضور ته دا دعا وړاندې کړئ.

اللهم انا نستلک من خير ما سألک منه، نبیک محمد صلی الله علیه وسلم ونعوذ بک من شر ما استعاذ منه نبیک محمد صلی الله علیه وسلم وانت المستعان وعلیک البلاغ ولا حول ولا قوة الا بالله.

اې الله! موږ له تا د هر هغه څه سوال کوو چې ستا نبي در څخه غوښتي او له هر هغه څه پناه غواړو چې ستا نبي يې له تا پناه غوښتي، ته مرسته کوونکی يې او مرسته ستا په کرم پوري ترلې ده، مقاصد او مراد ته رسېدل او د هغو لپاره سعی او حرکت او د ترلاسه کولو قوت يې صرف له الله سره دی. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

قنوت نازل: -

د عام مصيبت لکه وچکالي، وبا، دښمنانو د حملې او نورو پرمهال دي قنوت نازل د سهار د لمانځه په وروستي رکعت کې تر رکوع وروسته وايي

او که یی امام وایی نو مقتدیان دی تر هرې جملې وروسته ورو امین
تکراروي.

اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ، وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ، وَتَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ،
وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ، وَقِنِي شَرَّ مَا قَضَيْتَ، فَإِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ، إِنَّهُ لَا
يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ [وَلَا يَعْزُزُ مَنْ عَادَيْتَ]، تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ.

ای الله! ماته دهغو خلگو لار را وښه چې تالار وړښودلې، دهغو
خلگو سلامتي راکړه چې تاسلامتي ورکړې، دهغو خلگو په خیر کار را جوړ
کړه چې تاسلامتي ورکړې دی، څه چې دي راکړي دي په هغو کې برکت
واچوه او ماله هغه څه وساته چې تاسلامتي ورکړې ځکه صله کوونکی ته یې،
یقینا ستا دوست ذلیل کېدای نه شي او دښمن دي عزت نه شي تر لاسه
کولای، ته برکتمن، لوړ او لوی یې، موږ له تا بڅښنه غواړو، تاته توبه پاسو
او ای الله! پر رسول الله ﷺ کامل رحمت نازل کړه.

د بازار په توره فضا کې د الهي ذکر بې ساری ثواب :-

له عمر رضی الله عنه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک بازار ته
ولاړ او د بازار په غافله او له شوره ډکه فضا کې یې د زړه له اخلاصه وویل:
لا اله الا الله وحده لا شریک له، له الملك وله المديحي ويमित وهو حي لا يموت
بيده الخير وهو على كل شيء قدير. يعني له الله پرته هيڅ معبود نه شته، دی یو
دی، هيڅ شریک نه لري، پاچاهي او ستاینه ده لره ده، مرګ او ژوند دی
کوي، تل به ژوندی وي، هيڅکله نه مري، خیر د ده په لاس کې دی او پر هر
څه قدرت لري نو د الله له خوا به ورته په زرګونو نېکۍ ولیکل شي، په

زرگونو بدی به یی معاف شی، په زرگونو درجې به یی لوړې شي او الله به د ده لپاره یوه ستره ماڼۍ جوړه کړي.
(جامع ترمذي، سنن ابن ماجه، معارف الحديث)

د شفا اياتونه :-

د طریقت له امام ابو القاسم قشيري څخه نقل شوی، دی وایی چې بچی یې ناروغ شو او ناروغی یې دومره سخته شوه چې مرگ ته ورسېد. دده وينا ده: رسول الله ﷺ مې په خوب ولید او د ماشوم حال مې ورته ووايه. هغه وویل: ته ولي د شفا له اياتونو لرې یې؟، ولي یې نه درتینگوې او ولي شفا نه غواړې؟ زه را پورته شوم او غور مې پرې وکړنو د شفا دا اياتونه مې شپږ ځایه د الله په کتاب کې وموندل:

(۱) ويشف صدور قوم مؤمنين (التوبة: ۱۴)

او الله د مومن قوم سینې رغوي.

(۲) وشفاء لما فی الصدور (یونس: ۵۷)

د سینو د تکلیف شفا ده.

(۳) ینخرج من بطونها شراب مختلف الوانه فيه شفاء للناس (النحل: ۶۹)

د دوی له گېلو د څښاک شیان را باسي چې مختلف رنگونه لري او په

هغو کې د خلکو لپاره شفا ده.

(۴) وتنزل من القرآن ما هو شفاء ورحمة للمؤمنين (الاسراء: ۸۲)

او موږ په قرآن کې داسې څه نازلوو چې د مومنانو لپاره شفا او رحمت

دی.

(۵) واذا مرضت فهو يشفين (الشعراء: ۸۰)

او کله چي ناروغ شم دی مي رغوي.

(۶) قل هو للذين امنوا هدى وشفاء (حم السجدة: ۴۴)

ورته ووايه داد مومنانو لپاره هدايت او شفا ده.

مادا اياتونه وليکل او په اوبو کي مي تر حل کولو وروسته په ماشوم وځنبل دی هماغه وخت داسي روغ شول که د پښو غوتې چي يې خلاصې شوې وې. (مدارج النبوة)

درود او سلام

الله ويلي چي اي مومنانو! پر رسول الله ﷺ درود او سلام وياست. ده ويلي: يا ايها الذين امنوا صلوا عليه وسلموا تسليما.

رسول الله ﷺ ويلي: څوک چي زما د قبر په خوا کي را باندي درود وايي زه يې په خپله اورم او څوک چي يې له لرې فاصلې وايي ماته رسېږي يعني د ملايکو په وسيله. (بيهقي، شعب الايمان، سنن النسائي، مسند دارمي، سنن ابی داود، زاد السعيد)

رسول الله ﷺ ويلي: که څوک په کتاب کي پر ما درود ووايي نو څو چي زما نوم په هغه کتاب کي وي ملايکې به تل ور باندي درود وايي.

(طبراني، زاد السعيد)

کله چي د جمعې په خطبه کي د رسول الله ﷺ نوم ياد شي يا خطيب دا ايت ووايي: يا ايها الذين امنوا صلوا عليه وسلموا تسليما نو په خپل زړه کي دي د ژبې له حرکت پرته صلی الله عليه وسلم ووايي. (الدر المختار)

په درمختار کي دي چي د درود پر مهال د اندامونو بشورول او اواز لورول ناپوهي ده، له دې معلومه شوه چي په کومو ځايونو کي تر لمانځه وروسته د حلقو په جوړولو له حرکت سره کوم درود ونه ويل کېږي هغه غلط دي.

کله چي د رسول الله ﷺ نوم ليکل کېږي نو صلوٰت او سلام دي هم وليکي يعني صلي الله عليه وسلم دي پوره کاري يوازي پر ص يا صلعم دي کفايت نه کوي. د رسول الله ﷺ تر نوم وړاندي د سيدنا زياتول غوره او ښه کار دی.

(درمختار)

که په يوه مجلس کي څو ځله د رسول الله ﷺ نوم ياد شي نو د امام طحاوي مذهب دادي چي پريادوونکي او اورېدونکي هر ځل د درود ويل واجب دي خو فتوا پر دې ده چي يو ځل ويل يې واجب او بيا مستحب دي. په لمانځه کي له وروستي تشهد پرته په نورو ارکانو کي درود ويل مکروه دي.

(درمختار)

بې اودسه درود ويل روا او په اوداسه ويل يې افضل دي.

(زاد السعيد)

په حديث کي دي چي د جمعې په ورځ پر ماډ پر درود وايست، په دې وخت کي فرشتې حاضرې وي او ماته يې رارسوي.

(ابن ماجه، ابوداود، نسايي، زاد السعيد)

ابو حفص ابن شاهين له انس رضي الله عنه روايت کړي چي رسول الله ﷺ ويل: که څوک پر ما زر ځله درود ووايي نو څو چي په جنت کي خپل ځای ونه ويني نه مري. (سعايه، زاد السعيد)

درود دعاء قبلہ و شرط :-

له عمر بن الخطاب ؓ ڄڻه روایت دی چي ویس ویل: دعاء ترهغود
اسمان او ځمکي تر څو ږنده وي چي پر رسول الله ﷺ درود نه وي ویل شوی.
(جامع ترمذي، معارف الحديث)

همدا روایت د علي ؓ په حواله هم نقل شوی دی.

(معجم اوسط للطبراني)

په احادیثو کي د درود او سلام تر غیب، فضایل او

برکات :-

له ابو بردہ بن دینار ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: که زما
هر امتي د زړه له اخلاصه پر ما درود ووايي، الله پري لس ځله درود وایي،
لس درجي يې لوړوي، په حساب کي يې لس ټکي ليکي او لس گناهونه يې
بخښل کيږي. (سنن النسائي، معارف الحديث)

له کعب بن عجره انصاري ؓ څخه روایت دی چي یوه ورځ رسول الله ﷺ
راته وویل: ماته راشئ، موږ ورغلو (څه چي يې ویل ویس ویل او د منبر پر
لوړ روان شو) کله چي يې د منبر پر لومړۍ زینه قدم کېښود نو ویس ویل:
آمین، بیا يې پر دویمه زینه قدم کېښود ویس ویل: آمین، په درېیمه زینه کي
يې هم داسي وکړې. وروسته يې خپلې خبرې خلاصې کړې، کله چي له منبره
راکښته شو نو خلکو ورته وویل: ای د الله رسول! نن مو له تاسي څه
واورېدل چي وړاندي مونه وو اورېدلي. ده وویل: کله چي منبر ته پورته
کېدم نو جبریل امین راغی ویس ویل:

(۱) هغه څوک دې تباہ او هلاک شي چي د روژې په راتلو بې برخې وي او په دې کي يې هم د مغفرت فيصله ونه شي. ما وويل: آمين. کله چي مي د منبر پر دويمه زينه قدم کېښود نو ويې ويل:

(۲) هغه څوک دې برباد او هلاک وي چي په مخ کي يې ستا نوم ياد شي او درود درباندي ونه وايي، ما وويل: آمين. بيا چي مي کله د منبر پر درېيمه زينه گام کېښود نو ويې ويل:

(۳) هغه بد بخته سړی دې هلاک شي چي مور او پلار او يا په هغو کي يو يې بوا شي او دی د جنت استحقاق تر لاسه نه کړي. ما بيا هم وويل: آمين. (جامع ترمذي، مستدرک حاکم، معارف الحديث)

له ابن مسعود رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د قيامت په ورځ به پر ما ډېر درود ويونکي ډېر را نژدې وي. (بيهقي، ترمذي)
له ابو بکر صدیق رضی الله عنه څخه روايت دی چي پر رسول الله ﷺ درود ويل د گناهونو په مينځلو او پاکولو کي په سړو او بود او تر وژلو ډېر تاثیر او اغېز لري او پر رسول الله ﷺ سلام ويل د مريانو تر ازادولو زيات فضيلت لري. لنډه دا چي پر رسول الله ﷺ درود او سلام ويل د انوارو او برکتونو سرچينه او د ټولو غوره کارونو و نېکمرغيو کيلي ده.

د تصوف لارويانو په دې باب کي د ښې ونډې اخيستلو او مينې له امله د سترې بريا او الهي لورينو وړتيا تر لاسه کړې ده، ځينو مشايخو ويلي چي کله د روزنې لپاره کامل او پوره مرشد نه وي نو په کار ده چي پر رسول الله ﷺ درود ويل لازمي کړي. دا يوه داسي طريقه ده چي د حق پلټونکی خپل هدف ته رسېږي، پر رسول الله ﷺ درود او سلام او هغه ته پاملرنه به يې په نبوي

ادابو او محمدي غوره اخلاقو وروزي، د کمال لوړو درجو او د الهي قرب منزلونو ته به يې ورسوي، د رسول الله ﷺ د نژدېکت وياړ به تر لاسه کړي.

(مدارج النبوة)

ځينو مشايخو وصيت کړی چې قل هو الله او پر رسول الله ﷺ درود دي دېروايي، دوی ويلي: د قل هو الله قرأت د واحد الله معرفت دی او پر رسول الله ﷺ درود د هغه ملگرتيا او محبت پيدا کوي او څوک چې پر رسول الله ﷺ دېر درود وايي يقينا به يې په خوب او وينه زیارت وکړي.

(دعوات کبير، جامع ترمذي، مدارج النبوة)

له طلحه ؓ څخه روايت دی چې ويې ويل: يوه ورځ رسول الله ﷺ په داسي حال کي راغی چې له سترگو يې خوښي معلومېده او څېره يې خوشاله وه، صحابه کرامو ؓ وويل: اې د الله رسوله! نن خوښ ښکاري څه کيسه ده؟ ده وويل: جبريل راغی او ويې ويل چې اې محمده! ايات په دې نه خوشالېږې چې الله وايي: ستاد امت هروگړی چې کله پرتا يو ځل درود ووايي نوزه پرې لس ځله درود وایم. (سنن النسائي، مسند دارمي)

په ترمذي کي له ابي بن کعب ؓ څخه روايت دی چې ويې ويل: اې د الله رسوله! غواړم پرتا درود ووايم. ده وويل: څومره؟ ما وويل: د خپلو اذکارو څلورمه برخه. ده وويل: څومره چې غواړې، که يې زياته کړې نو ستا لپاره نوره هم گټه ده. ما وويل: نیمه؟ ده وويل: څومره چې يې غواړې، که يې زياته کړې نو نوره دي گټه ده. ما وويل: دوه ثلثه. ده وويل: څومره چې غواړې او که يې زياته کړې نو نوره دي گټه ده. ده وويل: نو بيا به زه د

خپلې ټولې دعا په بدل کې پر رسول الله ﷺ درود وایم. رسول الله وویل: بیا دې نو خپل همت پوره کړ او گناهونه دې وبخښل.

(جامع ترمذي، مدارج النبوة)

د درود برکات :-

د درود تر ټولو خوږ او شیرین خاصیت دادی چې په وسپله یې نبوي پټنګاه په خوب کې د هغه دیدار تر لاسه کوي، ځینې درودونه خو بزرگانو په خاص ډول ازمويلي دي. شیخ عبد الحق دهلوي په خپل کتاب ترغیب السادات کې لیکلي چې که څوک د جمعې په شپه دوه رکعتہ نفل وکړي، په هر رکعت کې یو ولس ځله ایت الکرسي، یو ولس ځله قل هو الله او تر سلام وروسته سل ځله دا درود ووايي نو ان شاء الله جمعه به نه وي تېره شوې چې نبوي زیارت به یې په برخه شي. درود دادی:

اللهم صل على محمد ن النبي الامى واله واصحابه وسلم.

(زاد المعاد، زاد السعيد)

همدا راز نوموړي لیکلي: که څوک دوه رکعتہ لمونځ وکړي او په هر رکعت کې تر الحمد لله وروسته پنځه ویشټ ځله قل هو الله او تر سلام وروسته زر ځله دا درود ووايي نو نبوي زیارت به یې په برخه شي.

(زاد السعيد)

صلی الله على النبي الامى.

همدا راز یې ویلي چې د ویدېدو پر مهال د دې درود په اویا ځله ویلو به نبوي زیات تر لاسه کړي.

اللهم صل على سيدنا محمد بحر الوارک و معدن اسرارک و لسان
حجتک و عروس مملکتک و امام حضرتک و طراز ملکک و خزائن رحمک
طریق شریعتک المتلذذ بتوحيدهک انسان عين الوجود و السبب في كل موجود
عين اعيان خلقک المتقدم من نور ضیائک صلوة تدوم بدوامک و تبهي
ببقائک لا منتهی لها دون علمک صلوة ترضیک و ترضيه و ترضی بها عنا یا رب
العالمین.

ای الله! زموږ پیر سردار محمد ﷺ کامل رحمت نازل کړه چي ستاد نور
سیند، ستاد رازونو کان، ستاد وحدانیت ژبه، ستا حجت، ستاد پاچاهي
استازی، ستاد دربار پیشوا، ستاد پاچاهي نقش و نگار، ستاد رحمت
خزاني، ستاد دین لار، ستاد توحید خوند موندونکی دی، د موجوداتو
سترگه ده، د هر موجود سبب دی، ستا په مخلوق کي غوره دی او ستاد نور له
رڼا لومړنی څرگند شوی، داسي درود چي ستا په دوام دوام وکړي، ستا په بقا
پاتي شي او ستا له علمه پرته پای ونه لري، داسي درود چي تا خوشاله کړي،
دی راضي کړي او ای رب العالمینه! په وسپله یې ته را څخه راضي شي.
شیخ لیکلي چي د ویدېدو پر مهال څو ځله د دې درود ویل هم د زیارت
لیاره اغېزناک دی.

اللهم رب الحل و الحرم و رب البيت الحرام و رب الركن و المقام ابلغ
لروح سيدنا و مولانا محمد منا السلام. (زاد السعيد)

ای د حل او حرم ربه! د بیت الحرام، رکن او مقام ابراهیم ربه! زموږ د سردار او بادار محمد ﷺ روح ته زموږ له خوا سلام وروړسوه. په منا هج الحسنات کې د ابن فاکاهاني له کتاب فجر منیر څخه نقل شوی چې یوه بزرگ شیخ صالح موسی ناینا وو، ده ماته خپله کیسه وکړه چې یوه کښتۍ پر دویږیدو وه زه هم پکښې وم. په دې وخت کې داسې بې هوښي را باندې راغله په همدې حالت کې رسول الله ﷺ د درود را وښود او ویې ویل: د کښتۍ دویږدونکي دې زر ځله ووايي: درې سوه ځله لانه وو پوره شوي چې کښتۍ وژغورل شوه او دې درود ته تجینا هم ویل کېږي:

اللهم صل على سيدنا ومولانا محمد صلوة تنجينا بها من جميع الالهوال و الافات وتقضى لنا بها جميع الحاجات وتطهرنا بها من جميع السيئات وترفعنا بها عندك اعلى الدرجات وتبلغنا بها اقصى الغايات من جميع الخيرات في الحيام وبعد السمات انك على كل شيء قدير.

ای الله! زموږ پر سردار او بادار محمد ﷺ داسې درود نازل کړه چې په وسپله یې موږ له ټولو وپرو او افتونو وساتې، زموږ اړتیاوې پوره کړې، له ټولو بدیو مو پاک کړې، په خپله خوا کې لوړې درجې راکړې، د نېکیو اتمه یې مقصود ته مو ورسوې، هم پکې ژوند او هم تر مرګ وروسته، بې شکه ته پر هر څه قادری.

د درود بې شمېره برکات لري، له هر ډول وبا او ناروغیو څخه ساتونکی دی. زړه ته عجیب او غریب اطمینان ورکوي او بزرگانو تجربه کړې دی. (زاد السعيد)

بزار او طبراني په صغير او اوسط کي له رويفع څخه مرفوع روايت کړي
چي که څوک دا درود ووايي نو رسول الله ﷺ ويلي چي د هغه لپاره زما
شفاعت واجب او ضروري دي.

اللهم صل على محمد و على آل محمد و انزله المقعد المقرب عندك.
اي الله! پر محمد او آل يې درود نازل کړه او داسي هستوگن ځای ته يې
ورسوه چي تاته نژدې وي.

ابوداود له ابو هريره ؓ څخه نقل کړي چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک
غواړي زموږ پر کورنۍ د درود پر مهال د ثواب پوره پيمانه تر لاسه کړي نو
دا درود دي وايي:

اللهم صل على محمد بن النبي و ازواجه امهات المؤمنين و ذريه و اهل بيته
کما صليت على ابراهيم و على آل ابراهيم انک حبيد مجيد.

اي الله! پر محمد نبي، د هغه پر مېرمنو چي د ټولو مسلمانانو مندي
دي، اولاد او اهل بيت درود نازل کړه لکه پر ابراهيم چي دي درود نازل کړي
وو بې شکه ته ستايلى او د لوړو صفاتو خاوند يې.

بخاري په القول البديع کي له ابن ابى عاصم ؓ څخه نقل کړي چي که
څوک تر اوو جمعو هره جمعه اووه ځله دا درود ووايي د هغه لپاره زما
شفاعت واجب دي. (حاشيه دلايل، زاد السعيد)

اللهم صل على محمد عبدک و رسولک النبي الامى و على آل محمد اللهم
صل على محمد و على آل محمد تکون لک رضى وله جزاء و لحقه اداء و اعطه
الوسيلة و الفضيلة و المقام المحمود الذى وعدته و اجزه عنا ما هو اهل له و اجزه

الفضل ما جازيت نبيا عن قومه ورسوله عن امته و صل على جميع اخوانه من
النبیین و الصالحین یا ارحم الراحمین.

ای الله! ستا پر بنده او نبی و امی رسول او د محمد پر کورنی رحمت
و کړه، ای الله! پر محمد او کورنی یې داسی رحمت و کړه چي ستا رضا، دده
جزا او د حق یې ادا وي، ده ته وسپله، فضیلت او هغه محمود مقام وړ کړه چي
تایې وعده ورسره کړې ده. زموږ له خوا داسی بدله وړ کړه چي دی یې اهل
وي، ده ته داسی غوره جزا وړ کړه چي تایو نبی ته د هغوی د قوم او یو رسول
ته د هغوی د امت له خوا وړ کړې وي. دده پر ټولو وروڼو نبیانو او ښکانونو
رحمت و کړه، ای ارحم الراحمینه!

له عمر رضی الله عنه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: جبریل زما د لاس پر
گوټو په شمېرلو د درود دا کلمې را وښودلې او ویې ویل: د الله له خوا
همداسی نازلې شوې دي:

اللهم صل على محمد و على آل محمد كما صليت على ابراهيم و على آل
ابراهيم انك حميد مجيد. اللهم بارك على محمد و على آل محمد كما باركت
على ابراهيم و على آل ابراهيم انك حميد مجيد. اللهم ترحم على محمد و على
آل محمد كما ترحم على ابراهيم انك حميد مجيد. اللهم تحنن على محمد
و على آل محمد كما تحنن على ابراهيم و على آل ابراهيم انك حميد مجيد.
اللهم سلم على محمد و على آل محمد كما سلمت على ابراهيم و على آل ابراهيم
انك حميد مجيد.

اې الله! پر محمد او کورنی يې درود نازل کړه، لکه تا چي پر ابراهيم او
کورنی يې درود نازل کړی دی، بې شکه ته ستایلی لوی يې، اې الله! پر
محمد او کورنی يې داسي برکت نازل کړه لکه تا چي پر ابراهيم او دهغه پر
کورنی نازل کړی وو، بې شکه ته ستایلی، لوی يې، اې الله! پر محمد او
کورنی يې داسي مهرباني وکړه لکه پر ابراهيم او کورنی چي دي يې کړي،
اې الله! پر محمد او کورنی يې داسي سلامتي نازل کړه لکه تا چي پر ابراهيم
او کورنی يې نازل کړی وه بې شکه ته ستایلی لوی يې. (معارف الحديث)
له عبد الله بن مسعود ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که
تاسو کله پر ما درود وايست نو دا ډول يې وايست:

اللهم صل على محمد النبي الامي و على آل محمد كما صليت على ابراهيم و
بارک على محمد ن النبي الامي و على آل محمد كما بارکت على ابراهيم و على آل
ابراهيم انک حميد مجيد. (مسند احمد صحيح ابن حبان، معارف الحديث)
له ابو حميد ساعدي ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ ته وويل شول:
چي موږ څرنگه پر تا درود ووايو؟ ده وويل: داسي:

اللهم صل على محمد و ازواجه و ذريته كما صليت على ابراهيم و بارک على
محمد و ازواجه و ذريته كما بارکت على ابراهيم انک حميد مجيد.

اې الله! پر محمد، دده پر پاکو مېرمنو او دده پر نسل داسي پېرزوينه او
مهرباني وکړه لکه د ابراهيم پر کورنی چي دي کړي وو، پر محمد، دهغه پر
پاکو مېرمنو او نسل يې داسي برکتونه نازل کړه لکه د ابراهيم پر کورنی چي

دي نازل کړي وو، اې الله! ته د هرې ستاينې او صفت لايقي يې او ټوله لويي
او لوړتيا ستاده. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

له زيد بن خارجه انصاري ؓ څخه روايت دی چې ما رسول الله ﷺ ته
وويل: پرتا بايد درود څه ډول وويل شي؟ ده وويل: پر ما له ښه پاملرې او
زړه له تله دا درود وايست:

اللهم صل على محمد و على آل محمد و بارک على محمد و على آل محمد
کما بارکت على ابراهيم و على آل ابراهيم انک حميد مجيد.

اې الله! پر محمد او کورنۍ يې خپل خاص رحمت نازل کړه او پر ده
داسې برکت وکړه لکه پر ابراهيم او کورنۍ چې دې يې کړی وو، ته د هر حمد
او صفت لايقي يې، لويي او لوړتيا ستا صفت دی.

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که څوک پر ما
دا درود ووايي:

اللهم صل على محمد و على آل محمد کما صليت على ابراهيم و على آل
ابراهيم و بارک على محمد و على آل محمد کما بارکت على ابراهيم و على آل
ابراهيم و ترحم على محمد و على آل محمد کما ترحمت على ابراهيم و على آل
ابراهيم.

اې الله! پر محمد او کورنۍ يې داسې درود نازل کړه لکه تا چې پر
ابراهيم او کورنۍ يې نازل کړی وو، پر محمد او کورنۍ يې داسې برکت
نازل کړه لکه تا چې پر ابراهيم او کورنۍ يې نازل کړی وو، پر محمد او

کورنۍ یې داسې رحمت نازل کړه لکه تا چې پر ابراهیم او کورنۍ یې نازل کړی وو.

نوزه به د قیامت په ورځ د هغه لپاره شاهدي ورکړم او شفاعت به یې وکړم. (تهذيب الآثار للطبري معارف الحديث)

استغفار

ابو هريره ؓ وايي چې رسول الله ﷺ وويل: قسم په الله! زه په ورځ کې اویا ځله الله ته توبه باسم او استغفار غواړم. (بخاري، معارف الحديث)
له عبد الله بن عمر ؓ څخه روایت دی چې موږ به د رسول الله ﷺ په یوه ناسته کې سل ځله د الله حضور ته دا دعا وړاندې کوله: رب اغفر لي و تب علي انک انت التواب الرحيم. (معارف الحديث، مسند احمد، جامع ترمذي، سنن أبي داود، ابن ماجه)

انس ؓ وايي: رسول الله ﷺ ويلي چې هر سړی غلطې کوي او غوره غلطې کوونکی هغه دی چې تر خطا وروسته د اخلاص توبه وباسي او الله ته رجوع وکړي. (معارف الحديث، جامع ترمذي، ابن ماجه، سنن الدارمي)
ابو بکر صدیق ؓ وايي چې رسول الله ﷺ وويل: څوک چې له گناه توبه وباسي (په زړه کې په اخلاص سره له الله معافي وغواړي) اویا په ورځ کې اویا ځله هماغه گناه وکړي نو د الله په نزد پر گناه له دوام کوونکو څخه نه دی. (جامع ترمذي، سنن أبي داود، معارف الحديث)
له زيد ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وويل: څوک چې په دې الفاظو

الله ته توبه وباسي او استغفار وغواړي نو حتماً به وبخښل شي که څه هم د جنگ له

ډگره د تېبتي گناه يې کړې وي، هغه الفاظ دادي: استغفر الله الذي لا اله الا هو الحي القيوم واتوب اليه. (معارف الحديث، جامع ترمذي، ابوداود)

د استغفار برکات :-

له عبد الله بن عباس رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: کوم بنده چې تل له الله مغفرت غواړي الله به يې له تنگۍ او مشکلاتو د وتلو لار اسانه کړي، هر غم او اندېښنه به يې لرې کړي، پراختيا او اطمینان به ورکړي، له هغې لارې به روزي ورکړي چې د ده وهم او گومان به نه وي.

(مسند احمد، سنن ابی داود، سنن ابن ماجه، معارف الحديث)

بيا - بيا گناه او بيا - بيا استغفار :-

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د الله يوه بنده گناه وکړه بيا يې الله ته وويل: اي زما څښتنه! له ما گناه شوې ومي بخښه. الله وويل: ايا زما بنده پوهېږي چې دی پر گناه د سزا ورکولو او معافولو مالک لري؟ ما د خپل بنده گناه وبخښله او معاف مي کړه، تر دې وروسته چې څومره د الله خوښه وه هغه گناه نه کوله. يو وخت يې بيا گناه وکړه نو الله ته يې وويل چې اي زما مالک! له ما گناه شوې ومي بخښه او معافي راته وکړه نو الله بيا وويل: ايا زما بنده پوهېږي چې مالک يې گناه هم بخښي او هم سزا ورکوي؟ د خپل بنده گناه مي وبخښله، تر دې وروسته چې د الله خوښه وه هغومره موده دې بنده گناه نه کوله او يو وخت يې بيا گناه وکړه، بيا يې الله ته زاری وکړې چې اي زما مالک او مولا! له ما گناه شوې ته مي وبخښه او تر گناه را تېر شه. الله بيا وويل چې زما بنده يقين لري چې د ده

مولا هم گناه بخبلاي شي او هم سزا ورکوي، ما خپل بنده بخبلاي دي اوس چي دي خه غواړي ودي کړي. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)
د مړو لپاره تر ټولو غوره تحفه (استغفار): -

له عبد الله بن عباس رضی الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وويل: په قبر کي د پرتو مړيو مثال دهغه چا په خپر دي چي په درياب کي ډوب وي او د مرستې نارې وهي، دوی بې چاره گان سترگې پر لار دي چي د مور وپلار، ورور، خور او يا دوست واند يو ال له لوري به د رحمتناو مغفرت تحفه ور رسېږي، کله چي د چا له خوا د دعا تحفه ور رسېږي نو تر دنيا او مافيا ډېره ورته محبوبه وي او په قبر کي پرتو مړو ته د دعا وول له امله د مړه لوی ثواب ورکول کېږي چي له غرونو سره تشبيه کېدای شي او د مړيو لپاره د ژونديو خاصه ډالۍ هغوی ته د مغفرت دعاده.

(شعب الايمان للبيهقي، معارف الحديث)

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وويل: د الله له خوا په جنت کي يو دم د يوه نېک سړي درجه پورته کېږي نو هغه پوښتي چي اې ربه! زما دا مرتبه او درجه له خه وجې او له کومې وجې پورته شوه؟. نو ځواب ورکول کېږي چي ستا لپاره ستا د فلاني اولاد د مغفرت غوښتلو له وجې.

(مسند احمد، معارف الحديث)

په ابوداود کي روايت دي چي رسول الله ﷺ وويل: کوم بنده چي عامو مومنانو، نارينه وو او ښځو ته پنځه ويشت يا اووه ويشت ځله د عفوې او مغفرت دعا غواړي هغه به د الله مقبول بنده شي، دعاوې به يې قبلېږي او له برکته يې نړۍ والو ته رزق ورکول کېږي.

اللهم اغفر للمؤمنين والمؤمنات والمسلمين والمسلمات الاحياء منهم و
الاموات.

ای الله! ٲول مومنان نارینه او بنځي او ٲول مسلمانان نارینه او بنځي
وبځبنه، مړه وي او که ژوندي. (حصن حصين)
سید الاستغفار :-

له شداد بن اوس ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: دا دعا
سید الاستغفار ده: اللهم انت ربی لا اله الا انت خلقتنی وانا عبدک وانا علی
عهدک ووعدک ما استطعت اعوذ بک من شر ما صنعت و ابوالک بنعمتک علی
وابأ بذنبي فأغفر لی فإنه لا یغفر الذنوب الا انت. ای الله! ته زما رب یی، له
تا پرته هیڅ معبود نه شته، تا پیدا کړی یم، زه ستا بنده یم، تر خپله وسه ستا
پر وعده او ژمنه ولاړ یم، ما چي کومه گناه کړې له شره یی ستا پناه غواړم،
ستا نعمتونه منم، د خپلو گناهونو اقرار کوم، ما وبځبنه، ځکه له تا پرته بل د
گناهونو بځبونکی نه شته.

رسول الله ﷺ ویلي: کوم بنده چي په اخلاص او د زړه له تله د ورځي په
یوه برخه کي دا دعا ووايي او په هماغه ورځ د شپي تر پیلېدو وړاندي مړ
شي نو حتما به جنت ته ځي او همدا راز که چا د شپي په یوه برخه کي دا دعا
وویل او تر سهار وړاندي په هماغه شپه کي مړ شو نو ضرور به جنت ته ځي.
(بخاري، معارف الحديث)

تشریح :-

ددې استغفار د بې جوړې فضيلت ظاهري راز دادی چي په هر لفظ کي يې د بندگۍ روح پروت دی.

د استغفار لمونځ :-

له علي ؑ څخه روايت دی چي ماته ابو بکر صديق ؑ وويل: له رسول الله ﷺ مي واورېدل ويل يې: که له چا گناه وشي او دی پورته شي او دس وکړي او بيا لمونځ وکړي، له الله مغفرت او بخښنه وغواړي الله يې بخښي او بيا يې د قرآن دا ايت تلاوت کړ:

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمُ الْخ... (معارف الحديث، جامع ترمذي)

استعاذه (پناه غوښتل)

د پناه غوښتلو ځيني دعاوې :-

په دې نړۍ کي د دنيا او اخرت داسي هيڅ شر، فساد، فتنه، بلا او افت نه شته چي رسول الله ﷺ دي له الله پناه نه وي غوښتي او امت ته دي يې سپارښتنه نه وي کړې. لاندې په دې اړه ځيني دعاوې نقلوو او ځيني يې په تېرو مضامينو کي نقل شوي دي.

له شکل بن حميد ؑ څخه روايت دی چي ما رسول الله ﷺ ته وويل: اي د الله رسول! ماته د پناه غوښتنې يوه دعا را وښيه چي زه يې په وسيله له الله د ساتنې پناه وغواړم، ده زما لاس په لاس کي ونيو او ويې ويل: اللهم اني اعوذ بک من شر سمعي و من شر بصري و من شر لساني و من شر قلبي و من

شرمنی. ای الله! زه د خپلو غوږونو، سترگو، ژبې، زړه او د شهوت له شره
ستا پناه غواړم. (سنن ابی داود، جامع ترمذی، نسایی، معارف الحدیث)
له عائشې رضی الله عنہا څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ به دا دعا کوله:

اللهم انی اعوذ بک من الکسل و الهرم و المغمرم و المأثم اللهم انی
اعوذ بک من عذاب النار و فتنة النار و فتنة القبر و عذاب القبر و من شر فتنة
الغنى و من شر فتنة الفقر و من شر فتنة المسيح الدجال اللهم اغسل
خطایای بماء الثلج و البرد و نق قلبی کما ینق الثوب الابيض من الدنس و باعد
بینی و بین خطایای کما باعدت بین المشرق و المغرب.

ای الله! زه له لټی، بود اتوب، د قرض له بوج او گناه څخه ستا پناه
غواړم، ای الله! زه اور له عذاب، د اور له فتني، د قبر له فتني، د قبر له
عذاب، د غنا د فتني له شره، د فقر د فتني له شره او د مسیح د جال د فتني له
شره ستا پناه غواړم. ای الله! زما تېروتنې د واورې او ږلۍ په اوبو و مینځه،
زړه مې داسې پاک کړه لکه سپینه جامه چې له خړو پاکېږي او ما و تېرتني
دومره سره لرې کړه لکه ختيځ او لوېديځ چې دې سره لرې کړي دي.

(بخاري و مسلم، معارف الحدیث)

له عبدالله بن عمر رضی الله عنہ څخه روایت دی چې د رسول الله ﷺ په دعا وو کي

دا دعا هم وه:

اللهم انی اعوذ بک من زوال نعمتک و تحول عافیتک و فجئة نقمتک و

جميع سخطک. (مسلم، معارف الحدیث)

جمعه

له طارق بن شهاب رضی اللہ عنہ، ڏيکھو روايت ڏي چي رسول الله ﷺ وويل: په جماعت ۾ جمعې لمونځ پر هر مسلمان واجب ډي. له دې څخه څلور کسان مستثنا دي:

(۱) مریپی (۲) بنځه (۳) نابالغ هلک (۴) ناروغ

(سنن ابی داود، معارف الحديث)

رسول الله ﷺ ويلي: خلکو ته په کار ده چي هيڅکله د جمعې لمونځ پرې نه ږدي که نه الله به يې د دې گناه په سزا کي پر زړونو ټاپه ولگوي او بيا به له غافلانو څخه شي. (مسلم)

د جمعې د لمانځه ارزښت او آداب:۔

له سلمان فارسي رضی اللہ عنہ څخه روايت ډي چي رسول الله ﷺ وويل: څوک چي د جمعې په ورځ غسل وکړي او تر خپله وسه صفایي او پاکوالي ته پام وکړي، په کور کي چي يې کومه خوشبويي او ټېل وي هغه ولگوي (په يوه حديث کي دي چي د مسواک وهل اړين دي) (ابن ماجه) د لمانځه لپاره له کوره ووزي او مسجد ته په رسېدو دا احتیاط وکړي چي کوم کسان له وړاندي ناست وي د هغو تر منځ تېر نه شي، ده ته چي په تقدير کي څومره سنن او نوافل ليکل شوي وي هغه وکړي، امام خطبه ووايي، ډي يې په توجو او خاموشي واورې نو الله به يې د دې اوراتلونکې جمعې تر منځ ټول گناهونه وروبخښي. (ابن ماجه، معارف الحديث، بخاري)

له ابو سعيد خدری ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: څوک چې د جمعې په ورځ سورت الکھف ووايي، د هغه لپاره به د دوو جمعو تر منځ ځلانده نور وي. (نسایي)

رسول الله ﷺ ویلي: د جمعې په ورځ کې یوه داسې شپه شته چې که کوم مسلمان پکې له الله دعا وغواړي نو ضرور قبلېږي. په یوه روایت کې دي چې هغه شپه د خطبې ویلو له وخته د لمانځه تر ختمېدو پورې دی. په یوه بل روایت کې دي چې دا ساعت د ورځې په اخیر کې له مازيگره تر مابنماه دی. (بخاري، بهشتي گوهر)

رسول الله ﷺ ویلي: د جمعې په ورځ پر ماډېر درود وایاست ځکه په دې ورځ فرشتې حاضرېږي او هغه درود ماته رسوي. (ابن ماجه)

د جمعې په ورځ مرگ:-

د جمعې په ورځ او شپه د مرگ په فضیلت کې ګڼ احادیث او روایات راغلي چې مړی به د قبر له عذاب څخه خوندي وي. رسول الله ﷺ ویلي دي: ما من مسلم يموت يوم الجمعة او ليلة الجمعة الا وقاه الله فتنة القبر.

(مدارج النبوة)

یعنې هر مسلمان چې د جمعې په ورځ یا شپه مړ شي نو الله به یې د قبر له عذاب و ساتي.

د جمعې لپاره ښې جامې اغوستل:-

له عبدالله بن سلام ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که په تاسو کې څوک وس لري نو په دې کې هېڅ بدې نه شته چې د ورځني کار

لپاره پراغو ستل کېدو نکو جامو برسېره د جمعې لپاره یوه ځانگړې جوړه چمتو کړي. (سنن ابن ماجه، معارف الحديث)

د جمعې په ورځ بریتونه جوړول او نوکان غوڅول:۔

له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ به د جمعې لمانځه ته تر تلو وړاندې خپل نوکان غوڅول او بریتونه یې جوړول.

(مسند بزار، معجم اوسط، معارف الحديث)

د جمعې په ورځ نبوي جامه:۔

له عائشې ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ د جمعې ځانگړې جامه درلوده کله چې به د جمعې له لمانځه خلاص شو موږ به ورته ساتله او په راتلونکې جمعه به یې اغوستله (دا حدیث ضعیف دی).

(طبراني، معجم صغیر و اوسط)

د سفر السعادة لیکوال لیکي چې د رسول الله ﷺ عادي جامې څادر، د شمال او تور ټوکروو، مگر په مشکوۍ کې د مسلم په حواله له عمر بن حرس ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ په داسې حال کې خطبه وویل چې پر سر یې توره لنگوټه وه او شمله یې د دواړو اوږو تر منځ را څرېدله.

(مدارج النبوة)

د جمعې په ورځ لومړی مسجد ته د تلو فضیلت:۔

له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: کله چې د جمعې ورځ را ورسېږي نو فرشتې د مسجد پر دروازه ولاړې وي او په پیل کې د راتلونکو کسانو نومونه یو په بل پسې لیکي، د غرمې په لومړي وخت

کي دراتلونکي مثال دهغه چا په خبر دی چي د الله حضور ته د اوبن قرباني وړاندي کړي، د دويم راتلونکي مثال دهغه چا په خبر دی چي غویی قرباني کړي، ورپسې دراتلونکي مثال دهغه چا په خبر دی چي پسه قرباني کړي، کله چي امام د خطبي لپاره منبر ته ځي نو فرشتې خپل کتاب ټولوي او د خطبي په اورېدو کي ونډه اخلي.

(صحيح البخاري، صحيح مسلم، معارف الحديث)

د جمعي تر لمانځه وروسته سنت :-

له علي او عبدالله بن عمر ؓ څخه روايت دی چي دوی تر جمعي وروسته شپږ رکعتونه کول. (جامع ترمذي)

د جمعي د لمانځه او خطبي په اړه د رسول الله ﷺ عمل :-

له جابر بن سمره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به دوی خطبي ويلې او د دواړو تر منځ به يې لنډه ناسته کوله. (بخاري، مسلم)

خو په دې منځ کي يې خبرې نه کولې. (ابوداود)
رسول الله ﷺ په خپلو خطبو کي قرآني اياتونه هم ويل او خلکو ته يې نصيحت هم کاوه، لمونځ او خطبه به يې يوډول وو (يعني ډير يې نه اوږدول). (معارف الحديث)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به د جمعي په ورځ د سهار د لمانځه په لومړي رکعت کي الم تنزيل او په دويم رکعت کي هل اتی علی الانسان سورتونه ويل.

(بخاري، مسلم، معارف الحديث، بهشتي گوهر)

رسول الله ﷺ د جمعې په لمانځه کې سورت الجمعة، سورت المنافقون، سبح اسم ربك الاعلى او هل اتاك حديث الغاشيه ويل. (بهشتي گوهر)

يو صحابي وايي چې ډېر وختونه به يې په خطبه کې سورت ق وايد او ځيني وختونه به يې سورت العصر، لا يستوي اصحاب النار و اصحاب الجنة هم الفائزون او كله - كله نادوا يا مالک ليقتضی علينا ربك قال انکم ما کثون ويل، د رسول الله ﷺ خطبه به لنډه او لمونځ به يې اوږد وو. الله به يې ډېر ياد او، هر اړخيزې خبرې يې کولې او ويل يې: د يو چا اوږد لمونځ او لنډه خطبه د هغه د پوهې علامه ده. (مسلم، مشکوٰۃ)

او په خپلو خطبو کې به يې تر ډېره صحابه کراموته د اسلام اصول او شريعت ورښودل. (زاد المعاد)

په خطبه کې به يې د الهي ذکر پر مهال د شهادت په گوته اشاره کوله او که به وچکالي وه نو د باران لپاره به يې دعا غوښته. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ به د جمعې خطبه تر هغو څنډوله چې خلک به راغونډېدل، وروسته به يې له څه شان او شوکت پرته راغی، نه به يې مخ ته او ازونه وو او نه به له شا څوک ورپسې وو، يو ډول شين څادر به يې اغوستی وو، مسجد ته په راتلو به يې لومړی صحابه ووت ته سلام کاوه، كله چې به منبر ته پورته شو مخ به يې خلکو ته کړ، کښېناست به او بلال به اذان پيل او. كله چې به هغه له اذان خلاص شو نو رسول الله ﷺ به ودرېد، د اذان او خطبې تر منځ له څه څنډه او کوم کار کولو پرته به يې خطبه پيلوله. تر لږ خطبې وروسته به يو خوشبې کښېناست، بيا به ولاړ شو او درېيمه خطبه به يې ورکړه. له خطبې تر خلاصېدو وروسته به بلال اذان کاوه او د خطبې پر مهال به يې خلکو ته د

را نژدې کېدو او خاموش کېدو امر کاوه ویل به یې چې که چا خپل ملګري ته
 وویل چې چوپښه نو هم یې بې ځایه حرکت وکړ. رسول الله ﷺ پر ځمکه
 درېدلی او خطبه یې ورکړې ده، تر کومه وخته چې منبر نه وو جوړ نو پر لکړه
 یا کمان یې تکیه کوله او کله - کله به یې دلرګي پر هغه ستن تکیه کوله چې
 له منبر سره وه. په کوم ځای کې چې رسول الله ﷺ خطبه ورکوله او تکیه یې
 کوله د منبر تر جوړېدو وروسته ترې په یوه شي تکیه نه ده نقل شوې. (زاد
 المعاد)

د خطبې پر وخت به یې سترګې سرې شوې، اواز به یې لوړ او جلال به
 یې زیات شو داسې لکه خلګ چې به یې سهار یا ماښام له راتلونکي لښکره
 وېرول او ویل یې چې زه او قیامت د دې دوو ګوتو په څېر یو او ویل به یې؛
 اما بعد، تر ټولو غوره کلام د الله کتاب دی او غوره تحفه د محمد سنت دی،
 تر ټولو بد کار په دین کې د نوي شي (بدعت) پیدا کول دي او هر بدعت
 گمراهي ده. رسول الله ﷺ به هره خطبه د الله په حمد پیلوله.

د جمعي خطبه :-

په پیل کې به یې د الله تر حمد او ثنا وروسته وویل؛
 اما بعد فان خير الحديث كتاب الله وخير الهدي هدي محمد ﷺ وشر
 الامور محدثاتها و كل بدعة ضلالة، انا اولی بکل مؤمن من نفسه من ترک
 ما لا فلاهله و من ترک دینا او ضیاعا فعلى.

تر حمد او صلوٰة وروسته تر ټولو کلامونو غوره کلام د الله دی او تر
 ټولو طریقو غوره طریقه د محمد ده، تر ټولو بد شي بدعت دی او هر بدعت

گمراهي ده. زه هر مومن ته د هغه تر ځان هم نژدې یم، که څوک مال پرېږدي نو دده د قریبانو دی او که قرض یا اهل و عیال پرېږدي نو ذمه یې پر ماته ده. کله به یې دا خطبه ویله:

يا ايها الناس توبوا قبل ان تموتوا وبادروا باعمال الصالحات قبل ان تشغلوا واصلوا الذي بينكم وبين ربكم بكثرة ذكركم له وكثرة الصدقة بالسر والعلانية توجروا وتحمدوا وترزقوا واعلموا ان الله قد فرض عليكم الجمعة مكتوبة. في مقامى هذا في شهرى هذا في عامى هذا الى يوم القيامة من وجد اليه سبيلا فمن تركها في حياق او بعدى حجودا بها واستخفافا بها وله امام جائر او عادل فلا جمع الله شمله ولا بارك له في امره الا ولا صلوة له الا ولا صوم له. الا ولا زكوة له. الا ولا حج له. الا ولا بر له. حتى يتوب فان تاب الله عليه الا ولا تؤمن امرأة رجلا الا ولا يؤمن اعرابي مهاجرا. الا ولا يؤمن فاجر مومنا الا ان يقهره سلطان يخاف سيفه وسوطه. (ابن ماجه)

ای خلکو! د مرګ تر راتلو وړاندي توبه وباسئ، په ټپکۍ کې سیر، وکړئ او ستاسو ورب تر منځ وعده د هغه په ډېر ذکر او صدقه پوره کړئ چې په ظاهر و باطن کې به یې ثواب ومومي، د الله په نزد به مستاینه وشي او رزق به پیدا کړئ، پوه شئ چې الله د جمعې لمونځ درېاندي فرض کړی، زما په دې ځای، دې ښار او په دې کال کې یې چې تر قیامت د امکان په شرط یو څوک پرېږدي زما په ژوند او یا زما تر مرګ وروسته یې له فضیلت څخه انکار وکړي او یا متساهل شي په دې شرط چې ظالم یا عادل پاچا ولري نو

الله دي يې نه غمونه لري کوي او نه دي په کار کي برکت اچوي، خبردار! نه دي يې لمونځ قبلېږي، نه روژه، نه زکات، نه حج او نه کوم نېک کار تر هغو چي توبه باسي، نو الله به يې توبه قبلوي. خبردار! نه دي بنځه د نارينه وو امامت کوي، نه کوچي يعني جاهل د کوم مهاجر يعني د عالم او نه کوم فاسق د صالح، مگر که پاچا په زور داسي په وکړي او د هغه له تورې ودر وېږي.

او ځيني وختونه به يې دا خطبه ويله:

الحمد لله حمده و نستغفره و نعوذ بالله من شرور انفسنا و من سيئات اعمالنا من يهده الله فلا ضل له و من يضلله فلا هادي له و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له و اشهد ان محمدا عبده و رسوله، ارسله بالحق بشيرا و نذيرا بين يدي الساعة من يطع الله و رسوله، فقد رشد و هتدى و من يعصها فانه لا يضره الا نفسه و لا يضر الله شيئا.

د الله شکر دی چي موږ يې ستاينه کوو، له ده د گناهونو بخښنه غواړو او د خپلو ځانونو د شرو بدو اعمالو پناه ترې غواړو، چاته چي الله هدايت وکړ هيڅوک يې گمراه کولای نه شي او څوک چي گمراه کړي هيڅوک يې هدايت کولای نه شي. زه شاهدي ورکوم چي له الله پرته هيڅ معبود نه شته، دی یو دی، هيڅ شریک نه لري او شاهدي ورکوم چي محمد دده بنده او رسول دی. الله قیامت ته نژدې له حق سره زېږی ورکوونکی او داروونکی رالېږلی دی، که څوک د رسول تابعداري وکړي هدايت به ومومي او څوک چي نافرمانی وکړي ځان به تاوانی کړي، الله ته هيڅ زیان نه شي رسولای. (ابوداود، بهشتي گوهر)

د جمعې د خطبې مسایل :-

په خطبه کې دوولس شيان سنت دي:

(۱) د خطبې پر مهال بايد خطيب ولاړ وي.

(۲) د دې خطبې ويل.

(۳) د دوو خطبو تر منځ دومره ځنډ کېښېستل چې درې ځله سبحان الله پکې ويل شي.

(۴) له هر ډول ناپاکۍ ځان پاکول.

(۵) د خطبې پر مهال خلکو ته مخ کول.

(۶) د خطبې تر پيل وړاندې په خپل زړه کې اعوذ بالله من الشيطان الرجيم ويل.

(۷) په داسې اواز خطبه ويل چې خلک يې واورې.

(۸) په خطبه کې د اته قسمه مضامينو بيانول:

(۱) د الله شکر او دهغه ستاينه. (۲) الهي توحيد. (۳) د رسول الله ﷺ رسالت شاهدي. (۴) پر رسول الله ﷺ درود. (۵) وعظ او نصيحت. (۶) د قرآن کریم د اياتونو او يا يوه سورت ويل. (۷) په دويمه خطبه کې ياد همدي شيانو تکرار. (۸) په دويمه خطبه کې د وعظ او نصيحت پر ځای د مسلمانانو لپاره دعا.

(۹) تر لمانځه د خطبې نه اوږدول. (۱۰) پر منبر خطبه ويل او که منبر نه وي نو د لکړې او يا بل شي په مرسته درېدل (که منبر موجود وي نو پر لکړه يا بل شي تکیه کول او لاس پر لاس ايښودل لکه زموږ د زمانې ځينې خلک چې يې کوي ثبوت نه لري.)

(۱۱) په عربي ژبه د دواړو خطبو ويل او په بله ژبه خطبه يا ورسره د بلې ژبې اشعار يو ځای کول لکه زموږ د زمانې ځينې عوام چې يې کوي د سنت خلاف او مکروه تحریمي دي.

(۱۲) په دويمه خطبه کې د رسول الله ﷺ د آل، اصحابو، مېرمنو، په ځانگړي ډول د خلفاء راشدینو، حمزه او عباس ؑ، لپاره دعا مستحب ده.

(بهشتي گوهر)

مسجد اوله هغه سړه ترلي شيان

سنن هدی :-

له عبد الله بن مسعود ؓ څخه روايت دی چې ويې ويل: اي مسلمانانو! الله ستاسو د نبي لپاره سنن هدی ټاکلي دي (د داسي اعمالو حکم يې ورکړی چې د الهي قرب مقام او رضا ته رسوونکي دي)، پنځه وخته په مسجد کې د جماعت لمونځ له هماغو څخه دی او که تاسو په خپلو کورونو کې لمونځ پیل کړئ لکه دغه يو چې له جماعت څخه جلا په خپل کور کې لمونځ کوي (دا په هغه وخت کې يوه خاص شخص ته اشاره وه) نو د رسول الله ﷺ طريقه به پرېږدي او کله چې د خپل رسول طريقه خوشي کړئ نو پوه شئ چې د هدايت له لارې به واورئ او د گمراهۍ کندي ته به ننوزئ.

(مسلم، معارف الحديث)

د مسجد فضيلت :-

له ابو امامه ؓ څخه روايت دی چې يوه يهودي عالم له رسول الله ﷺ څخه وپوښتل: ووايه چې تر ټولو غوره ځای کوم دی؟ دی په دې وينا چوپ

شو چي زه د جبريل تر راتلو خاموش پاتېږم، وروسته هغه راغي ده ترې پوښتنه وکړه. هغه وويل: د کوم څه په اړه چي پوښتنه کوي زه يې هم په اړه تر تاده پر معلومات نه لرم خو ته ودرېږه زه خپل رب ته ورځم او پوښتنه کوم. وروسته يې وويل: اي محمده! نن الله ته دومره وړلنډ شوم چي هيڅکله نه وم وړلنډ شوی، ده پوښتنه وکړه: اي جبريله! څومره وړنژدي شوي؟ ده وويل: زما او د هغه تر منځ د نور او يا زړه حجابونه وو (له همدې حجابونو هاخوا يې وويل) تر ټولو بد ځايونه بازارونه او تر ټولو غوره ځای مسجدونه دي. (ابن حبان، ترجمان السنة)

بنکلي مسجد:-

عبدالله بن عباس ؓ وايي چي رسول الله ﷺ وويل: ما ته الله د لور او بنکلو مسجدونو امر نه دی کړی، د دې حديث تر بيانولو وروسته عبدالله بن عباس ؓ (د وړاندوينې په توگه) وويل: بې شکه تاسو به مسجدونه داسي بنکلي او ښايسته کوئ لکه يهود او نصاراو چي خپل عبادت ځايونه بنکلي کړي دي. (سنن ابی داود)

په سنن ابن ماجه کي له عبدالله بن عباس ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: اراکم ستشوفون مساجدکم بعدی کما شوفت اليهود کنايسهم وکما شوفت النصارى يبعها. (کنز العمال، ابن ماجه، معارف الحديث)

يعني زه وينم چي تاسو به يو وخت خپل مسجدونه داسي بنکلي کوئ لکه يهود چي خپلې کنيسې او نصارا خپلې کليساوې بنکلي کوي.

د مسجد آداب

مسجد جوړول :-

له عثمان رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک د الله د رضا لپاره مسجد جوړ کړي، الله به په جنت کې د هغه لپاره همدا سې کور جوړ کړي. (بخاري، مسلم)

فایده :-

په دې حدیث کې د نیت پر سموالي ټینګار شوی دی او که د نوي مسجد پر ځای زور مسجد ورغوي نو د هغه ثواب هم ترې ښکاري ځکه عثمان رضی اللہ عنہ د نبوي مسجد رغولو پر مهال دا حدیث بیان کړ او په نورو احادیثو کې یې هم ثبوت موندل کېږي. (حیات المسلمین)

د مسجد صفایي :-

له ابو سعید خدری رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک له مسجد څخه د تکلیف شي لرې کړي نو د هغه لپاره به الله په جنت کې یو کور جوړ کړي. (ابن ماجه، حیات المسلمین)

مسجد ته د تلو ثواب :-

له عبد الله بن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک د جماعت لپاره مسجد ته روان شي نو پر هر قدم یې یوه ګناه له منځه ځي، پر هر قدم یوه ښې ورته لیکل کېږي هم په تګ او هم په راتګ کې.

(احمد، طبراني، ابن حبان، حیات المسلمین)

له انس بن مالک ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: په خپل کور کې د یوه سړي لمونځ له یوه لمانځه سره برابر دی، د قبیلې یا محلې په مسجد کې له پنځه ویشتو لمنځونو او په هغه ځای کې چې د جمعې لمونځ کېږي له سلو لمنځونو سره برابر دی، زما په مسجد کې له زرو لمنځونو سره او په مسجد حرام کې له یو لک لمنځونو سره برابر دی. (ابن ماجه، مشکوة) **مسجد ته د وړو ماشومانو له راوستلو او شور وڅوړ څخه منعه: -**

له واثله بن الاسقع ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: ماشومان او لېونیان له مسجدونو لرې ساتئ، په مسجد کې سوداوی مه کوئ او په مسجدونو کې له خپل منځي شخړو، کیسو، شور او څوړ، د حدودو له قیام او د تورو له ایستلو ځانونه وساتئ، دا هر څه د مسجد د تقدس او احترام خلاف دي. (سنن ابن ماجه، معارف الحديث) **مسجد ته د وړنو تلو ادب: -**

کله چې مسجد ته داخلېږي نو د باندې دې اول چپه پښه له پایزار څخه وباسي بیا راسته پښه، مسجد ته دې اول راسته قدم دتنه کړي او بیا چپه او له مسجد څخه د راوتلو پر مهال دې لومړی چپ قدم راو وباسي او بیا راسته، د پایزار په پښو کولو پر مهال دې اول راسته پایزار په پښو کړي او بیا چپه. (بهشتي گوهر)

د سهار لمانځه ته د تلو پر وخت دعا:۔

له عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې د سهار لمانځه ته د تلو پر مهال یې رسول الله ﷺ ولید دا دعا یې ویله:

اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي لِسَانِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَفِي بَصَرِي نُورًا،
وَمِنْ فَوْقِي نُورًا، وَمِنْ تَحْتِي نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا وَعَنْ شِمَالِي نُورًا، وَمِنْ أَمَامِي
نُورًا، وَمِنْ خَلْفِي نُورًا، وَاجْعَلْ فِي نَفْسِي نُورًا، وَأَعْظِمْ لِي نُورًا، وَعَظِّمْ لِي نُورًا،
وَاجْعَلْ لِي نُورًا، وَاجْعَلْ لِي نُورًا، اللَّهُمَّ أَغْنِنِي نُورًا، وَاجْعَلْ فِي عَصِي نُورًا، وَفِي
لَحْيِي نُورًا، وَفِي دَمِي نُورًا، وَفِي شَعْرِي نُورًا وَفِي بَشَرِي نُورًا.

ای الله! زما په زړه، سترگو، غوږونو، بني اړخ، چپ لور، شاته، مخته
نور پیدا کړه. زما لپاره نور وټاکه، په اعصابو، غوښه، وینه، وېښتانو،
پوست، ژبه او ځان کې مې نور پیدا کړه، زما نور لوی کړه، ما نور وگړزوه،
ای الله! تر ما پورته او کښته نور پیدا کړه او ای الله! ما ته خاص نور را کړه.

مسجد ته د نثوتلو او راوتلو دعا:۔

له ابواسید ساعدي رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که کله
په تاسو کې څوک مسجد ته ننوزي نو باید دا دعا ووايي: اللهم افتح لي
ابواب رحمتك. یعنې ای الله! ما ته د خپل رحمت دروازه خلاصی کړه.
په ځینو روایاتو کې دا زیاتونه هم ده چې اللهم اغفر لي ذنوبي.

(ابن ماجه)

مسجد ته تر نتوتلو وروسته دي دا دعا ووايي: اعوذ بالله العظيم و
بوجه الكريم و سلطانه القديم من الشيطان الرجيم. (الترغيب)

او چي له مسجد څخه راوړي نو دا دعا دي وايي: اللهم اني اسئلك من
فضلك. يعني اي الله! زه ستا فضل غواړم. (مسلم، معارف الحديث)
د تحية الوضوء لمونځ: -

په حديث كي دي چي كه څوك تر بشپړ اوداسه وروسته دوه ركعتي نفل
په داسي ډول وكړي چي ځان له ټولو خيالونو خلاص كړي نو ټول (صغیر)
گناهونه يې بخښل كېږي. (ترمذي)

تراوداسه وروسته دي دوو ركعتونو نفلو ته تحية الوضوء ويل كېږي.
له مكروه وختونو پرته چي هروخت اودس وكړي نو كوي دي.
د تحية المسجد لمونځ: -

دا لمونځ د هغه چا لپاره سنت دی چي مسجد ته داخل شي، هدف يې د
مسجد درناوی دی. دوه ركعتي لمونځ دي وكړي خو په دې شرط چي مكروه
وخت نه وي يعني ماپښين، مازيگر او ماخوستن دي وكړي.

(بخاري، موطا امام مالك، در مختار، بهشتي گوهر)
رسول الله ﷺ ويلي چي كله په تاسو كي څوك مسجد ته داخل شي نو تر
ناستې وړاندي دي دوه ركعتي نفل وكړي.

(بخاري، مسلم، معارف الحديث)
او كه مكروه وخت وي نو صرف څلور ځله دي دا كلمې ووايي: سبحان

الله، الحمد لله، لا اله الا الله، الله اكبر. او بيا دي درود شريف ووايي. (بهشتي گوهر)

په مسجد كي د تسبيحاتو ويل :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د جنت باغونو ته د ورتلو پر مهال يې مېوه خوري، له ده پوښتنه وشوه چي اي د الله سوله! د جنت باغونه څه دي؟ ده وويل: مسجدونه. بيا پوښتنه وشوه چي اي د الله سوله! مېوه يې څه ده؟ ده وويل: سبحان الله، الحمد لله، لا اله الا الله الله اكبر. (ترمذي، مشكوة)

عبدالله بن عمر ؓ وايي چي كله به رسول الله ﷺ مسجد ته ثنوت نو دا دعا يې ويله: اعوذ بالله العظيم وبوجهه الكريم وسلطانه القديم من الشيطان الرجيم. زه په ستر الله، دهغه په مهربان ذات او لرغوني پاچاهي له مردود شيطان څخه پناه غواړم. (ابوداود، مشكوة)

بي عذره له مسجد څخه وتل :-

له عثمان بن عفان ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: كله چي يو څوك په مسجد كي وي او اذان وشي، دی بيا هم له څه اړتيا پرته مسجد پرېږدي او په لمانځه كي د بيرته گډون اراده هم نه لري نو هغه منافق دی. (ابن ماجه، معارف الحديث)

د بدبويه شي په خوړلو مسجد ته له راتگ څخه منعه :-

له جابر ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: كه څوك بدبويه شي وڅوري نو زموږ مسجد ته دي نه راځي ځكه دا هم انسانانو ته تكليف

دی او هم فرشتو ته. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

اذان او اقامت

د اذان طريقه :-

له جابر رضي الله عنه روايت دی چي رسول الله ﷺ خپل موذن بلال ته وويل چي کله اذان کوي نو ورو - ورو او کراري يې کوه (پر هره کلمه ساه اخله او وقفه کوه) او کله چي اقامت کوي نو چټک يې کوه، د خپل اذان او اقامت تر منځ دومره جلا والی پرېږده چي څوک په خوراک څښاک مشغول وي هغه فارغ شي، څوک څار اگېست ته ضرورت ولري څان فارغ کړي او تر هغومه درېږي چي ما ونه وينئ. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

په قبا مسجد کي د رسول الله ﷺ له ټاکل شوي موذن سعد قرظ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ بلال ته وويل: د اذان پر مهال خپلې دواړې گوټې په غوږو کي اچوه، په دې سره به دي اواز ډېر لوړ شي.

(معارف الحديث، سنن ابن ماجه)

له ابو موسی اشعري رضي الله عنه روايت دی چي ما بلال وليد د ابطح له خوارا ووت اذان يې وکړ، کله چي حی علی الصلاة او حی علی الفلاح ته ورسېد نو خپله غاړه يې راسته او چپه لور ته وپېچله او سينه يې نه ده گرزولې. (بخاري، معارف الحديث)

د اذان او اقامت حق :-

له زياد بن الحارث رضي الله عنه روايت دی چي يو ځل ما ته رسول الله ﷺ سهار د لمانځه پر وخت د اذان امر وکړ، ما اذان وکړ کله چي د اقامت وخت را

ورسېد نو بلال غوښتل اقامت ووايي: رسول الله ﷺ ورته وويل چي چا اذان کړی هغه دي اقامت وکړي.

(جامع ترمذي، سنن ابی داود، معارف الحديث)

د اذان خواب او دعا: -

له عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وويل: کله چي موذن الله اکبر ووايي تاسو الله اکبر وایاست، بیا چي موذن اشهد ان لا اله الا الله ووايي خواب ورکوونکی دي هم اشهد ان لا اله الا الله ووايي، کله چي موذن اشهد ان محمدا رسول الله ووايي نو خواب ورکوونکی دي هم اشهد ان محمدا رسول الله ووايي. کله چي موذن حی علی الصلاة ووايي نو خواب ورکوونکی دي لا حول ولا قوة الا بالله ووايي، کله چي موذن حی علی الفلاح ووايي نو خواب ورکوونکی دي هم لا حول ولا قوة الا بالله ووايي، بیا چي موذن الله اکبر، الله اکبر ووايي خواب ورکوونکی دي هم ووايي او کله چي موذن لا اله الا الله ووايي نو خواب ورکوونکی دي هم ووايي. که یې دا وینا له زړه وي نو جنت ته به داخل شي. (مسلم)

يعني د موذن الفاظ باید تکرار شي، خو صرف د حی علی الصلاة او حی علی الفلاح په خواب کي دي لا حول ولا قوة الا بالله وويل شي او د سهار په اذان کي دي د الصلاة خير من النوم په خواب کي صدقت و بررت وويل شي. په دې ځایونو کي دي د موذن الفاظ نه تکراروي بلکي یاد شوي الفاظ دي ووايي، د دواړو د یو ځای کولو نه روایت شته او نه صرف د حی علی الصلاة او حی علی الفلاح وويل منقول دي بلکي سنت داده چي پر دې مهال صرف لا حول ولا قوة الا بالله وويل شي. (زاد المعاد)

اقامت دي په پورتنیو الفاظو تکرار شي او د قد قامت الصلاة په خواب
کي دي اقامها الله و ادا مها و وایي، د اذان په پای کي دي درود او یا
مسنونې دعاوې و وایي، وروسته دي حان ته دعا و کړي او د الله فضل دي
وغواړي دعا به یې قبوله شي. (زاد المعاد)

تر اذان وروسته دعا: -

له جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: که کوم څوک تر اذان
وروسته دا دعا و وایي:

اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ الثَّامَّةُ، وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ. آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ
وَالْفَضِيلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَاماً مَحْمُوداً الَّذِي وَعَدْتَهُ. [إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْوَعْدَ].

ای الله! د دې کامل دعوت او د دې قایم لمانځه ربه! یعني ای الله چي د
ده لپاره او د ده په حکم دا اذان او دا المونځ را منځ ته شوي خپل رسول محمد
ته وسپله او د فضیلت خاصه درجه ورکړه، هغه مقام محمود ورکړه چي تایي
ورسره وعده کړې ده، بې شکته ته د خپلې وعده مخالفت نه کوي.
نو هغه بنده به د قیامت په ورځ زما د شفاعت حقدار وي.

(صحیح البخاري، معارف الحديث)

او ویي ویل: له الله څخه د دین او دنیا بری وغواړئ.

اللهم انی استلک رضواک والعفو والعافية فی الدنیا والاخرة و فی اهل و
مالی. (زاد المعاد)

ای الله! زه ستا رضا او بخښنه غواړم او په دنیا و اخرت، مال او کورنۍ
کي سلامتي غواړم.

له سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک د موذن تر اذان وروسته ووايي: اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له و اشهد ان محمدا عبده ورسوله رضیت بالله رباً و بمحمد رسولا و بالاسلام دیناً. (مسلم، معارف الحديث)

يعني شاهدي ورکوم چې له الله پرته هيڅ معبود نه شته، دی یو دی، هيڅ شریک نه لري او شاهدي ورکوم چې محمد دده بنده او رسول دی، زه د الله په ربوبیت، د محمد ﷺ په رسالت او د اسلام په دین راضي یم. نو ګناهونه به یې وېځېدل شي.

په سفر کې اذان او اقامت:-

له مالک بن الحویرث رضی الله عنه څخه روایت دی چې زه د خپل اکا له زوی سره رسول الله ﷺ ته ورغلم نو ده وویل: په سفر کې د لمانځه لپاره اذان او اقامت کوئ او په تاسو کې چې څوک مشروي هغه دي امامت او لمونځ ورکړي. (بخاري، معارف الحديث)

د اذان مسایل:-

- (۱) موذن باید په لوړ او از اذان وکړي.
- (۲) اذان باید له مسجد څخه د باندې پر یوه لوړ ځای وي.
- (۳) اقامت باید په مسجد کې د تنه وي.
- مسجد کې د تنه اذان مکروه تنزیهې دی (البته د جمعې دویم په مسجد کې د تنه منبر ته مخامخ روادی).
- (۵) د اذان پر مهال په ګوتو د غوږونو سوري بندول مستحب دي.

(۶) د اذان الفاظ باید په آرامه وویل شي او اقامت ورو - ورو ویل سنت دی.

(۷) د اذان او اقامت پر مهال قبلې ته مخ کول سنت دي.

(۸) په اذان کي د حي. علی الصلاة او حی علی الفلاح پر مهال راسته او چپه لور ته مخ اړول سنت دي، د لمانځه اذان وي او که د بل شي (مثلاً ماشوم په غوږ کي اذان کول) خو سینه او پښې دي د قبلې له لوري نه پېچي.

(۹) په ترتیب سره د اذان د الفاظو ویل ضروري دي.

(۱۰) که له چا د اذان خواب هر شي او یا یې قصدا ورنه کړي او د اذان تر ختمېدو وروسته فکر ورسره پیدا شي او یا یې د خواب اراده وکړي نو په داسي صورت کي که ډېر وخت نه وي شوی خواب دي ورکړي که نه خوشي دي کړي.

(۱۱) څوک چي اذان وکړي اقامت هم د هغه حق دی. (بهشتي گوهر)

جماعت

کفارات او درجات :-

رسول الله ﷺ وویل: ما خپل رب په ډېر ښه شکل په خوب ولید، الله پوښتنه وکړه چي دا مقربې فرشتې د څه شي په اړه شخړه کوي؟ ما ورته وویل چي ته ښه پوهېږې او خپل لاس یې زما د دواړو اوږو تر منځ کېښود ما یې سروالی په خپله سینه کي احساس کړ نو (له برکته یې) ما ته د ځمکې او اسمان ټول شیان معلوم شول. بیا یې وویل: اې محمده! اوس خو پوه شوې چي مقربې فرشتې پر څه شي بحث کوي؟ ما وویل: هو! د کفاراتو په اړه او

کفارات دادي: تر لمانځه وروسته په مسجد کي پاتېدل، د جماعت لمانځه نه تلل او په سختو وختونو (يخني کي) پوره اودس کول نو چا چي داسي وکړل د هغه به ژوند هم بڼه وي او مرگ هم، له گناهونو به داسي پاک شي لکه د زېږېدو پر مهال چي بې گناه وو. الله وويل: اي محمده! کله چي ته لمونځ وکړې نو دا دعا وايه: اللهم اني اسئلك فعل الخيرات و ترک المنكرات و حب المساكين فاذا اردت بعبادک فتنة فاقبضني اليک غير مفتون. اي الله! زه له تادېنو کارونو د کولو او ناوړه چارو د پرېښودو اوله مسکينانو سره د مينې غوښتنه کوم کله چي خپلو بندگانو ته د فتنې اراده وکړې نو ماله فتنې پرته درواخله.

او ويې ويل: درجي د دې شيانو په سبب لوړېږي: يو بل ته سلام اچول، خوراک ورکول او د شپې په هغه وخت کي لمونځ کول چي خلگ بيد وي.
(مشکوٰۃ)

د جماعت ارزښت: -

له عبد الله بن عباس ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک د جماعت د لمانځه لپاره د موذن اذان واوري، ذاتباع په لار کي يې واقعي عذر خنډ نه وي اوله دې سره - سره جماعت ته رانه شي نو الله به يې لمونځ قبول نه کړي، ځينو صحابه کرامو وويل: اي د الله رسوله! واقعي عذر څه شی کېدای شي؟ ده وويل: د ځان او مال وېره يا ناروغي.
(سنن ابی داود، سنن دارقطني، معارف الحديث)

د جماعت پر نیت ثواب :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که څوک بنده سم اودس وکړي او بيا د جماعت په اراده مسجد ته روان شي خو هلته په رسېدو وويني چې خلکو لمونځ کړی او جماعت تير شوی دی نو الله به دې بنده ته هم په جماعت کي د گډون کوونکو په څېر ثواب ورکړي مگر د هغوی اجر به کم نه شي. (سنن ابی داود، نسايي، معارف الحديث)

اول صف :-

له انس ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: اي خلکو! اول صف پوره کوئ او بيا هغه ته نژدې، د دې لپاره چې کمبوت صرف په اخيري صف کي پاتي شي. (سنن ابی داود، معارف الحديث)

د جماعت د لمانځه فضيلت او برکت :-

له عبد الله بن عمر ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د جماعت لمونځ تر يووازي لمانځه اووه ويشت درجې فضيلت لري.

(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

رسول الله ﷺ ويلي: تر يووازي لمانځه له بل سړي سره لمونځ غوره دی، له دوو کسانو سره لا ښه دی او څومره چې جماعت ډېر وي هغومره د الله خوښ دی. (ابوداود، نسايي، بهشتي گوهر)

رسول الله ﷺ ويلي: دوس تر اندازې نفل کوئ او کله چې ستړي شئ نو کښېنئ. (مشکوٰۃ)

لومړی تکبیر :-

له انس ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک تر څلوېښتو ورځو هر لمونځ داسي په جماعت سره وکړي چې اول تکبیر هم ترې تېر نه شي نو د هغه لپاره دوه نجاته لیکل کېږي یو د دوزخ له اور څخه او بل له نفاق څخه. (جامع ترمذي)

د جماعت عذر :-

له عبد الله بن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې ده یوه شپه د ډېرې یخنۍ او سختې هوا په حالت کې اذان وکړ، بیا یې په خپله تر اذان وروسته وویل: ای خلکو! په خپلو کورونو کې لمونځ وکړئ، وروسته یې وویل: د رسول الله ﷺ طریقه دا وه چې کله به د یخنۍ او باران شپه وه نو موذن ته به یې امر کاوه چې اعلان وکړي: ای خلکو! په خپلو کورونو کې لمونځ وکړئ.
(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

امامت

د امامت حق او فرض :-

له عبد الله بن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: په تاسو کې چې څوک ښه او غوره وي هغه امام کېږي ځکه هغه مو د خپل مالک او رب په حضور کې نمایندګه وي. (دارقطني، بیهقي، معارف الحديث)

ابو مسعود انصاري رضی الله عنه وایي چې رسول الله ﷺ وویل: هغه څوک دي امامت وکړي چې د قرآن ډېر ویونکي وي (هغه څوک چې د کتاب الله علم ولري، له هغه سره یې تعلق زیات وي) که په دې کې برابر وي نو بیا دې هغه

څوک امامت وکړي چي په شريعت او سنت ښه خبر وي، که په دې کي هم برابر وي نو هغه څوک دي امامت وکړي چي تر ټولو اول يې هجرت کړې وي او که په دې کي هم برابر وي نو هغه کس دي امامت وکړي چي مشروي او هيڅوک دي د هغه د واک په ساحه کي امامت نه کوي (د هغې حلقې د امام تر شادي لمونځ وکړي خو که هغه په خپله ټينگار وکړ نو جلا خبره ده).
(مسلم، معارف الحديث)

له عبدالله بن عمر رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک د جماعت امامت کوي نو هغه ته په کار ده چي له الله و وېرېږي او پر دې باور ولري چي د مقتديانو د لمانځه ضامن هم دی يعني مسئوليت يې لري او د دې مسئوليت په اړه به ترې پوښتنه کېږي. که يې ښه لمونځ ورکړ نو د ده تر شا د ټولو لمونځ کوونکو مقتديانو د مجموعې برابر ثواب به ورکړل شي خو پرته له دې چي د هغوی ثواب کم شي او په لمانځه کي چي کومه نيمگړتيا او کمی وي ټول بوج يې پر امام دی.

(معجم اوسط للطبراني، معارف الحديث)

د مقتديانو خيال ساتل :-

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که په تاسو کي څوک د لمانځه امامت کوي نو په کار ده چي لنډ لمونځ وکړي ځکه په مقتديانو کي ناروغان هم وي، کمزوري هم وي او بوډاگان هم او کله چي يوازي لمونځ کوي نو څومره چي موزره غواړي اوږد يې کړي.

(معارف الحديث، بخاري، مسلم)

په ټيټ اواز دعا: -

ځيني علماء وايي چي د ذکر او دعا په ټولو اقسامو کي ټيټ اواز غوره دی، امام وي او که منفرد او له رسول الله ﷺ څخه په جهر ثبوت يې د تعليم لپاره وو. که په کوم ځای کي امام په لوړ اواز وينا غوره وکړي او هدف يې تعليم وي نو صحيح بلکي ښه کار دی.

مقتدي ته لارښوونه: -

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: کله چي تاسو لمانځه راشئ او موږ پر سجده يو نو په سجده کي شريک شئ او هغه هيڅ مه شميرئ او چا چي امام په رکوع کي وموند هغه لمونځ يعني هغه رکعت وموند. (سنن ابی داود، معارف الحديث)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: امام د دې لپاره دی چي خلگ يې اتباع وکړي، له همدې کبله که دی تکبير ووايي تاسو هم تکبير ووايست او کله چي قرأت وايي نو په چوپټيا ورته غوږ شئ. (سنن ابی داود، سنن ابن ماجه، معارف الحديث)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: اي خلگو! تر امام مخه مه ځئ کله چي هغه تکبير ووايي نو تاسو هم تکبير ووايست، کله چي قرأت وايي نو تاسو خاموش شئ او کله چي ولا الضالين ووايي نو تاسو امين ووايست، کله چي رکوع وکړي رکوع وکړئ او کله چي سمع الله لمن حمده ووايي نو اللهم ربنا ولك الحمد ووايست.

(صحيحين، معارف الحديث)

په جماعت کي گډون:-

له ابو قتاده ؓ څخه روايت دی چي موږ له رسول الله ﷺ سره لمونځ کاوه نو ناڅاپه يې د خلکو د منډې اواز واورېد، کله چي يې لمونځ وکړ څخه خبره وه؟. هغوی وويل: موږ لمانځه ته په منډه راغلو، ده وويل: داسي مه کوئ، کله چي لمانځه ته راځئ نو کرار راځئ، څه چي مو و موندل ويې کړئ او څه چي تېر شوي را ويې گرزوئ. (بخاري)

په لمانځه کي بې اودسي:-

عائشه ؓ وايي چي که په تاسو کي د لمانځه پر مهال د چا اودس مات شي نو هغه دي خپله پزه ونيسي او اوداسه ته دي ولاړ شي. (مشکوٰۃ)

تر امام وړاندي له سجدې سر پورته کول:-

ابو هريره ؓ وايي چي رسول الله ﷺ وويل: ايا په تاسو کي هغه څوک چي تر امام وړاندي سر پورته کوي له دې څخه په وېره کي نه دی چي الله به يې سردخړه کړي؟. (مشکوٰۃ، بخاري، مسلم)

څار اگنبست ته اړتيا:-

عبدالله بن ارقم ؓ وايي چي له رسول الله ﷺ مي واورېدل ويل يې: کله چي جماعت ودرېږي او په تاسو کي يو څوک څار اگنبست ته اړتيا لري نو لومړی دي خپل ضرورت پوره کړي.

(جامع ترمذي، سنن ابی داود، معارف الحديث)

د صفونو سمول

د صفونو برابرولو ته پاملرنه :-

له نعمان بن بشير ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ زموږ صفونه داسي سيده او برابرول چې گواکي په غشي يې برابروي، تردې چې هغه فکر وکړ موږ د صفونو برابرول زده کړي. يوه ورځ رسول الله ﷺ له دباندې راغی او د لمانځه ورکولو لپاره پر خپل ځای هم ودرېد، نژدې وه چې د تکبير په ويلو لمونځ پيل کړي خو يوه داسي چاته يې پام شول چې سينه يې له صفه دباندې راوتلې وه نو وېي ويل: د الله بند گانو! خپل صفونه سيده او بېخي برابر کړئ که نه الله به ستاسو زړونه د يوه بل مخالف کړي.

(مسلم، معارف الحديث)

له ابو مسعود انصاري ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ به په لمانځه کې زموږ د برابرولو لپاره زموږ پر اوږو لاسونه تېرول، ويل به يې سم شی او سره کېږي مه که نه الله به يې په سزا کې ستاسو زړونه مخالف کړي، په تاسو کې چې څوک هوښياران او د عقل څښتنان دي هغه دي ماته نژدې شي، ورپسې دی دوی ته نژدې کسان ودرېږي او بيا هغه چې دې نورو ته نژدې دي. (مسلم، معارف الحديث)

د صف ترتيب :-

له ابو مالک اشعري ؓ څخه روايت دی چې خلکو ته يې وويل: تاسو ته د رسول الله ﷺ د لمانځه حال بيان کړم؟، بيا يې د هغه لمونځ تشرېح کړ چې ده لومړی د نارینه وو صف برابر کړ، شاته يې د ماشومانو صف ودراره او

پيايي لمنځ ورکړ. وروسته يې وويل: همدا زما د امت لپاره د لمانځه
طريقه ده. (سنن ابی داود، معارف الحديث)

په منځ کي د امام درېدل :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: اي خلکو! امام
په منځ کي ودریئ او د صفونو خلا ډکه کړئ. (سنن ابی داود معارف
الحديث)

د يوه يادوو مقتديانو ځای :-

له جابر ؓ څخه روايت دی چي يو ځل رسول الله ﷺ پر لمانځه ودرېد په
همدې وخت کي زه راغلم او د ده چپه اړخ ته ودرېدم نو ده مي لاس ونيو د شا
له خوا يې راسته لور ته راوگرزولم، په همدې وخت کي جبار بن صخر ؓ
راغی، نيت يې وکړ او د ده چپ لور ته ودرېد نو ده زموږ دواړو لاس ونيو شا
ته يې تېله او ودرولو. (مسلم، معارف الحديث)

د مسجد احکام :-

مسجد ته د تلو پر مهال بايد پنځه وخته لاندې سنتونو ته پام وشي:

- (۱) د هر لمانځه پر وخت له کوره په او داسه تلل. (بخاري)
- (۲) له کوره د روانېدو پر مهال د لمانځه نيت کول يعني اول او اصل نيت
بايد د لمانځه وشي. (بخاري)
- (۳) د اذان په اورېدو د لمانځه لپاره د نيوې چارې داسي پرېښودل چي
گواکي له هغو سره مو هيڅ تړاو نه شته. (نشر الطيب، ترمذي)

(۴) له کوره د وتلو پر مهال د دې دعا ويل: بسم الله توکلت على الله لا حول ولا قوة الا بالله. (ترمذي)

(۵) پر لار د تلو په وخت کي دا دعا هم احاديثو نقل کړې چي ويونکي ته يې اويازره ملايکې دعا کوي:

اللهم اني استلک بحق السائلين عليك وبحث ممشای هذا فاني لم اخرج
اشرا ولا بطرا ولا رياء ولا سمعة وخرجت اتقاء سخطک وابتغاء مرضاتک و
استلک ان تعيذني من النار وان تغفر لي ذنوبي فانه لا يغفر الذنوب الا انت.

اي الله! د هغه حق په وسيله چي سوال کوونکي يې ستا له خوا لري او
هغه حق په وسيله چي عبادت کوونکي يې ستا له خوا لري غوښتنه کوم چي
ماله تکبر او لويي د احساس يا د ريا په غرض دباندې گام نه دی ايښی
بلکي ستا د خپگان له وېرې او رضا په لټه روان يم، له تا غوښتنه کوم چي ما
ته د اور له عذابه پناه راکړه، گناه مي وبخښه او له تا پرته هيڅوک گناه نه
شي بخښلای. (ابن ماجه)

(۶) لمانځه ته دې په اطمینان ولاړ شي او يو څه ورو گامونه دي اخلي
چي د قدم نښې يې ليکل کېږي او پر هر گام ثواب ورکوي. (الترغيب)

(۷) مسجد ته د ننوتلو پر مهال دي لومړی چپ پایزار وباسي او پښه
دي پر هغه پایزار کېږدي، بيا دي راسته پښه له پایزار څخه وباسي مسجد
ته دي لومړی راسته پښه وردننه کړي.

(۸) له سختې اړتيا پرته دي د دنيا خبرې نه کوي، که خلک په لمانځه
بوخت وي نو تلاوت او ذکر دي په ورو او از کوی، د قبلې لور ته دي نه

ناورې توکي او نه دي پښې غزوي، نه دي سندرې وايي، نه دي بهرورک شوی شوی په مسجد کې غواړي، نه دي دهغه اعلان کوي او نه دی په جامر یا بل شي لوبېږي او گوته دي نه سره بندوي. لنډه دا چې د مسجد د احترام مخالف کار دي نه کوي. (طبراني، مسند امام احمد)

(۹) له لومړي تکبير سره دي د لمانځه کولو هڅه کوي او تل دي په جماعت د لمانځه کولو ته متوجې اوسي.

(۱۰) کله چې جماعت درېږي نو تر تکبير وړاندې دي لومړی صفونه برابر کړي وروسته دي تکبير وويل شي.

(۱۱) هر وخت چې خومره ممکنه وي په لومړي صف کې دي کښېني، د امام تر شا راسته او يا چپ طرف ته، که په اول صف کې ځای نه وي نو په همدې ترتيب دي په دويم او بيا درېيم صف کې کښېني لنډه دا چې تر څو په مخکيني صف کې ځای وي نو شاته دي نه کښېني. (مسلم، ابوداود)

(۱۲) صفونه دي پېڅي برابر کړي يو بل ته دي نژدې ودرېږي په منع کې دي خالی ځای نه پرېږدي، اوږې او بجلکې دي يوه بل ته نژدې وي.

(صبحاح)

(۱۳) هر لمونځ دي په داسې تواضع او عاجزي کوي چې گواکي دامې د ژوند اخيري لمونځ دی. (الترغيب)

(۱۴) په لمانځه کې بايد زړه هم الله ته تسليم وي او د بدن اعضا هم آرام وي. (ابوداود، نسايي)

(۱۵) په لمانځه کې دي سترگې خلاصې ساتي، د سترگو پټول د سنت خلاف دي. (مدارج النبوة)

(۱۶) د سهار تر فرضو وروسته دي لنډه شپه په الهي ذکر اخته شي.
(الترغيب)

(۱۷) له پنځو لمنځونو څخه په خلاصېدو چي تر کومه وخته لمنځ
کوونکي پر هغه ځای ناست وي نو فرشتې ورته پر له پسې د رحمت او
مغفرت دعا کوي. (الترغيب)

(۱۸) د سهار له لمانځه څخه په خلاصېدو د اشراق تر وخته الهي ذکر
کول. (ترمذي)

(۱۹) تر څو چي لمنځ کوونکي د جماعت لمانځه ته انتظار وي نو د
لمانځه کولو ثواب ورکول کېږي. (بخاري)

(۲۰) دستواو فرضو تر منځ چي تسيحات، درود او نوري دعاوې
وايي، زيات ثواب به ورکړل شي. د سهار دستواو فرضو تر منځ چي سبحان
الله و بحمده، سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر و وايي نو د هر
ثواب لري.

د روژې مياشت ... د روژې مبارکې خطبه

د روژې فضيلت:-

له سلمان فارسي ؓ څخه روايت دی چي د شعبان پر اخيري نېټه رسول
الله ﷺ موږ ته وينا وکړه، ويې ويل: اي خلگو! پر تاسو يوه لويه او د برکت
مياشت راتلونکې ده، د دې مياشتې يوه شپه تر زرو مياشتو غوره ده، الله يې
روژې فرض کړې او د دې مياشتې په شپو کي يې الهي دربار ته د درېدلو
نفل عبادت (تراويح) ټاکلې دي، څوک چي په دې مياشت کي د الله رضا

او نژدېکت تر لاسه کولو لپاره غیر فرضي عبادت وکړي نو د نورو وختونو د فرضو په اندازه ثواب به ورکړل شي. په دې مياشت کې د فرضو د کولو ثواب د نورو وختونو له اویا فرضونو سره برابر دی، دا د صبر مياشت ده، د صبر بدله جنت دی او دا د خواخوږۍ و همدردۍ مياشت ده. په دې مياشت کې د مومنانو روزي زیاتېږي، چا چې په دې مياشت کې روژتې ته د الله ثواب او رضا لپاره روژه ماتي ورکړ نو ده لپاره به د گناهونو د بخښنې او د دوزخ له اوره د خلاصون وسيله شي، ده ته به د روژتې په اندازه ثواب ورکړل شي خو د هغه ثواب نه کمېږي. ده ته وویل شول چې ای د الله رسول له! په موږ کې هر یو د روژه ماتي ورکولو امکانات نه لري. ده وویل: الله به دا ثواب هغه چاته هم ورکړي چې لږ شیدې، شلومبې او یاد او بودو غوړ په روژتې ته د روژه ماتي لپاره ورکړي. څوک چې روژتې ته پوره خوراک ورکړي الله به یې زماله حوض خنجه داسې اوبه کړي چې تر هغه وروسته به جنت ته د تلو تر مهاله تېری نه شي. ورپسې یې وویل: د دې مياشتې لومړۍ برخه رحمت، منځنۍ یې مغفرت او وروستۍ یې له دوزخ څخه ازادي ده. بیا یې وویل: څوک چې په دې مياشت کې د خپل غلام او خادم مسئولیتونه لږ کړي الله به یې وبخښي او له دوزخ څخه به خلاصون وازادي ورکړي.

(شعب الایمان للبيهقي، معارف الحديث)

په روژه کې احتساب:-

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک د رمضان روژه په ایمان او احتساب سره ونیسي، د هغو ټول گناهونه به معاف شي او همدارنگه چې کوم کسان په ایمان او احتساب سره د روژې په شپو

کي نوافل (تراویح و تهجد) وکړي د هغوی ټول مخکیني گناهونه به
وبخښل شي، همدا راز چي څوک د قدر په شپه له ایمان او احتساب سره
نوافل وکړي د هغوی مخکیني گناهونه به هم وبخښل شي.

(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

د روژې برکت:-

له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چي روژې نیستی روغ به یاست. (طبراني)
لکه څرنگه چي په روژه ظاهري او باطني تاوانونه له منځه ځي، همدا
راز ظاهري او باطني خوښي راوړي.

د روژې اهمیت:-

عائشه ؓ وايي چي کله به د روژې وروستی لسيزه پیل شوه نور رسول
الله ﷺ به ملا تينگه وتړله او د شپې به وینس وو (ټوله شپه به په عبادت، ذکر
او دعا و اخته وو) او د خپل کور غړي (مېرمنې او نور) به یې هم پورته کول
(خودوی هم د دې شپو له برکتونو او نېکمرغيو برخه ترلاسه کړي).
(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

د روژې نه نیولویان:-

له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: که څوک د
سفر او نورو له شرعي رخصت او ناروغيو په څېر عذر پرته د رمضان یوه
روژه پرېږدي او د هغې پر ځای ټول عمر روژه ونیسي نو څه چي یې له لاسه
ورکړي دي پوره به یې نه کړای شي. (مسند احمد، معارف الحديث)

د میاشتي لیدل

د میاشتي لیدلو تحقیق او شاهدي :-

د رسول الله ﷺ سنت دا وو چي خو به میاشت نه وه لیدل شوې او یا به یې
عیني شاهدي نه وه ورکړل شوې روژه یې نه نیوله. یو ځل رسول الله ﷺ د ابن
عمر شاهدي ومنله او روژه یې ونیوله. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ د ورېځي په ورځ نه روژه نیوله او نه یې امر ورکاوه بلکي
ویل به یې: کله چي ورېځ وي نو د شعبان دېرش ورځې دي پوره شي.

(زاد المعاد)

ابو هريره ؓ وايي چي رسول الله ﷺ وويل: د میاشتي په لیدلو روژه
ونیسئ او د میاشتي په لیدلو یې پرېږدئ او که په نهه ویشتم تاریخ میاشت
بونه لیدل شي نو د شعبان دېرش ورځې پوره کړئ.

(صحيحين، معارف الحديث)

پېشلمی :-

د رسول الله ﷺ وینا ده چي پېشلمی برکت لري هيڅکله یې مه پرېږدئ،
که هيڅ شی نه وي نو په دې وخت کي یو غوړپ اوبه وڅښئ ځکه د پېشلمی
پر مهال پر خوراک او څښاک کوونکو الله رحمت کوي او فرشتې ورته د خیر
دعا غواړي. (مسند احمد، معارف الحديث)

روژه ماتي :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وويل: الله ويلي چي پر ماهغه بنده ډېر گران دي چي په روژه ماتي کي بيره کوي يعني تر لمر لوېدو وروسته هيڅ څنډ نه کوي. (معارف الحديث، جامع ترمذي)

له سلمان بن عامر ؓ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وويل: که په تاسو کي د چاروژه وي نو په خورما دي ماته کړي او که خورمانه وي نو په اوبو دي ماته کړي، ځکه اوبه الله پاکي پيدا کړې دي.

(مسند احمد، ابوداود، جامع ترمذي، ابن ماجه، معارف الحديث)

له انس ؓ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ به د ماښام تر لمانځه وړاندي په څو لنډو خورماوو روژه ماتوله، که به لنډې خورماوې نه وې نو په وچو خورماوو يې ماتوله او که به وچې خورماوې هم نه وې نو څو غوړپه اوبه به يې څښلې. (جامع ترمذي)

له عبدالله بن عمر ؓ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ به د روژه ماتي پر مهال ويل: ذهب الظمأ وابتلت العروق وثبت الاجران شاء الله.

(سنن ابی داود، معارف الحديث)

معاذ بن ظهير وايي: ماته دا خبره رسېدلې چي رسول الله ﷺ به د روژه ماتي پر مهال ويل: اللهم لك اصمت وعلی رزقک افطرت.

(سنن ابی داود، معارف الحديث)

له عمر ؓ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وويل: د روژه ماتي پر مهال د روژتي هيڅ دعا نه ردېږي. (ابن ماجه، معارف الحديث)

تراویح

دېری علماء پر دې متفق دي چي اهل سنت والجماعة د تراویحو پر سنت والي اجماع کړې ده. د څلورو امامانو د فقهې په کتابونو کي تصریح ده چي د تراویحو شل رکعتہ سنت موکد دي. (خصایل نبوي)

د قرآن تلاوت :-

د روژې پر مهال په تراویحو کي یو ځل په ترتیب سره د قرآن ویل موکد سنت دي، که د عذر له کبله وېره وي چي مقتديان به یې ونه کړای شي نو بیا دي له (الم ترکیف) څخه تر اخیره لس سورتونه وویل شي په هر رکعت کي دي یو سورت وایي او د لسو رکعتونو په پوره کېدو دي بیا هماغه سورتونه تکرار کړي، بیا چي یې کوم سورتونه خوښ وي هغه دي ووايي.

(بهشتي گوهر)

بشپړه میاشت تراویح کول :-

د روژې په ټوله میاشت کي د تراویحو کول سنت دي که څه هم قرآن کریم د میاشتې تر ختمېدو وړاندې پای ته ورسېږي. مثلاً که قرآن په پنځلس ورځې کي ختم شي نو پاتې ورځې هم د تراویحو کول سنت موکد دي.

د تراویحو جماعت :-

په تراویحو کي جماعت سنت کفایي دی، که څه هم په جماعت سره یو ځل قرآن ختم شوی وي.

د تراویح دوه - دوه رکعتونه :-

تراویح باید په دوو - دوو رکعتونو و شي، تر څلورو رکعتونو وروسته باید دوه وخت دمه و شي لکه لمونځ چي شوی، مگر د مقتديانو د رعایت له امله کمېدای هم شي. (بهشتي گوهر)

د تراویح اهمیت :-

په روژه کي د تراویحو لمونځ سنت موکد دی، د هغه نه کول او پرېښودل گناه ده. بنځي ډېر وخت تراویح نه کوي باید داسي ونه شي د ماخوستن تر فرضو او سنتو وروسته دي شل رکعت تراویح وکړي او تر شلو رکعتونو وروسته دي و تر وکړي. (بهشتي گوهر)

د شل رکعتونو تراویحو حدیث :-

عن ابن عباس رضی الله عنه انه قال ان النبي ﷺ یصلی فی رمضان عشرين رکعة

والوتر.

له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چي ویي ویل: رسول الله ﷺ په روژه کي شل رکعت او و تر کول. (جمع الزوايد ۱۷۲/۳)

(که څه هم د دې حدیث په سند کي یو راوي ضعیف دی مگر څرنګه چي د صحابه کرامو او تابعینو پر له پسې تعامل همدا سي پاتي شوی له همدې امله د محدثینو او فقهاوو د اصولو له مخې دا حدیث مقبول دی.)

له سائب بن یزید او یزید بن رومان رضی الله عنه څخه روایت دی چي د عمر رضی الله عنه په وخت کي صحابه کرامو رضی الله عنه شل رکعت تراویح کولې.

(اثر السنن ص: ۲۰۴، د موطا امام مالک او بیهقي په حواله)

د تراويحو په منځ کي ذکر :-

د تراويحو تر منځ چي له هرو څلورو رکعتونو وروسته کوم ذکر مشهور دی په هيڅ حديث کي يې يادونه نه شته البته شامي د قحستاني او منہج العباد په حواله نقل کړی چي تر هرو تراويحو وروسته دي دا ذکر وشي:

سبحان ذي الملك والملكوت سبحان ذي العزّة والعظمة والقدرة والكبرياء والجبروت سبحان الملك الحي الذي لا ينام ولا يموت، سبح قدوس ربنا ورب الملائكة والروح لا اله الا الله نستغفر الله نسألك الجنة الفردوس ونعوذ بك من النار. (شامي ۱/۶۶۱)

زه د عالم اجسام او عالم ارواح پاكي بيانوم، د عزت، عظمت، قدرت، لويي او غلبي څښتن پاک دی، هغه پاچا لره پاكي ده چي ژوندی دی، نه ويديږي او نه مري، پېخي ډېر پاک دی، زموږ د فرشتو او روح رب، له الله پرته هيڅ معبود نه شته، موږ له الله مغفرت غواړو او اي الله! له تاد فردوس جنت سوال کوو او له دوزخ څخه پناه غواړو.

د روژې په شپو کي قيام :-

رسول الله ﷺ ويلي: الله د رمضان روژې فرض کړې او ما د رمضان په شپو کي وينتيا (په تراويحو کي د قرآن اورېدو لپاره) تاسو ته (د الله په حکم) سنت گرځولي چي د موکديت له امله ضروري ده، څوک چي له امام سره او د ثواب په نيت د رمضان روژه ونيسي او د شپې يې وين کړي هغه به له خپلو گناهونو د هغې ورځې په څېر راووزي په کومه ورځ چي موزېږولي وي. (نسايي، حيات المسلمين)

اعتکاف:-

په صحیحو احادیثو کې نقل شوی چې کله به د روژې وروستی لسيزه راوړسېده نو د رسول الله ﷺ لپاره به په مسجد کې یو ځای ځانگړی شو، هلته به یې یوه پرده، پزی او یو بل شی واچول، یا به یې وړو کې خیمه ودروله، د روژې پر شلم تاریخ به رسول الله ﷺ د سهار د لمانځه لپاره مسجد ته ورغی او د اختر د میاشتې په لیدو به له هغه ځایه راووت.

(معارف الحديث)

چا چې هر روژې په وروستی لسيزه کې لس ورځې اعتکاف وکړ نو هغه اعتکاف د دوو حجونو او دوو عمرو په څېر دی (همدومره ثواب به یې ورکړل شي). (بیهقي، معارف الحديث)

د اعتکاف مستحبات:-

- نېکي او غوره خبرې کول.
- د قرآن تلاوت.
- درود شریف ویل.
- د دیني علومو زده کړه او ښوونه.
- وعظ او نصیحت.
- او په هغه مسجد کې اعتکاف چې پنځه لمانځونه پکې کېږي. (بهشتي)

(زیور)

له عائشې رضی الله عنها څخه روایت دی چې د معتکف لپاره شرعي قانون دادی چې نه به د مریض پوښتنې ته ورځي، نه به د جنازې په لمانځه کې د گلوون

لپاره بهر وزي، نه به له بنځې سره جنسي اړيکې نيسي او نه به د خپل
اړتياوو لپاره مسجد پرېږدي، مگر پرته له هغو اړتياوو چې ضروري دي
(لکه څارگېست، بولو او نورو ته تلل) اعتکاف (بايد له روژې سره وي) نه
بې روژې. (سنن ابی داود، معارف الحديث)

مسنون اعتکاف :-

له رسول الله ﷺ څخه د روژې په اخيري لسيزه کې په حتمي ډول د
اعتکاف کول په صحيحو احاديثو ثابت دي او دا کار کفايي سنت دی چې د
ځينو له خوا د اعتکاف کول کفايت کوي.

د اعتکاف او معتکف سنت اعمال :-

لس ورځې اعتکاف سنت او تردې کم نفل دی، د بنځو لپاره په خپل
کور کې اعتکاف سنت دی. د اعتکاف په حالت کې د قرآن تلاوت او ياد
نور ديني کتابونو مطالعه هم ښه کار دی. (بهشتي زيور)

د قدر شپه

له عائشې رضی الله عنها څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د قدر شپه د
روژې د اخيري لسيزې په طاقو شپو کې ولټوي. (بخاري، معارف الحديث)
د قدر په شپه دعا :-

له عائشې رضی الله عنها څخه روايت دی چې ما رسول الله ﷺ ته وويل: که پوه
شوم چې دا د قدر شپه ده نو له الله څه وغواړم او کومه دعا وکړم؟ ده وويل:
دا دعا وکړه: اللهم انک عفو کریم تحب العفو فاعف عني. اي الله! ته عفو
کوونکی او کریم یې، عفو خوښوي نو ځکه ما وبخښه. (معارف الحديث)

د روژې وروستی شپه: -

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د روژې په وروستی شپه کې دده د امت لپاره د مغفرت او بخښنې پرېکړه کېږي. له ده پوښتنه وشوه چې ایا دا د قدر شپه وي؟. هغه وویل: د قدر شپه خونه وي مگر خبره داده چې کله عمل کوونکی خپل عمل پوره کړي نو پوره اجر یې ورکول کېږي. (مسند احمد، معارف الحديث)

سرسایه: -

له عبد الله بن عمرو بن العاص ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د مکې کوڅو ته یو سړی ورو لېږه چې اعلان وکړي: سرسایه پر هر مسلمان واجب ده، نارینه وي او که ښځه، ازاد وي او که مریې، کشر وي او که مشر چې مقداري یې دوه مده (نژدې دوه سیره) غنم او یا له دې پرته یوه کاسه غله (تر درې تیم سیره یو څه زیات) او سرسایه باید د اختر لمانځه ته تر تلو وړاندي ورکړل شي. (ترمذي)

خوښي لمانځل: -

رسول الله ﷺ وویل چې تاسو په کال کې دوه ځله خوښي لمانځله اوس الله تر هغو دوې غوره ورځې درکړې دي کوچنی او لوی اختر، همدا راز یې وویل: دا د خوراک او څښاک، خپل منځي اړیکو او الهي یاد ورځې دي. (شرح معانی الآثار)

له رمضان پرته دنورو ورخو روڙي:-

رسول الله ﷺ به ډېري روڙي نيولي، كله - كله به يې پرله پسې خو ورځې روڙه وه. در رسول الله ﷺ عادت وو چې د وخت له مصالحو سره سم به يې د ځانگړو ورځو روڙه نيوله او ډېر وخت به يې روڙي هم وو.

(شرح شمایل ترمذي)

عبدالله بن شقيق وايي چې ماله عائشي ؓ څخه د نبوي روږوپه اړه پوښتنه وکړه نو هغې وويل: رسول الله ﷺ به ځيني وختونه پرله پسې روڙه نيوله او موږ به په دې فکر شوو چې ټوله مياشت به يې ونيسي او ځيني وختونه به يې پرله پسې روڙه نه نيوله موږ به په دې فکر شوو چې په دې مياشت کې به يې ونه نيسي، خو مدينې منورې ته تر راتلو وروسته يې د رمضان له روږي پرته هيڅ مياشت پوره روڙه نه ده نيولي او نه يې پوره مياشت خوړلې ده. (ابوداود، شمایل ترمذي)

هره مياشت درې روڙي:-

معاذه وايي چې ماله عائشي ؓ څخه پوښتنه وکړه چې رسول الله ﷺ هره مياشت درې ورځې روڙه نيوله؟ دې وويل: نيوله يې، ما پوښتنه وکړه چې په کومو ورځو يې روڙه نيوله؟ دې وويل: معلومه نه وه، هر وخت چې به ورته اسانه وه. (شمایل ترمذي)

د دوشنبې او پنج شنبې روژه:-

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د دوشنبې او پنج شنبې په ورځ د الله حضور ته اعمال وړاندې کېږي. زه غواړم چې اعمال مې دروژې په حالت کې ورته وړاندې شي. (شمایل ترمذي)

د پرله پسې روژو له نيولو منع:-

عبدالله بن عمر رضي الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ (زما د ډېرو عباداتو، لمانځه او روژو په اړه تر خبرتيا وروسته) راته وويل: داسې مه کوه بلکې کله روژه نيسه او کله يې ماتوه، د شپې هم وید پرې او هم لمونځ کوه، ستا بدن پرتا حق لري، سا سترگې پرتا حق لري، ستا مېرمن، اولادونه او له تا سره ليدونکي پرتا حق لري. (شمایل ترمذي)

د شوال شپږ روژې:-

له ابو ايوب انصاري رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که چا د رمضان روژه ونیوله او تردې وروسته يې د شوال د مياشتې شپږ روژې ونیولې نو دا عمل به يې له همېشني روژې سره برابر شي. (مسلم، معارف الحديث)

ځانگړې روژې:-

له حفصې رضي الله عنه څخه روايت دی چې څلور شيان رسول الله ﷺ هيڅکله نه پرېښودل: (۱) د عاشورا روژه (۲) د ذی الحجه لس ورځې يعني د ذی الحجه له لومړۍ نېټې د عرفات تر ورځې يا نهم ذوالحجه پوري روژې. ۳

(د هرې مياشتې درې روژې ۴) تر سهار وړاندې دوه رکعته. (سنن النسائي، معارف الحديث)

د سپينو ورځو روژې :-

له قتاده بن ملحان رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ موبته ويل: د سپينو ورځو يعني مياشتې د ديارلسمې، خورلسمې او پنځلسمې روژې نيسي او ويل به يې: د هرې مياشتې د دې درو ورځو روژې نيولو اجرا او ثواب له تل روژې نيولو سره برابر دی.

(سنن ابی داود، نسائي، معارف الحديث)

د ذی الحجې لس روژې :-

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: په هيڅ ورځو کې الله ته د بنده عبادت دومره محبوب نه دی لکه د ذی الحجې په لسو ورځو کې، په دې لسو کې د هرې ورځې روژه د يوه کال له روژې سره برابره ده او د هرې شپې نفل يې د شب قدر له شپې سره برابر دي.

(جامع ترمذي، معارف الحديث)

د شعبان د پنځلسمې روژه :-

له علي رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د شعبان په پنځلسمه نوافل وکړئ او په دې ورځ روژه ونيسئ ځکه د دې شپې د لمړۍ په لوبډو ځانگړي الهي تجلا او رحمت لومړي اسمان ته راځي او وايي: ايا کوم بنده شته چې له ما مغفرت او بخښنه وغواړي او زه يې د بخښنې پرېکړه وکړم؟ ايا کوم بنده شته چې روزي وغواړي زه يې د روزي پرېکړه وکړم؟

ایا کوم غم خپلی شته چې له ماد روغتیا او صحت غوښتنه وکړي زه یې ورکړم؟ او په دې توګه الله پېلا پېلو اړتیا درلودونکو ته او ازکوي چې په دې وخت کې دې له ما غوښتنه وکړي زه به یې ورکړم. له امر لوېدو تر سپېده چاوده الهي رحمت همدا سې خپل بندګان ټوله شپه وربولي.

(سنن ابن ماجه، معارف الحديث)

د سې شنبې او پنج شنبې روژه:-

له عائشې ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ به د سې شنبې او پنج شنبې روژې نیولې. (جامع ترمذی، نسایی، معارف الحديث)

د عاشورا روژه:-

له عبد الله بن عباس ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ د عاشورا روژه نیوله او مسلمانانو ته یې امر کړی وو، ځینو صحابه کرامو ویل چې ای د الله رسول! یهود او نصارا دا ورځ په ډېر ښه ډول لمانځي (او په دې ورځ روژه نیول له هغوی سره مشابهت دی) نو رسول الله ﷺ ویل: کله چې راتلونکی کال راشي نو موږ به نهمه هم نیسو.

عبد الله بن عباس ؓ وایي چې مګر راتلونکی کال د محرم د میاشتې تر راتلو وړاندې رسول الله ﷺ وفات شو. (صحيح مسلم، معارف الحديث)

پرله پسې روژه

رسول الله ﷺ پرله پسې روژه نيوله خو صحابه يې منع کول :-

رسول الله ﷺ د روژې په مياشت کې گڼ بېلابېل عبادتونه کول، په همدې مياشت کې به جبريل د قرآن منزلونه ورته تکرارول، له هغه سره ليدنې پر مهال به ترتيباً توپان هم ډېر سخي وو. دده سخاوت هر چا زياته وه خو په روژه کې به يې خيراتونه، احسان، د قرآن تلاوت، لمونځ، ذکر او اعتکاف تر حد زياتېدل او د نورو مياشتو په پرتله يې روژه د عبادت لپاره ځانگړې کوله، ان ځينې وختونه به يې پرله پسې روژه نيوله خو تل د خپل رب په عبادت بوخت وي خو صحابه کرام يې له پرله پسې روژې (چې روژه ماتې پکې نه وي) منع کړل. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ به د روژې په ځينو شپو کې له خوراک، څښاک او روژه ماتې پرته پرله پسې روژه نيوله خو صحابه کرام يې د شفقت او مهربانۍ له مخې منع کول او دا کار يې نه خوښاوه. د عائشې (رضي الله عنها) په حديث کې دي چې رسول الله ﷺ له دې روژې منع وکړه، ده ويلې: لا تواصلوا يعني پرله پسې روژه نه نيسئ. (مدارج النبوة)

صحابه کرامو ﷺ وويل: ته خويي نيسي موږ ولي منع کوي؟ حال دا چې ستاد پيروي غوښتونکي يو. نو ده وويل: لست کا حد کم يعني زه ستاسو په څېر نه يم او په يوه روايت کې دي چې ويي ويل: ايکم مثلي؟ يعني په تاسو کې څوک زما په څېر دی، انې ايست عند ربی معناه د خپل رب په

حضور کي شپه تپروم ڇڪه هغه مڻي پالونکي او روزونکي دي، يعطمني و
 بستيني هغه ماته خوراک او ڇڻاک راکوي او په يوه روايت کي دي چي
 هغه د خوراک او ڇڻاک ورکوونکي دي، ماته خوراک او ڇڻاک راکوي
 (د محققينو په نزديي هدف روحاني غذا ده.) (مدارج النبوة)

په اختر کي مسنون اعمال :-

- (۱) له رسول الله ﷺ څخه په دواړو اخترونو کي غسل ثابت دي، له خالد
 بن سعد رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ د کوچني اختر، لوی اختر او
 عرفات په ورځ غسل کاوه.
- (۲) رسول الله ﷺ د اختر په ورځ غوره او ښکلې جامې اغوستې، ځيني
 وختونه به يې شين او سور حاشيه درلودونکي څادر پراوړه کاوه، دا يمني
 څادرونه دي چي برد يمانې يې بولي. د اختر لپاره ځان سينگارول ښه کار دي
 خو بايد شرعي جامه وي. (مدارج النبوة)
- (۳) رسول الله ﷺ به د کوچني اختر په ورځ عيد گاه ته تر تلو وړاندي څو
 طاق خورماوې خوړلې. (بخاري، طبراني)
- (۴) د لوی اختر په ورځ به يې له لمانځه څخه تر راتلو وړاندي څه نه
 خوړل، په روايت کي دي چي د کوچني اختر لمانځه ته به د يوشمې له خوړلو
 پرته نه تلې او د لوی اختر لمانځه ته تلې. څو چي به يې لمونځ او قرباني نه وه
 کړې شې يې نه خوړل او بيا به يې د قرباني غوښه خوړله.
 (جامع ترمذي، ابن ماجه، مدارج النبوة)

عید گاه:-

(۵) رسول الله ﷺ به د اختر لمونځ په عید گاه (میداني) کي کاوه.

(مسلم، بخاري)

له دې معلومېږي چي د لمانځه لپاره میداني ته تگ په مسجد کي تر لمانځه غوره دي ځکه چي رسول الله ﷺ د خپل لمانځه له فضيلت سره - سره د اختر د لمانځه لپاره میداني ته تللی خو که عذروي نو پروا نه لري.

(ابوداود، مدارج النبوة)

(۶) په اخرونو کي د ډېرو تکيرونو ويل سنت دي. (طبراني)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي خپل اخرونه په ډېرو تکيرونو

ښکلي کړي. (طبراني)

(۷) رسول الله ﷺ عید گاه ته پلي تلی. (سنن ابن ماجه)

او په دې عمل سنت ياد ځينو علماوو په اند مستحب دی.

(۸) رسول الله ﷺ د کوچني اختر لمونځ څنډاوه او د لوی اختر لمونځ يې

ژر کاوه. (مدارج النبوة، مسند شافعي)

(۹) رسول الله ﷺ چي به کله عید گاه ته ورسېد سمدستي به يې لمونځ

پيل کړ، نه اذان وو، نه اقامت او نه د الصلاة جامعة اواز.

(۱۰) په اختر کي د تکيرونو په اړه د رسول الله ﷺ په عمل کي اختلاف

دی او د احنافو په نزد غوره داده چي په اول رکعت کي تر قرأت وړاندي او په

دويم کي تر رکعت وروسته درې - درې تکيرونه وويل شي.

(۱۲) رسول الله ﷺ چي به پر کومه مسجد ته تللی پر هغه لارييرته نه را

ستېده، پر بله لاره به تللی. (ابوداود، مدارج النبوة)

(۱۳) ابن عمر رضی اللہ عنہما د نبوي سنتود سختي اتباع له کبله تر لمر را ختلو وړاندي له کوره نه ووت او له کوره په وتلو به يې تر عيدگاه تکيرونه ويل.
(ابوداود، مدارج النبوة)

(۱۴) رسول الله ﷺ او صحابه کرام چي به عيدگاه ته ولاړل نو د اختر تر لمانځه وړاندي او وروسته يې نفل نه کول، دوه رکعت له مونځ يې تر خطبې مخته کاوه. (زاد المعاد)

په لومړي رکعت کي چي به يې تکيرونه ختم کړل نو قرأت يې پيل او،
اول يې سورت الفاتحه او وروسته يې سورت ق و القرآن المجيد ويل او په دويم رکعت کي يې اقربت الساعة و انشق القمر ويل او دېر ځله به يې په دواړو رکعتونو کي سبح اسم ربك الاعلى او هل اتاک حديث الغاشيه ويل
خودا سورتونه ټاکل شوي نه دي نور هم ويل کېدای شي. (زاد المعاد)
وعظ او نصيحت :-

(۱۵) رسول الله ﷺ چي به کله له لمانځه خلاص شونو خلکو ته به مخامخ ودرېد، وعظ او نصيحت به يې پيل کړ، په ځينو شيانو به يې امر کول او له ځينو به يې منعه کول که به د لښکر لېرلو ته اړتيا وه په همدې وخت کي به يې لېږه او که به د يوه حکم فرمان صادرېده همدلته يې صادر او. په عيدگاه کي د خطبې لپاره نه منبر وواو نه د مدينې منبر راوړل کېده بلکي پر ځمکه په ولاړه به يې خطبه ورکوله. (زاد المعاد)

(۱۶) همدارنگه روايت شوی چي رسول الله ﷺ به د عرفات له ورځي يعني نهم تاريخ د سهار له لمانځه څخه د ايام تشریق د وروستۍ ورځي

ديار لسم تاريخ تر مازيگره دا تكبيرونه ويل: الله اكبر، الله اكبر، لا اله الا الله
والله اكبر، الله اكبر والله الحمد. (زاد المعاد)

داختر د لمانځه طريقه: -

(۱۷) امام دي قبلې ته په مخ كولو لمونځ داسي پيل كړي چې د الله اكبر
په ويلو لاسونه پورته او وتړي، په لومړي ركعت كي دي د سبحانك اللهم تر
ويلو وروسته تر قرأت وړاندي لاسونه غوړو ته پورته كړي، الله اكبر دي
ووايي او خوش دي كړي. دويم ځل دي بيا لاسونه غوړو ته پورته كړي،
تكبير دي ووايي او خوشي دي كړي او درېيم ځل دي بيا همدا سي د تكبير په
ويلو لاسونه پورته كړي بيا دي وتړي او قرأت دي پيل كړي، پاتي ركعت د
نور و لمونځونو په څېر كېږي. په دويم ركعت كي دي تر فاتحې او قرآن
وروسته د امام په اقتداله درو تكبيرونو سره رفع اليدين وكړي او لاسونه
دي پرېږدي، كله چې امام الله اكبر ووايي نو له تكبير سره دي ركوع ته ولاړ
شي، تردې وروسته پاتي لمونځ د عامو لمونځونو په څېر دی.

(بهشتي گوهر)

(۱۸) داختر په دوه ركعت لمانځه كي نه اذان شته او نه اقامت.

(مسلم)

(۱۹) په عيدگاه كي تر لمانځه وړاندي او وروسته نفل منع دي.

(۲۰) له چا چې د جماعت لمونځ تېر شي يوازي يې نه شي كولاى، داختر
د لمانځه لپاره جماعت شرط دی البته كه څو كسان وي نو د دويم جماعت
كول واجب دي. (بهشتي گوهر)

داختړ خطبه :-

(۲۱) تر لمانځه وروسته دي دوي خطبې ووايي او د دوو خطبو تر منځ دي دومره کښېني لکه د جمعې په خطبه کي.

په خطبه کي تکبير :-

(۲۲) داختړانو خطبه دي لومړۍ په تکبير پيل کړي او په اوله خطبه کي دي نهه ځله تکبير ووايي او په دويمه کي اووه ځله. (بهشتي گوهر)

(۲۳) په کوچني اختر کي پر لار د تلو پر مهال ورو تکبير ويل سنت دي او په لوی اختر کي بايد په لوړ او ازو ويل شي. (بهشتي گوهر)

د سرسايې وجوب :-

(۲۴) پر هر عاقل ازاد مسلمان نارینه وي او که ښځه لازمه ده چي کله د نصاب څښتن وي او يا د نصاب په اندازه شی ولري، نغد وي او که تر اړتيا زيات وسايل، يا د تجارت مال او يا د اوسېدو له ځای پرته بل ځای وي، د ځان او هغو نابالغو ماشومانو له لوري دي چي د ده تر سرپرستۍ لاندې دي نیمه کاسه (پاو کم دوه سیره غنم) يا د هغو قيمت ورکړي، د کوچني اختر تر لمانځه وړاندې د سرسايې ورکول سنت دي. (بهشتي گوهر)

د لوی اختر سنت اعمال

(۱) د لوی اختر په شپه د ثواب غوښتلو ویش پاتېدل او په عبادت بوختيا سرته دي.

(۲) د ذوالحجې د نهم تاریخ له سهاره د دیارلسم تاریخ تر ماښامه له هر فرض لمانځه وروسته چي د جماعت او مقیم والي په حالت کي وشي یو

خل د تشریق تکبیر په لور او از ویل: یا احب دي. ځیني علماء یې پر بنځه او منفرد هم لازمي گڼي، له همدې کبله یې ویل غوره دي خو بنځه دي یې ورو وایي.

(۳) د کوچني اختر تر لمانځه وړاندې دي څو خورماوې وڅوري او که په لوی اختر کې قرباني کوي نو تر لمانځه وړاندې دي څه نه خوري بلکې وروسته دي د خپلې قرباني غوښه وڅوري.

(۴) که څوک د قرباني اراده لري نو د اختر د میاشتې تر لیدلو وروسته دي د قرباني د کولو تر وخته د بریتونو نه سمول او د نوکانو نه غوڅول مستحب دي. (بهشتي گوهر)

د قرباني ثواب: -

له زید بن ارقم رضی الله عنه څخه روایت دی چې صحابه کرامو رضی الله عنهم پوښتنه وکړه وی ویل: ای د الله رسول له قرباني څه شی ده؟ ده ویل: ستاسو د پلار ابراهیم طریقه ده. هغوی ویل: ای د الله رسول له موږ څه را کول کېږي؟ ده ویل: د هر وېښته په بدل کې یوه ښکې. دوی ویل: که د اوزغنو حیوان وي؟ رسول الله ﷺ ویل چې د هرې اوزغنې په مقابل کې هم یوه ښکې ده.

(حاکم)

د امت له لوري قرباني: -

له ابو طلحه رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ یو پسه د خان لپاره قرباني کړ او د دویم پسه د حلالولو پر مهال یې ویل: دا قرباني د هغه چاله

خواده چي زما په امت کي يې پر ما ايمان راوړی او زما تصديق يې کړی دی. (طبراني)

فايده:-

د رسول الله ﷺ هدف په ثواب کي د امت شاملول وونه دا چي د ټولو له خوا د قرباني په کولو هغوی خلاص شول. د غور خبره خو داده چي رسول الله ﷺ په خپله قرباني کي امت ياد کړ مگر افسوس چي امت هغه نه يادوي او هغه ته هيڅ حصه نه ورکوي. (حيات المسلمين)

په حديث کي دي چي د رسول الله ﷺ له لوري هم قرباني کوي، په دې سره مومينه ډېرېږي. (زاد المعاد)

له ام سلمې ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: کله چي د ذوالحجې لومړی لسيزه پيل شي او په تاسو کي څوک د قرباني اراده لري نو د قرباني تر کولو دي خپل وېښتان او نوکان نه غوڅوي، دا کار مستحب دی نه ضروري. (معارف الحديث، صحيح مسلم)

د قرباني طريقه:-

کله چي به رسول الله ﷺ د قرباني حيوان حلاوه نو خپله پښه به يې د هغه پر مخ ايښودله بيا به يې د بسم الله او الله اکبر په ويلو ذبح کاوه، ده خلکو ته امر وکړ چي قرباني دي په سم ډول حلالوي يعني چاره دي تېزه وي او ژر دي حلالوي. (زاد المعاد)

په ابوداود کي له جابر ؓ څخه روايت دی چي دی د لوی اختر په ورځ له رسول الله ﷺ سره عيد گاه ته ولاړ، کله چي يې خطبه پوره کړه نو يو پسه راوستل شو. رسول الله ﷺ په خپل لاس حلال کړ، بسم الله او الله اکبر يې

وویل او زیاته یې کړه چې دا زما او زما د امت د هر هغه کس له خوا دی چې
ذبح یې نه ده کړې.

په صحیحینو کې دي چې رسول الله ﷺ قرباني او ذبح په عید گاه کې
کوله. (زاد المعاد)

له جابر رضی الله عنه روایت دی چې رسول الله ﷺ د لوی اختر په ورځ برک،
بنکروړ او خسي پسه حلال کړ. کله چې یې د هغه مخ سم لور یعنی قبلې ته کړ
نو دا دعایې وویل:

اِنِّی وَجَّهْتُ وَجْهَیَ لِلَّذِیْ فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ عَلٰی مِلَّةِ اِبْرٰهٖمَ حَنِیْفًا وَّ
مَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِکِیْنَ، اِنِّ صَلَوٰتِیْ وَ نَسْکِیْ وَ مَحِیَّاتِیْ وَ مَسَاقِیْ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ، لَا
شَرِیْکَ لَهٗ وَ بِذٰلِکَ اَمَرْتُ وَاَنَا مِنَ الْمُسْلِمِیْنَ، اَللّٰهُمَّ مِنْکَ وَلَکَ عَنْ مُحَمَّدٍ وَّ
اُمّتِهٖ، بِسْمِ اللّٰهِ اللّٰهُ اَکْبَرُ.

ما هغه ذات ته خپل مخ اړولی چې اسمانونه او ځمکه یې پیدا کړي، په
داسې حال کې چې د ابراهیم پر حنیف دین یم نه له مشرکانو، بې شکه زما
لمونځ، عبادت، مرگ او ژوند ټول دنړۍ والو رب الله لره دي، دی هېڅ
شریک نه لري او ما ته همدا امر شوی دی او زه له مسلمانانو څخه یم، اې
الله! دا قرباني ستا په توفیق او ستا لپاره ده، د محمد او امت له لوري د الله په
نوم شروع کوم، الله تر ټولو لوی دی. (احمد، ابوداود، ابن ماجه، دارمي)

تر ذبحې وروسته دا دعا ویل کېږي: اَللّٰهُمَّ تَقْبَلْهُ مِنِّیْ کَمَا تَقْبَلْتَ مِنْ
حَبِیْبِکَ مُحَمَّدٍ وَ خَلِیْلِکَ اِبْرٰهٖمَ عَلَیْهِ السَّلَامُ.

ای الله از مال لوري يې داسي ومنه لکه له خپل حبیب محمد او خپل
خلیل ابراهیم څخه چي دي منلې وه. که دا دعاد نور و له خوا ويل کېږي نو د
مني پر ځای منه ووايي او د هغه نوم دي یاد کړي.

حج او عمره

د حج فرضیت :-

له علي ؑ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: که څوک د حج د
سفر لپاره ضروري وسایل او تربیت الله رسېدو سپړلی لري خو بیا هم حج
ونه کړي نو هیڅ توپیر نه کوي، یهودي مري او که نصراني. الهي ویناده چي
د الله لپاره د بیت الله حج پر هغو کسانو فرض دی چي توان پرې لري.
(جامع ترمذی، معارف الحديث)

د عمرې حقیقت :-

عمره هم د حج په څېر یو بل سنت مؤکد عبادت دی چي حقیقت یې د حج
ځيني عاشقانه افعال دي له همدې کبله حج اصغر بلل کېږي.
(حیات المسلمین)

د حج او عمرې برکت :-

له عبد الله بن مسعود ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: حج او
عمره دواړه یو ځای وکړئ، دا کارونه فقر، احتیاج او گناهونه داسي له منځه
وړي لکه د پښ بټۍ چي د سرو او سپینو زرو زنگ ختموي، د حج مبرور بدله
او ثواب خو صرف جنت دی.
(جامع ترمذی، سنن النسائي، معارف الحديث)

نبوي وینا ده چي د حج او عمرې مسافر د الله خانگري مېلمان دي، که له الله دعا و غواړي قبلوي یې او که مغفرت و غواړي بخښي یې.

(طبراني، معارف الحديث)

رسول الله ﷺ ویلي: الله هر ورځ پر حاجيانو (۱۲۰) رحمتونه نازلوي په دې کي شپته رحمتونه د هغو کسانو لپاره دي چي پر بیت الله طواف کوي، خلو بښت د هغو لپاره چي هلته لمونځ کوي او شل د هغو کسانو لپاره چي یوازي کعبې ته گوري. (بیهقي)

رسول الله ﷺ دا هم ویلي چي که څوک پنځوس ځله پر بیت الله طواف وکړي نو له خپلو گناهونو به داسي پاک شي لکه مور چي نن زېږولی وی.

؛ (ترمذي)

عرفات ته ور تگ عین حج دی :-

له عبدالرحمن بن یعمر د ثلي څخه روایت دی چي که رسول الله ﷺ مي واورېدل ويې ويل: د حج (یو خانگري رکن چي حج وړیاندې موقوف دی) پر عرفات درېدل دي، هر حاجي چي د مزدلفې په شپه (د نهم او لسم ذی الحجې په منځنۍ شپه کي) تر سپېده چاود وړاندې عرفات ته ورسېږي نو حج یې وموند او ادا شو. تر یوم النحر (د ذی الحجې تر لسمې) وروسته په منا کي درې ورځې دي چي پکي درې شیطانان ویشتل کېږي یو ولسم، دوولسم او دیارلسم. که کوم څوک یوازي دوې ورځې يعني یوولسم او دوولسم شیطان وولي له هغه ځایه ولاړ شي نو هم ملامت او گناهکار نه دی، دواړه کارونه جایز دي. (جامع ترمذي، سنن ابی داود، سنن النسائي، سنن ابن ماجه، سنن دارمي، معارف الحديث)

د عرفات درجه :-

له جابر ﷺ څخه په يوه اوږده حديث كې روايت دى چي رسول الله ﷺ وويل: د عرفات په ورځ الله په وياړ سره فرشتو ته وايي چي زما بندگانو ته وگورئ له څومره لرې ځايونو څخه په داسي حال كې راغلي چي حالت يې پرېشانوونكى دى، په دورو لړلي دي او په گرمۍ سوځي، زه تاسو شاهدان گرزوم چي هغوى مي وبخښل. (بيهقي، ابن خزيمه، حيات المسلمين)

ابن ابى حاتم دا روايت له ابن عباس ﷺ څخه نقل كړى دى.

(كذا فى الروح وبيان القرآن)

د عرفات دعا :-

له عبدالله بن عمرو بن العاص ﷺ څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وويل: د عرفې په ورځ چي زما او مخكينيو انبياوو ترخولي كومه غوره او بهترينه كلمه وتلې هغه داده: لا اله الا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد وهو على كل شىء قدير. له الله پرته هيڅ معبود نه شته، دى يودى، هيڅ شريك نه لري، پاچاهي دده ده، حمد ده لره دى او دى پر هر څه قادر دى. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

اللهم اجعل فى قلبى نورا وفى صدرى نورا وفى سمعى نورا وفى بصرى نورا اللهم اشرح لى صدرى ويسر لى امرى واعوذ بك من وسواس الصدر وشتات الامر وفتنة القبر اللهم انى اعوذ بك من شر ما يلج فى الليل وشر ما يلج فى النهار وشر ما تهب به الرياح وشر ما آتق الدهر.

ای الله ازما په زړه، سینه، اورېدو او لیدو کي نور پیدا کړه، ای الله سینه مي خلاصه او کار مي اسانه کړه، زه په تاد سینه له وسوسو، د چارو له پاشل کېدو او د قبر له فتنې پنا غواړم، ای الله زه په تالهغه څه چې په شپه او ورځ کي داخلېږي او هغه څه چې باديې راوړي او د زمانې د مصیبتونو له شره پناه غواړم.

د دعا پر مهال رسول الله ﷺ دواړه لاسونه تر سینه پورته کړي وو، د لاس پورته کولو پر مهال یې وویل چې د عرفې د ورځې دعا تر ټولو دعاوو غوره ده. (زاد المعاد)

میقات :-

له عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ذوالحلیفه د مدینې میقات کړ، جحفه د شامیانو، قرن المنازل د نجدیانو او یلملم د یمنیانو. دا څلور ځایونه د دې اوسېدونکو او هغو ټولو کسانو لپاره میقات دي چې له نورو سیمو د حج او عمرې په اراده راځي نو څوک چې د دې سیمې اوسېدونکي وي، له دې ځایه مکې ته راځي له خپله کوره دي احرام وتړي او دا قانون به همدا سي روان وي، د مکې اوسېدونکي دي په مکه کي احرام تړي. (صحيحين، معارف الحديث)

د احرام جامه :-

له عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې یو چا له رسول الله ﷺ څخه وپوښتل: محرم کومې جامې اغوستلای شي؟ ده وویل: د احرام په حالت کي مه کمیس اغوندي، مه پر سر لنگوټه تړئ، مه پرتوگ اغوندي، نه دي

چپنه اغوندي او نه دي موزې په پښو کوي، که له چا سره چمپل او چوتې نه وي نو موزې دي تر پوندو کښته غوڅې کړي او داسي جامه دي هم نه اغوندي چې په زعفرانو او يا ورس لړلې وي.

(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

له عبدالله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چې له رسول الله ﷺ يې واورېدل ښځې يې د احرام په حالت کي له دستکښو، نقاب او هغو جامو له استعماله منع کړې چې په زعفران يا ورس لړلې وي، له دې پرته نوري رنگينې جامې اغوستلای شي. ورپسې جامې وي او که نوري، دوی که وغواړي سينگار هم کارولای شي او پرتوگ، کميس او موزې هم. (معارف الحديث)

په احرام کي د نارينه وو لپاره صرف دوه څادرونه دي چې له يوه لنگ جوړېږي او بل پر بدن اچوي، سر و پښې يې لوڅ وي او داسي چوتې بايد په پښه کړي چې د پښو پورتنۍ حصه يې تر پنبو ښکاره وي، ښځو ته د مخ ښکارولو امر شوی دی مگر د دې معنا دا نه ده چې د پردو نارينه وو په مخ کي هم خپله څېره بالکل خلاصه وساتي بلکي کله چې له پردو نارينه وو سره مخ کېږي نو خپل څادري يا بل شی دي حجاب کړي. په سنن ابی داود کي له عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چې کله به موږ له رسول الله ﷺ سره د احرام په حالت کي وو (نو د احرام له امله مو پر مخ نقاب نه شوای اچولای) خو کله چې به نارينه په مخه راغلل نو څادرونه به مو پر سر اچول او پرده به مو کوله، کله چې به هغوی ولاړل نو مخونه به مو ښکاره کړل. (معارف الحديث)

ترا حرام وړاندي غسل :-

له زید بن ثابت رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ یې ولید، جامې یې وایستلې او د احرام تر لوی لپاره یې غسل وکړ. (جامع ترمذي، مسند دارمي)
د همدې حدیث پر بنسټ ترا حرام وړاندي غسل سنت بلل شوی دی.

(معارف الحديث)

ترا حرام وړاندي خوشبو :-

له رسول الله ﷺ څخه په صحیح حدیث ثابته ده چې ترا حرام وړاندي یې خوشبویی لگوله، د ده پر سر او بیره به یې اثرات معلومېدل او په یوه روایت کې دي چې کله به رسول الله ﷺ د احرام تر لوی اراده وکړه نو تر ټولو غوره موندل کېدونکې خوشبو به یې لگوله. عائشه رضی اللہ عنہا وایي چې دې به رسول الله ﷺ ته ترا حرام وړاندي او احرام خلاصولو وروسته خوشبویی ور لگوله چې مشک به ور ګډه شوي ول. په داسې حال کې به مي د ده پر سر د خوشبویی څلا لیدله چې په احرام کې به وه. (متفق علیه، مشکوة)

خو کله چې احرام وتړي نو د خوشبویی استعمال ممنوع دی، د ابو یوسف په جوامع الفقه کې د احرام پر مهال د خوشبویی بویولو په اړه ویل شوي چې پروانه لري، خو هغه خوشبویی دي بوی کړي چې ترا حرام وړاندي یې لگولې وي. (زاد المعاد)

تلبیه :-

خلد بن سائب له خپل پلار سائب بن خلاد انصاري رضی اللہ عنہ څخه روایت کوي چې رسول الله ﷺ وویل: ما ته جبریل راغی او د الله له خوا یې دا امر راته وکړ

چي خپلو ملګرو ته په لوړ او از د تليبي امر وکړم. (موطا امام مالک، جامع ترمذي، سنن ابی داود، نسايي، ابن ماجه، معارف الحديث)

د تليبي الفاظ دادي: لبيک اللهم لبيک لبيک لا شریک لک لبيک ان

الحمد والنعمة لک، الملک لا شریک لک.

زه حاضریم اي الله! حاضریم ستا هيڅ شریک نه شته بي شکه ټولي ستاينې او نعمتونه ستا دي، پاچاهي تالره دي، تالره هيڅ شریک نه شته. همدا الفاظ رسول الله ﷺ په تليبه کي ويل او نور څه يې پرې نه زياتول.

(بخاري، مسلم)

تر تليبي وروسته دعا: -

عمار بن خزيمة بن ثابت انصاري ؓ له خپل پلار څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ به کله له تليبي فارغ شو نو له الله څخه به يې د هغه رضا او جنت غوښتنه کوله، د هغه په رحمت به يې له دوزخ څخه خلاصون او پناه غوښتله. (روه الشافعي، معارف الحديث)

د طواف ذکر او دعا: -

له عبد الله بن سائب ؓ څخه روايت دی چي ما رسول الله ﷺ وليد د طواف په حالت کي يې د رکن یماني او حجر اسود تر منځ په مسافه کي دا دعا ويله: ربنا آتنا فی الدنيا حسنة و فی الآخرة حسنة و قنا عذاب النار. له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: پر رکن یماني او يا فرشتي گومارل شوې دي، هلته د هر هغه بنده پر دعا آمين وايي چي دا

دعا کوي: اللهم اني استلک العفو والعافية في الدنيا والاخرة ربنا اتنا في الدنيا حسنة وفي الاخرة حسنة وقنا عذاب النار: (معارف الحديث، سنن ابن ماجه)
 اي الله! زه له تا بخښنه او په دنيا و اخرت کي سلامتي غواړم، اي زموږ
 ربه! په دنيا او اخرت ښېگڼه راکړه او د اور له عذاب څخه مو وساته.
استلام: -

له عبد الله بن عباس ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ په حجة الوداع
 کي پر اوښ سپور د بيت الله طواف وکړ، دده په لاس کي يوه کږه چاره وه او
 په هغه سره يې حجر اسود لمساوه. (بخاري، مسلم)

له عباس بن ربيعه څخه روايت دی چي عمر فاروق ؓ مي وليد حجر
 اسود يې مچاوه او ويل يې: زه په يقين پوهېږم چي يوه ډبره يې، نه چاته گټه
 رسولای شي او نه تاوان او که مي رسول الله ﷺ ستا پر مچولو نه وای ليدلی
 نو ما به نه مچولې. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

ملتزم: -

په سنن ابی داود کي روايت دی چي عبد الله بن عمر ؓ له ملتزم سره
 داسي جوخت شو چي خپله سينه او مخ يې ورسره ولگول او لاسونه يې
 وغورول، پرې کښېښودل يې او ويې ويل: ما رسول الله ﷺ پر همداسي کولو
 ليدلی دی. (معارف الحديث)

رمی :-

له جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ د ذی الحجې پر لسمه جمره
عقبه د څانګې پر مهال وویشتله او تردې وروسته یې د تشریق په ورځو کې
شیطانان د لمر تر زوال وروسته وویشتل.

(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

سالم بن عبد الله د خپل پلار عبد الله بن عمر رضی الله عنه په اړه وایي چې د
شیطانانو د ویشتلو په اړه د هغه طریقه دا وه چې اول شیطان به یې په اوو
ډبرو ویشت او پر هره ډبره به یې الله اکبر وایه، تردې وروسته به مخکینی
شیلې ته کښته شو، قبلې ته به ودرېد او د لاس په پورته کولو به یې تر ډبره
دعا کوله، بیا به یې پر منځني شیطان هم اووه ډبرې وار کړې، پر هره ډبره به
یې تکبیر وایه، وروسته به د چپه اړخ شیلې ته کښته شو، قبلې ته مخامخ به
تر ډبرو ولاړ وو او د لاس په پورته کولو به یې دعا کوله، بیا به یې د شیلې له
منځه پر لوی شیطان یا جمره العقبه اووه ډبرې وار کړې او له هرې ډبرې سره
به یې الله اکبر وایه، هلته به درېدی نه او راستون به شو او ویل به یې چې
رسول الله ﷺ مې پر همداسې کولو لیدلی وو. (بخاري، معارف الحديث)

د سر خړپوونکو لپاره دعا :-

له عبد الله بن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ په حجة الوداع
کې وویل: پر سر خړپوونکو دي د الله نعمت وي، له جاضرینو څخه ځینو
ویل: دا دعاء سر لنډوونکو لپاره هم وکړه. ده بیا وویل: پر سر خړپوونکو

دي د الله نعمت وي. هغوی بيا هماغه غوښتنه وکړه نو درېيم ځل يې وويل:
پر سر لنډوونکو دي هم د الله رحمت وي. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)
د قرباني ورځې :-

له عبد الله بن قرط رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د الله په
نزد تر ټولو لويه ورځ يوم النحر ده، تر دې وروسته راتلونکې د يوم القر (د
ذی الحجې يوولسمه) درجه ده نو ځکه چي تر کومه ځايه ممکنه وي قرباني
دي د ذی الحجې پر لسمه وشي، که له يوې وجې ممکنه نه وي نو د ذی
الحجې پر يوولسمه دي وکړي، که څه هم د ذی الحجې په دوولسمه هم روا
ده خو غوره داده چي قرباني د ذی الحجې پر لسمه وشي. (سنن ابی داود،
معارف الحديث)

طواف زیارت :-

له عائشې او ابن عباس څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ طواف
زیارت د ذی الحجې د دوولسمې تر لمر لوېدو وځنډاوه (د دې څنډه اجازه
يې ورکړه). (جامع ترمذي، سنن ابی داود، ابن ماجه، معارف الحديث)
پر سپرلي طواف :-

له ام سلمې رضي الله عنها څخه روايت دی چي ما په حجة الوداع کي رسول الله ﷺ
ته وويل چي زه ناروغه يم طواف څرنگه وکړم؟ ده وويل: سپرته شته د خلکو
تر شا طواف کوه. ما همداسي وکړل، په همدې وخت کي رسول الله ﷺ د بيت
الله په يوه اړخ کي لمونځ کاوه او سورت الطوري يې تلاوت کاوه.
(صحيحين، معارف الحديث)

د ښځو شرعي عذر :-

عائشه رضی اللہ عنہا وایی چې موږ د رسول الله ﷺ په ملتیا له مدینې روان شوو، پر ژبه مو صرف د حج یادونه وه کله چې د مکې نژدې ځای سرف ته ورسېدو نو زما میاشتنۍ ناروغی پیل شوه. رسول الله ﷺ د تنه راغی ویې ویل: ممکن حیض درته راغلی وي؟ ما وویل چې هو همداسي ده. ده وویل: (د ژړا خبره نه ده) دا یو داسي شی دی چې الله د ادم پر لوبو لازم کړی، ته هغه ټول کارونه وکړه چې حاجیان یې کوي مگر پر بیت الله تر هغو طواف مه کوه چې له دې ناروغۍ پاکه شوې نه یې. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

طواف وداع :-

له حارث ثقفی څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک حج او عمره وکړي نو په کار ده چې وروستی عمل یې د بیت الله حاضري او طواف وي. (مسند احمد، معارف الحديث)

د نبوي روضې زیارت :-

که ممکنه وي نو تر حج وروسته یا وړاندې دې مدینې منورې ته په تلو د نبوي روضې او نبوي مسجد د زیارت ویاړ او برکت هم تر لاسه کړي، په دې هکله رسول الله ﷺ ویلي: من وجد سعة ولم یزرنی فقد جفانی. یعنی څوک چې وس لري او زما زیارت ته رانه شي نوله ما سره یې جفا وکړه. من زار قبری وجبت له شفاعتی یعنی څوک چې زما د قبر زیارت وکړي شفاعت مې ورته واجب شو. ومن زارنی بعد مماتی فکانما زارنی فی حیاتی یعنی

څوک چې زما تر مرگ وروسته زما زیارت وکړي هماغه برکت به ومومي لکه په ژوند کې چې مې زیارت وکړي.

(مراقی الفلاح، یی هقی فی شعب الایمان، طبرانی فی الکبیر)
همدارنگه رسول الله ﷺ ویلي: و صلوة فی مسجدی یخمسین الذ صلوة. زما په مسجد کې یو لمونځ په پنځوسو زرو لمنځو دی.

(احمد، ابن حبان)

د حاجي دعا:۔

په حدیث کې دي چې کله له حاجیانو سره مخ شئ نو هغوی ته سلام وکړئ، له دوی سره مصافحه وکړئ او له هغوی وغواړئ چې تاسو ته د مغفرت دعا وکړي، وړاندې تردې چې خپل کور ته ننوځي ځکه د هغه گناه بخښل شوې ده (دوی په الهي دربار کې منل شوي دي) د هغوی د دعاء قبلېدو ځانگړې هیله شته، باید هر ډول دعا ترې وغوښتل شي، د دین وي او که د دنیا خو خپل کور ته تر رسېدو وړاندې. (بهشتي زیور)

د رسول الله ﷺ د حج او عمرو شمېر:۔

له روایاتو سره سم رسول الله ﷺ تر هجرت وړاندې دوه حجونه کړي دي، ځینې وايي چې درې دي او د عمرو شمېر یې څلور ښودل کېږي.

(بخاري، مدارج النبوة)

په حجة الوداع کې وروستی اعلان:۔

رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته په لسم کال یو حج وکړ چې حجة الوداع او حجة الاسلام بلل کېږي. په دې کې یې خلکو ته احکام او مسایل ور

وښودل او ویې ویل چې ممکن په راتلونکي کال ما پیدا نه کړئ، بیا یې له ټولو څخه د آخرت پر لور د سفر له وجې رخصت واخلست او وینایې وکړه.

(مدارج النبوة)

د حجة الوداع تفصیل

(د جابر ؓ له یوه اوږده حدیث څخه په اقتباس)

د حج د فريضې ادا کولو په موخه له مدینې څخه د رسول

الله ﷺ حرکت :-

کله چې رسول الله ﷺ حج ته د تلو اراده وکړه نو خلک خبر شول او له څلورو خواوو گڼ کسان راغل، د هر چا غوښتنه او هیله دا وه چې په دې سفر کې د رسول الله ﷺ ملگری شي. په بشپړ ډول د هغه پیروي وکړي او پر لاره یې ولاړ شي. د لسم هجري ذوالقعدې پر څلورويشتمه د جمعې ورځ وه، په دې ورځ یې په خپله خطبه کې د حج او د هغه د سفر په اړه ځانگړې لارښوونې وکړې او په راروانه ورځ د لسم هجري ذوالقعدې پر پنځه ويستمه شنبه د ماښین تر لمانځه وروسته د یوه ستر کاروان په ملتیا له مدینې وخوځېد. د مازیگر لمونځ یې د ذوالحلیفې په لومړي پړاو کې وکړ او له هغه ځایه یې احرام وتاړه، شپه یې همالته تېره کړه، راروانه ورځ یعنی یکشنبې یې د ماښین تر لمانځه وروسته ده او صحابه کرامو احرامونه وتړل داسې چې له لمانځه څخه تر خلاصون وروسته یې غسل وکړ، سړیې غوړ کړ، جامې یې وایستلې او څادریې واغوست. له عبدالله بن عباس ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ د ذوالحلیفې په مسجد کې د احرام لپاره تر دوه رکعتیز لمونځ

وروسته سمدستي تلبیه وویلله، ورپسې پر اوښه سپور شو او تلبیه یې ویله.
تر دې وروسته چې کله د ییډاء سیمې ته ورسېد نو بیا یې په لوړ او ازدا تلبیه
پیل کړه:

لبيک اللهم لبيک لبيک لا شریک لک لبيک ان الحمد و النعمة لک و
الملک لا شریک لک.

تر دې وروسته د مکې پر لور د ذوالحجې پر څلورمه مکې ته داخل
شو، په دې سفر کې له ده سره د ملګرو کسانو شمېر د بېلابېلو روایتونو له
منځې له څلوېښتو زرو تر یو لک او دېرشو زرو بیان شوی دی.

(معارف الحديث)

بیت الله ته ور تګ :-

طبراني ویلي چې رسول الله ﷺ د بني عبد مناف له دروازي چې د بني
شيبه په نوم پېژندل شوې ورتنووت، طبراني ویلي چې کله یې سترګې پر
کعبه ولګېدې نو ویې ویل: اللهم زد بیتک هذا تشریفا و تعظیما و تکریما
و مهابة یعنی اې الله! د خپل کور عظمت، حرمت او عزت نور دې پرېه یوه
بل روایت کې دي چې لاس یې پورته کړل د تکبیر په ویلو یې زیاته کړه:
اللهم انت السلام و منک السلام، حینا ربنا بالسلام اللهم زد هذا البيت
تشریفا و تعظیما و تکریما و مهابة و زد من حجه او اعتمره تکریما و تشریفا و
تعظیما و برا.

اې الله! ته سلام یې، سلامتي ستا له خوا ده، اې الله! موږ په سلامتي
ژوندي وساته، اې الله! د خپل کور عزت، حرمت، عظمت او لویي نوره دې پرېه

کړه. اې الله! څوک چې ستاد کور حج يا عمره وکړي د هغه لويي، عزت، لوړوالی او عظمت نور هم ډېر کړه.

کله چې رسول الله ﷺ مسجد ته ننووت نو د کعبې لور ته وړاندې ورغی، مخ پرې لږد حجر اسود پر لور کړ او له راسته اړخه يې طواف پيل کړ چې کعبه يې چپ اړخ ته وه.

د رسول الله ﷺ طواف :-

بیت الله ته په رسېدو يې تر ټولو وړاندې حجر اسود لمس کړ او ورپسې يې طواف پيل کړ چې په درو گردشونو کې يې رمل وکړ (په هغه ځانگړي ډول روان شو چې قوت او شجاعت يې ترې څرگندېده) او په پاتې څلورو گردشونو کې عادي روان وو. (زاد المعاد)

د طواف پر مهال يې څادر اغوستی وو چې يو سريې تر بغل لاندې ایستلی او پر اوږه يې اچولی وو، کله چې به حجر اسود ته مخامخ راوړسېد نو د خپل لاس په لکړه به يې ورته اشاره وکړه. هغه به يې پرې ولگوله او د لکړې په مچولو به وړاندې تللی، د لکړې سر کوږ وو. طبراني په کړه سند روايت کړی چې کله به يې یماني رکن لمساوه نو ویل به يې: بسم الله الله اکبر او حجر اسود ته د رسېدو پر مهال به يې الله اکبر وايه. د طواف تر پوره کولو وروسته مقام ابراهيم ته ولاړ او دا ایت يې تلاوت کړه: واتخذوا من مقام ابراهيم مصلی او له مقام ابراهيم سره لمونځ وکړی.

بيا داسې ودرېد چې مقام ابراهيم او بیت الله يې تر منځ وو او دوه رکعت د طواف لمونځ يې وکړ. د حديث راوي جعفر صادق وايي چې زما پلار وويل: په دې کوو رکعتونو کې يې قل يا ايها الکافرون او قل هو الله وويل.

د رسول الله ﷺ سعيي :-

تر دې وروسته بيا حجر اسود ته راغی او لمس يې کړ (دا المسونده سعيي لپاره وه لکه څرنگه چې د بيت الله طواف د حجر اسود له لمس څخه پيلېږي همدا ډول تر سعيي وړاندې يې لمسول سنت دي.) بيا له يوې دروازي څخه د صفا پر لور روان شو او هغې ته په نژدې کېدو يې دا ايت تلاوت کړ: ان الصفا والمروة من شعائر الله بې شکه صفا او مروا د الله شعائر دي. د دوی تر منځ د سعيي امر شوی دی، بيا يې وويل: زه له هغې صفا سعيي کوم چې الله يې په دې ايت کې له وړاندې يادونه کړې ده. دی لومړی صفا ته ولاړ او دومره لور وځوت چې بيت الله ښکارېده، پر همدې مهال قبلي ته مخامخ ودرېد، د الله په تکبير او تحميد بوخت شو. ويې ويل: لا اله الا الله وحده لا شريک له. له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير. لا اله الا الله وحده انجز وعده ونصر عبده وهزم الاحزاب وحده. له الله پرته هيڅ د عبادت لائق نه شته، دی يودی، هيڅ شريک نه لري، پاچاهي دده او حمد ده لره دی، دی پر هر څه قدرت لري، له الله پرته هيڅ معبود نه شته دی یو دی، ده خپله وعده پوره کړه، له خپل بنده سره يې مرسته وکړه او لښکري يې يوازي ماتې کړې.

رسول الله ﷺ درې ځله دا الفاظ وويل او د هغو تر منځ يې دعا وکړه، تر دې وروسته را کښته شو د مروا پر لور وځوځېد د شيلې منځ ته ولاړ، لږ مڼه يې وکړه، کله چې د شيلې له تله يو څه را پورته شونو له عادي تگ سره روان

دو، د مروا غونډۍ ته وخوت او هماغه څه يې وکړل چې په صفا کي يې کړي
دواو د اخيري يا اووم تگ په پوره کولو بيرته مروا ته راغی.

په منا کي قیام :-

رسول الله ﷺ د ترویې يعني ذوالحجې په اتمه پر خپله اوښه سپور شو،
مناته ورسېد، هلته ده او صحابه کرامو (په مسجد خيف کي) د ماښين،
مازيگر، ماښام، ماخوستن او سهار پنځه لمنځونه (پر خپل وخت) وکړل. د
سهار تر لمانځه وروسته يو څه وخت په منا کي تم شو او د لمر په راختلو د
عرفات پر لور وخوځېد.

په عرفات کي د رسول الله ﷺ وينا او درېدنه

د حجة الوداع خطبه :-

جابر رضی الله عنه په يوه اوږده حديث کي د حجة الوداع تفصيل بيان کړی او د
ذی الحجې د نهمې حالات يې بيان کړي ويلي يې دي: کله چې لمر زوال وکړ
نو رسول الله ﷺ پر قصوی اوښه د کجاوې ايښودلو امر وکړ، نو کجاوه
کېښودل شوه دی پرې سپور شو، د عرفات د ناوې منع ته راغی او د اوښې
پر شايې خلکو ته وينا وکړه وې ويل: اي خلکو! ستاسو ويني او مالونه پر
يوه بل حرام دي، بالکل هغه ډول لکه نن چې د عرفات په ورځ د ذوالحجې په
دې سپېڅلي مياشت او سپېڅلي ښار مکه کي حرام دي. خبردار! د جاهليت
هر څه زما تر دوو پښو لاندې ښخ دي، د جاهليت د هيڅ ويني بدل به نه
اخيستل کېږي، تر ټولو وړاندي زه د خپلې کورنۍ د ويني بدل له ربيع بن
الحارث بن عبد المطلب قصاص ختموم او د معافي اعلان کوم چې د بني

سعد په کورنۍ کې د شیدو څښلو لپاره اوسېده او د هذیل قبیلې کسانو
 وژلی وو. له هذیل څخه د هغه د وینې بدل اخیستل پاتې وو خو زه نن د خپلې
 کورنۍ له لوري اعلان کوم چې نوره دا کیسه پای ته رسېدلې، بدل یې نه
 شته، د جاهلیت د زمانې ټولې سودي غوښتنې ختمې او له منځه تللي دي او
 په دې کې هم لومړی زه د خپلې کورنۍ سودي غوښتنې د خپل اکا عباس بن
 عبدالمطلب د سود ختمولو او له منځه تلو اعلان کوم، نور هغه له هېچا
 څخه سود نه شي اخیستلای او هر ډول سودي غوښتنې یې سر له نن څخه
 ختمې دي. ای خلکو! د ښځو د حقوقو او چلند په اړه له الله ووېرېږئ، ځکه
 دا تاسو ته الله د امانت په توګه درکړې، د الله امر او د هغه د قانون له مخې
 له دوی څخه ګټه اخیستنه درته روا شوې، پر دوی مو ځانګړی حق دادی چې
 تاسو خپل کور ته د یو چاراتګ او ستاسو پر ځای و بستره ناسته نه خوښوئ
 دوی هم فرصت ورنه کړي، خو که هغوی تېروتنه وکړي نو تاسو خبرداری
 ورکولای شئ او که په راتلونکي کې د دواړو لارډ مخنیوي لپاره کومه
 سپکه سزا مناسبه وګڼئ اختیار لرئ. پر تاسو یې خاص حق دادی چې له
 خپل وس سره سم یې د خوراک، څښاک او اغوستلو بند وېست وکړئ، زه
 تاسو ته د هدایت هغه وسایل پرېږدم که مو ټینګ کړل او پیروي مو وکړه نو
 هیڅکله به ګمراه نه شئ داد الله کتاب دی، د قیامت په ورځ به الله زما په اړه
 له تاسو پوښتنه وکړي نو ووايست چې تاسو به څه ځواب ورکوئ؟ ټولو
 حاضرینو وویل: موږ شاهدان یو او د قیامت په ورځ به هم شاهدي ورکړو
 چې تاد الله احکام او د هغه پیغام راته ورساوه، زموږ د لارښوونې او دعوت
 حق دي ادا کړ او د خیر په غوښتنه کې دي هیڅ لټې ونه کړه. په دې سره رسول

الله ﷻ د شهادت گوته اسمان ته پورته کړه او د خلکو غونډې ته په اشاره یې درې ځله وویل: اللهم اشهد، اللهم اشهد، اللهم اشهد. یعني ای الله اشهد اوسه چې ماستا احکام او پیغام ماستا بندگانو ته ورسول او دوی یې مني.

(مسلم، معارف الحديث)

تر دې وروسته بلال اذان او اقامت وکړ او رسول الله ﷻ د مایېنین لمونځ ورکړ، ورپسې بلال ﷺ بیا اقامت ووايه او رسول الله ﷻ د مازیګر لمونځ وکړ.

پر عرفات درېدل:-

(کله چې رسول الله ﷻ د مازیګر او مایېنین لمونځ یو ځای وکړل) نو پر خپله اوښه سپور د عرفات په میدان کې په درېدو خاص ځای ته راغی، د خپلې اوښې قصو منځه یې هغې خواته کړه چې هلته د ډبرو لوی-لوی کمرونه دي، د پیاده کسانو ډله یې خپل مخ ته کړه او مخ یې قبلې ته واړاوه، تر لمر لوېدو همالته وو، کله چې زیروالی ختم او لمر پېڅې ولوېد نو له عرفات څخه مزدلفې ته روان شو.

په مزدلفه کې پاتېدل:-

هلته په رسېدو یې د مایېنام او ماخوستن لمنځونه یو ځای وکړل او د دواړو لمنځونو تر منځ یې نقل یا سنت نه دي کړي، له دې بعد تر سپېده چاوده ویده شو، د سهار په رارسېدو یې له اذان او اقامت سره د سهار لمونځ وکړ، وروسته مشعر الحرام ته ولاړ. هلته په رسېدو یې مخ قبلې ته کړ په دعا، تکبیر، تهلیل، تحمید او تمجید بوخت شو، درېا تر غورېدو هلته وو،

په لار کي يې ابن عباس رضی الله عنه ته امر وکړ چي دده لپاره د شيطانانو د ویشتلو اووه ډبرې راټولي کړي. هغه اووه شگې راواخيستلې ده په خپل لاس کي ونيولې او وې ويل چي ویشتل داسي کوئ، په دين کي له غلو خان ساتي ځکه تر تاسو وړانديني د همدې غلو له وجې هلاک شول. (زاد المعاد)

د شيطانانو ویشتل :-

رسول الله ﷺ تر لمر راختلو لږ وړاندي مني ته وخوځېد او ځان يې جمره عقبه ته ورساوه. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ سپور وو، د ناوې په کښته برخه کي تم شو، جمره يا شيطان يې په اوو شگو وويشت او له هرې يوې سره يې تکبير وايه، داشگې د خرف د شگو په څېر وې (دومره وړې وې چي په گوټو کي په تکیه کولو ویشتل کېږي او د نخودو له دانو سره برابري وي) رسول الله ﷺ پر شيطان ډبرې له کښتې برخې وار کړې.

د مني خطبه :-

د شيطان له ویشتلو په خلاصېدو مني ته راغی او يوه فصیحه و بليغه وينا يې وکړه په دې کي يې خلگ د قرباني د ورځې په حرمت، عظمت او د الله په نزد د هغې په فضيلت خبر کړل، پر ټولو سيمويي د مکې فضيلت بيان کړ او د الله له کتاب سره سم د واکمني کوونکو د اطاعت لارښوونه يې وکړه. بيا يې وويل: خلگ دي له ده څخه د حج مناسک زده کړي او زياته يې کړه چي ممکن زه تر دې کال وروسته حج ونه کړای شم، خلگو ته يې وويل چي تر ما وروسته کفر مه کوئ، د يوه بل غاړې مه وهئ. ورپسې يې دده له خوا د

دعوت امر و کر او ویی ویل چي ډېر خلگ داسي وي چي مسئله د بل چا په وسيله ورو رسېږي خو تر اورېدو نكي د ډېري پوهي څښتن وي. په خپله خطبه کي يې وويل: خلگ دي پر خپلو ځانونو ظلم نه کوي (الله دده د خطبي په خاطر) د خلگو د اورېدو قوه غښتلي کړه ان د مدينې او مکه په خپلو کورونو کي دده خطبه واورېده.

د رسول الله ﷺ قرباني:-

ورپسې رسول الله ﷺ د قرباني لپاره راغی او د قرباني په ځای کي يې (۶۳) اوښان په خپل لاس حلال کړل او پاتي يې علي ؑ ته وسپارل، نور د هغه له خوا حلال شول او رسول الله ﷺ پکي شريک وو. ورپسې يې وويل چي د قرباني له هر اوښ څخه دي يوه توبه واخيستل شي، ټولي يې په يوه ډېگ کي پخې کړې. رسول الله ﷺ او علي ؑ دواړو ترې غوښه وخورله او شورا يې وڅښله.

د سر خړپيل:-

له انس بن مالک ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د ذی الحجه په لسمه له مزدلفې څخه مناته راغی، لومړی يې جمره العقبه وويشتله، بيا خپلې څمې ته ولاړ او د قرباني حيوانات يې حلال کړل. وروسته يې حجام کوونکی راوغوښت د خپل سر راسته اړخ يې د هغه مخ ته کړ، ده يې د هغه اړخ وېښتان وخرپيل، رسول الله ﷺ ابو طلحه انصاري راوغوښت او وېښتان يې هغه ته ورکړل. ورپسې يې د خپل سر چپ اړخ حجامت کوونکي ته وروگرز او ورته ویی ویل: دا خوا وخرپه. ده هغه اړخ هم وروخرپه،

رسول الله ﷺ دا وېښتان هم ابو طلحه ته وسپارل او ويې ويل: دا وېښتان د خلکو تر منځ تقسيم کړه. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

طواف زیارت او زمزم:-

تر دې وروسته رسول الله ﷺ پر خپله اوښه یست الله ته ولاړ او د ماښین لمونځ یې په مکه کې وکړ، تر طواف وروسته بنو عبد المطلب ته ورغی چې خلکو ته یې د زمزم اوبه ورکولې، ده ورته وویل: که وېره نه وای چې نور خلک به پر تاسو غالب شي او دا خدمت به در څخه واخلي نو ما به هم اوبه در سره را کښلې وای. دوی رسول الله ﷺ ته د زمزم د اوبو د که سلواغه ورکړه او ده ترې وڅښلې. (مسلم، معارف الحديث)

د رسول الله ﷺ وروستی خطبه او مدینې ته ستنېدل:-

رسول الله ﷺ په منی کې یوه خطبه تر نحر وړاندې ورکړې وه او دویمه خطبه یې د تشریق د ورځو په منځ کې وويله، په هغې کې یې زیاته کړه چې نن د تشریق منځنۍ ورځ ده او دا ځای مشعر حرام دی. بیا یې وویل: ممکن له تاسو سره دویم ځل ونه شم لیدلای، په یاد ولرئ چې ستاسو وینې، ستاسو مالونه او ستاسو عزت پر یوه بل داسې حرام دی لکه په دې ښار کې د نن ورځې حرمت، تر هغه وخته چې له خپل رب سره یو ځای کېږئ، بیا به هغه در څخه د خپلو اعمالو په اړه پوښتنه وکړي، خبردار! شاهد دي دا خبره غایب ته ورسوي. او ایا ما دعوت ورساوه؟.

درخواست طواف :-

رسول الله ﷺ د منی په دوو ورځو کې د ژرستنېدو بیرې ونه کړې بلکې درېیمه ورځ پاتې شو او د تشریق درې ورځې یې پوره کړې یعنې د ذی الحجې پر دیارلسمه دوشنبه یې د مابینین لمونځ وکړ او د محصب سیمې پر لور وخوځېد (دایوه رېگستاني سیمه ده چې اوس د مکې د ښاریوه برخه ده) رسول الله ﷺ همدلته د مابینین، مازیگر، مابینام او ماخوستن لمنځونه وکړل او یو څه ویده شو، ورپسې مکې ته راغی او په شپه کې یې د پېشلمې پر مهال درخواست طواف ورکړ. په دې طواف کې یې رمل نه دی کړی او بیا د مدینې پر لور روان شو. (زاد المعاد)

زکات او صدقه

د زکات خوږوالی :-

له عبدالله بن معاویه رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: درې کارونه داسې دي چې که یې څوک وکړي د ایمان خوند به وڅکي یوازې د الله عبادت وکړي او په دې باور وي چې له الله پرته هیڅ د عبادت لایق نه شته، هر کال د خپل مال زکات په داسې توګه ورکړي چې نفس یې خوشاله وي او ورته هڅوي یې، د زکات مرتبه خو له دې څرګنده شوه چې له توحید سره یې ذکر کړی دی او اثر یې له دې معلوم شو چې په دې سره د ایمان خوند ډېرېږي. (حیات المسلمین)

د زکات پر نه ورکړه وعيد:-

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که چاته الله مال ورکړی وي او دی يې زکات ونه باسي د قيامت په ورځ به هغه مال ته د يوه گنجي مار شکل ورکړل شي، پر دواړو سترگو به يې د وې نقطې وي دا ډول مار سخت زهر لري، هغه مار به د زکات نه ورکوونکي بخیل په غاړه کې واچول شي، د هغه دواړې شونډې به ونيسي، و به يې چيچي او ورته وېه وايي چې زه ستا مال او را غونډ کړی دولت یم، د دې په تصديق کې يې ډال عمران دا ايت ووايه:

ولا يحسبن الذين يبخلون... يوم القيامة.

په دې ايت کې د مال د طوق يادونه ده چې ژباړه يې داسي ده: او بخیلان دي گومان نه کوي چې الله په خپل فضل او کرم کوم مال ورکړی هغه ورته غوره دی بلکې د انجام له پلوه ورته شر او تاوان دی، د قيامت په ورځ به يې د غاړې طوق وي. (بخاري، نسايي، حیات المسلمین)

صدقې ته هڅونه:-

له اسماء بنت ابی بکر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: پر الله په باورد هغه په لار کې له شمارلو پرته لگښت کوه، که حساب وکړې نو له تاسره به هم حساب وشي او که يې بې حساب وکړې نو دی به هم درباندي بې حساب په پېرزوينه وکړي، دنيا جوړه - جوړه او بنده مه ساته، که نه الله به هم درسره دا معامله وکړي. له همدې کبله چې څه کولای شي او وس يې لري د الله په لار کې يې په خلاص لاس ورکړه. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

د صدقې برکات :-

له انس ﷺ څخه روایت دی چې صدقه د الله غوسه سروي او د بد مرګ منځه نیسي. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

علي ﷺ وايي چې رسول الله ﷺ وويل: تروسه په خيرات کي بيره کوي ځکه بلا تر خيرات نه وړاندې کېږي. (رزين، حیات المسلمین)

له ابو هريره ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وويل: په صدقه مال نه کېږي او په بخښنه انسان نه بې عزته کېږي بلکې الله يې لوړوي او عزت يې ډېرېږي، څوک چې د الله لپاره تواضع او خاکساري کوي الله به يې لوړ او پورته کړي. (مسلم، معارف الحديث)

له انس بن مالک ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وويل: انسان ته د اوو شيانو ثواب تر مرګ وروسته هم ورکول کېږي، سره له دې چې دی په قبر کي وي، چا چې بل ته علم وروښود، ويا له يې وايستله، شاه يې وکښه، ونه يې کېښوده، مسجد يې جوړ کړ، قرآن يې په ميراث پرېښود او داسي اولاد يې تر شا پاتې شو چې تر مرګ وروسته يې ورته د مغفرت دعا کوله.

(ترغيب)

ابن ماجه د ونې ايښودو او شاه کيندنې پر ځای د صدقې او مسافر خانې يادونه کړې ده. (حیات المسلمین)

د صدقې مستحق :-

له ابو هريره ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وويل: اصل مسکين هغه نه دی چې د غوښتلو لپاره خلکو ته ورځي، د سوال لپاره گرزي، کله چې

یوه گوله دودۍ یا دوی خورماوې په لاس کې ورکړل شي نو بیرته راگرزي بلکې اصل مسکین هغه بنده دی چې د اړتیا لپاره هیڅ شی نه لري او څرنگه چې خپل حال له خلکو پټ ساتي نو دوی یې په اړتیا هم نه دي خبر چې په صدقه سره یې مرسته وکړي، دی هم له خلکو سوال نه کوي.

(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

د خپلو اړتیاوو پټ ساتل :-

له عبد الله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که انسان سخت اړ شي او نورو بندگانو ته ووايي، له هغو مرسته وغواړي نو له هغه مصیبت څخه به نجات ونه مومي او څوک چې یې الله ته وړاندې کړي او له هغه دعا وغواړي نو پوره امید شته چې الله به یې ژر دا اړتیا ختمه کړي، یا که یې د مرګ وخت راغلی وو مړ به یې کړي او یا به یو څه وخت وروسته خوشالي ورکړي. (سنن ابی داود، معارف الحديث)

له عمر بن الخطاب رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ به کله ماته یو څه راګول نو ورته ویل به مي چې داسي چاته یې ورکړه چې تر ما سخت اړ وي، رسول الله ﷺ به ویل چې دا واخله او خپل ملکیت یې وګرزوه، که دي خوښه وي بیا یې یوه اړکس ته ورکړه (او دا اصول خپل کړه چې) کله مال تر لاسه کوي نو داسي یې تر لاسه کړه چې نه دي یې سوال کړی وي او نه دي په زړه کې د هغه تمه او غوښتنه وي (د الله د ورکړې په ګټلو یې) واخله او کوم مال چې په دې ډول درته رانه شي د هغه لور ته توجه مه کوه.

(صحيحين، معارف الحديث)

د صدقې حقيقت :-

له ابو ذر رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د خپل ورور د خوشالي په خاطر لږ موسکا او ښه خبره هم صدقه ده، يو څوک له بدې را گرزول هم صدقه ده، لار ورکي ته لار ښودل هم صدقه ده، د چا چې سترگې کمزورې وي له هغه سره مرسته هم صدقه ده، له لارې څخه د ډبرې، ازغې او هډوکو لري کول هم ستاسو لپاره صدقه ده او له خپلې سلواغې څخه د ورور په سلواغه کې اوبه اچول هم صدقه ده. (ترمذي، ترجمان السنة)

له عبد الله بن مسعود رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: لور لاس تر تپتې لاس غوره دی، ته له خپلې کورنۍ شروع کو، کورنۍ څوک دي ستامور، پلار، خور او وروڼه، بيا چې تر هغو درنژدې وي او بيا تر هغو. (مسلم، بخاري، معارف الحديث، طبراني)

له جابر رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: څوک چې پر ځان، اولاد، کورنۍ او خپلوانو لگښت وکړي نو دا صدقه ده.

(طبراني، معارف الحديث)

له جابر رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: څوک چې درې نجونې ولري، علم ورزده کړي، رحم پرې وکړي، ويې پالي نو هغه ته جنت واجب شو. يو چا وويل: اې د الله رسوله! که دوي وي؟ ده وويل: که څه هم دوي وي. ځينو خلکو ويلي چې که د يوې پوښتنې شوي وای نو هم به ده مثبت ځواب ورکړي وو. طبراني يې د نکاح يادونه هم وکړه.

(احمد، بزار، طبراني)

له انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که کوم مسلمان ونه کښېږدي او یا کښت وکړي نو له هغه کښت او میوې څخه چې انسان، مرغې او یا حیوان خوراک وکړي نو دده لپاره به اجر او صدقه وي.

(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې ده رسول الله ﷺ ته وویل: ای د الله رسول! کومه صدقه غوره ده؟ ده وویل: هغه صدقه غوره ده چې غریب سړی یې په خپله وگټي او بیا یې پر هغه چا ولگوي چې دی یې مسئول دی.

(سنن ابی داود، معارف الحديث)

د بدن پر هر بند صدقه:-

له عائشې رضی الله عنها څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د هر انسان په بدن کې درې سوه اته بندونه دي، نو چا چې الله اکبر، یا الحمد لله، یا لا اله الا الله، یا سبحان الله او یا استغفر الله وویل، هره یوه یې صدقه بلل کېږي او دا هم صدقه ده چې څوک له لارې ضرري شی لرې کړي.

(ترجمان السنة، ادب المفرد)

له رسول الله ﷺ څخه روایت دی چې که تاسو نور څه نه شی کولای نو له بې وزلو سره مرسته وکړئ. (بخاري)

همداراز یې ویلي: بې لارې او پانده ته لار ښودل هم صدقه ده.

(ترمذي)

دایې هم ویلي چې که څوک پر لار د تلو پر مهال د لارې ازغی لرې کړي نو الله یې د دې کار درناوی کوي او گناه یې بخښي. (ترمذي، سیرت النبي)

د ثواب بخښل صدقه ده: -

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ ته يو سړی راغی او ویي ويل: زما پلار وفات شوی او په میراث کي یې مال پرېښی دی، د صدقې او نورو وصیت یې نه دی کړی نو که زه د هغه له خوا صدقه وکړم نو ایا زما صدقه به د هغه لپاره د گناهونو کفاره او د مغفرت و نجات وسیله شي؟ ده وويل: له الله څخه یې هیله شته. (تهذيب الآثار لابن جریر، معارف الحديث)

هجرت، جهاد او شهادت

هجرت: -

له عمر بن الخطاب رضي الله عنه څخه روايت دی چي له رسول الله ﷺ مي واورېدل ويل يې: هر عمل په نېت پوري تړلی دی او انسان ته به له نېت سره سم اجر ورکول کېږي، نو چا چي د الله او رسول لپاره هجرت وکړ نو د هماغوی لپاره دی. څوک چي د دنيوي غرض او يا ښځې د نکاح په خاطر هجرت وکړي نو د څه لپاره چي يې هجرت کړی په هماغه موخه دی.

(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل چي الله وايي: څوک چي زما په لار کي د جهاد صرف پر ما د ايمان او زما د رسول د تصديق له کبله کور پرېږدي نو الله يې ضامن دی، يا به يې جنت ته داخل کړي او يا به يې خپل کور ته له ثواب او غنیمت سره بريالی راولي، په هغه ذات قسم چي د محمد خان يې په ولکه کي دی هغه به د الله په لار کي هيڅ زخم تر لاسه نه

کړي مگر د قیامت په ورځ به داسي راشي چي زخم به یې تازه او سور وي، د مشکو په څېر بوی به یې ځي او قسم په هغه ذات چي زما ځان یې په لاس کي دی که پر مسلمانانو سخته نه وای نوز به د جهاد له هیڅ لښکر څخه شاته نه وای پاتي شوی، نه زه دومره وس لرم چي هر چاته سپرلی وړ کړم، نه مسلمانان دومره وس لري او دا ورته سخته ده چي زه ولاړ شم او دوی شاته پاتي شي. قسم په هغه ذات چي زما ځان یې په ولکه کي دی بې شکه زما هیله داده چي د الله په لار کي جهاد وکړم، شهید شم، بیا جهاد وکړم او بیا شهید شم. (معارف الحديث، مسلم)

له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: که څوک په داسي حال کي مړ شي چي نه یې جهاد کړی وي او نه یې په زړه کي هیله لري نو د نفاق له یوه صفت سره مړ شو. (مسلم)

تشریح:-

معنا داسي ژوند چي پکي د ایمان له دعوي سره - سره هیڅکله نه جهاد ته اړتیا پېښه شي او نه یې په زړه کي هیله لري، دا د منافق ژوند دی او څوک چي په دې حال کي له دنیا څي هغه به العیاذ بالله د نفاق له یوه صفت سره ځي. (معارف الحديث اول جلد)

شهادت:-

له انس ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: که څوک د زړه له اخلاصه شهادت وغواړي نو که شهید نه شي هم د شهادت درجه ورکول کېږي. (مسلم)

له جابر بن عتيق ؓ څخه په يوه اوږده حديث کي روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: خلک څه شي ته شهادت وايي؟ وويل شول چي د الله په لار کي وژل کېدو ته. ده وويل: د الله په لار کي له وژل کېدو پرته اووه نور شهادتونه دي: (۱) د هيضي له ناروغۍ مړ کېدونکی (۲) په اوبو کي غرق شوی. (۳) د ذات الجرم له ناروغۍ مړ کېدونکی. (۴) له طاعون څخه مړ شوی. (۵) سوځېدلی. (۶) له ودانۍ څخه په راغورځېدو مړ شوی. (۷) هغه ښځه چي ماشوم يې په نس وي او د نه پاتې کېدو له وجې ومري. دا ټول شهيدان دي. (ابوداود، نسايي، ابن ماجه، معارف الحديث)

معاملات

حقوق

د ځان حقوق:-

له عبد الله بن عمرو بن العاص ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د شپې له پرله پسې وينستيا او نفلي روژو منعه کړې ده. ويلي يې دي چي ستا بدن او سترگې پرتا حق لري. (بخاري، مسلم، حیات المسلمین)
فايده:-

مطلب يې دادی چي د ډېر تکليف او وينېدو له امله صحت خرابېږي او سترگې ديد له لاسه ورکوي. له عمرو بن ميمون ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ يوه سړي ته په نصيحت کي وويل: پنځه شيان تر پنځو شيانو وړاندي غنيمت وبوله او د دين د کارو وسيله يې کړه: (۱) ځواني تر بڼو اتوب

ورپاندي. ۲) روغتيا تر ناروغۍ ورپاندي. ۳) شتمني تر بي وزلي ورپاندي.
۴) خوشالي تر خپگان ورپاندي. ۵) ژوند تر مرگ ورپاندي.

(ترمذي، حيات المسلمين)

له ابو الدرداء ؓ، څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: الله ناروغي
او دوا دواړه نازل کړي دي او د هرې ناروغۍ لپاره يې دوا را منځ ته کړې ده.
نو تاسو علاج کوئ او له حرامو شيانو ځان وساتئ. (ابوداود)
په دې کې د روغتيا تر لاسه کولو ښکاره لار ښوونه ده.

(حيات المسلمين)

فايده:-

رسول الله ﷺ ويلي چې لاندې شيان د سالم فطرت تقاضا ده: سنتي، تر
نامه لاندې وېښتان صفا کول، د بریتونو کمول، د بغلونو وېښتان اخیستل او
تر څلوېښتو ورځو يې د زيات پرېښودلو اجازه نه شته. (مسلم، الادب
المفرد)

د مور و پلار حقوق:-

۱) له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: اي
مسلمانانو! له خپل مور و پلار سره ښه کوی نو ستاسو اولادونه به هم در سره
ښه کوي. (ابو الشيخ في التويخ، الادب المفرد)

۲) له عبد الله بن مسعود ؓ څخه روايت دی چې ما رسول الله ﷺ ته
وويل: د الله تر ټولو خوښ عمل کوم دی؟ ده وويل: پر خپل وخت لمونځ
کول. ما وويل: تر دې وروسته؟ ده وويل: له مور او پلار سره ښه چلند کول.
ما وويل: بيا؟ ده وويل چې د الله په لار کې جهاد کول. (بخاري، مسلم)

(۳) په حديث کي دي چي که څوک پراخه روزي او اوږد عمر غواړي نو په کار ده چي خپلوي وپالي او له مور و پلار سره ښه چلند وکړي. (مسند احمد، الادب المفرد)

(۴) په حديث کي دي چي د الله رضا د مور و پلار په رضا او غوسه يې د مور و پلار په غوسه کي ده. (الادب المفرد)

(۵) له الله سره شرک او د مور و پلار نافرمانی لوی گناهونه دي.

(۶) الله پر درو کسانو جنت حرام کړې دی چي یو پکي د مور و پلار ازاری هم دی. (الادب المفرد، احمد)

(۷) د هرې گناه په بدل کي عذاب او د هر جرم سزا وروسته کېدای شي خود مور و پلار د نافرمانۍ سزا دومره سخته ده چي تر مرگ وړاندي ورکول کېږي. (الادب المفرد، حاکم)

(۸) د پلار له دوستانو سره ښه کول په خپله له هغه سره ښه کول دي. (الادب المفرد)

(۹) څوک چي د خپل مور و پلار تر مرگ وروسته د هغوی پورا ادا کوي او د دی ورنښودل شوي خبرې مني نو که څه هم په ژوند کي يې د هغوی نافرمانی کړې وي نو د الله په نزد يې امر منونکی بلل کېږي او څوک چي د خپل مور و پلار تر مرگ وروسته نه د هغوی پورا ادا کوي او نه يې منل شوی نذر، نو دی که څه هم په ژوند کي د هغوی فرمانبردار وي نو بيا هم د الله په نزد نافرمان بلل کېږي. (الادب المفرد)

له مور سره ښه چلند :-

(۱۰) بهزبن حاکم له خپل پلار او هغه له خپل نیکه څخه روایت کوي چې ما له رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه: زه له چا سره ښه وکړم؟ ده وویل: له خپلې مور سره. ما بیا وپوښتل: له چا سره ښکي وکړم؟ ده وویل: له خپلې مور سره. ما درېیم ځل بیا خپله پوښتنه تکرار کړه نو ده بیا وویل چې له مور سره. څلورم ځل مې وپوښتل چې له چا سره ښه وکړم؟ نو ده وویل: له خپل پلار سره او بیا چې دې څوک ډېر خپل وي له هغه سره. (الادب المفرد، مشکوة)

(۱۱) ابن عباس رضی الله عنهما وایي: د چا چې مور و پلار مسلمانان وي او سهارو ماښام یې د ثواب په نېټ خدمت او پوښتنه کوي نو الله ورته د جنت دوی دروازې خلاصوي او که په مور و پلار کې یو وي نو د جنت یوه دروازه خلاصوي. که یې په دواړو کې یې یو خپه او یا غوسه کړ نو څو چې ترې راضي شوی او خوشاله شوی نه وي الله ترې نه خوشاله کېږي. په حاضرینو کې یو چا وویل: وان ظلماه؟ قال وان ظلماه. یعنی که څه هم مور و پلار پرې ظلم کړی وي نو رسول الله ﷺ وویل: که څه هم هغوی پرې ظلم کړی وي. فایده :-

له دې معلومه شوه چې مور و پلار ډېر حق لري، ان که دوی د خپل اولاد په هکله داسې کار وکړي چې د انصاف خلاف وي نو هم یې باید له اطاعت څخه سرغړونه ونه شي ځکه د الله رضا د مور و پلار له رضا او خوښې سره تړلې ده. (الادب المفرد)

(۱۲) رسول الله ﷺ ویلي: هغه دي خواروي، هغه دي خواروی، هغه دي خواروي. خلکو وپوښتل: اې د الله رسول له څوک؟ ده وویل: هغه څوک

چی خپل مور و پلار دواړه یا یو یې بودا توب ته ورسېږي او دی یې په خدمت جنت ته ولاړ نه شي. (مسلم، الادب المفرد)

(۱۳) له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وایي: هر اولاد چې خپل مور و پلار ته په مینه گوري نو په بدن کې یې الله مقبول حج ثواب ورکوي. خلکو پوښتنه وکړه چې اې د الله رسوله! که په ورځ کې سل ځله په مینه ورته وگوري نوده وویل: که سل ځله ورته وگوري نو هم الله پر لوی او پښې پاک دی. (مسلم، معارف الحديث)

(۱۴) یو سړی رسول الله ﷺ ته راغی او ویې ویل: اې د الله رسوله! زه مال لرم او پلار مې ورته اړ دی. رسول الله ﷺ وویل: ته او مال دواړه دي د مور و پلار یاست، بې شکه ستاسو اولاد ستاسو پاکه گټه ده ځکه نو د خپل اولاد له گټې بې تکلفه خوراک کوي. (ابن ماجه، ابوداود)

تر مرگ وروسته د مور و پلار حق:-

(۱۵) یو چا وویل چې اې د الله رسوله! تر مرگ وروسته له مور و پلار سره د ښه چلند کوم سورت شته، ده وویل: هغوی ته دعا کول، د دوی لپاره مغفرت غوښتل او وصیت یې پوره کول، له خپلوانو سره صرف د دوی لپاره صله رحمې کول او د هغوی د دوستانو درناوی کول.

(مشکوٰۃ، ابوداود، الادب المفرد)

(۱۶) له انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک په ژوند د مور و پلار تابع نه وي او په مور و پلار کې یې یو یا دواړه په همدې حالت کې مړه شول نوده ته په کار ده چې پر له پسې مور و پلار ته دعا وکړي

اوله الله ورته مغفرت وغواړي تردې چي الله يې دخپل رحمت له منځې په نېکانو کي وليکي. (بيهقي)

(۱۷) دا هم بايد د مور و پلار د خدمت پوره کول وبلل شي چي تر مړي وروسته يې له ملگرو او دوستانو سره ښه چلند وشي.

(بخاري، الادب المفرد)

د مور و پلار د دوستانو حق :-

(۱۸) رسول الله ﷺ ويلي چي دخپل پلار د دوستانو خيال ساتي او اړيکې ورسره مه غوڅوي چي په دې سره به مونږ نور له منځه ولاړ شي.

(الادب المفرد)

پر مور و پلار لعنت ويل :-

(۱۹) رسول الله ﷺ په يوه حديث کي ويلي چي پر خپل مور و پلار لعنت ويل تر ټولو لويه گناه ده. يو چا وويل چي اې الله رسول له! يو څوک څرنگه پر خپل مور و پلار لعنت ويلاي شي؟ ده وويل: داسي چي دی د بل مور و پلار وښکني نو هغه به هم د ده مور او پلار ته بد ووايي.

(بخاري، سيرت النبي)

د ښځې او مېړه حقوق :-

له عائشې رضي الله عنها روایت دی چي رسول الله ﷺ به دخپلو مېرمنو تر منځ حقوق مساوي وېشل او ويل به يې چي اې الله! دا په هغه څه کي زما وېش دی چي وس يې لرم نو پر هغه څه مي مه ملامتوه چي ستا په قبضه کي دي نه زما (يعني مينه). (ترمذي)

له ابو هريره ؓ، ڇڏو روايت ڏي ڇي رسول الله ﷺ ته وويل شول: ڪومه
 ٻنڌه تر ٿولو ٻنڌه ده؟ ده وويل: هغه ڇي ڪله مڀر ورتو وگوري خوشاله شي،
 ڪله ڇي حڪم ورتو وگري ويهي مني اوڌ خپل شخصيت او مال په اڀر د ناسمي
 خبري له وجي يي مخالفت ونه ڪري. (نسائي، حيات المسلمين)
 فايده:-

خوبني، اطاعت او موافقه ڄومره لويي گهڻي لري؟. (حيات المسلمين)
 په يوه حديث ڪي دي ڇي ڪله مڀر د باندِي ولاشي نو په نه شتون ڪي
 يي ڪور او امانت وساتي. (سنن ابی داود)
 له حاکم بن معاويه ؓ، ڇڏو روايت ڏي ڇي ما وويل: اي د الله رسوله!
 مڀر مني پر مور ڇه حقوق لري؟ ده وويل: تاسو ڇي څرنگه خوراڪ کوي
 دوي ته يي هم ور ڪري، ڇه ڊول جامي ڇي اغوندي دوي ته يي هم ور
 واغوندي او پر مخ يي مه وهئ، مه يي زوروي او مه ور سره ناسته-پاسته
 پر ڀڙدي ڇو په ڪور ڪي دننه. (ابوداود، حيات المسلمين)
 ام سلمه ؓ وايي ڇي ڪه ڪومه مڀر من په داسي حال ڪي وفات شي ڇي
 مڀر تر ڀ راضي او خوشاله وي نو جنت ته به ڃي. (ترمذي)

ابن عباس ؓ وايي ڇي رسول الله ﷺ وويل: څلور شيان داسي دي ڇي
 ڪه يي ڇوڪ تر لاسه ڪري نو د دين او دنيا خير به يي په نصيب شي: (۱) شاکر
 زرد، (۲) په هر حال ڪي د الله ياد وونکي ڙبه، (۳) پرستونزو صبر ڪوونکي
 بدن، (۴) هغه ٻنڌه ڇي په خپل ڄاڻ او د مڀر په مال ڪي خيانت ونه ڪري.
 (بيهقي، مشڪوة)

عائشه رضی الله عنها وایي چي رسول الله ﷺ وویل: پر بنځه تر ټولو لوی حق د
 مېړه او پر نارینه تر ټولو لوی حق د مور دی. ابن عباس رضی الله عنهما وایي چي رسول
 الله ﷺ وویل: د درو کسانو لمونځ نه قبلېږي: یو هغه چي پر خلکو مشروي
 او د هغوی نه وي خوښ. دویم هغه بنځه چي مېړه ترې خپه وي او دا ارام
 خوښه کوي. درېیم هغه انسان چي له خپل ورور سره اړیکې غوڅوي.
 (بخاري)

له معاذ بن جبل رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: مو منې
 بنځې ته روانه ده چي د خپل مېړه کور ته داسي څوک را پرېږدي چي د هغه نه
 وي خوښ او په داسي ډول له کوره ووزي چي د هغه نه خوښېږي، بنځه دي د
 مېړه په معامله کي د هیچا اطاعت نه کوي. (الترغیب والترهیب)

رسول الله ﷺ ویلي چي کله نارینه د شپې خپله مېرمن را وینوي او
 دواړه یوځای دوه رکعت له منځ کوي نو د دواړو نوم په ذکر کوونکو کي
 لیکل کېږي. (ابوداود)

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: که څوک دوي
 مېرمنې ولري او تر منځ یې انصاف ونه کړي نو د قیامت په ورځ به په داسي
 حال کي راشي چي نیم بدن به یې نه وي. رسول الله ﷺ ویلي چي کله بنځه پښه
 وخته لونځ وکړي، خپل عفت وساتي او د خپل مېړه اطاعت وکړي نو پر کومه
 دروازه چي وغواړي جنت ته تلای شي. (الترغیب والترهیب)

رسول الله ﷺ ویلي: الله به د قیامت په ورځ هغې بنځې ته د رحمت په نظر
 هم ونه گوري چي د خپل مېړه احسان منونکې نه وي، حال دا چي بنځه هر
 وخت خاوند ته محتاجه وي. (نسایي، الادب المفرد)

رسول الله ﷺ ویلي: د مومن لپاره تر الهي وېري وروسته له هر څه ګټور
خیر او نعمت شی مېرمن ده چې کله د یو کار ورته ووايي نو په خوښي یې
کوي او کله چې ورته وګوري نو خوشاله شي، کله چې د دې په اعتماد قسم
وګړي پوره کوي یې او کله چې دی یو خواته ولاړ شي دايې په غیاب کې
خپل عزت او عفت ساتي، د مېړه په مال او وسایلو په څارنه کې د هغه
خواخوږې او وفاداره وي. (ابن ماجه، الادب المفرد)

د اولاد حقوق:-

رسول الله ﷺ ویلي:

- (۱) ای مسلمانانو! الله غواړي چې تاسو له اولادونو سره په چلند کې
بې انصافي ونه کړئ. (طبراني)
- (۲) کوم مسلمان چې خپله لور ښه وروزي، ښه تعلیم ورکړي او په پالنه
کې یې زحمت وکارې نو هغه به د دوزخ له اور څخه خوندي وي.
- (۳) ای مسلمانانو! خپل ماشوم په ښه ډول وروزی. (طبراني)
- (۴) رسول الله ﷺ ویلي: خپلو ماشومانو ته په اووه کلنۍ کې د لمانځه
سپارښتنه وکړئ او پر لس کلنۍ سزا ورکړئ. دې عمر ته تر رسېدو وروسته
یې بستري جلا کړئ. (مشکوٰۃ)
- (۵) رسول الله ﷺ ویلي: موږ وپلار چې اولاد ته څه ورکولای شي په دې
ټولو کې غوره ورکړه د اولاد ښه ښوونه او روزنه ده. (مشکوٰۃ)
- (۶) تاسو به د قیامت په ورځ په خپلو او د پلار په نومونو رابلل کېږئ نو
ښه نومونه غوره کړئ. (ابوداود)

(۷) په کوم نامه کي چي د بندگۍ او الهي ستاينې څرگندونه وي د الله دېر خوښ دی. (بخاري)

(۸) تر هر څه وړاندي بايد پر خپل اهل و عيال لگښت وشي او بيا پر هغو کسانو چي نژدې خپلوان وي. (طبراني)

(۹) که يو دينار د الله په لار، بل د مريسي په ازادولو، بل مسکين ته په ورکړه او بل پر خپل اهل و عيال خرڅ شي نو په ټولو کي د اجر او ثواب له مخې غوره هغه ده چي د خپلې کورنۍ او اهل و عيال پر نفقه ولگول شي.

د اولاد نوم او ادب :-

(۱۰) له ابو وهب رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د رسولانو نومونه پر ځان ږدی، د الله په نزد تر ټولو غوره نوم عبد الله او عبد الرحمن دي او تر ټولو رښتني نومونه حارث او همام دي. (ابوداود، نسايي)

(۱۱) له حبه رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د چا چي درې ماشومان تر بلوغ وړاندي مړه شي نو د قيامت په ورځ به يې د جنت دروازي ته راولي چي دننه شی. دوی به ووايي چي موږ هغه وخت داخلېږو چي موږو پلار مو هم داخل شي. نو دوی ته به وويل شي چي تاسو هم داخل شئ او ستاسو موږو پلار دي هم داخل شي. (طبراني، کبير)

د لوڼو پالنه :-

(۱۲) په حديث کي دي چي کله د چالور پيدا شي نو الله فرشتې ور لېږي او وايي: اې د کور څښتنانو! پر تاسو دي سلام وي، پر نجلی و زر غوړوي او پر سريې د لاس په تېرولو وايي: دا يو کمزوری موجود دی چي له

کمزوري وجود څخه پيدا شوی دی، څوک چي يې پالنه او روزنه وکړي نو په قيامت کي به د الله مرسته ورسره وي. (طبراني)

(۱۳) رسول الله ﷺ وويل: هر څوک چي د لوڼو په پيداښت وازمويل شي او دی د ښه چلند په کولو دا امتحان ورکړي نو هغه نجونې به د قيامت په ورځ د ده لپاره د جهنم د اور په وړاندې ډال وگرزي. (مشکوٰۃ)

نېک اولاد:-

(۱۴) له ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: په مرگ سره د انسان د اعمالو لړۍ ختمېږي، خود درو شيانو د ثواب سلسله يې روانه وي: لومړی صدقه جاريه، دويم گټور علم او درېيم نېک او صالح اولاد چي ده ته دعا کوي. (الادب المفرد)

وصيت:-

(۱۵) په حديث کي دي چي که له کوم مسلمان سره د وصيت کولو وړ شي وي نو بايد دوي شپې داسي ورباندې تېري نه شي چي له ده سره يې وصيت موجود نه وي.

(۱۶) په حديث کي دي چي که يوه زوی ته شي ورکوي نو بل ته يې هم ورکړی که نه دا يې انصافي ده. (ترمذي)

ناروا وصيت:-

(۱۷) له ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: يو نارينه او ښځه شپېته کاله د الله په عبادت او اطاعت کي تېروي، بيا يې د مرگ وخت راکځي نو د وصيت په وسيله وارثانو ته زيان رسوي، د داسي کسانو

لپاره جهنم واجب دی. تردې حدیث وروسته ابو هريره ؓ د حدیث د مضمون په تائید کي دا قرآني ایت ووايه: من بعد وصية يوصي بها او دين غير مضار تر و ذالك الفوز العظيم پوري. (مسند احمد)

د خوندواو ورونو حقوق

د مشر ورور، خور او لونو حق: -

رسول الله ﷺ ویلي چي مشر ورور پر کشر ورور داسي حق لري لکه پلار پر زامنو. (مشکوٰۃ، حیات المسلمین)

انس ؓ وایی چي رسول الله ﷺ وویل: که څوک دوي یا درې لونې او دوي یا درې خوندي تر هغو وپالي چي ترې بېرېزي او یا مري نوزه او هغه به په جنت کي دې دوو گوتو په څېريو، ده د شهادت او منځ گوتي ته ښاره وکړه، د يوې لور او خور هم دا حکم دی. (الادب المفرد)

د یتیم حق

پر یتیم رحم کول: -

رسول الله ﷺ وویل: څوک چي له یتیم هلک یا نجلی سره ټپکي کوي زه او دی به په جنت کي داسي يو لکه د لاس دا دوي گوتي.

(حاکم عن انس الادب المفرد)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وویل: د مسلمانانو په کورونو کي تر ټولو ښه کورنی هغه ده چي پکي له موجود یتیم سره ښه چلند کېږي او د مسلمانانو تر ټولو بده کورنی هغه ده چي پکي له موجود یتیم سره بد چلند کېږي. (ابن ماجه)

د یتیم د مال خوړونکی به په داسې حال کې له قبر څخه را پورته شي چې له خولې به یې د اور لمبې وزي. (ابو یعلی)

د یتیم پالنه :-

له اوف بن مالک رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: زه او د نورو بارخوگانو مېرمن به د قیامت په ورځ دا ډول یو (د حدیث راوي یزید بن زریع د شهادت او منځنۍ گوټې لور ته په اشاره وویل چې داسې به سره ژړې یو) د نورو بارخوگانو د مېرمنې په تشریح کولو یې وویل چې له دې څخه مراد هغه مېرمن ده چې مېړه یې وفات شي او یا طلاق ورکړي او دا ښکلا لري خو د خپلو یتیمو ماشومانو د ساتنې له کبله بله نکاح ونه کړي او خپل خواهشات یې ساتلي وي تردې چې ماشومان یې ځوانان او یا له دې پیل یا مړه شي. (ابوداود، مشکوٰۃ، حیات المسلمین)

له یتیم سره مینه او پر هغه شفقت :-

رسول الله ﷺ ویلي: څوک چې صرف د الله لپاره د یتیم پر سر لاس تېر کړي نو د هغه د وېښتانو په څېر ښکې به ورکړل شي او څوک چې له یتیم هلك یا نجلی سره احسان وکړي نو زه او دی به په جنت کې داسې یو لکه د شهادت او منع گوټه، (بهشتي زیور)

صله رحمي :-

له ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: ای خلکو! تاسو باید د خپل نسب په اړه دومره معلومات حتما ولری چې په وسپله یې له خپلو خپلوانو سره صله رحمي وکړای شئ (مثلا پلار، نیکه، منډې، اناګانې

او د هغوی اولاد، نارینه او ښځې باید دا هر څه وپېژني او د دې نومونه حتما یاد کړي چې دا دوی الارحام بلل کېږي او له دوی سره د صله رحمې کولو امر شوی دی) ځکه د صله رحمې په کولو د خپلوانو تر منځ مینه پیدا کېږي، په مال کې برکت لوېږي او عمر زیاتېږي. (مسلم)

ابو هريره رضی الله عنه وایي چې یو چا وویل: ای د الله رسول له! زما یو څو خپلوان عجیب طبیعت لري زه ورسره صله رحمې کوم او دوی یې نه کوي، زه له دوی سره نېکي کوم او دوی حماقت کوي. رسول الله ﷺ یې په ځواب کې وویل: که هغوی واقعاً داسې وي لکه ته چې وایې نو ګواکي د دوی په خولو کې ګرمې ایرې اچول کېږي (ستا ورکړه دوی ته حرامه ده او د دوی نس ته د اور اچولو حکم لري) الله به تر هغو همېشه د دوی په مقابل کې در سره مرسته کوي چې ته پر دې صفت ولاړ یې. (مسلم، الادب المفرد)

رسول الله ﷺ ویلي چې د هرې جمعې په شپه د خلکو اعمال د الله حضور ته وړاندې کېږي نو الله د صله رحمې ماتوونکو اعمال نه مني.

(الادب المفرد)

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک درې شیان ولري نو الله به ورسره په اسانۍ حساب وکړي او په خپل رحمت به یې جنت ته داخل کړي. پوښتنه وشوه چې ای د الله رسول له! دا څه دي؟ ده وویل: څوک چې موبې برخې کوي ورکوی یې، څوک چې له تاسو سره خپلوي شکوي تاسو یې پالئ او څوک چې پر تاسو ظلم وکړي ویې بڅښي، که داسې وکړئ نو الله به مو جنت ته داخل کړي.

(طبراني، حاکم، الادب المفرد)

رسول الله ﷺ ویلي: الله وایي چي زما نوم الله اور حمان دی، ما خپل نوم له رحم څخه مشتق کړی دی څوک چي یې وصلوي زه به یې وعلوم او څوک چي صله رحمي غوڅوي نو زه به یې هم غوڅوم. (ترمذي، ابوداود)
 (د شعبان د پنځلسمې په شپه نژدې ټول خلگ ازادېږي يعنې بخښل کېږي مگر د خپلوي نه پالونکي، د مور و پلار ازاري او د شرابو عادي دا درې سره په دې شپه هم نه ازادېږي.) (بيهقي، ترمذي، ابوداود)

د گاونډي حقوق :-

له انس رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: زما دي په هغه رب قسم وي چي زما روح یې په واک کي دی هیڅوک تر هغو مسلمان نه دی څو د خپل گاونډي لپاره هغه خیر ونه غواړي چي ځان ته یې غواړي.
 (صحيح مسلم، الادب المفرد)

له معاویه بن حیده رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: د گاونډي حق دادی چي کله ناروغ شي نو پوښتنه یې وشي او په جنازه کي یې ونډه واخلي، که پور و غواړي نو پور ورکړي، که لوڅ وي نو جامه ورکړي، که خوښي تر لاسه کړي مبارکي ورته وواياست، که غم پرې راشي تسلي ورکړي او خپل کور تر هغه لور مه جوړوي چي دی له هوا څخه بهې برخې شي او د خپل نغري په دود ضرر مه وررسوي. (طبراني)

رسول الله ﷺ ویلي چي کله یو مسلمان مري او درې نژدې گاونډیان یې د خیر شاهدي ورکوي نو الله وایي: ما د خپلو بندگانو شاهدي د هغوی له علم سره سمه منلې او په څه چي زه پوهېږم هغه مي بخښلي دي. (مسند احمد)

د دوست حق :-

له ابن عون رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د خپل دوست او درناوی په داسې ډول مه کوی چې پر هغه تکلیف شي.
فايده:-

له هر چا سره د هغه د مرتبې برابر چلند کوی. (الادب المفرد)

د مسلمانانو حقوق

د مسلمان ساتنه :-

له عبد الله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: پوره مسلمان هغه دی چې د ژبې او لاس له ضرر څخه يې بل مسلمان خوندي وي او پوخ مهاجر هغه دی چې الله څه منعه کړي، دی يې پرېږدي.

(بخاري، مسلم)

ترمذي او نسايي پر دې حديث دا زياتونه هم کړي ده چې کامل مومن هغه دی چې خلک يې د خپل ځان او مال په اړه امانتدار وبولي.

(ترجمان السنة)

د دوستانو پېلتون :-

له عبد الرحمن بن غنم او اسماء بنت يزيد څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د الله په بندگانو کې هغه کسان تر ټولو بد دي چې شيطانت کوي او دوستان سره پېلوي. (احمد، بیهقي)

د ملګرو زړه ماتول :-

له ابن عباس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: حتما له خپل ورور سره مه بحث کوئ او مه داسې خبرې کوئ چې دده زړه مات شي، داسې وعده هم مه ورکوئ چې پوره کولای یې نه شی. (ترمذي)
البتہ که یې د یو عذر له کبله پوره نه کړای شي نو معذور دی.

زید بن ارقم رضی اللہ عنہ له رسول الله ﷺ څخه روایت کړی چې که څوک له خپل ورور سره وعده وکړي او هغه مهال یې د پوره کولو نیت وي خودی یې پوره نه کړای شي، یا یې پریوه وخت د راتګ وعده کړې وي خورا نه شي (یو عذر ورپېښ شي) نو گناهګار نه دی. (ابوداود، ترمذي، حیات المسلمین)

د مشورې ورکول :-

له جابر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک له خپل ورور څخه مشوره وغواړي نو باید ورپې کړي.

(ابن ماجه، حیات المسلمین)

پر خلکو رحم کول :-

له جریر بن عبد الله رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: الله پر هغه چا رحم نه کوي چې پر خلکو رحم نه کوي. (بخاري، مسلم)

مسلمان سپک بلل :-

له ابو هريره رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د یو چا لپاره دا شر کافي دی چې خپل مسلمان ورور سپک وبولي، دیوه مسلمان هر څه

پر بل حرام دي، (مثلا دهغه خان، مال او ابرو ته تاوان رسول، دهغه عيب بيانول او دهغه غيبت كول.) (ترمذي)

له ملګري سره ليدل :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: کوم وخت چې يو مسلمان دخپل ورور پوښتنه کوي يا يې ليدنې ته ورځي نو الله وايي چې ته هم پاک يې او تګ دي هم، تا په جنت کې خپل ځای جوړ کړ. (ترمذي)

د مسلمان حقوق :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې يو مسلمان پر بل شپږ حقوق لري. پوښتنه وشوه چې هغه کوم دي؟ ده وويل:

(۱) د ليدنې پر مهال سلام كول.

(۲) د مېلمستيا بلنه منل.

(۳) کله چې له تا خوا خوږې وغواړي نو له هغه سره خواخوږې بنودل.

(۴) کله چې د پرنجي پر مهال الحمد لله ووايي نو یرحمک الله ويل.

(۵) کله چې ناروغ شي دهغه پوښتنه كول.

(۶) په جنازه کې ګډون. (ترمذي، حیات المسلمین)

د اړیکو غوڅول :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: هيچا ته نه ده روا چې له مسلمان سره تردرو ورځو زياتې اړیکې غوڅې کړي، کله چې درې ورځې پوره شي نو دی دي ورسره وويني او سلام دي ورواچوي، که هغه د سلام ځواب ورکړ نو دواړه به په ثواب شريک وي او که يې نه سلام

ځواب ور نه کړ نو د سلام کوونکي مسئولیت ختم شو او د اړیکو غوڅولو
گناه پرې نه شته. (بخاري، مسلم، الادب المفرد)

د مسلمان د عزت ساتنې حق :-

له جابر رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که یو څوک بل
مسلمان په داسې ځای کې خوار کړي چې هلته یې بې عزتي وي او یا یې
عزت کمېږي نو الله به یې په داسې ځای کې خوار کړي چې دی به د الله مرسته
غواړي او که یې په داسې ځای کې مرسته وکړي چې هلته د هغه بې عزتي کېږي نو
الله به په داسې ځای کې ورسره مرسته وکړي چې اړتیا یې وي. (ابوداود)

دلارې حق :-

رسول الله ﷺ ویلي چې په لار کې مه کښېنئ او که په لار کې له
کښېنستلو لاس نه اخلئ نو حق یې ورکړئ. صحابه کرامو رضي الله عنهم وویل چې ای د
الله رسول! دلارې حقوق څه دي؟ ده وویل: د سترگو ساتنه، له زورونې ډډه
کوله، د سلام ځواب، خلکو ته د ښو خبرو لارښوونه او له ناوړه چارو منع
کول. (مشکوٰۃ)

د ناروغ پوښتنه :-

ای مسلمانانو! کله چې په تاسو کې څوک ناروغ شي نو د اوږده ژوند
زېږی ورکړئ ځکه ستاسو په وینا د چا ژوند نه اوږدېږي خو طبیعت یې
خوشالېږي. (ترمذي، ابن ماجه)

د ناروغ پوښتنه داده چې ور تلونکي کسان ژر ترې ولاړ شي.
(مسند الفردوس للديلمي)

د مسکین حق :-

له انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: الله وایي که څو زما په مخلوق کي له داسي کمزوري سره ښه وکړي چې هيڅ کفالت کوونکی یې نه وونو د هغه بنده د کفالت مسئول زه یم. (خطیب)

د حیوان حق :-

رسول الله ﷺ ویلي چې هر احساس درلودونکی حیوان ته چې لوږه او تنده پرې راځي خوراک او څښاک ورکول ثواب لري. (بخاري، مسلم)

د واکمن او اولس حقوق

له ابن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: پاچا پر ځمکه د الهي رحمت او شفقت سیوری دی، د الله مظلوم بندگان په دې سیوري کي پناه اخلي که هغه انصاف وکړي نو ثواب یې ورکول کېږي او پر اولس یې شکر لازمېږي او که ظلم یې د الله په امانت کي خیانت وکړي نو گناه یې پرده ده او پر اولس صبر لازم دی. (بيهقي، مشکوة)

ابو امامه رضی اللہ عنہ وایي چې رسول الله ﷺ وویل: ای مسلمانانو! خپلو واکمنو ته بد مه وایاست او له الله یې د ښه والي دعا وغواړئ ځکه د هغوی ښه والی ستاسو ښه والی دی. (طبراني)

ابن عمر رضی اللہ عنہ وایي چې رسول الله ﷺ وویل: ای مسلمانانو! په تاسو کي هر یو واکمن دی او د خپل رعایت په اړه به ترې پوښتنه وشي، څوک چې پر خلکو حکومت کوي نو دی یې واکمن دی او خلک یې رعایت نو له واکمن څخه به د خپل رعایت په اړه پوښتنه کېږي، هر سړی د خپل کور واکمن دی او

کورنی یې رعایت، نو له ده به د خپلې کورنۍ په اړه پوښتنه کېږي، هره ښځه د خپل مېړه د کور واکمنه ده او د هغه کور یې رعایت، له دې څخه به د خپل مېړه د کور په اړه پوښتنه کېږي، هر نوکر د خپل بادار د مال او وسایلو ساتونکی دی او د هغه شتمني یې رعایت نو له ده څخه به د خپل بادار د مال او وسایلو په اړه پوښتنه وشي.

(بخاري، مسلم، مسند احمد، ابوداود، ترمذي)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: اي مسلمانانو! تر څو چې ستاسو واکمن پاک زېږي، امير مو سخي او چارې مو د مشورې پر بنسټ وي نو د ځمکې پر مخ ژوند د هغې تر نس درته غوره دی او کله چې مو واکمن شرير، بدای مو بخیل او چارې مو د ښځو په مشوره وي نو د ځمکې تل د هغې پر سر تر ژوند درته غوره دی. (ترمذي)

له ابن عمر ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د واکمن امر منل او اطاعت پر هر مسلمان فرض دي که څه هم خوښ یې نه وي، څو چې یې د گناه امر نه وي ورته کړی او کله چې یې پر گناه امر کړي نو پر مسلمان یې اطاعت واجب نه دی. (بخاري، مسلم، مشکوة)

له علي ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د گناه په چارو کې د هېچا اطاعت نه شته، اطاعت يوازي په ښو چارو کې دی.

(بخاري، مسلم، مشکوة)

ام سلمه ؓ وايي چې رسول الله ﷺ وويل: پر تاسو به داسي واکمن وټاکل شي چې ښه کارونه به هم کوي او بد هم، نو چا چې انکار وکړ يعنې د هغه د بد کار په اړه یې د ده په مخ کې وويل چې دا کار دي د شريعت خلاف

دی نو هغه خپله دنده ترسره کړه او چا چې داسې ونه کړل یعنې د دې جرأت یې نه وو چې په خوله ورته ووايي خو دا کار یې په زړه کې بد و باله، مطلب په گناه کې له ونډې اخیستلو خلاص شو خو څوک چې په دې کار راضي وي او پیروي یې وکړي نو هغه ورسره شریک دی. صحابه وو وویل چې ایا موږ ورسره جگړه ونه کړو؟ ده وویل: نه! څو چې لمونځ کوي تر هغه وخته ورسره مه جنگېږئ. (مسلم، مشکوٰۃ)

وايل بن حجر بن سلمه بن يزيد له رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې اې د الله رسول! که پر موږ داسې حاکمان مسلط شي چې له موږ حق غواړي او زموږ حقوق نه را کوي نو ته په دې اړه څه وایې؟ ده وویل: د هغوی احکام واورئ او اطاعت یې وکړئ ځکه پر دوی خپل مسئولیت فرض دی او پر تاسو خپل مسئولیت. (مسلم، مشکوٰۃ)

له طلحه بن عبید الله ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د ظالم واکمن دعا نه قبلېږي. (حاکم)

په بل حدیث کې له ابو هریره ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د درو کسانو کلمه هم نه منل کېږي یو پکې هغه واکمن دی چې پر خپل اولس ظلم کوي. (طبراني)

له معقل بن یسار ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که کوم بنده ته الله د ولس مشري و سپاري او دی یې په خیر او نېکي سره ترسره نه کړي نو جنت به ونه مومي. (بخاري، مسلم، مشکوٰۃ)

له عائشې ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ په دعا کې ویل: اې الله! که څوک زما د امت مشر او واکمن وي پر دوی ظلم او تېری کوي نو ته

یہ ہم پہ ستونزو او تکلیفونو اختہ کرہ او شوک چي زمالہ امت سرہ نہکی او احسان کوي نو تہ ہم نہکی او احسان ورسرہ وکرہ. (مسلم، مشکوٰۃ)

د دوو لورو تر منځ پرېکړه :-

له علي ؑ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که دوه کسان دعوه درته وړاندي کړي او يو خپله مسئله بيان کړي نو څو چي دي د هغه بل خبرې نه وي اورېدلې د لومړني کس په اړه پرېکړه مه کوه ځکه د دويم په بيان سره به تاته ټول تفصيل معلوم شي. (ترمذي)

د خادم حق :-

رسول الله ﷺ وويل چي مينځې او مرييان ستاسو وروڼه دي، الله تاسو ته په قبضه کي درکړي دي نو که تاسو پر چا واک لرئ نو په کار ده چي هغه خوراک ورکړئ چي په خپله يې خوري، هغه لباس ورکړئ چي په خپله يې اغوندئ او تروس زيات بوج ورباندي وانه چوئ او که کوم کار دوی نه شي کولای په خپله يې وکړئ. (بخاري، مسلم، الادب المفرد)

ابو هريره ؓ وايي چي رسول الله ﷺ وويل:

اې مسلمانانو! که کوم خادم خوراک راوړي او هغه يې د پنځولو پر مهال د دود تکليف تېر کړي وي نو تاسو ته په کار ده چي که هغه له ځان سره کښنوئ نه نو يو دوي گولي ضرور ورکړئ. (بخاري، مسلم، ابن ماجه)

روزي گڻل

د مال اندازه :-

له انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که کوم سړی شتمني نه خوښوي نو په هغه کې هیڅ ښېگڼه نه شته ځکه په دې سره د خپلوانو حقوق پوره کېږي، امانت ادا کېږي او په وسپله یې انسان له نورو خلکو بې پروا کېږي. (بیهقي)

قناعت :-

رسول الله ﷺ ویلي: الله چې خپلو بندگانو ته څه ورکوي دایوه ازموینه ده، که په خپل قسمت راضي شي نو روزي یې ډېروي او که راضي نه وي نو روزي یې نه پراخېږي. (مسند احمد)

علي رضی الله عنه وایي چې رسول الله ﷺ وویل: که کوم څوک په لږ روزي راضي وي نو الله ترې په لږ عمل راضي کېږي. (بیهقي)

له انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که کوم څوک په یوه کار کې بریالی وي نو لازمه ده چې خوشي یې نه کړي. (بیهقي)

په معامله کې صداقت :-

له معاذ رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: تر ټولو غوره کسب د هغو سوداګرو دی چې رښتیا وایي، که امانت ورته کېښودل شي خیانت نه پکې کوي، د وعدې مخالفت نه کوي، د خرڅولو پر مهال د یوه شي بې ځایه ستاینه نه کوي، کله چې یو شی رانيسي قیمت یې نه ځنډوي او که یې پر چا پور باندې وي نو سختي ورسره نه کوي. (بیهقي)

د حلالې روزي گټل :-

علي ؑ وايي چي رسول الله ﷺ وويل: الله دا خبره خوښوي چي خپل بنده د حلالې روزي په لټه کي پر زحمت او تکليف وويني.
(الديلمي، ترمذي)

د مور او پلار او اولاد لپاره روزي گټل :-

له انس ؓ څخه روايت دی چي که څوک د خپل بودا مور و پلار لپاره روزي گټي او خولې توپوي نو هغه د الله په لار کي دی او څوک چي د خپلو ورو ماشومانو د پالنې لپاره تکليف کوي نو هغه د الله د لارې مجاهد دی او څوک چي د ځان لپاره خوارې کاري څو خلکو ته لاس و نه نيسي نو دا هم د الله د لارې مجاهد دی. (بخاري، مسلم)

ناروا گټه :-

په حديث کي دي چي که د انسان د بدن غوښه په حرامو وده وکړي نو هغه به جنت ته داخل نه شي. (مشکوٰۃ، احمد، دارمي)

په خپل لاس کار کول :-

له عائشي ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: ستاسو لپاره تر ټولو ښه خوراک هغه دی چي په خپل لاس يې وگټي او د اولاد گټه هم رواده.
(ترمذي، ابن ماجه، نسائي، مشکوٰۃ)

حلال کسب :-

له عبد الله بن مسعود ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: پاکه او حلاله روزي گټل فرض دي خو تر فرضو وروسته، يعني الله چي کوم

فرايض ټاکلي د هغو تر کولو وروسته حلاله روزي هم فرض ده.

د روزي گټلو وخت :-

رسول الله ﷺ وييلي چي د روزي او حلالې گټې لپاره سهار وخت پاڅېږئ ځکه د دې وخت کارونه برکت او پراختيا لري. (طبراني)

په معامله کي نرمي :-

رسول الله ﷺ وييلي چي الله دي پر هغه چا رحم وکړي چي د خرڅولو، رانيولو او غوښتلو پر مهال له نرمۍ او ښو اخلاقو کار اخلي. (بخاري)

د ښک سوداگر خويونه :-

له ابو امامه ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که په سوداگر کي لاندې درې خويونه وي نو د هغوی گټه ښه او حلاله ده.

(۱) کله چي له چاشي واخلې نو بدې يې نه بيانوي.

(۲) کله چي پر بل شي گرزوي نو بې خايه ستاينه يې نه کوي او هغه نه تېرباسي.

(۳) په معامله کي د دروغو قسمونه نه کوي. (اصفهانې)

د مزدور اجرت :-

له ابن عمر ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: مزدور ته خپله مزدوري د خولو تر وچېدو وړاندې ورکړئ. (ابن ماجه)

مقدر رزق :-

له حذيفه ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: الله ماته وحي وکړه چي هيڅوک تر خپل مقدر رزق وړاندې نه مري که څه هم په ځنډ ور

ورسپړي، نو چي خبره داسي ده له دې امله د الله نافرمانی مه کوي، د روزی په گټلو کي تر اعتدال مه تېرېږي، د روزی څخه پدو په صورت کي یې د گناه په وسيله مه غواړئ او له الله سره چي کوم رزق دی هغه د ده په اطاعت سره تر لاسه کېږي. (بزار)

خپل منځي رعایت :-

له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: بې شکه الله په خرڅولو، رانیولو او د قرض په ورکړه کي له رعایت او سخاوت څخه کار اخیستونکي خوښوي. (ترمذي)

په تجارت کي رښتنولي او امانت :-

عبید بن رفاعه له خپل پلار رفاعه ؓ څخه روایت کړی چي رسول الله ﷺ وویل: تاجران به د قیامت په ورځ له بد کارانو سره راپورته شي مگر پرته له هغو کسانو سره چي په خپل تجارت کي یې له تقوا، ښکې، ښه چلند او رښتنولي څخه کار اخیستی وي.

(جامع ترمذي، ابن ماجه، معارف الحديث)

د سوداگر صداقت :-

له ابو سعید خدری ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: رښتنی او امانتدار سوداگر به د انبیاءو، صدیقینو او شهداوو ملګري وي.

(جامع ترمذي، معارف الحديث)

په ټول او کچه کې کمی :-

له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ کچونکو او ټول کونکو ته وویل: ستاسو په لاسونو کې دوه داسې کارونه دي چې له کبله یې مخکینی قونه هلاک شول. (ترمذي)

د شيانو ذخيره کول :-

له عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: سوداگر ته د الله له خوا رزق ورکول کېږي (د وچکالۍ په زمانه کې) د گرانۍ په نیت غله ساتونکي او ذخیره کوونکي ملعون دي. (ابن ماجه، دارمي، مشکوة)
د مال صدقه :-

رسول الله ﷺ تاجرانو ته لارښوونه وکړه چې اې کاروباريانو! د مال خرڅولو پر مهال د چټیتو او دروغو قسمونو پر امکان وي نو حتما خپل مالونه خیراتوئ. (ابوداود)

قرض**له قرضدار سره ښه چلند :-**

له عائشې رضی الله عنها څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که زما په امت کې څوک قرضدار شي، د هغه د ادا کولو پوره هڅه وکړي او تر ادا کولو وړاندې یې و مري نو زه یې مرستندوی یم. (احمد، طبراني)
رسول الله ﷺ ویلي چې که څوک غواړي چې الله یې د قیامت له غم او سختۍ څخه وساتي نو په کار ده چې تنگلاسي قرضدار ته وخت ورکړي او یایې وروبخښي. (مسلم)

د قرض لعنت :-

له عبد الله بن جحش رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د قرض په اړه ويلي: قسم په هغه ذات چې زما ځان يې په ولکه کي دی، که څوک په جهاد کې ووژل شي، دويم ځل را پياڅي بيا ووژل شي او همداسي درې ځله نو که يې پر دمه قرض وي تر هغو به جنت ته ولاړ نه شي چې ادا کړی يې نه وي.

(ترغيب، نسايي، حاکم، حیات المسلمین)

د قرض ورکولو نېت :-

رسول الله ﷺ ويلي: څوک چې قرض اخلي او د ورکړې اراده يې لري نو الله به يې د قيامت په ورځ دده پر ځای ورکړي او څوک چې قرض اخلي د ورکړې اراده يې نه لري او په همدې حال کي مري نو الله به د قيامت په ورځ ورته ووايي چې اې زما بنده! ممکن تا فکر کړی وو چې زه به له تا څخه د خپل بنده حق وانه خلم؟ نو دده ځيني نېکۍ به هغه ته ورکړي او که نېکۍ ونه لري نو د هغه گناه يې به پرده بار کړي. (طبراني، حاکم)

د قرض عذاب :-

رسول الله ﷺ ويلي چې اې مسلمانانو! له قرض څخه ځان وساتئ ځکه د شې مهال فکر او اندېښنه پيدا کوي او د ورځې مو په ذلت او خواري اخته کوي. (بيهقي في شعب الايمان)

له قرض څخه پناه :-

رسول الله ﷺ ويلي چې اې مسلمانانو! که په تاسو کي د يو چا جامې شلیدلې او زور لباس يې اغوستی وي نو تر دې غوره ده چې له يو چا پور

و کړي او د ورکړې وس يې ونه لري. (مسند امام احمد)

رسول الله ﷺ ویلي چي اې مسلمانانو! له بې وزلي، ذلت، خواري او مسکنت څخه د الله پناه وغواړئ. (نسایي، حاکم، ابن حبان)
د قرض ادا کولو دعا: -

له انس بن مالک ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ معاذ بن جبل ته وویل: ایا داسي دعا در ونه ښیم چي که د غره په څېر قرض در باندې وي نو هم به يې الله ادا کړي، دا دعا وايه:

قل اللهم ملك الملك توفى الملك من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء وتعز من تشاء وتذل من تشاء بيدك الخير انك على كل شير قدير، يا رحمن الدنيا والاخرة ورحيمهما تعطيهما من تشاء وتمنع منهما من تشاء ارحمني رحمة تغني بها عن رحمة من سواك.

اې الله! د ټولي پاچاهۍ واکمنه ده چي چاته وغواړي واک ورکوي او چي چاته وغواړي ترې اخلي يې، که دي چاته خوښه شي غالبوي يې او که دي خوښه وي خواروي يې، هره ښېگڼه ستا په لاس کي ده بې شکه ته پر هر څه قدرت لري، اې په دنيا او اخرت کي رحمانه او په دواړو کي رحيمه! ته دا دواړه جهان هغه چاته ورکوي چي خوښه دي وي او له هغه چاي يې را گرزوي چي خوښه دي وي، پر ما داسي رحمت وکړه چي په سبب يې له ځان پرته د بل رحمت ته اړ نه شم. (طبراني في الصغير، بهشتي زيور)

د قرض ورکولو ثواب :-

رسول الله ﷺ ویلي چي د معراج په شپه مي د جنت پردروازه دا لیکنه ولیده چي د خیرات ثواب لس برخي دی او د قرض ورکولو ثواب اتلس برخي دی. (بهشتي زیور)

قرضدار ته وخت ورکول :-

رسول الله ﷺ ویلي: تر کومه وخته چي د قرض ادا کولو وخت نه وي راغلی که تر هغه وخته یو غریب ته وخت ورکړل شي نو هره ورځ یې دومره ثواب ورکول کېږي لکه هغومره روپی چي خیراتوي او کله چي یې وخت را ورسېږي بیا مهلت ورکړي نو دومره ثواب ورکول کېږي لکه تر هغو چي هره ورځ لس ځله زیاتې خیراتوي. (بهشتي زیور)

د سود حرمت**د سود گناه :-**

له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: **د سود گناه او یا** برخي لري یوه عادي برخه یې داده چي دومره گناه لري لکه له خپلې مور سره زنا کول. (ابن ماجه، بیهقي، مشکوٰۃ)

د پور وړي له ډالۍ سره احتیاط :-

له انس ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: که څوک بل ته قرض ورکړي نو بیا دي د هغه ډالۍ نه قبلوي. (بخاري، مشکوٰۃ)

د سود عذاب :-

ابو هريره ؓ وايي چي رسول الله ﷺ وويل: داسي يو وخت به راشي چي له سود کوونکو پرته به هيڅوک موجود نه وي او که وي نو هم به د سود اثر ورسېږي او په يوه روايت کي دي چي د سود گرځ به ورسېږي. (مسند احمد، ابوداود، نسايي، ابن ماجه، مشکوة)

د سود معامله :-

له جابر ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ پر سود خوړونکي، ورکوونکي، ليکونکي او شاهد لعنت ويلی دی. ويلي يې دي: دا ټول سره يودي. (بخاري، مسلم)

د رشوت حرمت**پر رشوت لعنت :-**

له عبدالله بن عمر ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ پر رشوت اخيستونکي او ورکوونکي لعنت ويلی دی. (ابوداود، مسلم)
په ابن ماجه او ترمذي کي له لوبان ؓ څخه روايت دي چي د دواړو تر منځ پر معامله کوونکي يې هم لعنت ويلی دی. (مسند احمد، يهقي)

پر رشوت د دوزخ عذاب :-

په حديث کي دي چي رشوت اخيستونکی او ورکوونکی دواړه به دوزخ ته داخل شي. (طبراني في المعجم الكبير)

فایده:-

البتہ پہ کوم خای کی چي د رشوت له ورکړې پرته د ظلم مخه نه شي
نیول کېدای نو ورکړه یې رواده خواخیستل یې حرام دي.

(حیات المسلمین)

ڄلورم باب ... ٽولنيزي چاري

کور ته د نوتلو ادا

استيذان (اجازه غوښتل): -

له عطاء بن يسار رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي يو چال له رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه: ايا زه خپل کور ته د نوتلو پر مهال د مور په شتون کې هم اجازه وغواړم؟ ده وويل: هو. نو هغه وويل: زه خو له خپلې مور سره يو ځای اوسم نه دا چي زه پيل او دا پيله اوسي؟ رسول الله ﷺ وويل: بيا هم اجازه اخله. هغه وويل: زه د خدمت لپاره بيا - بيا کور ته ورځم نو هم به اجازه غواړم؟ رسول الله ﷺ وويل: د اجازې په اخيستلو د تنه ورځه، ايا ته دا خوښوي چي خپله مور په لوڅ حالت کي وويني؟ هغه وويل: نه! نو رسول الله ﷺ وويل: بس اجازه اخله. (مشکوۃ)

له رسول الله ﷺ څخه نقل شوی چي اجازه غوښتل درې ځله وي، که اجازه درکړل شوه خو ښه خبره ده که نه ستانه شی. (زاد المعاد)
ښه داده چي تر اجازې اخيستلو وړاندي سلام و اچوي او خپل نوم وښيي نه دا چي وښيي زه یم. (زاد المعاد)

له ابو امامه رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: الله درو کسانو ضامن دی په ژوند کي الله ورته کافي دی او تر مرگ وروسته يې ځای جنت دی: (۱) څوک چي خپل کور ته په سلام کولو ننوزي الله يې ضامن دی. (۲) څوک چي مسجد ته روان شي الله يې ضامن دی. (۳) څوک چي د الله په لار کي جهاد ته ووزي نو الله يې ضامن دی. (الادب المفرد)

پیده ته سلام کول :-

مقداد بن اسود رضی الله عنه وایی چي کله به رسول الله ﷺ د شپې مهال کور ته راتلی نو داسي سلام به یې کاوه چي ویشو کسانو به اوږېد او پیده به نه خبرېدل. (الادب المفرد)

د رسول الله ﷺ سنت :-

که به رسول الله ﷺ د یو چا لیدنې ته ولاړ نو سنت یې دا وو چي د درې ځله سلام په کولو به یې اجازه غوښته، که به ځواب ور نه کړل شو نو بیرته ستنبده. (زاد المعاد)

د رسول الله ﷺ عادت دا وو چي دروازي ته په مخامخ درېدو یې اجازه نه غوښته بلکي د دروازي راسته یا چپ اړخ ته په درېدو به یې سلام کاوه او بیا به یې د دتنه ورتلو اجازه غوښته خو تر ننوتلو وړاندي کورونه لیدل شي. (زاد المعاد)

د سلام آداب

رسول الله ﷺ ویلي: هغه سړی الله ته ډېر نژدې دی چي په سلام پیل کوي. (ابوداود)

د سلام پیلولو پر وخت به یې ویل چي السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته. (زاد المعاد)

یو سړی رسول الله ﷺ ته راغی ویې ویل چي السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته، ده ځواب ورکړ او ویې ویل چي ده ډېرش نېکی وگتلی.

(نسایي، ترمذي)

د رسول الله ﷺ طريقه دا وه چي د لاس، سراو يا گوتې په بنورولويې د
سلام خواب نه ورکاوه. (زاد المعاد)

امام بخاري رحمه الله وايي چي له قيلي ﷺ څخه روايت دی چي يوه سړي
وويل: السلام عليكم يا رسول الله! ده يې په خواب کي وويل: وعليکم
السلام ورحمة الله. (الادب المفرد)

له عائشي ﷺ څخه روايت دی چي يو ځل رسول الله ﷺ ماته وويل: دا
جبريل دی تاته سلام وايي.

ما وويل چي عليكم السلام ورحمة الله وبرکاته، ته چي څه وينې زه يې
نه وينم، ده چي څه ليدل ما نه ليدل او خطاب يې رسول الله ﷺ ته وو.

(بخاري، الادب المفرد)

له ابن عباس ؓ څخه روايت دی چي زما په نزد د سلام په څېر د خط
خواب ورکول هم ضروري دي. (الادب المفرد)

رسول الله ﷺ ويلي: تاسو تر هغه وخته جنت ته نه شئ تللای چي مومنان
نه شئ او تر هغه وخته مومنان نه شئ کېدای چي له يوه بل سره مينه ونه کړئ،
ايا تاسو ته هغه تدبير دروښيم چي په غوره کولو يې له يوه بل سره مينه
وکړئ؟ خپل منځي سلام زيات کړئ. (مشکوٰۃ)

له قتاده ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: کور ته د ننوتلو پر
مهال د کورنۍ غړو ته سلام کوئ او کله چي له کوره راوړئ نو د سلام په
کولو ترې رخصتېږئ. (بيهقي، مشکوٰۃ)

که کوم څوک مجلس ته ورشي نو سلام دي ووايي، که کېښتلو ته
اړتيا وه نو کېښني دي او د تلو پر مهال دي دويم ځل سلام وکړي ځکه

نومړی سلام تر دویم غوره نه دی، یعنې دواړه حق او مسنون دي. (ترمذي، مشکوٰۃ)

رسول الله ﷺ ویلي چې بې وزلو ته خوراک ورکړئ او هر شناخته وړ بلده مسلمان ته سلام کوی. (بخاري، مسلم)

له انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ما ته په ټینگار وویل چې گرانه زویه کله چې کور ته ننوزې نو لومړی د کورنۍ غړو ته سلام کوه، دا ست او د کورنۍ لپاره خیر او برکت دی. (ترمذي)

رسول الله ﷺ وویل:

څوک چې له خپل مسلمان ورور سره مخ شي نو هغه ته دي سلام وکړي او که یې ونه یادېوال او ډېره ترمنځ مانع شي او دویم ځل بیا ورسره وويني نو هغه ته دي سلام وکړي.

(زاد المعاد، رياض الصالحين)

عمرو بن شعيب له خپل پلار او هغه له خپل نیکه څخه روایت کوي چې رسول الله ﷺ وویل:

که څوک له مسلمانانو پرته له نورو قومونو سره مشابهت کوي هغه زموږ پر طريقه نه دی (بيا يې له نورو قومونو سره د تشبيه وضاحت وکړ ځکه يهود د گوتو په اشاره سلام کوي او نصارا د لاس په اشاره کوي) مه له يهودو سره مشابهت کوئ او مه له نصاراوو سره، ځکه هغوی د لاسونو په اشاره سلام کوي. (ترمذي)

د سلام حقوق :-

(۱) کله چي يو مسلمان له بل مسلمان سره مخ شي نو بايد سلام ور

واچوي.

(۲) روان دي ناست ته سلام کوي.

(۳) سپور دي هم ناست ته سلام کوي.

(۴) کم کسان دي ډېر و ته سلام ور اچوي.

(۵) کشر دي مشر ته سلام کوي.

(۶) هغه مهال د لاس په اشاره سلام چي مخاطب لرې وي.

(۷) په دومره لوړ او از سلام کول چي هغه بل لوري يې واورې.

(الادب)

له عبدالله بن عمر رضی الله عنه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: ترقیامت

وراندې ځيني نښې يې دادي:

(۱) تر خاصو دايرو د سلام محدود بدل.

(۲) د سوداگري دومره عام بدل چي ښځه به له خپل مېړه سره مرسته

کوي:

(۳) د اهل او نا اهلو ټولو امر به چلېږي.

(۴) د دروغو په شاهدي کي زړورتيا او د حقې شاهدي پتول.

(الادب المفرد)

مصافحه، معانقه اولاس مچول

له انس ﷺ څخه روایت دی چې یو چاله رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه: که یو څوک له بل سره مخ شي نو د هغه په وړاندې دې تپت شي؟ ده وویل: نه! هغه پوښتنه وکړه: لاس یې مچ او معانقه وکړي؟ ده وویل: نه! هغه وویل: لاس یې په لاس کې ونیسي او مصافحه ورسره وکړي؟ ده وویل: هو! (ترمذي)

رزین پرې دا زیاتونه کړې ده چې که هغه له سفره راغلی وي نو معانقه کولای شي. (مشکوٰۃ)

د درناوي په توګه یې لاس هم مچولای شي. (الترغیب والترهیب)
له ابو امامه ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د ناروغ پوره پوښتنه داده چې تاسو یې پر تندي لاس کېږدئ، حال یې وپوښتئ او پوره سلام دادی چې وروسته مصافحه هم وکړئ. (احمد، ترمذي، مشکوٰۃ)
امام شعبي وایي چې رسول الله ﷺ له جعفر بن علي ﷺ سره مخ شو، غاړه یې ورکړه او د سترگو تر منځ یې مچ کړ. (ابوداود، بیهقي، مشکوٰۃ)
د عبد القیس په پلاوي کې شامل زارع ﷺ وایي: کله چې موږ په مدینه کې له سپرلیو کېښته شوو نو د رسول الله ﷺ لاسونه او پښې مو مچ کړل. (ابوداود، مشکوٰۃ)

یو ځل انس ﷺ په ډېره خوشالي او خوښي وویل چې ما په خپلو دې لاسونو له رسول الله ﷺ سره مصافحه کړې ده، هیڅ ډول ورېښم مې دده تر لاسونو نرم نه دي لیدلي، دده شاګرد ورته وویل: زه هم غواړم له هغو لاسونو

سره مصافحه و کرم چي له رسول الله ﷺ سره يې مصافحه کړې ده. دالري تر
اوسه روانه ده او د دې حديث په اړه مشهوره ده چي د مصافحي عمل پر له
پسې پکي نقل شوی دی. (خصايل نبوي)

له انس رضی الله عنه څخه روايت دی چي صحابه کرام به کله سره مخ کېدل نو
مصافحه يې کوله او کله چي به له سفره راستانه شول نو معافقه يې کوله.

(طبراني، الترغيب والترهيب للمندري)

کله چي زيد بن حارثه مدينې ته راغی نو د رسول الله ﷺ دروازه يې ور
وتکوله، نو دی په داسي حال کي دروازه ته ور ورسېد چي څادر پسې
څکېده. له هغه سره يې معافقه وکړه او پر تندي يې مچ کړ. (ترمذي)

لاس مچول :-

ثابت له انس رضی الله عنه څخه پوښتنه وکړه چي تا کله د رسول الله ﷺ لاس په لاس
کي نيولی؟ ده وويل: هو! نو ده يې لاس مچ کړ. (الادب المفرد)

دالۍ :-

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: ته اداوا
تحابوا يعني يو بل ته دالۍ ورکوي چي مينه موده پرې شي.

(بخاري، الادب المفرد)

په حديث کي دي چي د هغه چا دالۍ ومنی چي بيا يې نه غواړي، که نه
په دې سره تکليف پيدا کېږي خو تا سو له خپله لوري هڅه کوي چي کومه
بدله يې ورکړي، که يې بدله نه وي نو ستاينه يې وکړي، د خلکو په مخ کي
يې احسان بيان کړي او د ستاينې لپاره دومره کافي ده چي جزاک الله خيرا،

خو چي د احسان کوونکي شکر ادا نه شي نو د الله شکر هم نه ادا کېږي. لکه
څرنگه چي د موجود نعمت ناشکري بده ده، همدارنگه ځان ستاينه او غرور
هم بده دی. (مسند احمد)

په حديث کي دي چي که څوک ستاد درناوي لپاره تېل، شيدې، عطر او
يا بالېست وړاندي کړه چي عطر بوی کړه، شيدې وڅښه، تېل ولگوه او
بالېست ته تکیه وکړه نو ويې مني، تېه او انکار مه کوي ځکه دا شيان دومره
لوی احسان نه دی چي تاسو يې بار نه شي او چټولای خود نوروز په
خوشالېږي. (ترمذي)

رسول الله ﷺ ويلي چي يوه بل ته د الی ورکوي په دې سره زړونه صفا
کېږي او محبت ډېرېږي، يوه گاونډی دي بلې ته د پسه د ښکاري ټوټې ور
لېږل هم سپک ونه گڼي او دا خيال دي نه کوي چي د دې شي ور لېږل نو څه
گټه لري؟

پرنجی او ارمېږی :-

کله چي به رسول الله ﷺ پرنجی وکړ نو الحمد لله به يې ويله، پر خوله به
يې ټوکريالاس نيو، اواز به يې ټيټاوه او که په خوا کي ناست کس به
يرحمک الله ورته وويله نو حتما به يې يهدیکم الله ويصلح بالکم ورته ويل.
(ترمذي)

کله چي به نا مسلمان پرنجی وکړ نو رسول الله ﷺ د یرحمک الله پر ځای
يهدیکم الله ويصلح بالکم ورته ويل، رسول الله ﷺ به د پرنجی اواز ډېر
ټيټاوه او دا کار يې خوښ وو. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ ويلي: بي شكه پرنجي د الله خوښ دي (ځكه په پرنجي سره دماغ سپكېږي، د درك قواوې صفا کېږي چي دا په اطاعت كي مرسته كوي او د زړه د حضور لپاره ښه كار دي.) (مشكوة)

او الله ار مېړۍ نه خوښوي (ځكه په ار مېړۍ سره بدن سستېږي، غفلت، بد فهمي او لټي پيدا كوي، په اطاعت كي خوشالي نه پرېږدي ځكه نو الله خوښ نه وي خو شيطان خوشاله کېږي.)

د همدې نتيجې له كبله يې ويلي چي ار مېړۍ د شيطان له خواده نو كه تاسو كي چاته ار مېړۍ ورشي د توان تر اندازې دي يې مخه ونيسي ځكه كله چي تاسو ار مېړۍ باسي يعني خوله خلاصوي نو شيطان خاندې. (مشكوة، الادب المفرد)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دي چي كه چاته ار مېړۍ ورشي نو د توان تر اندازې دي منع كړي كه نه پر خوله دي لاس كښېږدي. (الادب المفرد)

د ليك په سر كي بسم الله ليكل :-

ابو مسعود جريري ؓ وايي چي يو چا له حسن ؓ څخه د بسم الله الرحمن الرحيم په اړه پوښتنه وكړه نو ده وويل: دا په ليكنه كي اول ليكل كېږي. (الادب المفرد)

د ليك ليكلو ادا ب :-

زيد بن ثابت ؓ چي امير معاويه ته كوم ليك لېږلی وو، د هغه مضمون دا وو: بسم الله الرحمن الرحيم، د زيد بن ثابت له لوري د الله د بنده امير المؤمنين معاويه حضور ته! السلام عليك يا امير المؤمنين ورحمة الله زه

ستا په مخ کي د هغه معبود حمد او ثنا بيانوم چي له ده پرته هيڅ معبود نه شته، اما بعد: (د خط مضمون دی او وروستي الفاظ يې دادي:) موږ له الله د هدايت او ساتنې او په خپلو چارو کي د فهم غوښتنه کوو، السلام عليك يا امير المؤمنين ورحمة الله وبركاته و مغفرته. داليک واهب د پنج شنبې په ورځ (۴۲هـ) کي چي د روژې دوولس ورځې پاتې وي وليکي، فقط.
(الادب المفرد)

د قلم عظمت :-

له زيد بن ثابت ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ يوه کاتب ته وويل: د قلم عزت کوه او عزت يې دادي چي په غوږ کي يې کښېږدي ځکه قلم خپل کار دريادوي. (ترمذي) :

د هر ليک په پيل کي درود :-

په ليکونو او خطونو کي تر بسم الله او حمد وروسته د درود او سلام ليکلورواج د ابن حجر مکي په قول اول د ابو بکر صديق ؓ په زمانه کي را منځ ته شو. ده خپل خطونه داسي ليکل: بسم الله الرحمن الرحيم، نحمده و نصلي على رسوله الكريم. (زاد المعاد)

قومي امتياز او جامه :-

رسول الله ﷺ چي الهي ويناده: او شيطان وويل چي زه به دوی ته دا ور زده کړم چي د الله تخليق به تبديلوي (لکه د بيري خړپيل، پر بدن خالونه وهل او نور.) (نسايي)

فایده:-

خینی بدلونونه د صورت خرابول او حرام دي لکه پورتنی مثالونه او
 خینی بدلونونه د شکل ښکلي کول او واجب دي لکه د بریتو کمول، نوکان
 اخیستل، د بغل او تر نامه لاندې وپښتان پاکول. خینی بدلونونه روادي لکه
 د سر خړیل، کمول او تر قبضه زیاته پیره غوڅول خود دې پرېکړه به شریعت
 کوي نه رواج ځکه اول خود رواج درجه له شریعت سره برابر نه ده د هر ځای
 رواج جلادی او د زمانې په بدلون سره بدلېږي هم. (حیات المسلمین)

له ابن عمر ؓ څخه روایت دی چې که څوک (په شکل او نورو کې) دیو
 قوم مشابهت غوره کړي نو دی له هغوی دی. (مسند احمد، ابوداود)
 یعنی څوک چې د کافرانو او بد کارانو شکل جوړ کړي په گناه یې
 شریک دی.

له ابن عباس ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: الله دي پر هغو
 ښځو لعنت وکړي چې له نارینه وو سره مشابهت کوي او الله دي پر هغو
 نارینه وو لعنت وکړي چې له ښځو سره مشابهت کوي. (بخاري)
 سويد بن وهب وايي: له رسول الله ﷺ څخه روایت شوی چې که څوک د
 وس له درلودلو سره - سره ښکلي جامې پرېږدي او په بل روایت کې دي چې
 که څوک د جامو ښکلا د تواضع په خاطر پرېږدي الله به د عظمت او لویوالي
 جامې ور واغوندي او څوک چې د الله لپاره نکاح وکړي نو الله به یې پر سره
 پاچاهۍ تاج کېږدي. (ابوداود، مشکوة)

د غرور جامې :-

سالم روايت کوي چي رسول الله ﷺ وويل: د جامو خوړندول په پرتاگه، لنگ او کميس کي هم کېدای شي څوک چي د تکبر په نيت، پرتوگ، لنگ، کميس او يا د لنگوټي شمله زياته اوږده کړي الله به د رحمت په نظر ورته ونه گوري. (ابوداود، نسايي، ابن ماجه)

فايده :-

له تکبر پرته خوړندول يې هم روانه دي.

د جامو ادا ب :-

کله چي څوک پرتوگ اغوندي نو لومړی دي راسته پايشه واغوندي او که کميس اغوندي نو لومړی دي راسته لستونی په لاس کړي او بيا چپه، همدارنگه دي صدری، چپه او نور هم له راسته اړخه پيلوي، پایزار دي هم له راسته اړخه په پښو کوي او کله چي يې باسي نو اول دي چپه پایزار باسي. (ترمذي)

د کوربه توب او مېلمستيا حقوق :-

کله چي به رسول الله ﷺ ته مېلمه راغی نو ده به يې په خپله خدمت کاوه. (مدارج النبوة)

کله چي به يې مېلمه پر دسترخوان کېښناوه نو بيا - بيا به يې ورته د خوراک ست کاوه، ورته ويل به يې چي نوره خوږه، کله چي به مېلمه آرام شو او انکار به يې وکړ نو ده به له ټينگار څخه لاس اخيست. (ترمذي، زاد المعاد)

له ابو شریخ رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي زما دې دوو سترگو ولیدل او دې دوو غوړو نو واورېدل چي رسول الله ﷺ ویل: که څوک پر الله او د اخرت پر ورځ ایمان لري هغه باید د خپل گاونډي عزت او درناوی وکړي او څوک چي پر الله او اخرت ایمان لري نو هغه باید د خپل مېلمه عزت وکړي او د هغه جایز حق دي ورکړي. صحابه کرام وویل: اې د الله رسول! جایز حق یې څه دی؟ ده وویل: یوه شپه او یوه ورځ یې خدمت کول او دا ډول مېلمستیا درې ورځې ده، تردې زیات چي څه ورکوي صدقه ده، که پر څوک پر الله او اخرت ایمان لري نو هغه ته په کار ده چي یا ښه خبره وکړي او یا چوپ شي.

(بخاري، مسلم، الادب المفرد)

مېلمانه ته په کار نه ده چي له یو چا سره د هغه تر تنگېدو پاتي شي.

(بخاري، الادب المفرد)

له ابو هريره رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: یو سړی دی له دروازي دباندې خپل مېلمه ته هر کلی ووايي او د رخصتۍ پر مهال دي تر دروازي ورسره شي. (ابن ماجه، بیهقي، مشکوٰۃ، بخاري)

له ابن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: که دسترخوان وغوړېږي نو هیڅوک دې تر هغو نه ولاړېږي چي دسترخوان ټولېږي او که څه هم موږ وي خو لاس دي نه رانیسي څو خلک فارغ شوي نه وي (او که د مجبوریت له مخې ولاړېږي نو باید عذر وکړي) ځکه په دې سره یې نور ملگري شرمېږي نو هغوی هم خپل لاس نیسي چي ممکن خوراک ته اړتیا ولري. (بخاري، زاد المعاد)

رسول الله ﷺ وويل: خپلو وروڼو ته بدله ورکړئ. صحابه وو پوښتنه وکړه چې څه بدله ورکړو اې د الله رسول له؟! ده وويل: کله چې يو څوک د خپل ورور کور ته ورشي او هلته خوراک او څښاک وکړي نو هغه ته دې د خير او برکت دعا وکړي. (ابوداود)

ابو کریمه السامي رحمه الله وايي چې رسول الله ﷺ وويل: د دښپې راغلي مېلمه مېلمستيا پر هر مسلمان واجب ده.

د مېلمستيا بلنه :-

عبد الله بن عمر رحمه الله وايي چې رسول الله ﷺ وويل: که څوک د واده مېلمستيا ته وبلل شي نو بايد ويې مني او د مسلم په روايت کي دا الفاظ دي چې د واده او دې ته ورته بلنه ومنئ. (بخاري، مسلم، مشکوة)
جابر رحمه الله وايي چې رسول الله ﷺ وويل: که څوک مېلمستيا ته وبلل شي نو بايد ويې مني او هلته په تلو خوراک کوي که نه. (مسلم، مشکوة)

د فاسق مېلمستيا :-

له عمران بن حصين رحمه الله څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د مېلمستيا لپاره د فاسق د بلنې له منلو منع کړې ده. (مشکوة)

په خوراک کي تکليف :-

اسماء بنت يزيد رحمه الله وايي چې موږ او رسول الله ﷺ ته خوراک وړاندي شو موږ وويل: خواته مونه کېږي (په داسي حال کي چې وږي وو مگر دا الفاظ مو د تکلف له مخې وويل) رسول الله ﷺ وويل: لوږه او دروغ مه سره يو ځای کوئ. (ابن ماجه، مشکوة)

يو خايي خوراک :-

وحشی بن الحرب رضی اللہ عنہ روایت کوي چي موڙ رسول الله ﷺ ته وويل: اي د الله رسول! موڙ خوراک کوو خونس مونہ کپري. ده وويل: يو خايي خوراک کوي که جلا - جلا؟. موڙ وويل: جلا - جلا. ده وويل: پريو، دسترخوان خوراک وکري او د خوراک پر مهال بسم الله وایاست، په خوراک کي به موږ برکت پيدا شي. (ابوداود)

د بنحو په اړه

د مسلمانو بنحو لپاره د الله او رسول احکام :-

الله ويلي چي مومن نارینه او بنحو نه شي کولای چي کله الله او د هغه رسول د يو کار امر ورکړي نو دوی اختيار ولري، څوک چي د الله او د رسول امر نه مني نو هغه صريح گمراه دی. (۳۲ سپاره، دويم رکوع) د پردې احکام :-

الهي ویتاده: مومن نارینه ووت ته ووايه چي خپلې سترگې دي د پردېو بنحو له ليدلو وساتي (داسي بنحو ته دي په ښکاره نه گوري چي شهوت پاروي او په داسي خای کي دي سترگې ټيټې ساتي) خپل فروج دي څومره چي ممکنه وي وساتي (همدا ډول دي غوږونه له نامحرومو وساتي يعني د نامحرمو بنحو سندرې دي نه اوري، د هغوی اواز ته دي غوږ نه ږدي، د دوی د ښکلا کيسې دي نه اوري) دا طريقه ډېره غوره ده بې شکه الله په هغه څه خبر دی چي تاسو يې کوي، همدا راز مومنو بنحو ته ووايه چي دوی دي خپلې سترگې د پردېو نارینه ووله کتلو وساتي او خپل فرج دي خوندي

کړي، د خپل زینت اعضا دي پر د و ته نه ښکاره کوي، پرته له هغو چې ښکاره دي او خپل پروڼي دي داسي پر سر کړي چې له گړپوانه تر سره ورسېږي. دا هغه تدبیر دی چې تر سره کول یې تاسو له تیند کونو ساتلای شي او (د ساتنې دویمه طریقه داده چې) اې مسلمانانو! ټول د الله لور ته رجوع وکړئ، هیله ده بریابه و مومئ او زنا ته مه ور نژدې کېږئ، زنا د پره بې شرمي او د پره بده لار ده.

د ښځینه حقوقو ساتنه: -

عمر بن احوص حیثي رضی الله عنه وایي چې په حجة الوداع کي مې له رسول الله ﷺ څخه واورېدل، لومړی یې د الله حمد و ثنا بیان کړل، بیا یې د ځینو خبرو لارښوونه وکړه وروسته یې وویل چې اې خلکو! واورئ له ښځو سره ښه چلند کوئ ځکه هغوی له تاسو سره بنديانې دي، له هغوی سره د زور زیاتي هیڅ حق نه لرئ مگر پرته له هغه صورت څخه چې دوی ښکاره نافرمانی وکړي، که یې داسي وکړل نو بستري ترې بېلې کړئ او ویې د بوی خوداسي چې زخمي نه شي، که یې ستاسو خبره ومنله نو حتما یې د زورولو لار مه لټوئ او پام مو وي چې تاسو پر خپلو مېرمنو حقوق لرئ او هغوی یې پر تاسو، پر دوی مو حق دادی چې کوم څوک ستاسو نه وي خوښ هغوی ته د راتلو اجازه ور نه کړئ او کورونو ته مو هغه څوک پرې نه ږدئ چې راتگ یې پر تاسو بد لگېږي او واورئ پر تاسو د هغوی حق دادی چې ښه خوراک ورکړئ او ښه جامې ورواغونډئ. (ترمذي)

د الله په نزد د مسلمانو بشخو وقار :-

الهي ويناده: اي رسول له! مسلمانو نارينه ووت ته ووايه چي خپل نظرونه دي ټيټ ساتي او فرج دي خوندي کړي، داد هغوی لپاره د بني صفایي خبره ده، بي شکه الله د خلکو په ټولو کړنو خبر دی او مسلمانو بشخو ته ووايه چي خپل نظرونه دي ټيټ ساتي او عفت دي خوندي کړي، خپله بنکلا او زينت دي نه بنکاره کوي مگر هغه څه چي څرگند وي، خپل پروني دي پرسينو واچوي او خپله بنکلا دي نه بنکاره کوي او اي مسلمانانو! ټول الله ته توبه وباسئ چي بری ومومئ، که نه گناه مود بریا مخه نيسي. (الفرقان)

له پردي رانده هم پرده کول :-

له ام سلمې ؓ څخه روايت دی چي دا او ميمونه ؓ له رسول الله ﷺ سره وې، ناڅاپه ابن ام مکتوم ؓ راغی. رسول الله ﷺ دوی ته وويل چي له ابن ام مکتوم څخه پرده وکړئ. ام سلمه ؓ وايي چي ما وويل: اي د الله رسول له! هغه روڼ نه دی، موږ نه شي ليدای؟. رسول الله ﷺ وويل: ايا تاسو دواړې هم رنډې يا ست چي هغه نه شي ليدای؟.

(احمد، ترمذي، ابوداود، حیات المسلمین)

بهر ته د بشخو د وتلو قانون :-

عبدالله بن عمر ؓ له رسول الله ﷺ څخه روايت کړی چي ويې ويل: بشخه له کوره د وتلو هيڅ حق نه لري مگر د مجبوري په حالت کي، بشخه په لاره کي د وتلو هيڅ حق نه لري مگر يوه اړخ ته. (طبراني)

له بنځو سره یوازي والی :-

له عقبه بن عامر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: پردو بنځو ته مه ورگورئ. یوه انصاري وویل: ای د الله رسول له! دلپور په اړه څه وایي؟ رسول الله ﷺ وویل: لپور خو مرګ دی یعنې له هغه سره ډېر احتیاط ته اړتیا ده. (بخاري او مسلم، ترمذي)

رسول الله ﷺ ویلي: له پردو بنځو سره مه یوازي کېږئ، قسم په هغه ذات چې زما ځان یې په واک کې دی کله چې یو څوک له پردې بنځې سره یوازي وي نو درېیم یې شیطان وي.

د عورت پتول :-

بنځې ته له سره تر پښو د ټول بدن د پتولو امر شوی دی پردو نارینه وو ته یې د بدن لوڅول صحیح نه دي او باید یو وېښته یې هم لوڅ نه وي.

د بنځې اواز :-

لکه څرنګه چې بنځې ته په کار ده د پردو نارینه وو او اواز وانه وري همدارنګه نارینه ته واجب ده چې په ښکلي اواز د نارینه وو په مخ کې اشعار او نورو نه وایي ځکه د بنځو زړونه نرم دي د فساد وېره شته. (متفق علیه)

پردو بنځو ته کتل :-

له ابو امامه رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که کوم مسلمان د یوې بنځې د ښکلا په لیدو خپلې سترګې بندې کړي نو الله د هغه لپاره داسې عبادت پیدا کوي چې په خپل زړه کې به یې خوند احساس کړي. طبراني د لومړي نظر قید ایښی دی. (احمد و طبراني)

پردي کوز ته ورتگ :-

له جابر ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: داسي بنځو ته مه ورتوزئ چې مېړونه يې پر کور نه وي ځکه شيطان ستاسو په رگونو کې د وينې په څېر گزري. (ترمذي، مشکوة)

له جنت څخه بې برخې توب :-

له عمار بن ياسر ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: درې کسان به هيڅکله جنت ته داخل نه شي اول دووس، دويم د نارينه وو شکل جوړوونکې مېرمنې، درېيم تل شراب څښونکي. صحابه کرامو ؓ پوښتنه وکړه چې دووس څوک دی؟ ده وويل: هغه کس چې کور ته د هيچا د راتلو پروانه لري. (طبراني)

له پرديو بنځو سره ستړې مشې او سلام :-

له معقل بن يسار ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که ستاسو په سر کې ستن ټک وهل شي نو دا تر دې غوره ده چې پردي بنځې ته لاس ورکړئ. (طبراني)

همداراز پر دې بنځو او نارينه وو ته سلام ناروا دی (دا روايت قيم په حليه کې له خراساني څخه په مرسله توگه نقل کړی دی) نارينه ته له پردې بنځې سره تر ټکر کولو دا ډېره بڼه ده چې د مردار څښير له غوښو سره ولگېږي. (طبراني، ابوداود)

د بنځو شکل او جامه :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د بنځو په څېر پر شکل جوړوونکي نارینه لعنت ویلی دی، له ابن ابی ملیکه څخه روايت دی چې عائشې ؓ ته وویل شول: یوه بنځه د نارینه ووپایزار په پښو کوي. دې وویل: رسول الله ﷺ پر دې ډول بنځو لعنت ویلی دی.

(ابوداود، حیات المسلمین)

بنځې یې د مصنوعي وېښتانو له کوڅیو جوړولو هم په سختي منعه کړې دي. (مسلم)

په حدیث کې دي چې بنځه دي داسې باریک پروڼې نه پر سر کوي چې وېښتان او بدن یې ولیدل شي. (ابوداود)

بنځې باید حتما داسې جامې واغوندي چې لستونې یې اوږده وي، د نیمه لستونو کمیږي اغوستل سخته گناه ده او داسې جامو اغوستل هم منعه دي چې بدن ترې ښکاري، دا ډول بنځې به په آخرت کې لوڅې راپورته شي. (مشکوٰۃ، بهشتي زیور)

شرعي ممنوعات

د شرابو حرمت :-

له عائشې ؓ څخه روايت دی چې له رسول الله ﷺ مې واورېدل ویل یې: په اسلام کې به تر ټولو لومړی د ډک لوبښي په څېر شراب واپول شي یعنې په اسلام کې چې به تر ټولو لومړی د الله د کوم حکم مخالفت کېږي او سرچپه به یې اړوي هغه د شرابو ممانعت دی. پوښتنه وشوه چې اې د الله

رسوله! داسي به ولي ڪهڙي؟ حال دا چي د شرابو په اږه ښکاره احکام بيان شوي او هر چاته ښکاره دي؟ رسول الله ﷺ وويل: هغه داسي چي شراب به په بل نوم حلال کړي. (دارمي، مشکوة)

له ام سلمې ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ هر ډول نشيي شيان منع کړل، په دې کي افیون يا تارياک هم شاملېږي او ځيني هغه چلمونه هم چي دماغ او لاس وپښو ته تاوان رسوي. (ابوداود، حیات المسلمین)

له ابن عمر ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: الله پر شرابي، د هغو پر جوړوونکي، خرڅوونکي، اخیستونکي، ورځنسونکي، ورورونکي او هغه چا لعنت ویلي چي ورورل کېږي. (ابن ماجه، مشکوة)

له جابر ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د کوم شي لږ مقدار چي نشه ولري د لږو کارولي هم حرام دي. (ترمذي، ابوداود، مشکوة)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: څلور کسان به الله هېڅکله نه جنت ته داخل کړي او نه به په جنت کي برخه واخلي.

(۱) د شرابو عادي. (۲) سودخور. (۳) د یتیم د مال خورونکی. (۴) د موراو پلار نافرمانه. (حاکم)

شراب، سود او عیاشي: -

له ابو امامه ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د دې امت ځيني کسان به شپه او ورځ په شرابو او لهو و لعب بوخت وي، نويوه ورځ سهار به يې صورتونه مسخ شي په ییزو گیانو به واوري او په ځمکه به تنوزي، له اسمانه به پرې ډېرې واوري. خلک به وايي چي نن شپه فلانی سیمه تنوتلې ده، پر دوی به د لوط ؑ د قوم په څېر ډېرې واوري او د

عاديانو په څېر په يې توپان هلاک کړي ځکه دوی به شراب څښي او سود به
خوري، ورينميني جامې به کاروي، سندرغاړي به ورسره وي او خپلوي به
نه پالي. (مسند احمد، ابن ابي الدنيا)

بې گټې لوبې شطرنج او نور :-

له عبد الله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د شرابو له
څښلو، قمار، نرد، شطرنج، نغاري او شپېلۍ له غږولو منع کړې ده او وييلي
يې دي چې نشي شي حرام دی. (ابوداود، مشکوة)
له ابن شهاب رضي الله عنه څخه روايت دی چې ابو موسیٰ اشعري رضي الله عنه وويل:
شطرنج هغه څوک کوي چې غلط او گناهکار وي. (بيهقي، مشکوة)
شطرنج بې گټې او بې فايدي لوبه ده او الله لغواو بې گټې کار نه
خوښوي. (بيهقي، مشکوة)

انځورونه (عکسونه) :-

له عائشي رضي الله عنها څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ يو غزا ته تللی وو او ما
پر دروازه نقش درلودونکی څادر وڅراوه، کله چې رسول الله ﷺ راغی او
هغه څادريې وليد نو تر کشولو وروسته يې څيرې کړې او ويې ويل: الله موږ
ته دا امر نه دی کړی چې د ډبرو او کمرنو جامې واغوندو. (متفق عليه)
له قتاده رضي الله عنه څخه روايت دی چې زه له ابن عباس رضي الله عنه سره وم او له ده څخه
د انځورونو په اړه پوښتنه کېده، هغه په ځواب کې ورته وويل چې ماله
رسول الله ﷺ څخه اورېدلي چې که څوک په دنيا کې انځورونه جوړ کړي په

قیامت کي به هغو ته د روح ورکولو پر چاره مامور شي خودی به یې پکې پیدا کولای نه شي. (بخاري)

له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چې د قیامت په ورځ به تر ټولو سخت عذاب هغه چاته ورکړل شي چې یا یې د الله نبي وژلی وي، یا د الله نبي دی وژلی وي، یا هغه زوی چې خپل مور و پلار یې وژلي وي، همدا ډول تصویر جوړوونکی او هغه عالم چې خلکو ته یې علمي گټه نه وي رسولې يعني کوم علماء چې په علم سره خلکو ته گټه ونه رسوي په سخت عذاب به اخته وي.

(مشکوٰة)

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ویل چې جبریل ویل: زه د شپې راغلم مگر په دروازه کې دیوه ځیوان مجسمه وه، د کور دیوې تاخچې پر پرده انځورونه او سپی وو، ته د مجسمې سر غوڅ کړه، له پردې یې بالبت جوړ کړه او سپی و شره نو رسول الله ﷺ همدا سي وکړل.

(ترمذي، ابوداود، مشکوٰة)

رسول الله ﷺ ویلي: په کوم کور کې چې انځور یا سپی وي درحمت فرشتې نه ورځي. (بخاري، مسلم، مشکوٰة)

رسول الله ﷺ ویلي: له دې درو غرضونو پرته چې د بل هر څه لپاره سپی وپالل شي نو هره ورځ یو قراط ثواب کموي: (۱) د پسونو د ساتنې لپاره. (۲) د کښت د ساتنې لپاره. (۳) د ښکار لپاره. (مشکوٰة)

سندري :-

په صحيح البخاري کي دي چي رسول الله ﷺ وويل: زما په امت کي به داسي خلک وي چي شراب او سندري به روا گڼي. په مسند امام احمد کي دي چي رسول الله ﷺ وويل: الله زه رحمة للعالمين را لېږلي يم او ماته يې امر کړی چي ساز او باجې له منځه يوسم. (ترمذي)

په سنن ابی داود کي له نافع ثخه روايت دی چي عبد الله بن عمر ساز واورېد نو په خپلو غوږونو کي يې گوتې ونيولې ويې ويل: ما رسول الله ﷺ په داسي ځای کي همدا سي ليدلی وو، رسول الله ﷺ د شپې اواز واورېد نو په غوږو کي يې گوتې ونيولې. (ابوداود، ابن ماجه، مسند احمد)

په سنن ابن ماجه کي روايت دی چي ځيني کسان به په بدل نامه شراب څښي او په خوا کي به يې موسيقي ډغېږي، سندري ويونکي به باجه وهي او نغمې به وايي، الله به يې په ځمکه تنباسي او بيزو گيان او ځنځيران به ترې جوړ کړي.

په جامع ترمذي کي دي چي رسول الله ﷺ وويل: زما په امت کي به خسف او مسخ را منځ ته شي دا هغه مهال چي په ښکاره موسيقي او سندري شروع شي.

په مسند ابن ابی الدنيا کي روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د دي امت په اخير کي به يو قوم په بيزو گيانو او ځنځيرانو بدل شي. صحابه کرامو ﷺ وويل چي اي د الله رسوله! ايا هغوی به لا اله الا الله محمد رسول الله نه وايي؟ ده وويل: ولي نه، بلکي روژه، لمونځ او حج هر څه به ترسره کوي. يو چا پوښتنه وکړه چي نو بيا ولي دا سزا ورکوي؟ ده وويل: هغوی به د

موسیقی. او سندرو ویلو شغل خپل کړی وي. ابن ابی الدنيا او یی هتي له شعبي څخه نقل کړی چي رسول الله ﷺ وویل: الله دي پر سندرو ویونکو او هغو کسانو لعنت وکړي چي ورته ویل کېږي.

د ره منثوره ... پاشلي ملغلري

د قرآن کریم برکت: -

له انس او جابر رضی الله عنهما څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: اې مسلمانانو! په خپلو کورونو کي قرآن وایاست څکه به قرآنه کور برکت نه لري. (سنن دارقطني)

د نېکانو ملگرتیا: -

اې مسلمانانو! له مشرانو سره کښېنئ، له عالمانو پوښتنې کوئ اوله هوبیارانو سره وینئ. (طبراني)

هر انسان د خپل ملگري په مذهب وي نو باید له اوله فکر وکړي چي د چا ملگرتیا کوي؟. (مشکوة)

له عبد الله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چي یو چا رسول الله ﷺ ته وویل:

اې د الله رسول! یو څوک له بل سره د ښو کارونو په وجه مینه کوي خو دی هغومره نېک اعمال نه کوي. رسول الله ﷺ وویل: پروا نه لري، انسان به په قیامت کي له هغه چا سره وي چي دی ورسره مینه کوي. (بخاري)

د وعدې ماتولو عذاب:-

رسول الله ﷺ ویلي: په کوم قوم کي چي د وعدې ماتولو عادت ډېر شي هله د وينو تويول ډېر ېږي او په کوم قوم کي چي بد کاري زياته شي نو مرگونه زيات ېږي. (ابوداود، حاکم، نسايي)

د ملگري اغېز:-

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي له بد ملگري سره تر ناسته يوازي ناسته غوره ده او تر يوازي توب له ښه ملگري سره ناسته غوره ده، تر خاموشي د ښکونکو خبرو کول ښه دي او تر بدو خبرو خاموشي.
(حاکم، يېهتي فی شعب الايمان)

د ځمکې غصبولو عذاب:-

په حديث کي دي چي که څوک د خپلې اوبل چا د ځمکې حدود بدل کړي پر هغه به د قيامت په ورځ د الله لعنت وي. (طبراني)

د گاونډي انتخاب:-

رسول الله ﷺ ویلي: اې مسلمانانو! د کور تر جوړولو او يا اخيستلو وړاندي د ښه گاونډي په لټه شئ او پر لار تر تلو وړاندي ښه ملگري پيدا کړئ. (طبراني)

له غم خپلي سره مرسته:-

له انس رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک له غم خپلي سره مرسته وکړي الله به ورته (۷۳) ځله مغفرت وليکي چي په هغو

کي یو یې دده د ټولو کارونو د اصلاح لپاره بس دی او (۷۲) مغفرتونه به د
قیامت په ورځ د هغه لپاره درجې شي. (بیهقي، حیات المسلمین)
د اهل او عیال فتنه :-

ابن مسعود له ابو هریره ؓ څخه روایت کوي چي رسول الله ﷺ وویل: پر
خلکو به داسي وخت راشي چي دوی به د مېرمنې، مور و پلار او اولاد په
لاس هلاکېږي ځکه هغوی به د بې وزلۍ پېغور ورکوي او داسي څه به ترې
غواړي چي دوی یې نه شي کولای نو دوی به د شریعت خلاف کارونه پیل
کړي او هلاک به شي. (بیهقي، حیات المسلمین)

له یو مسلمان ورور سره بحث او ټوکي :-

له ابن عباس ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: مه له خپل
مسلمان ورور سره حتما بحث کوئ، مه داسي ټوکي چي پر هغه تکلیف وي
اونه داسي وعده چي پوره کولای یې نه شئ. (ترمذي، حیات المسلمین)
د غیبت ملاتړ :-

له انس ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: که د یو چا په مخ کي
د هغه د مسلمان ورور غیبت کېږي دی یې د ملاتړ وس لري او ملاتړ یې
وکړي نو الله به یې په دنیا او آخرت کي ملاتړی شي او که یې له وس درلودو
سره - سره ملاتړ ونه کړي نو الله به یې په دنیا او آخرت کي ونیسي.

(شرح السنة، حیات المسلمین)

پاکي او صفائي :-

رسول الله ﷺ ويلى چي اي مسلمانانو! د خپلو کورونو انگر پاک ساتي
 ځکه داله يهودو سره مشابهت دی چي عموما خپل انگر ونه نه پاکوي.
 (طبراني)

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي الله د اسلام بنسټ پر صفائي ايښی
 دی، هغه څوک به جنت ته ځي چي پاک او صاف اوسي. (ابو الصنعاء)
 له ابن عمر رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: اي مسلمانانو!
 خپل ځانونه پاک ساتي. (طبراني)

رسول الله ﷺ ويلى: اي د الله بندگانو! علاج کوي ځکه الله له بوداتوب
 پرته د هر مرض دوا پيدا کړې ده. همدا راز يې ويلى: برکت د خوراک په منع
 کي نازلېږي ځکه نو د لوبښي له څنډو خوراک کوي، له منځه يې مه خوري
 ځکه په منع کي خوراک د بې برکتۍ سبب گرزي او د تهذيب خلاف هم دی.
 (ترمذي)

د بدن سينگار :-

له جابر رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ زموږ ليدنې ته راغی يو
 سړی يې وليد چي په بولو او خاورو لړلی او وېښتان يې پاشلي وو. ده وويل
 له هغه سره کومه ډيمونځ نه شته چي خپل وېښتان پرې سم کړي؟
 يو بل کس يې وليد چي څيرنې جامې يې اغوستې وې، نو ويې ويل: له
 ده سره داسي څه نه شته چي خپلې جامې پرې و مينځي. (مشکوۍ)
 له ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک د سر

و پښتان او پیره لري نو باید ښه یې سم کړي. (ابوداود، مشکوة)

په ستاینه کې زیاتوب :-

رسول الله ﷺ یو ځل یو سړی د بل پر دېره ستاینه ولید نو ویې ویل: تا هغه هلاک کړ او یو بل ځای یې وویل چې تا د خپل ملګري غاړه پرې کړه، که د چا ستاینه کوی نو داسې وایاست چې زه گومان کوم په دې شرط چې دده معلوماتوله مخې هغه واقعا داسې وي او پر غیبه دي قاطع حکم نه کوي.

(صحیح البخاري، سیرت النبي)

قناعت :-

له فضاله بن عبید ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: هغه چا لږه زېږی دی چې د اسلام هدایت تر لاسه کړي، روزي یې له اړتیا سره برابر وي او الله ده ته قناعت ورکړی وي. (زوائد صحیح ابن حبان، سیرت النبي)

بهتان :-

له ابو هريره ﷺ څخه روایت دی چې که څوک پر خپل نوکر بې گناه تور ولګوي نو الله به یې د قیامت په ورځ پر شا ووهي، همدارنګه یې وویل: پر چا چې کومه بدې نه وي نو هغه ته منسوبول یې بهتان دی.

(سنن ابی داود، سیرت النبي)

د بودا درناوی :-

له انس ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که کوم ځوان د بودا توب له کبله د یو چا درناوی وکړي نو الله به یې د بودا توب لپاره داسې څوک وټاکي چې دده درناوی به کوي. (ترمذي، مشکوة)

له ظالم او مظلوم سره مرسته: -

له انس ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک د مظلوم فریاد واوري نو الله به (۷۳) مغفرتونه ورته ولیکي چې یو مغفرت د هغه د چارو د اصلاح کېدو ضامن دی او (۷۲) مغفرتونه به په قیامت کې د هغه د درجو لوړېدو سبب وي. (بیهقي، مشکوة)

له انس ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: له خپل مظلوم او ظالم ورور سره مرسته وکړئ، یو چا وویل چې ای د الله رسول له مظلوم سره خو مرسته کوم مگر له ظالم سره څرنگه مرسته وکړم؟ ده وویل: له ظلمه یې راوگرزوه، همدا ورور سره مرسته ده. (بخاري، مسلم، مشکوة)

په مصیبت خپلي ملنډې وهل: -

له وائله ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د خپل ورور په غم مه خوشالېږئ که نه الله به پر هغه رحم وکړي او تاسو به په غم اخته کړي. (ترمذي)

خو نصیحتونه: -

له براء بن عازب ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ موږ ته دا وو شيانود کولو امر وکړ او له خوشيانو یې منعه کړه موږ ته یې د دې شيانو امر وکړ:

(۱) د ناروغ پوښتنه. (۲) له جنازې سره تگ. (۳) پر نجی کوونکي ته یرحمک الله ویل. (۴) قسم پوره کول. (۵) له مظلوم سره مرسته. (۶) سلام دودول. (۷) د مېلمستیا بلنه منل.

او موږ يې له دې شيانو منعه کړو:

- (۱) د سرو زرو له گوتمۍ. (۲) د سپينو زرو د لوښو له استعمال. (۳) د سرو جامو له اغوستلو او زين پورته جوړولو. (۴) د پنډو او نرمو ورېښمو له کارولو. (متفق عليه)

له ملګري سره ليدنه:—

ابي رزين رضي الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ راته وويل: زه تاته د دې دين هغه بنسټ درښم چې په وسيله يې د دنيا او اخرت خير تر لاسه کولای شې: (۱) د ذکر کوونکو په مجلس کې کښېنه (له هغو خلکو سره چې الله يادوي). (۲) کله چې يوازې يې نو تر خپله وسه د الله ذکر کوه. (۳) يوازې د الهي رضا لپاره مينه او کرکه کوه. اې ابو رزينه! ته پوهېږې چې کله يو مسلمان د خپل مسلمان ورور د ليدنې او زيارت په اراده له کوره وزي نو څه کېږي؟ دهغه تر شا اويا زره ملايکې وي چې ده ته استغفار غواړي او وايي: اې ربه! دې کس صرف ستا د رضا لپاره هغه بل وليد، ته خپل رحمت او شفقت ورباندي وکړه، نو که ته دا ډول کولای شې يعني له خپل ورور سره ليدلای شې حتما يې وکړه. (بيهقي، مشکوة)

يو مسلمان د بل مسلمان هنداره ده:—

ابو هريره رضي الله عنه وايي چې يو مومن د خپل ورور هنداره ده، کله چې پکې عيب وينې نو د اصلاح لور ته يې متوجې کوي. (بخاري، الادب المفرد)

رسول الله ﷺ ویلي: د چا په زړه کي چي د خپل ورور لپاره د اخلاص او محبت احساسات وي نو په کار ده چي هغه هم وپوهوي او ورته ووايي چي در سره مينه لرم. (الادب المفرد، مشکوة)

د سوال غندل :-

په حديث کي دي چي محمد او کورنۍ ته يې د صدقې اخيستل روانه دي. (الخطيب)

کوم انسان چي له اړتيا پرته سوال کوي گواکي د اور په سکرو توکي لاس وهي. (بيهقي)

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: قسم په هغه رب چي زما ځان يې په ولکه کي دی که په تاسو کي څوک رسي راواخلي، څنگله ته ولاړ شي او دلرگيو او ځي راوړي نو تر دې ورته غوره ده چي له يو چا سوال وکړي، هغه يې ومني يا نه.

په حديث کي دي چي له خلکو هيڅ مه غږاړي. که نه تاسو غمچينه ولوړي نو هم په خپله له اس څخه را کښته شي درواښ سي. (مسند احمد)

په حديث کي دي چي اي مسلمانانو! ښځکله سوال مه کوئ او که اړتيا وي نو له هغه چا سوال وکړئ چي ټپک زړی وي. (مسند احمد)

د مسلمان په ليدو موسکي کېدل صدقه ده :-

په حديث کي دي چي د خپل ورور په ليدو موسکي کېدل هم صدقه ده. (ترمذي)

د عذر منل :-

رسول الله ﷺ ویلي: که یو څوک خپل مسلمان ورور ته د تېروتنې عذر وړاندي کړي او هغه یې معذور ونه بولي او عذريې ونه مني نو هغه دومره گناهگار دی لکه د ناروا محصول اخیستونکی چې د خپل ظلم او تېري له وجې گناهگار وي.

له ایمان سره عمل :-

یو ځل ابو ذر ؓ وویل چې ای د الله رسول! له ایمان سره یو عمل را وښه. ده وویل: الله چې کومه روزي درکړې نورو ته یې هم ورکړه. هغه وویل: ای د الله رسول! که په خپله څه ونه لري؟ ده وویل: په ژبه ښکي وکړه. هغه وویل: که د ژبې عذر ولري؟ رسول الله ﷺ وویل: له لوېدلي سره مرسته وکړه. هغه وویل: که دی ضعیف وي توان ونه لري. رسول الله ﷺ وویل: که څوک کوم کار نه شي کولای ته یې کار وروکړه، ده وویل: که په خپله هم دا ډول کار نه شي کولای. ده وویل: خلک له خپله سره وساته.

(مستدرک حاکم، سیرت النبی)

د احسان منل :-

له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: څوک چې له انسانانو مننه کوي د الله شکر هم نه شي ادا کولای. اسامه بن زید ؓ وایي چې رسول الله ﷺ وویل: که له چا سره احسان وشي او هغه ورته ووايي: جزاک الله خیرانو د خپل احسان کوونکي بشپړه ستاینه یې وکړه.

(مسند احمد، ترمذي، مشکوة)

سپارښتنه :-

له ابو موسیٰ اشعري ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ خپلو صحابه ووته وویل: که کوم حاجت درلودونکی سوال کوي نو سپارښتنه یې وکړئ، تاسو ته به یې ثواب درکړل شي او الله چې د خپل رسول پر ژبه کوم څه وغواړي جاري کوي یې. (بخاري، مسلم، مشکوة، حیات المسلمین)

پټې خبرې :-

عبدالله ؓ وايي چې رسول الله ﷺ وویل: که درې کسان سره ملګري وي نو دوه دي په خپل منع کې پټې خبرې نه کوي. (ادب المفرد)

د سرو او سپینو زرو لوښي کارول :-

له حذیفه ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وویل: حریر او ورېښم مه اغوندئ، د سرو او سپینو زرو په لوښي کې مه څښئ او د سرو و سپینو زرو په کاسو او لوښو کې خوراک مه کوئ ځکه دا شيان په دنیا کې د کافرانو لپاره دي او په آخرت کې ستاسو لپاره. (بخاري، مسلم، مشکوة)

فحش خبرې :-

له عائشي ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د قیامت په ورځ به د الله په نزد هغه سړی تر ټولو بد وي چې خلک ورسره د بدې ژبې او فاحشو خبرو له وجې لیدنه پرېږدي. (بخاري، مسلم)

بې ځایه ستاینه :-

رسول الله ﷺ ویلي: کله چې تاسو یو څوک پر بې ځایه ستاینه ووينئ نو په خوله کې یې خاوره ور واچوئ يعنې خپګان څرګند کړئ. (مشکوة)

د فاسق ستاینه: -

رسول الله ﷺ ویلي: کوم وخت چي د فاسق ستاینه کېږي نو الله غوسه وي او عرش يې له امله ړېږدي. (مشکوۍ)

روغتيا او خوشبويي: -

په مسند بزار کي له رسول الله ﷺ څخه روايت دی چي ویي ويل: الله طيب دی خوشبويي خوشبوي، پاک دی، پاکي خوشبوي، کریم دی کرم خوشبوي، سخي دی سخاوت خوشبوي ځکه نو خپل کور او انگر پاک ساتی.

(زاد المعاد)

له رسول الله ﷺ څخه په صحيح روايت کي ثابته ده چي الله پر هر مسلمان لازمه کړې چي په اوو ورځو کي لږ تر لږه يو ځل غسل وکړي، که خوشبويي ورسره وي نو ویي لگوي او د خوشبويي خاصيت دادی چي ملايکې ورسره مينه کوي، شيطانان ترې کرکه ځکه د هغوی بد بويه او چټل شيان خوښ دي. د پاکو روحو نو خوشبويي خوښه و او د چټلو روحو نو بد بويي، يعني هر روح په خپله خوښه پسي ځي.

د ځمکې بدلول: -

که کوم کور يا ځمکه خوند نه درکوي او خرڅوی يې نو مصلحت دادی چي ژر بل سرای او ځمکه په واخلی ځکه د روپو پاتېدل ستونزمن دي له لاسه وزي. (حيات المسلمين، ابن ماجه)

غیرت او احسان :-

رسول الله ﷺ ویلي چي د بل مشوروتہ خان مہار کوئ، خان د نظر او پنخي ارادي خاوندان کړئ، د چا کور ته له بلنې پرته مہ ورځئ، تاسو وایاست چي که څوک را سره نېکي وکړي نو موږ به هم ورسره نېکي وکړو او که څوک را سره بدې وکړي نو موږ به هم ورسره بدې وکړو خو تاسو باید ځانونه له دې سره عادي کړئ چي که څوک درسره احسان وکړي نو تاسو هم ورسره احسان کوئ خو که څوک درسره بد وکړي نو تاسو به نه بلکي بند ورسره کوئ. (ترمذي، مشکوٰۃ)

مزي او چرچې :-

له معاذ بن جبل رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ ماته وویل: گوره ډېري مزي مہ کوه د الله نېک بندگان ارام نه لري. (مسند احمد، بیهقي)

یو بل ته مېلمستیا :-

حمزه بن صهیب رضی اللہ عنہ وايي چي رسول الله ﷺ وویل: اي مسلمانانو! په تاسو کي یو بل ته مېلمستیا کوونکي او د مخامخ کېدو پر مهال سلام کوونکي غوره دی. (ابن سعد)

د دعا ادا ب :-

د دعا غوره ادا ب دادي چي روزي پاکه وي، د رښتیا ویلو عادت ولري، په دعا کي زاری وکړي، قبولیت ته یې پېر و نه لري، په پیل کي یې د الله حمد و ثنا او پر رسول الله درود و سلام و ویل شي، د ده آل و اصحاب هم یاد شي او نور.

له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ به کله دعا کوله نو د دواړو لاسونو ورغوي به یې سره یوځای کړل مخ ته به یې ونيول او تر دعا وروسته به یې دواړه پر مخ تېر کړل، خو دا په هغه حالت کې چې له لمانځه بهر وي. (مدارج النبوة)

دارام غوښتنې عادت ښه نه دی :-

فضاله بن عبید رضی الله عنه روایت کوي چې رسول الله ﷺ موږ له ډېرې ارام غوښتنې منع کولو او ویل یې چې کله - کله لوڅې پښې هم گرزی. (ابوداود)

له ابن ابی حذر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ویل: په سختې گوزاره کوی، ډېر ارام مه غواړئ او لوڅې پښې گرزی.

(جمع القوايد، طبراني)

له عبد الله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چې موږ د بدر په ورځ درې نفر پریوه او بن سپړېدو، ابو لبابه او علي رضی الله عنه سره شریکان وو کله چې به په پښو د رسول الله ﷺ د تلو وار راغی نو دوی دواړو به ویل چې موږ به ستا پرځای پیاده ولاړ شو. ده به ویل: نه تاسو تر ما قوي یاست او نه زه له ثواب څخه بهی نیازه. (شرح السنة)

حلال کسب :-

له عبد الله بن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ویل: د فرضو عباداتو تر پرځای کولو وروسته په حلاله طریقه روزي گټل تر ټولو مهم فرض دی. (مشکوٰة)

له عبداللہ بن مسعود ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د حرام مال نه صدقه ختمېږي او نه برکت لري، څوک چې تر مرګ وروسته حرام میراث پرېږدي نو هغه به یې د جهنم دروازې وي، الله بدي د بدي په وسپله نه ختموي بلکې بدي په نېکي ختموي ځکه خبیث په خبیث له منځه نه شي تلای. (بخاري، مسلم، احمد)

له ابو سعید خدری ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: شتمني خوړه او خوندوره ده، که یې څوک په حق سره وگټي او په حقه یې ولگوي نو ښه مرستندوی شي دی. (بخاري، مسلم)

له کعب بن مالک ؓ څخه روایت دی چې ما وویل: ای د الله رسول! ما وعده کړې چې رښتیا به وایم، خپل ټول مال به الله او رسول ته بخښم او لاس به ترې اخلم. رسول الله ﷺ وویل: یو څه مال در وگرزوه، دا درته غوره ده. نو ما وویل: خپله هغه حصه را گرزوم چې په خیبر کې را کړل شوې وه.

(ترمذي)

له حذیفه ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: مو من باید ځان خوار نه کړي. ده ته ویل شول چې مطلب دي څه دی؟ ده وویل: د نفس خوارول دادي چې څه دي په وس نه وي پوره، مه یې کوه. (ترمذي)

ساده ګي:-

له ابو امامه ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: ساده ژوند ایمان دی. (ابوداود، حیات المسلمین)

بدعت :-

له جابر رضی اللہ عنہ ڄڻه روايت دی چي رسول الله ﷺ وویل: تريتولو غوره خبره د الله ڪتاب دی او غوره لار د محمد ده، تريتولو بد شي په دين کي بدعت پيدا کول دي او هر بدعت گمراهي ده. (مسلم)

د بدعت منعه :-

له عائشي رضی اللہ عنہا ڄڻه روايت دی چي رسول الله ﷺ وویل: که چاز موږ په دې دين کي داسي نوي کار پيدا کړ چي پکي نه وو نو هغه مردود دی. (بخاري، مسلم، حیات المسلمین)

نبوي طب

په دعاوو او دواوو علاج :-

رسول الله ﷺ د بدن علاج په درې ډوله کاوه يو طبي دواوې چي د جماداتو او حيواناتو په اجزاوو تعبير پري، دويم په روحاني او الهي دعاوو چي ځيني دعاوې، اذکار او قرآني اياتونه دي او درېيم قسم مرکب علاج دی چي له دواوو جوړوي يعني هم په دعاوو او هم په دواوو.

په دعا علاج :-

تر قرآن هيڅ گټور، عام او ستر علاج بل نه دی نازل شوی.
الهي ويناده:

وتنزل من القرآن ما هو شفاء ورحمة للمؤمنين.

او موږ په قرآن کي هغه څه نازلوو چي د مومنانو لپاره شفا او رحمت

دی.

قرآن حکم د بدني ناروغيو لپاره شفا ده چې تلاوت يې د برکت او خير وسيله ده، د ډېرو ناروغيو او مرضونو لپاره گټور دی. رسول الله ﷺ ويلي: څوک چې د قرآني شفا په لوستلو روح نه شي نو الله به هېڅکله روغتيا ور نه کړي. په حديث کي دي چې الحمد لله د هر مرض دوا ده. په حديثو ثابته ده چې د زهرجنو حيواناتو چيچل شوی، لېونی، ماتو او سحر خپلی په الحمد لله سره رغېدلي دي، د امير المؤمنين علي ؑ په حديث کي دي چې ابن ماجه مرفوع روايت کړی: الدواء القرآن يعني قرآن غوره علاج دی.

په معوذتينو او نورو الهي نومونو علاج هم روحاني درملنه ده خو په دې شرط چې د نېکانو، متقيانو او پرهزگارانو له پوره توجو سره وويل شي مگر څرنگه چې يې شتون ډېر نه دی له همدې کبله خلک جسماني درملني ته منډې وهي او له دې شيانو غافل او بې پروا دي.

له معوذاتو څخه مطلب دادی چې په حديث کي راغلي رسول الله ﷺ به قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس پر خپل ځان دمول او ځينو قل هو الله او قل يا ايها الکافرون هم ترې مرادوي. علماء کرامو د درو شرطونو د يو ځای کېدو پر مهال د روغتيايي دعاوو پر اجواز اجماع کړې ده. اول شرط دادی چې هغه دعا به د الله کلام او د هغه اسماء و صفات وي، په عربي ژبه وي او که په بله ژبه خو په معنا به يې پوهېږي او دا باور به لري چې حقيقي موثر الله دی او د دعا تاثير د هغه په مشيت پوري تړاو لري.

په احاديثو کي د تاويز سند هم شته. ابن مسعود ؓ به عاقلانو ماشومانو ته دعا ورزده کوله او کومو ماشومانو چې به عقل نه درلود د

هغوی لپاره به یې د کاغذ پر توتو لیکله او په غاړه به یې ورڅړوله او علماء هم دا کار جایز بولي. (مدارج النبوة)

د بد نظر لپاره دم :-

په صحیحینو کې له عائشې رضی اللہ عنہا څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ما او یا بل چاته امر وکړ چې د نظر له ناروغۍ دم وکړو. (زاد المعاد)

اسماء بنت عمیس رضی اللہ عنہا یو ځل وویل: ای د الله رسول له! ابن جعفر نظر کېږي ایا دم پرې وکړم؟ ده وویل: هو که کوم شی تر قدر منځته کېدای نو نظربه وو. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ ویلي: د خپلو ناروغانو علاج په صدقه سره وکړئ.

(الترغیب والترهیب)

کله چې یو څوک د خپل بد نظر وېره ولري نو د دې دعا په ویلو دي هغه شرط له منځه یوسي: اللهم بارک علیه یعنی ای الله! پر هغه برکت وکړه. رسول الله ﷺ عامر رضی اللہ عنہ ته هغه مهل چې سهل بن حنیف نظر کېږي ویل: ایا تا د برکت دا دعا نه ده کړې؟ یعنی اللهم بارک علیه او ما شاء الله لا قوة الا بالله هم نظر له منځه وړي. (زاد المعاد)

د بد نظر نبوي علاج :-

رسول الله ﷺ یې په معوذتینو علاج کاوه، یعنی په هغو آیاتونو او کلمو چې په سر کې یې استعاذه ده لکه معوذتین، سورت الفاتحه، ایت الكرسي او نور. علماء وايي چې د شفا تر ټولو مهمه او لویه دعا سورت الفاتحه، ایت الكرسي او د معوذتینو ویل دي او د بد نظر دفع کولو لپاره باید ماشاء الله،

لا قوة الا بالله وويل شي او که ليدونکی د خپل بد نظر له ضرره وپرېږي نو
 ودي وايي چي اللهم بارک عليه په دې سره به بد نظر منع شي. رسول الله ﷺ د
 ټولو بدني مرضونو لپاره د مونه او دعاوې کولې مثلاً د تبې، نېلگي، وېري،
 بې خوبۍ، زهرو، غمونو، درد، لوږې، سوخت، غاښونو درد، بولو بندېدو
 او نورو لپاره. د دې ټولو دعاوې او تعویذات د احادیثو په کتابونو کې شته
 باید هلته پیدا شي، د نظر هر ډول بلاوو او مرضونو وافتونو لپاره د رسول
 الله ﷺ ځانگړې دعا دا وه: اذهب البأس رب الناس واشف انت الشافی لا
 شفاء الا شفاءک شفاء لا یفادر سقما. اې د خلکو ربه! تکلیف لرې کړه او
 شفا ورکړه، ته شفا ورکوونکی یې، ستا له شفا پرته بله شفا نه شته، داسې
 شفا چې مرض پرې نه ږدي.

د لا حول ولا قوة عمل :-

له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت چې رسول الله ﷺ وویل: که پر چا غمونه او
 اندېښنې ډېرې شي نو لا حول ولا قوة الا بالله دي ډېر وايي، ملايان وايي چې
 تردې کلمې بل لوی مرستندوی نه شته. (مدارج النبوة)

ایت الكرسي :-

په حدیث کې دي چې که څوک د تکلیف او سختۍ پر مهال ایت
 الكرسي او د بقرې وروستي آیاتونه ووايي الله به یې فریاد واوري.
 (مدارج النبوة)

هر اړخیزه دعا: -

له سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: یقیناً ما ته هغه کلمې معلومې دي چې که یې هر غم خپلې ووايي نو الله به نجات ورکړي، دا زما د ورور یونس علیه السلام دعا ده چې په تیارو کي یې غوښتي وه: لا اله الا انت سبحانک انی کنت من الظالمین. اې الله! له تا پرته هیڅ معبود نه شته، ته پاک یې، پېشکه زه له ظالمانو څخه یم. (مدارج النبوة، ترمذي)
د فقر دعا: -

له ابن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې یو سړی رسول الله ﷺ ته راغی ویي ویل: اې د الله رسول له! دنیا ما ته شا راگرزولې او پر پېښی یې یم. رسول الله ﷺ وویل: تا د ملایکو صلوٰة او د مخلوق تسبیحات څه کړي دي؟ بیا یې وویل: د سهار راختلو پر مهال سل ځله دا دعا وایه: سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم وبحمده استغفر الله نو دنیا به خواره او ذلیله درته راشي، هغه سړی ولاړ او څه موده رانغی بیا راغی او ویي ویل چې اې د الله رسول له! زما دنیا دومره ډېره شوې چې په خوندیتوب یې نه پوهېږم. دا دعا بزرگانو د سهار د ستو او فرضو تر منځ ویلې ده او له دې سره یې د لا حول ولا قوه الا بالله العلی العظيم کلمه هم ویلې ده، په حدیث کي دي چې دا ټول گناهونه بڅښي او رزق پراخوي ځکه چې استغفار د رزق پراخېدو سبب دی او گناهونه رزق تنگوي هر ډول غم او خپګان پیدا کوي. (مدارج النبوة)

په سر کي د درد دعا:۔

حمیدي د یونس بن یعقوب بن عبد الله په روایت د سرد درد په اړه دعا نقل کړې چې رسول الله ﷺ په سره کي د درد پر مهال دا دعا ویله: بسم الله الکبير واعوذ بالله العظیم من کل عرق نعار و من شر حر النار. د الله په نوم چې د هر لوی دی او په لوی الله د هر رگ له چاودېدو او د اور د گرمۍ له شره پناه غواړم.

د هر درد او بلا دعا:۔

ابان بن عثمان رضی اللہ عنہ له خپل پلار عثمان رضی اللہ عنہ څخه روایت کړې چې له رسول الله ﷺ مي واورېدل ویې ویل: که څوک هر ماښام درې ځله ووايي چې بسم الله الذی لا یضر مع اسمه شیء لا فی الارض ولا فی السماء وهو السميع العليم. د الله په نوم شروع کوم چې د ده له نوم سره نه په ځمکه کي شی زیان رسولای شي او نه په اسمان کي دی دېر اوړېدو نکی ښه پوه دی. نو تر سهاره به په ناڅاپي مصیبت او بلا اخته نه شي او که یې یو څوک سهار ووايي نو تر ماښامه به په ناڅاپي مصیبت او افت اخته نه شي. (مدارج النبوة)

د خوراک دعا:۔

امام بخاري رحمۃ اللہ علیہ په خپل تاریخ کي له ابن مسعود رضی اللہ عنہ څخه روایت کړې چې که څوک د خوراک پر مهال ووايي: بسم الله خیر الاسماء فی الارض والسماء لا یضر مع اسمه داء اللهم اجعل فیہ رحمة و شفاء. د الله په نوم شروع کوم چې تر ټولو نومونه غوره دی، په ځمکه او اسمان کي د ده له نوم

سره هېڅ ناروغي زیان نه رسوي، اې الله! په دې کي شفا او رحمت پیدا کړه
نو هېڅ شی به ضرر وړونه رسوي. (مدارج النبوة)

پر غاښ درد دعا: -

بیهقي له عبد الله بن رواحه څخه نقل کړی چې ده رسول الله ﷺ ته پر غاښ
د درد شکایت وکړ نو هغه خپل لاس دده پر هغه بارخو کېښود چې پرې درد
وو، او وه ځله یې وویل: اللهم اذهب عنه ما یجد و فحشه بدعت نبيک
المسکین المبارک عندک. اې الله! دده تکلیف او سختي د خپل مسکین
نبي په دعا چې ستا په نزد برکتمن دی لرې کړه. د لاس تر پورته کولو وړاندي
الله هغه درد ختم کړ.

په دعاوو علاج: -

رسول الله ﷺ ډېر وخت د دواوو په وسيله هم د مریضانو علاج کاوه،
بنکاره ده چې رسول الله ﷺ طب د وحې په وسيله وربښودل شوی ول، که څه هم
ځیني ځایونه به یې علم، اجتهاد او تجربې گټه نه وي اخیستې خو پر روحاني
دعاوو تکیه کول له دې امله وو چې هغه بشپړې، اعلى، خاصې او کاملې
دي.

ناروغی او علاج: -

د رسول الله ﷺ سنت دا وو چې د ځان، کورنۍ او صحابه کرامو علاج
یې کاوه، دده ډېری دعاوې له مفرداتو جوړې وې.

په نس کي د خوراک اندازه:-

رسول الله ﷺ ویلي: انسان هیڅکله تر نس بل لوښی وېر نه دی ډک کړی، انسان ته خو گولې کافي دي چي په دې سره یې ملا سیده وي او که ختمایو څه خوري نو درېیمه برخه دي و خوري، درېیمه برخه دي او بو ته وقف کړي او درېیمه برخه د ساه اخیستلو لپاره. (مسند، زاد المعاد)

د مریض خوراک:-

رسول الله ﷺ ویلي چي ناروغ خوراک ته مه اړیاسئ ځکه الله خوراک او څښاک ورکوي. (جامع ترمذي، ابن ماجه، زاد المعاد)

په حرامو شیانو کي شفاه شته:-

په سننو کي روایت دی چي له رسول الله ﷺ څخه له دواوو سره د شرابو گډولو په اړه پوښتنه وشوه نو ده وویل: دا مرض دی نه علاج. (زاد المعاد)

له رسول الله ﷺ څخه نقل شوی چي ویي ویل: که څوک په شرابو علاج وکړي الله دي نه جوړوي. (زاد المعاد)

په مرض کي د شیدو کارول:-

له عائشې رضی الله عنها څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: د شیدو وړه دود دی د ناروغ زړه ته قوت ورکوي او غم یې لرې کوي، کله چي به رسول الله ﷺ ته وویل شول چي فلانی درد لري او خوراک نه خوري نو ویل به یې: د شیدو گډ خوراک ورکړئ او رسول الله ﷺ ویلي: په هغه ذات قسم چي زما ځان یې په ولکه کي دی دا مونږ داسي مینځي لکه تاسو چي د خپل منځ خیري پاکوئ. (زاد المعاد)

د غسلو اغیز :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک هره میاشت درې ورځې سهار مهال غسل وځوري نو په کوم غم او تکلیف به اخته نه شي. (ابن ماجه، بیهقي، مشکوٰۃ)

په قرآن او غسلو کي شفا :-

له عبد الله بن مسعود ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د شفا دوه شيان قرآن او غسل پر ځان لازم کړئ. (ابن ماجه، بیهقي، مشکوٰۃ)

د مرض انتقال او بد فالي :-

له سعد بن مالک ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د مرض انتقال او بد فالي هيڅ شی نه دي. (ابوداود، مشکوٰۃ)

د توري داني تاثیر :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي له رسول الله ﷺ مي واورېدل ويې ويل: توره دانه (حبه السوداء) له مرګ پرته د هرې ناروغۍ علاج دی.

(بخاري، مسلم، مشکوٰۃ)

د دمونو کارول :-

په حديث کي دي چي رسول الله ﷺ وويل: که په دم کي شرک نه وي نو پروانه لري. (مسلم، مشکوٰۃ)

د زيتون غوري :-

له زيد بن ارقم ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د ذات الجنب په ناروغي کي د زيتونو تېل او ورس غوره بللي؟. (ترمذي، مشکوٰۃ)

په دوا کي د حرامو شيانو منعه :-

رسول الله ﷺ ویلي: په دوا سره د ناروغیو علاج کوئ خو له حرامو شيانو ځان ساتئ. (ابوداود، مشکوة)

د کمزوري زړه علاج :-

په سنن ابی داود کي مجاهد له سعید ؓ څخه روایت کړی چي زه ناروغ شوم، رسول الله ﷺ مې پوښتنې ته راغی او خپل لاس یې زما پر سينه کښېښود. ما یې سروالی په خپل زړه کي احساس کړ. ده وویل: د مدینې له اوو عجوه خورماوو زني وباسه او د خپل زړه علاج پرې وکړه. (زاد المعاد)

په صحیحینو کي له عامر بن ابی وقاص ؓ څخه روایت دی چي ده له خپل پلار څخه نقل کړی، هغه وویل: رسول الله ﷺ ویل چي که څوک سهار اووه عجوه خورماوې وڅوري په هغه ورځ به هیڅ زهر او جادو پرې اغېز ونه کړي. (زاد المعاد)

مېرگی :-

رسول الله ﷺ به ډېر ځله د افت څپلي په غوږ کي دا ایت وایه: افحسبتم انما خلقناکم عبثا وانکم الینا لا ترجعون په ایت الکرسې سره یې هم علاج کړي، افت څپلي ته به یې د دې د ویلو امر کاوه او د معوذتینو تلاوت ته یې هم هڅاوه. (زاد المعاد)

مچ :-

له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: که ستاسو په لوبښي کي مچ ولوېږي نو په غوټه کولو یې وباسئ ځکه په یوه وزر کي یې

ناروغي او په بل کي يې شفا ده. (صحيحين، زاد المعاد)

پنځم باب ... اخلاقيات

غوره اخلاق

نېک اخلاق:-

له عائشې ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: يو مومن سړی د خپلو ښو اخلاقو په وسيله د هغو خلکو درجه تر لاسه کوي چې ټوله شپه نفل کوي او د ورځې تل روژه نيسي. (ابوداود)

رسول الله ﷺ ويلي: په تاسو کي پر ماگران او په آخرت کي ماته نژدې هغه څوک دی چې ښه اخلاق ولري، په تاسو کي زما بد ايسېدونکی او په آخرت کي له ماتې ټولولې هغه څوک دی چې اخلاق يې بد وي.

(بهشتي زيور)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: په مومنانو کي د کامل ايمان څښتنان هغه دي چې ښه اخلاق ولري.

(ابوداود، دارمي، معارف الحديث)

له عائشې ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ به په خپلو دعاوو کي ويل: اي الله! تا په خپل کرم زما بدن ښه جوړ کړی، همداسي مي اخلاق هم ښه کړه. (احمد، معارف الحديث)

په روايت کي دي چې ځينو صحابه وو وويل: اي د الله رسول! انسان ته تر ټولو کوم ښه شی ورکړل شوی دی؟ ده وويل: غوره اخلاق.

(بيهقي، معارف الحديث)

له معاذ بن جبل ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ماته وروستی وصیت دا وکړ چې د خلکو لپاره دې اخلاق ښه کړه یعنې د الله له مخلوق سره ښه چلند کوه. (موطا امام مالک، معارف الحديث)

د الهي عرش لیاقت درلودونکي :-

رسول الله ﷺ وویل: په کومه ورځ چې به د الله له سیوري پرته بل سیوری نه وي نو هغه به اوو کسانو ته تر خپل سیوري لاندې ځای ورکړي، له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: الله به د قیامت په ورځ چې د هغه له سیوري پرته به بل سیوری نه وي اوو کسانو ته د خپل رحمت په سیوري کې ځای ورکړي.

(۱) عادل او انصاف کوونکی واکمن.

(۲) هغه څوان چې د الله په عبادت کې رالوی شي.

(۳) هغه مومن نارینه چې له مسجد څخه تر راوتلو وروسته یې هم زړه

یرته تر هغو له مسجد سره تړلی وي چې ورته راځي.

(۴) هغه دوه کسان چې د الله لپاره له یوه بل سره مینه کوي، د همدې

لپاره سره یو ځای کېږي او بېلېږي.

(۵) د الله هغه بنده چې کله په یوازیتوب کې الله یاد کړي نو له سترگو یې

اوښکې وبهږي.

(۶) هغه سړی چې یوه ټکلي ښځه د بد کارۍ دعوت ورکړي نو دې

ورته ووايي چې زه له الله وېرېم.

(۷) او هغه سړی چې د الله په لار کې په داسې پټ ډول صدقه وکړي چې راسته

لاس یې د ښي لاس په عمل نه وي خبر. (صحیح البخاري، صحیح مسلم، معارف الحديث)

د نېک کار کول :-

له ابی جحیفه رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک په اسلام کې یوه ښه طریقه را منځ ته کړي نو د دې کار او تر هغه وروسته چې هر څوک عمل پرې کوي ده ته به یې ثواب ورکول کېږي خو د عمل کوونکو ثواب نه کېږي او که څوک په اسلام کې د بدې طریقي بنسټ کېښودې نو ده ته یې خپله او د هغو ټولو خلکو سزا ورکول کېږي چې وروسته عمل پرې کوي او د عمل کوونکو گناه هم نه کېږي. (ابن ماجه)

احسان :-

له حذیفه رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: مه د نور په لیدلو کار کوئ او مه دا وایاست چې که هغوی راسره ښه وکړل موږ به هم ښه ورسره وکړو او که هغوی د ظلم لار ونیوله نو موږ به هم داسې کوو، بلکې په خپلو زړونو کې پنځه اراده وکړئ چې که نور نېکي کوي نو هم به نېکي کوئ او که نور بد چلند کوي نو هم به تاسو ظلم او بد چلند نه کوئ. (ترمذي)

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که د الله کوم بنده د کونډې او بې کسه مېرمنې کوم مسکین او اړ انسان په کارو کې منده کوي نو په اجر او ثواب کې د هغه چا په څېر دی چې د الله په لار کې په منډه وي. راوي وايي چې فکر کوم رسول الله ﷺ دا هم وویل چې دی د هغه شپه وینسوونکي په څېر دی چې د شپې لمونځ کوي سترې کېږي نه او د هغه روژتي په څېر دی چې تل روژه نیسي او هیڅکله یې نه خوري.

(صحیح البخاري، مسلم، معارف الحديث)

توکل او قضا ته تسلیم بدل :-

له عبد الله بن عباس ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: زما د امت او یازره کسان به له حساب پرته جنت ته داخل شي. دا به هغه بندګان وي چې دم نه غواړي، بد فالي نه مني او پر خپل رب توکل کوي.

(بخاري، مسلم)

له سعد ؓ څخه روایت دی چې دا د انسان نېکبختي او نېکمرغي ده چې الله یې په اړه څه پرېکړه کړې دی پرې راضي شي او دايې بد بختي ده چې د ځان لپاره له الله څخه خیر او نېکي نه غواړي او دايې هم بد نصیبی ده چې د ځان په اړه د الله له پرېکړې ناخوښ وي.

(مسند احمد، جامع ترمذي، معارف الحديث)

په کار کې ټینګښت او وقار :-

له عبد الله بن سرجس ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: ښه گردهار او د خپلو کارونو په ترسره کولو کې د اطمینان، وقار او اعتدال عادت د نبوت له څلورویشتو حصو څخه یوه حصه ده.

(جامع ترمذي، معارف الحديث)

رښتیا ویل او انصاف :-

رسول الله ﷺ ویلي چې زما امت به تر هغه وخته تازه وي چې درې څوږونه پکې پاتې وي یو دا چې رښتیا وایي، بل دا چې د خلکو ترمنځ د پرېکړو پر مهال انصاف کوي او درېیم دا چې کله ترې د رحم غوښتنه وشي نو پر کمزور و رحم کوي. (متفق علیه، ابویعلی)

د احساساتو کنټرول:-

له رسول الله ﷺ څخه روایت دی چې ویې ویل: که په چا کې دا درې شيان نه وي هيڅ عمل به یې گټه ورته ونه کړي یو دا چې د خپل نفس د احساساتو کنټرول له لاسه ورنه کړي، دویم دا چې کله جاهل انسان ورباندې حمله وکړي نو دی یې په خاموشي وزغمي، درېیم دا چې د خلکو ترمنځ په ښو اخلاقو ژوند وکړي. (طبراني)

د جنت ضمانت:-

رسول الله ﷺ ویلي چې اې مسلمانانو! که تاسو د شپږو شيانو ضمانت راکړئ نو زه تاسو ته د جنت ضمانت درکوم اول دا چې رښتیا وایاست، دویم دا چې وعده پوره کوئ، درېیم دا چې په امانت کې خیانت مه کوئ، څلورم دا چې خپل نظرونه ټیټ ساتئ، پنځم دا چې پریو چا ظلم مه کوئ او شپږم دا چې د نفس احساسات کنټرول کړئ. (مسند احمد، حاکم)

د جنت زېږی:-

یو ځل رسول الله ﷺ د جنت یادونه وکړه او د هغه ښکلا وپراختیایې بیان کړه. په مجلس کې یوه موجود صحابي یې اختیاره وویل: اې د الله رسول! دا جنت به چاته ورکړل کېږي؟ ده وویل: څوک چې خوږې خبرې کوي، وږې مړوي، ډېر ژاړي او هغه مهال لمونځ کوي چې نړۍ وال ویده وي. (ترمذي، سیرت النبي)

صدق او امانت او دروغ و خیانت :-

له عبد الله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: تل رښتیا وایاست ځکه رښتیا د نېکي لار ده او نېکي جنت ته رسېږي. انسان چې کله تل رښتیا وایي او صداقت غوره کوي نو د صدیقینو مقام ته رسېږي او الله یې په هغوی کې لیکي، تل له دروغو ځان ساتئ ځکه د دروغو عادت انسان پر بده لار برابروي او بده لار دوزخ ته رسېږي، انسان چې کله په دروغو عادت شي او د لار غوره کړي نو الله یې په دروغجنو کې لیکي. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

د الله او رسول رښتني مینه :-

له عبد الرحمن بن ابی قراد رضی الله عنه څخه روایت دی چې یوه ورځ رسول الله ﷺ اودس وکړ نو صحابه وویي او به پر خپل بدن موبلې، ده وویل: تاسو څه شي دې کار ته چمتو کړاست؟. هغوی وویل چې د الله او رسول مینې، د هغوی له دې خواب اورېدو سره رسول الله ﷺ وویل: که څوک غواړي چې له الله او رسول سره رښتني مینه وکړي او یا الله او رسول له دوی سره مینه وکړي نو په کار ده چې تل رښتیا ووايي، امانت له هر ډول خیانت پرته وسپاري او له خپل گاونډي سره ښه چلند وکړي. (شعب الايمان للبيهقي، معارف الحديث)

امانت :-

جابر رضی الله عنه وایي چې رسول الله ﷺ وویل: کله چې څوک بل ته یوه خبره وکړي (داسې څه ورته ووايي چې پتېدل یې غواړي) او هغه ولاړ شي نو دا

خبره امانت ده (له اورېدونکي سره د امانت په خبره او بايد هماغسې يې وساتي.) (ترمذي، ابوداود، مشکوة)

له انس ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ به په ډېرو کمو خطبو کې دا وينا نه وي کړې چې که څوک امانت ونه لري ايمان يې نه شته او د چا چې وعده ټينگه نه وي دين يې نه شته. (مشکوة)

د عمر لحاظ: -

له ابن عباس ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که څوک پر خپلو کشرانو رحم نه کوي، د مشرانو درناوی نه کوي او امر بالمعروف او نهی عن المنکر نه ترسره کوي هغه له موږ څخه نه دی.

(ترمذي، ترجمان السنة)

شرم او حيا: -

له رسول الله ﷺ څخه روايت دی چې هر دين ممتاز اخلاق لري، زموږ د دين غوره اخلاق شرم کول دي. (مالک، معارف الحديث)

رسول الله ﷺ ويلي: کله چې الله يو بنده هلاکوي نو حيا ترې اخلي او کله چې حيا ونه لري نو د خلکو بد ترې کېږي. کوم مهال چې دې حيا ته ورسي نو بيا د امانت صفت ترې اخيستل کېږي او د امانت په له منځه تلو پر له پسې خيانت کوي، تردې وروسته ورڅخه د رحمت صفت پورته کېږي او بيا سرگردان گرزي کله چې يې تاسو په دې حالت کې ووينئ نو هغه وخت رانژدې کېږي چې د اسلام اړيکه ترې واخيستل شي. (ابن ماجه)

له عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ، څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: له الله څخه مناسبه حیا وکړئ، مخاطبینو وویل: الحمد لله موږ له الله څخه حیا کوو. ده وویل: داسي نه، له الله څخه د حیا حق دادی چې سر او په سر کې خیالات او افکار وساتئ او نس و هغه څه ته پام وکړئ چې دی ترې ډک شوی دی (یعنې دماغ له بدو افکارو او نس له حرامو و ناروا خوراګونو وساتئ) تر مرګ وروسته چې په قبر کې کوم حالت وي هغه دریاد کړئ، څوک چې اخرت خپل هدف وګرزوي د دنیا له خوندونو به لاس واخلي، د دې څو ورځو د ژوند په مقابل کې به د راتلونکي ژوند بریا او خوشالي غوره کړي نو چا چې داسي وکړل پوه شئ چې له الله څخه یې د حیا حق ادا کړی دی. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

نرم مزاج:-

له جریر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک د نرمۍ صفت ونه لري له هر ډول خیر څخه یې برخې دی. (معارف الحديث)

له عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: ایا پر دوزخ حرام شخص در ونسیم چې او ورتنه ممنوع دی؟ خبردار! د دوزخ او پر هر هغه چا حرام دی چې مزاج یې توند نه نرم وي، خلګو ته نژدې او نرم خویه وي. (معارف الحديث، ابوداود، ترمذي)

په وعده وفا او د هغې مخالفت :-

له زيد بن ارقم رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که څوک له خپل ورور سره وعده وکړي او د پوره کولو نيت يې هم ولري خو د يوه عذر له وجې پر ټاکلي وخت رانه شي نو گنهگار نه دی.

(سنن ابی داود، جامع ترمذي، معارف الحديث)

تواضع :-

رسول الله ﷺ ويلي چې ما ته الله وحې کړې چې ته خاکساري غوره کړه، هيڅوک دي پر بل غټه نه وايي او ظلم دي نه کوي. (مشکوٰۃ)

يوه ورځ عمر فاروق رضی اللہ عنہ پر منبر وويل چې اي خلکو! تواضع او خاکساري غوره کړئ ځکه له رسول الله ﷺ مې واورېدل چې ويل يې: چا چې د الله لپاره تواضع وکړه او د الله پر بندگانو يې ځان لوړ نه کړ نو الله به يې لوړ کړي چې په تنبجه کې به يې دی له خپل فکر او نظر سره سم کوچنی وي مگر د عامو بندگانو په نظر به لوړ وي او څوک چې د تکبر او لويي رويه خپلوي نو الله به يې کښته کړي چې په تنبجه کې به يې عام خلک سپک او ذليل بولي که څه هم ده ته به ځان غټ ښکاري خو د نورو په نظر به ترسپو او خنځيرانو هم ذليل او بې ارزښته وي. (شعب الايمان للبيهقي)

له الهي بخښنې محروميت :-

له ابو هريره رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: له درو کسانو سره به الله قيامت په ورځ نه خبرې وکړي او نه به يې پاک کړي. په يوه بل روايت کې دا هم شته چې دوی ته به ونه گوري او په اخرت کې ورته دردناک

عذاب دی، یو بودا زانی، دویم دروغجن واکمن او درېیم بې وزلی و غریب منکر. (صحیح مسلم، معارف الحدیث)

د شکر ادا کول: -

له عبد الله بن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د کوم نعمت په اول کې چې بسم الله او په اخیر کې الحمد لله وي د هغه نعمت په اړه به د قیامت په ورځ پوښتنه ونه شي. (ابن حبان)

صبر: -

له ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: ایا داسې شی درونه بنیم چې په وسپله یې الله گناهونه بخښي او درجې یې لوړوي. خلکو وویل: ای د الله رسول! ضروري یې را وښیې. ده وویل: د سختۍ په حالت کې اودس کول، د مسجد پر لور د هر گامونه اخیستل او تر یوه لمانځه وروسته بل لمانځه ته انتظار کول. (مسلم، ترمذی)

فایده: -

په داسې وخت کې اودس کول د صبر یو مثال دی.

له ابو موسی اشعري رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: کله چې دیوه بنده اولاد مري نو الله فرشتو ته وایي چې ایا تا سوزما د بنده له اولاد څخه روح واخیست؟ دوی وایي چې هو بیا وایي چې هغه څه ویل؟ دوی وایي چې ستا حمد او ثنایې بیان کړه او انا لله و انا الیه راجعون یې وویل. الله ورته وایي: زما د بنده لپاره په جنت کې د بیت الحمد په نوم یو کور جوړ کړی. (احمد، ترمذی، حیات المسلمین)

له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که چاته خلور
شیان ورکړل شي نو د دنیا او اخرت خیر ورکړل شو شاګرزړه، ډاکره ژبه، پر
تکلیف صابر بدن او داسي مېرمن چې د خپل خاوند په مال کې هیڅ خیانت نه
کوي. (بیهقي، حیات المسلمین)

لنډه دا چې پر انسان هر وخت یو حالت راځي، دده له طبیعت سره برابر
وي او که مخالف په لومړي حالت کې د شکر امر دی او په دویم کې د صبر،
ځکه نو شکر او صبر همېشني دنده ده، اې مسلمانانو! هیڅکله یې مه
هېرئ، بیا به ووينئ چې څرنگه به تل په راحت او سوکاله یاست؟.

(حیات المسلمین)

رسول الله ﷺ ویلي چې که څوک د صبر هڅه وکړي الله به صبر ورکړي،
تر صبر غوره او د ډېرو نېکیو راغونډوونکي بل هیڅ مغفرت نه شته.

(بخاري، مسلم)

صبر او شکر: -

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که تاسو داسي
څوک ووينئ چې په مال، دولت او بدني جوړښت کې تر هغه ښه وي له همدې
وچې یې په زړه کې حرص او تمه پيدا کېږي نو هغه ته په کار ده چې تر ځان
ټیټ کس ته وگوري څو یې په زړه کې د حرص او تمې پر ځای شکر او صبر
پيدا شي. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

له صهيب رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د مومن بنده
معامله هم حیرانوونکې ده، هره چاره او حالت یې خیر دی. کله چې خوښي،
راحت او آرام مومي نو د خپل رب شکر باسي چې دا ورته غوره ده او که دده ته

کوم تکلیف او غم رسېږي نو د خپل رب فیصله یې بولي او د هغه ارادې په
گټلو صبر کوي چې دا هم دده لپاره خیر او برکت دی.

(مسلم، معارف الحديث)

له عبد الله بن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که کوم
بنده په مالي او ځاني تکلیف اخته وي، دی یې نه ښکاره کړي او نه خلکو ته
گیلې او شکایت وکړي نو الله به یې حتما بخښي.

(معجم اوسط، معارف الحديث)

له اسامه بن زيد رضی الله عنه څخه روایت دی چې د رسول الله ﷺ لور زینب رضی الله عنها
رسول الله ﷺ ته یو څوک ورو لېږه چې زما د زوی اخیری سلگی دي او مړ
کېږي، له همدې کبله ته راشه. ده یې په ځواب کې سرې ورو لېږه او ویې
ویل: ای لورې! الله چې له چا څه اخلي هم دده دي او چې ورکوي یې هم دده
دي. لنډه دا چې هر څه په هر حال کې دده دي او د هر شي لپاره یې یو وخت
ټاکلی دی، نو ته صبر وکړه او له الله څخه ددې تکلیف په بدل کې اجر او
ثواب وغواړه. لور یې بیا پیغام ورو لېږه او قسم یې ورکړ چې حتما راشه، نو
دی را ولاړ شو ځینې صحابه کرام لکه سعد بن عباد، معاذ بن جبل، ابی بن
کعب، زید بن ثابت او ځینې نور کسان هم ورسره ول. هغه ماشوم یې دده په
غېږ کې کېښود او ساه یې وهله، ددې حالت په لیدو د رسول الله ﷺ له سترگو
او ښکې و بهېدې نو سعد بن معاذ رضی الله عنه وویل چې دا څه دي؟. ده وویل: دا د
رحمت د هغې جذبې اثر دی چې الله د انسانانو په زړه کې ځای پر ځای کړی
او الله به پر هغو بندگانو رحمت کوي چې په زړونو کې یې د رحمت جذبه

وي، د چا زړه چي سخت او د رحمت له جذبې تش وي هغه دده د رحمت وړتيا نه لري. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

بخل او سخاوت :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: الله خپلو بندگانو ته ويلي: تاسو پر نورو لگښت کوي زه به يې پر تاسو کوم.

(بخاري)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: حرص، بخل او ايمان هيڅکله په يوه زړه کي سره يو ځای کېدای نه شي. (سنن النسائي)

قناعت او استغنا :-

له ابو سعيد خدری ؓ څخه روايت دی چي ځينو انصارو له رسول الله ﷺ څخه د يوه شي غوښتنه وکړه، ده ورکړ خو هغوی نور وغوښت. ده بيا ورکړ، ان له ده سره شته شيان ټول خلاص شول او هيڅ نه وو پاتي نو ده هغوی ته وويل: واورئ! له ما سره چي څومره مال او دولت وي او له هره ځايه راشي زه يې له تاسو نه گرزوم او له ځان سره يې نه ساتم بلکي درکوم يې، مگر په دې خبره پوه شئ چي په دا ډول غوښتنه راحت او سوکالي نه شي ترلاسه کولای، بلکي د الله قانون دادی چي څوک بل ته له لاس نيولو ځان ساتي نو الله ور سره مرسته کوي او د سوال له ذلت څخه يې خلاصوي.

څوک چي د بندگانو په منځ کي د ځان له اړښودلو ډډه کوي يعني هغوی ته سوال او زاری نه کوي نو الله يې بندگانو ته له احتياج څخه ژغوري او څوک چي په سخته شېبه کي د ځان په ټينګولو صبر کوي نو الله صبر ورکوي

او بنده ته تر صبر هیڅ لوی نعمت نه دی ورکړل شوی. (سنن ابی داود،
معارف الحدیث)

سپما: -

له انس، ابو امامه، ابن عباس او علي ؑ څخه روایت دی چې د میانہ
روی طریقہ (نه بخل او نه زیات اسراف بلکې په سوچ او فکر سره سپما کول
اوله اعتدال سره د اړتیاوو پر مهال مال مصرفول) هم نیمه ګټه ده، څوک چې
د مال په لګولو کې دا ډول طریقہ غوره کړي هغه نه اړ کېږي او نه بهې ځایه
مال مصرفوي. (عسکري، دیلمي)

بخښنه غوښتل: -

رسول الله ﷺ ویلي چې که پر چا د بل مسلمان کوم حق وي نو په کار ده
چې نن ترې بخښنه وغواړي مخکې تر دې چې قیامت راشي بیا به نه دینار
ولري او نه درهم، که نېک عمل ولري نو د هغه د ظلم په اندازه به ترې
واخیستل شي او که نېکی ونه لري نو د مظلوم بدې به پرده واچول شي.
(مشکوٰۃ)

د خطا بخښل: -

رسول الله ﷺ ویلي چې د قیامت په ورځ به یو اواز کوونکی اعلان وکړي
وبه وایي: هغه خلګ چیرې دي چې د نورو تېروتنې یې بخښلې هغوی دي
خپل رب ته راشي او انعام دي واخلي ځکه هر مسلمان چې دا عادت یې
درلود جنت ته د ننوتلو حق دار دی. (ابو الشیخ فی الثواب عن ابن عباس)

رسول الله ﷺ ویلي چي که څوک غواړي چي په قیامت کي یې درجې لوړې وي نو باید هغه چاته بڅښنه وکړي چي پرده یې ظلم کړی، هغه چاته ورکړه وکړي چي ده ته یې نه ورکوي، له هغه چا سره صله رحمې وکړي چي هغه یې ماتوي او هغه چاته زغم وکړي چي ده ته بد وایي.

(ابن عساکر عن ابی هريره)

له عبد الله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چي یو سړی رسول الله ﷺ ته راغی او ویې ویل: ای د الله رسول! زه څو ځله د خپل خادم تېروتنه وېڅښم؟ ده ځواب ور نه کړ او چوپ شو، ده بیا هماغه خبره وکړه چي ای د الله رسول! زه څو ځله خپل خادم وېڅښم؟ ده وویل: هره ورځ او یا ځله.

(جامع ترمذي، معارف الحديث)

خاموشي:-

رسول الله ﷺ ویلي: انسانانو ته چي د خاموشي له کبله کومه درجه ورکول کېږي هغه د اويا کالو تر عبادت غوره ده. (مشکوٰۃ)

قرباني:-

رسول الله ﷺ ابو بکر ته وویل چي درې خبرې ټولې حق دي:

- (۱) که پر کوم بنده ظلم وشي او دی صرف د الله لپاره وېڅښي نو د دې ظلم په بدل کي الله ور سره مرسته کوي.
- (۲) کوم بنده چي د صله رحمې له کبله د بڅښنې کومه دروازه خلاصوي نو الله یې د دې خصلت له کبله مال دېروي.

له ابو ذر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: نېکي د حقارت له کبله مه پرېږدئ او که هيڅ نه شی کولای نو له خپل مسلمان وروسته په ورين تندي مخ شی. (مسلم)

همېشني خيراتونه:-

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د علم خپرول، د نېک اولاد پرېښودل، مسجد يا مسافر خانه جوړول، قرآن په ميراث پرېښودل، د ويالې جاري کول او په خپله خوښه د روغتيا په حالت کې مال خيراتول دا ټول داسي کارونه دي چې مسلمان ته به يې تر مرگ وروسته هم ثواب رسېږي. (ابن ماجه)

تدبر او تفکر:-

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: اې مسلمانانو! خپل زړونه په فکر عادت کړئ د الله پر نعمتونو غور کوئ خود هغه پر ذات غور مه کوئ. (ابو الشيخ في العظمة)

ناوړه اخلاق

خان خوښونه:-

په زواج کې د ديلمې په حواله ويل شوي دي چې رسول الله ﷺ وويل: خان خوښونه داسي بلاده چې د اويا کلونو ښه عمل له منځه وړي. (ديلمې) د بې حيايي خپرول:-

علي رضي الله عنه وايي: د بې حيا خبرو کوونکي او خپروونکي دواړه په گناه کې يو دي. (الادب المفرد)

نور سپک گنل :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: هر مسلمان د بل مسلمان ورور دی، نه دي پرې ظلم کوي، نه دي بې مرستې پرېږدي، نه دي خوار بولي او نه دي ورسره سپک چلند کوي، بيا يې درې ځله خپلې سينې ته په اشاره کولو وويل چي تقوا دلته ده، د يو انسان د بدي لپاره همدومره بس ده چي خپل مسلمان ورور سپک وبولي او له هغه سره ناوړه چلند وکړي. د مسلمان هر څه د بل مسلمان لپاره د احترام وړ دي، د هغه وينه، مال او عفت له همدې کبله يې ناحقه وينه تويول، د هغه مال اخيستل او بې عزتي کول ټول حرام دي. (صحيح مسلم، معارف الحديث)

رسول الله ﷺ ويلي: د قيامت له نښو يوه دا هم ده چي د عادي طبقې خلک به لوی کورونه او لوړې ماڼۍ جوړوي او پرې وياړي به. (بخاري، مسلم)

ريا :-

له محمود بن لبيد ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: زه پر تاسو له شرک اصغر څخه ډېر وېرېږم. ځينو صحابه وو وويل چي اي د الله رسوله! شرک اصغر څه شی دی؟ ده وويل: ريا (خلگوتنه د ځان ښودلو لپاره نېک کار کول) اخلاص او د الله رضا لپاره نېک کار کول که له يوې خوا د ايمان او توحيد تقاضا او د عمل روح دی له بلې خوا ريا او مخلوق ته د ځان ښکارونې، شهرت او نوم لپاره عمل کول د ايمان او توحيد ضد يو ډول شرک دی. (معارف الحديث)

له شداد بن اوس رضی الله عنه څخه روایت دی چې له رسول الله ﷺ څخه وویل: که روژه ونیسي شرک یې وکړ او که دریا لپاره صدقه و خیرات ورکړي نو شرک یې وکړ. (مسند احمد)

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: په اخیره زمانه کې به داسې مکار کسان پیدا شي چې د دین په جامه کې به د دنیا بنسکار کوي، دوی به خلکو ته د ځان پر هېزگار او مسکین بنودو او پر هغوی د اغېز لپاره د پسونو د پوست جامې اغوندي او ژبې به یې تربوري خوږې وي خو زړونه به یې د لېوانو وي. الله وایي چې ایا دوی ماته چل را کوي او که زما په مقابل کې جرأت لري؟ نو زما دې قسم وي زه به د دې مکارانو لپاره داسې فتنه پیدا کړم چې هوښیاران او پوهان به یې هم حیران شي. (جامع ترمذي)

زنا: -

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: د سترگو زنا په شهوت کتل دي، د غوږونو زنا د شهوتي خبرو اوږېدل دي، د ژبې زنا د شهوتي خبرو کول دي، د لاس زنا په شهوت سره لمسول دي، د پښو زنا په شهوت سره گام اخیستل دي او زړه زنا داده چې د شهوت غوښتنه کوي.

(مسلم، حیات المسلمین)

غوسه: -

له ابو ذر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که په تاسو کې څوک غوسه شي او ولاړ وي نو باید کښېني، که یې غوسه په ناسته سره شوه

نوبنه خبره ده او که بیا هم په غوسه وو نو باید پرېوزي. (مسند احمد، جامع ترمذي، معارف الحديث)

سهل بن معاذ له خپل پلار معاذ څخه روايت کوي چې رسول الله ﷺ وويل: که څوک د غوسې پوره کولو توان او طاقت ولري خودی يې صرف د الله لپاره وزغمي نو الله به يې د قيامت په ورځ د ټولو خلکو په منځ کې راوبولي او اختيار به ورکړي چې د جنت په حورو کې کومه يوه يې خوښه وي هغه دي غوره کړي. (جامع ترمذي، سنن ابی داود، معارف الحديث)

رسول الله ﷺ ويلي: اې مسلمانانو! که په تاسو کې څوک غوسه شي نو بايد چوپ پاتي شي، هغه سړی څو اکمن نه دی چې خلک را غورزوي بلکې څو اکمن انسان هغه دی چې ځان کنترولولای شي. رسول الله ﷺ ويلي: د الهي رضا لپاره د غوسې تر زغملو بل لوی کار نه شته. رسول الله ﷺ ويلي: کله چې غوسه در شي نو بايد اودس وکړئ، که د ولاړې په حالت کې ياست نو کښېنئ او که د ناستې په حالت کې ياست نو پرېوزئ. د غوسې پر مهال اعوذ بالله من الشيطان الرجيم ويل غوسه ختموي. (بخاري، مسلم)

غیبت:-

له ابو سعيد خدری او جابر رضی الله عنهما څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: غیبت تر زنا سخته گناه ده. ځينو صحابه کرامو رضی الله عنهم وويل: غیبت ولي تر زنا سخته گناه ده؟ رسول الله ﷺ وويل: که يو سړی زنا کوي نو يوازې په توبه ایستلو او معافي غوښتلو بخښل کېږي، مگر غیبت کوونکی تر هغو نه شي بخښل کېدای چې ده د کوم چا غیبت کړی هغه يې ونه بخښي. (معارف الحديث، شعب الايمان للبيهقي)

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ يوه ورځ وويل: ايا پوهېږئ چي غيبت څه ته وايي؟ صحابه کرامو وويل چي الله او رسول يې بنه پوهېږي. رسول الله ﷺ وويل: د خپل ورور داسي بدي ذکر کول چي په هغه کي موجوده وي او که هغه عيب موجود نه وي نو دا بهتان دی چي تر غيبت هم سخته گناه ده. (معارف الحديث، حيات المسلمين)

خيانت:-

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که يو څوک تاسو د اعتبار وړ و بولي نو امانت درته کښېږي بيرته يې ورو سپارئ او که څوک له تاسو سره خيانت وکړي نو تاسو ورسره خيانت مه کوئ بلکي د خپل حق تر لاسه کولو لپاره نوري روالارې غوره کړئ. (ترمذي)

بد گوماني:-

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: خپل ځان له بد گوماني وساتئ ځکه د بد گوماني پر بنسټ کېدونکې خبره تر ټولو سخته دروغ وي، مه د نورو په معاملاتو کي د معلوماتو لټه کوئ، مه جاسوسي کوئ او مه صرف د گران قيمت لپاره بولي. وهئ، له يوه بله کرکه مه کوئ، له يوه بل سره د ښمني مه کوئ، د الله بندگان شئ او په خپل منځ کي د ورورولي ژوند وکړئ. (بخاري، مسلم)

له ابو العاليه رضي الله عنه څخه روايت دی چي مورت ته امر وشو چي له خپلو خادمانو مالونه او وسايل خپل کړئ او که د استعمال لپاره کوم شی ورکړئ

نویایی و تلقی او یا بی شمار کړی، هسي نه عادت یې خراب شي او کومه بد
گوماني پیدا شي. (بخاري، الادب المفرد)

دوزخي:-

له عمار بن یاسر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که په دنیا
کي څوک دوه مخی وي او د منافقینو په څېر بېلابېلو خلکو ته ډول-ډول
څرگندونې کوي د قیامت په ورځ به یې په خوله کي دوې ژبې وي.
(معارف الحديث، سنن ابی داود)

شیطانت کول:-

له عبد الرحمن بن غنم او اسماء بنت یزید رضی اللہ عنہما څخه روایت دی چې ر
سول الله ﷺ وویل: د الله غوره بنده هغه دی چې په لیدو یې الله دریاډ شي او
بد بنده هغه دی چې شیطانت کوي، د دوستانو تر منځ پېلتون راوړي او تل په
دې هڅه ولته کي وي چې د الله پاک بندگان په گناه، مصیبت او تکلیف اخته
کړي. (مسند احمد، شعب الایمان، معارف الحديث)

دروغ:-

له عبد الله بن عمر رضی اللہ عنہما څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: کله چې
یو بنده دروغ وایي نو فرشتې یې د دروغو د بد بوی له کبله یو میل ترې لرې
کېږي. (جامع ترمذي)

د ترمذي په یوه بل حدیث کي دي چې یوه ورځ رسول الله ﷺ صحابه
کرامو ته درې ځله وویل چې ایا تاسو ته تر ټولو لویه گناه دروښیم؟ بیا یې
وویل: له الله سره شرک، د مور و پلار نافرمانی، په معاملاتو کي د دروغو

شاهدي او دروغ ويل. راوي وايي: لومړی يې څنگ وهلی وو مگر وروسته را کښېناست او بيا - بيا يې دا خبره تکراروله ان موږ هيله وکړه چې کاش! چوپ شوی وای يعني دا مهال پر رسول الله ﷺ داسي کيفيت راغلی وو او دومره په جوش يې خبرې کولې چې موږ احساسوله دا مهال يې پر زړه ډېر بوج دی، ځکه مونو زړه غوښتل چې خاموش شي او پر ځان دومره تکليف را نه ولي. (معارف الحديث)

له ابو امامه باهلي ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که څوک په قسم کولو د مسلمان حق په ناروا ډول وځوري نو د داسي کس لپاره الله دوزخ واجب کړی دی او جنت يې پرې حرام کړی دی. په حاضرینو کې يو چا وويل: اې د الله رسوله! که څه هم معمولي شی وي (که څوک ډېر معمولي شی د قسم په کولو په ناروا ډول تر لاسه کړي نو په دې صورت کې هم د هغه لپاره دوزخ واجب او جنت پر حرام دی؟) رسول الله ﷺ وويل: که څه هم د څنگلي ونې ښاخ وي. (مسلم، معارف الحديث)

له ابو ذر ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: له درو کسانو سره به د قيامت په ورځ الله نه خبرې وکړي، نه به د رحمت په نظر ورته وگوري، نه به يې له گناهونو پاک کړي او د دوی لپاره درد وونکی عذاب دی. ابو ذر غفاري ؓ وويل: دا کسان خو نامراد او هلاک شول اې د الله رسوله! دا درې څوک دي؟. هغه وويل: له حد څخه د خپل لنگ خورندوونکي (چې همدا د متکبرينو او غرور کوونکو طريقه ده)، احسان اچوونکي او د دروغو په قسم د خپل مال پلورونکي. (صحيح مسلم، معارف الحديث)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د يو چا لپاره همداروغ بس دي چې څه وايي، بيانوي يې. (مسلم، معارف الحديث)
 له عبد الله بن مسعود ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که څوک د واکمن په مخ کې د دروغو قسم وکړي چې په وسيله يې د مسلمان مال وځوري نو په قيامت کې به الله ته په داسې حال کې وړاندې شي چې هغه به ورته سخت په غوسه او ترې ناراض وي. (بخاري، مسلم)

د سولي رامنځ ته کول: -

له ام کلثوم بنت عقبه ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: هغه سړی دروغجن نه دی چې د شخړه کوونکو کسانو ترمنځ د سولي هڅه کوي او په دې لړ کې (له يوې غاړې بلې ته د خير او خوشالۍ خبرې ورسوي او د بڼه تاثير لپاره) له ځانه بڼې خبرې وکړي. (بخاري، مسلم)

د مومنانو رسوا کول: -

له عبد الله بن عمر ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ منبر ته وخوت او په لوړ او ازيې وويل: اې په ژبه ايمان راوړونکو چې لايې هم زړه ته بڼه نه دی کېښته شوي، د مسلمانانو له زورولو، هغوی ته د پېغور له ورکولو، رسوا کولو او د دوی د پټو عیبونو له رابرسېره کولو ځان وساتئ ځکه د الله قانون دادی چې که څوک د خپل مسلمان ورور په عیبونو پسې وي او رسوايي يې غواړي نو الله به د هغه په عیبونو پسې شي او په چا چې الله پسې شي حتما به ځواک او ذليل شي که څه هم په خپل کور کې دننه وي. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

له ابن عباس رضی اللہ عنہما ڏيکھي روايت ڏي چي رسول الله ﷺ وويل: تر ٿولو لويه
 او بده سزاده چي ڏيو مسلمان ورور عزت تر پيشو لاندې او ڏيو مسلمان
 حرڪت ضايع ڪرل شي. (ابن ابی الدنيا، ييهقي)
بخل:-

له ابو بکر صديق رضی اللہ عنہ ڏيکھي روايت ڏي چي رسول الله ﷺ وويل: دوکھ باز،
 بخيل او احسان اچوونکي سري به جنت ته ولاړ نه شي.
 (جامع ترمذي، معارف الحديث)

انتقام:-

تر ډي وروسته يې وويل: اي ابو بکره! دا ډري خبرې بالکل حق دي: (۱)
 کله چي پر کوم بنده ظلم او تېري وشي او ډي يې صرف د الله لپاره وبخښي نو
 الله به يې په بدل کي ورسره پوره مرسته وکړي. (۲) که څوک د خپلوي پالنې
 لپاره نورو ته د ورکړې دروازه خلاصه کړي نو الله به يې په بدل کي ډېر څه
 ورکړي. (۳) که ډيو څوک د خپلې دنيا ډېرولو لپاره د سوال او بل ته د لاس
 نيولو دروازه خلاصه کړي نو الله به يې دنيا نوره هم لږ کړي.

(مسند احمد، معارف الحديث)

کرکه او کينه:-

له ابو هريره رضی اللہ عنہ ڏيکھي روايت ڏي چي په هفته کي دوې ورځې دوشنبه او
 پنجشنبه د خلکو اعمال الله ته وړاندې کېږي او هر مومن بنده به بخښي مگر
 پرته له هغو دوو کسانو چي له يوه بل سره کينه لري، د دوی په اړه پرېکړه

کېږي چې هغوی تر هغه وخته پرېږدي چې له دې کينې او خپل منځي دښمنيو
ځان خلاص او زړونه صفانه کړي. (صحيح مسلم، معارف الحديث)

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل:

د نورو په اړه له بد گومانۍ ځان وساتئ ځکه بد گومانې تر ټولو لوی
دروغ دی، د يو چا په کمزورۍ مه پسې کېږه او د جاسوسانو په څېر له پټو
لارو د عیبونو معلومولو هڅه مه کوه او پریوه بل د بې ځايه لويډو کوشش
مه کوئ، تر خپل منع کرکه، کينه او بغض مه ساتئ او له يو بله مخ مه اړوئ
بلکې اې د الله بند گانو! د الله له امر سره سم سره وروڼه - وروڼه شئ.

(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

حسد :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د حسد له
ناروغۍ ځان وساتئ ځکه حسد نېکۍ داسې خوري لکه اور چې لرگی
سوځوي. (سنن ابی داود)

رسول الله ﷺ ویلي چې اې مسلمانانو! په تاسو کې هم ورو - ورو هغه
ناروغی خپرېږي چې په مخکینیو خلکو کې خپره شوې وه زما هدف بغض او
حسد دی، دا ناروغی د سرو پښتان نه بلکې دین او ایمان خړیبي. (مسند
احمد، جامع ترمذی، معارف الحديث)

د سخت زړه علاج :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي يو چا رسول الله ﷺ ته د سخت زړه شکايت وکړ، رسول الله ﷺ وويل: د يتيم پر سر لاس تېر ووه او مسکين ته خوراک ورکوه. (مسند احمد، معارف الحديث)

منافقت :-

له عبد الله بن عمر ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که په يو چا کي څلور عادتونه وي نو خالص منافق دی او که يو پکښې وي نو د نفاق يو خوی پکښې دی او تر هغه وخته به په دې حالت کي وي چي دا عادت يې نه وي خوشي کړي هغه څلور عادتونه دادي چي کله امانت ورو سپارل شي دی پکي خيانت کوي، په خبرو کي دروغ وايي، د کړي تړون مخالفت کوي او کله چي يې له چا سره شخړه او جنجال شي نو سپکې - سپوري او بد - رد وايي. (بخاري، مسلم)

ظلم :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: ظالم ته د مظلوم ښهرا تر ورېځو پورته کېږي او د اسمان دروازي ورته خلاصېږي، الله به وايي چي زه به ضرور له تا سره مرسته کوم که څه هم يو څه وځنډېږي.

(مسند احمد، ترمذي)

له ابن عمر ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د مظلوم له ښهرا ځان وساتئ ځکه د لمبو په څېر اسمان ته پورته کېږي. (حاکم)

له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: الله وایي چې زمانه یې په خپل عزت او جلال قسم وي ژر یا وروسته به حتما له ظالم څخه بدله اخلم او له هغه چا به هم بدله واخلم چې له قدرت درلودلو سره - سره یې د مظلوم مرسته نه کوله. (ابو الشیخ)

له ظالم سره مرسته:-

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: کوم کسان چې دامیرانو په څنګ کې کښېني او له ظالمانو سره مرسته کوي د هغوی برخليک به پر خراب وي، نه به په مسلمانانو کې شمېرل کېږي او نه به زما حوض کوثر ته راشي، که هر څومره د اسلام دعوه وکړي. (سنن)

رسول الله ﷺ له خپلو صحابه کرامو پوښتنه وکړه چې تاسو مفلس پېژنئ؟ دوی وویل: موږ هغه چاته مفلس وایو چې مال او شتمني ونه لري. ده وویل: زما په امت کې تر ټولو لوی مفلس هغه دی چې د قیامت په ورځ د لمانځه، روژې، زکات ټولو سره راشي خو له دې سره یې دا کار هم کاوه چې یو چاته یې بد - رد ويل، تورو نه یې پرې لګول، د نورو مال یې خور، خلګ یې وژل او وهل نو یو څه نېکۍ یې هغوی ته ورکړل شوې او یو څه نورو ته، که د هغوی د حقوقو تر ادا کېدو وړاندې یې نېکۍ ختمې شوې نو د خداړانو ګناه به پرده وړ واچول شي او دی به دوزخ ته واچول شي.

(بهشتي زیور)

بدې خبرې :-

له عائشې ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: د قيامت په ورځ به د الله په مخ کې د هغه چا مرتبه ډېره ټيټه وي چې د فحشو او بدو خبرو له وېرې خلکو خوشي کړی وي. (بخاري، مسلم)

له انس ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: په ټولو اعضاوو کې به د ژبې عذاب سخت وي. ژبه به ووايي: اې ربه! تاد بدن هيڅ غړي ته دومره عذاب نه دی ورکړی لکه ما ته چې دي راکړ. الله به ووايي: له تاداسې خبرې کېدلې چې ختيځ او لوېديځ ته رسېدې، زما دې په خپل ذات قسم وي تاته به تر ټولو اندامونو سخت عذاب درکړو. (ابو نعيم)

د عیبونو لټه :-

له عائشې ؓ څخه روايت دی چې يو وخت مې رسول الله ﷺ ته وويل: د صفيې عیب داده چې د غسي او هغسي ده (معنا قد يې ټيټ دی او دا يو لوی عیب دی) رسول الله ﷺ وويل: اې عائشې! ستا له خولې دومره بد خبره وتلې که سمندر ته واچول شي نو ټول سمندر به مردار کړي.

(مشکوٰۃ، حیات المسلمین)

بد نظري :-

له بريدۀ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ علي ؓ ته وويل: اې علي! که دې پریوه بنځه ناڅاپه سترگې ولگېږي نو نظر ترې واړوه، دویم ځل مه ورته گوره اول نظر ستا دی مگر دویم نظر ستا نه بلکې د شيطان دی.

(ابوداود، حیات المسلمین)

لعنت ویل :-

رسول الله ﷺ ویلي: کله چي يو څوک پرېل لعنت وایي نو اول اسمان ته پورته کېږي، د اسمان دروازي ورته بندېږي، بیا بیرته ځمکې ته راځي هغه هم بندېږي، بیا راسته او چپ لور ته گرزي کله چي ځای پیدا نه کړي نو بیا هغه ته راځي چي لعنت پرې ویل شوی که یې هغه لایق وو خو خیر او که نه وو ویونکي ته ورگرزي.

فایده :-

ځیني نسخې ډېر عادت لري چي هر چا ته الله دي ووهه، الله دي ټکه درباندي واچوي او بې ایمانه شي خبرې کوي. دا ډېره لویه گناه ده که څه هم انسان، حیوان او یا بل شي ته ویل شي. (بهشتي زیور)

له ابو هريره ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ ویل: که څوک خپل ځان ووژني نو د قیامت په ورځ به همدا عذاب ورکول کېږي چي خپل ځان به وژني لکه څرنګه چي یې په دنیا کي ځان وژلی وو هماغسي به یې په آخرت کي وژني، که یې ځان له غره راګرزولی وو له غره به راغورزي او که یې زهر څښلي وو زهر به څښي او که یې ځان په چاره حلال کړی وو په چاره به حلالېږي. (بخاري، مسلم)

گناه

له گناه ځان ساتل :-

له نعمان بن بشير ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ ویل: حلال هم واضح دي او حرام هم مګر د دواړو ترمنځ ځیني شکمن شيان شته نو څوک

چي له شکمنو ځان وساتي نو حتما به له ښکاره گناهونو ځان ساتي او څوک
چي د شکمنو شيانو پر کولو جرأت ولري نو په ښکاره گناهونو کي د لوېدو
ډېره ويره يې شته. گناهونه د الله ممنوعه سيمې دي (چي هيچا ته يې د دنده
ورتلو اجازه نه شته او بې اجازې دنده ورتگ حرام دی) کوم حيوانان چي د
ممنوعه سيمې په خوا و شا کي څري نو ډېر امکان شته چي هغې سيمې ته ور
داخل شي. (مشکوٰۃ، حیات المسلمین)

د گناه علاج :-

له معاذ ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: ځانونه له گناه
وساتئ ځکه د گناه په کولو د الله غضب نازلېږي. (مسند احمد)

له انس بن مالک ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: ايا ستاسو
ناروغي او دوا يې دروښيم؟ خبردار! گناه ناروغي او استغفاري يې دوا ده.

(ترغيب، ييهقي)

له عبد الله بن مسعود ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: له
گناه توبه کوونکی داسي دی لکه هيڅ گناه چي يې نه وه کړې.

(ييهقي مرفوعا، شرح السنه موقوفا)

البتہ د بند گانو په حقوقو کي د توبې شرط دا هم دی چي د حق خاوندان
ورته معافي هم وکړي. (حیات المسلمین)

د گناهونو سزا :-

له عبد الله بن عمر ﷺ څخه روايت دی چي مودلس کسان له رسول الله ﷺ
سره وو، ده راته وويل: پنځه شيان داسي دي چي زه له الله پناه غواړم څو پر

تاسو رانه شي ڪله چي په يوه قوم کي؛

(۱) ٻنڪاره ٻي حياتي پيل شي نو په طاعون اخته ڪري او داسي ناروغي

به پري راشي چي د خپلو مشرانو په وخت کي هيڅڪله نه وه.

(۲) ڪله چي يو قوم په ناپ او تول کي کمی کوي نو په وچکالي، تنگي

او ظالمو چارو اکو به وازمويل شي.

(۳) ڪله چي يو قوم د زکات له ورکري ډډه وکړي نو د رحمت باران به

تري منعه شي، که حيوانات نه وای نو هيڅڪله به باران پري نه واشوی.

(۴) ڪله چي يو قوم په وعده وفا نه کوي نو الله به د بل قوم د ښمنان پري

مسلط کړي او په زور به شتمني تري اخلي. (ابن ماجه)

له ابو الدرداء رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: الله وايي چي

د پاچاهانو مالک زه یم، د هغوی زړونه زما په لاس کي دي، ڪله چي بندگان

زما اطاعت کوي نو د پاچاهانو په زړونو کي يې شفقت او رحمت پيدا کوم او

ڪله چي زما بندگان له ما سرغړونه کوي نو د پاچاهانو په زړونو کي يې

غوسه او ظلم پيدا کوم نو بيا دوی ته سخت عذاب ورکوي. (ابو نعیم)

د گناهونو وبال:-

له ثوبان رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: نژدې ده د کفارو

پېلابېلي ډلې به ستاسو په مقابل کي داسي درباندي راغونډ شي لکه

خوړونکي چي پر دسترخوان راټولېږي، يو چا وويل: ايا هغه وخت به زموږ

شمېر لږ وي؟ ده وويل: نه بلکي ډېر به ياست مگر هغه وخت به د خاشاکو په

څېر په هوا کي الوزی، الله به مو د ښمنانو له زړونو وېره وباسي او ستاسو

په زړونو کې به کمزوري واچوي. يو چا وويل: کمزوري څه ده؟ ده وويل: له دنيا سره مينه او له مرگ څخه کرکه. (ابوداود، بيهقي، حیات المسلمین)

لویه گناه:-

له عبدالله بن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وويل: لوی گناهونه دادي: له الله سره شرک، د مور و پلار زورول، ناحقه قتل او د دروغو قسم. (بخاري)

له صفوان رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ څو فرمانونه صادر کړل، یو یې دا هم وو چې بې گناه کس واکمن ته مه ورولئ چې یا یې ووژني او یا ظلم پرې وکړي او جادو مه کوئ. (ترمذي، ابوداود، نسایي)

او پر لاندینو گناهونو د عذاب وعده شوې: د حقارت له مخې پر یو چا خنډل، پر یو چا بد ويل، په لوی لقب را بلنه، بد گوماني، د بل په عیب پسې کېدل، له څه علت پرته سپکې - سپوري ويل، شیطانت کول، دوه مخی چلند، تور لگول، تېر ایستل، پېغور ورکول، د بل په تاوان خوشاله کېدل، تکبر او فخر کول، ظلم کول، د ضرورت پر مهال له وس درلودلو سره - سره د یو چا په مالي زیان کې مرسته نه کول، د بل عزت ته تاوان رسول، پر کشرانو شفقت نه کول، د مشرانو بې عزتي کول، له وېږیو او لوڅو کسانو سره د وس په اندازه مرسته نه کول، د دنیوي تکلیف په وجه خبرې پرېښودل، د حیوان عکس یا انځور جوړول، په ځمکه د میراث دعوه کول، په ځوانه ځواني بسوال کول، د ږیرې وهل یا خړپیل، د کافرانو او فاسقانو جامې اغوستل، د ښځو له خوا د مردانه شکل جوړول لکه دا چې د نارینه وو پایزار په پښو کې نور هم ډېر گناهونه دي دا هر څه د نمونې په ډول ولیکل شول باید له ټولو ځان

وساتو او کومې گناوې چې تر سره شوې دي له هغو توبه وباسو ځکه په توبه
هر ډول گناه بځنبل کېږي. (حيات المسلمين)

ځيني لوی گناهونه :-

د مور و پلار ازارول، شراب څښل، په وعده وفانه کول، په امانت کې
خیانت، د جمعې د لمانځه پرېښودل، له یوې ښځې سره یوازي ناسته، د
کافرانو رواجونه خوښول، د ریا لپاره عبادت کول، د قدرت له درلودلو سره
نصیحت پرېښودل او د نورو په عیبونو پسې کېدل.

چاته چې عقیده ولري د هغه په پیروي نور بد گڼل صحیح نه دي او د
شیخ و مجتهد پیروي تر هغه وخته ده چې خبره یې د الله او رسول خلاف نه
وي او که کومه غلطې وکړي نو پیروي یې نه شته، ایمان هغه مهال صحیح
کېږي چې د الله او رسول احکام رښتیا وبلل شي او ویې مني، د الله و رسول پر
کومه خبره شک کول، یا یې دروغ بلل او پر هغې عیب لگول او ملنډې په
وړل ایمان له منځه وړي.

د قرآن او حدیث څرگند او واضح حکم نه منل او د تاویل په کولو یې
معنا بدلول بې ديني ده.

د گناه په روا بللو ایمان له منځه ځي.

پر الله زړورتوب یا له هغه ناهیلې د کفر خاصیت دی.

الله واک لري چې پر وره گناه سزا ورکړي او پر لویه گناه یې صرف د

خپلې مهربانۍ له مخې و بځنسي او پښي سزا ور نه کړي.

که یو څوک ټول ژوند سم وې خو پر کوم حالت چې مړ کېږي له هماغه سره سمه به سزا ورکړل شي ځکه نو باید له گناهونو ځان ساتنې ته ډېر پام وشي، ډېر ځله یوه گناه د بدې خاتمې سبب گرزي.

په عبادت کې شرک :-

انځورونه ساتل په ځانگړي ډول د برکت او تعظیم لپاره د یو بزرگ تصویر خوندي کول. (حیات المسلمین)

د قبرونو بدعات :-

پر قبر مېله جوړول یا یې په مېله کې گډون کول.

په دودونو کې بدعات :-

کوم بزرگ ته نسبت کافي گڼل، د یو چا په ستاینه کې مبالغه کول، په ډېر ښایست بوختېدل، ساده شکل بد بلل او په کور کې د ژوند یو شیانو عکسونه ساتل. (حیات المسلمین)

د الهي قهر نښې

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که کوم وخت د غنیمت مال او ملي بودیجه خپل مال وبلل شي یعنې بیت المال او ملي بودیجه چې د هیواد، ولس او مستحقو کسانو لپاره وي چارواکي او د حکومت مامورین یې خپل حق وېولي، د ځان د گټو او خپلو چرچو لپاره یې کاروي، کله چې دیني علم د دین لپاره نه بلکې صرف د دنیا غوښتنې لپاره پیل شي، کله چې نارینه د ښځې اطاعت پیل کړي، کله چې زوی د مور نافرمانی او له هغې سرکښي پیل کړي، امانت د غنیمت په څېر د خوړو وړ

وبلل شي، زکات تاوان و گنل شي، یو سړی تر خپل پلار خپل ملگري ته نژدې شي، په مسجدونو کې او ازونه لوړ شي، د قوم مشري بد کار او فاسق ته وسپارل شي، د هغوی لارښوونه د تر ټولو بد کس په لاس کې وي، د یو چا درناوی صرف د هغه له ضرره د ځان ساتنې لپاره وشي او د امت وروستني پر اولنیو بد - رد پیل کړي نو په دې وخت کې تېزو توپانونو، زلزلو، د ځمکې لوېدو، د شکلونو مسخ کېدو، د ډبرو اوړېدو او د الله له خوا داسې پرله پسې عذابونو ته په انتظار شئ لکه د ملغلرو او نورو د یوې لړۍ تارچي وشلېږي او پرله پسې لوېږي. (جامع ترمذي)

شپږم باب... د رسول الله ﷺ سهار او ماښام او ورځني عادات

تر سهار وروسته :-

د رسول الله ﷺ معمول دا وو چې د سهار تر لمانځه وروسته به د تسبیحاتو او ذکر په کولو په مسجد کې چارزانو کښېناست او صحابه کرام به هم ورسره ناست ول. همدلته به رسول الله ﷺ هغوی په راغلي وحي خبرول، همدلته به یې د ده له برکاتو او فیوضاتو ګټه اخیستله، همدلته به یې د دین مسایل، د ټولنې طریقه، د معاملاتو قوانین او د اخلاقو باریکۍ ور ښودې. د خلکو تر منځ به د خپل منځي معاملاتو او دعوو پرېکړې کېدې. ډېر ځله به رسول الله ﷺ له صحابه کرامو پوښتنه کوله چې که چا خوب لیدلی وي نو بیان دي کړي. ده به اوړېد او تعبیر به یې بیاناوه، کله به یې خپل خوب بیان کړ او بیا به یې د هغه تعبیر وښود خو وروسته یې دا معمول پرېښود.

(مدارج النبوة)

ڄيئي وختونه به صحابه ڪرامو ۽ ڊڄيلو خبرو په منڇ ڪي له ادب سره ڊ
 جاهليت ڪيسې ڪولي، قصيدي او اشعار به يې اورول اويا به يې ٽوڪي
 ڪولي. ده به اورېڊي او ڄيئي وختونه به يې خندل هم. ترڊي وروسته به يې ڊ
 اشراق نوافل ڪول، ڊڄر وختونه به يې ڊ غنيمت مالونه اويا ڊ خلگو ڊندي
 وڀسلي. ڪله چي به لمر بنه را پورته شونو ڊ ڄاڻست ڄلور او اتر ڪعته لمونڇ
 به يې ڪاوه، مجلس به رخصت شو او ڊ هغي مڀرمني ڪورته به ورتلي چي وار
 به يې وو. له هماغه ڄايه به يې ڊ ڪور ڪارونه پيلول، ڊڄر ڄله به يې ڊ ڪور
 بيلاپل ڪارونه په خپله ڪول. په ورڇ ڪي يې صرف يو ڄل خوراڪ ڪاوه او
 غرمه به ويدېده. (سیرت النبي)

تر ماڀنين وروسته :-

ڊ ماڀنين تر جماعت وروسته به ڊ مڊيني په ڪوڄو ڪي گرزېده له
 دو ڪاندارانو سره به يې ليدل او هغوي به يې ڄارل، ڊ دوي مالونه يې ڪتل او
 بنه وڊي معلومول، ڊاپ وٽول ته يې ڪتل چي ڪم يې نه ڪري او ڪه به په
 ڪلي و بازار ڪي ڪوم اڄ ڪس وو له هغه سره به يې مرسته ڪوله.

تر مازيگر وروسته :-

ڊ مازيگر تر جماعت وروسته به ڊ يوي مڀرمني ڪورته ورتلي، ڊ هغي
 پوڻسته به يې ڪوله او لڙو ڊڄر به له هري يوي سره ڪڻهناست، ڊي ڪارته يې
 دومره پام ڪاوه چي هريوي ته پرتا ڪلي وخت ورتلي او هر چاته معلومه وه
 چي ڊي ڊي وخت ڊڄر قدر پڙندونڪي او پابند ڊي.

تر مابنام وروسته :-

د مابنام تر جماعت او اوایین تر نوافل وروسته د هغې مېرمنې کور ته ورتلی چې وار به یې وو، ډېر وخت به یې نوري مېرمنې هم دې کور ته راتلې، د مدینې ښځې به هم راغونډېدې ځکه چې دا مهال یې هغوی ته دیني مسایل وربښودل، گواکي دا د شپې یوه ښځینه مدرسه وه چې په ډېر ادب او پرده سره به ښځو ته دیني علم، ښه ژوند او غوره اخلاق وربښودل کېدل. رسول الله ﷺ نه غوښتل چې ښځې له دیني زده کړې بې برخې او اسلامي تهذیب سره نا اشنا وي، همدلته به ښځو خپلې دعوي وړاندې کولې او ده به پرېکړه کوله. خپل شکایتونه او مجبوریتونه او ستونزې به یې بیانولې او ده یې حل وړاندې کاوه او که به چایيعت کاوه نور رسول الله ﷺ به ورسره پردې شيانو بیعت کاوه چې له الله سره به شرک نه کوي، له غلا به ځان ساتي، بد کاري به نه کوي، خپل اولادونه به نه وژني، پر چا به تور نه لگوي او په ښکېو چارو کې به د نبوي طریقې مخالفت نه کوي، ده به له هغوی سره بیعت کاوه او د هغوی لپاره به یې استغفار غوښت، دا مدرسه به د ماخوستن تر لمانځه خلاصه وه او د لمانځه په رارسېدو به رسول الله ﷺ مجلس ته تلې او ښځې خپلو کورونو ته.

تر ماخوستن وروسته :-

د ماخوستن تر لمانځه وروسته به خپلې بستري ته تلې ځکه د ماخوستن تر لمانځه وروسته یې خبرې نه خوښولې، پر راسته اړخ یې ویدېدل خوښ وو او ډېر ځله به یې خپل راسته لاس تر راسته بارخو لاندې کاوه، مخ به یې د

قبلې پر لورو او مسواک يې حتماله خپل سر سره ايښوده، د ويدېدو پر مهال يې سورت الجمعه، سورت التغابن او سورت الصف تلاوت کول، کله چي به راويښ شو غاښونه يې په مسواک وهل او اودس يې کاوه. وروسته به يې د تهجد نفل کول، کله - کله به يې د نفلي لمانځه په سجده کي اوږدې دعاوې غوښتي او بيا به يې ارام کاوه، د سهار له اذان سره به را پورته شو، په خپله خونه کي به يې دوه رکعتہ سنت وکړل، همالته به لږ شپبه پر راسته اړخ پرېوت، بيا به مسجد ته راغی او د سهار لمونځ به يې وکړ، همدا يې ورځني عادات وو (اول خو پنځه لمنځونه په طبعي ډول انسان ته د وخت پابندي وربښي، تر لږ شپي وروسته د راتلونکي لمانځه وخت مسلمان بيداروي چي دومره وخت تېر شوی او دومره وخت پاتي دی که کوم کار وي ويې کړه) پردې پابندي سر پرته د رسول الله ﷺ خصوصيت دا وو چي د خپل هر کار لپاره يې وخت ټاکلی او په پوره پابندي سره يې تابع وو له همدې کبله يې ډېر کارونه کول او هيڅکله يې د وخت له کمښت او تنگوالي شکايت نه دی کړی. (سیرت النبي، د سيد سلمان ندوي ليکنه)

د ورځي سنتونه :-

- سهار وختي په پورته کېدو په دې ستو عمل پيل کړی:
- (۱) له خوب څخه په را پورته کېدو د واړه لاسونه پر مخ او سترگو وموښی چي د خوب نشه مو ختمه شي. (شمایل ترمذي)
- (۲) تروښېدو وروسته چي مو کله سترگې خلاصې شي نو درې ځله الحمد لله او درې ځله لا اله الا الله محمد رسول الله وواياست.

(۳) د الحمد لله الذی احیانا بعد ما اماتنا و الیه النشور ویل سنت دی.
(شمایل ترمذی)

یعنی ټولي ستاینې هغه الله لره چې موږ یې تر مرګ وروسته را ژوندي
کړو او دده لورته ورتګ دی. هروخت چې له خوبه را پورته کېږئ نو باید
سواک ووهئ. (ابوداود)

د استنجا او نورو لپاره په اوبو لاس مه تنباسئ بلکې اول درې ځله خپل
لاسونه و مینځئ او وروسته یې په لوبښي کې واچوئ. (ترمذی)
تر دې وروسته دي د حاجت پوره کولو او استنجا لپاره ولاړ شي، که بیا
غسل ته اړتیا وه نو غسل دي وکړي، که اړتیا نه وه او دس یا تیمم دي ووهي
لمونځ دي وکړي او بیا دي په اول وخت کې مسجد ته په تلو د جماعت لمونځ
ادا کړي.

له کور څخه د وتلو دعا: -

له انس رضی الله عنه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: که څوک له خپله
کوره وزی نو دا دعا دي ووايي: بسم الله توکلت علی الله لا حول ولا قوة الا
بالله. د الله په نوم له کوره وزم، پر الله مي توکل دی، له شر څخه ځان ساتنه او
د خیر قدرت صرف له الله سره دی.
چې دا دعا ووايي نو په عالم الغیب کې ویل کېږي: ای د الله بنده! ستا
دا دعا درته بس ده، پوره لارښوونه دي ومونده، د ساتنې پرېکړه دي وشوه
او شیطان په ناهیلۍ ترې لرې کېږي.
(جامع ترمذی، سنن ابی داود، معارف الحديث، حصن حصین)

کله چي د سهار سنت وکړي نو له خپل کور څخه په وتلو دي د سهار
لمانځه ته روان شي او په لار کي دي دا دعا ووايي: اللهم اجعل في قلبي
نورا... اللهم اعطني نورا. (سنن ابی داود، بخاري، مسلم، حصن حصين)
دا شراق لمونځ: -

که کوم عذر نه وي نو د سهار له لمانځه څخه په خلاصېدو دي تر اشراق
پوري په الهي ذکر بوخت شي، لوړه درجه يې داده چي په کوم مسجد کي يې
چي فرض کړي وي همالته دي کښېني، منځنۍ درجه يې داده چي د مسجد
په يو ځای کي دي کښېني او ټيټه درجه يې داده چي له مسجد څخه دي
ووزي خو په ژبه دي پر له پسې الهي ذکر کوي، کله چي لمر تر راختلو
وروسته يو څه وځنډېږي يعني نژدې پنځلس دقيقې وروسته دي دوه رکعت
نفل وکړي نو د پوره حج او عمرې ثواب ورکول کېږي او همدې ته د اشراق
لمونځ وايي. څوک چي د اشراق پر مهال دوه رکعت نفل وکړي نو ټول واره
گناهونه يې بخښل کېږي. (الترغيب والترهيب)

د سهار دعا: -

له ابن عباس رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک سهار
دا ايت ووايي نو د ټولې ورځې د پاتي شويو نېکيو ثواب ورکول کېږي او که
يې څوک د شپې ووايي نو په شپه کي د ټولو پاتي شويو نېکيو ثواب ورکول
کېږي.

فسبحان الله حين تمشون و حين تصبحون وله الحمد في السماوات و
الارض و عشيا و حين تظهرون يخرج الحي من الميت و يخرج الميت من الحي و

یحي الارض بعد موتها و کذا لک تخرجون. (حصن حصین)

سهار او ما بنام د الله تسبیحات وایه او هغه مهال چي غرمه شي، همدی ژوندی له مړي را باسي او مړی له ژوندی، ځمکه تر مرگ وروسته ژوندی کوي او همداسي به تاسو را وایستل شی.

د اشراق له لمانځه تر خلاصېدو وروسته دي خپل کار پیل کړی، حلاله روزي دي وگهي، پردې سر پېره دي د نورو فرایضو او واجباتو په اداينه، همدا راز د ژوند په ټولو چارو کي د سنتو اتباع ته پام کوي. کله چي لمړنۍ رالور او رنایي زیاته شي نو د څانېت لمونځ دي وکړي چي شمېر یې له څلورو تر دوولسو رکعتونو دی. (مسلم)

په حدیث کي دي چي د څانېت په څلورو رکعتونو د بدن د ټولو بندونو صدقه ادا کړي او ټول واړه گناهونه یې ور بخښي. (مسلم)

قیلوله :-

که وخت وي نو د سنتو د اتباع په نیت دي د غرمې تر دودۍ خورلو وروسته یو څه شېبه پر یوزي چي د دې مسنون عمل لپاره ویدېدل ضروري نه دي یوازي پر بوتل کفایت کوي. (زاد المعاد)

له انس رضی الله عنه څخه روایت دی چي صحابه کرامو رضی الله عنهم لومړی د جمعې لمونځ کاوه بیا قیلوله. (بخاري)

له خواط بن جبیر څخه روایت دی چي د ورځې شروع کېدو پر مهال خوب بې عقلي او غرمه مهال عادت او د ورځې ختمېدو پر مهال حماقت دی. (بخاري)

مطلب دا چي که له شپې پرته بل وخت خوب غلبه وي نو د غرمې قیلوله صحیح ده خود سهار او ماښام خوب حماقت، بې عقلي او ناداني ده. یا په دې وخت کي خوب دا عادات پیدا کوي. (الادب المفرد)

د ماښام تر جماعت وروسته دي بیا د خپل ژوند په مصروفیاتو بوخت شي او د مازیگر لمانځه ته دي ډېر پام کوي ځکه په قرآن کي یې ځانگړی امر شوی دی. (حافظوا علی الصلوة و الصلوة الوسطی) له وسطی لمانځه څخه مراد مازیگر دی او رسول الله ﷺ پرې ډېر ټینگار کړی دی.

(بهشتي زیور)

د شپې سنتونه

د اوایین لمونځ :-

د ماښام تر لمانځه وروسته لږ تر لږه شپږ رکعت له لمونځ په دوه - دوه رکعته کېږي او ډېره اندازه یې شل رکعته دي، د دې لمنځونو ثواب د دوولسو کلونو له نفلونو سره برابر دی.

(الدر المختار، سنن ابی داود، مشکوة، بیهقي)

د ماخوستن لمونځ :-

بیا دي پر خپل وخت د ماخوستن لمونځ په جماعت سره وکړي، د ماخوستن تر فرضو وړاندي څلور رکعته سنت دي. (بدایع)

د ماخوستن تر دوو سنتو وروسته دي د دوو رکعتونو پر ځای څلور رکعته نفل وکړي نو د شب قدر په اندازه ثواب ورکول کېږي. (الترغیب)

څوک چي تهجد ته نه شي را پورته کېدای نو په دې څلورو رکعتونو کي
دې د تهجد نېټ وکړي چي په تهجد کي به وشمېرل شي، که تهجد ته را
پورته شي نو هماغه وخت دي تهجد وکړي که نه څلورو رکعتونه کفايت کوي.
(بهشتي زيور، الترغيب)

ترو ترو وروسته دوه رکعتي نفل کېږي، غوره داده چي دواړه ځايونه
يعني ترو ترو وړاندي په څلورو رکعتونو او ترو ترو وروسته په دوو
رکعتونو کي د تهجد نېټ وکړي چي ان شاء الله د تهجد له ثواب څخه به
برخې نه شي.

د تهجد لمونځ :-

په حديث کي دي چي تر فرض لمونځه وروسته تر ټولو غوره لمونځ د
شپې په اخير کي د تهجد لمونځ دی.

د تهجد غوره وخت :-

د شپې په وروستۍ برخه کي لږ تر لږه دوه رکعتي اوزيات يې دوولس
رکعتونه دي. (بخاري، موطا امام مالک)

که څوک په شپه کي د تهجد وس نه لري نو تر ماخوستن وروسته دي څو
رکعتي وکړي مگر ثواب يې کم دی، له فرض لمونځه پرته د نورو لمونځونو
کول په کور کي غوره دي ځکه نو د تهجد لمونځ په کور کي ښه دی. د شپې
دوه رکعتي لمونځ غوره دی ځکه نو بايد تهجد دوه - دوه رکعتي وشي.

(حصن حصين، بهشتي زيور)

کورته د تلو - راتلو سنتونه او دعاوې :-

څوک چې خپل کورته راشي نو د دې دعا په لوستلو دي کورنيانو ته سلام وکړي: اللهم اني استلک خيرا مولج وخير المخرج بسم الله ولجناو بسم الله خرجناو على الله ربنا توکلنا. (حصن حصين)

اې الله! زه له تابه و تل او بڼه ننوتل غواړم، موږ د الله د نوم په اخيستلو ننوتلو او پر الله مو توکل کړی دی.

د بيهقي په روايت کي دي چې کورته په سلام ځي او راځي، ځينو علماوو ويلي چې که هغه وخت په کور کي څوک نه وي نو داسي سلام دي وکړي: السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين خونيت دي يې د فرشتو وي. (حصن حصين)

کورته د ننوتلو پر وخت دي يونه يو ذکر کوي او منقولې دعاوې دي وايي، د ورتلو پر مهال چې هر څوک موجود وي که څه هم مېرمن يې وي سلام وراچول سنت دي. (ابوداود)

که په کور کي د يو چا د نه پردې وېره وي نو د خبر په ورکولو دي ور داخل شي. (مشکوٰۃ)

کورنيان دي په ټوخي، د پښو په اواز او يا بل شي خبر کړي. (نسايي) فايده :-

ځيني وختونه د سړي خور، مور او يا لور په داسي حالت کي وي چې په ناڅاپي ورتلو هغوی شرمېږي نو ځکه بايد ټوخي وکړای شي.

(ادب المفرد)

د ماخوستن تر لمانځه وړاندې دې خوب نه کوي هسي نه چي د
ماخوستن لمونځ ترې قضا شي. (مشکوٰۃ)

د ماخوستن تر لمانځه وروسته خبرې مکروه تنزيهي دي، البته له
مېرمنې او ماشومانو سره د نصيحت خبرې او د مينې کيسې سنت
دي. (شمايل ترمذي)

که د شپې تياره وي او رڼا نه وي نو هم دې مسجد ته په تلو د جماعت
لمونځ ادا کړي چي دا ډېر ثواب او فضيلت لري. (ابن ماجه)
هر فرض لمونځ په اول تکبير سره کول سنت دي. (الترغيب)
څوک چي څلوېښت شپې د ماخوستن لمونځ د جماعت په لومړي تکبير
ادا کړي نو له دوزخ څخه نجات ورته ليکل کېږي. (ابن ماجه)

د شپې ساتنه :-

له جابر بن عبد الله ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: د شپې د
کيسو مجلس ته مه ورځئ ځکه په تاسو کي هيڅوک خبر نه دی چي دا مهال
الله خپل کوم مخلوق چيري - چيري خپور کړی دی ځکه نو دروازې وتړئ، د
ژويو خولې بندې کړئ، لوبښي پټه کړئ او څراغونه مړه کړئ؟.

(بخاري، الادب المفرد)

له جابر ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که په شپه کي د سبي
غيا او د خره انگارې واوريئ نو له مردود شيطان څخه د الله پناه غواړئ ځکه
سبي او خره هغه څه ويني چي تاسو يې نه وينئ او د شپې چي کله خلک په
کوڅو کي تگ - راتگ بند کړئ او لارې وتړل شي نو له کورو څخه کم وزی
ځکه د شپې چي الله خپل کوم مخلوق و غواړي خپروي يې. (مشکوٰۃ)

مانښام او د شپې احتياط :-

له جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: مانښام خپل واره ماشومان په کوڅو کې له گرزېدو راوگرزوئ ځکه په دې وخت کې شیطاني لښکرې خپرېږي کله چې د شپې یوه برخه تېره شي نو بیا یې پرېښودل پروا نه لري، په شپه کې دروازې د الله په نوم بندوئ ځکه شیطان د هغې دروازې د خلاصېدو وس نه لري چې د الله په نوم بنده شوې وي. له اوبو د ډکو ژيانو خولې د الله په نوم بندې کړئ، د خپلو لوښو سرونه پټ کړئ او د پټېدو پر وخت یې د الله نومونه واخلي، که څه هم پر لوښي یو شى په ساره کېږدئ یعنې که پوره لوښى نه شي پټولای نو د کراحت او ضرر د دفعې لپاره دومره کافي ده چې د خپل لوښي پر ساره یوه لکړه یا یو شى کېږدئ او خپل څراغونه مړه کوئ. (صحيحین)

د بستري پاکول :-

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که څوک پر خپله بستره د ویدېدو اراده کوي نو باید د خپل لنگ په یوه برخه یې وځنډئ ځکه معلومه نه ده چې څه شى ورباندې لوېدلى وي بیا دې پر راسته اړخ پرېوزي او دا دعادي ووايي: باسمک ربی وضعت جنبی فان احتبست نفسي فارحمها وان ارسلتها فاحفظ بما تحفظ به الصالحين او قال عبادک الصالحين. ستا په نوم پر خپل اړخ پرېوتم، نو که دې زما روح بند کړ رحم پرې وکړه او که دې بیرته را پرېښود نو داسي یې وساته لکه ته چې خپل نېک بندگان ساتي. (مشکوٰة، الادب المفرد)

بېلابېل سنتونه:-

د ويدېدو لپاره د بيا مسواک ووهي. (مشکوۍ)

تر ويدېدو وړاندې د د دواړو لاسونو پر ورغو يو ځای بسم الله الرحمن الرحيم ووايي، بيا دې قل هو الله ووايي، بيا دې د بسم الله په ويلو قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس ووايي، پر دواړو لاسونو دې چوف کړي، له سره تر پښو دې پر ځان را کاږي، اول دې د مخ له خوا تر پښو پوري او بيا دې د شا پر خوا تېر کړي، دا کار دې درې ځله وکړي ځکه د رسول الله ﷺ معمول وو. (بخاري، ترمذي، حصن حصين)

د شپې دعاوې:-

هغه دعاوې چې د شپې ويل کېږي:

- (۱) د بقرې دوه اخيري اياتونه دي ووايي. (صحيح سته)
- (۲) قل هو الله دي ووايي. (بخاري، مسلم، نسايي)
- (۳) د قرآن کریم سل اياتونه دي ووايي. (حاکم عن ابی هريره)
- يا دې د قرآن لس اياتونه ووايي. (حصن حصين)
- (۴) سورت يس دي ووايي. (ابن حبان عن جندب، حصن حصين)

د شپې بستري ته د تلو پر مهال:-

درې دېرش ځله دي سبحان الله، درې دېرش ځله الحمد لله، څلور دېرش ځله الله اکبر او يو ځل دې کلمه ووايي، ويده دي شي. (مشکوۍ)
د تهجد لپاره تر سرد مصلې ايښودل سنت دي. (نسايي)

د شپې تر ویدېدو وړاندې د سورت الواقعه په تلاوت به لوړه پرې رانه شي. (الترغیب)

د رسول الله ﷺ عادت دا وو چې تر ویدېدو وړاندې مسبحات ویل او د ده وینا وه چې په مسبحاتو کې یو داسې ایت شته چې تر زرو ایاتونو غوره دی. مسبحات سورتونه دادي:

(۱) سورت الحديد (۲) سورت الحشر (۳) سورت الصف (۴) سورت الجمعة (۵) سورت التغابن (۶) سورت الأعلى. (حصن حصین)

: تهجد د لمانځه لپاره د را پورته کېدو په نیت ویدېدل سنت دي.

(نسایي)

له وړاندې د اوداسه د اوبو او مسواک په تیارولو ویدېدل سنت دي.

(مسلم)

د شپې چې یې هر وخت سترگې خلاصې شي نو تر سپېده چاود وړاندې د تهجد لمونځ سنت دی. (مشکوة)

د ویدېدو پر مهال دي درې ځله استغفار ووايي، د استغفر الله الذي لا اله الا هو الحي القيوم واتوب اليه (ترمذي، معارف الحديث) ویل د رسول الله ﷺ سنت دي. له طهارت سره دي ویده شي. (الترغیب)

که له پېله اودس لري نو صحیح ده او که یې نه لري نو اودس دي وکړي، که اودس نه کوي نو د ویدېدو په نیت دي تیمم ووهی. (زاد المعاد)
خوب:-

کله چې یو ښه شی په خوب وويني نو د الله شکر دي وباسي او بیان دي کړي. (بخاري، مسلم، نسایي)

له دوست پرته دي بل چاته نه بيانوي. (بخاري، مسلم)
 کله چي په خوب کي بد شي وويني نو چپه طرف ته دي درې ځله توک
 کړي او درې ځله دي اعوذ بالله من الشيطان الرجيم ووايي، هيچاته دي نه
 يادوي. (بخاري، مسلم، ابوداود)

بيا به هغه خوب هيڅکله تاوان ورو نه رسوي. (صحيح سته)
 پر کوم اړخ چي پروت وي هغه دي بدل کړي. (مسلم)
 او يادي په پورته کېدو لمونځ وکړي. (بخاري، حصن حصين)
 قتمه:-

له پورتنیو عباداتو او طاعاتو پرته بايد د يو مسلمان ژوند له سهاره تر
 ماښامه په ديني او دنيوي ټولو معاملاتو کي ډېر ساده او پاک وي. مثلاً د
 خپلې کورنۍ او نورو قريبانو د حقوقو په ورکړه، د خپل رزق په گټلو غم و
 خوښي په مراسمو، د دوستانو و ملگرو په اړيکو، شخصي حالاتو، ناسته-
 پاسته، خوراک-څښاک، لباس و پوښاک، جوړښت او اوصافو و اخلاقو
 کي ډېر پاک او د شرافت خاوند وي، سره له دې چي د ټولنې او چاپېريال د
 غلبې له کبله د دې شي تر لاسه کول او پوره کول ظاهراً يو څه مشکل
 ښکاري خو که د خپل بادار او انسانيت د احسان کوونکي پاک ژوند مطالعه
 شي او د هغه تقليد وشي. د تعليماتو پيروي يې وکړي نو هره خبره اسانه
 ښکاري، د همدې مقدسو ستود اتباع دويم نوم حيات طيبه دی چي تفصيل
 يې په پوره وضاحت سره د دې کتاب تر پيل او عنوانونو لاندې بيان شوی
 دی.

لارښوونه: -

د پام وړ خبره داده چې په پورتنیو ټولو عباداتو کې دې له سهاره تر ماښامه د خپلو ټولو اطاعتو، معاملاتو، ټولنیزو چارو او اخلاقو پر مهال په ځانګړې توګه د نبوي سنتو خیال ساتي چې تفصیل یې پر خپل ځای په دې کتاب کې له وضاحت سره ذکر شوی دی. وما علینا الا البلاغ المبین وما توفیقی الا بالله العلی العظیم

اووم باب ... نکاح، د نوي ماشوم زوکړه او اړوند

معاملات

نکاح ته هڅونه: -

له محمد بن سلیمه رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: ای مسلمانانو! نکاح کوئ ځکه زه غواړم د نړۍ د نورو قومونو په پرتله د خپل امت په ډېروالي وویاړم، ای مسلمانانو! د راهبانو په څېر تنها ژوند مه کوئ. (بیهقي)

له ابن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: ای ځوانانو! په تاسو کې که څوک نکاح کولای شي باید ویې کړي، ځکه په دې سره سترګې ټیټې وي او فرج خوندي کېږي او که څوک نکاح نه شي کولای باید د شهوت د مخنیوي لپاره روژه ونیسي. (بخاري، مسلم)

د ښځې انتخاب: -

رسول الله ﷺ ویلي: له ښځو سره د هغوی د ښکلا پر بنسټ نکاح مه کوئ، ځکه کېدای شي ښکلا یې د تباهي پر لاره برابره کړي، د مال او دولت

له وجې هم ورسره نکاح مه کوي ځکه کېدای شي مال يې په سرکښي او
بغاوت اخته کړي بلکې د دين پر بنسټ ورسره نکاح وکړي او تورکي
دينداري او اخلاقي مينځه تر هغې ښکلې ښځې ډېره ښه ده چې بد اخلاقه
وي. (ابن ماجه)

د نکاح پيغام:-

له ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که تاسو ته
داسي څوک د نکاح پيغام را ولېږي چې له دين او اخلاقو يې خوشاله او
راضي ياست نو نکاح ورسره وکړي، که دا ډول نه کوي نو په ځمکه کې به ډېر
فساد خپور شي. (ترمذي)

د نکاح اجازه:-

رسول الله ﷺ ويلي: د ورکړل شوې ښځې نکاح دي د هغې له رايې پرته
نه ترسره کېږي او د پېغلي نکاح دي د هغې له اجازې پرته نه کېږي. خلکو
پوښتنه وکړه چې اې د الله رسول له! د پېغلي اجازه څه ده؟ ده وويل:
خاخوشي يې اجازه ده. (زاد المعاد)

د نکاح برکت:-

عائشه رضی الله عنها وايي چې رسول الله ﷺ وويل: تر ټولو برکتی نکاح هغه ده
چې مصارف يې لږ وي. (مشکوٰۃ)

ولور:-

د عمر رضی الله عنه په زمانه کې خلک د عجمو له رسم او رواج څخه متاثر شول او
لوی ولورونه يې ايښودل نوده په خطبه کې د خلکو توجو را واپوله او ويې

ویل: د مسلمانانو فکر باید څه ډول وي؟ ده وویل: ای خلکو! ولورونه مه زیاتوی، ځکه که دا دنیا د لږ عزت شی هم وای او د الله په نظریې لویه درجه درلودای نور رسول الله ﷺ دې ډېر حقدار وو چي لوړ ولوریې ټاکلی وای مگر تر کومه ځایه چي ماته معلومه ده رسول الله ﷺ نه په خپله نکاح کي تر دوولس اوقیې زیات مهر ټاکلی او نه یې د خپلو لوڼو په ولور کي یوه بوی مېرمن ولاړه شوه د (واتیتم احداهن قنطاراً) په ویلو یې د هغه پر خبره اعتراض وکړه او عمر په دې وینا له منبره کښته شو چي (کل ناس اعلم من عمر حتی العجائن) یعنی ټول خلک ان سپین سرې ښځې تر عمر ډېرې پوه دي او بیا یې په دې مسئله کي له سختۍ لاس واخیست. (ترمذي)

د مهر ور کولو نیت: -

رسول الله ﷺ ویلي: هر نارینه چي له یوې ښځې سره پر لږ یا ډېر مهر نکاح وکړي او په زړه کي یې د ورکړې اراده نه وي نو هغې ته یې دوکه ورکړه او که له مهر پرته مړ شو نو د الله حضور ته به په داسي حال کي ورشي چي د زنا مجرم به وي. (الترغیب والترهیب)

د نکاح ترل: -

د نکاح د کېدو لپاره یو شرط دا هم دی چي لږ تر لږه د دوو نارینه وو، یا یوه نر او ښځې په مخ کي به ترل کېږي، په خپلو غوږونو به نکاح او د دواړو د ایجاب او قبول الفاظ اوري نو بیا صحیح ده. (بهشتي زیور)

په شریعت کي دې ته ډېر پام شوی چي د نارینه او ښځې تر منځ باید برابري موجوده وي له دې پرته نکاح جواز نه لري. (شرح البدایه، بهشتي زیور)

د برابر تيا شو اقسام دي: ۱) په نسب کي برابر تيا ۲) اسلام ۳)
دينداري ۴) شتمني ۵) په کسب يا هنر کي برابر ي.
(عالمگيري، بهشتي زيور)

د نکاح لپاره د استخاري دعا: -

که څوک له يوې ښځې يا نجلۍ سره د نکاح اراده ولري نو پيغام دي چا
ته نه بيانوي، د ښه او دس په کولو دي د وس په اندازه نفل وکړي، ورپسې
دي د الله حمد او ثنا او بزرگي و عظمت بيان کړي او دا دعا دي ووايي:
اللهم انک تقدر ولا اقدر وتعلم ولا اعلم وانت علام الغيوب فان رأيت
ان فی فلانة (دلته دي) دهغي نوم واخيستل شي) خيرا في ديني و دنياي و
آخرتي فاقدرها لي و ان کان غيرها خيرا منها في ديني و آخرتي فاقدرها لي.
اي الله! ته قادري ي او زه قدرت نه لرم، ته پوهېږي او زه نه پوهېږم، ته د
غيبو په حالت خبري ي که تا ته معلومه وي چي فلانۍ مېرمن (دلته دي) دهغي
نوم واخلي) زما لپاره د دين و دنيا او آخرت گټه لري نو ما ته يې مقدره کړه
او که له دي پرته بله زما د دين او آخرت لپاره غوره وي نو هغه را ته مقدره
کړه. (مسلم، شمايل ترمذي)

د نکاح مسنونه خطبه: -

الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونؤمن به ونتركه عليه ونعوذ
بالله من شرور انفسنا ومن سيئات اعمالنا من يهده الله فلا مضل له ومن
يضلله فلا هادي له واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له واشهد ان محمدا
عبده ورسوله. ارسله بالحق بشيرا ونذيرا.

اما بعد فان خير الحديث كتاب الله وخير الهدي هدي محمد صلى الله عليه وسلم وشر الامور محدثاتها وكل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار من يطع الله ورسوله فقد رشد ومن يعص الله ورسوله فانه لا يضره الا نفسه.

اما بعد اعوذ بالله من الشيطان الرجيم، يا ايها الناس اتقوا ربكم الذي خلقكم من نفس واحدة وخلق منها زوجها وبث منهما رجالا كثيرا ونساء، واتقوا الله الذي تساءلون به والارحام ان الله كان عليكم رقيبا.

يا ايها الذين امنوا اتقوا الله حق تقاته ولا تموتن الا وانتم مسلمون، يا ايها الذين امنوا اتقوا الله وقلوا قولا سديدا يصلح لكم اعمالكم ويغفر لكم ذنوبكم، ومن يطع الله ورسوله فقد فاز فوزا عظيما، النكاح من سنتي فمن رغب عن سنتي فليس مني.

الله لره شکر دی چي موری ستایو، له ده مرسته او د گناهونو مغفرت غواړو، پرده ایمان راوړو، پرده توکل کوو او د خپل نفس د شرارتونو او اعمالو له بدې پناه غواړو، چاته چي الله هدایت وکړي هیڅوک یې گمراه کولای نه شي او څوک چي دی گمراه کړي هیڅوک یې هدایت کولای نه شي. زه شاهدي ورکوم چي له الله پرته هیڅ معبود نه شته، هغه یو دی هیڅ شریک نه لري او شاهدي ورکوم چي محمد د الله بنده او رسول دی. الله د حق له احکامو سره را ولېږد چي زېری ورکوونکی او وېروونکی دی.

اما بعد، تر ټولو کلامونو غوره کلام او تر ټولو طریقو غوره طریقه د محمد ده، تر ټولو بد شی په دین کي بدعت دی، هر بدعت گمراهي او هره

گمراهي په اور کي ده، څوک چي د الله او د هغه د رسول تابعداري وکړي
هدايت به ومومي او څوک چي نافرمانی وکړي ځان به تاوانی کړي. بيا به
بې له شيطان څخه پناه وغوښته و به يې ويل: اي خلکو! له خپل هغه رب
څخه ووېرېږئ چي تاسو يې له خپل يوه نفس څخه پيدا کړاست، له ده يې د
هغه مېرمن را پيدا کړه او د دواړو په وسيله يې گڼ نارينه او ښځينه پيدا
کړل، له هغه الله ووېرېږئ چي په وسيله يې له يوه بل څخه غوښتنه کوي او د
خپلوی له پرېکړي ځان وساتي بې شکه الله مو څارونکی دی. اي
مسلمانانو! له الله په حق سره ووېرېږئ او له اسلام پرته په بل حالت کي مه
مړئ، اي مومنانو! له الله ووېرېږئ او محکمه خبره وکړئ چي الله مو اعمال
اصلاح کړي، گناهونه مو وبخښي او په ياد ولرئ چي چا د الله او د هغه د
رسول پيروي وکړه نو لويه بریايي ومونده.

نکاح زما سنت دی :-

چا چي زما په سنت له عمل څخه انکار وکړ له ما څخه نه دی.

(حصن حصين، شمایل ترمذي)

تر دې سنت خطبې وروسته بايد ايجاب و قبول وشي، بيا دي دواړو ته
دعا وکړي او تر نکاح وروسته د خورماوو او شېرينۍ وېشل سنت دي.

(زاد المعاد)

تر نکاح وروسته د مبارکۍ دعا :-

نکاح کوونکو ته به رسول الله ﷺ وويل: بارک الله لکما وبارک عليكما
و جمع بينکما في خير. يعني الله دي تاسو برکتمن کړي، پر تاسو دي برکت

نازل کړي او تاسو دي پر خير سره يو ځای کړي او ويل به يې: که په تاسو کې شوک خپلې مېرمنې ته ورځي نو دا دعا دي وايي: بسم الله اللهم اجنبنا و جنبنا شيطان ما رزقتنا. د الله د نوم په اخيستلو دا کار کوو، اې الله! موږ له شيطان څخه وساته او کوم څه چې دي په روزي را کړي له هغو هم شيطان لرې کړه.

له انس ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که الله د کوم بنده په کور، مال يا اولاد کې برکت واچوي او دی ووايي: ما شاء الله لا حول ولا قوة الا بالله، الله چې څه غوښتي ډېر غوره دي، له گناهونو ځان ساتنه او پرېښکون قوت ورکول د الله له خوا دي.

نو له مرگ پرته به بل هيڅ تکليف ونه وينې. (زاد المعاد)
په لومړۍ شپه ناوې ته ډالۍ ورکول هم سنت دي.
وليمه: -

د واده تر شپې وروسته په خپلو قريبانو، دوستانو او مسکينانو ته مېلمستيا يا وليمه سنت ده. (ترمذي، ابن ماجه)

د وليمې لپاره ډېرو خرچو ته اړتيا نه شته، د څو کسانو کوچنۍ مېلمستيا هم کافي ده. (بېشتي زيور)

په وليمه کې بايد د سنتو د پيروي نيت وشي، په کومه وليمه کې چې غريبان نه وي او صرف د نوم ايستلو لپاره وشي په هغې کې هيڅ خير او برکت نه شته بلکې د الهي خپگان او غوسې وېره شته.

(زاد المعاد، بېشتي زيور)

د نکاح ځینې مسنون اعمال :-

- څوک چې وس لري د هغه لپاره نکاح سنت ده.
- بلوغ ته تر رسېدلو وروسته سمدستي نکاح سنت ده.
- تر نکاح وړاندي د مرکې وړ لېږل سنت دي.
- مرکه د نجلی او هلک د واره له لوري سنت ده.
- د ښک او صالح کس پلټنه سنت ده.
- پریوه مهال د څلورو نکاحو کول جواز لري، په قرآن او حدیث ثابتې دي خو په دې شرط چې د ټولو حق ادا کړای شي.
- له کونډې سره نکاح هم سنت ده.
- د شوال په میاشت کې نکاح سنت، غوره او د برکت سبب ده.
- د جمعي د ورځې د برکت او خیر لپاره نکاح سنت ده.
- د نکاح اعلان سنت دی.
- په مسجد کې نکاح سنت ده.
- مسنونه نکاح هغه ده چې ساده وي او پکې د ځان ښودلو لپاره اسراف ونه شي.
- دومره مهر سنت دی چې تروس وتلی نه وي او کله اندازه یې لس درهمه ده.
- سمدستي مهر او وروسته ورکول یې دواړه جایز دي.

د نکاح طریقه :-

ایجاب او قبول د نکاح ارکان دي په همدې سره نکاح ترل کېږي، تر نکاح وړاندي له نجلۍ څخه د ولي نکاح اخیستل سنت دي. نجلۍ ته دي ووايي چې له فلاني سرې سره په دومره ولور ستا نکاح ترل کېږي ایا خوښه دي ده؟ بیا دي ولي یا د هغه وکیل اجازه ورکړي او قاضي دي له هلك سره د هغې نکاح وتړي، هلك ته مخامخ د قاضي ناسته او خطبه ویل سنت دي.

(بهشتي زیور)

طلاق او خلع :-

له ثوبان ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: کومه ښځه چې له علت پرته له خپل مېړه طلاق غواړي د جنت بوی پرې حرام دی.

(احمد، ترمذي، ابوداود، ابن ماجه، مشکوة)

له ابن عمر ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وویل: په حلالو شيانو کې د الله په نزد تر ټولو بد شی طلاق دی. (ابوداود، مشکوة)

له معاذ بن جبل ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ماته وویل: ای معاذه! الله چې د ځمکې پر سر څومره شيان پیدا کړي په ټولو کې مي د مینځې او مریېي ازادول خوښ دي او تر ټولو مي له طلاق څخه بد کېږي.

(دارقطني، مشکوة)

د رسول الله ﷺ د لور فاطمې برکتونه نکاح :-

د فاطمې ؓ عمر پنځلس کاله وو چې د څو لویو کورنیو پیغامونه راغلل مگر رسول الله ﷺ خاموش وو، هغه مهال د علي ؓ عمر یو ویشتم کاله

و. دی وایي چي په زړه کي مي دا غوښتنه پيدا شوه چي مرکه پرې وکړم
مگر پر دې مي فکر کاوه چي دا کار به بالاخره څرنگه ترسره شي؟ له ماسره
خو هيڅ هم نه شته، بالاخره مي د رسول الله ﷺ د شفقت له کبله زړه وکړ او
حاضر شوم، خپله مدعا مي بيان کړه. رسول الله ﷺ ډېر خوشاله شو،
سمدستي يې ومنله او پوښتنه يې وکړه: اي علي! له تاسره کوم څه هم
شته؟ ما وويل: اي د الله رسوله! له يوه اس او زغري پرته بل څه نه لزم.
رسول الله ﷺ وويل: له سپاهي سره خو بايد اس وي، ورشه خپله زغره
وپلوره. علي ﷺ ولاړ او په نژدې څلور سوه درهمه يې خپله زغره خرڅه کړه.
رسول الله ﷺ بلال ﷺ راوغوښت، يو څه خوشبويي او نور شيان يې را
وغوښتل او انس ﷺ ته يې امر وکړ چي ورشه ابو بکر، عثمان، طلحه، زبير او
څو انصار راوبوله. کله چي هغوی راغلل نو رسول الله ﷺ د نکاح خطبه وويله
او د ټولو ښځو د سرداري فاطمې ﷺ نکاح په ډېر ساده ډول له علي ﷺ سره
وترل شوه. رسول الله ﷺ اعلان وکړ: شاهدان اوسئ ما د څلورو سوه سېنو
زرو مثقالو په بدل کي خپله لور فاطمه علي ﷺ ته ورکړې او علي قبوله کړې
ده او د دعا لپاره يې لاس پورته کړل.

رسول الله ﷺ دعا وکړه ويې ويل: اي الله! دواړه خوشاله او خوښ لرې،
د دوی تر منځ برکت پيدا کړه او نېک اولادونه ورکړې. تر نکاح وروسته
شيريني تقسيم شوه او د شپې يې دام ايمن ﷺ په ملتيا په ساده ډول فاطمه
ﷺ د علي ﷺ کور ته وروولېله د ماخوستن تر لمانځه وروسته رسول الله ﷺ
په خپله ورغی او دواړو ته يې دعا وکړه. رسول الله ﷺ چي خپلې لور ته څه

ور کړل په هغو کي د سپینو زرو فایل، دوه یمني خادرونه، څلور نالی، یوه
کښله، یو بالنبت، یوه کاسه، یوه مېچن، یو پلنگ، یو ژى او یو منگى وو.
(حصن حصین)

فاطمه ؑ تر واده وروسته: -

کله چې رسول الله ﷺ له علي ؑ سره د فاطمې ؑ نکاح وکړ نو دى يې
کورته ورغى او فاطمې ته يې وويل چې لږ اوبه راوړه، نو هغې د لرگي په
کاسه کي يو څه اوبه راوړې. ده کاسه ترې واخيستله او يو غوړپ اوبه يې په
خوله ورغړولې په کاسه کي يې واچولې او ويې ويل: را وړاندي شه. هغه
مخ ته راغله ودرېده، نو ده يې پر سينه او سر اوبه وپاشلې ويې ويل: اللهم
انى اعیذها بک و ذریتها من الشیطان الرجیم. بیا يې وويل: شارا وگرزوه
نو هغې شاو ور وگرزوله رسول الله ﷺ له هماغې دعا سره پاتې اوبه پرې
وپاشلې بیا يې علي ؑ ته مخ ورواړاوه ويې ويل: اوبه راوړه. علي ؑ وايي
چې زه پوه شوم دى څه غواړي نو ما هم ډکه کاسه اوبه ورته وړاندي کړې، ده
وويل چې را مخکي شه زه ور غلم ده هماغه دعا وويله، د خپلې خولې اوبه
يې په کاسه کي واچولې، زما پر سر او سينه يې وپاشلې بیا يې وويل: شارا
وگرزوه زه د شاپه ور گرزولو ودرېدم بیا يې هماغه دعا وويله، د خپلې
خولې اوبه يې په کاسه کي واچولې زما د وليو تر منځ يې اوبه وپاشلې او
وروسته يې وويل: اوس نو خپلې ناوې ته ورشه. (حصن حصین، شمایل ترمذی)

د نوي ماشوم زوکړه

د نوي ماشوم په غوږ کي دي اذان وشي: -

په روايت کي دي چي ماشوم دي تر زېږون وروسته ولمبوي، په راسته غوږ کي دي اذان او په چپه غوږ کي دي اقامت ور وکړي. کله چي حسين ﷺ وزېږېد نو رسول الله ﷺ يې په غوږ کي اذان او اقامت ور کړل. (زاد المعاد، طبراني)
تحنيک: -

له اسماء ﷺ څخه روايت دی چي کله عبد الله بن زبير ﷺ وزېږېد نو ما د رسول الله ﷺ په غېږ کي ور کېښود، ده خور مارا وغوښتله او ويې ژووله او ناوړې يې د عبد الله بن زبير په خوله کي ورتوک کړې، خور ما يې د هغه په تالو ورو موښله او د خير و برکت دعايې ورته وکړه. (زاد المعاد)
 له عائشي ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ ته به ماشومان راوړل کېدل، ده به يې تحنيک کاوه او هغوی ته به يې د خير و برکت دعا کوله.
 (مسلم، بخاري، ترمذي)

ښه نوم: -

پر ماشوم بايد ښه نوم کېښودل شي چي يا بايد د الله تر نوم وړاندي اول د عبد له توري جوړ وي لکه عبد الله، عبد الرحمن او نور، يا د يوه رسول نوم وي او يا بل داسي نوم وي چي ښه معنا ولري.
 رسول الله ﷺ ويلې: تاسو به د قيامت په ورځ په خپلو او د پلار په نومونو را بلل کېږئ ځکه نو ښه نومونه انتخاب کړئ. (ابوداود)

د ماشوم لومړنۍ زده کړه :-

رسول الله ﷺ ویلي: کله چې ستاسو ماشوم خبرې وکړي نو لا اله الا الله ورزده کړي، بیا یې پروا مه کوئ چې کله مري او کله چې یې د شیدو غاښونه ووزي نو په لمانځه یې امر کړي. (ابن السني، ترمذي، زاد المعاد)

د ساتنې تعویذ :-

له بد نظری، هر ډول افتونو، تکلیفونو او ناروغیو څخه د خوندیتوب لپاره دې د الیکلي تعویذ ورپه غاړه کړي. اعوذ بکلمات الله التامات من شر کل شیطان وهامة و من شر کل عین لامة، یعنی زه د الله د پوره کلمو په واسطه له هر شیطان، زهري حیوان له شر او ضرر رسوونکي سترگې له شر څخه پناه غواړم.

دا کلمې دې یا په ویلو پر ماشوم دم کړي او یا دې لیکلې ورپه غاړه کړي. (حصن حصین، ترمذي)
عقیقه :-

رسول الله ﷺ ویلي چې که په تاسو کې څوک پر خپل اولاد عقیقه کوي نو پر ماشوم دې دوه پسونو او پر نجلۍ دې یو پسه حلال کړي او د عائشې ﷺ په صحیح روایت د هلك له خوا د دوو پسونو او د نجلۍ له خوا د یوه پسه حلال ثابت دي. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ ویلي: هر ماشوم په خپله عقیقه گرو وي، د هغه لپاره دې په اوومه ورځ قرباني وکړي سړدي و خړیبي او نوم دې پرې کښېږدي.

(زاد المعاد)

مسئله: - که اوومه ورځ عقیقه ونه کړي نو هره ورځ چې یې کوي د اوومې ورځ خیال ساتل غوره دي. (بهشتي زیور)

مسئله: - له علي ؑ څخه نقل شوی چې رسول الله ﷺ د حسن عقیقه په یوه پسه وکړه او ویې ویل: فاطمه دي د هغه سرور و خړیې او د وېښتانو د وزن په اندازه سپین زر خیرات کړئ نو موږ یې وېښتان وتلل چې یو درهم یا تردې یو څه کم وو. (زاد المعاد)

مسئله: - د عقیقې غوښه پخوي او که یې خامه وېشي او که مېلمستیا پرې جوړوي ټول صحیح دي.

مسئله: - د عقیقې غوښه پلار، نیکه، انا او ټولو ته ورکول صحیح دي.

مسئله: - که څوک وس نه لري او د هلك له خوا د یوه پسه عقیقه وکړي هم پروا نه لري او که یې پېخي ونه کړي نو هم څه کیسه نه ده. (بهشتي زیور)

ختنه یا سنتي: -

ابن عباس ؓ ویلي: خلکو په عمومي ډول تر هغه وخته ماشوم نه سنت کاوه چې عاقل شوی به نه وو، امام احمد بن حنبل وایي چې ابو عبد الله وویل: که اوومه ورځ ختنه وکړي نو هیڅ پروا نه لري. (زاد المعاد)

اتم باب ... ناروغي، پوښتنه، مرگ او ترهغه

وروسته چارې

ناروغي او علاج

هر مرض دوا لري :-

له جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: هر ناروغي دوا لري کله چې پر مرض برابره شي نو د الله په امر جوړېږي. (مسلم، مشکوٰۃ)
په سنن ابی داود کې له ابو الدرداء رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: بې شکه الله هم مرض نازل کړی او هم يې دوا، د هرې ناروغۍ لپاره يې دوا پيدا کړې له همدې کبله دوا کوئ خو له حرامو شيانو ځان ساتئ. (زاد المعاد)

علاج ته پاملرنه او احتياط :-

رسول الله ﷺ د مرض پر مهال په خپله هم دوا کاروله او خلکو ته يې هم د علاج سپارښتنه کوله، ده ويلي: اې د الله بند گانو! دوا کوئ ځکه الله له يوه مرض پرته د هر مرض لپاره دوا ټاکلې ده. خلکو وپوښتل چې هغه کوم مرض دی؟ ده وويل: ډېر بډا توپ. (ترمذي، زاد المعاد)

رسول الله ﷺ به خلکو ته په هوبښيار طبيب د علاج او پرهېز حکم کاوه.

(زاد المعاد)

ناپوه طبيب به يې له دې کاره منعه کاوه او هغه يې مريض ته د زيان رسولو مسئول باله. (زاد المعاد)

په حرامو شيانو يې له علاج منع کوله او ويل يې: الله ستاسو لپاره په حرامو شيانو کې شفا نه ده ايښې. (زاد المعاد)

د ناروغ پوښتنه :-

په صحابه کرامو څخه کي چي به څوک ناروغ شو نو رسول الله ﷺ به يې پوښتنې ته ورتلې. (زاد المعاد)

د ناروغ د پوښتنې لپاره د ورځې ځانگړي کول يې عادت نه و بلکي د شپې او ورځې په ټولو وختونو کې د اړتيا پر مهال د ناروغانو پوښتنې ته ورتلې. (زاد المعاد)

له عبد الله بن عباس څخه روايت دی چي پر ناروغ د پوښتنې پر مهال شور او چيغې نه وهل او لږ کښېنستل هم سنت دي. (مشکوٰۃ)

رسول الله ﷺ به ناروغ ته ورنژدې کېده، د هغه پر سر به يې لاس ايښود، د حالت پوښتنه به يې ترې کوله او ويل به يې چي طبيعت دي څرنگه دی؟ (زاد المعاد)

کله چي به رسول الله ﷺ د ناروغ پوښتنې ته ورغی نو د هغه پر تندي او نبض به يې لاس کېښود، که به يې څه وغوښتل نو هغه شی يې ورته راغوښت او ويل به يې چي کوم څه ناروغ ته تاواني نه وي ورکوي يې.

(حصن حصين)

تسلي او خواخوږي :-

له ابو سعيد خدرې څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که تاسو کله يوه ناروغ ته ورشي نو د ژوند په اړه يې زړه خوشاله کړئ يعني د هغه د

عمر او ژوند په اړه زېری ورکړی. دا ډول خبرې هیڅ نه شي راگرزولای مگر د ده زړه خوشالېږي او همدا د پوښتنې هدف دی.

(جامع ترمذي، سنن ابن ماجه، معارف الحديث)

رسول الله ﷺ به ځيني وختونه د ناروغ پر تندي لاس کېښود، بيا به يې د هغه پر سينه او خېټه لاس تېراوه او ويل به يې: اي الله! روغ يې کړه. کله چې به ناروغ ته ورغی نو ويل به يې: هيڅ د اندېښنې خبره نه ده، الله به هر څه سم کړي. ډېر وختونه به يې ويل: ناروغي د گناهونو کفاره ده او ترې پاک به شي. (زاد المعاد)

د پوښتنې فضایل: -

له ثوبان رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: کله چې يو څوک د خپل مومن ورور پوښتنې ته ورځي نو گواکي تر راستنېدو د جنت په باغ کې وي. (مسلم)

ام سلمه رضی الله عنها وايي چې رسول الله ﷺ وويل: کله چې تاسو ناروغ او يا مړه کېدونکي کس ته ورشئ نو په مخ کې يې ښه خبرې وکړئ ځکه تاسو چې څه وايست فرشتې امين ورباندې وايي. (مسلم، مشکوة)

عمر رضی الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ وويل: که کله تاسو د کوم ناروغ پوښتنې ته ورشئ نو دعا ترې وغواړئ ځکه د هغه دعا د فرشتو په څېر وي. (ابن ماجه، مشکوة)

د ناروغ د مول او هغه ته د صحت دعا: -

رسول الله ﷺ به مريض ته درې ځله دعا کوله چې دا دعا يې سعد ؓ ته هم کړې ده، ده ويلې: اي الله! سعد ته شفا ورکړه، اي الله! سعد ته شفا ورکړه. (زاد المعاد)

له عائشې ؓ څخه روايت دی چې کله به په موږ کې څوک ناروغ شونو ده به خپل لاس د هغه پر بدن تېراوه او دا دعا به يې ويله: اذهب البأس رب الناس الخ... اي د ټولو خلکو ربه! د ده تکليف لرې کړه او روغ يې کړه، شفا يوازي ستا ده داسي کامله شفا چې ناروغي پخې ختمه کړي.

(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

له عائشې ؓ څخه روايت دی چې کله به رسول الله ﷺ ناروغ شونو معوذتين به يې پر خپل ځان د مول او لاس به يې پر ټول بدن تېراوه. کله چې رسول الله ﷺ وفات په ناروغۍ اخته شونو معوذات ما پرې دم کړل او د ده لاس به مي پر بدن تېراوه. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

رسول الله ﷺ به د ناروغ پر تندي يا خوږ ځای خپل راس ته لاس ايښوده ويل به يې: اللهم اذهب البأس رب الناس واشف انت الشافي لا شفاء الا شفاءك شفاء لا يغادر سقما. اي د خلکو ربه! تکليف لرې کړه او شفا ورکړه ځکه ته شفا ورکوونکی يې، ستا له شفا پرته بله هېڅ شفا نه شته، داسي شفا چې هېڅ مرض پرې نه پږي.

دا دعا هم نقل شوې: اللهم اشفه اللهم عافيه. اي الله! شفا ورکړه او اي

الله! سلامتي ورکړه.

يا به يې اووه ځله دا دعا ويله: اسئل الله العظيم رب العرش العظيم ان يشفيك. زه له الله څخه چي لوی او د ستر عرش څښتن دی ستا شفا غواړم. که څوک د داسي ناروغ پوښتنې ته ورشي چي مرگ يې نه وي راغلی او دا دعا ووايي نو الله به يې له هغه مرض څخه روغ کړي.

(مسلم، بخاري، ترمذي، زاد المعاد، ابوداود، حصن حصين)

له عثمان بن ابی العاص ؓ څخه روايت دی چي ده د خپل بدن په يوه برخه کي رسول الله ﷺ ته د درد شکايت وکړ نو رسول الله ﷺ ورته وويل: پر هغه ځای خپل لاس کښېږده او درې ځله بسم الله اووه ځله دا دعا ووايه: اعوذ بعزت الله وقدرته من شر ما اجد واحاذر. زه د الله په عزت او د هغه په قدرت د هغه تکليف له شره چي زه يې مومم او ماته يې خطر ده پناه غواړم. دی وایي چي ما همدا سي وکړل نو الله مي هغه تکليف لرې کړ. (صحيح مسلم، معارف الحديث)

له عبد الله بن عباس ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به پر حسن او حسين دا دعا ويله: اعيز بكلمات الله التامة من شر كل شيطان وهامة ومن شر كل عين لامة. زه تاسو ته د الله په پوره کلمو د هر شيطان، زهرجن حيوان او اغېز لرونکو سترگو له شره پناه غواړم. او ويل به يې: ستاسو نيکه ابراهيم ؑ پر خپلو دواړو زامنو اسماعيل او اسحاق عليهما السلام دادم کاوه. (بخاري، معارف الحديث)

که به څوک زخمي وو، يا به دانه پر راختلې وه او يا به يې يو تکليف درلود نو هغه يې دم کاوه، د شهادت گوته به يې پر ځمکه کېښوده او دا دعا به يې ويله: بسم الله تربت ارضا بريقه بعضنا يشفى سقيمنا باذن ربنا. زه د

الله په نوم برکت غواړم، دا زموږ د ځمکې خاوره ده چې د یوه لارې ورسره
 گډې شوې دي خو زموږ ناروغ د رب په امر جوړ شي او پرهماغه ځای به یې
 گوته تېروله. (زاد المعاد)

د ناروغۍ دعا: -

که څوک د ناروغۍ پر مهال دا دعا څلورېنځته ځله ووايي نو که مړ شي
 شهید په اندازه ثواب ورکول کېږي او که ورغېد نو ټول گناهونه به یې
 وبخښل شي: لا اله الا انت سبحانک انی کنت من الظالمین.

او که په مرض کې دا دعا ووايي او ومني نو د دوزخ له اور څخه به
 وژغورل شي: لا اله الا الله اکبر لا اله الا الله وحده لا شریک له لا اله الا الله
 له الملك وله الحمد لا اله الا الله ولا حول ولا قوة الا بالله. (ترمذي،
 نساي، ابن ماجه)

د ناروغۍ په وخت کې دې د زړه له اخلاصه او په رښتني جذبه دا دعا
 کوي. (معارف الحديث)

اللهم ارزقني شهادتا في سيلك واجعل موتي بيلد رسولك.
 اې الله! ما ته ستا په لار کې شهادت راکړه او ستا د رسول په ښار کې مې
 وفات کړه. (حصن حصين)

په ناروغۍ کې د روغتيا پر مهال د کېدونکو اعمالو ثواب: -
 له ابو موسی اشعري رضی الله عنه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که
 څوک ناروغ شي او بيا په سفر ووزي او د ناروغۍ يا سفر له کبله د خپل
 عبادت او نورو عادات نه شي پر ځای کولای نو د الله په نژدې هغه اعمال

داسي ليکل کېږي لکه دی چې جوړ، روغ او د اقامت په زمانه کې وو.
(بخاري، معارف الحديث)

په تکليف د درجو پورته کېدل: -

محمد بن خالد له خپل پلار څخه روايت کوي او هغه له خپل نيکه څخه چې رسول الله ﷺ وويل: د الله له خوا يوه مومن بنده ته داسي لوړ مقام ټاکل کېږي چې دی يې په خپلو اعمالو نه شي ترلاسه کولای نو الله يې په بدني يا مالي تکليف او ياد اولاد په کوم مشکل اخته کوي او د صبر توفيق ورکوي ان تردې چې پر سختيو او تکليفونو د صبر له امله هغه لوړ مقام ته رسېږي چې له وړاندي ورته ټاکل شوی وو.

(معارف الحديث، مسند احمد، سنن ابی داود)

د بديو كفاره: -

له ابو سعيد خدری ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: مسلمان ته چې هر تکليف، غم او ازار رسېږي ان که ازغی ورجگ شي نو الله يې د هغوپه وسيله له گناهونو پاکوي. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

د مرگ ياد او له هغه سره شوق: -

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: اې خلکو! مرگ او هغه څه يادوئ چې د دنيا د خوندونو له منځه وړونکی دی.

(جامع ترمذي، سنن النسائي، سنن ابن ماجه، معارف الحديث)

له عبد الله بن عمر ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: مرگ د مومن تحفه ده. (شعب الايمان، معارف الحديث)

د مرگ له غوښتنې او دعا څخه منعه :-

له انس ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: تاسو د کوم تکليف او غم له وجې مه مرگ غواړئ او مه يې دعا کوئ او که څوک پېڅي مجبور وي نو دا دعا دي ووايي: اللهم احيني ما كان في الحيات خيرا لي وتوفني اذا كانت الوفات خيرا لي. اي الله! څو چې ژوند راته غوره وي ژوند راکړه او کله چې مرگ راته غوره شي نو مړمي کړه.

(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

د مرگ د اثارو پر مهال بايد څه وشي؟ :-

له ابو سعيد خدری ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: مړي ته د لا اله الا الله کلمه وايست. (مسلم، معارف الحديث)

له معقل بن يسار ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: پر خپلو مړو پس وايست.

(معارف الحديث، مسند احمد، سنن ابی داود، سنن ابن ماجه)

د مرگ سختي :-

د مړه کېدونکي مخ دي د قبلي لور ته واړوي او په خپله هغه دي دا دعا وايي: اللهم اغفر لي وارحمني والحقني بالرفيق الاعلى، بيا دي لا اله الا الله ووايي او وروسته دي اللهم اعني على غمرات الموت وسكرات الموت. اي الله! ما وبخښه، پر ما رحم وکړه، پورتنیو ملگرو ته مي ورسوه، له الله پرته هيڅ معبود نه شته، اي الله! د مرگ په سختيو کي راسره مرسته وکړه.

(ترمذي)

زکندن:-

کله چي پريو چا د مرگ اثار څرگند شي يعني دواړې پښې يې سستې،
پزه يې کړه او ژامې يې کښېني نو په کار ده چي پر راسته اړخ يې د قبلي لور
ته پرېباسي او مستحبه ده چي د هغه په مخ کي يو ښک سړی په لور او اواز د
شهادت دا کلمه ووايي: اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريک له و اشهد ان
محمد عبده ورسوله او پر هغه دي د ويلو ټينگار نه کوي ځکه چي دی په
تکليف اخته دی، که يې يو ځل ووايي نو کافي ده او که يې تر دې وروسته
کومه خبره وکړه نو يو ځل بيا دي همدا سي تلقين وکړي. مستحبه داده چي د
ده په خوا کي سورتيس ووايي او ښک و متقي سړی ورسره موجود وي.

(ترمذي)

کله چي يو څوک مړ شي نو له هغه سره تعلق درلودونکي کسان دي دا
دعا ووايي: انا لله وانا اليه راجعون، اللهم اجرني في مصيبتی واخلف لی
خیرا منها. بې شکه موږ د الله يو او هغه ته ورستېږو، اې الله! ما ته په دې
مصيبت کي اجر او تر دې يوه غوره بدله راکړه. کله چي يو څوک مړ شي نو د
توکر په پټۍ دي يې بیره له سر سره وتړي، سترگې دي په نرمي وړ بندې کړي
او د بندولو پر مهال دي دا دعا ووايي: بسم الله و علی ملة رسول الله اللهم
يسر عليه امره و سهل عليه ما بعده و اسعده بلفائک و اجعل ما خرج اليه
خیرا من ما خرج عنه. د الله په نوم شروع کوم او د رسول الله پر دين، اې الله!
ده ته خپل کار اسانه کړه، وروسته چي څه پرې راځي هغه يې سخت مه
گرزوه، په خپل ديدار يې مشرف کړه او کوم ځای ته چي تللی تر هغه يې ورته
غوره کړه چي ځني تللی، تر دې وروسته دي د هغه لاس او پښې سم کړي او

مستحبہ داده چي کپري ترې وباسي يو خادر ور باندي و اچوي، پر چارپايي
 اويالرگي يې کنبېږدي پر ځمکه دي نه پرېږدي. بيا يې خپلوان او دوستان
 خبر کړي چي: لمانځه گډون کوونکي يې ډېر شي، هغه ته دعا وکړي او
 مستحبہ داده چي پرده کوم پور باندي وي هغه ادا کړي، کفن او نور کارونه
 يې ژر خلاص کړي او تر غسل وړاندي مري ته نژدې قرآن ويل ممنوع دی.
 (شرح التنوير، بهشتي زيور)

پر مري بايد ژړا او ماتم ونه شي: -

له عبداللہ بن عمر رضی اللہ عنہما څخه روايت دی چي يو ځل سعد بن عبادہ رضی اللہ عنہ
 ناروغ شو نو رسول اللہ ﷺ له عبد الرحمن بن عوف، سعد بن ابی وقاص او
 عبداللہ بن مسعود سره د هغه پوښتنې ته ورغی. کله چي ورشووت نو هغه
 بې سده وو، ده وليدل چي شاوخوا خلک پرې راغونډ دي نو ده وويل: ختم
 شوی دی (ياد ناهیلی. په ډول اويالہ حاضرينو څخه د پوښتنې په توگه يې
 دا خبره وکړه) خلگو وويل: نه! تر اوسه لانه دی ختم شوی. نو د دې حالت په
 ليدو رسول اللہ ﷺ ژړه غونډی شو، کله چي نورو خلگو پرده د ژړا اثار وليدل
 نو هغوی هم ژړا پيل کړه. ده وويل: اي خلگو! ښه واورئ او پوه شئ چي الله
 د سترگو پر اوښکو او د زړه پر غم سزا نه ورکوي ځکه دا د بنده په اختيار او
 توان کي نه دي، بيا يې ژبې ته په اشاره کولو وويل: مگر د دې پر غلطي
 يعني په خوله د ژړا او ماتم پر کولو سزا ورکوي، د انا لله و انا اليه راجعون او
 استغفار په دعا رحمت نازلوي. (صحيحين، معارف الحديث)

له ام سلمې رضی اللہ عنہا څخه روايت دی چي د دې د مېړه ابو سلمه د مړينې پر مهال
 رسول اللہ ﷺ راغی، د هغه سترگې وازې وې ده وتړلې او ويې ويل: کله چي

روح وزي نو ديد هم ورسره ځي له همدې وجې بايد تر مرگ وروسته سترگې وټرل شي. د دې خبرې په اورېدو د هغه د کورنۍ کسانو ژړا پيل کړه او د غم وټکليف په حالت کې يې داسې خبرې وکړې چې په خپله دوی ته ښه را وه، نو رسول الله ﷺ وويل: اې خلکو! ځان ته د خير او نېکۍ دعا وکړئ ځکه تاسو چې کوم څه وايست ملايکې پرې امين وايي. بيا يې په خپله دا دعا وکړه: اې الله! ابو سلمه وښخه، په هدايت موندونکو کې يې درجه لوړه کړه، دده پر ځای يې ته د پاتې شويو کسانو ساتونکي شه، اې دنړۍ والو ربه! موږ او دې وښخه، دده قبر پراخ او منور کړه. (مسلم، معارف الحديث)

پر مړي د اوښکو توبول روادې: -

رسول الله ﷺ د خپل مړي لپاره د استرجاع جمله انا لله وانا اليه راجعون ويل او د الله په پرېکړه راضي کېدل مسنون بللي دي او دا خبرې د سترگو له اوښکو او د زړه له غم سره منافي نه دي، پر همدې بنسټ سره له دې چې رسول الله ﷺ په ټول مخلوق کې د الله په قضا تر هر چا راضي او د هغه ډېر حمد ويونکی وو خو له دې سره - سره يې د خپل زوی ابراهيم د مړينې پر مهال د مينې او شفقت له کبله وژړل او زړه يې د الله له شکر او رضا څخه ډک او ژبه يې د هغه په ذکر او حمد مشغوله وه. (زاد المعاد)

د سترگو اوښکې او د زړه خپکان: -

له انس و جن څخه روايت دی چې موږ له رسول الله ﷺ سره د ابو يوسف کور ته ورغلو، ابو يوسف د رسول الله ﷺ د زوی ابراهيم د دايې خولې بنت المنذر مېړه وو او ابراهيم د هغه وخت له رواج سره سم د خپلې دايې په کور

کي وو. ده خپل زوی را پورته او ښکل کړ او د هغه پر بار خوگانو یې پزه
 کېښوده لکه د ماشومانو د نازولو پر مهال چي همداسي کېږي. تردې
 وروسته یو بل ځل د ابراهیم په وروستی ناروغۍ کي هلته ورغلو او د
 ابراهیم زکندن وو، د دې حالت په لیدو د رسول الله ﷺ له سترگو او ښکې
 وبهیدې نو عبد الرحمن بن عوف په تعجب وویل چي ای د الله رسول له ستا
 هم دا حالت دی؟. ده وویل: ابن عوفه! دا کومه بده خبره یا ناوړه حالت نه
 دی بلکي شفقت او خواخوږي ده، بیا یې دویم ځل په سترگو کي او ښکې
 راغلي نو ویې ویل: او ښکې بهېږي او زړه غمجن دی او په ژبه به هغه څه
 وایو چي د الله خوښ دي يعني انا لله وانا اليه راجعون او ای ابراهیمه! موږ
 ستا په پېلتون خپه یو. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

د مري مچول:-

د دېري مینې او گرانښت له کبله د مري مچول یوادي، رسول الله ﷺ به
 دېر ځله مري مچاوه، ده عثمان بن مظعون مچ کړ او ویې ژړل، همدا راز ابو
 بکر صدیق ؓ د رسول الله ﷺ تر وفات وروسته هغه پر تندي ښکل کړ.
 (زاد المعاد)

په کفن او نورو کي پیره:-

له حصی بن وحوح څخه روایت دی چي کله طلحه بن وراء ناروغ شونو
 رسول الله ﷺ یې پوښتنې ته ورغی، د هغه په لیدو رسول الله ﷺ نور وروته وویل
 چي ما ته داسي ښکاري چي مرگ یې راغلی که داسي وشول نو ما خبر کړئ

او په کفن و نورو چارو کې یې بیرته وکړئ ځکه د مسلمان مړي لپاره په کار نه ده چې تر ډېره وخته د خپلې کورنۍ په منځ کې پروت وي.

(سنن ابی داود، معارف الحديث)

له عبداللہ بن عمر رضی اللہ عنہ روایت دی چې له رسول الله ﷺ مې واورېدل، ویل یې: که ستاسو کوم څوک مړ شي نو تر ډېره یې په کور کې مه ږدئ، قبر ته یې په رسولو او ښخولو کې له پیرې کار واخلئ، تر ښخېدو وروسته یې د سر خواته د بقرې لومړني ایا تونه تر مفلحون او د پښو خواته وروستي ایا تونه له امن الرسول څخه د سورت تر پایه ووايست.

(یېهقي في شعب الايمان، معارف الحديث)

د مړي خپلوانو ته خوراک ورکول: -

رسول الله ﷺ ویلي چې د مړي خپلوانو ته خوراک ورکړئ ځکه هغوی د غم له کبله معذور دي، د خوراک پخولو انتظام نه شي کولای.

(مدارج النبوة)

له عبداللہ بن جعفر رضی اللہ عنہ روایت دی چې کله د ده د پلار جعفر بن ابی طالب د شهادت خبر راغی نو رسول الله ﷺ خپلې کورنۍ ته وویل چې د هغوی لپاره خوراک تیار کړئ ځکه هغوی د دې خبر له کبله په داسې حال کې دي چې خوراک ته به توجه ونه کړای شي.

(جامع ترمذي، ابن ماجه، معارف الحديث)

د رسول الله ﷺ سنت دا هم وو چې د مړي تعزیت ته راتلونکي کسان دي د هغوی په کور کې خوراک نه کوي بلکې امر یې کړی وو چې نور کسان دي

خوراک چمتو کړي او هغوی ته دي ورو لېږي، دا کار د لوړو اخلاقو نمونه او له پاتو کسانو سره مرسته ده. (زاد المعاد)

پر مرګ صبر او د هغه ثواب :-

له ابو هريره ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: الله وايي چې کله زه د مومن بنده يو ګران روح اخلم نو هغه د ثواب په نېټه صبر کوي نو له ماسره يې د ثواب لپاره صرف جنت دی. (بخاري، معارف الحديث)

پر مړي وير کول :-

رسول الله ﷺ ويلي: د هيڅ مومن لپاره روانه ده چې تر درو ورځو زيات وير وکړي البته د کونډې د وير موده څلور مياشتې او لس ورځې ده په دې موده کې دي نه رنگينه جامه اغوندي، نه دي خوشبويي لګوي او نه دي سينګار کوي. (بخاري، ترمذي)

پاتې کسانو ته تسليت ورکول :-

رسول الله ﷺ ويلي: که څوک غم خپلو ته تسليت ورکړي نو د دوه ثواب به ورکړل شي لکه هغو غم خپلو ته.

(جامع ترمذي، ابن ماجه، معارف الحديث)

د مړي کورنۍ ته تعزيت ورکول هم د رسول الله ﷺ سنت و او دا هم مسنون کار دی چې د الله په پرېکړه رضا او خوښي وښودل شي، د الله حمد بيان کړي او انا لله و انا اليه راجعون ووايي، رسول الله ﷺ د مصيبت له کبله د جامو له څيرلو، نارو او بغارو، بې زارۍ ښودلو او وېښتانو له ښکولو منع کړې ده. (زاد المعاد)

رسول الله ﷺ به پرمري د داسي شيانو احسان کاوه چي د ده لپاره به په قبر او آخرت کي گټور وو، د هغه له قريبانو او کورنۍ سره به يې د تعزيت، پوښتنې او کفن و نورو چارو کي مرسته کوله، له صحابه کرامو سره يو ځای به يې د جنازې لمونځ ورکاوه، د هغه لپاره به يې استغفار غوښت او تر دې وروسته به له صحابه کرامو سره د ښځېدو تر ځايه تلې، د قبر سر ته به درېدو به يې دعا کوله، د ايمان پر کلمه به يې د ټينگېدو تلقين کاوه، د نکير او منکر سوال او ځواب به يې بيان او، د هغه پر قبر به يې خاورې اچولې او د رحمت و مغفرت د نزول په خاطر به يې په سلام او دعا ځانگړې توجو کوله، له صحابه کرامو سره څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د جنازې اخيري کوم لمونځ ورکړ په هغه کي څلور تکيرونه وو چي همدا ټاکلي او مقرر شوي دي، په درود و سلام سره يې د جنازې لمونځ ختم کړ او همدا د امام ابو حنيفه مذهب دی. (مدارج النبوة)

د مري غسل او کفن :-

له ام عطيه انصاريې رضي الله عنها روايت دی چي موږ د رسول الله ﷺ يوې وفات شوې نورت ته غسل ورکاوه، پر همدې مهال دی کور ته راغی او راته وېسې ويل: دې ته د پيري په پټو کي په جوش وېو درې يا پنځه اوبه ته تر دې زيات چي تاسو يې مناسبه وگڼئ غسل ورکړئ او په وروستي ورکړئ همدور سره يو ځای کړئ، کله چي غسل ورکړئ نو ماته خبر ورکړئ (ام عطيه وېسې چي کله مو غسل ورکړ نو رسول الله ﷺ ته مو خبر ور وښه) تر دې وروسته ده خپل تنگ زموږ نورت ته وخورخوړ او وېسې وېس: تر ټولو وڼه ورو غوښتئ و د دې حديث په بڼه روايت کي دي چي وېسې وېس: دې ته ضاق

واري غسل ورکړئ يعنې درې، پنځه، يا اووه ځله. له راسته اړخه او د اوداسه له ځايونو شروع وکړئ. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

د مري لمبولو سنت طريقه :-

پر کومه تخته چي مري ته غسل ورکول کېږي هغه دي درې ځله په لوبانو و مينځي، مري دي ورباندي پرېباسي، د بدن جامې دي يې وڅيري، پر عورت دي يې لنگ واچوي، د بدن جامې دي يې په ده کي څيري او ترې لرې کړي، بيا دي يې ورو - ورو پر بدن لاس تېر کړي (کومو ځايونو ته چي په ژوند کي لاس وروړل روانه دي هلته تر مرگ وروسته له دستکېنو پرته لاس وروړل جواز نه لري) بيا که نجاست وي او که نه په دواړو صورتونو کي دي دستکلي په لاس کړي، په درو يا پنځو لوتو دي استنجا ورووهي، بيا دي په اوبو و مينځي، وروسته دي اودس وروکړي، نه دي په خوله اوبه رغروي او نه په پزه او نه دي تر څنگلو لاس ورو مينځي بلکي اول دي مخ ورو مينځي، بيا دي تر مړونده لاسونه، بيا دي پر سر مسح وروکړي، بيا دي درې ځله پنبه لاندې کړي دهغه پر غاښو او وريودي ورتېر کړي او که يې د پزې په دواړو سوريو کي ورتېر کړي نو هم جواز لري (او که مري غسل ته اړتيا ولري يا د حيض و نفاس په حالت کي مړ شوی وي نو دهغه خولې او پزې ته اوبه رسول ضروري دي، په پزه، خوله او غوږونو کي دي پنبه ورو کښېږدي خود اوداسه او لمبولو پر وخت اوبه ورنه شي) کله چي اودس ورو وکړي نو سر دي په گل خير، صابون او يا بل پاکوونکي شي ورو مينځي او پاک دي کړي، بيا دي مري پر چپ اړخ پرېباسي، د پيري پانې دي ورو واچوي، پخې شوې گرمې اوبه دي درې ځله له سره تر پښو پرې توی کړي تر

دي چي چپ اڙخ ته يي اوبه ورسپري، بيا دي پر راسته اڙخ پر بيا سي او
 همدارنگه دي له سر څخه تر پښو درې ځله دومره اوبه پرې واچوي چي
 راسته اڙخ ته ورسپري، بيا دي مري ته تكيه وركړي، كښېنوي دي، نس ته
 دي يي ورو - ورو پشار وركړي كه كوم څه ترې ووتل نو هغه دي وچ كړي،
 اوداسه او غسل ته يي تاوان نه رسپري، تكرار ته يي ضرورت نه شته. تردې
 وروسته دي بيا پر راسته اڙخ پر بيا سي او په كاپور و لړلې اوبه دي له سر څخه
 تر پښو درې ځله پرې واچوي او بيا دي ټول بدن په يوه ټوكر وروچ او كفن
 دي وركړي. (فتاوى هنديه، الدر المختار، بهشتي زيور)

كه د بيري له پانو سره پخې اوبه نه وي نو ساده نيمه گرمې اوبه كافي
 دي، په هغه دي و مينځي او په ډېرو ايشېدلو او بودي غسل نه وركوي. د
 لمبولو ياد شوې طريقه سنت ده او كه يې څوك درې ځله دا ډول ونه لمبوي
 بلكي په يوه واريې پر ټول بدن اوبه واچوي نو هم فرض ادا كېږي.

(شرح امداديه، بهشتي زيور)

كله چي مري په كفن كي كښودل شي نو پر سر دي عطر وړولگوي او
 كه نارينه وي نو پر بيره دي هم عطر و لگوي، بيا دي پر تندي، پزه، دواړو
 ورغيو، گوندو او دواړو پښو كاپور وړو مښي، ځيني كسان په كفن عطر
 مښي او په غوږ كي يي وړېدي، دا د جهالت كار دى په شريعت كي چي څه
 راغلي تر هغه زيات مه كوي. (شرح هدايه)

مه يي سر وړې منځوي، مه يي نوكان پرې كوي او مه يي وېښتان
 غوڅوي، هر څه همدا سي پرېږدي. (شرح هدايه)

غوره داده چي د مړي خپلوان غسل ورکړي که نه یو دیندار مړی دي یې ورکړي. (الدر المختار)

وروسته د غسل ورکوونکي لپاره هم غسل سنت دی. (بهشتي زیور)
په کفن کې باید څرنګه او څه ډول جامې وي؟ :-

مړي ته کفن ورکول فرض کفایي دي او د مړي لپاره سنت کفن درې جامې دي: ۱) لنگ ۲) کمیښ ۳) لفافه.

لنگ او لفافه له سر څخه تر پښو او کمیښ له لستونو او غاړې څخه تر پښو. د ښځې لپاره پنځه جامې سنت دي ۱) کمیښ ۲) لنگ ۳) سریند ۴) څادر یا لفافه ۵) سینه بند.

کمیښ له اوږو تر پوندیو کړی، سینه بند له سینې څخه تر ګوندو یا نامه پوري، ټکری یا سریند درې لاسه اوږد، لنگ له سر څخه تر پښو پوري او لفافه یا څادر له سر څخه تر پښو پوري.

عائشه رضی الله عنہا وایی چي رسول الله ﷺ ته په درویمني جامو کې کفن ورکړل شو، په دې درو جامو کې نه کمیښ و نه لګوته.

(بخاري، مسلم، معارف الحديث)

له ابن عباس رضی الله عنہما څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: سپینې جامې اغوندي، داستاسو لپاره غوره لباس دی او په همدې کې مړي ته کفن ورکول کېږي. (سنن ابی داود، جامع ترمذي، سنن ابن ماجه، معارف الحديث)

له علي رضی الله عنہ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: گران بیه کفن مه استعمالوی ځکه د سټي له منځه ځي. (سنن ابی داود، معارف الحديث)

تر ټولو غوره کفن سپين ټوکړدی، نوی او زور پروانه لري، د نارینه وو لپاره د ورېښمو او رنگين ټوکړ کفن مکروه دی او ښځو ته جايږي.

(بهشتي زيور)

د کفن ورکولو مسنونه طريقه :-

کفن دي يو، يا درې او يا پنځه ځله په خوشبويي و مينځي، نارينه ته دي اول لفافه ورکړي، پر هغه سريږه دي لنگ او بيا دي مړی پر بيا سي، کميس دي ورواغوندي، ورپسې دي په سر، ږيره او بدن خوشبويي ورو بڅښي خو د زعفرانو خوشبويي دي نه ورکوي، د مړي په تندي، پزه، دواړو لاسونو، دواړو ځنگلونو او دواړو پښو دي کاپور ورو مښي، تر دې وروسته دي لنگ اول له چپه خوا، بيا له راسته خوا پرې وپيچي، بيا دي همداهي لفافه اول له راسته خوا بيا له چپه خوا پرې وپيچي او کفن دي د سر او پښو له لوري په يوه پټۍ وټري. د ښځې لپاره دي اول څادرو غوړوي، پر هغه سريږه دي کميس خپور کړي او بيا دي مړی ورباندې کښيږدي، کميس دي ورواغوندي، وېښتان دي يې پردو و برخو و وېشي، له دواړو خواوو دي پر کميس برسېره کښيږدي، پرونی دي يې پرسر ورو پيچي، پردواړو اړخونو دي يې د دواړو لورو وېښتان ورپټ کړي، بيا دي پر هغه سريږه لنگ، بيا لفافه او بيا سينه بند پر سينه سريږه له بغلو څخه وباسي، د گوندو تر کښتې برخې دي ورو باندې لومړی چپ اړخ او بيا راسته اړخ وپيچي، بيا دي يې سينه بند وټري او بيا دي څادر پرې وپيچي، لومړی چپ طرف او بيا راسته طرف، بيا دي کفن په يوه سپنسي د سر او پښو له لوري وټري، پو بند دي يې له ملا سره هم غوټه کړي. (فتاوی هنديه)

د کفن تر ورکړې وروسته دې پر مړي د جنازې لمونځ وکړي.
 مسئله: - په کفن او يا قبر کي دننه عهد نامه يا د خپل پير شجره او يا
 بله دعا ايښودل روانه دي، همدارنگه پر کفن يا د مړي پر سينه په کاپوريا
 سپاهي کلمه او يا يوه دعا ليکل هم جواز نه لري. (رد المحتار)
 مسئله: -

مړی چي په کوم ښار کي وفات شوی همالته دي ښخ کړي بل ځای ته يې
 وړل روانه دي خو که مجبوري وي پروانه لري. (طحطاوي)
 د مړي تر لمبولو وروسته غسل کول: -

له ابو هريره رضي الله عنه روایت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک مړي
 ته غسل ورکړي نو بايد وروسته دې هم غسل وکړي. (ابن ماجه)
 او په نورو احاديثو کي دا زياتونه هم ده چي که څوک د مړي جنازه
 پورته کړي نو بايد اودس وکړي. (معارف الحديث)

د جنازې وړلو سنت طريقه: -

د جنازې وړلو مسنونه طريقه داده چي د جنازې پورته کولو پر مهال
 بسم الله ووايي، څلور کسان يې څلور پښې ونيسي، پر لس - لس گامه د هرو
 څلورو پاڼو اوږه بدله کړي، تر دې هم غوره طريقه داده چي د سر پښه اول پر
 ښي اوږه کښېږدي، لس گامه وروسته د شا پښه، بيا پر لس گامه د چپ اړخ
 د سر دويمه پښه، بيا لس گامه وروسته د شپاړتي پښه پر اوږه کښېږدي په
 دې ډول دي هر سړی وار پر وار ځي خود هر سړي څلوېښت گامه پوره شي.

جنازه بايد په سیره یو وړل شي خو دومره تېزه دي نه وي چي وښوري او جنازه بايد مخ ته روانه وي. (بهشتي زیور)

له جنازې سره پیاده تگ غوره دی. (بهشتي گوهر)
پر سپرلي تگ هم روا دی خو تر جنازې مخته کېدل مکروه دي.
(بهشتي زیور)

له جنازې سره روان خلگ دي چوپ وي، خبرې - اترې، په لور او از دعا او تلاوت مکروه دی. (بهشتي گوهر)

په هدیره کي د جنازې تر ایښودلو وړاندي ناسته مکروه ده. (بهشتي گوهر)
غوره داده چي تر څو مړی ښخ شوی او قبر هوار شوی نه وي نو نه دي

کښېني.

له جنازې سره د تگ او لمانځه ثواب :-

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وويل: که څوک له ايمان او د ثواب له نېټ سره د مسلمان جنازې ته ورشي او تر هغه وخته ورسره وي چي لمونځ کېږي او مړی ښخېږي نو د ثواب له دوو قراطو سره به راستون شي چي هر قراط به يې د احد له غره سره برابر وي او څوک چي يوازي د جنازې تر لمانځه وروسته راستون شي تر ښځېدو يې ملتيا ونه کړي نو هغه به د ثواب له داسي يوه قراط سره راستون شي.

(بخاري، معارف الحديث)

له جنازې سره د بېرې او گړندي تګ حکم: -

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: جنازه په بيره ورې که هغه نېک وي نو قبر ورته غوره دی يعنې بڼه ځای دی چې هلته به يې تاسو ژر ورور سوئ او که نېک نه وي نو له اوږو به موبوچ لرې شي او ژر به يې له خپلو اوږو کښته کړئ. (بخاري، مسلم، معارف الحديث)

رسول الله ﷺ به له جنازې سره په پښو تلې. (ترمذي)

او ترڅو چې به جنازه له اوږو نه وه ايښودل شوې نه کښېنستې، ويل به يې: اذا اتيتم الجنازة فلا تجلسوا حتى توضع او په يوه روايت کې دي چې څو په لحد کې کښېنښودل شي مه کښېنئ. (مدارج النبوة)

د امام صيب په نزد تر جنازې وروسته تګ مستحب دی. اهل ستو روايت کړی چې کله به رسول الله ﷺ له جنازې سره تلې نو پياده به روان وو، ويل به يې: زه په داسې حال کې سپور نه ځم چې فرشتې پياده روانې وي، کله چې به خلاص شو نو ځيني وختونه به پياده راتلې او ځيني وختونه به سپور. (زاد المعاد)

د جنازې پر مهال به خاموش وو او له ځان سره به يې د مرگ په اړه خبرې کولې. (زاد المعاد)

د جنازې مسايل: -

د جنازې لمونځ فرض کفايه دی، سرپرستي درلودونکي قربان يې د امامت حق لري او يا هغه څوک چې دوی اجازه ورکړي. (بهشتي گوهر)

د جنازې د لمانځه شرط دادی چي مړی به مخ ته پروت وي، امام به یې د سینه پر برابر درېزي او صفونه باید طاق وي. (بهشتي گوهر)

که د جنازې لمونځ کېږي او د اوداسه وخت نه وي نو د تیمم په وهلو دي لمونځ وکړي. (بهشتي گوهر)

مسئله: - که یو سړی د جنازې لمونځ وکړي نو هم فرض ادا کېږي، مړی نارینه وي او که ښځه، بالغ وي او که نا بالغ. (بهشتي گوهر)
د دې لپاره د جنازې لمونځ څنډول چي خلک راډېر شي مکروه دی.

(بهشتي گوهر)

د جنازې په لمانځه کي دوه شيان فرض دي: ۱) څلور ځله الله اکبر ويل، هر تکبير د يوه رکعت پر ځای بلل کېږي. ۲) په ولاړه د جنازې لمونځ کول. لکه څرنگه چي په فرضو او واجبو لمنځونو کي قیام فرض دی. (بهشتي گوهر)

د جنازې په لمانځه کي درې شيان سنت دي: ۱) د الله حمد ۲) پر رسول الله ﷺ درود ۳) د مړي لپاره دعا. (بهشتي گوهر)

د جنازې د لمانځه مسنونه او مستحبه طريقه داده چي مړی مخ ته وي او امام یې د سینه پر برابر ودرېزي او که ښځه وي نو د نامه پر برابر دي ودرېزي او ټول خلک دي داسي نېټ وکړي: نويت ان اصلي لله تعالی صلوة الجنائزه و دعاء للميت يعني اراده مي کړې چي له څلورو تکبيرونو سره د جنازې لمونځ وکړم، د الله لپاره لمونځ او د مړي لپاره دعاده.

(بهشتي گوهر)

د جنازي د لمانځه طريقه :-

لومړی دې لاسونه تر غوږو پورته کړي الله اکبر دې ووايي او لاسونه دې وتړي بيا دې سبحنک اللهم و بحمدک و تبارک اسمک و تعالیٰ جدک و جل ثناءک و لا اله غيرک ووايي. اي الله! موږ ستا پاکي بيانوو، ستا ستاينه کوو، ستا نوم برکتمن دی، لويي دې ډېره لوړه ده، ستاينه دې ډېره اوچته ده او له تا پرته هيڅ د عبادت لایق نه شته، بيا دې د الله اکبر په ويلو درود ووايي او غوره داده چې د لمانځه درود ووايي، بيا دې د لاس له پورته کولو پرته الله اکبر ووايي او دا دعادي وکړي: اللهم اغفر لي لحيننا و ميتنا و شاهدان و غايبيننا. و صغیرنا و کبيرنا. و ذکرنا و انثانا. اللهم من احييته منا فاحييه على الاسلام و من توفيته منا فتوفاه على الايمان. اي الله! زموږ ژوندي و بځينه او زموږ مړي، زموږ حاضر، غايب، کوچني، لوی، نارينه او ښځې و بځينه، اي الله! په موږ کي چې څوک ژوندي دي پر اسلام ژوند ورکړه او چې څوک مړه شوي دي پر ايمان يې مړه کړه.

د چا چې دا دعا ياده نه وي بله دعادي ووايي، بيا دې د تکبير په ويلو لومړی راسته اړخ او بيا چپه اړخ ته سلام ووايي، تکبير او سلام دې يوازي امام په لور او از ووايي. (بهشتي گوهر)

که مړی کوچنی وي نو دا دعادي ووايي: اللهم اجعله لنا فرطا و اجعله لنا اجرا و ذخرا و اجعله لنا شافعا و مشفعا. اي الله! دا ماشوم زموږ لپاره په وړاندې تلو انتظام کوونکی وگرزوه او زموږ لپاره يې اجر ذخيره، سپارښت کوونکی او سپارښت منل شوی وگرزوي او که نجلی وي نو داسي دې

و وايي: اللهم اجعلها لنا فرطا واجعلها لنا اجرا و ذخرا واجعلها لنا شافعة
و مشفعة. اي الله! دا ماشومه زموږ لپاره له وړاندي انتظام کوونکې
و گرزوه، زموږ لپاره يې اجر ذخيره، سپارښت کوونکې او سپارښت منل
شوې وگرزوه.

د جنازې په لمانځه کې د گڼ شمېر خلکو برکت او ارزښت:-

له عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وويل: که پريوه مري د
مسلمانانو داسې لويه ډله لمونځ وکړي چې شمېر يې تر سلو سپېږي او
هغوی ټول د الله په حضور کې د مري سپارښتنه وکړي يعنې د مغفرت او
رحمت دعا وغواړي نو د دوی سپارښتنه او دعا به حتما قبول شي.

(مسلم، معارف الحديث)

له مالک بن ميسره رضي الله عنه څخه روايت دی چې ماله رسول الله ﷺ څخه
واوړېدل وې ويل: که کوم مسلمان ومري او درې صفة مسلمانان يې د
جنازې لمونځ وکړي او د هغه لپاره د مغفرت و جنت دعا وغواړي نو الله
حتما د هغوی په وسيله د ده لپاره جنت و اجبوي. د مالک بن ميسره عادت دا
وو چې کله به د جنازې د لمونځ کوونکو شمېر کم وو نو د دې حديث له کبله به
يې خلک پر درو صفونو وېشل. (سنن ابی داود)

د قبر نوعيت:-

قبر دې له تر لږه د مري د نيمايي، قد په اندازه ژور شي، تر دې بايد زيات
نه وي او د هغه له قد سره دې برابر وي چې جاگه ونه لري، بغلي قبر تر منځني
ښه دی خو که ځمکه نرمه وي او د بغلي قبر د کښېنستلو اندېښنه وي نو بيا
دې بغلي قبر نه کاږي. (الدر المختار، مدارج النبوة)

دا هم رواده چي که ځمکه نرمه وي او بغلي قبر نه ايستل کېږي نو مړی په تابوت کي ښخ کړي، دلرگي تابوت وي او که د اوسپنې، غوره داده چي په تابوت کي خاورې خپرې کړي. (الدر المختار)

په پنځو څښتو او يا دلرگي په تختو د قبر بندول مکروه دي البته که کوم ځای ځمکه نرمه وي او قبر نرېږي نو بيا يې په پنځو څښتو او يا لرگيو بندولای شي او په صندوق کي ايښودل يې هم روا دي. (بهشتي گوهر)

رسول الله ﷺ نه قبرونه لوړول او نه يې په څښتو، ډبرو او نورو پنځول. په سخته خاوره يې هم نه جوړول، پر قبر يې ودانۍ او گنبدونه ودانول، دا هر څه بدعت او مکروه دي. د رسول الله ﷺ او صحابه کرامو قبرونه هم له ځمکې سره برابر او سرې شگې پرې اچول شوې دي. (مدارج النبوة، سفر السعادة)

د سعد بن ابی وقاص رضی الله عنہ زوی عامر روايت کوي چي دده پلار سعد بن ابی وقاص د خپلې مړينې په مرض کي وصيت وکړ چي زما لپاره دي بغلي قبل وکيندل شي او د بندولو لپاره دي يې هغه ډول خامې څښتې ودرول شي لکه د رسول الله ﷺ په قبر کي چي درول شوې وې. (معارف الحديث)

د مړي ښخول :-

د مړي ښخول فرض کفايي دي، د مړي قبر دي لږ تر لږه د هغه د قد نيمايي وکيندل شي خو تر قد دي زيات نه وي، مړی دي اول د قبر د قبلې له اړخ څخه ورکښته کړي.

لحد ته دور کښته کولو پر مهال دي ووايي :-

بسم الله و على ملة رسول الله، بيا دي مري پر راسته اړخ مخامخ قبلې ته پرېباسي او د کفن غوټې دي خلاصې کړي، بيا دي قبر په تختو او يا بل شي بند کړي. ورپسې دي د سر له خوا خاورې پرې ورتوی کړي، هر سړي دي درې ځله يو موی خاوره ورواچوي. د لومړي موی پر مهال دي ووايي: منها خلقناکم، دويم ځل دي ووايي: و فيها نعیدکم او درېيم ځل دي ووايي: و منها نخرجکم تارة اخرى. بيا دي قبر د اوبښ د کومې په اندازه لوړ کړي، اوبه دي پرې وپاشي، د قبر سر ته دي د سورت البقرې لومړي اياتونه تر منځ خون او بيا دي يې د پښو طرف ته د سورت البقرې اياتونه له امن الرسول څخه تر پايه ووايي او قبر ته مخامخ د لاس په پورته کولو دعا غوښتل روادې. (بهشتي گوهر)
قبر ته د ښځې کښته کولو پر مهال پرده کول مستحب دي. (بهشتي گوهر)
تر خاورو اچولو وروسته پر قبر اوبه پاشل مستحب دي.

(در مختار، شامي)

تر ښخولو وروسته يو څه وخت تمېدل او د مري لپاره دعا کول، د قرآن د تلاوت ثواب ور ښځل سنت دي. (در مختار، شامي، عالمگيري)
تريوه لوېشت د قبر زيات لوړول مکروه تحریمي دي.

(در مختار، شامي، بحر)

پر قبر د یادداشت لپاره يې يوشی ایښودل روادې په دې شرط چې اړتیا وي که نه جواز نه لري. (در مختار، شامي)

د رسول الله ﷺ سنت دا وو چې لحد يې کښ، قبر يې ور ژور کاوه او د مري د سرو پښو ځایونه يې ور پراخول. په صحيح حديث کې دي چې کله يې

عثمان بن مظعون ښځ کړ نو یوه لویه ډبره یې را واخیسته او د هغه پر قبر یې
کښوده. (مدارج النبوة)

تر ښخولو وروسته :-

کله چې به رسول الله ﷺ د مړي له ښخولو خلاص شو نو په خپله به یې هم
استغفار غوښت، نورو ته به یې هم ویل چې د خپل ورور لپاره استغفار
وغواړي او د ثابت قدم پاتېدو دعا وکړي چې الله یې د نکیر او منکر په
ځواب کې ټینگ کړي. (ابوداود)

په صحیح حدیث کې دي چې رسول الله ﷺ د خپل زوی ابراهیم پر قبر
اوبه وپاشلې او یو څو شگې یې ورباندې واچولې. (زاد المعاد)
پر قبر له ختلو او ناستې څخه منعه :-

په حدیث کې دي چې پر قبرو له ختلو او ناستې څخه منعه شوې ده.
د سنت خلاف کارونه :-

دا د رسول الله ﷺ سنت نه دی چې قبر ډېر لوړ کړي، په پنځو څښتو، ډبرو
او خامو څښتو یې پخول او گل لول هم سنت نه دي او پر قبر گنبد جوړول هم د
سنت خلاف کار دی. (زاد المعاد)

پر قبر د څراغونو لگول ممنوع دي او قبرونو ته مخامخ لمونځ مکروه
دی. (مدارج النبوة)

غایبانه لمونځ :-

رسول الله ﷺ غایبانه جنازه نه کوله مگر دا سمه ده چې د حبشې پاچا او
معاویه الليثي ته یې د غایبانه جنازې لمونځ ورکړ (مگر د هغوی مړي رسول

الله ﷻ ته ښکاره شوي وو) او دا د رسول الله ﷺ خصوصیت وو. امام ابو حنیفه او امام مالک د جنازې غایبانه لمونځ مطلقاً ممنوع بولي.

(مدارج النبوة)

د احناکو امامان یې پر نه جواز متفق دي، مړي ته دویم لمونځ ورکول جواز نه لري خو که یې کوم ولي راشي نو هغه حق لري او دده حق څوک له منځه نه شي ورلای، د لمونځ کوونکو منځته د جنازې موجودیت یې د صحت لپاره شرط دی. (مدارج النبوة)

د قبرونو زیارت :-

د قبرونو زیارت یعنې د عبرت او پند اخیستلو لپاره د هغو لیدل د نارینه وو لپاره مستحب دي، غوره داده چې په هفته کې لږ تر لږه یو ځل د قبرونو زیارت وشي او تردې لا افضله داده چې د جمعې ورځ وي. د بزرگانو د قبر لیدلو لپاره سفر هم روادی، خو په دې شرط چې د عقیدې او شریعت خلاف عمل نه وي لکه د نن سبا په عرسونو کې چې دا ډول مفسدات ترسره کېږي. (بهشتي زیور)

ځینې وختونه د قبرونو زیارت مستحب دی او کله - کله د برات په شپه هدیرې ته تگ هم ثابت دی. هدیرې ته په ورتلو دې داسې ووايي: السلام علیکم یا اهل القبور یغفر الله لنا و لکم اتم لنا سلف و نحن بالآخر. بیا چې څه ویلای شي ودي لولي او ثواب دي یې وروبخښي لکه الحمد لله، یس، تبارک الذی، الهکم التکاثر او قل هو الله یو ولس یا اووه ځله یا څومره چې ورته اسانه وي هغومره دي یې ولولي او ودي وایي چې ای الله! ثواب یې د قبر خاوند ته ور ورسوه. (بهشتي گوهر)

د رسول الله ﷺ عادت دا وو چي مړيو ته به يې د استغفار او ترحم د دعا غوښتلو لپاره زیارت کاوه، په همدې موخه چي کوم زیارت ترسره کېږي او بدعت و مکروه کار ونه شي نو هغه زیارت مسنون او مستحب دی.

(مدارج النبوة)

له عبد الله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وویل: تاسو مي د قبرونو له زیارت څخه منعه کړي واست او س اجازه درکوم چي د قبرونو زیارت ته ورځئ ځکه گټه یې داده چي له دنیا سره مو مینه کمېږي او د آخرت یاد و فکر پیدا کېږي. (سنن ابن ماجه)

له عبد الله بن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د مدینې پر ځینو قبرونو ورغی او هغوی ته یې په مخ کولو وویل: السلام علیکم یا اهل القبور یغفر الله لنا و لکم انت لنا سلف و نحن بالاثر. ای د قبر خاوندانو! سلام، الله دي موږ او تاسو و بڅښي، تاسو پر موږ مخته یاست او موږ له شا در پسې یو. (جامع ترمذي، معارف الحديث)

تعزیت:-

په کوم کور کي چي غم وي نو هلته له درو ورځو یوه ورځ د تعزیت لپاره ورتلل مستحب دي او خپلوانو ته یې صبر و تسلي ورکول سنت دي. همدارنگه دي ووايي چي الله دي مړی و بڅښي، د هغه گناهونه دي معاف کړي، خپل رحمت دي پرې نازل کړي او خپلوانو و کورنۍ ته دي یې ټپک صبر ورکړي. د گاونډیانو او خپلوانو لپاره د مړي کورنۍ ته د یوه یادوو وختونو خوراک ورکول هم سنت دی. (بهشتي زیور)

د ثواب بخښل :-

د سلفو صالحينو له طريقې سره سم دې ثواب وروبخښي هغه داسي چي هيڅ قيد او معلومه ورځ دي نه وي، د خپل وس په اندازه دي له حلال مال څخه د مسکينانو پټه مرسته وکړي او که څومره وس يې وي له ځان سره دي قرآن ووايي او ثواب دي وروبخښي. په هديره کي تر ښخولو وړاندي دي د بې ځايه خبرو او پر خرافاتو د وخت تېرولو پر ځای کلمه ووايي او ثواب دي يې وروبخښي. (بهشتي زيور)

مړيو ته د ثواب بخښل :-

د يو چا تر مرگ وروسته د مغفرت او رحمت دعا او د جنازې لمونځ کول سنت اعمال دي. له دې پرته د گټې رسولو دويمه طريقه داده چي د مړي له خوا صدقه وکړي او يادي د خير د کار ثواب وروبخښي، هغه ته د ثواب بخښنې درجه ورکول کېږي په دې اړه لاندې احاديثو ته پام وکړئ. له ابن عباس رضه څخه روايت دی چي د سعد بن عبادې موز په داسي وخت کي مړه شوه چي سعد موجود نه وو، له رسول الله ﷺ سره غزا ته تللی وو کله چي را ستون شو نو رسول الله ﷺ ته راغی ويې ويل: اي د الله رسول! زما په نه شتون کي مي مور وفات شوې که زه د هغې له لوري خيرات وکړم نو ايا گټه به ورته وکړي او ثواب به يې وروسيږي؟ ده وويل: هو! ورسيږي. هغه وويل: زه تا شاهد گرځوم چي د منځرېاب خپل باغ مي د خپلې مرحومې مور لپاره خيرات کړی دی. (بخاري، معارف الحديث)

د معاذ بن جبل د زوی پر مړینه هغه ته د رسول الله ﷺ له خواد تعزیت لیک :-

ژباړه: د الله په نوم چې ډېر رحمت کوونکی او مهربان دی، د الله د رسول محمد له لوري د معاذ بن جبل په نوم. پرتا دي سلامتې وي، زه ستاسو په مخ کې د الله ستاینه کوم چې له ده پرته هیڅ معبود نه شته، تر حمد و ثنا وروسته دي الله تاسو ته لوی اجر او د صبر توفیق درکړي، موږ و تاسې ته دي د شکر ایستل را په برخه کړي ځکه چې بې شکه زموږ ځانونه، مالونه، اهل و عیال او زموږ اولادونه د ستر الله خوشالوونکې والی دي او د امانت په توګه یې را کړې دي چې له هغو څخه تر ټاکلې مودې د ګټې اخیستلو وخت را کول کېږي او په ټاکلې وخت کې یې بیرته اخلي نو زموږ مسئولیت دی چې کله یې را کړي د هغه شکر و باسو او چې کله مو وازمويي او را څخه وایې خلي نو صبر وکړو، ستا زوی هم د الله له غوره نعمتونو او ورکړیو امانتونو څخه یو وو. الله تاته له دې خوشالوونکې والی څخه د ګټې اخیستلو فرصت درکړ او اوس یې د لوی اجر، رحمت، مغفرت او هدایت په بدله کې در څخه واخیست په دې شرط چې ته صبر وکړې، له همدې وجې صبر کوه او شکر ادا کوه، ستا فریاد او ژړا دي باید اجر ضایع نه کړي چې بیا به پشېمانه یې او خبردار اوسه چې ژړا او فریاد نه هیڅ را ګرزوي او نه غم و تکلیف لرې کوي، څه چې کېدونکي وي هغه به کېږي او څه چې شوي هغه شوي دي، پرتا دي سلامتې وي. فقط (ترمذي، حصن حصین، معارف الحديث)

درود:-

عن علی کرم الہل وجہہ فی الصلوۃ علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ و ملائکتہ یصلون علی النبی یا ایہا الذین امنوا صلوا علیہ وسلموا تسلیماً لیک اللہم ربی وسعدیک صلوات اللہ البر الرحیم و الملائکۃ المقربین و النبیین و الصدیقین و الشہداء و الصالحین و ما سبح لکمن شیء یا رب العالمین علی محمد بن عبد اللہ خاتم النبیین و سید المرسلین و امام المتقین و رسول رب العالمین الشاہد النذیر البشیر الداعی الیک بأذنک السراج المنیر و علیہ السلام.

له علي ﷺ تحفه روايت دی چي ده پر رسول الله ﷺ داسي درود وایه (لومړی یې د سورت الاحزاب هغه ایت تلاوت کړ چي پکي پر رسول الله ﷺ د درود امر شوی دی) بیا یې وویل: ای الله! زه ستا فرمان پر سر او سترگو عملي کوم او وایم چي د بستر احسان کوونکي او مهربان الله له لوري دي پر محمد بن عبد الله خاتم النبيين سيد المرسلين، امام المتقين او رسول رب العالمين ځانگړې پېرزوينې او لورينې وي، همدارنگه د نژدې ملايکو، انبياوو، صديقينو، شهداوو او صالحينو له خوا، دی د الله له خوا شاهدي ورکوونکی دی، د الله فرمان منونکو بندگانو ته د رحمت او جنت زېږی ورکوونکی دی، ستا بندگان ستا په حکم ستا لورته درېولي، ستا ځلانده ډېوه ده او پرده دي سلام وي.

نعت :-

محمد سيد الكونين و الثقلين
 والفريقين من عرب و من عجم
 فانسب الي ذاته ما شئت من شرف
 وانسب الي قدره ما شئت من عظم
 فان فضل رسول الله ليس له
 حد فيعرب عنه ناطق بقم
 فمبلغ العلم فيه انه بشر
 وانه خير خلق الله كلهم
 يارب صل وسلم دائما ابدا
 على حبيبك خير الخلق كلهم
 ومن تكن برسول الله نصرته
 ان تلقه الاسد في اجامها تجم

(قصيده برده)

ترجمه :- د کونينو او ثقلينو سردار او عرب و عجم رهنما محمد و
 شخصيت ته هغه شرف منسوب ڪرڻ چي تا ڄومره لوي شرف ٽاڪلي دي ڻڪه
 د رسول الله ﷺ فضل حد نه لري چي يو بيان وٺي ٻي ڀي ڀي خوله بيان ڪري، د
 علم و س همدومره ده چي دي بشر دي، د الله په ٽول مخلوق کي غوره دي، اي
 ربه! تل دي ستا پر حبيب او د ٽولو خلگو پر غوره شخصيت صلوٰه او سلام
 وي او د رسول الله ﷺ په وسيله چي له چا سره مرسته و شي نو ڪه په خپلو
 جونگرو کي د زمريانو له ډلي سره مخ شي نو هم به ٻي امر ومني.

مناجات:-

يا الله يا رحمن يا رحيم يا حي يا قيوم برحمتك نستغيث.

اې الله! دا صرف ستالوی فضل او عام کرم دی چي دې عاجز، ناتوان او بي عمله و عمله بنده ته دي له ولولو دک شوق ورکړ چي د خپل نبي د خصائلو او شمایلو سپېڅلي احاديث يې د ژوند تر پېلا پېلو عنوانو لاندې را غونډ کړل او د هغو د ترتيب توان و نېکمرغي يې ومونده. اللهم لك الحمد ولك الشكر لا احصى ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك حمدا كثيرا طيبا اې الله! د خپل لطف، احسان او بنده نازونې له مخې دا ناچيزه ليکنه په خپل پالونکي دربار او د خپل محبوب او نامدار اقاد کرم په نظر کي مقبوله وگرزوې او په دواړو جهانونو کي سرلوري را کړې. ربنا تقبل منا انک انت السميع العليم

او اې الله! ما چي د کومو سپېڅلو شخصيتونو له مبارکو ليکنو څخه استفاده کړې تل د هغوی پر پا کور و خونو خپل خاص رحمتونه نازل کړه او په خپلو مقاماتو کي پر له پسې د قرب او رضا د درجو ترقي ورکړه او د دوی علمي و ديني فيوض و برکات تر قيامته قايم او دايم ولره. آمين اې الله! د دې کتاب لوستونکي هم د هغه له ټولو علمي او عملي گټو برخمن کړه، د رسول الله ﷺ د اطاعت او اسوہ رسول د اتباع پوره توفيق ورکړه. آمين

اې الله! د دې کتاب په معامله کي چي له ماسره کومو مخلصو دوستانو مرسته کړې ټولو ته په دواړو جهانونو کي لوی اجر ورکړه. آمين

ای اللہ! داد خیر کار ز موبد تہو لو لپارہ د ہمیشنی خیرات و سہلہ و گرزوہ
 او ای اللہ! ز موبد کورنی، اہل و عیال، قریبانو و خپلوانو لپارہ یی پدہ آخرت
 کی د نجات سرمایہ کرہ. آمین یا رب العالمین بحق رحمۃ للعالمین شفیع
 المذنبین صلی اللہ علیہ وآلہ و اصحابہ وسلم تسلیما کثیرا کثیرا

ای اللہ! ز موبد ا مناجات قبول کرہ، ای اللہ! تہ لطیف او خیبری
 دعاوی قبلوی او حاجتوندہ پورہ کوی، عفو، کریم، رحمان او رحیم یی.
 سبحان الملک القدوس. سبحان اللہ و بحمدہ سبحان اللہ العظیم.

اللهم اجعل صلواتک و رحمتک و برکاتک علی سید المرسلین و امام
 المتقین و خاتم النبیین محمد عبدک و رسولک امام الخیر و قائد الخیر و
 رسول الرحمة اللهم ابعثہ مقاماً محموداً یغبط بہ الاولون و الاخرون

(ابن ماجہ)

بندہ عاجز و بی نوا

محمد عبد الحی عفی عنہ

ماخذونه

(۱) قرآن مجید	(۲) صحیح البخاری
(۳) شمایل ترمذی	(۴) خصائل نبوی
(۵) مشکوٰۃ شریف	(۶) جامع ترمذی
(۷) حصن حصین	(۸) الادب المفرد
(۹) مدارج النبوة	(۱۰) کتاب الشفا
(۱۱) زاد المعاد	(۱۲) طبقات ابن سعد
(۱۳) سیرت النبی ﷺ	(۱۴) تفسیر بیان القرآن
(۱۵) نشر الطیب	(۱۶) زاد السعید
(۱۷) حیات المسلمین	(۱۸) بہشتی زیور
(۱۹) بہشتی گوہر	(۲۰) کثرة الازواج
(۲۱) معارف الحدیث	(۲۲) ترجمان السنۃ

